1343
324
30.7

BIBL. NAZ
Vitt. Emanuele III
Racc.
de Marinis
C
176
NAPOLI

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google

CORNELII VAN

# BYNKERSHOEK

JURISCONSULTI FAMIGERATISSIMI,

Senatus Supremi Hollandiæ, Zelandiæ & Friſiæ olim Præſidis,

# OPERA OMNIA,

IN QUIBUS MULTA EX ROMANO VETERI, nec non ex GENTIUM & PUBLICO UNIVERSALI, etiamque HOLLANDIÆ CUM PUBLICO TUM PRIVATO JURE Capita elegantiſſime doctiſſimeque tractantur &c.

In Quatuor Tomos diſtributa ac variis Indicibus locupletata

## TOMUS QUARTUS

JURIS PRIVATI QUÆSTIONUM LIBROS IV.

VINCIENS.

*EDITIO QUINTA*

A quamplurimis mendis perpolita.

NEAPOLI )( MDCCLXVII.
EX TYPOGRAPHIA JOSEPHI DE DOMINICIS
SUMTIBUS HEREDUM THOMÆ ALPHANI
SUPERIORUM PERMISSU, AC PRIVILEGIO.

Digitized by Google

Digitized by Google

# CONSPECTUS CAPITUM

## LIBRI PRIMI.

CAP. I. DE Juriſdictione Curiæ Hollandiæ in Nobiles & Subditos ſuos. pag. 3

II. De foro eorum, qui Hagæ habitant, quoſque nec Curiæ, nec Magiſtratui Hagano ſpecialiter addicit Ordinum Fiduciaria Juſſio Anni 1614. & ea occaſione prolixa diſputatio, Curia, Hagæ ſedentis, an Magiſtratus Hagani prior & antiquior Hagæ fuerit juriſdictio. 9

III. Quid Senatus Supremus vario tempore judicaverit de Foro eorum, qui Hagæ habitant, neque Nobiles, neque Forenſes Curiæ ſunt, neque etiam ex Opificiis ſeſe exhibent. 18

IV. Nonnulla de Foro Minorum, Viduarum, & Miſerabilium apud Hollandos. 22

V. Ecquando viduitatis & minoris ætatis privilegium, quod ad forum, ceſſet. 26

VI. Quæritur de aliis quibuſdam perſonis ac cauſis, an ad juriſdictionem Curiæ pertineant. 29

VII. De territorio Curiæ, & an quæ juriſdictio inde Curiæ competat? 36

VIII. De foro eorum, qui ab exteris Provinciis in Hollandiam mittuntur ad Ordines Generales, Conſiliarios Ordinum Generalium, eorumve Rationales, ſive ad Collegia marina. 40

IX. Rurſus de eodem argumento. 44

X. Iterum de eodem argumento. 49

XI. Tandem de eodem argumento. 54

XII. De Foro Quæſtoris Generalis Fœderati Belgii, ſi in officio deliquerit. 59

XIII. De Foro militum in cauſa delicti. 63

XIV. De Foro militum in cauſa debiti. 71

XV. Magnarum Urbium in Hollandia Cives, eorumque bona, etiam in agro arreſtari poſſe. 74

XVI. De domicilio impuberis vel minoris & an ſuperſtes parens vel tutor id mutare poſſit, & quo effectu circa ſucceſſionem ab inteſtato? 77

## LIBRI SECUNDI.

CAP. I. De Pacto nuptiali, quo mulier ſibi ſervavit optionem, an lucrum damnumque, an ſua duntaxat, quæ attulit, ſalva habere malit. 84

II. Pacta communione bonorum inter Conjuges, quorum alter, vel qui ambo liberos habent ex priori matrimonio, non impingi in l. hac edictali 6. C. de ſecund. nupt. etiamſi alter plus bonorum ad nuptias attulerit, quam alter? 88

III. De Sponſalibus minorum in Hollandia. 94

IV. An pœnæ, Jure Romano conſtitutæ adverſus ſecundas nuptias, ſive intra, ſive poſt annum luctus contractas, in Hollandia adhuc obtineant? 98

V. De legibus Hollandicis, ex quibus in cauſa matrimoniali vetita eſt appellatio, & aliquot in hanc rem utriuſque Curiæ Decreta & Sententiæ.

103

VI. *An pro nuptiis conciliatis Proxeneticum peti poſſit?* 108

VII. *Ex hereditate deducendum eſſe Dotium pactis antenuptialibus conſtitutum, priuſquam ratio portionis legitimæ ineatur.* 112

VIII. *An* Ὑπόβολον *ſive Dotrium Conjugi ſuperſtiti, pactis antenuptialibus promiſſum, exigi poſſit, quamvis ſeparatio quod ad thorum & menſam intervenerit.* 116

IX. *De effectibus matrimonii, quod ad thorum & menſam ſeparati.* 120

X. *Non eſſe connubium inter adulterum & adulteram, etiamſi præter adulterium nihil accedat, & an adulterii damnatus, ſolutiſque ex ea cauſa nuptiis, aliam uxorem recte ducat?* 126

XI. *Si qua cautio producentis nomine ſit concepta, an ex ea recte agat quilibet poſſeſſor?* 129

XII. *An ceſſio bonorum proſit adverſus mulctam pecuniariam, ex delicto debitam?* 134

XIII. *Quid habendum ſit de pacto paratæ executionis.* 138

XIV. *Stipulationes pœnales an, & quatenus licitæ?* 143

XV. *Annuis penſionibus non ſimul & ſemel præſcribi, ſi ultra XXX. annos in ſolutione ceſſatum ſit, ſed iis duntaxat, quæ ante XXX. annos exactæ non ſunt.* 149

XVI. *Variæ Quæſtiunculæ.* 151

## LIBRI TERTII.

CAP. I. *An Pontificii Eccleſiaſtici vel Sacra eorum loca ex teſtamento capere poſſint?* 154

II. *An & quatenus Pontificii Eccleſiaſtici teſtari queant?* 158

III. *Qui & quæ bona a minoribus nec inter vivos, nec ex teſtamento capere vel capi poſſunt.* 163

IV. *De clauſula, quam* Reſervatoriam *vocant?* 168

V. *Res a Supremo Senatu, me Senatore vel Præſide,* de Clauſula reſervatoria *judicatæ.* 172

VI. *De clauſula, quam* Derogatoriam *vocant.* 176

VII. *Res a Supremo Senatu, me Senatore vel Præſide, de* Clauſula derogatoria *judicatæ.* 181

VIII. *De his, qui ſibi adſcribunt in teſtamento.* 185

IX. *Quibus cedant, quæ non capientibus relinquuntur.* 192

X. *Si Conjuges mutuo teſtamento ſe invicem heredes ſcribant cum plena poteſtate alienandi, ſed ea lege, ut bona, quæ ſuperſtes relinqueret, poſt ejus mortem inter utriuſque heredes æquis partibus dividantur, an hereditates & legata, aliaque lucra, quæ ſuperſtes, ſua ipſius induſtria, acquiſivit, pro ſemiſſe etiam cedant heredibus Conjugis primum defuncti?* 194

XI. *An, ut Spurii ab inteſtato matri ſuccedunt, ſic & ſuccedant Cognatis maternis?* 199

XII. *Ecqua ratione ſucceſſio inter Virum & Uxorem Jure Romano placuerit; Jure noſtro diſplicuit.* 204

XIII. *De Retractu nonnullæ Quæſtiones.* 206

XIV. *De Retractu aliæ adhuc Quæſtiones.* 210

XV. *Re vendita & tradita, ſi ſolutio non ſequatur, an venditori competat vindicatio.* 215

XVI. *De Contractu, qui dicitur* Bodemery. 219

LI-

Digitized by Google

## LIBRI QUARTI.

CAP. I. *Leges de Aſſecurationibus latæ; & in quibus cauſis obtineant. Expreſſo loco, ubi jaceret navis, & unde periculum inciperet, ſi navis ibi non jacuiſſet, ſed eum locum præternavigaſſet, damnum tamen, poſtea factum, ad Aſſecuratorem pertinere. Si cui plus, quam per legem licet, aſſecuratum ſit, id quod ſupereſt, alteri non recte cedi. Etiam ſine ſpeciali mandato aſſecurationem valere. An contra piratas aſſecurare liceat? An libertas aſſecurari poſſit?* 225

II. *Ecquando naves merceſque aſſecuratorum periculo eſſe incipiant & deſinant? Si plures ſint aſſecuratores, an aſſecuratus poſſit, quem velit, exigere, &, quem velit dimittere? An unius aſſecuratoris* ἀπορία *reliquis noceat, vel proſit? Quemadmodum aſſecuratus, pendente periculo, poſſit cavere, ne ſibi noceat* ἀπορία *aſſecuratoris. Contraria aſſecurationis actio eſt ad præmium, & quo tempore id ſit ſolvendum, & an, ſi ſtatim non ſolvatur, aſſecurationem reſcindat? Præmii actio non rem aſſecuratam, ſed perſonam duntaxat habet obligatam.* 230

III. *Si res, ad tres menſes aſſecuratæ, rurſus indiſtincte aſſecurentur, & poſt tres menſes elapſos pereant, novos aſſecuratores in ſolidum teneri. Si navis iter mutare conſtituiſſet, ſed, antequam mutaret, periiſſet, damnum ad aſſecuratores pertinere. De uſuris ex mora in aſſecuratoribus.* 234

IV. *Variæ aſſecuratorum exceptiones rejectæ, & rurſus de uſuris ex mora præſtandis. Si aſſecuratum ſit ad inſulam D. Thomæ in Africa, aſſecuratorem non teneri de damno, facto ad inſulam D. Thomæ in America. An rata ſit aſſecuratio contra dolum culpamve navarchi aliorumve nautarum. Navarchum iter mutare poſſe, ſi ejus arbitrio res relicta ſit, &, ſi non ſit, aſſecuratores nihilominus teneri, ſi ſubque mandata aſſecurati mutet. Culpam navarchi nunquam liberare aſſecuratores, dolum liberare, ſi cum exercitoribus agatur.* 238

V. *Lucrum, quod ſperatur, per leges nauticas aſſecurari non poſſe. Iis legibus an recte renunciatur? An ſit actio de damno, quod accidit ipſius aſſecurati dolo vel culpa? Iter non mutari, ſi* pro forma, *ut ajunt, alius locus exprimatur* in het cognoſcement, *alius in pacto aſſecurationis, neque etiam mutari, ſi aſſecuratoris nihil quicquam interſit, quin nec mutatum iter aſſecurato nocere, ſi ipſe non mandaverit. Si generaliter aſſecuratum ſit, ut in Africa, & America omnia loca prohibita adire liceat, nihil referre, per quem Principem aditio prohibita ſit. In aſſecurationibus non admitti reſtitutiones in integrum ex cauſa imprudentiæ.* 242

VI. *Quum ex duabus navibus colliſis altera periiſſet, aſſecuratoribus non prodeſſe, quamvis navem, quæ periit, annoſam fuiſſe dixerint, vel culpa navarchi damnum fuiſſe datum, vel ſalvæ navis magiſtrum, alibi conventum, fuiſſe abſolutum. Quouſque Amſterdami naves aſſecurari poſſint, & an Statuto, ea de re facto, renunciare liceat? Sub appellatione urbis Amſterdammenſis etiam Texeliam contineri. Aſſecuratione facta* op de Spaanſche Weſtindien, *an & quando Jamaicam liceat adpellere?* 246

VII. *Navium merciumque, quæ tempore factæ aſſecurationis jam profectæ ſunt, vel jam perierunt, quando aſſecuratio valeat, & quando non item. Uſuris ſpecies, de eo judicata apud utram-*

que

quæ Curiam. Alia ſpecies, in qua aſſecurator tribus rationibus oppugnabat aſſecurationem, & diverſæ de ea ſententiæ, & quæ tandem obtinuerit. Diſcutiuntur illæ rationes, & an ea quæ ob mutatum iter aſſecurationem reſolverit, ſatis fuerit idonea. 249

VIII. Rurſus depulſæ aliquot aſſecuratorum defenſiones ex variis cauſis, & cum maxime ex mutato itinere. Quemadmodum intelligendus ſit § 1. Statuti Amſterd. 23. Jan. 1699. Bonam fidem in aſſecurato præſumendam, donec contrarium probetur. Mandantem & mandatarium, quod ad ſcientiam vel ignorantiam, in aſſecurationibus haberi pro una eademque perſona ex § 2. d. Staut. & Senatus Supremi ſententia in eam rem. 253

IX. De mutato vel non mutato itinere variæ inſpectiones, & contrariæ de his Amſterdammenſium & utriuſque Curiæ ſententiæ. Nonnulla de Uſuris. 256

X. Mercibus aſſecuratis ex Hafnia in Galliam, an, quæ in freto Sundico prope Elſenoram navi ſunt impoſitæ, ſine mentione ejus freti, aſſecuratorum periculo navigent? Rurſus de mercibus, alibi in navem illatis, quam eo loco, ex quo navis profecta erat, & periculum ad aſſecuratorem pertinebat. Si navis uſque ad Londinum aſſecurata, antequam ad Oſtium Tameſis perveniſſet, capta & ab hoſtibus redempta fuerit, aſſecuratores ad pretium redemtionis teneri, etiamſi navis Londinum non navigaverit, ſed ulterius deſtinata fuerit. 259

XI. An conditio, inſtrumento aſſecurationis inſerta, in appendice, ubi de aliis actum eſt, cenſeatur repetita. De expenſis litis nonnulla. Tres ſententiæ reſciſſæ, & refutatæ rationes, quibus eas obtinuerat aſſecurator, præcipue ob mutatum navis nomen. Tres aliæ ſententiæ probatæ, & abſoluto aſſecuratore, quod aſſecuratus, tempore aſſecurationis, præſumeretur ſciviſſe interitum rei, aliis aſſecuratoris rationibus rejectis. 263

XII. Si, profecta nave, tempus profectionis, vel, ſi ignoretur, ejus rei ignorantia contractu non exprimatur, aſſecurationem, Amſterdami factam, reſcindi: Aſſecuratæ navis nomen, inſigni fraude, ad aliam navem porrectum. Actioni aſſecurationis ad ſummum intra triennium præſcribi. Aſſecurationem non recte cedi, hoc effectu, ut nova aſſecurati perſona ſubſtituatur. 267

XIII. Rurſus de ſcientia vel ignorantia profectionis, vel interitus rerum aſſecuratarum. Si plures aſſecurationes fuerint factæ, & plus aſſecuratum, quam per legem licet, an illud plus cedat poſtremis aſſecuratoribus, an inter omnes pro rata dividatur? Etiamſi, qui aſſecurationem curavit, fines mandati exceſſerit, ab eo tamen plus damni exigi non poſſe, quam revera paſſus eſt aſſecuratus. Qui ſpondet del credere, non utitur beneficio ordinis. In negotio, Amſterdami contracto, aſſecuratores non obligat avaria, alibi locorum æſtimata. 270

XIV. Magiſtri ejuſdemque domini navis culpa, ab aſſecuratore objecta, ſed varie refutata. Rurſus de ignorantia profectæ navis, & de navigatione ſine tutela a loco profectionis, contra quam convenerat, & quid ſi ſibi tutela præſto non fuerit? Rejectæ aliquot aſſecuratorum exceptiones, & quid habendum ſit de præſcriptione, quæ actioni de damno objicitur; & nunquid contra eam reſtitutio in integrum impetrari poſſit? 275

XV. Iterum diſcuſſæ & rejectæ aliquot aſſecuratorum defenſiones. Nonnihil de uſuris,

Digitized by Google

ris, an a lite mota, an a conteſtata adjudicandis? Aſſecuratione facta op bederffelyke en onbederffelyke goederen, frumentum & bordeum iis vocibus recte comprehendi. An, ſi aſſecuratio facta ſit ad fluvium Nannetis, periculum aſſecuratorum ceſſet, ſi navis ſalva ad fluvium pervenerit, ſed merces perierint, antequam in Urbem Nannetem fuiſſent delatæ? 278

XVI. Quæ ſcientia in aſſecurato impediat aſſecurationem rerum, quæ jam perierunt? & an metus & ſuſpicio in hanc rem ſufficiant? Iter mutatum intelligi, ſi loca adeantur, in inſtrumento aſſecurationis non expreſſa, etiamſi ſint media inter portum a quo, & portum, ad quem deſtinatum iter eſt. An itinere ſic mutato, mutatum præſumatur ex mandato exercitorum? permittendum id videri exercitorum jurijurando. Qui pecuniam credidit magiſtro navigaturo, etiam conſenſiſſe videri, ut ex ea merces comparare liceret. An privati recte exerceant fœnus nauticum in Indiam Eoam? 282

XVII. Ex Statuto Amſterdammenſi non ſufficere, ut, profecta nave, profectio ſignificetur, niſi & addatur tempus, quo profecta ſit. Perinde tamen eſſe, aſſecuratores id ſciant ex inſtrumento aſſecurationis, an aliunde. Æſtimationem rerum aſſecuratarum ab aſſecurato eſſe probandam, nec ſufficere ſolam ejus adſertionem & jusjurandum de bona fide. Si, qui aſſecurationem mandavit, ſciverit, quando navis mercesque profectæ ſunt, mandatarius autem ex juſta cauſa ignoraverit, ſufficere, ſi hujus ignorantia in aſſecurationis inſtrumento exprimatur. Si aſſecuratum ſit van de Staat Davids naar Amſterdam, pro periculo, quod in reditu accidit, aſſecuratum eſſe, & id incipere poſt finitam piſcationem, & hanc finitam intelligi, quando navis ex Freto recta navigat Amſterdamum. 286

XVIII. Si navis navi ejuſque oneri damnum dederit, an & quemadmodum reſarciendum ſit? 291

XIX. Damni communicatio an ad quaslibet naves & qualibet bona pertineat? 294

XX. Damni præſtatio an ultra navis rerumque pretium porrigi poſſit? & qua proportione damnum utrimque communicandum ſit? 298

XXI. De modo contributionis, & quæ res contribuant? & cujus damni actio non detur? 301

XXII. De damno navium, unius vel utriuſque culpa dato; & quid damni appellatione veniat? 304

XXIII. An actio de damno, culpa dato, etiam competat adverſus exercitores navis, & an in ſolidum? 307

XXIV. De jactu & reliquo damno nautico. 310

XXV. An contributioni locus ſit, nonnullæ quæſtiones, & de his res judicatæ. 315

XXVI. Variæ Quæſtiunculæ. 320

Digitized by Google

Digitized by Google

# A D L E C T O R E M.

HOc opus minus perfectum eſt, quam conſtitueram; centum capita ei deſtinaveram, quæ continerent totidem Quæſtiones Juris Privati: ſed ab anno ætatis ſexageſimo ſexto deficere cœpit oculorum acies, & in dies magis magiſque defecit, ſic ut ad candelam nullus aut exiguus eorum fuerit uſus. Anno ætatis ſexageſimo nono acceſſit Aſthma, contractum, ut mihi quidem videtur, ex vita nimis ſedentaria, & adeo pectus meum obſedit, ut vix ad neceſſarios labores, quos ſtatio, quam gero, mihi imperat, ſuffecerim, & tunc comperi, recte Aretæum *de morbis lib. 3. cap. 11.* inter ſigna Aſthmatis retuliſſe *tarditatem ad opus ſolitum & ad aliud quodlibet gerendum*. Quia autem quicquid edo, malo ipſe edere, quam opus poſtumum alteri edolandum dare, & quia ſingulæ Quæſtiones per ſe ſubſiſtunt, de velis contrahendis cœpi cogitare, exſpectaturus, an vires debilitatæ nonnihil quandoque exſurgant, & ſic poſſim præſtare, quod nunc non poſſum.

*Ita præfari cœperat ipſe Bynkershoekius, paucis ante mortem diebus. Utinam ei datum fuiſſet, quod ſperaverat, atque ipſe hunc partum, minus licet perfectum, quam conceperat, in lucem mittere potuiſſet! ſic certe in ipſo limine pulchra multa de occaſione conſcribendi hujus Operis, de remediis minuendarum ac præcidendarum litium, de controverſiis dubiis, de quibus in utramque partem diſputari poteſt, & quantopere ſit exoptandum, ut auctoritate ſua eas aliquando componat Princeps, habuiſſemus, uti ex iis, quæ breviter in chartam conjecerat Vir Ampliſſimus, animadvertimus. Sed non licuit nobis eſſe tam beatis. Cum vero eorum, quæ modo memoravi, primas tantum lineas duxerit, malui abſtinere, contentus nonnulla hic ſubjicere, circa opus ipſum, ex ipſo fere opere petita.*

*Pertinent hæ Quæſtiones magis ad Forum, quam ad Academiam, & pleræque ad Forum Batavicum. Eas autem præcipue excuſſit Auctor, de quibus alia ipſius, alia aliorum eſt ſententia: pleriſque etiam adſcripſit res, ipſo Senatore, vel Præſide, a Supremo Senatu judicatas. Sicubi vero non ejuſdem ſententiæ fuerit, cujus Senatus, modeſte addidit rationes, quæ eum in contrarium moverunt. Quid Viro Ampliſſimo de amico hoc diſſenſu in dicenda ſententia ſemper ſederit, ejus verbis malim dicere, quam meis.* Conſtat, *ait*, me non ſemper ejuſdem ſententiæ fuiſſe, cujus Senatus, hoc eſt, cujus plurium ſententia, nec fieri poteſt aliter, & conſtat, me his caſibus opinari, male fuiſſe judicatum; ſed tamen, ut Pontificii omnia ſua Eccleſiæ judicio relinquunt, etiam quæ a judicio Eccleſiæ ſciunt diſcrepare, ſic mea reliquo judicio Senatus. Nec ita me amo, ut auſim affirmare, me ſemper in eo, quod mihi viſum eſt, juſtum & æquum adſecutum. *Adſcripſerat hæc Vir Ampl.* Tom. 1. Obſervat. Tumultuar. in fin. *quæ, quia elegantia ſunt, & ad rem præſentem faciunt, operæ duxi hoc loco inſerere. Auctoritates Doctorum & Interpretum parciſſime hic apparent, neque enim multum his ſolebat tribuere Bynkershoekius, idem fere de iis ſentiens, ac olim Cujacius, cujus elegans non minus quam verum de his extat judicium* Conſultat. 23. *Ratio & lex hic primas tenent, deinde res judicatæ, quibus judicandis ipſe interfuit. Ubi autem memorat Auctor res, a Senatu, ipſo præſente, judicatas, ſemper iis adſcripſit diem, quo lata, non quo pronunciata eſt ſententia, nam, decreta ſententia, incertus eſt dies pronunciationis, nec operæ pretium viſum fuit, eum diem poſtea addere. In recenſendis rebus judicatis nomina partium non addidit, ut addiderunt Faber, Sande, Stokmans, Neoſtadius, Coren & alii, & ſane cui ea res bono? Sufficit omnino, ad exemplum JCtorum Romanorum, nomina adhibere, quæ exemplis ſerviunt. De rebus ſolis agitur, de litigantium perſonis inutilis & vana eſt curioſitas; cumque ex his, quorum rebus judicandis interfuit Auctor, multi adhuc vivant, ſatius erat nomini-*

*bus parcere, quam ea publice exponere: prudens autem abſtinuit ab iis rebus judicatis Senatus Supremi, in quibus biennium, quod reviſioni datur, nondum effluxerat, ne ex rationibus, quæ hic proferuntur, de ſucceſſu reviſionis conjectura capi poſſet.*

*Cum paſſim in his Libris provocetur ad* Obſervationes Tumultuarias T.... N...., *monendum eſt, hoc nomine ſignificari Commentarios, in quas retulit Vir Ampl. non tantum res, ipſo Senatore vel Præſide, id eſt, per ſpatium quadraginta fere annorum, a Supremo Senatu judicatas, ſed quidquid per totum illud tempus ab ipſo Senatu memoria dignum actum geſtumque eſt.* Tumultuarias *has Obſervationes vocat, quod ex Senatu domum redux, quotidie, prout quæque res incidebat, tumultuarie eas conſcripſerit. Compoſuit hoc opus Ampl. Bynkershoekius ad uſum privatum, non in memoriam poſteritatis, & ne unquam in publicum ederetur, ultimo elogio vetuit: unde & nonnullis mirum fortaſſe videbitur, has Obſervationes ad partes vocari, eum vulgo fere teſtes citari ſoleant ea monumenta, quæ poſſunt adiri & conſuli, & manibus hominum teruntur: ſed cum ipſe Auctor ubique eas adhibuerit, religio fuit, ut in omnibus, quæ hic apparent, ſic & hac in parte, aliquid mutare. Quod ad ceteras auctoritates, quæ hic adſeruntur, nemo eſt, qui non intellexerit ſcribendi compendia, quibus eæ deſignantur: ſi quæ tamen ſunt, quæ explicationem deſiderant, peti ea poteſt ex* Præfatione, *quam præmiſit Auctor* quæſtionibus juris publici, *eaſdem enim ibi, quas hic, notas adhibuit in deſignandis Auctoritatibus, quibus uſus eſt, neque adeo hoc loco hæc repetere eſt neceſſe.*

*Quid mihi ſumſerim in edendo hoc Opere, vix tanti eſt, ut ejus rationem reddam. Dicam verbo. In quatuor Libros hoc Opus diviſerat ipſe Auctor, cui cum centum Capita deſtinaſſet, ſinguli Libri XXV. Ca ita fuiſſent complexi: At Liber Primus XVI. tantum continebat Capita, Secundus X. Tertius XII. Hi Libri ut inter ſeſe convenirent, & ad eandem molem Capitum exſurgerent, Libro Secundo adjeci VI. Libro Tertio alia IV. Capita miſcellanei argumenti, quæ & his ipſe inſeruiſſet Auctor loco maxime commodo, ut in ſchedula adnotaverat. Quod ad Caput penult. Libri II. quod eſt de* annuis penſionibus, *non videtur illud ad umbilicum perductum; cum tamen plene ſatis contineat ſententiam, quam ea de re fovit Vir Ampl. malui illud, quale eſt, repræſentare, quam totum in ſpongiam incidere. Eſt etiam quod moneam circa ejuſdem Libri Caput ultimum, quod varias complectitur Quæſtiunculas. Mos erat Ampl. Bynkershoekio, ut ex ejus Libris* Obſervationum juris civilis Romani, *itemque* quæſtionum juris publici *apparet, ad calcem cujuſque Libri referre, & in unum Caput conjicere varias Obſervationes, quæ ipſi non tanti videbantur, ut aliquot Capita implerent. Idem & hic præſtare conſtituerat, & jam tria Capita, quæ tres priores Libros clauderent, inchoaverat; ſed cum ſingula paucas tantum Quæſtiunculas comprehenderent, eas congeſſi, & in unum Caput contuli. Hactenus de his Quæſtionibus.*

*Ceterum nullum poſt hoc Bynkershoekii opus eſt exſpectandum: reliquas enim, quæ ſuperſunt, ejus lucubrationes, quæque unice ad jus hodiernum cum Hollandicum tum Zelandicum pertinent, ſibi ſcripſit Vir Ampl. non publico, idemque de his, quod de* Obſervationibus tumultuariis *ſupra monui, ſtatuit, ne unquam aliqua earum pars luci daretur. Sed vel ſine his ſatis Bynkersboekiano nomini debet Juriſprudentia, qua Patria, qua Romana. Quin potius nemo non mirabitur, qui Vir, a prima juventute tot tantiſque negotiis diſtractus, tantum præſtare potuerit, editis in publicum tot varii argumenti operibus, neque iis vulgaribus, qualia nunc paſſim in lucem protruduntur, & quibus compilandis vel triduum ſufficeret, ſed exquiſita eruditione plenis. Sed non eſt hic locus excurrere in laudes Ampl. Defuncti. Quare manum de Tabula. Tu Lector vale.*

COR-

Digitized by Google

# CORNELII VAN BYNKERSHOEK

*JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,*

# QUÆSTIONUM JURIS PRIVATI

## *LIBER PRIMUS.*

### CAPUT I.

*De juriſdictione Curiæ Hollandiæ in Nobiles & Subditos ſuos.*

QUæ Curiæ Hollandiæ ſit juriſdictio, & quæ alterius cujuſque Collegii poteſtas, non aliunde tutius licet intelligere, quam ex Codicillis, & præcipue ex Formis, quas ſingulis Collegiis Princeps præſcripſit, ſed cave exiſtimes, ex iis ſolis rem confici poſſe. Plurima ibi prætermiſſa, quæ uſus ſupplevit, abrogavit, mutavit, ſed & plurima ſunt, quæ ſibi arrogarunt ſingula quæque Collegia, ut induſtrii ſolent eſſe homines ad proroganda auctoritatis ſuæ pomœria. De juriſdictione Curiæ Hollandiæ, de qua nunc tantum ago, varii ſunt §§ in Forma, quam ei præſcripſit Carolus Burgundus 4. Sept. 1462. & in alia, quæ nunc fere ſola frequentatur, quam ei præſcripſit Carolus V. 20. Aug. 1531. Ex iis ſolis ſi ſapere, & definire velis, quæ de controverſa juriſdictione Curiæ incidunt, multum laborabis & proficies nihil. Quin § 94. Formæ 1462. & § 8. Formæ 1531.

qui enumerant cauſas, de quibus Curia cognoſcit, adeo obſcure & abſurde conſcripti ſunt, ut fere neſcias, quid dicant, & quid habendum ſit de concurrente, & quid de ſeparata juriſdictione illius Curiæ.

Ea obſcuritas effecit, ut fere ante ſeſquiſeculum magnis animis inter Curiam & Magiſtratum Haganum diſputatum ſit de perſonis quibuſdam, Hagæ habitantibus, an ad Curiæ, an ad Magiſtratus Hagani juriſdictionem pertinerent, & quid quantumque eſſet Curiæ Hollandiæ territorium. Nonnihil quidem definiverunt Ordines Hollandiæ 27. Sept. 1614. *fiduciaria*, ut vocant, *juſſione* (1) ſed tantum abeſt, ut omnes controverſias, earumque cauſas ſuſtulerint, ut potius, ſi quid judico, immane quantum auxerint. Sunt etiam, qui putant, in § 9. & 10. *d. Fiduc. juſſ.* quod ad perſonas, de quibus in primis quæritur, id duntaxat eſſe conſtitutum, de quo inter partes conſtabat, ſed de quo non conſtabat, nihil eſſe conſtitutum. Quamvis autem id adfirmare non auſim ob rationes, quas mox exſequar, ſatis tamen apparet, illos §§ utrique parti rurſus præbuiſſe novam & largam litigandi materiam.

Certe ex eo anno 1614. plures, quam antea, controverſias vidimus repullulaſſe, majoribus etiam animis agitatas, & de quibus plus ſemel juſtus metus fuit, ne ſine cæde & ſanguine tranſigerentur. De omnibus controverſiis, quæ inter ſe & Magiſtratum Haganum intercedunt, Curia Hollandiæ (2) verboſam & grandem epiſtolam ſcripſit ad Ordines Hollandiæ 15. Apr. 1707. precata, ut ſecundum ſententiam ſuam vellent decernere Ordines. Cui Magiſtratus Haganus oppoſuit libellum, a Scriba ſuo conſcriptum (3), & deinde alium, ab Advocato jam defuncto, compoſitum (4), etiam precatus, ut ſecundum ſe decernere vellent, ſed, quamvis lite tam prolixe conteſtata, & inſtrumentis hinc inde exhibitis, nihil tamen definiverunt Ordines, quod turbis componendis ſufficit. Quicquid hic illic occurrit, magis pertinet ad differendam, quam ad tollendam litem, excogitato in ſingulis cauſis εὐρήματι, quo vis & vis armata prohiberetur, ſalvo cujuſque jure in poſterum.

Optandum ſane eſſet, ut Ordines tandem auctoritate ſua intercederent, & quomodocunque potius lites finirent, quam ut, iis non finitis, cauſa detur majoris tumultus. Vereor enim, ne res aliquando in nervum erumpat, ut non ſemel erupit, apprehenſis & in carcerem ductis Officialibus, qui juriſdictionem Haganam tuebantur, qua occaſione ſcio deliberatum eſſe, an non vim vi repellere liceret. Auctoritate igitur præſente opus eſt, ne partes ad arma, quæ ſæpe minitatæ ſunt, ali-

quan-

(1) *Proviſionele Ordre op de Differenten tuſſchen den Provincialen Raade en de Magiſtraat van't Gravenhage. Plac. II.* 3. 5. 17. 2. *bell. jurid. caſu* 31. *formul.* 2. *cap.* 1. p. 41. *&* *in farragine poſt formam* Cur. *Holl. & Plac. Holl.* 2. p. 317. Sed neſcio, cur ibi ſcriptum ſit 27. *Sept. vel* 30. *Nov.* 1640.

(2) *Ampel Berigt van den Hove van Holland over de juriſdictie queſtiën tuſſchen het Hof en den Hage*, quæ epiſtola cum aliis, quæ *num.* 3. 4. *&* 5. commemoro, Delphis eſt edita 1738.

(3) *Opſtel tegen het Ampel Berigt*: ſine die & Conſule.

(4) *Remarquee en ſolutien op het Ampel Berigt;* etiam ſine die & Conſule.

quando proſiliant. Atque hæc auctoritas a ſolis Ordinibus præſtanda eſt, nam ſi inter eos, qui juriſdictionem nomine Principis exercent, de finibus juriſdictionis contentio oriatur, ſolius Principis eſt eos fines regere, & nominatim quoque Ordines Holl. in *d.* § 13. *d. Fiduc. juſſ.* ſibi reſervarunt cognitionem eorum, quæ inter Curiam & Magiſtratum Haganum in poſterum controverterentur.

Prodiit haud ita pridem Collatio (5) inter libellos, tam a Curia, quam a Magiſtratu Hagano editos, &, lecta inſcriptione, exſpectaveram *collationem amicam*, quæ tranſactioni anſam dare poſſet, ſed comperi, ejus Auctorem fere pedibus ire in Curiæ ſententiam, variis etiam adlatis rationibus, quas neſcio, an Curia ſuas facere vellet. Imo tantum ex ſuo penu, contra ipſius Curiæ ſententiam, ibi addidit Collator, ut Curia hunc fœtum noluerit tollere, aperte teſtata, etiam apud Delegatos Ordinum Hollandiæ, ſe pro ſpurio habere, quicquid eſt ejus libelli. Mihi quoque animus eſt, reſectis iis, quæ plane ſuperflua, incerta, & longiſſime petita ſunt, paucis inquirere, an iis, quas dixi, controverſiis componendis vel decidendis aliquam lucem affundere poſſim, prolatis nonnullis, quæ in hoc argumento necdum prolata vidi.

Ordior a perſonis, & ab his, quæ nunc certa ſunt, progrediar ad incerta, & ad regulam, ex qua, quæ incerta ſunt, certiora effici poſſint. Cautum eſt § 9. *d. Fiduc. juſſ. Curiam Hollandiæ juriſdictionem eſſe retenturam in Nobiles & Subditos Curiæ, non exercentes artes Mechanicas vel tabernas, itemque alias perſonas, quæ fori privilegium habent, quocunque loco Hagæ habitaverint.* Verba Belgica hæc ſunt: *Die van den Rade Privinciale zullen blyven bebouden de privative juriſdictie over alle de Edelen en Suppooſten, niet exercerende eenige neeringe of handwerken ten dienſte van de Bergeren, en onder andere geprivilegeer de perſonen, ſonder onderſcheid, of die woonen op het Hof of in den Haag.* Pro *onder andere*, ut legitur in quibuſdam Editionibus, omnino legendum eſt *over andere*, calami vel typi manifeſtus error eſt, *onder andere*, nam dolo malo id mutatum eſſe, & quamobrem mutatum eſſet, nondum potui animadvertere. Porro cautum eſt § 10. *Judices Haganos eſſe retenturos juriſdictionem in eos, qui exercent artes Mechanicas vel tabernas, ubicunque Hagæ habitaverint.* Ecce verba Belgica: *Die van den Haag zullen houden de juriſdictie over alle perſoonen, exercerende gemeene Handwerken en Neeringen, zoo wel ten dienſta van de Burgers van den Hage, als van de Edele en Suppooſten, ſonder onderſcheid, of de zelve perſonen, doende alſulke nering of handwerk, woonen op het Hof of in den Haag.* Sic habemus duo genera hominum, alterum Curiæ, alterum Judicibus Haganis ſubjectum, primum complectitur Nobiles & Subditos Curiæ, itemque alios qui jus habent revocandi ad Curiam, ſecundum complectitur quoſcunque fabros & tabernarios Haganos. Sed Hagæ habitat tertium genus hominum, qui nec Nobiles ſunt, nec Curiam frequentant, nec privilegio fori ſe tueri poſſunt, nec etiam fabri vel tabernarii ſunt. Quæro id genus hominum, ut ſunt Sacrorum Interpretes, Notarii, Do-

(5) *Collatie van het Ample Berigt van den Hove met tweederley Schriſturen vaan den Haag.*

Doctores Medicinæ, Procuratores, qui apud ſola Collegia fœderati Belgii, vel apud Conſiliarios Ordinum Hollandiæ, vel apud Rationales Orangiorum operas ſuas locant, ſtipendiorum militarium exactores, vel denique homines, vel ex India Orientali vel aliunde reduces, Judæi magnates, aliive Hagæ nati, vel ibi advenæ, qui, poſitis in fœnore nummis, ſe ſuo ære exhibent, & reliqui, quos commemorare longum eſſet, id, inquam, tertium genus, an ad Curiæ, an ad Magiſtratus Hagani juriſdictionem pertinebit? ſilent Ordines in *d.* §§ *9.* & 10. & hinc illæ lachrymæ.

Sed priuſquam de tertio illo genere hominum agam, nonnihil præmittendum eſt de his, qui *d.* §§ enumerati ſunt, ut ſciamus, an, quemadmodum nunc de iis conſtat, ſic etiam olim conſtiterit, ſic enim proclivius erit etiam de aliis judicare. Nunc conſtat ex *d.* § *9.* Curiæ juriſdictionem eſſe in *Nobiles*, hi quippe primo loco occurrunt. An olim Curiæ generalis fuerit juriſdictio in Nobiles, eſt cur dubitem. Quid, inquies, dubitas? nam ait *d.* § *9.* Curiam eſſe *retenturam* &c. ergo habuit ante annum 1614. Largior, ſed quamdiu ante d. annum 1614. habuerit, mihi non conſtat, & minus conſtat, an olim quoque habuerit, nam § 94. *Formæ Curiæ Holl.* 1462. ait Curiam cognoſcere *van obligatien van Edelmannen, te weten Brieven van eere, daar ſy henluyden onder heuren ſegele mede verbonden ſullen hebben op trouwe, eere en ſekerheid ſekere ſommige van penningen te betalen, of andere dingen te doen*. Rurſus § 8. *Form. Cur. Holl.* 1531. *Ende aangaande obligatien van Edele Mannen, zullen daar van mogen kennen by præventie*. Ex utroque § Curia non cognoſcit de qualibet actione, quæ contra Nobilem quem competit, ſed de ſola cautione, qua Nobilis promiſit ſe aliquid eſſe daturum vel facturum. De criminibus Nobilium judicandis nihil quoque ibi expreſſum eſt. Addit *d.* § 8. *by Præventie*. Quod non aliter intelligo, quam Nobiles, ob dignitatis & potentiæ eminentiam, etiam apud Curiam conveniri poſſe, ſed poſſe quoque, ſi actor velit, apud Judicem, in cujus territorio habitant, ut de Senatoribus eſt in *l. penult. ff. de Senator.* & in *l. un. Cod. ubi Senator. vel Clariſſ.* Poſſunt igitur ad Curiam ſtatim vocari, ſicut & alii, qui parte ſua adverſa imbecilliores creduntur, ex *d.* § 8. recte quoque ibidem agunt. Curia Hollandiæ in Forma, quam conjecit 28. Mart. 1670. ſimpliciter ſibi juriſdictionem tribuit (6) *over alle Edelen van onſen Landen*. Recte, nam *d.* § *9. Fiduc. juſſ.* data eſt Curiæ generalis juriſdictio in Nobiles, quam olim non habebat, certe non niſi concurrentem. Unde & in legibus Ordinum, poſt *d. fiduc. juſſ.* latis, Curiæ tribuitur generalis & ſolitaria juriſdictio in Nobiles, ut in edicto de injuriis 22. Mart. 1657. &, quod ad crimina, Hagæ commiſſa, in decreto de militari juriſdictione 30. Sept. 1654. (7).

Sic ut, quod ad Nobiles, non alia nunc ſuperſit quæſtio, an, quod de Nobilibus ſancit *d.* § *9.* de Nobilibus Hollandis duntaxat ſit intelligendum, an & de peregrinis, qui in Hollandia hærent,

(6) *P. 12. vſ. Over alle Edelen.*

(7) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit.* p. 218.

hærent? de Nobilibus Hollandis cenſuit Curia in Forma conjecta 1670. ait enim, *alle Edelen van onſen Lande*, & alii (8) quoque *d.* § 8. intelligunt *van Hollandſche Edelluyden*, *uyt oude Hollandſche Edele Stammen geboren*, & ſecundum eos quoque judicaſſe videtur Curia 3. Mart. 1676. (9) Sed vero cum antea tum poſtea ſæpe aliter ſapuit Curia Hollandiæ, arrogata ſibi juriſdictione etiam in exteros Nobiles. Sic Curia jam anno 1663. defendit (10). Sic ſæpe deinceps, etiam mea memoria, Mandatis pœnalibus actoribus interdixit, ne quis externum Nobilem niſi ad ſe in jus vocare vellet, & ſic de uſu teſtantur JCti Hollandi (11). Sed, quod ad Nobiles exteros, qui Hagæ habitant, Magiſtratus Haganus Curiæ ſemper contradixit, adhibito in hanc rem Ordinum Hollandiæ decreto (12) & edicto (13) 11. Dec. 1666. Quum vero id decretum & edictum duntaxat ſanciat, Nobilitatem, ab externis Principibus Hollandis conceſſam, in Hollandia non prodeſſe, non recte id transferas ad eos, qui alibi Nobiles nati in Hollandiam Penates ſuos tranſtulerunt, & de his ſolis ſunt Curiæ Interdictiones pœnales. Attamen ne ſic quidem auſim exteris Nobilibus forum tribuere, quod indigenis ex privilegio competit: nam uti Magiſtratus in quaque Regione, ita & Nobiles accipimus, qui quod ad Regionem, de qua agitur, Nobiles ſunt. Nobiles Hollandi quaſi pars Principatus cenſentur, & ideo Ordinibus placuit, ut non niſi eorum Judici Supremo ſubeſſent: quamvis autem in Regimine per paucos quoſdam repræſententur, hoc tamen omnibus relictum eſt, ut, quod ad forum, eodem cum aliis jure utantur. Horum nihil exteris Nobilibus datum eſt, conveniuntur igitur ut plebeji, quales utique hic ſunt. Unum eſt privilegium, quod etiam externis Nobilibus, qui hic familiam bonaque habent, Ordines Hollandiæ dederunt 9. Febr. 1593. (14) quo eorum, ſi, præterquam Majeſtatis, damnentur, bona redimi datum eſt 80. Florenis, ſed imprudentiæ eſt id, abſque ulla auctoritate, producere ad omnia alia privilegia, quæ Nobilibus Hollandis competunt, ſed ſublata nunc in Hollandia bonorum publicatione, id privilegium nullius aſſis eſt. Ceterum in Nobiles exteros, qui Hagæ habitant, etiam aliunde juriſdictionem ſuam derivat, quod nempe hi Nobiles utique pertineant ad tertium illud genus hominum, de quo ſupra dixi, ſed quia Nobilitas nihil tunc efficit, aliena hinc eſt ejus rei inſpectio.

Præterea Curiæ juriſdictio eſt, ex dicta *Juſſione Fiduciaria anni* 1614. *over de Suppooſten*, *niet exercerende enige neringen of handwerken ten dien ſte van de Burgeren*. Igitur ſi artes mechanicas vel tabernas exerceant Subditi Curiæ in utilitatem Civium, privilegio fori cadunt, & ad Magiſtratum Haganum pertinent. Qui, quod ad exemtionem a tributis Haganis, pro *Suppoſitis* ſint habendi, definivit Carolus V. 21. Mart. 1516.

(8) *Bello jurid. caſu* 19. *num.* 2.
(9) *d. caſu* 19. *in fin.*
(10) *Ampel Berigt.* p. 120. & 121.
(11) *In Notis* ad Merulæ *Praxin lib.* 4. *tit.* 2. *cap.* 13.
(12) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit.* p. 792. & 793.
(13) *Plac. III.* 4. 4. 16.
(14) *Idem II.* 5. 2. 10.

Digitized by Google

1516. (15). Sed qui pro *Curiæ ſuppoſitis*, quod ad forum, ſint habendi, ego non auſim definire, cum auctoritas expreſſa deficiat. Nubes Advocatorum id auſa eſt definire 15. Dec. 1654. (16) & definivit ipſa Curia in *haar Concept-Inſtructie* 1670. *p.* 12. & 13. ſed inter catalogum, ab illis Advocatis, & a Curia, compoſitum non ſatis convenit. Forte generaliter dici poſſet, omnes, qui olim in officio Gravionum fuerunt, ad jurisdictionem Curiæ pertinuiſſe, & nunc pertinere, qui in officio Ordinum ſunt, unde in decreto Ordinum Hollandiæ 12. Jul. 1659. (17) Curiæ ſubeſſe dicuntur *de Edelen, Suppoſten, en de Domeſtique Dienaars vaan haa Edele Groot Mogende*. Sed quum non conſtituerim de his omnibus agere, qui jurisdictioni Curiæ ſubſunt, & quos, generali verbo, etiam *Suppooſten* vocant, de iis ſolis quædam addamus, qui in officio ipſius Curiæ ſunt, & proprie *Suppooſten* appellantur, & de his quæramus, an in eos Curiæ olim competierit omnimoda juriſdictio. Procul dubio *Suppooſten* dicuntur Advocati & Procuratores, qui apud Curiam poſtulant, & ficut jure Romano ſolis Præfectis Prætorio competebat jurisdictio in ſui fori Advocatos *l. 6. & 18. C. de advoc. diverſ. judicior.* idem de Advocatis, qui apud Curiam cauſas agunt, videbatur dicendum, & omnino dicendum eſt poſt illam *fiduciariam juſſionem*, ſed an olim ita obtinuerit, eſt cur dubitem. Neutra Curiæ Forma juriſdictionem ei tribuit in Advocatos, imo vero § 37. *Formæ* 1531. ſimpliciter ait, Advocati & Procuratores apud Curiam ſe defenderent, *als men haar vervolgt ten cauſe van hare officien*, & ibidem quoque agerent de ſalario. Non ergo in omnibus utique conveniuntur apud Curiam, quin &, ſi præterquam de officio ſuo conveniantur, ex *d.* § 73. Curiæ juriſdictionem recuſare poſſunt. Sed deinde, ut dixi, id latius extenſum eſt. Interea vides, quam arcta olim fuerit Curiæ juriſdictio, quod ad eos, in quos nunc ampliſſima eſt.

Pragmatici (18) inter *Suppoſitos*, ut vocantur, *Curiæ* etiam numerant eos, qui Curiam adeunt, ut quantocyus cauſas litigantium definire velint, *Sollicitatores litium* ſolent appellari: Sed quia, quod illi agunt, agunt qua privati, nec a Curia conſtituti, vel in numeros relati ſunt, poſſes de eorum foro dubitare: Curia tamen 10. Dec. 1677. (19) quemdam, rejecta, quam propoſuerat, exceptione declinatoria, apud ſe cauſam dicere damnavit. Ceterum & *Sollicitatores* vocantur, qui ſtipendia militum promutuo præſtant, & a publico deinde exigunt: Sed hos Curiæ non eſſe ſubjectos, eorum officium declarat, & cum quis appellationis ſimilitudine, ut opinor deceptus, ſtipendiorum ejuſmodi exactores ad Curiam vocaſſet, Curia 11. Jul. 1667. (20) exceptionem declinatoriam ad Magiſtratum Haganum admiſit. Et tamen Curia tam in Forma, quam ſibi concepit anno 1670. *p.* 13. quam ſæpe deinceps (21), palam

(15) *Repertor. Cur. Holl.* p. 4. *A.* & *B.*

(16) Apud Bort *van de arreſten cap.* 4. *num.* 37.

(17) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Witt* p. 489.

(18) W. de Groot *Inleid. lib.* 1. *cap.* 2. *num.* 17.

(19) *Bello jurid. caſu* 70.

(20) *Ibidem*.

(21) *Ampel Berigt variis locis*.

palam ſibi adrogat juriſdictionem in omnes eos, qui Hagæ habitant, & non exercent artes mechanicas vel tabernas. Referendi igitur videbantur ad tertium genus hominum, de quo *capite proximo* dicam.

Quæſitum eſt, an ea Curiæ ſit juriſdictio in Suppoſitos ſuos, ut neque alibi, ad forum ſortiendum arreſtari poſſint? ſic ait, & multis Curiæ judiciis defendit eadem illa nubes Pragmaticorum 15. Dec. 1654. (22) & hoc poſtea alii ſcripſerunt, ſed rationes, quas adferunt, adeo mihi videntur inutiles, ut nolim referre, refellere multo minus. Omnes poſſunt arreſtari, qui ex privilegio immunitatem non habent, nec ullum vidi privilegium, quo Subditi Curiæ ſe tueri poſſunt. Habet quidem Curia in eos juriſdictionem ſeparatam, ſed non niſi contra Magiſtratum Haganum, certe de ea ſola ſermo in *d.* § *9. Juſſionis Fiduciariæ* anni 1614.

## CAPUT II.

*De foro eorum, qui Hagæ habitant, quoſque nec Curiæ, nec Magiſtratui Hagano ſpecialiter adducit Ordinum Fiduciaria Juſſio anni 1614. & ea occaſione prolixa diſputatio, Curiæ, Hagæ ſedentis, an Magiſtratus Hagani prior & antiquior Hagæ fuerit juriſdictio.*

EST tertium quoddam genus hominum, quod Hagæ domicilium habet, de quo *cap.* 1. dixi, & de his hominibus quæritur, ad juriſdictionem Curiæ, an ad Magiſtratus Hagani pertineant? Quumque hi homines forte tertiam eorum, qui Hagæ habitant, partem conſtituant, creberrima eſt de iis quæſtio. Unde hæc finiri debeat, non ſatis conſtat; plurima ex utraque parte in hanc rem adſeruntur, quæ me non moverint. Curia juriſdictioni ſuæ illos homines ſubjicit ex ipſa illa *Juſſione Fiduciaria*, & ex eadem rurſus contradicit Magiſtratus Haganus, Curia ait, ex § 10. *d. Fiduc. juſſ.* Haganis competere juriſdictionem in omnes eos, qui ex opificiis ſe ſuoſque exhibent, & nihil porro addi, ſi vero ex § *9.* non duntaxat competere juriſdictionem in Nobiles & Subditos Curiæ, ſed etiam *over andere gepriviligeerde perſonen*, & per hos intelligit tertium illud genus hominum. Sed ego non intellexerim, agit enim de iis, quibus ex *privilegio* datum eſt, ut ad Curiam revocare poſſint, & fruſtra quærimus privilegium, ex quo illud tertium genus juriſdictionem Curiæ implorare poſſet, ſed poſſunt ex privilegio pupilli, viduæ, aliique qui *miſerabiles* audiunt, & præter hos nonnulli, de quorum cauſis ſtatim cognoſcit Curia, ut ex § 8. aliiſque Form. 1531. palam expreſſum eſt, & hos placuit addere Nobilibus & Subditis Curiæ, ne excluſi viderentur.

Rurſus eandem *Juſſionem Fiduciariam* in rem ſuam vertit Magiſtratus Haganus, ait enim ex § *9.* forum Curiæ ſortiri ſolos Nobiles, Curiæ Subditos, & eos, qui, dato privilegio, ad Curiam revocant, reliquos omnes apud ſe forum ſortiri, non quod § 10. id expreſſum, ſed quod de eo dubitatum nunquam fuerit. At ſcire velim, cur *d.* § 10. duntaxat loquatur de iis, qui ex opificiis vivunt, non etiam de aliis, qui Hagæ habitant. Si me audias, per oblivionem hi omiſ-



(22) Apud Bort *d. loc.*

ſi ſunt ; & nihil in utramque partem ex ea Conſtitutione effici poteſt.

Non potui etiam animadvertere, quid ad rem præſentem faciat, quod Curia tantopere urget, Magiſtratui Hagano fas non eſſe exteros Hagæ arreſtare, ut id liceret, a Magiſtratu petitum, ſed a Philippo II. negatum fuiſſe 20. Januar. 1561. (1) Res ipſa vera eſt, exterorum bona arreſtare licet, perſonas non licet. Cur, inquies, cum Magiſtratus Haganus & juriſdictionem & imperium habeat? Sed curæ Principibus fuiſſe videtur, ut quam liberrime Hagæ eſſe liceret, vel ipſius Principis adeundi, vel judicii, ibi agendi, cauſa. Huc refero, quod Carolus Imperator 19. Jul. 1541. conſtituit, (2) a Leidenſibus relegatum ex officio Hagano & Haga, Hagæ, tamen eſſe poſſe pendente cauſa appellationis. Sed, quicquid ſit, difficile eſt inde definire quæſtionem de foro eorum, qui Hagæ habitant, &, dixi, tertium genus hominum conſtituunt.

Magis ad rem pertinet illuſtris controverſia, inter has ipſas partes agitata, utrius juriſdictio Hagæ fuerit prior & antiquior. Curia Hollandiæ defendit, ſuam juriſdictionem ibi fuiſſe priorem & antiquiorem, & fuiſſe omnimodam, quod ad omnes homines, Hagæ hærentes, Magiſtratus igitur Hagani eſſe probare, quid Curiæ ademtum & ſibi datum ſit, nihil autem ademtum probari quam juriſdictionem in eos, qui artes mechanicas vel tabernas exercent. Imo, inquit Magiſtratus Haganus, noſtra juriſdictio eſt prior & antiquior, & pertinet ad omnes incolas, haud ſecus atque juriſdictio omnium in Hollandia Urbium, & proinde Curiæ eſt probare, quid Magiſtratui ademtum, & ſibi datum ſit, nec probari quicquam ademtum eſſe, quam juriſdictionem in Nobiles, Curiæ Subditos, alioſque quoſdam ex privilegio, Curiæ Formis inſerto.

Curia juriſdictionem ſuam derivat ex anno 1250. quo Wilelmus II. Rex Germanorum, XV. vel ſecundum alios, XVIII. Comes Hollandiæ Hagæ exſtruxit Palatium, quod etiam nunc exſtat, & tanti fecit Joſephus Scaliger, ut ſoli Palatio Pariſienſi poſtponeret (3). Et de Aula, tunc vel circa id tempus ædificata ex Annalibus Hollandorum perfecte conſtat, ſed non ſatis conſtat, an, ut Curia exiſtimat, tunc quoque inſtituta fuerit illa Curia, quæ Hagæ adhuc jus dicit, & ibi perpetuam ſedem habuit, niſi forte ad tempus motuum civilium cauſa alio ſeceſſerit. Eandem hanc eſſe Curiam ejus Senatores contendunt, & amant appellare *hec Hof-gericht*, vocabulo, quod in antiquis monumentis, niſi fallat memoria, mihi non occurrit. Ecquando autem Scabini Hagæ fuerint creati, non ſatis liquet. Sculteti & Scabinorum mentio exſtat in privilegio, quod Albertus Bavarus Haganis dedit 1370. (4) & ex quo pœnarum quarundam exactio permittitur Sculteto & Scabinis, niſi tamen Comes, Comitiſſa, eorumve ſucceſſores Hagæ fuerint præſentes, tunc enim ea exactione iis interdicitur. Ante annum 1260. Scabinos Hagæ fuiſſe creatos nemo facile dicet, nam adeo tenuia fuerunt Hagæ initia, ut ejus, qua pagi, nomen neque tunc, neque antea uſquam occurrat : Prima Sca-

(1) *Ampel Berigt.* p. 101. *& ſeqq.*
(2) *Repertor. Cur. Holl.* p. 42. *A. & B.*
(3) Scaliger II. *in Verbo* Palatium.
(4) *Ampel Berigt* p. 99.

Scabinorum mentio, quæ ad manus meas pervenit, eſt in inſtrumento, apud Scabinos Haganos confecto anno 1311. (5) ubi Haga jam vocatur *Stede*, quamvis aliquamdiu poſtea etiam *pagi* nomine occurrat.

Quod Curia ait, ſe ab anno 1250. Hagæ judicaſſe, non aliter intelligit, quam de judiciis, quæ ipſi Graviones exercebant. Graviones ſcilicet, ut olim Principes Romani, in conſilium adhibebant Adſeſſores, quorum ſententias explorabant in publicis privatiſque cauſis. Hi Adſeſſores dicebantur *Raden*, quemadmodum Adſeſſores & jure Romano audiunt *Conſiliarii* in *l.* 3. & 10. *Cod. de Adſeſſor.* & comitabantur Gravionem, ubicunque erat, & quocunque proficiſcebatur, ut conſiliis ſuis præſto eſſent. Eorum tamen ſententiæ non numerabantur, ſed, cum judicandum eſſet, ipſe Gravio judicabat ex arbitrio ſuo. Audiebantur illi Conſiliarii, ut in Cognitione Principis Romani eleganti exemplo illuſtrat Marcellus in *l.* 3. *ff. de his, quæ in teſtam. delent.* ſed, ut ex animi ſui ſententia decernebant Imperatores Romani *d. l.* 3. & *l. ult. ff. de jure Fiſc.* ſic & Graviones Hollandi. Hunc Gravionum cum Conſiliariis ſuis conſeſſum *Curiam* appellari poſſe, & ſic quoque appellatum fuiſſe, nullus plane dubito. Ipſa Macheldis, Wilelmi, Romanorum Regis, mater in quodam diplomate (6) meminit *Curiæ*, quam Gravio habuit Arenæ Comitis, (7), & multi rerum Hollandicarum Scriptores (8) tradunt, Wilelmum, mutato domicilio Hagam tranſtuliſſe judiciorum ſedem, quam Arenæ habuerat. Erat autem ea Curia, ut ſatis animadvertis, non tam Curia Hollandiæ, quam ipſius Gravionis.

Sed intereſt ſcire, de quibus cauſis olim Graviones judicaverint. Et quamvis de eo plena fide non conſtet, facile tamen largior, Gravionem judicaſſe de Nobilibus, Conſiliariis, aliiſque Officialibus, qui erant in Aula & Comitatu ſuo. Hos Gravionem alterius juriſdictioni ſubjeciſſe quis credat? atque hi Officiales, ſive majores, ſive minores, uno vocabulo appellati ſunt Subditi Gravionis, vel ſubditi illius Curiæ, quam Gravio in conſilium adhibeat, *Suppooſten van de Grave of van den Hove*. Ad hæc Gravio judicabat de cauſis appellationum, & aliis quibuſdam, quæ majoris momenti erant, & eam, puto ob cauſam ſæpe adibat Provincias & Urbes Imperii ſui, ut de his cauſis cognoſceret, & reliquas audiret querelas, quæ ad eum deferebantur. De Carolo Burgundo hæc memoriæ prodit Pontus Heuterus: (9) *Liber hac hyeme Pugnax a Bello, Brabantis Hannoniiſque jus dicebat; ter ſingulis hebdomadibus inter Conſiliarios præſidens, ac pro infimo quocunque, ut jus ſuum obtineret, curam agens. Menſe Aprili eadem de cauſa in occidentalem Flandriam eſt profectus, Menſe Majo Gandavi, Julio Brugis, Auguſto in Hollandia ac Zelandia, mirum in modum, hoc facto, Popularium erga ſe amorem ac reverentiam excitans*. Adibat, ut dixi, ipſe Gravio Provincias ſuas, ne eum, bellis ſæpe occupatum, hic illic fruſtra



(5) Apud de Riemer, *Beſchryv. van 's Hage part.* 1. *tom.* 2. p. 832.
(6) *Ibidem part.* 1. *s.* 1. *c.* 4. p. 107.
(7) *'s Gravenſande*.
(8) Apud de Riemer *d. loc. in Notis*.
(9) *Rerum Burgund. lib.* 5. *in Carolo Pugnace ad annum* 1469.

quærerent litigantes, & adibat cum *Conſiliariis* ſuis, quos ſecum ducebat, quocunque proficiſcebatur, ut iis conſultis tutius & melius decerneret. Hi Conſiliarii ejus *Curiam* conſtituebant, & hæc Curia erat, ubicunque erat Gravio. Etiam Philippus Burgundus, ut in ejus vita retulit Pontus Heuterus, (10) poſtquam anno 1455. Supremum Juſtitiæ Concilium inſtituiſſet, *ſuam ſemper Senatores aulam ſequi voluit, hac ratione Subditorum lites, appellatione cogniturus, ac quæ alicujus forent momenti, ſuô judicio finiturus*. Recte ut Heuterus, *ex appellatione*, neque enim Gravio, jus dicturus, occupavit, ubicunque morabatur, juriſdictionem eorum, qui ibi lites definiebant, non ibi omnem juriſdictionem ſibi adrogabat, ſed ſuperiorem duntaxat, inferiore relicta iis, qui eam exercebant. Et tantum abeſt, ut Graviones omnem juriſdictionem ſibi tribuerint, ut Maria Burgunda in § 5. *legum quas Hollandis & Zelandis dedit* 1476. huic ipſi Curiæ, quæ Magiſtratui Hagano omnimodæ juriſdictionis controverſiam movet, interdixerit, ne ſtatim, *teer eerſten inſtantie*, cognoſcere vellet de cauſa, quæ ad Urbium Pagorumque juriſdictionem ab initio pertinet. Dubitavi aliquando, an non etiam Gravio, ubicunque eſſet in Hollandia vel Zelandia, judicaverit quoque de cauſis criminalibus, quo ſic, ipſo præſente, ceſſaverit Ballii vel Sculteti officium, qui alioquin eum repræſentabant. Movebat, quod Graviones, ſine appellatione, ſæpe de criminibus judicarint, cujus rei illuſtre exemplum exſtat in Carolo Burgundo, (11) & quod in privilegio, Haganis dato 1370. Sculteti officium ſuſpendatur, ſi forte Gravio ibi hæreret: & quod Albertus Bavarus in quadam ſententia, 25. Oct. 1399. lata, (12) dixerit, *dat de Heere de Vrederaat beregten zal, of zynen Baillin*. Sed in re incerta nihil certi auſim pronunciare.

His ita conſtitutis revertamur ad Hagæ initia, quæ ſane adeo tenuia fuerunt, ut ante exſtructam a Wilelmo aulam non appareat ulla ibi exſtructa fuiſſe ædificia. Unde quidam tradunt Aulam illam fuiſſe exſtructam *in deſerto*, quidam juxta *Hagam*, quo vocabulo forte appellatum eſt nemus, quod Hagæ adhæret; nam ex ſede Gravionis deinde acceſſit appellatio *Hagæ Comitis* ſive *Hagæ Comitatenſis*. Et, ſi ſedes ibi electa ſit ad venandum, ut ſunt, qui ſcribunt, locus utique deſertus quam maxime venationi eſt opportunus. Sed quicquid ejus rei ſit, adſentior iis, qui exiſtimant, ædificia demum, poſt conditam Aulam, ibi fuiſſe collocata, uſu ſic exigente. Forte non omnes Aulicos capere poterat Aula, certe non omnes eos, qui rerum ſuarum cauſa Aulam ſequebantur. Diverſoria igitur exſtructa, ſed & plurima deinde ædificia, quæ habitabant homines, qui Aulicis eſculenta & potulenta, qui veſtimenta, qui alia, ad vitam neceſſaria vendebant, & quæ habitabant alii, qui Principis præſentiam, vel amœnitatem loci, animi gratia, adfectabant.

Id puto eſſe certiſſimum, in agro, ſive in tractu ejus agri, in quo ædificata eſt Aula, vixiſſe homines, agriculturæ deditos, & ante adventum Wilel-

(10) *Rerum Burgund. lib.* 2. *in Philippo Bono ad annum* 1455.

(11) Pontus Heuterus *Rerum Burgund. lib.* 5. *in Carolo Pugnace ad annum* 1469.

(12) Oudenhoven *Zuyd-Holland*. p. 530.

Digitized by Google

lelmi, hos homines habuiſſe ſuos Judices tam in cauſis civilibus quam criminalibus. Quemadmodum appellati fuerint illi Judices, neſcio, ſed nihil intereſt, ſive appellati fuerint *Geſworens*, ſive *Welgebore Mannen*, ſive alio quocunque nomine; Scabini certe vocati non ſunt, utique non Scabini Hagani, cum facile credam, Hagam nequidem *pagi* nomine tunc innotuiſſe. Eorum Judicum agreſtium omnimoda tunc fuit juriſdictio quod ad omnes, qui agrum illum colebant. An tu putas, Wilelmum, huc advenam, abrogaſſe omnem illam juriſdictionem, eamque ſibi ſoli tribuiſſe? ego non putem. Non tantum de eo nihil conſtat, ſed nec conſtare poteſt, ſi vera ſint, quæ de judiciis, a Gravione actis, modo diſputabam. Poſtquam vero Haga in pagum excreverat, his Judicibus agreſtibus ſucceſſerunt Sculretus & Scabini, ſed incertum, quo tempore creati. Sunt, qui eorum mentionem jam exſtare ajunt anno 1307. ſed id non comperi, de anno 1311. conſtat, ut ſupra dicebam. Quandocunque autem fuerint creati, nihil refert, creatos eſse apparet. Et quis dubitet, illos ſucceſſiſse in omnimodam juriſdictionem, quam Judices Agreſtes olim exercuerant, excepto uno caſu, quem ſupra retuli: una enim exceptio duntaxat memoratur. Et ſi apud Gravionem non fuerit omnimoda juriſdictio, ut videor ſatis probare, cedo, apud quos fuiſſet? Si Scabini habuerint, utique habuerunt in omnes incolas, qui ibi habitabant, cujuſcunque nominis, ordinis vel conditionis, ut, fatente Curia, habent omnes Hollandiæ Urbes, Oppida, Pagi in ſuos incolas, niſi ſit, qui exemtionem probet.

Ex his conſequens eſt, quod & Magiſtratus Haganus contendit (13), etiamſi Curiæ juriſdictio ſua eſſet prior & antiquior, non tamen fuiſſe omnimodam, cum ipſius Gravionis non fuerit omnimoda, nec aliam vel potiorem habuerit Curia, quam ipſe Gravio. Sed operæ pretium erit de prærogativa temporis, quod ad juriſdictionem Curiæ, & Magiſtratus, accuratius deſpicere. Cum Curiam appello, intelligo Curiam, quæ Hagæ adhuc ſedet, & perpetuo ſedit ab ipſa inſtitutione, niſi, ut modo dicebam, ob motus civiles ad breve tempus ſeceſſerit, at non intelligo Conſiliarios Gravionis, ſive Curiam illam ambulatoriam, quæ ſemper Gravionem comitata eſt, quocunque proficiſceretur. Intelligo Curiam, cujus Senatores ipſi ſententiam dicebant, ex plurium ſuffragiis, non eam, quæ, a Gravione conſulta, cum conſiliis ſuis, inſtruebat, quæque adeo non fungebatur niſi officio Adſeſſorum. Prioris ſedes perpetua ſedes fuit Haga, poſterioris ſolus locus, in quo Princeps hærebat. Quum vero Principes Hollandi & bellis exteris, propter ditiones, quam alibi habebant, & bellis inteſtinis, propter factiones exortas, non diu uno loco morari poſſent, nec, gravioribus negotiis occupati, tantum, quam antea, vacare litibus definiendis, idque cum maxime obtineret in Philippo Burgundo, is ad Curiam inſtituendam, cujus in Hollandia perpetua ſedes eſſet, animum applicuit, & ſic nata eſt Curia Hollandiæ, cujus juriſdictione adhuc utimur. Hæc de cauſis appellationum judicavit, & de aliis quibuſdam, ſed de quibus non ſatis conſtat, cum Philippus ſpatiis excluſus iniquis, Formam huic Curiæ non præ-

(13) *In ſecundo Libello contra Curiam* p. 376.

Digitized by Google

præſcripſerit. Sic Hollandis ſuis ſubvenit, ne neceſſe eſſet ipſum, peregre abſentem, quærere, & magnis ſuis ſumtibus adire. Fecit hoc eo animo, quo poſtea Supremum Senatum Mechliniæ inſtituit, ad quem ex Hollandia & aliis Provinciis ulterior eſſet provocatio.

Quod dixi de Philippo Burgundo, qui Curiam Hollandiæ inſtituiſſet, etiam alia occaſione mihi excidit, nempe *lib. 1. quæſt. jur. publ. cap.* 13. ubi rotunde pronunciavi, *plena fide* hoc conſtare. Ægre id tulit quidam, qui Curiæ partes ſequebatur, & MScripto quodam, cum amicis communicato, & mihi deinceps tradito, rogat, unde mihi illa ſcientia & plena fides? Nolim reſpondere, eam eſſe famam communem, ab Anteceſſoribus noſtris ad nos propagatam, Philippum Burgundum demum inſtituiſſe Curiam Hollandiæ, quamvis in anno varient Auctores; ſunt (14), qui aſſignant annum 1428. alii (15) aſſignant annum 1429. alii (16) annum 1434. Nolim, inquam, urgere hanc famam communem, & nolim addere, quod nec ipſa Curia diffitetur, nullas ſententias, nulla alia illius Curiæ monumenta vel acta exſtare ante annum 1428. ſcio enim hæc plenam fidem non facere, ſed id, quod dixi, didici ex epiſtola, quam ipſe Philippus Burgundus ad Magiſtratum Haganum dedit 6. Oct. 1428. (17) in qua ait, *laten weten onſen Scout en Geregte van de Hage, hoe onſen getrouwen Raade, BY ONS GESTELT ter ſaaken aanroerende die Landen van Holland, van Zeeland, en van Vrieslant, getoont en te kennen gegeven is &c.* ubi, de proprio facto locutus, ait, ſe Curiam inſtituiſſe; ſed id, quod dixi, porro didici ex præfatione Formæ, quam Carolus Burgundus Philippi Filius, ex mandato Patris, tunc adhuc vivi, huic Curiæ præſcripſit 4. Sept. 1462. nam hanc formam, jam abſolutam, mittit, ut habet præfatio, Gubernatori & Senatoribus Curiæ, Hagæ ſedentis, & in Hollandia Zelandiaque a Patre ſuo inſtitutæ, verba ipſa ſunt: *Aan onſen lieve en beminde den Stadhouder en Luyden van der Camere van de Rade, reſidentie houdende in den Hage, geordineert by myn genadige Heer en Vader in ſyne Landen van Holland, Zeeland en Vriesland.* Vides ad eam Curiam verba fieri, quæ Hagæ *ſedebat*, & a Patre ſuo inſtituta erat, nam *Ordineeren* ibi eſt *inſtituere, creare*, neque enim ad Formam, quam Pater non dederat, ea verba referri poſſunt. Exſtat etiam conſtitutio Mariæ Burgundæ 26. Mart. 1476. (18) qua Curiam illam nonnihil emendavit, & in cujus præfatione ait, Avum & Patrem ſuum, id eſt, Philippum & Carolum Burgundos Hagæ Comitis habuiſſe illam Curiam, quam tunc emendabat. *Alzoo*, inquit, *by voorleden tyden onſe welgeminde Heer en Vader en Oud-Vader zalr. gedagteniſſe, als Graven van Holland, Zeeland en Vriesland, onder*

(14) Van Leuwen *Batavia illuſtr. part. 1. cap.* 13. p. 1469. *&* *Gravel. Reger. in Holl. cap.* 27.

(15) Magiſtratus Haganus paſſim in *libellis ſuis contra Curiam;* adde van Zurk *in Notis ad Cod. Batav. verbo* Hof. *n.* 1.

(16) *Begin, Voortgang en einde der vrye en gewande Erfgravelyke bediening cap.* 20. *in pr.*

(17) De Riemer *Beſchryv. van 's Hage part.* 2. *in append.* p. 310.

(18) *Plac. III.* 5. 1. 3. Sed ubi male legitur annus 1466. ut ex ipſa Conſtitutione liquet, & 1476. etiam legitur *in de Handveſten der Graven van Holland.* n. 4

*onder andere ſaken gehad hebben binnen hare Landen voorſchr. eenen Stedehouder en Raad-kamer, met ſekere andere Dienaren en Officieren, reſiderende in den Hage &c.* Cur de Patre & Avo verba facit, non etiam de aliis Gravionibus? Non aliam novi cauſam, quam quod ſermo ſit de Curia, quæ Hagæ *ſedebat*, & quam anteriores Graviones non ibi perpetuo habuerant.

Atque hæc, & alia, quæ mox addam, mihi videntur plenam fidem facere, nam quod Auctor illius MScripti, ad cujus aures nonnihil ex his, quas dixi, probationibus pervenerat, ſplendidi mendacii arguit Carolum & Mariam, id ut ipſe faciam, religio mea non patitur. Verſamur in re facti, & quod Carolus dixit anno 1462. dixit eo tempore, quo plurimi homines vivebant, memores anni 1428. atque ita memores ejus inſtitutionis, & quis credat Carolum, quamquam audacem, ejus audaciæ fuiſſe, ut ſe publico ludibrio exponeret?

Memorantur tamen in illo MS. & alibi nonnullæ rationes, quæ in contrarium moventur, ſed, ſi alios, me certe non moverint. Urget MS. ante Philippum Burgundum jam notos fuiſſe Conſiliarios Gravionum, *Raadsluiden* vel *Raden*, ſed ei jam reſponſum eſt. Addo duntaxat, ex ipſo § 90. Form. Curiæ Holl. 1462. aperte conſtare, alios fuiſſe Senatores ejus Curiæ, alios vero Conſiliarios Principis, nam in cauſis arduis, quæ ibi recenſentur, Senatores ejus Curiæ jubentur ſibi adſciſcere Conſiliarios Principis, *die andere Raadsluyden van mynen Here en Vader*, ſi qui in Hollandia ſint, ut ſimul deliberent & decernant. Alibi memoratur, (19) Albertum Bavarum anno 1357. Hagæ inſtituiſſe Noſocomium in gratiam Subditorum Aulæ vel Curiæ, *voor de Hovelingen en andere tot Armoede geraakt zynde Suppoſten*, & inde conſtare, quam pro his curam habuerint antiqui Graviones. Neſcio, cur non potius inde effecerit Curia, ut effecit alius, (20) ſe utique anno 1428. priorem & antiquiorem exſtitiſſe. Si diploma inſtituti Noſocomii exſtaret (ſed id fruſtra quæſivi, ubi inveniri debebat) ex eo forte ſciri poſſet, an non duntaxat inſtitutum fuiſſet in gratiam eorum, qui Aulam frequentabant, quin ſi vel Curiæ meminiſſet, nemo ignorat *Curiam* Latine, & Belgice *het Hof*, accipi & pro Aula, & pro loco, in quo jus redditur. Dubia quoque ſunt verba Auctoris (21) neque enim iis utitur, quibus utitur Curia, ſed ait *voor Suppooſten en Dienaren van den Hove*, quod etiam de ſolis Aulicis licet intelligere. Ad hæc non nego, ante Philippum Burgundum etiam fuiſſe Curiam, quæ cum Gravione jus dixit, nam ejuſmodi *Curiæ* meminit Machteldis in diplomate anni 1466. de quo ſupra dicebam, ſed hanc Curiam diſtinguo, ut omnino diſtinguenda eſt ab ea Curia, quæ ſine Gravione poſtea jus dixit, & Hagæ perpetuum commorata eſt. Anno 1711. prodiit libellus, (22) cujus Auctor Anonymus Curiæ ſententiam de priore & antiquiore ſui inſtitutione fulcit duobus argumentis,

(19) *Ampel Berigt* p. 12.

(20) Van der Schelling ad van Zurk *Cod. Batav. verbo* Hof § 1.

(21) Bor *Ooſpr. der Nederl. Beroerten lib. 9. fol. 141. verſ. Col.* 2.

(22) Inſcriptio libelli eſt, *Brief, behelſende twee preuven, dat het Hof van Holland voor den Jare* 1429. *is opgeregt*.

Digitized by Google

tis, altero, quod Graviones e Gente Bavarica, qui Hollandiæ præfuerant ante Graviones e Gente Burgundica, in ſubſcriptione diplomatum & privilegiorum ſæpe dixerint, eo die & eo anno, *ſtilo* vel *ſecundum ſtilum*, vel *ſecundum curſum Curiæ*, vel *Curiæ noſtræ*, vel *Curiæ Hollandiæ*, altero, quod antiquiores Graviones ante *Burgundos*, in quæſtionibus juris definiendis ſæpe adhibuerint Conſiliarios, quos appellarunt *Conſiliarios Hollandiæ*, & qui cum hodierna Curia eſſent iidem. Sed, quod ad primum, ſi per *Curiam* intelligas Curiam Zuyd-Hollandiæ, quæ antiquior fuit Curia Hollandiæ, vel ſi per *Curiam* intelligas Aulam Principis, ut potes, nihil ponderis eſt in eo argumento, nec etiam eſt, ſi per Curiam intelligas Concilium, quod conſtabat, ex Adſeſſoribus juris, & *Hollandicum* dici poterat, quia Graviones e Gente Bavarica fere in Hollandia ſunt morati, & ideo præcipue Hollandos conſiliis ſuis intereſſe voluerunt. Tantundem dico de ſecundo argumento, Conſiliarios utique adhibuerunt Graviones, non tantum in rebus publicis, ſed & privatis, in quibus jus ſuum cuique erat tribuendum, & adhibuerunt non tantum Hollandos, ſed & alios, etiam in cauſis Hollandicis, ut apparet ex duobus exemplis, quæ Auctor ejus libelli ipſe ſuggerit *p. 37. ad* 44. Hannonii nempe Conſiliarii etiam ibi ſunt adhibiti in cauſis Hollandicis, forte tamen in his ſoli aliquando Hollandi conſulti, & inde formula, *by onſen Rade van Holland.* Sed quicquid ſit, aliam fuiſſe hanc Curiam, & aliam, quam Philippus Burgundus inſtituit, inde manifeſtum eſt, quod prior Curia ipſa ſine conſenſu Gravionis, non judicaverit, ſed Gravio ex ejus conſilio; & ſic eſt in duobus, quorum hic memini, exemplis, & quod prior Curia certam ſedem non habuerit. Quod utrumque aliter obtinuit in Curia poſteriore, & quamvis ejus poſterioris inſtituti expreſſum diploma non extet, habemus tamen, quod æquipollet, nam in Conventione inter Jacobam Bavaram & Philippum Burgundum 3. Jul. 1428. (23) Jacoba Philippum, qua Ruardum, præficit Hollandiæ & Zelandiæ § 3. & Philippus § 6. promittit, *dat hy ſal ordonneren en ſtellen negen perſonen, omme te verſtaan de ſaken, roerende den Lande van Holland, van Zeeland en van Vriesland*. Quod procul dubio fecit, & inde origo Curiæ poſterioris, quæ nunc exſtat. Promittit igitur, ſe inſtituturum Curiam, quæ antea non erat, & utitur verbis *ordonneren en ſtellen*, quibus etiam uſi ſunt Philippus & Carolus Burgundi, cum ille ait, *by ons geſteld*, & hic, Curiam a Patre ſuo inſtitutam eſſe, *geordineert*. Nec ullum eſt Concilium, ad quod ea verba referri poſſint, quam ad Curiam Hollandiæ, & eo etiam retulit Auctor libelli, qui, ut ſupra dicebam, editus eſt anno 1711. *pag. m.* 33. *&* 34. Hæc Curia procul dubio nova fuit, & longe recentior Scabinis Haganis, & longe alia, quam antiqua Gravionis, ad quam Auctor ille provocat. Qui Curiæ inſtitutioni aſſignant annum 1428. forte aſſignant ex ea conventione, atque ſi Philippus mox præſtitiſſet quod promiſerat. Qui aſſignant annum 1429. forte eum anno ſequenti id demum præſtitiſſe rati ſunt. Et qui aſſignant annum 1434. ideo forte aſſignant, quod eo anno Philippus demum ſumſerit Gravio-

(23) *Plac. III.* 1. 1. 11.

vionis titulum, obliti, quod ante ſexennium Philippus Ruardi titulo, omnia eadem auctoritate egerit, qua poſtea Gravio. Forte & annum 1434. aſſignant, quod tunc, neque antea, primus Senator Curiæ commemoratur (24). Novem, ut dixi, Senatores conſtituit, ſed repullulantem Senatorum numerum rurſus ad novem reduxit Carolus Burgundus in § 1. Form. 1462.

Si recte diſputavi, Curiam illam ſedentariam duntaxat cœpiſſe anno 1428. aperte conſtat, Magiſtratus Hagani juriſdictionem antiquiorem eſſe, cum utique anno 1311. ut ſupra dicebam, jam memorentur Scabini Hagani. Ex quo efficitur, illos judicaſſe de omnibus, qui Hagæ habitabant, antequam ibi ulla eſſet Curiæ, poſtea ſedentariæ juriſdictio, quin, ſi me audias, neque ulla Curiæ, olim ambulatoriæ, fuit juriſdictio, ſed ſolius Gravionis, ex conſilio ejus Curiæ, quin nec ipſius Gravionis, niſi in cauſis appellationis, & aliis forte majoris momenti, abſit, ut omnem minorum Judicum juriſdictionem, tam Hagæ, quam alibi, ſubegerint. Ex his decerne de tertio illo genere hominum, quod Curia juriſdictioni ſuæ ſubjicit, (25) & de quo nihil cautum eſt in utraque Curiæ Forma, cum tamen § 94. prioris, & § 8. poſterioris Formæ diligenter exponant, quibus de cauſis & perſonis Curia ſtatim cognoſcere poſſit.

Poſtquam hæc ſcripſeram, prodiit libellus Anonymi, lingua Belgarum vernacula conſcriptus, & anno 1740. Delphis editus hoc titulo: ***Het Hoge Geregts-Hof van Holland*, *mitsgaders Braband en Vlaanderen*, *den Huyze van Bourgondien toegekent***. Quamvis autem non omnia, quæ in eo libello dicta & ſcripta ſunt mea facere velim, negari tamen nequit, ſi verum amamus, Auctorem multa ibi egregie dixiſſe & ſcripſiſſe ad refutandam Curiæ ſedentariæ præpoſteram antiquitatem, quin & uſum fuiſſe nonnullis rationibus, quibus & ipſe ſupra in eandem ſententiam uſus ſum. Sed quia & alias rationes dedi, & omnia ſimul compendio exhibui, nolui, quicquam delere. Ille Auctor præciſe non definit annum inſtitutæ a Philippo Burgundo Curiæ, ſed tamen refert ad id tempus, quo Philippus, qua Ruardus, Hollandiæ & Zelandiæ præfuit, cum ejus mentio jam exſtet anno 1433. (26). Ego, ut ſupra vides, definivi annum 1428. ratus, quod Philippus Jacobæ promiſit in tranſactione 3. Jul. 1428. ſe nempe conſtituturum eſſe Novem-viros, qui Hollandiam & Zelandiam regerent, de inſtituenda Curia eſſe intelligendum, & id, quod promiſerat, jam impleviſſe 6. Oct. ejuſdem anni, nam, ut dixi, etiam tunc exſtat aperta mentio ejus Curiæ. Scio, auctorem ejus libelli, quod de Novemviris legitur in illa tranſactione, referre ad Rationales, qui inter Jacobam & Philippum ſtatuerent de mulctis, & aliis Hollandiæ reditibus, utrimque dividendis, & eorum officio etiam hoc fuiſſe comprehenſum, palam expreſſum eſt § 6. *d. tranſactionis*. Sed eo ſolo eorum officium fuiſſe abſolutum, non patitur, ut dicamus, oratio generalis, quæ præcedit, ***negen perſonen, omme te verſtaan de Saken***, *roerende den* Lan-



(24) Gouthoeven *in append. ad Chron. Holl.* p. 104.

(25) Paſſim ***in het Ampel Berigt***, *en in de Concept. Inſtructie van* 1670. p. 13.

(26) Vid. *eum libellum* p. 119.

*Lande van Holland*, *van Zeeland en van Vrieſland*, qua ipſa locutione de Curia, jam inſtituta, utitur Philippus Burgundus in epiſtola ad Magiſtratum Haganum *6.* Oct. 1428. cujus verba ſupra recitavi. Atque ea vel non abſimilis locutio, cum de Curia ſermo eſt, aliquamdiu duravit. (27) Quin ipſe Auctor anonymus ejus, quem dixi, libelli varia loca profert, in quibus ea Curia appellatur *de Rade van Bourgondien*, *gecommitteert ter ſaken van Holland*, vel ſimpliciter *den Rade gecommitteert ter ſaken van den Lande van Holland*, (28) & quæ ſimiles ſunt formulæ, de ſola Curia Hollandiæ uſurpatæ, & quæ omnes me movent, ut de ea ipſa Curia intelligam, quod exſtat in illa tranſactione inter Jacobam Bavaram & Philippum Burgundum, etiam ideo, quod nemo ſit, qui ignorat, Curiam Hollandiæ olim etiam tractaſſe res politicas, unde ab initio latior fuit ejus Curiæ appellatio. Utut igitur inter me & Auctorem ejus libelli non conveniat in definiendo anno inſtitutæ Curiæ, inprimis tamen laudo, quod eam inſtitutionem ad Philippum Burgundum referat, & plurima etiam in hanc rem extulerit, quæ induſtriam meam fugerunt, & quod argumentum *de Stilo Curiæ*, & alia, longius adhuc arceſſita, diligenter refutaverit.

## CAPUT III.

*Quid Senatus Supremus vario tempore judicaverit de Foro eorum, qui Hagæ habitant, neque Nobiles, neque Forenſes Curiæ ſunt, neque etiam ex opificiis ſeſe exhibent.*

Addo varias res, a Supremo Senatu judicatas de eodem argumento. Quum Judæus quidam Magnas, qui rerum ſuarum ſedem Hagæ collocaverat, ad Scabinos Haganos eſſet in jus vocatus, Curia pœnali judicio litem illam abolevit, & cauſam apud ſe agitari juſſit 12. Jul. *1696.* Sed quum Magiſtratus Haganus appellaſſet ad Senatum Supremum, reſciſſa eſt 21. Nov. *1696.* illa Curiæ ſententia, & revocata interdictio (1).

Sed malo referre res, quibus judicandis ipſe interfui, ut ſimul referam, quid Senatum in quaque cauſa moverit. Huic, quam dixi, Supremi Senatus ſententiæ forte objicies aliam ejuſdem Senatus, latam 1*9.* Jan. 1708. nam cum Uxor militis abſentis Judæum quemdam Magnatem ad Curiam vocaſſet, & ille ibi exciperet de foro non competenti, remitti ſe poſtulans ad Judices Haganos, Curia 30. Mart. 1707. exceptionem rejecit, & ego, mecumque alius Senator, qui ad Rotulam ſedebamus, Curiæ ſententiam probavimus, & cum ad integrum Senatum eſſet provocatum, etiam Senatus probavit d. 1*9.* Jan. 1708. (2) Sed noli id objicere, quia Senatus putavit, in ipſo quidem Judæo

(27) Vide de Riemer *Beſchr. van's Hage part.* 2. p. 312. 313. 315. & 320.

(28) Vide *eum libellum* p. 121. 123. 127. & 128.

(1) Exſtat ſententia Senatus poſt ſecundum libellum Curiæ p. 418.

(2) *Obſervat. Tumult. rerum judic. tom.* 2. *n.* 365.

Digitized by Google

Judæo nihil eſſe præcipuum, quo ad Curiam vocari poſſit, ſed quia agebatur de cauſa minoris. Judæus ſcilicet Hagæ Comitis puerulum militis, in publico ludentem, carruca penſili, qua vehebatur, obruerat, & mater eo nomine agebat ad certam pecuniæ ſummam, ex arbitrio Judicis ſolvendam pro vulneribus & cicatricibus inflictis, pro toleratis doloribus, & pro ſumtibus in curationem adhibitis. Et agebat ex privilegio minorum in § 8. *Form. Cur. Holl.* 1531. nam ex eo § Curia cognoſcit *van ſaken onbejaarde kinderen aangaande*, atque illi minores ibi diſtinguuntur a pupillis, ne forte eoſdem putes. Apage igitur illam objectionem.

Sæpe ſolet Senatus de plano judicare de foro eorum, quorum bona vel hereditates ſolvendo non ſunt, nam ex § 23. *Form. Senat. Supr.* ſolus quidem Senatus Supremus, vice ſacra, largitur diplomata ceſſionis & inventarii, ſed hæc nihil quicquam valent, niſi probentur apud Magiſtratum, ubi habitant, qui bonis cedunt, vel quorum hereditates ſuſpectæ ſunt § 5. *& 6. Ampliatæ Form. Curiæ Holl.* 21. *Dec.* 1579. Unde plus ſemel quæſitum eſt de tertio illo genere hominum, qui Hagæ ἄτοποι vivunt vel moriuntur. Cum Titius, qui dicebatur fuiſſe Nobilis Gallus & olim apud Ordines Generales militaverat, deinde, qua emeritus, Hagæ vixerat & deceſſerat, relicta hereditate ſuſpecta, ejus heredes Senatum adeunt & implorant diploma Inventarii, probandum apud Curiam, *met committimus aan 't Hof*. Deliberatum eſt, an non diploma probari oporteret apud Scabinos Haganos? Et ita pleriſque Senatoribus viſum eſt 5. Maj. 1722. (3) quia, ſi vel Nobilis fuiſſet Titius (de quo tamen non conſtabat) peregrina Nobilitas hic non utitur privilegio fori, ut probabam ſupra *cap.* 1. & quia milites, qua milites, in cauſa civili non eximuntur foro domicilii, niſi aliud pactum vel ſtatutum ſit, ut jure noviſſimo eſt in quibuſdam cauſis, ſed quæ huc non pertinent. Nihil igitur proponebatur, ex quo Titius vivus forum Curiæ ſortiri poterat. Verum equidem erat, Titium, dum vixerat, Hagæ non exercuiſſe artes Mechanicas, ſed qui ejuſmodi artes non exercent, ad juriſdictionem Curiæ pertinere, Curiæ quidem placuit, ſed Senatui ſemper diſplicuit. Quare d. 5. Maj. 1722. conceſſum quidem eſt diploma inventarii, ſed probandum apud Judices Haganos.

Mævia, quæ Hagæ Comitis ludis ſcenicis operam dabat, mandato Curiæ a Creditoribus ſuis arreſtata, implorat diploma ceſſionis, probandum apud Curiam, ſed Senatus id largitur, probandum apud Judices Haganos. Curia 14. Apr. 1723. per Graphiarium ſuum apud Senatum conqueſta eſt de probatione, ad Haganos remiſſa, quia Mævia Hagæ non exercebat artes Mechanicas, & quia detinebatur ex arreſto Curiæ. Prior ratio ob ea, quæ dixi, nihil Senatum movit, ſed nec poſterior, quia locus arreſti nihil valet in hoc argumento, ſed ſolus locus domicilii & juriſdictionis, quemadmodum & Ordines Hollandiæ decreverunt 23. Sept. 1688. (4) Et viſum eſt Senatui, hanc fœminam pertinere ad juriſdictionem Magiſtra-



(3) *Obſervat. Tumult. rer. judicat. tom.* 8. *num.* 1844.

(4) *Plac. IV.* 4. 1. p. 463.

Digitized by Google

ſtratus Hagani, idque Curiæ Hollandiæ ſignificatum eſt 15. Apr. 1723. (5).

Sed ei, quod dixi de Judæis, Hagæ habitantibus, & de non attendendo loco arreſti, adverſa fronte putabis adverſarier, quod Judæus quidam, ob metum fugæ ex Curiæ arreſto detentus, Senatum Supremum adiverit menſe Aprilis 1721. & imploraverit diploma ceſſionis, probandum apud Curiam, ad cujus juriſdictionem ſe ajebat pertinere, & quod Senatus 23. Apr. 1721. (6) id diploma conceſſerit & ad Curiam remiſerit. Sed animadvertendum eſt, Judæum illum fuiſſe vagabundum, neque adeo ullum fuiſſe Magiſtratum, ad cujus forum pertineret, & priuſquam illud diploma obtineret, ei a Senatu fuiſſe imperatum, libello ſuo insereret, nullibi ſe fixum domicilium habere, & non niſi correcto in hunc modum libello diploma ceſſionis impetraſſe, Curiam autem Provincialem etiam vagabundorum eſſe Judicem, nemo unus Magiſtratus vel negat, vel invidet.

Sempronius, qui Signifer erat in Legione, quæ excubias agebat Namurci, cujuſque mater, nunc vidua, nupta fuerat Senatori Curiæ Hollandiæ, pecuniam quamdam debebat Gajo. Gajus, ut ſuum conſequeretur, per Magiſtratum Haganum bona nonnulla Sempronii arreſto includit, eumque, ut ſolveret, in jure convenit, apud eundem Magiſtratum. Sempronius excipit de foro non competenti, & partes remitti poſtulat ad Curiam, Judices Hagani eam exceptionem rejiciunt cum expenſis 21. Jul. 1728. *ordonnerende de gede*, ut perperam addunt, *ten tween finen te antwoorden*, ideo autem perperam, quia, ut dixi, exceptionem jam rejecerant; quo caſu ſimpliciter reſpondendum erat ad libellum, non vero *ten tween finen*, ut Pragmaticorum pueri norunt. Cum appellatum eſſet ad Curiam, duo Senatores ad Rotulam delegati 25. Jan. 1729. ſententiam Haganam reſcindunt, exceptionem admittunt, & Gajum condemnant in expenſas utriuſque judicii, eamque ſententiam in *reauditione*, quam vocant, integra Curia probavit 16. Mart. 1729. Gajus appellat ad Senatum Supremum, & ibi quæſitum eſt, utra ſententia eſſet præferenda. Sempronius excipiens Curiæ juriſdictionem defendebat, quod ante plurimos annos ejus Pater albo Advocatorum apud Curiam eſſet inſcriptus. Et ſic erat, ſed poſtea ille ipſe Pater, translato Amſterdamum domicilio, ibi aliquamdiu habitaverat, primum officio aliquo, deinde fato ſuo ibi functus. Addebat Sempronius, matrem ſuam deinde fuiſſe nuptam Senatori Curiæ Hollandiæ, & per has nuptias ſe tranſiiſſe in eam Senatoris familiam: nec, quominus id verum fuerit, quicquam interceſſit Senatus, ſed, Senatore illo defuncto, vidua Hagam reliquit, & alio habitatum conceſſit. Poſtea quidem cubicula aliquot Hagæ conduxerat, ut negotiorum cauſa Hagam excurrens in ea ſe ſuoſque reciperet, ſed non ſolverat ulla onera, quæ, qui Hagæ habitant, ſolent & debent ſolvere, ſi animus eſt ibi domicilium conſtituere. Quin nec probabat Sempronius, ſe fuiſſe partem familiæ Maternæ, nam ecce major erat ætate, Signifer electus, & adſcriptus Legioni, quæ excubabat Namurci. Unde intelligendus erat ibi habitare, niſi de duplici domicilio

(5) *Obſervat. Tumult. rer. judic. tom.* 8. *num.* 1918.

(6) *Obſerv. Tumult. tom.* 7. *num.* 1732.

cilio conſtaret, quod non conſtabat. Cum ea ratio Sempronio non prodeſſet, rurſus aliam addebat, in cauſis nempe civilibus Curiæ jurisdictionem eſſe in Milites, & ea ſententia Merula (7) præivit, adducto quoque in hanc rem Ordinum Generalium edicto 29. Apr. 1587. (8) & ſequutus eſt Groenewegen (9) ex eodem edicto, quod tamen perperam Ordinibus Hollandiæ tribuit, ſed & alia multa ibi perperam effutivit de foro Militum, de quo deinceps conſtitui ſeparatim agere. Interea noli putare, quod illi putant, de cauſis pecuniariis Militum, ubique degentium, Curiæ juriſdictionem eſſe, idque probari eo edicto. Id edictum permittit omnibus Judicibus, qui gladii poteſtatem habent, atque ita & utrique Curiæ, punire non omnia, at quædam duntaxat delicta militaria, quæ ibi recenſentur, nihil vero quicquam ibi eſt de cauſa civili vel ordinario Militum foro. Nec aliud mihi videtur id edictum, quam temporale, nec etiam aliam juriſdictionem in Milites ſibi unquam arrogavit, quam ſi Hagæ habitaverint, (10) & quum nihil quicquam eſſet, quo Signifer probaret, ſe Hagæ habitare, etiam nihil proderat ea defenſio. Senatus igitur Supremus Haganam ſententiam prætulit, quia ille Magiſtratus Militum, aliorumque bona recte arreſto includit ad reos ſuæ juriſdictioni ſubjiciendos, ſed quia, ut modo dicebam, erravit in ordine judiciario, Senatus, reſciſſa utraque ſententia, de novo jus dixit 28. Mart. 1730. (11) & exceptionem, a Sempronio propoſitam, ſimpliciter rejecit.

Quum Hagæ Comitis deceſſiſſet Amanuenſis quidam Graphiarii apud Ordines Generales (12), Exſequutor teſtamenti, ſuſpectam habens defuncti hereditatem, a Senatu imploravit Diploma inventarii, probandum apud Curiam, ſed quæſitum eſt, an non probari oporteret apud Judices Haganos? Res ex eo pendet, an Curiæ, an Magiſtratus Hagani juriſdictio ſit in eos, qui tertium illud genus hominum conſtituunt, neque adeo vel Subditi Curiæ ſunt, neque ex opificiis vivunt? Et ſecundum ea, quæ ſupra expoſui, Senatui viſum eſt, omnes, qui Hagæ habitant, ad juriſdictionem Magiſtratus Hagani pertinere, ſi non Curia probaverit, ſuæ juriſdictioni eſſe ſubditos. Juſſit igitur Senatus 11. Jul. 1737. (13) ut diploma probaretur apud Judices Haganos, & ea occaſione, excuſſis Senatus Supremi Actis compertum eſt, ſimile diploma 12. Jun. 1708. ad Haganos fuiſſe tranſmiſſum, quum deceſſiſſet Amanuenſis, qui eo ipſo officio functus erat.

Sed, inquies, quo hæc pertinent? An ut ſciamus, ea ſententia uſum fuiſſe Senatum Supremum? Atqui Curia utitur contraria ſententia, & ſuum cuique judicium. Probe novi, ſed ex his diſces, quam inutile ſit, quod Curia in grandi Epiſtola ad Ordines 15. Apr. 1707. toties inculcat, ſuam eſſe oportere juriſdictionem de controverſiis inter ſe & Magiſtratum exortis, nam ſi id largiamur, quod tamen largiendum non

(7) *Prax. civil. lib. 4. tit. 40. c. 3. n. 5.*
(8) *Plac. II. 4. 6. 1. 3.*
(9) *De legib. abrog. ad l. 6. C. de juriſdict. omn. judic.*
(10) *Concept-Inſtructie 1670. p. 13.*
(11) *Obſerv. Tum. tom. 11. num. 2576.*
(12) *Een Clercq in de Griffie van haar Hoog Mogende.*
(13) *Obſerv. Tumult. tom. 13. num. 3032.*

non eſt, non alius ejus rei eſſet exitus, quam ut Curia ſententiam diceret, quam, ex appellatione, Senatus mox reſcinderet, ut in cauſa Judæi, quam commemoravi initio *hujus cap.* Supereſt, ſcio, reviſio, ſed uſus docet, quam plerumque fruſtra ſint, qui ea ſpe ſe lactant.

## CAPUT IV.

*Nonnulla de Foro Minorum, Viduarum & Miſerabilium apud Hollandos.*

SUnt nonnulli, qui ex privilegio forum ſortiuntur. Apud Romanos viduæ, pupilli, aliique miſerabiles, ſi contra adverſarios ſuos agere conſtituiſſent, poterant ipſum Imperatorem adire, ut is de eorum cauſis cognoſceret; ***l. un. C. quando Imperator inter pupillos vel viduas vel alias miſerabiles perſonas cognoſcat***. Sed diu eſt, ex quo Principes, qui nunc ſunt, gravioribus, ut putant, negotiis occupati, ipſi jus non dicunt, ſed cauſas omnes ad Judices, ſive majores, ſive minores remittunt. Quum autem ejus privilegii, quod ex jure Romano deſcendit, & tantum non ubique in Europa receptum eſt, una ratio ſit, ut viduæ, pupilli, aliique miſerabiles ſumtibus litium, & appellationum moleſtiis liberentur, recte obſervavit Huberus *prælect. ad tit. ff. de judic. num.* 60. quod de Imperatore dixit *d. l. un.* hodie de Supremis Curiis eſſe intelligendum. Sed an in Hollandia ita quoque obtinet? Nihil quidem de foro viduarum & pupillorum expreſſum eſt in § 94. Formulæ, quam Carolus Burgundus Curiæ præſcripſit 1462. ſed in ea, quam Carolus V. 1531. conſtitutum eſt § 8. viduas, pupillos & alios miſerabiles eam Curiam ſtatim adire poſſe; poſſe, inquam, non debere, unde non aliam, quam concurrentem juriſdictionem ſibi recte tribuit Curia (1). Sed, inquies, ea Curia non eſt Suprema in Hollandia, atque ita earum perſonarum cauſæ non judicantur a Judice Supremo, ut alibi Gentium obtinet, atque ita etiam non liberantur a ſumtibus & moleſtiis appellationum. Sed cogita, quum id conſtitueret Carolus anno 1531. eam Curiam tunc fuiſſe Supremum in Hollandia tribunal, & multa alia egiſſe, quæ non agunt, niſi illi Judices, qui vice ſacra judicant. In ipſa Hollandia deinde anno 1582. inſtitutus quidem eſt Supremus Senatus, & ratio, ſana, inquam, ratio cauſas miſerabilium tunc quidem ad eum Senatum tranſtuliſſet, ſed nulla mutatio facta eſt, ut tamen debebat, & factum eſt in reſtitutionibus in integrum, & in largiendis diplomatibus inventarii & ceſſionis, quæ ante inſtitutum Supremum Senatum largita eſt Curia, ſed poſtea ſolus largitus eſt Senatus ex § 23. Formæ ult. Maj. 1582. Receptum ubique morem redolet § 7. LL. quas Joannes Hannonius Zuyd-Hollandis dedit (2), qui cauſas pupillorum judicari præcipit *ter Hooger Vyerſchare*, quique ipſe § fere totidem verbis repetitus eſt § 12. Conſuetud. Zuyd-Holl. anni 1571. (3). Sed citius Herculi clavam extorſeris, quam Curiæ juriſdictionem, qua ultra duo ſecula, ſine ulla ullius contradictione, uſa eſt, & auctoritas Ordinum in contrarium ſperanda potius, quam exſpectanda eſt.

Frequens autem Interpretum Senatus eſt,

(1) *Concept-Inſtructie* 1670. p. 11.
(2) Oudenhoven *Zuyd-Holland.* p. 465.
(3) Idem *eod. libro* p. 532.

eſt, quouſque, quod ad forum, *viduarum* & *pupillorum* appellatio porrigenda ſit, & qui, in hoc argumento, pro *miſerabilibus* ſint habendi. Si his deliberationibus intereſſe velis, adi Covarruviam *pract. quæſt. cap. 6. & 7.* Andream Gail *lib. 1. practic. obſerv. cap. 1. num.* 40. 41. 42. 43. & 44. Hilligerum *Donello enucl. lib.* 17. *cap.* 20. *B.* Joannem Sande *lib. 1. deciſ. Friſ. defin.* 2. Ulricum Huberum *prælect. ad tit. ff. de judic. num.* 60-66. & quos illi magno numero ad partes vocant. Ego nolim de omnibus, quæ illi tractant, in conſilium ire & judex ſedere, ſed pauca nonnulla duntaxat delibabo, quæ ad forum Hollandicum magis pertinent.

Diſputant, an privilegium fori, quod pupillis datum eſt, etiam porrigi poſſit ad minores, ſed de eo, quod ad jus Hollandicum, diſputari non debebat. Scio, quid inter pupillos & minores interſit. Scio privilegia de perſonis ad perſonas extendere non oportere, quamvis in utriſque eadem ſit ratio, ſed lingua Belgarum vernacula *Weeſen* dicuntur, quicunque, amiſſis parentibus, nondum majores facti ſunt. Ad hæc Curia Hollandiæ ex § 8. Formæ ſuæ 1531. judicat *van ſaken, onbejaarde Kinderen, Weduwen en Weeſen, ofte andere miſerabele perſoonen aangaande*, atque ita *onbejaarde Kinderen* diſtinguit a τοῖς *Weeſen*, & utriuſque idem fori privilegium tribuit, amputata ſic omni ratione dubitandi.

Quin ex iiſdem verbis amputata eſt quæſtio, magnis alioquin animis agitata, an pupilli vel minores, quorum parentes ſunt ſuperſtites, vel certe pater, eo fori privilegio uti poſſint? Si conſideres verbum *Weeſen*, largior, eorum appellatione, qui parentes habent, vel patrem ſolum, nequaquam eſſe intelligendos, ſi enim matrem amiſerint, non animadverto, quo minus defenderentur vel opprimerentur magis. Sed præter *Weeſen* enumerat quoque *onbejaarde Kinderen*, hoc eſt eos, quorum parentes vivunt. Ut ſenſus ſit, quoſcunque minores uti eo privilegio, ſive eorum parentes ſunt ſuperſtites, ſive defuncti. Unde apparet id privilegium eſſe datum minori ætati, qua tali, neque adeo recte derivari ex eo, quod in pupillis non ſit pater defenſor, nam ſi is non ſit, ſupereſt tutor defenſor, & quiſquis ſit, privilegium, minori ætati datum, ſemper competit, etiamſi vel ſexcenti adeſſent idonei defenſores.

Ex his alia occaſione effeci *capite proximo verſ. ſed malo*, etiamſi uterque parens ſupereſſet, matrem, abſente marito, recte apud Curiam egiſſe de cauſa filii minoris, & in judicio contradictorio ſic recte judicaſſe utramque Curiam. Et ſic quoque Curia Hollandiæ 19. Januar. 1677. (4) cenſuit, patrem tutorem nomine liberorum, qui matrem amiſerant, adverſarium recte ad Curiam vocare. Sed nihil intereſt, matrem amiſerint, nec ne, cum nihilominus fuerint *onbejaarde Kinderen*. Sed neſcio, quemadmodum cum his Curiæ ſententiis componi poſſit alia ejuſdem Curiæ in hoc facto: Liberi, qui & patrem & matrem habebant, ab extraneo bona acceperant, quibus etiam extranei tutores erant dati. Inter ea bona, erat actio, ex qua tutores apud Curiam conveniunt debitores minorum. Hi excipiunt, non eſſe pupillos, quorum nomine agebatur, eorum enim parentes vivere, & ſecundum hæc Curia exceptio-

(4) *Bello jurid. caſ* 11.

ptionem admiſit 13. Oct. 1656. (5). Sed non eſt novum, unam eandemque Curiam in eadem ſpecie aliter atque aliter judicare.

Diſputant, an quod de viduabus dicitur, porrigendum eſt ad puellas innuptas, quæ jam ſui juris ſunt? Hic autem, ſi unquam, ſcinditur incertum ſtudia in contraria vulgus, ſed ſcindi non debebat, nam quicquid ex privilegio perſonæ eſt, ad aliam perſonam extendere religio mea non patitur, nequidem cum in alia perſona ratio eſſet æque idonea, Principis eſt extendere privilegia, non JCti vel Judicis. Extenſio tamen ex uſu ſori fere recepta eſt, & ſic de foro Hollandico teſtantur decem lætioris famæ Forenſes Curiæ 6. Maj. 1679. (6). Sed cum vetula quædam monialis depoſitarium ſuum, depoſitum reſtituere tergiverſantem, ad Curiam vocari petiiſſet, Curiæ Auditores 22. Maj. 1679. ſupplicationi traſcripſerunt NIHIL HIC (7). Sed alios forte non moverit conſenſus Forenſium, cuilibet fere venalis, nec alios illud Reſcriptum, profectum forte ex Catholicorum odio, & quidem tanto, ut rem ſaltem cauſæ cognitioni non commiſerint. Sed quicquid ſit, verior eſt ſententia, extenſionem non eſſe admittendam, & ſunt Hollandi, qui ita quoque ſapiunt (8), ſed tamen addunt, recte famulam dominum ſuum ad Curiam vocare, atque eam, quæ ex ſtupro infantem peperit, idque multis Senatus præjudiciis eſſe definitum. Ipſe vero non aliter id amiſerim, quam ſi, quæ ita agunt, perſonæ miſerabiles ſunt, minime autem ex cauſa porrecti privilegii. Si innupra ſui juris puella, quæ alioquin ſatis beata eſt, pro ſe duntaxat agat ad pretium occiſæ virginitatis, & ſumtus puerperii, infante forte defuncto, repellerem, ſi apud Curiam ageret, ſed admitterem, ex continentia cauſæ, ſi ſimul agat ad alimenta, infanti præſtanda, quia omnium minorum cauſæ, atque ita etiam ejus infantis, ad juriſdictionem Curiæ pertinent. Famulam, quæ contra herum ſuum experitur, inter perſonas miſerabiles facile retulerim, & ea ſola cauſa ad forum Curiæ admiſerim.

Qui appellatione *miſerabilium* comprehendantur, vix eſt, ut in definitionem cadere poſſit, unde Curia in quadam ad Ordines Hollandiæ epiſtola recte dixit (9), miſerabiles quidem apud ſe litigare, ſed qui ad hanc claſſem pertineant, ſui arbitrii eſse. Deſiderat tamen *d. l. un. C. quando Imper. inter pupill. vel vid.* ut ſint *fortunæ injuria* miſerabiles, quare excludit, qui ſua culpa vel flagitio ad miſeriam redacti ſunt, & ego quoque excluſerim, quamvis ſciam, uſu ſori non uſquequaque id ſervari, ſervandum tamen eſt ex auctoritate legis. Ceteroquin meri arbitrii ea res eſt, & quæ meri arbitrii ſunt, pro captu mutantur in horas. Milites autem, etiam gregarios, quod ad forum, miſerabilium loco non eſſe habendos, & ſic ſæpiſſime eſſe judicatum, Pragmatici noſtri tradunt (10).

Placet quibuſdam, privilegium fori, minoribus & viduabus datum, locum non habere, niſi cum ſtatu minoris ætatis

tis

(5) *Formul. tom.* 1. *cap.* 1. p. 61-63.
(6) *Bello jurid. caſu* 67.
(7) *Ibidem.*
(8) Groenewegen *ad tit. C. quando Imper. inter pupill. vel vid. n.* 3. & 4.
(9) Apud Aitzema *hiſtor. lib.* 48. p. 341.
(10) *Formul. tom.* 2. p. 87.

tis aut viduitatis aliqua miſeria, adverſarii gratia, potentia vel oppreſſio concurrant, & ait *d. l. un.* Principis cognitionem eſſe de cauſis pupillorum, viduarum &c. *Præſertim cum alicujus potentiam perhorreſcunt*, & ajunt § 85. Form. Cur. 1462. & § 12. Form. 1531. ad officium Curiæ pertinere, ne viduæ, pupilli, aliique miſerabiles a potentioribus opprimantur. Sed, conſulta ratione, ſatis animadvertis, privilegium quod dixi, eſſe privilegium ipſius viduitatis minoriſve ætatis, quamvis nihil aliud accedat, & ſi aliud deſideres, parum erit, ſi non miſeriæ, potentiæ vel oppreſſionis probatio viduas & minores majore, quam ipſum judicium, afficiat moleſtia. Quamvis igitur viduæ & pupilli vivant & agant more beatorum hominum, non amittent privilegium, quod conditio ſtatus, neque aliud quicquam, extorſit, &, ſi aliter dicas, ejus privilegii uſum ego nullum novi. Sufficit quoque ex *d.* § 8. Form. Cur. 1531. ſi, qui agunt, minores ſint & viduæ, nec aliud eſt, quod ibi deſideretur. Ait quidem *d. l. un. Præſertim cum &c.* ſed id non excludit ſpeciem, quæ præceſſit, & in qua nihil eſt de potentia adverſarii. Illi autem §§ 8. *&* 12. ad forum minorum, viduarum aliorumque miſerabilium nihil quicquam pertinent, ſed præcipiunt duntaxat, ut Curia ex officio miſerabiles illas perſonas defendat contra potentiorum vim iniquam. Unde in Forma 1531. diverſi ſunt §§ de oppreſſis viduabus &c. & de iis, qui priores ad Curiam ex privilegio provocant, quemadmodum & diverſi ſunt in Forma, quam ſibi Curia compoſuit, 1670. *p.* 8. *&* 11.

Sed parum eſt, quin privilegium fori, minoribus datum ſubverterit Philippus II. Petierant Ordines Hollandiæ, ne Curia bonis pupillaribus, eorumque diviſioni ſeſe immiſcere vellet, & ſic interpretaretur vel mutaret Philippus § in Forma Curiæ, neſcio quem, nam expreſſus non eſt ille § Philippus præfatur, mutationem ejus § ſibi non placere, velle tamen, ut Curia moderate utatur auctoritate, quæ ei competit quod ad pupillos, tandem ad Curiam 5. Jan. 1607. (11) in hæc verba reſcribit: *Hebben u wel willen adverteren, dat gy de voorſchr. authoriteit zult uſeren, alleenlyk wanneer na qualiteit der twiſtende partyen, in de ordre die men houd in de ſterfhuyſen, gy redelyke conjecturen zult mogen nemen, dat het regt van den Weeſen niet wel bewaart zoude ſyn, latende in contrarie gevallen de kenniſſe den Wethouderen, onder welke de voorſchr. ſterfhuyſen vallen.* Quæ ſit ejus Reſcripti ſententia, non ſatis mihi liquet, neſcio, an de foro pupillorum intelligi poſſit, ſi poſſet, non aliter intelligerem, quam pupillos non promiſcue & in omnibus cauſis apud Curiam contra adverſarios ſuos experiri poſſe, ſed ubi de hereditate dividenda agitur, ſequendam eſſe *l. un. C. ubi de heredit. agat.* vel, ubi de rationibus reddendis agitur, ſequendam eſſe *l. 1. C. ubi de ratiocin.* Sed quia Curiæ duntaxat tribuitur juriſdictio, ſi idoneis conjecturis mota exiſtimaverit, pupillos opprimi, magis eſt, ut reſcripſerit, ne Curia prætextu § 12. *Form.* 1531. omnibus quæſtionibus pupillaribus ſe immiſceat, ſed ita duntaxat, ſi de vera oppreſſione Curiæ conſtiterit. Sic Philippus reſtringeret non tam § 8. qui de foro ipſius pupilli agit, quam *d.* § 12. qui de omni



(11) *Plac. II.* 5. 7. 1. 3. *&* *Repert. Cur. Holl.* p. 90. *B.*

Digitized by Google

ni oppreſſione, atque adeo de omni injuria, pupillo illata, videbatur verba facere.

## CAPUT V.

*Ecquando viduitatis & minoris ætatis privilegium, quod ad forum, ceſſet.*

SUnt multi caſus certi & jure Hollandico definiti, quibus illud pupillare, viduarum, aliorumque miſerabilium privilegium palam ceſſat, & ſunt multi, de quibus anxie diſputatur. Palam ceſſat; ubi illi, quos dixi, apud Curiam experiuntur ea actione, quam ex ceſſione habent. Ita Ordines Hollandiæ ſtatuerunt in § 1. Ampl. Form. Cur. Holl. 21. Dec. 1579. idque eodem die ab iiſdem repetitum eſt in alia lege (1), ſed quæ fuerit ratio repetitionis, me latet. Neque etiam Hollandi privilegio ſuo utuntur contra Zelandos, ſi experiantur actione ceſſa ex § 4. *van het Nader Proviſ. Accoord tuſſchen Holl. en Zeel.* 11. *Jun.* 1674. Quod ita ſimpliciter acceptum, utique durum eſt. Quare & uſu fori nonnihil eſt mitigatum. Antonius Faber (2) refert, Senatum Sabaudiæ 13. cal. Aug. 1593. judicaſſe, tunc demum ceſſare privilegium, ſi actio ceſſa ſit ex cauſa lucrativa, non vero ſi ex oneroſa. Forte æquius & melius eſt, quod Curia generaliter definivit 10. Sept. 1602. (3) privilegio locum eſſe, ubi viduæ & pupilli ſine omni fraudis ſuſpicione actionem, quam exercent, acquiſivere, forte ex venditione, decreto Judicis facta. Sane nemo dubitaverit, quin privilegio locus ſit, ſi is, cui ſucceſſerunt vidua pupilluſve, per ceſſionem acceperit, dummodo agant vidua pupilluſve, quibus ceſſum non eſt, & ita ſæpe Curiam Hollandiæ judicaſſe Pragmatici referunt (4). Ita quoque ceſſat omnis fraudis ſuſpicio, ſed & leges nominatim loquuntur de iis, qui ipſi ex ceſſione acquiſivere. Sunt, qui generaliter volunt (5), ceſſionarium privilegio, quod ipſe habet, nunquam uti poſſe. Perperam, ni fallor, ceſſionarius, qui agit, non agit niſi ex jure ejus, qui ceſſit, ſed quatenus ex obligatione agit, fori autem privilegium non ex obligatione, ſed jure perſonæ ducit originem.

Privilegium, de quo agimus, ceſſat quoque in cauſis minoris momenti, ex agro ſcilicet, ſi ſumma non excedat 50. florenos, ex urbibus, ſi non excedat 100. florenos. Sed hoc ita, ſi partes eodem foro utuntur ex § 2. *van de Ordonnantie tot vorderniſſe van de Juſtitie voor den Hove in kleine ſaken* 21. *Dec.* 1579. quin & ſi diverſo § 7. junct. § 6. *Form. Ampl.* 24. *Mart.* 1644. In cauſis aſſecurationum ceſſat quoque privilegium ex § 8. *Form. Ampl.* & olim ceſſabat in cauſis Zelandicis ex § 1. *van het Proviſioneel Accoord tuſſchen Holland en Zeeland* 7. *Mart.* 1607. quod tamen mutatum eſt § 3. & 4. poſterioris Conventionis inter eoſdem 11. Jun. 1674. niſi cauſa 250. florenis minor eſt *d.* § 4. Unde & Curia Hollandiæ 26. Nov. 1682. judicavit (6), viduam Hollandam

(1) § 1. *van de Ordonn. op de Vorderniſſe van de Juſtitie in Kleine ſaken.*
(2) *Cod. Sabaud. lib.* 3. *tit.* 12. *defin.* 22.
(3) *Formular. tom.* 2. *cap.* 1. p. 34.
(4) Groenewegen *ad l. un. C. quando Imperat. inter pupill. vel viduas &c.* & *Formul. d. loc.*
(5) Sande *de action. ceſſ. c.* 4. *n.* 30.
(6) *Formul. tom.* 2. *c.* 25. *p.* 313.

dam duos Zelandos recte ad ſe vocaſſe, rejecta exceptione declinatoria.

Viduarum & minorum privilegio locum non eſſe, ubi agitur de adipiſcenda poſſeſſione hereditatis ex *l. fin. C. de edict. D. Hadr. toll.* aut ubi pupillus ad rationes reddendas contra tutorem agit, Curiæ Hollandiæ placuit anno 1585. (7) quod utrumque unde deſcendat, meretur deſpici. Et putem, quod ad primum, interdicta, quibus non utimur, antiquo fori uſu, non fuiſſe porrecta ad acquirendam poſſeſſionem hereditatis, ſed de eo argumento commodius agetur *cap. ſeq.* Et, quod ad ſecundum, obſtare putant *l. 1. C. ubi de ratioc. ag.* ex qua, qui aliena negotia adminiſtravit, ſive ex tutela, ſive alio quocunque titulo, rationes non reddit, niſi eo loco, quo negotia geſta ſunt. Sed forte dices, in eo Diocletiani & Maximiani Reſcripto nihil eſſe præter regulam, antiquiorem exceptione Conſtantii, quæ eſt in *l. un. C. quando Imper. inter pupill. vel vid.* nihil igitur obſtare quominus pupillus, quive eum repræſentat, tutor forte honorarius, vel curator, in hanc rem datus, tutorem, qui adminiſtravit, ad rationes, apud Curiam reddendas, compellat. Magis tamen eſt, ut dicamus, *d. l. un.* duntaxat valere, ubi actio, a pupillo mota, æque apud ſupremum Judicem, quam inferiorem, explicari poteſt. Sin autem alibi tutela geſta eſt, fortior ratio impedimento eſt, quominus tutor apud ſuperiorem judicem rationes reddat, nam in loco geſtionis *& inſtructio ſufficiens, & nota teſtimonia, & veriſſima poſſunt documenta præſtari*, ut in ſimili ſpecie reſcribunt Imperatores in *l. 2. C. ubi de ratioc. ag.* Uſu quoque fori obtinuit, ne tutor alibi rationes reddat, quam ubi negotia geſta ſunt, ſed Pragmaticorum verſuta natio (8) pupillis permittit, ut tutores apud Curiam conveniant, quo damnentur rationes reddere in loco tutelæ geſtæ. Conſentio, ſi quis nomine pupilli, adhuc minoris, in hanc rem agat, ſed ſi, qui minor fuit & nunc major factus eſt, ipſe agat, non animadverto, qua ratione id defendi poſſit, nam ſimulac quis major factus eſt, privilegio minoris ætatis excidit, ſed tamen alio jure utimur.

De vidua quæſitum eſt, an, ſi diploma ceſſionis impetraverit, ejus cognitio apud Curiam Hollandiæ ventilari poſſit? Et cum quædam Amſterdammenſis vidua in cauſa ceſſionis probandæ creditores ſuos ad Curiam Hollandiæ vocaſſet, iis exceptionem fori opponentibus, exceptionem admiſit Curia 29. Jun. 1675. (9), quia, ut relatum eſt, vidua ex § 8. Form. Cur. Holl. debitores ſuos ad Curiam vocare poteſt, creditores non poteſt, ſed qui ceſſionem petit, ipſe agit, atque ita creditoris partes in eo judicio ſuſtinet, & de viduabus, quæ agunt, loquitur *d.* § 8. *cap.* 2. Et dubito, an id privilegium ad cauſam crediti reſtringi poſſit, nam generaliter ait, de *cauſis* viduarum Curiam eſſe judicaturam, non vero, ſi quam crediti actionem habeant. Unde & de cauſa reſtitutionis in integrum, a vidua Amſterdammenſi petita, Curia citra ullam cognitionem cognovit 12. Oct. 1682. (10). Et ſane viduæ, ſi unquam, certe miſerabiles ſunt, cum ne-

D 2 ceſſe

(7) Neoſtad. *deciſ. Cur. Holl.* 40.

(8) Merula *prax. civil. lib.* 4. *t.* 2. *c.* 9. *num.* 2. & Groenewegen *ad tit. C. quando Imper. inter pupill. vel vid. n.* 10. *&* 11.

(9) *Formul. t.* 2. *c.* 19. *p.* 224. *&* 225.

(10) *Ibidem t.* 2. *c.* 44. *p.* 552. *& ſeqq.*

ceſſe habent implorare miſerabile beneficium ceſſionis. Quidni igitur, inquies, etiam in cauſa ceſſionis, ſtatim Curiam adeant, quia ceſſare privilegium nuſquam expreſſum eſt? Recte ſic diſputari ante annum 1677. ſatis mihi perſuaſum eſt, ſed 10. Jul. ejuſdem Anni (11) Ordines Hollandiæ decreverunt, ne Curia, qua primus Judex, ſe immiſcere vellet ullis quæſtionibus, quæ moventur de bonis vel hereditatibus eorum, qui in Urbibus *ἄτεκνοι* vivunt vel moriuntur, quod haud difficulter transtuleris ad ipſum judicium, ubi de probanda ceſſione agitur, & ubi Magiſtratus de vita & moribus civis ſui rectius cognoſcit, quam Judex ſuperior. Sed vel ſic quæri poteſt, an, quod ibi decretum eſt, ne Curia ob continentiam cauſæ ſibi has quæſtiones adroget, etiam valere poſſit ad abrogandum fori privilegium, quod viduabus competit in *d.* § 8. & vix putem ſine alia, & magis expreſſa auctoritate.

Supereſt illuſtris quæſtio, an, ſi duo ſint qui idem fori privilegium habent, alter adverſus alterum eo uti poſſit? Sunt, qui affirmant, ſunt, qui negant, &, ſi auctoritates numeres, neſcio, affirmantium, an negantium numerus vincat. Sande, utriſque enumeratis, negantium partes ſequitur, & ita apud Friſios judicatum refert. (12) Et de recentiore uſu apud eoſdem ita quoque teſtatur Huberus (13). Alia aliorum Tribunalium judicia non addo. Contraria etiam ad manum ſunt, ut Senatus Sabaudici, quod recitat & probat Antonius Faber (14), & conſtanter quoque tradunt Pragmatici Hollandi (15), apud Curiam Hollandiæ obtinere, ne ceſſet privilegium quamvis contra eum agatur, qui idem privilegium habet. Sed malo ſententias ponderare, quam numerare. Qui negant privilegio locum eſſe, ſi par ſit privilegium rei, adhibent parœmiam vulgarem, cui tamen auctoritatem præbet *l.* 11. § *6. ff. de minor.* & *l.* 8. *ff. de excuſat. quod* nempe *privilegiatus contra æque privilegiatum privilegio ſuo non utatur.* Dico *æque privilegiatum*, quia ſunt qui diſtinguunt inter magis & minus privilegiatos, ſed nolim has minutias ſectari, quia de majori vel minori privilegio plus ſæpe litigandum eſſet, quam de re ipſa. Ego putem, privilegio locum eſſe, quamvis reus ſimili privilegio gaudeat, ſed vellem, qui eadem ſententia utuntur, eam ipſam parœmiam refutaſſent, & non attuliſſent ratiunculas, quæ in hanc rem nihil quicquam probant, ut cum ajunt, privilegium fori adverſario non tam grave eſſe, quia lites minuit, & liberat a moleſtiis inferioris judicii (16). Si ita diſputes, cur non & omnibus licebit ſtatim Curiam adire, & adverſarios ſuos ab ordinario Judice avocare. Apage igitur illas ratiunculas, quæ merum rus ſapiunt.

Ego potius dixerim, privilegia, perſonis data, in perſonis ſubſiſtere, & ſeparatim eſſe conſideranda. Pupillus ex para-

(11) *Formul. t.* 2. *c.* 18. p. 221. *& ſeqq.*
(12) *Deciſ. Friſ. lib.* 1. *tit.* 1. *defin.* 2.
(13) *Ad tit. ff. de judic. n.* 65.
(14) *Cod. Sabaud. lib.* 3. *t.* 13. *definit.* 1.
(15) Groenewegen *de legib. abrogat. ad tit. Cod. quando Imper. inter pupill. vel vid. n.* 7. Van Leeuwen *R. H. R. lib.* 5. *c.* 6. *num.* 5. Vromans *de foro competenti lib.* 1. *c.* 3. *n.* 18. Notator ad Merulam *lib.* 4. *t.* 2. *c.* 9. *num.* 16. Loenius *caſu* 101. *& ad eum* Boel.
(16) Groenewegen & alii *d. locis.*

Digitized by Google

privilegio poteſt adverſarium ad Curiam vocare, ſed an & viduam? Quidni? Sed habet & ea ſimile privilegium. Recte, ſed an & habet privilegium, ne ipſa ad Curiam vocetur? Nuſquam id ſcriptum eſt. Utatur pupillus, quod habet, privilegio, vidua, quod non habet, ne utatur. Major, qui Reipublicæ cauſa abſuit, ex privilegio reſtituitur, ſi quid damni ſit, ſed an & reſtituitur adverſus eum, qui pariter Reipublicæ cauſa abſuerit? Non dubitat Marcianus in *l. ult. ex quibus cauſ. maj.* nec dubitandum eſt, quia, qui pariter abſuit, non habet privilegium, ne contra ſe reſtitutio petatur, ſed ut ipſe, ex cauſa abſentiæ, reſtitutionem obtinere poſſit. Eccleſiæ datum eſt, ne res ejus Epiſcopus alienet, ſed nolim propterea dicas, eundem eſſe acquirendi favorem, qui eſt retinendi, ideoque in aliam Eccleſiam Epiſcopum alienare poſſe, nam verum non eſt *cap.* 1. *X. de rebus eccleſ. alien. vel non*, quia conſtat, jus Eccleſiæ eſſe retinendi, quæ habet, non autem alterius Eccleſiæ acquirendi, quæ altera non poteſt alienare. Adverſam partem jus privilegio contrarium non habere in omnibus cauſis ſufficit.

## CAPUT VI.

*Quæritur de aliis quibuſdam perſonis ac cauſis, an ad jurisdictionem Curiæ pertineant.*

NOn conſtitui Commentarium ſcribere ad § 8. *Form. Cur. Holl.* 1531. neſcio enim, an quiſquam ſit, qui eam cloacam purgare poſſit. Elegantiora quædam proponere contentus, reliqua Œdipos tractare permitto. Quæſitum eſt, an Eccleſiaſtæ, qui in Hollandia munere ſuo funguntur, apud Curiam conveniri poſſint? Sunt, qui ajunt, ſunt, qui negant. De foro Clericorum quid jure Romano conſtitutum ſit, intelligimus ex *l.* 25. *&* *l.* 33. *pr.* *&* § 1. *C. de Epiſc. & Cleric.* Sed alia nunc eſt, & olim fuit Eccleſiaſticorum conditio. Quia tamen noſtri Eccleſiaſtæ in Pontificiorum Sacerdotum, qui Curiæ ſuberant, locum ſucceſſere, apud Curiam recte conveniri, & ita Senatum Friſicum 15. Jul. 1607. judicaſſe relatum eſt (1). Eodemque modo in Hollandia quidam argumentatur (2), cui alii contradicunt, adlata quidem ea ratione, ſed non refutata; contradicunt autem, quia vulgare domicilii forum, ubi quis degit, ſervari & publice & privatim expedit, multiſque legibus ejus auctoritas conſtituta eſt. Unde alius dixit (3), id in Friſia tantum verum eſſe, & rurſus alius (4), Eccleſiarum Paſtores moribus noſtris nullum habere Fori privilegium, ſed, ut Laicos, apud ordinarios Judices eſſe conveniendos. Sane veriſſimum eſt, ad Curiam vocari

(1) Sande *deciſ. Friſ. lib.* 1. *tit.* 1. *defin.* 1.
(2) *Bello juridico caſu* 37. *n.* 1.
(3) Van Leeuwen *R. H. R. lib.* 1. *t.* 2. *n.* 5.
(4) Groenewegen *de legib. abrog. ad l.* 29. *C. de epiſc. aud.*

ri non poſſe, nec, qui extra Hagam munere ſuo funguntur, unquam vocatos fuiſſe. An Pontificii Sacerdotes olim Curiæ ſubfuerint, mihi non ſatis liquet, nam nihil Curiæ tribuitur in § 8. *Form. Cur. Holl.* 1531. quam ut vindicent injurias, Eccleſiaſticis illatas, idque duntaxat, ſi cunctentur vindicare Ballivii § 12. *ibid.* An, inquam, olim Eccleſiaſtici ſubfuerint, non ſatis mihi liquet, ſed hoc liquet, Eccleſiaſticos noſtros in Pontificiorum jus non ſucceſſiſſe, nullam enim immunitatem Eccleſiaſtici noſtri præ Laicis habent. Et ait § 7. LL. Eccleſiaſt. Holl. 8. Mart. 1591. (5) ſubſint Eccleſiaſtæ legibus loci, de quo agitur, & pareant Magiſtratibus, quatenus officium eorum non adverſatur. Curia tamen Hollandiæ ait (6), ſuam olim fuiſſe juriſdictionem in Eccleſiaſticos Pontificios, & ſimul noſtros in eorum jus ſucceſſiſſe. Sed de juriſdictione nihil quicquam probat, at de immunitate duntaxat, quam veteres Eccleſiaſtici habuiſſent a tributis Haganis, & qui veterum & noſtrorum parem cauſam dixerit, juris Eccleſiaſtici, veteris & novi parum conſultus eſt. Auctor tamen *amicæ Collationis* (7) adhuc urget privilegium fori in Eccleſiaſtis Haganis, quamvis fateatur, id uſu obtineri non poſſe, in Haganis, inquam, nam quod ad alios aliarum Urbium Eccleſiaſtas, nunquam, quod ſciam. Curia juriſdictionem ſuam defendit, & tamen defendere debebat, ſi, quod generaliter de Eccleſiaſticis dixit, tueri poſſet. De Haganis ſolis aliam quoque rationem advocat Curia, quod nempe illi pertineant ad tertium illud genus hominum, Hagæ habitantium, in quos Curiæ eſſet juriſdictio, ſed ita debuiſſet illam ſolam rationem urgere, reliquis omiſſis, at neque eam rationem Curiæ prodeſſe, ſatis mihi videor ſupra probaſſe.

De Notariis, qui Hagæ habitant, quid dicemus? Et cum ea de re quæreretur, reſponſum invenio, (8) apud Curiam recte conveniri, quia ab Ordinibus Hollandiæ, prævio Curiæ examine, creantur, ad Magiſtratuum loci, ubi officio ſuo functuri ſunt, propoſitionem. Quæ ratio oppido eſt inepta. Notarium tamen Haganum, apud Curiam de foro excipientem, Curia, rejecta exceptione, apud ſe cauſam dicere damnavit 10. Dec. 1677. (9) Sed forte ideo, quod & idem erat *Sollicitator*, quem vocant *litium*, & quod, qui ex duplici, quo fungitur, officio, duplex forum habet, apud ſuperius, & dignius forte duntaxat conveniendus ſit. Sed an illi *Sollicitatores*, etiamſi nihil aliud agant, ad juriſdictionem Curiæ pertineant, merito dubitari oſtendi ſupra *cap.* 1. *vſ. Pragmatici*. Ceterum de Notariis, qui Hagæ habitant, anno 1734. inter Curiam & Magiſtratum Haganum apud Ordines Hollandiæ nova lis conteſtata eſt, nec ibi Curia eos ſibi vindicavit, quod conſtituant tertium illud genus hominum, de quo ſupra aliquoties dixi, ſed ex alio capite, ſi nempe Notarii ſint, & ſimul fungantur aliis muneribus, quæ eos Curiæ foro ſubjiciunt, & ejuſmodi Notariorum Curia 14. Sept. 1734. prolixum catalogum

(5) *Kerken-Ordening Plac. III.* 2. 3. 4.

(6) *In grandi Epiſtola ad Ordines Holl. data* 15. *Apr.* 1707. p. 11. & *in Collat. amica* p. 439. & 440.

(7) *d.* p. 439. & 440.

(8) *Bello juridico caſu* 50.

(9) *d. caſu* 90.

logum compoſuit, & Ordinibus tradidit. Verbi gratia, ſi ſimul ſint Advocati, Procuratores, aliive, Curiæ ſubditi, & facile conſentio, ſi qui ſunt ejuſmodi, ſuperiori & digniori foro eſſe adſcribendos, ſed quia Curia Catalogo ſuo plurimos inſeruit, quos Magiſtratus negat ex aliis, quibus funguntur, officiis ad Curiam pertinere, Ordines nihil quicquam adhuc definiverunt. Irterea vides, ex eo ſolo, quod Notarii ſint, nihil ſibi nunc tribuere Curiam, & ſane nihil tribuendum eſt, nam examen Curiæ utique forum non tribuit, neque ullam Notarii operam forenſem præſtant apud ipſam Curiam, duntaxat adhibentur propter lubricam ſcripturæ privatæ fidem, & inſtrumenta, quæ ſcribunt, publica ubique auctoritate cenſentur, & maxima eorum pars nequidem ad judicia pertinet: ſi tamen apud Curiam lis eſſet, in qua inſtrumentum, a Notario compoſitum, eſſet exhibendum, ad exhibitionem ibi Notarium conveniri poſſe, nullus ambigo, alioquin, ſi in loco domicilii conveniendus eſſet, per ambages appellationum lis ipſa principalis in infinitum trahi haud difficulter poſſet. Quare miror, cum apud Curiam Hollandiæ litigaretur, an ibi Notarius recte conveniretur de teſtamento, quod ſcripſerat, exhibendo, iſque de foro exciperet, Curiæ Delegatos exceptionem ad Magiſtratum admiſiſſe. (10)

Non ſatis mihi liquet, an Procuratorum, qui apud Curiam poſtulant, Protographi (11) ad forum Curiæ quoque pertineant? Sane nec primus, nec reliqui Procuratorum amanuenſes partem eorum familiæ conſtituunt, nec ullam nisi ipſis Procuratoribus operam præſtant. Sed quid, inquies, dubitas? Curia in prolixa ad Ordines Hollandiæ epiſtola 15. Apr. 1707. *p.* 11. rotunde dixit, illos amanuenſes dici *Clercquen* a Latino *Clerici*, & idem forum ſortiri, quod olim ſortiti ſunt Eccleſiaſtici apud ſe, ut putant. Sed Curia aut errat, aut ludit, nec enim quiſquam forum, quod olim Eccleſiaſtici habuerunt, ad illos amanuenſes tranſtulerit, nec etiam Curia in omnes amanuenſes ſibi juriſdictionem adrogat. Si immunitas ab oneribus oppidi eſſet quoddam conſequens exemtionis a Magiſtratu, ut videtur indicare *l. 6. C. de advoc. diverſ. judicior.* De protographis Procuratorum habemus exemplum, quo ſe Curia tueri poſſet, nam cum Hagani protographum cujuſdam Procuratoris, ut inter cuſtodias oppidi eſſet, adigere vellent, is Curiæ interdictum petit, niſi aliud probarent. Pergunt illi urgere, hic interdictum rurſus petit, & Curia ult. Nov. 1682. (12) pœna, ſi contrafeciſſent, ſtatuta interdixit, ut petitum fuerat. Succeſſit deinde conventio, inter Curiam Hollandiæ & Magiſtratum facta 29. Mart. 1688. (13) qua placuit, ſi primus & reliqui Procuratorum amanuenſes apud eos Procuratores habitarent, & ſic partem ipſorum familiæ conſtituerent, ſi non habitarent, primus, quamdiu eo officio fungitur, ad cuſtodias oppidi ne adigeretur, & reliqui amanuenſes, ſi non ſint Cives Hagani, ſed aliunde huc advenæ, eodem jure uterentur. Sin autem primus officium deffereret, & reliqui, mutato domicilio,

(10) *Formul. t.* 2. *c.* 1. p. 34.
(11) *Opper-Clercquen.*
(12) *Formul. tom.* 2. *cap.* 26. p. 451-453.
(13) *Exſtat ſeparatim & inter Acta Curiæ.*

lio, fixum Hagæ domicilium conſtituiſſent, pro civibus Haganis haberentur, & inter cuſtodias oppidi redigerentur.

Curia Hollandiæ etiam Senatores Curiæ Supremæ, ejuſque Officiales juriſdictioni ſuæ adſcripſit (14), & inde eſt, quod duos Senatores Curiæ Supremæ anno 1687. officii male geſti accuſavit, & ad ſe vocavit *by Mandement van dagvaarding in perſoon*. Quumque Curia Suprema per epiſtolam, ad Ordines Hollandiæ 4. Jun. 1687. ſcriptam, ea de re eſſet queſta, hi decreto 17. Jun. 1687. totam illam accuſationem aboleverunt. (15) Scilicet Curia Suprema defendit, ſibi jus eſſe, tam in cauſa criminali, quam civili, judicare de Senatoribus & Officialibus ſuis; quod negat Curia, quia non probat Senatus, hanc juriſdictionem ſibi datam eſſe, ſequendum igitur eſſe § 18. Form. Cur. Suprem. qui interdicit Senatui, ne de ullis cauſis ab initio cognoſcat, quam de iis, quæ in *d.* § 18. *& ſeqq.* nominatim expreſſæ ſunt. Sed quid ſi id largiamur, ſuperiorem judicem apud inferiorem conveniri poſſe, quo tunc jure Curia juriſdictionem ſuam tuebitur? Senatores certe Curiæ Supremæ, qui nunc ſunt, neque Nobiles ſunt, neque ad Claſſem *Suppoſitorum Curiæ* referri poſſunt, & de tertio genere hominum, quorum ſupra ſæpius memini, nolim amplius verba perdere. An ergo Senatores Supremæ Curiæ eum ſuis hominibus ad Magiſtratum Haganum pertinebunt, ut Magiſtratus Spirenſis olim contendit, a ſe judicari oportere Imperialis Cameræ Adſeſſores? Non id, quod ſciam, Magiſtratus Haganus unquam in animum induxit ſuum. Semel tamen ille Magiſtratus famulum ejus, qui Curiæ Hollandiæ Senator erat, ad ſe in jus vocavit, quod opificium, ſolis civibus permiſſum, apud Herum exercuiſſet, ſed tam triſti eventu, ut apparitor Magiſtratus, qui eum in jus vocaverat, ad panem & aquam per triduum ſit damnatus a Curia, utque Senatus Supremus in ea cauſa appellationem negaverit. Clementer ſane, ſi credas ei, qui Senatus Supremi res judicatas conſcripſit (16), nam fingit ille, Magiſtratum eo facto læſæ Majeſtatis crimen admiſiſſe. Riſum teneatis Amici. Sed nolim in eo argumento diutius verſari, eum inter utramque Curiam de variis controverſæ juriſdictionis capitibus anno 1725. tranſactum ſit, ejuſque tranſactionis § 1. Curia tam in cauſis criminalibus, quam civilibus, Senatui Supremo conceſſerit juriſdictionem in Senatores & Officiales ſuos, quam tranſactionem Ordines Hollandiæ ratam habuerunt 9. Maj. & 15. Jun. 1725. Ordines autem Zelandiæ 5. Jun. ejuſdem anni. (17)

A perſonis tranſeamus ad cauſas nonnullas, de quibus Curia cognoſcit. Cognoſcit autem ex § 94. Form. 1462. *van injurien die gedaan werden den geeſtelyke perſonen*. Quibus addit § 8. Form. 1531. *Officiers of andere geprivilegieerde perſonen*. Curia vero in Forma, quam ſibi deſtinaverat (18), illos additos duntaxat ſervat, & Eccleſiaſticos, quos ſolos nominaverat Carolus Burgundus, rurſus expellit, non alia, opinor, ratione, quam initio hujus *Capitis* dicebam, quod ſcilicet tunc putaverit, noſtros Eccleſiaſticos non uti iis privilegiis,

(14) *In haar Concept-Inſtructie* 1670. p. 12.
(15) *Hollandſche Mercurius* 1687. p. 162-171.
(16) Neoſtad *Supr. Cur. deciſ.* 117.
(17) *Exſtat tranſactio inter Acta Ordinum, & ſeparatim quoque edita eſt.*
(18) *Concept-Inſtructie* 1670. p. 2.

giis, quibus olim utebantur Pontificii. Qui ſint illi *andere geprivilegeerde perſonen*, licet diſcere ex § 12. d. Form. 1531. & ex § 85. anterioris Formæ 1462. ex quo *d.* § 12. tranſcriptus eſt. Præter Eccleſiaſticos in *d.* §§ enumerantur *Weduwen*, *Weeſen*, *arme Landsluyden*, utque illi ibi defenduntur contra omnem potentiorum vim iniquam, ita hic contra omnem, quicunque intulerit, injuriam, ibi ex officio, hic autem conſtituto judicio. Plura de illis §§ dixi ſupra *cap.* 4. § *placet*, & *hoc cap. in princ.*

Interea obſervari velim, eos, quos dixi, non niſi ex privilegio apud Curiam agere contra eos, qui injuriam fecerunt. Cæteroquin regula juris Hollandici eſt ex edicto Ordinum Hollandiæ *de duellis* 22. Mart. 1657. qui injuriam paſſi ſunt, injuriam deferrent ad Judicem competentem, *daar onder zy reſorteren*, aut ad Judicem loci, ubi injuria illata eſt, ſalvo tamen jure Nobilium, aliorumque omnium, qui ſimile privilegium habent, ne niſi apud ſolam Curiam aut Judicem ſuum ordinarium conveniri poſſint. Quæ exceptio totam fere regulam de foro illatæ injuriæ inutilem reddit propter § 120. Form. Cur. Holl. 1531. & notiſſimum Ordinum Holl. edictum 15. Sept. 1677. (19) ſi nempe de iis agatur, qui locum factæ injuriæ exceſſerunt, aut calente negotio delati non ſunt. Sed, ne inutilis ſit exceptio, malim eam intelligere de iis, qui ſpeciale privilegium habent, ne perſonali actione apud alium quem, quam apud ſuum, id eſt, domicilii ſui Judicem, conveniri poſſint, quale Maximilianus Auſtriacus anno 1477. Delphenſibus dedit. (20) Friſones *libro* 2. *legum Friſic. tit.* 2. § 31. hanc rem ſimpliciter ita definiverunt: Judices loci, ubi, qui injuriam fecit, habitat, & ubi facta eſſet, de ea injuria juriſdictionem concurrentem haberent jure præventionis.

Cognoſcit & Curia de patrimonio Hollandiæ, quod olim Comitum peculium fuit, ſed, iis ſublatis, nunc ad Ordines Hollandiæ pertinet. *Domeinen* vocantur. Non placuit autem de iis jus dici, niſi advocatis & auditis prius Rationalibus § 70. & 94. Form. Cur. Holl. 1462. § 11. Form. Maximiliani 1510. (21) § 6. & 8. Form. 1531. § 2. Form. Curiæ Feud. 1661. (22) & quod ad patrimonium Zelandiæ advocatis & auditis Rationalibus Zelandiæ § 12. Conventionis inter Holl. & Zel. 11. Jun. 1674. Quod advocentur Rationales, forte originem traxit ex *l.* 1. *C. de offic. com. rer. privat.* & ſimile eſt ei, quod in cauſa Fiſci Trajanus Plinio præcepit *lib.* 10. *epiſt.* 88. Sed tamen habet plurimum ex iniquo, cum Princeps in judiciis privatorum loco ſit. Sunt, qui id abrogatum ajunt. (23) Et ſane exſtat Hollandiæ Ordinum Epiſtola 19. Jan. 1592. ad Curiam Hollandiæ data (24), qua vetitum eſt, ne cum Rationalibus communicentur ea inſtrumenta, quæ inter alias partes communicari non ſolent. Sed quod tunc decreverunt Ordines, uſu receptum non



(19) *Plac. III.* 11. 7.
(20) *Formul. t.* 2. *c.* 26. p. 398.
(21) *Handveſten van de Graven van Holland.* n. 6.
(22) *Plac. II. append.* p. 2646.
(23) Merula *prax. lib.* 4. *t.* 2. *c.* 2. *n.* 4. & Groenewegen *de legib. abrog. ad l.* 7. *ff. de jure Fiſc.*
(24) *Plac. II.* 5. 6. 59.

Digitized by Google

eſſe, arguit Epiſtola Curiæ Hollandiæ, 22. Dec. 1613. ad Ordines Hollandiæ ſcripta (25), cum quidam, qui contra Holl. Ord. Domanii Rationales litem habebat, ab Ordinibus petiiſſet, ne Rationales ad eam vocarentur, eaque de re Curiam Hollandiæ Ordines conſuluiſſent. Ait autem in eo Reſponſo, hactenus uſitatum fuiſſe, ut, antequam lites de Domanio finiantur, omnia litis inſtrumenta Rationalibus prælegantur, iique rogentur, nunquid porro habeant, quo Domanii cauſa juvari poſſit, & addit Curia, ſecreta quoque Partium inſtrumenta Rationalibus exhiberi, quod tamen illi, quos dixi, §§ non ajunt, nec æquum, nec juſtum eſt, quamvis id Curia in ea Epiſtola concoxerit in cauſis, a quibus appellare licet, in aliis vero ſe ad arbitrium Ordinum retulerit, nihil quicquam definiens. An & quid Ordines in ea cauſa decreverint, mihi non liquet. Quum Curia anno 1670. ſibi conficeret novam Formam, ſed nondum, ut ſæpe monui, ab Ordinibus probatam, ei inſeruit (26), advocandos & audiendos quidem eſſe Rationales, ſed ſecreta partium inſtrumenta iis non eſſe prælegenda, ſed ſi non prælegantur niſi inſtrumenta, quæ inter Partes communicari ſolent & debent, quid Rationalium præſentia efficere poſſit, non ſum, qui videam. Probo igitur, quod Curia in Epiſtola, qua novam illam Formam ad Ordines Hollandiæ tranſmiſit 28. Mart. 1670. conſuluerit, delendam potius eſſe clauſulam de advocandis & audiendis prius Rationalibus, quo ſic ex æquo omnibus jus dicatur. Durius ſane eſt, quam ut ferri poſſit, quod ait § 101. Form. Senat. Brabantini 13. Apr. 1604. (27) Rationales etiam in cauſa Domanii cum Senatoribus judicare. Sed quid mireris, ſi vel ſoli Rationales de cauſa Fiſci judicent ex *l. 5. C. ubi cauſ. fiſcal. ag.*? Ceterum apud Curiam adhuc, ni fallor, obtinet ille mos, quem Curia Formæ, ſibi præſcriptæ, inſeruit.

An, ut apud utramque Curiam recte agimus, ad defendendam & recuperandam poſſeſſionem, ita quoque adipiſcendæ poſſeſſionis judicium ſtatim ad alterutram Curiam deferri poſſit, olim dubitatum fuit, & relatum (28), Curiam Hollandiæ anno 1585. & ſæpe alias judicaſſe, non poſſe. Quod diceres adverſarier § 8. Form. Cur. Holl. nam poſtquam ibi actum eſſet de judicio turbatæ poſſeſſionis, *in cas van nieuwigheid of ongebruyk*, ſubjicitur nova ſanctio, qua Curiæ tribuitur jurisdictio *van ſaken, roerende poſſeſſie van beneficien, leenen of erven*, quod putares eſſe remedium acquirendæ poſſeſſionis, quia tuendæ & recuperandæ poſſeſſionis remedium præceſſerat. Diceres quoque eam ſententiam adverſari § 19. Form. Senat. Supr. qui ait, eum Senatum recte cognoſcere de *omni* cauſa poſſeſſoria. Diceres etiam uſum adverſarier, cum variæ exſtent res, ab utraque Curia judicatæ; quibus heredes in poſſeſſionem vel totius hereditatis, vel in partem ejus immiſſi ſunt ex *l. ult. C. de edicto D. Hadr. toll.* De tota hereditate exſtant exempla apud Coren *obſerv.* 10. & 37. & de parte hereditatis *conſil. Holl. t.* 5. 181. *q.* 4. & mea memoria ſæpiſſime ita quoque judicavit Senatus Supremus.

Ceterum tamen eſt illa ſententia anni

(25) *Formul. II. c.* 1. p. 33. & 34.
(26) *Concept. Inſtructie* p. 6.
(27) *Plac. II.* 5. 2. 5. 1.
(28) Neoſtad. *deciſ. Cur. Holl.* 55.

ni 1585. quæ magnam rationem habet. In antiqua Curiæ Holl. Forma 1462. § 94. non datur juriſdictio Curiæ Hollandiæ niſi de turbata poſſeſſione, nec aliter Præfecto Urbi in *l.* 1. § *6. ff. de offic. Præf. urb.* Turbatæ etiam poſſeſſionis meminit § 8. Form. Cur. Holl. 1531. multis quidem aliis interjectis in *d.* § 8. adjecta eſt alia quoque conſtitutio, ſed quæ nominatim nihil exprimit, & plurima in illo § 8. inepte ſcripta & abſurde repetita ſunt. Illud autem *in alle materien poſſeſſoir*, quod occurrit in § 19. Form. Sen. Supr. intelligi poſſet, cum Senatum non modo cogniturum de cauſa poſſeſſionis ſeculari, ſed & eccleſiaſtica & feudali, quæ cauſæ etiam nominatim expreſſæ ſunt in *d.* § 8. Form. Cur. Holl. Accedit, quod apud inferiores Judices, quamvis rariſſime exerceant actiones poſſeſſorias, cum maxime tamen frequentetur Interdictum, quod vulgo *Inleiding* appellatur, & ad poſſeſſionem hereditatis acquirendam pertinet, de eo eſt § 56. Conſuet. Rynland. & varia variarum Urbium Statuta. (29) Adhibetur & de rebus ſingularibus, (30) quam recte, nunc non diſputo. Neque etiam eſt, ut uſus difficulter obſtet, ſi memineris, ſolere Judices quaſcumque poſſunt lites quam avidiſſime ad ſe attrahere. Quin etiam conſtat ex illa Curiæ Holl. ſententia 1585. antea contrarium fuiſſe uſum, neque, ut opinor, ſine ratione; nam olim turbarum coercendarum ergo Curia Hollandiæ cum maxime inſtituta eſt, & ad eam cauſæ, præſertim turbulentæ, judicandæ relatæ. De veterum Hollandorum, maxime Potentiorum, *ἀναρχίᾳ* variæ ſunt leges *van niet by wege van feiten te procederen*, eaque ratio, quod Curia ex *d.* § 94. antiquiſſimæ Formæ non niſi de turbata poſſeſſione cognoſcat, neque id mutatum dici poſſit, de reliquis ratio eſt, ut ſecundum *l. un. C. ubi de poſſeſſ. agi oport.* cognoſcat Judex loci. Præterea quum in Formis Curiæ Hollandiæ 1462. & 1531. & Senatus Supremi 1582. & Senatus Brabantini 1604. & Flandrici 1661. de cauſis poſſeſſionis, quæ in iis Curiis agitantur, conſtituantur non pauca, nihil quicquam tamen ibi invenias de remediis vel judiciis adipiſcendæ poſſeſſionis. Et ſi de ea quoque alterutram Curiam adire liceat, metus eſt, ne, deſolatis inferiorum Judicum tribunalibus, de quibuſque fere rebus apud utramque Curiam agatur, ut nunc fere agitur, uſu Interdictorum porrecto ad ea, quæ non niſi actione petitoria apud Judicem ordinarium expediri poſſunt. Quod adeo etiam olim diſplicuit, ut neque Supremus Senatus 25. Nov. 1622. apud ſe inſtitutam de poſſeſſione emphyteuſis caducæ adipiſcenda actionem ideo admiſerit. (31) Et in Flandria, etſi ibi, quia *le mort ſaiſit le vif*, apud Senatum Flandricum agebant de hereditatis poſſeſſione, quaſi turbatæ poſſeſſionis judicio. Carolus tamen V. 25. Jan. 1524. lege edictali ſancivit, heres de poſſeſſione hereditatis apud Judicem ageret, non vero apud Senatum Flandricum. (32). In Hollandia ſimilem legem exſpectamus, & abſque ea ego nolim cum utraque Curia contendere interdicto uti poſſidetis.



(29) Van Leeuwen *ad d.* §. 56.
(30) *Bell. jurid. caſ.* 99.
(31) Coren *obſerv.* 5.
(32) *Plac. Flandr. tom.* 1. *l.* 111. *rubr.* 2.

## CAPUT VII.

*De territorio Curiæ, & an & quæ juriſdictio inde Curiæ competat?*

CUria Hollandiæ in Forma (1), quam ſub ſpe ratihabitionis ſibi compoſuit, ſuam eſſe juriſdictionem ait in omnes eos, qui Hagæ habitant *in fundo fiſcali*, modo ne tabernas vel opificia exerceant. Sed eo non contenta, ſibi ſoli quoque arrogavit cognitionem de omnibus criminibus, in eo fundo commiſſis, quicunque commiſiſſent, & inde eſt, quod anno 1676. (2) conceſſa interdictione pœnali prohibuerint, ne Magiſtratus Haganus puniret furem, a Ballivio Hagano in ædibus Semproniæ, exſtructis in fundo fiſcali, apprehenſum, & inde quoque eſt, quod, cum anno 1699. Vicarius Ballivi Hagani cadaver hominis occiſi, in προξύλῳ inventum, inde abſtuliſſet, ut a Judicibus Haganis inſpiceretur, Curia ob eam rem & Ballivium, & ejus Vicarium, in carcerem duxerit, & huic, prælecta publice ſententia, triennale exilium indixerit. (3) Anno 1697. de ſimili ſpecie ſimilis quæſtio incidit inter Curiam & Magiſtratum Haganum (4), quin & ſæpe alias, ſed non tanto impetu; quid autem intereſt hæc omnia referre, de ipſa potius controverſia videamus.

Ut recte intelligamus id, de quo quæritur, ſciendum eſt, *fundos fiſcales* dici, quorum proprietas & reditus olim apud Graviones fuit, & nunc eſt apud Ordines, pertinent illi ad Domania Principis, & cum aliis multis, quæ eo ſpectant, adminiſtrantur a Rationalibus Hollandiæ, & iis abolitis, a Conſiliariis Ordinum Hollandiæ, nec in eo diſcrepant Curia & Magiſtratus Haganus. Quid autem ſibi velit Curia, cum ſimpliciter ait, ut paſſim ait, *in illis fundis* vel *de illis fundis* ſuam eſſe juriſdictionem, non uſquequaque conſtat. Si intelligat, ſuam eſſe juriſdictionem, ſi de illis fundis controverſia incidat inter Ordines & privatos recte cenſet, nam de Domaniis ubicunque ſitis, Curiæ juriſdictio eſt ex § 6. & 8. Form. Cur. Holl. Sed nec Magiſtratus Haganus, nec quiſquam alius Curiæ de eo controverſiam novit unquam.

Quemadmodum autem per univerſam Hollandiam, ſic & olim Hagæ Comitis plurimi fuerunt ejuſmodi fundi fiſcales, quorum terminos, ut nempe olim fuerunt, accurate deſcribit Curia, nec, quominus ea deſcriptio vera ſit, quicquam intercedo. Sed magna pars eorum fundorum nunc ædificiis occupata eſt, ut cernere licet in *het Voorhout, Kneuterdyk, Vyverberg, Plein &c.* & occupata eſt juſto titulo; nam primum Graviones, deinde Ordines, & hi quidem mea memoria, plurimos ejuſmodi fundos vendiderunt privatis, alios in emphyteuſin, cenſum, ſpeciemque feudi aliquam dederunt. Unde multi ex his, qui olim fiſcales, nunc privatorum ſunt fundi, adeo ut hoc non facilius nunc diſtinxeris, quam olim Myſorum Phrygumque terminos. Idem tamen jus fiſcale manſit quod ad vias juxta

(1) *Concept. Inſtructie.* p. 13.

(2) Rem geſtam narrat *libellus ſecundus Haganorum contra grandem Curiæ epiſtolam* p. 389. *& ſeq.*

(3) *Ampel Berigt* p. 151. & 152.

(4) *Ibidem* p. 147. *& ſeqq.*

juxta ædes, & quod ad planities, quæ ædes diſcernunt, eademque auctoritas uſu quoque retenta fuit in fundis venditis, & in his, qui onera redemerunt. Ipſi Graviones de his locis fiſcalibus multa edixerunt, quæ ad res politicas pertinent, ne quid forte in iis fieret, quod publice noceret, vel quietem publicam turbaret, & poterant de iis ſtatuere, ut de patrimonio ſuo. Gravionibus ſucceſſerunt Ordines, quorum æqua poteſtas fuit, ſed quia Magiſtratibus fere permittuntur, quæ ad res politicas pertinent, Guria, conniventibus Ordinibus, vario tempore multa quoque edixit, quæ ad defendenda ea loca pertinebant. Rationalium enim illorum, quos dixi, nullum erat imperium, nulla juriſdictio, & Magiſtratus diligentius excubat pro quiete publica, in ſingulis locis ſervanda, quam excubare poſſunt ipſi Principes. Quia autem Hagæ Comitis duo erant Magiſtratus, alter curialis, alter urbicus, rationis erat, ut Magiſtratus potius curialis, quam urbicus, edictis ſuis tueretur loca Ordinum. Si quid conniventibus Ordinibus Curia edixit de rebus politicis eorum locorum, Curiæ juriſdictioni adſcribere velis, per me licet, &, ni fallor, per Magiſtratum Haganum quoque licebit, nihil enim eorum, quod ſciam, ſibi arrogavit unquam. Atque adeo id quoque extra controverſiam eſt.

Quia apud Magiſtratus Urbium in Hollandia annotari debent ceſſiones & hypothecæ bonorum immobilium, & quia iidem Magiſtratus judicant de quæſtionibus finium regundorum, de ſervitutibus, & aliis, ad fundum pertinentibus, quæſitum eſt, cum Hagæ reperias duos Magiſtratus, utri id competat? Quod ſi hanc rem ex mero jure & ſana ratione finire velis, dicendum eſſet apud eum Magiſtratum hæc eſſe agenda, cujus auctoritas in eo fundo valet, atque ita apud Curiam, ſi agatur de ædibus, quæ in fundo fiſcali ſunt, venditis vel oppignoratis, vel de finibus earum ædium regundis, de ſervitutibus, & aliis quæſtionibus realibus, apud Magiſtratum vero Haganum, ſi de his ædibus agatur, quæ in fundo Hagano ſunt, abſque ulla diſtinctione, ecquis eas ædes habitet, cum ex jure fundi omnis ejus rei ſit auctoritas. Quam in rem obſervandum eſt Curiæ Holl. Decretum 17. Jan. *1639.* (5) quo, cum viæ quædam Haganæ eſſent ſtratæ, Magiſtratui Hagano poteſtatem dedit de tributo, ejus rei ergo domibus impoſito, Nobiles & Curiæ Suppoſitos parate exſequendi. Credo tunc temporis melius conveniſſe inter utrumque Magiſtratum, quam multis abhinc annis convenit. Ita, inquam, ex mero jure & ſana ratione dicendum eſſet, ſed & ita tunc inquirendum, fundi, quibus ædes ſuperſtructæ ſunt, adhuc ſint fiſcales, ut olim fuerint, an vero privati: ſi fiſcales, apud Curiam, ſi privati, apud Judices Haganos res expedienda eſt. Quia autem illa inquiſitio maximæ erat difficultatis, ideo, ut mihi quidem videtur, Ordines Hollandiæ in § 12. Fiduciariæ juſſionis anni 1614. maluerunt hanc rem ἐν πλάτει definire, quam pluribus controverſiis cauſam dare, definiverunt autem ita, ut illæ annotationes & quæſtiones Curiæ relinquerentur, ſed duntaxat quod ad *Buyten en Binnen-Hof*, aliæ vero omnes in reliqua Haga cederent Magiſtratui Hagano. Aliam, quam dixi, rationem ejus § 12. ipſe non adſequor, ſed

(5) *Repert. Curiæ Holl.* p. 189. *A.* & *B.*

ſed quæcumque ſit, etiam hæc res nunc extra controverſiam eſt.

Hæc de rebus, ſed de perſonis omnis quæſtio & olim fuit, & nunc eſt, nec de iis quicquam eſt definitum vel in Formis Curiæ, vel in illa Fiduciaria juſſione. Lege & relege omnia, quæ Curia vario tempore edidit, & certus eris, Curiam omnes eos juriſdictioni ſuæ adſcribere, qui in fundo fiſcali habitant, exceptis tabernariis & opificibus, & eo ipſo ſibi adſcribere, quod ibi habitent. Unde efficeres Hagæ ſolam habitationem in fundo fiſcali omnes habitatores ejus fundi ſubjicere juriſdictioni Curiæ, tam in cauſis criminalibus, quam civilibus. Quum Magiſtratus Haganus rogaſſet, an & Curia omnes, qui extra Hagam habitant in fundis fiſcalibus, ſuæ juriſdictioni adſcriberet, Curia, id adfirmare non auſa, ſtatum quæſtionis nonnihil mutavit, & omnes fundos fiſcales, qui olim Hagæ fuerunt, conſideravit tanquam partes & ſequelas ipſius Aulæ vel Curiæ, utque in omnes Aulicos & Curiales ſua fuit juriſdictio, ſic ſuam manſiſſe, licet alii homines deinde illos fundos occupaverint; ſed ſic ſatis animadvertis, non ex qualitate fundorum, at vero ex qualitate hominum, in illis olim habitantium, juriſdictionem arceſſi. Quod ſi olim fuerit, mutata rerum facie, hodie non eſt. Eſto, Curia olim judicaverit omnes, qui intra terminos Aulæ & Curiæ habitabant, & termini eo uſque fuerint porrecti, quo porrigit Curia, certa nihilominus res eſt, pleroſque fundos, qui Comitum utilitati & voluptati olim ſerviebant, iis abrogatis, ceſſiſſe aliis & privatis emtoribus. Ceſſante Aula ceſſabant Aulici, atque ita veteres migrabant Coloni. Quare, ſine ullo reſpectu ad ipſum fundum, fiſcalis ſit, nec ne, unice quærendum, an homines, qui ædes ibi exſtructas habitant, ad Curiæ, an ad Magiſtratus juriſdictionem pertineant.

Quod autem Curia ſibi arroget juriſdictionem de criminibus, in omni fundo, olim fiſcali, commiſſis, id cum maxime eas turbas dedit, de quibus ſupra dixi, ſed quo jure ea ſententia nitatur, nondum potui animadvertere. Si eam reſtrinxiſſet Curia *tot het binnen en buyten-Hof*, quod ad *binnen-Hof* conſentientem haberet Grotium *apolog.* 13. *vſ. de Plaatze*, & forte pro ea ſententia nonnihil diſputari poſſet, ſed quum lege expreſſa deſtituamur, verius eſt, nullam fundi qualitatem ordinariam juriſdictionem ſubvertere, & quemadmodum id obtinet in omnibus fundis fiſcalibus, in univerſa Hollandia ſitis, ſic nulla ratio eſt, cur non & hic obtineat. Sane idem juris eſt in feudis meris, Magiſtratui enim feudali juriſdictionem eſſe de criminibus, in fundo feudali commiſſis, inauditum eſt. Quin & Magiſtratus Haganus recte mihi videtur exſequutionem facere in ipſos prope Curiam fundos, feudum & feudalis juriſdictio territorium non tribuit (*6*), & judex communis recte etiam exſequutionem facit in feuda ex § 180. Form. Cur. Holl. modo tranſlationum ſolemnia fiant apud Pares Curiæ.

Ceterum mihi ſemper ita ſedit, duos Hagæ eſſe Magiſtratus, qui de criminibus cognoſcunt, & utriuſque certis quibuſdam caſibus per univerſam Hagam concurrentem eſſe juriſdictionem. Una ex-

(*6*) *Conſil. Holl. tom.* 3. *conſ.* 97.

exceptio eſt in Magiſtratu Curiali, qui ſolus judicat Nobiles & Curiales, quicunque demum ea appellatione comprehendantur, hos enim ſi vel in flagranti delicto apprehendat Magiſtratus urbicus, Curiæ tradit judicandos. Alias exceptiones non reperi, nam de præcipua & privata Curiæ juriſdictione, extra eam cauſam, nihil uſquam ſcriptum vel pictum eſt, & tamen ſcribi vel pingi debebat, ſi Magiſtratum urbicum excluderes. Curiæ juriſdictio Hagæ eſt de omnibus delictis, ibi commiſſis, ſi delinquentes in flagranti delicto apprehendantur, ſive ea delicta commiſerint Nobiles & Curiales, ſive cives, ſive peregrini, ſive advenæ, ſive incolæ, ſive honeſtiores, ſive humiliores, ſic ut nullos excipiam, niſi qui jus habent revocandi domum. In eos autem omnes, quos modo recenſebam, præter nobiles & curiales, etiam competens eſt Magiſtratus urbici juriſdictio criminalis, & quum duo de criminibus ſimultaneam juriſdictionem habeant, & pari jure concurrant, præventioni omnino locus eſt; prævenit autem, qui prior apprehendit, ubicunque apprehenderit, neque enim video, cur non Ballivius Haganus æquo jure apprehendat in fundo fiſcali, quin vel *op het binnen-en buyten-Hof*, quam Advocatus Fiſci in fundo Hagano, neque quicquam auctoritatis prolatum eſt a Grotio, vel ab ipſa Curia, quo arceatur Ballivius a fundo fiſcali, modo ne manum injiciat in Nobiles & Curiales, ſin autem id fiat in flagranti delicto, confeſtim eos tradat Curiæ. Si locus apprehenſionis nihil mutet, utique nihil mutabit locus commiſſi delicti vel cadaveris reperti, cadaver occiſum cedit quoque primum occupanti, ſed ſi alius prævenerit in apprehendendo facinoroſo, rationis eſt, ne corpora delictorum a delinquentibus ſeparentur, atque adeo cadaver occiſum tradatur ei, qui in homicidam animadverſurus eſt, ſi vero ſepultum ſit, ei tradatur inſtrumentum inſpectionis, de nece illata compoſitum.

Cum his, quæ ſic diſputavi, ſic ſatis conveniunt, quæ nunc addo. Quum Curia, ut ſupra dicebam, anno *1676.* conceſſiſſet interdictionem pœnalem, ne Magiſtratus Haganus punire vellet furem, a Ballivio ſuo apprehenſum in fundo fiſcali, & Ballivius appellaſſet ad Senatum Supremum, Senatus 3. Nov. *1676.* mandatum revocavit & interdictum reſcidit (7), non multum reluctante auctore *Collationis amicæ* (8) qui alioquin Curiæ partes ſequitur; nam fatetur, Advocatum Fiſci in ea cauſa forte animoſius fuiſſe verſatum, & Senatum Supremum conſideraſſe, Ballivio Hagano jus fas eſſe fures etiam in fiſcali fundo apprehendere. Sic utique Senatus conſideravit, & ſic nunc conſiderare videtur ille Auctor, quæ ſententia an Curia nunc ſuam facere velit, mihi non conſtat. Sed ſi Ballivius ibi recte fures apprehendat, cur non & alios, qui ad juriſdictionem Magiſtratus pertinent? Nobiles & Curiales ibi non recte apprehendet, ſed nec recte in fundo Hagano, niſi utrobique in flagranti delicto apprehendantur, & confeſtim tradantur Curiæ. Et quum Curia, ut ſupra quoque dicebam, anno *1699.* Ballivium ejuſque Vicarium, propter ablatum ex προξύλῳ cadaver, in carcerem duxiſſet, & Vicarium in triennale exilium

(7) *Remarques en Solutien op het Ampel Berigt* p. 391. & 421.

(8) *Collatie van het Ampel Berigt met de tweederley Schrifturen van den Haag* p. 449.

lium damnaſſet, Ordines Hollandiæ fiduciario Decreto 21. Oct. 1699. (9) ſententiam contra hunc latam vetuerunt exſequutioni mandari (nam erat adhuc in carcere, donec expenſas exſolveret) & utrumque ſtatim dimitti juſſerunt, hoc addito, *ſi quid ſimile in poſterum incideret, aut quæ delicta perpetrarentur in fundo fiſcali, aut delinquentes ibi deprehenderentur*, inter Curiam & Magiſtratum Haganum præventioni locus eſſet, ſalva tamen Curiæ juriſdictione in Nobiles & Curiales, ceteroquin nec locus, nec alia perſonarum conditio prærogativam facit. Quod decretum, cum ſit æquiſſimum, & ſolida ratione videatur niti, injuſti erga Haganum Magiſtratum favoris accuſari non debebat. Eſt quidem id decretum duntaxat *fiduciarium*, ſed, ut auguror, mutabitur nunquam, & magis pro lege eſt habendum, quam ſpecies in *l.* 12. *C. de leg.*

## C A P U T VIII.

*De foro eorum, qui ab exteris Provinciis in Hollandiam mittuntur ad Ordines Generales, Conſiliarios Ordinum Generalium, eorumve Rationales, ſive ad Collegia marina.*

QUi miſſi ſunt ad ea, quæ dixi, Collegia, in Hollandia commorantur, & ibi pro partibus ſibi demandatis, curant, quæ pro ſalute publica agenda ſunt ad explicandas res fœderis Utrechtani. Si illi Delegati vel ante legationem, vel durante legatione, deliquerint vel contraxerint, ex quo accuſandi vel conveniendi ſunt, ubi, dum in Hollandia commorantur, accuſari vel conveniri debeant, elegantiſſime quæritur, & ſæpe quæſitum & ſententiis variatum fuit. Cum anno 1721. ederem librum ſingularem *de foro Legatorum*, conſtitueram, ob affinitatem argumenti, de foro eorum Delegatorum, quid mihi videretur, etiam exponere, ſed cur ſententiam mutaverim, dixi in *præfatione* ejus Opuſculi. Sed quum haud ita pridem ea res rurſus incidiſſet, & Hollandiam cum Gelria & aliis nonnullis Provinciis commiſiſſet; in utramque partem multa ſcripta & edita ſunt, quæ diligentius examen deſiderant.

Non recenſebo, quæ manu acta ſunt, & primam reſuſcitandæ hujus controverſiæ cauſam præbuerunt; contentus memorare, quid in cauſa civili acciderit, & occaſionem dederit, ut & de cauſa criminali, & de toto hoc, qua patet, negotio pleniſſime fuerit tractatum. Titius, qui dicebatur actionem perſonalem habere contra Semproniam, quæ coheredem patris ſui, eam non inſtituit niſi poſtquam Sempronia nupta erat Mævio, qui ab Ordinibus Gelriæ tunc miſſus erat Amſterdamum, ut intereſſet Collegio Admiralitatis, quod ibi officio ſuo fungitur. Titius Mævium, nomine Uxoris, in jus vocat apud Judices Amſterdammenſes. Mævius de foro incompetenti ibi non excipit, ſed recta adit Ordines Generales, queſtus, ſe ad Judicem non ſuum eſſe vocatum. Ordines Generales decernunt, ſcriberetur ad Ordines Hollandiæ, ut ſcriptum eſt 31. Aug. 1737. curare vellent Ordines Hollandiæ, ne qui, ab exteris Provinciis miſſi ad Ordines Generales aut Collegia, quæ ab his pendent, apud Judicem Hollandicum accuſarentur vel convenirentur. Ad hæc Ordines Gelriæ 29. Oct. 1737. literas dederunt ad Ordines

(9) *Ampel Berigt* p. 157. *& ſeqq.*

dines Generales, ut hi ſua auctoritate in eandem rem intercedere vellent apud Ordines Hollandiæ. Tandem omnes Gelriæ nomine Delegati ad Comitia Ordinum Generalium, ibi propoſuerunt 7. Dec. 1737. Hollandiæ Ordines quantocyus ſibi fidem darent de ſecuritate fori ſui apud ſuos, & teſtarentur, neminem ex Delegatis Gelriæ vel aliarum Provinciarum, ſive eſſet Delegatus ad Ordines Generales, ſive ad alia Collegia, quæ ab his pendent, ulla in re, ſive criminali, ſive civili, ſubjectum iri foro Hollandico, quamvis in Hollandia officii ſui cauſa degerit. Quæ cum relata eſſent ad Ordines Hollandiæ, hi decernunt 14. Dec. 1737. quidam ex ſuis ea de re deliberarent cum Delegatis utriuſque Curiæ, ſed 15. Jan. 1738. addunt, utraque Curia potius ſententiam ſuam de toto hoc argumento in ſcriptis exponeret & ad Ordines tranſmitteret. Poſt hæc Titius, metuens exitum ejus querelæ, e re ſua eſſe putavit renunciare illi liti apud Amſterdammenſes motæ, & arreſto prius incluſis omnibus mobilibus, veſtibus, jocalibus, auro, argento, numerata pecunia, & reliquis bonis, quæ Sempronia in territorio Amſterdammenſi habebat, novam litem orditur apud eoſdem Judices, ratus, arreſto utique eorum juriſdictionem recte defendi. De quo arreſto cum iterum queſtus eſſet Mævius, etiam de eo utriuſque Curiæ ſententiam explorandam decernunt Ordines Hollandiæ. Et exſtant duo Reſponſa juris, ea de re data & ad eoſdem Ordines tranſmiſſa, alterum Senatus Supremi 18. Mart. 1738. alterum Curiæ Hollandiæ 10. Mart. 1738. (1)

Vides de foro ipſorum Delegatorum nunc unice quæri, non de foro (2) Officialium vel Amanuenſium, quorum opera illi Delegati utuntur ad deſcribenda Acta & alia inſtrumenta, & de quorum foro non minus operoſe, quam animoſe variis temporibus ſæpe etiam quæſitum & diſputatum eſt, & vides, illos Delegatos, quod ad forum, in omnibus & per omnia ſibi adſcribere jura Legatorum. Quin forte plus ſibi adſcribunt, quam ſi vere Legati eſſent, ſibi adſcribere poſſent. Omnino enim ſe eximunt omni juriſdictione Fori Hollandici, & tamen Curia in ſuo ad Ordines Reſponſo recte animadvertit, eſſe nonnullas cauſas, ex quibus illi Delegati hic forum ſortiuntur, ut ſi agatur actione in rem, hic ſitam, ſi de hereditate, hic jacente, ſi de aliis quibuſdam, quæ enumeravi *de foro Legatorum cap. 16.* & quæ in veris Legatis non minus obtinent, quam in his Delegatis. Non tamen admiſerim omnes ſpecies, quas admiſit Curia, nec excluſerim alias, quas attuli *d. cap. 16.* Sed nolim nunc in eas exceptiones excurrere, contentus monere, ſatisfactum iri illis Delegatis, ſi ea iis tribuas, quæ veris Legatis tribuuntur, & forte præter mentem iis excediſſe generalem nimis de omni exemtione ſententiam.

Recte etiam animadvertit Curia, cum de Delegatis ſermo eſt, non alios videri intelligendos, quam Delegatos ordinarios, vel ejuſmodi extraordinarios, qui a Provinciis mittuntur, ut de Republica conſultent, ſi quæ forte cauſæ extra ordinem inciderint: ſunt enim & alii extraordinarii, qui magno ſæpe numero Hagam excurrunt, non Reipubli-



(1) *Exſtant inter Acta Ordinum*, & *Separatim quoque edita.*

(2) *Commiſen of Clercquen.*

cæ, ſed ſuarum rerum ergo, adductis tamen Codicillis, ut ſibi Collegio Ordinum Generalium intereſſe liceat, ſed ut eorum ſuffragia non numerantur, ſic nec ulla eorum ratio in hoc argumento haberi poteſt.

Priuſquam de re ipſa agam, præmittam auctoritates nonnullas & exempla, quæ olim inciderunt in ſimilibus cauſis, ſi quid forte eorum te movere poſſit. Groenewegen ait (3): *Hodie quicunque Hollandiæ*, NEC NON UNITARUM PROVINCIARUM SENATORES, *eorumque Miniſtri, Hagæ Comitis commorantes, nonniſi coram Hollandiæ Curia conveniri poſſunt, tam in civilibus, quam criminalibus cauſis*. Per *Senatores unitarum Provinciarum* non alios intelligit, quam Delegatos, de quibus nunc quærimus. Ita quoque ſapit Vromans (4), nam inter Curiæ Suppoſitos recenſet *de Heeren van de reſpective Collegien van haar Hoog Mogende, Groot Mogende de Hoven van Juſtitie, en andere Gedeputeerdens in publique bedieningen, in den Hage reſiderende*. Sic illi ſed nulla ratione addita. In alia omnia abivit Bort (5), poſtquam enim Delegatos Fœderatarum Provinciarum, exemiſſet arreſto & foro noſtro, mox addit, in omnibus & per omnia eos eſſe habendos pro veris Legatis, quia mittuntur a Principibus ſui juris. Wicquefort (6) non quidem in omnibus & per omnia eos habet pro veris Legatis, ſed, quod ad forum, ait, *ils jouiſſent pourtant d'une ſeurete entiere, & ſont inviolables en leurs perſonnes, juſques la meſmes, que la Juſtice du Lieu ne peut eſtendre ſa juriſdiction ſur elles*, ſic ille, ſed abſque ulla ratione. Voet (7) pro Legatis eos habet, ſed de foro tamen nonnihil dubitat, *ſed non meum eſt*, inquit, *tantas componere, aut temere definire lites; quapropter abſtineo*. Ergo peritiores conſulamus.

Forte magis intererit ſcire, quid ipſi Ordines vel Generales vel Hollandiæ de foro Delegatorum olim dixerint vel decreverint. Quum anno *1637*. Gelrus, Utrechtanus & Tranſiſulanus, qui a Provinciis ſuis Amſterdamum miſſi erant, ut intereſſent Collegio, quod ibi res maritimas curat, in officio deliquiſſe dicerentur, Ballivius eos in jus vocavit apud Scabinos Amſterdammenſes, & Ordines Hollandiæ eam in jus vocationem omni ope defendebant, ſed qui a ſex reliquis Provinciis Delegati erant ad Ordines Generales, ejus rei cognitionem Ordinibus Generalibus tribuebant, vel iis, quo ipſi ad hanc rem delegarent, (8) & ſecundum eam ſententiam ab aliis reſponſum eſt. (9) Non tunc Ordines Generales urgebant, ut nunc urgent, illos tres eſſe remittendos ad forum, quod ſinguli habebant in ſua Provincia, at vero ſuam in eos eſſe juriſdictionem; ſi in officio deliquiſſent, eamque ſe vel exercere vel aliis mandare poſſe: ſed nihil quicquam tunc definitum eſſe comperi. Rurſus, quum de cauſa pecuniaria & actione perſonali ageretur, Ordines Generales 27. Jul. 1635. decreverunt (10), ne quis ex iis De-

(3) *De LL. abrogat. ad tit.* C. *ubi Senat. vel Clariſs.*

(4) *De foro competenti* cap. 1. n. 28.

(5) *Van de Arreſten* cap. 4. n. 20. & 21.

(6) *En ſon Ambaſſadeur* tom. 1. cap. 2. *in fin.*

(7) *Ad tit.* 2. *ff. de in jus vocando* n. 44.

(8) & Aitzema *Hiſtor.* lib. 17. p. 625. *ad 635.*

(9) *Conſil. Holl. tom.* 5. *conſil.* 117.

(10) Bort *van de Arreſten cap.* 4. *n.* 22. & 23.

Digitized by Google

Delegatis, venientibus, morantibus vel revertentibus, ob debitum, ante delegationem contractum, conveniretur vel arreſto detineretur, ſed haberet jus revocandi domum. Cui Decreto poſtridie ſe oppoſuerunt Hollandi, ſed ſe oppoſuiſſe contenti ſententiam ſuam non explicant.

Quærendum igitur eſt, quid Ordinibus Hollandiæ vario tempore ſederit. De delictis in officio, quid anno 1637. cenſuerint, ſic exponebam. Sed an ſemper eadem ſententia uſi fuerint, diſce ex ſequentibus. Sane ſi putes, hos, de quibus agimus, Delegatos non minori jure ac loco eſſe, quam ſunt Nobiles aut Delegati urbium ad Comitia Ordinum Hollandiæ, ex Decretis eorundem Ordinum 4. Oct. 1588. & 23. Jul. 1653. (11) illos Nobiles & urbium Delegatos neque in itinere, neque durantibus Ordinum Comitiis arreſto detineri, vel executione urgeri poſſe. Et quum Dynaſta Orangius anno 1650. quoſdam ex his urbium Delegatis, tanquam criminis reos, detinuiſſet, Ordines Hollandiæ anno 1651. ediderunt libellum (12), in quo palam profeſſi ſunt, ejuſmodi urbium Delegatos eſſe habendos pro veris Legatis, & in illorum perſonis jus Gentium eſſe læſum. Atque hæc, ſi utroſque Delegatos, quod ad forum, comparemus. Quum autem de Delegatis, de quibus nunc ſermo eſt, ageretur, & duo Nobiles ex Tranſiſulania, adſcripti Conſiliariis Ordinum Generalium, metuerent, ne forte ob actiones perſonales in Hollandia convenirentur, vel detinerentur, Ordines Hollandiæ adiverunt, quo ſibi hic liceret libere officio ſuo fungi, & ad eorum preces Ordines 3. Maj. 1680. & iterum 3. Apr. 1723. (13) decreverunt, ne quis, durante Delegatione, eos hic convenire vel arreſto detinere vellet. Generaliter, ut vides, & indiſtincte in cauſa civili. Rurſus quum Utrechtanus, qui intererat, Collegio Admiralitatis apud Rotterdammenſes, in officio deliquiſſe diceretur, Ordines Hollandiæ 26. Jan. 1686. juſſerunt (14) ut Notoria, de crimine confecta, ad Ordines Utrechtanos tranſmitterentur, & hominem in foro ſuo ibi accuſarent, &, ſi deliquiſſet, punirent. Exſtat quidem adhuc epiſtola, ab Hollandis ad Ordines Tranſiſulaniæ ſcripta 23. Mart. 1729. quemadmodum & exſtat Decretum Ordinum Hollandiæ 15. Sept. 1730. (15) ex quibus exteræ nonnullæ Provinciæ quædam, quod ad forum, in rem ſuam vertunt, ſed iis diligenter perlectis animadvertes, multa quidem ibi diſputari, ſed nihil definiri, & in ipſa diſputatione quæri, an non, ſi delictum ſit in officio, diſtinguendum ſit inter Delegatos ad Comitia Ordinum Generalium, & Delegatos ad alia Collegia; præcipue autem hoc ibi agunt Hollandi, ut a ſe amoliantur ſententiam, ſibi perperam adſcriptam, atque ſi nempe eo ipſo, quod amanuenſes (16) Ordinum Generalium ſubjicerent foro Hollandico, exiſtimaſſent ipſos Ordines Generales etiam eſſe ſubjiciendos. Sed quum, ut dixi, nihil ſit in epiſtola vel decreto, quod certum quid definiat, nolim inde efficere ipſorum Ordinum qualemcumque ſententiam.



(11) Bort *ibidem cap.* 4. *n.* 5.

(12) *Waragtig en Nodig Berigt, & in de Herſtelde Leeuw van* Aitzema p. m. 668.

(13) *Utrumque Decretum exſtat inter Acta Ordinum.*

(14) *Exſtat ibidem.*

(15) *Utrumque ibidem.*

(16) *Clercquen.*

Nunc accipe, quid Curiæ Hollandiæ olim placuerit. Quum Officiales ejus Curiæ, ex mandato, arreſto includere vellent ſuppellectilem, quæ pertinebat ad uxorem Titii, Gelri, ad Ordinum Generalium Collegium tunc miſſi, & Titius Officialibus reſiſteret, vi & vi armata eos domo ſua expellens, Curia 30. Sept. 1653. (17) propterea eum damnavit in mulctam 1200. florenorum, & ſimul in carcerem honeſtiorem duci juſſit, donec mulctam ſolveret. Et hanc deinde ſolvit, ſine ulla, quod ſciam, conteſtatione, vel ulteriore querela ipſius Gelriæ. Et apud Curiam Hollandiæ anno 1656. adulterii accuſatus eſt Rationalis quidam Ordinum Generalium (18), ſed quia comperi, Zelandum fuiſſe, nihil fere proderit id exemplum, quia Zelandi ad vitam delegantur, & in Zelandia non ſolent retinere domicilium, & quia Curiæ juriſdictio etiam in Zelandos eſt. Eadem Curia Hollandiæ anno 1670. (19) ſibi juriſdictionem arrogavit in omnes Delegatos, qui ab exteris Provinciis mittuntur, & Hagæ hærent ad curandam cauſam fœderis Utrechtani, ita tamen, ut iis integrum ſit allegare privilegium fori, ſi quod ſe habere putaverint. His convenit, quod Supremus Senatus nupero ad Ordines Reſponſo 18. Mart. 1738. complexus eſt, Delegatorum nempe eſſe, ſi hic in jus vocentur, de foro excipere, vel pœnali judicio litem inhibere, & Judicum eſſe, ea de re ſtatuere ex animi ſui ſententia. Sed ita ne latum quidem profeceris unguem, nam & Judices variabunt ſententiis, & Provincia, de cujus ſubdito agitur, ſi a te diſſentiat, judicio tuo non parebit. Anno tamen 1712. Ultrajectinus quidam, qui erat inter Conſiliarios Ordinum Generalium, ad Curiam vocatus, exceptionem fori declinatoriam ibi propoſuit, & Curia, quod obſervari velim, eam admiſit 4. Mart. 1712. (20) etiam cum ageretur de debito, durante Delegatione hic contracto, ut ex inſtrumentis ejus litis didici. Quid utraque Curia nunc ſentiat, deinde audies. Interea, quod ad præteritum, tot vides ſententias, quot capita.

## CAPUT IX.

*Rurſus de eodem argumento.*

Nolim auctoritatibus & exemplis de tota hac re conſtituere, quin nec poſſem, quia, ut intellexiſti, ſibi plane non conſtant; ut igitur in omni jure publico, ita & hic ratio utramque paginam facit. Hac autem conſulta primum excutiamus, an hi Delegati, quod ad forum, pro veris Legatis ſint habendi, nam, ſi ſint, tam in cauſa criminali, quam civili eximuntur juriſdictione ejus, ad quem miſſi ſunt, & ceſſat omnis diſputatio. Si veros Legatos eſſe neges, forte agnoſces quaſi Legatos eſſe, ſed hoc perinde, dummodo, quod ad forum, ejuſdem ſint conditionis, hoc eſt, ſi ea ipſa ratio, quæ veros Legatos a juriſdictione eximit, in his Delegatis æque pelluceat. Nolim te turbet nominis ſonus, noſtri De-

(17) Bort *van de arreſten cap.* 4. *num.* 24. & 25.

(18) *Form. II.* 59. p. 521. & 522.

(19) *In haar Concept-Inſtructie* p. 12.

(20) Van Zurk, *ad Cod. Batav. V. Gecommitteerden* § 1. *n.* 3. & *in libro de controverſa juriſdictione inter Curiam & Magiſtratum Haganum* p. 417. & 418.

Digitized by Google

Delegati vulgo audiunt *Gedeputeerden* vel *Gecommitteerden*, veri Legati aliis, certe nunc temporis, aliis fere appellationibus ſuperbiunt, ſed id rem ipſam non mutat, utrique a Principe mittuntur peregre, ad rem Principis ſui agendam, qui & olim veri Legati apud nos appellati ſunt, *extraordinaire Gedeputeerden*, & eorum mandata *Procuratien*, ut dixi *Quæſt. Jur. Publ. lib.* 2. *cap.* 7.

Quæramus potius, quid Legatos exemerit a juriſdictione Principis, apud quem officio ſuo funguntur. *Sanctitas*, inquies, atque hæc in Legatis major & abundantior eſt, quam in noſtris Delegatis. Vide, quid dicas. Agnoſco ſanctitatem in Legatis, ſed hæc non aliunde proficiſcitur, quam quod Legati fingantur quaſi extra territorium ejus, ad quem miſſi ſunt, & adhuc ſubditi ejus Principis, qui miſit, ut mihi videor probaſſe *libro ſingulari de foro Legatorum cap.* 5. Nulla juriſdictio eſt ſine ſubjectione perſonæ vel rei, Legati non ſunt ſubditi Principis, apud quem, morantur, neque adeo ex perſona ſua ibi forum ſortiuntur. An aliud dicemus de noſtris Delegatis? Si dicas, contradicunt Ordines Hollandiæ, nam in Decreto circa vigeſimam hereditatum 3. Apr. 1664. (1) aliarum Provinciarum Delegatos omnes eximunt a ſolutione ejus vigeſimæ, quia, inquiunt, intelliguntur domicilium ſuum retinuiſſe in Provinciis ſuis. Utraque quoque Curia in nuperis Reſponſis palam profeſſa eſt, Delegatos, in Hollandiam miſſos, eſſe & manere ſubditos ejus Provinciæ, quæ miſit. Atqui hæc ipſa ratio eſt, quod Legati, qui alibi officio ſuo funguntur, ibi nec accuſari, nec conveniri poſſint.

At, inquies, nihil ex eo efficitur, quam Delegatos illos eſſe habendos pro peregrinis, ſive non ſubditis, quod ſi largiamur, cur non etiam largiemur, idem in eos licere, quod licet in omnes peregrinos? Peregrinos autem, in criminalibus, foro noſtro ſubjicimus eo ipſo, quod apud nos deliquerint, nam judex loci delicti etiam, quod ad peregrinos, judex competens eſt, &, in civilibus, ex arreſto perſonæ vel rei, etiam peregrinus apud nos forum ſortitur. Sic eſt, ſed tamen ſunt peregrini, qui apud nos morantur, & foro noſtro ſubjecti non ſunt. De veris Legatis nemo dubitaverit, ſed quæ in his ratio? Plures redduntur, at una apud Scriptores juris publici prævaluit, tam in cauſa criminali, quam pecuniaria, ne per coactionem Principi ſuo reddantur inutiles. Unde Grotius *de jure belli & pacis lib.* 2. *cap.* 18. § 9. *Omnis*, inquit, *coactio a Legato abeſſe debet, tam quæ res ei neceſſarias, quam quæ perſonam tangit, quo plena ei ſit ſecuritas.* Si, commiſſo crimine, Legatus fiat carceris inquilinus, cogitur ejus perſona, & Principi, qui miſit, redditur inutilis, ut & cogitur, ſi, in cauſa civili, patiatur id, quod extremum eſt in juriſdictione. Exemplo igitur pernicioſum eſt, ſi Legatus alteri ſubjiciatur, dum officio ſuo fungitur, & Principis ſui mandata explicat. Hæc juris Gentium ratio eſt, ſed & ea ipſa Principibus Romanis perſuaſit, ut in quibuſdam cauſis Legatis ſuis Provincialibus & Municipalibus tribuerint jus revocandi domum, *ne* ſcilicet *ab officio ſuſcepto Lega-*

(1) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit.* p. 773.

*gationis avocentur*, *ne impediatur Legatio*, *ne prohibeantur publico munere fungi*, & quæ ſunt ſimiles ſententiæ. Sed hæc latius non exſequor, quia exſequutus ſum *de foro Legatorum cap. 6. 7. & 8.*

In veris Legatis quominus hæc obtineant, utraque Curia non intercedit, ſed negat, illos Delegatos pro veris Legatis eſſe habendos, quia veri Legati ab altero Principe mittuntur ad alterum, & conſtat, quamvis noſtri Delegati mittantur a Principe, non tamen mitti ad Principem. Fatendum ſane eſt, ne quidem eos Delegatos, qui a ſingulis Provinciis mittuntur ad Ordines Generales, mitti ad Principem, utut Ordines Generales apud exteros habeantur pro Principe fœderati Belgii, neque enim alii ſunt illi Delegati, quam mandatarii ipſarum Provinciarum. Sed ſi tu putes, jus legationis non ſubſiſtere, niſi ad Principem Legati mittantur, id putas, quod forte aliis non perſuadebis. Vulgo mittitur Legatus a Principe ad Principem, ſed noli inde efficere, jus Legationis non ultra valere. An non, ut olim, ſic & noſtra memoria, Principes ſæpe Legatos ſuos mittunt ad certum locum, acturos de induciis, de pace, de aliis? An non Principes Germaniæ Legatos ſuos mittunt Ratisbonam, & ibi perpetuo habent, ut conſultent invicem de bono publico totius Germaniæ? Iis Legatis tu negabis jus revocandi domum, quamvis ad non Principem mittantur? Ego negare non auſim. Congreſſus, ut appellantur, Legatorum ſunt frequentiſſimi, & intereſt ſalutis publicæ, ut, ubicunque ſunt Legati, ſint tuto loco, & ea habeant ſarta tecta, ſine quibus legatio explicari non poteſt.

Sufficit, ſi ubicunque ſint, prolatis Codicillis probent, ſe ibi eſſe, ut Principis ſui cauſam agant. Atqui, regerit utraque Curia, noſtri Delegati non agunt cauſam Principis ſui, ſed conveniunt in certum locum ad explicandam cauſam fœderis communis. Sic eſt, at quæro, nunquid aliud ſit fœdus commune, quam cauſa Societatis, quam ſingulæ Provinciæ, per Delegatos ſuos, pro parte ſua regunt & defendunt? Socius, qui cum aliis ſociis agit cauſam ſocietatis, utique etiam agit cauſam ſuam, nam omnium ſociorum intereſt, ut bene ſit ſocietati: nec refert, an ſocius Princeps per ſe agat, an per mandatarios ſuos. Si judicio criminali vel civili ſubtrahas Delegatos, vel ex his unum, ſocietati regendæ eos, eumve, inutilem reddis. Imo vero, inquit Senatus Supremus, res ſocietatis etiam per alios, qui ſuperſunt, explicari poſſunt. Sed ſi ſubducas perſonam Legati, qui fere ſolus eſt, res Principis explicari non poteſt. At cum ſinguli Delegati habeant ſuffragium ſuum utique unius perſona ſubducta, ſimul ſubducis ejus ſuffragium. In Collegio Ordinum Generalium ſæpe unus duntaxat Delegatus ſupereſt, qui totam, ex qua miſſus eſt, Provinciam repræſentat. Si hunc apprehendas, Provincia illa amittit jus ſuffragii, quod exemplo pernicioſiſſimum eſt. Quod ſi plures ex una Provincia ſuperſint, uno demto, aliter forte res cadet, quam ſi ejus quoque ſuffragium numeres. Et ſic etiam eſt in aliis Collegiis, quæ, in partibus ſibi demandatis, curam fœderis habent. Poſſem nunc prolixe exponere, ſi vel unum unius Provinciæ Delegatum rebus agendis ſubtrahas, quanti ipſius Reipublicæ, & quanti ejus ipſius Provinciæ, quæ eum miſit, intereſſe poſſit, ſi non, quicunque naſum habet, id ſatis animadverteret. Ex uno ſæpe ſuffragio pendet, an in Titium, an in Mævium ſit conferendum munus maximi momenti, an

res,

res, quæ moram non patitur, hoc an illo modo ſit agenda, & quæ ſexcenta ejuſmodi incidere poſſunt. Quanti igitur Principis intereſt, ne, per coactionem, Legatus ſuus ei ſubducatur, tanti etiam unius Provinciæ intereſſe poteſt, ne ſimile quid fiat in Delegato ſuo.

Si ſana ratio in juris publici prudentia familiam ducat, hæc & hæc ſola, quod ad forum, inter Legatos, & noſtros, de quibus agimus, Delegatos non diſtinguet. Et ad *rationem* quoque provocant Ordines Generales decreto ſuo 31. Aug. 1737. (2), quo Delegatorum cauſam Ordinibus Hollandiæ commendant. Si aliam, quam dixi, rationem urgeant, ego eorum cauſam nolim meam facere. Sed provocant quoque ad ipſum jus, ſed quod *jus* intelligant, neſcio, nam ipſa Legatorum prærogativa non eſt niſi ex tacita inter Gentes pactione, quam Gentibus ſana ratio perſuaſit. *Uſu* quoque ſe defendunt in eo decreto, ſed conſultis iis, quæ dixi, de uſu & exemplis *capite proximo*, nihil quicquam ex iis proficies. Eloquentia forenſis, quæ hodie in dicendo & ſcribendo obtinet, & qua etiam utuntur Ordines Generales, ſolet abundare ſynonimis & epithetis, & multo verborum agmine nihil aut parum explicare. Unde & Senatus Supremus in ſuo Reſponſo belle quærit, an, ut exemtio Legatorum eſt ex uſu inter Gentes, exteræ Provinciæ ſimili uſu ſe poſſint tueri? Et negat poſſe. Quin ait, ſi uſum mutuum deſideres, cum ne quidem fingi poſſe, cum Hollandia non mittat Delegatos ſuos in reliquas Provincias, ut reliquæ mittunt in Hollandiam, & ſic eſt, niſi quod Hollandi etiam ſuos Delegatos mittant in Collegia Admiralitatum, quæ ſunt in Zelandia & Friſia, ſed quum in cauſa criminali vel civili nihil ibi turbaverint, de uſu, quod ad forum, nihil omnino licet diſcere.

Sed tamen hæc me non moverint, ſi ratio, juris publici magiſtra, reſiſtat. Ad exempla provocare non ſemper eſt integrum. Propone inter duas Gentes Legatos, invicem miſſos, alterum in alterius imperio, nunquam deliquiſſe vel æs alienum contraxiſſe, an ideo corruet jus revocandi domum, quia nunquam inter eas Gentes eſt exercitum? Nemo dicet. Propone, exterum Principem ad nos mittere Legatum, qui nunquam antea miſit, an huic, ſi res incidat, negabimus prærogativam fori, quia nunquam inter nos interceſſit mutuus Legatorum uſus? Nemo dicet. Ex iis, quæ alibi obtinent, res definienda eſt, ſi rationem habeamus conſentientem. Quinimo tantum apud me valet ratio in hoc argumento, ut, etiamſi nullum exemplum exſtaret in alterutram ſententiam, vel duo vel plura in eandem, vel aliquot, ſibi invicem contraria, ſola ratio hæc omnia facile ſubigeret, nec quicquam me retraheret, niſi perpetua in contrarium conſuetudo, quæ cum non ſit, inanis ad eam eſt provocatio in utramque partem.

Si igitur in Delegatis noſtris eadem plane ſit ratio revocandi domum, quæ eſt in veris Legatis, cur non ea quoque uterentur noſtri Delegati? Sed vero, eadem ratione magiſtra, contra hæc alii ita inſurgunt: Delegatos eſſe oportere Viros bonos, ſceleriſque puros, repræſentare quidem Principem ſuum, ſed ut mandatarii mandantem, in iis nempe quæ mandata ſunt, mandatis non con-

(2) *Exſtat ſeparatim* & *inter Acta Ordinum Generalium*.

contineri, ut delinquant in alterius Imperio. An patiemur Delegatos in homines noſtros irruere, homicidia & adulteria committere, & violato prius jure publico, eodem jure uti ad eludendam pœnam, quam meruit, vel ſane ad eludendum judicium ejus, apud quem, & in quem, vel in cujus ſubditos ipſi deliquerint? An patiemur, Delegatos, in cauſa civili, alios ſibi obligare, cum ipſi non obligentur, alios ob quamcumque cauſam convenire, cum ipſi ob nullam conveniri poſſint? An patiemur, Delegatos contractibus privatis, qui nihil quicquam pertinent ad cauſam Delegationis, civibus noſtris, more prædonis, imponere, eorumque res & pecunias domum auferre? Idque nulla ſæpe ſpe reſtitutionis, ob difficultates & impenſas itineris, ob periculum litigandi in alieno Imperio adverſus duriorem adverſarium? Et color quæſitus ei rei erit, ne quicquam impediatur Delegatio? Atque ſi ſcilicet Delegatis commodum eſſet contractus apud nos celebrare, & pecuniis Cives noſtros emungere, ſed non eſſet commodum litem de his rebus apud nos ſequi. Addo, quod jure Romano, cujus vox ipſa juris Gentium vox eſſe creditur, in Legatis Provincialibus & Municipalibus diſtinguatur, in legatione, an ante legationem deliquerint vel contraxerint; ex delictis, in legatione commiſſis, coguntur judicium Romæ pati *l.* 24. § 1. *ff. de judic.* ex aliis non item *l.* 12. *ff. de accuſat.* Similiter ſi ante legationem contraxerunt, non compelluntur Romæ ſe defendere *l.* 2. § 4. *ff. de judic.* ceterum ſi contraxerunt ibi, revocandi jus non habent *d.* § 4. Rationem habes in *l.* 25. *ff. eod. Aliter enim*, inquit Julianus, *poteſtas dabitur Legatis ſub hac ſpecie res alienas domum auferendi.* Atque hæc & alia etiam veris Legatis, in cauſa fori, objecta eſſe intelliges ex iis, quæ diſputavi *cap.* 7. 8. & 17. *de foro Legat.*

Habent profecto hæ rationes ſuum pondus, ſed ſimulac conſideraveris, in prærogativa fori, quam Legati habent, & Delegati ſibi vindicant, non tam ſpectari perſonam ipſius Legati vel Delegati, quam Principis, qui eos miſit, ſimul conſiderabis, aliam & longe fortiorem eſſe rationem, quæ eos eximit ab imperio & juriſdictione ejus; apud quem morantur. Non mittuntur, ut res ſuas agant, ſed ut agant res Principis ſui, quare placuit, ne delinquendo vel contrahendo Principi ſuo noceant, ut ſane nocerent, ſi ſubjicerentur foro alterius Principis. In crimine communi an non carcer, an non alia, quæ poſſunt incidere, turbabunt literarum commercia. In cauſis civilibus cui juriſdictionem damus, ea quoque damus, ſine quibus juriſdictio explicari non poteſt, & ſic tandem, niſi pareatur ſententiæ, parata eſt coactio, quin ipſa mala manſio, qua legationem impediri, & miniſterium Legati ſubduci ſatis eſt certiſſimum. Ne hoc fieret, in veris Legatis jure Gentium placuit jus revocandi domum, ut in Opuſculo *de foro Legatorum* plena manu exſequutus ſum, & donec ſit, qui, in cauſa fori, inter Legatos & Delegatos noſtros intereſſe probaverit, de his, quam de illis tantundem dicimus. Noli cauſari, ſic cives noſtros, incautos & ignaros, emungi poſſe, nam reſpondebit Ulpianus in *l.* 19. *ff. de re judic.* &, ut cives noſtri cum Legatis fere contrahunt dato fidejuſſore vel pignore, ſic & contrahant cum Delegatis, in Hollandiam miſſis. Et ſi metuas civium, bona fide agentium, ignorantiam, edicto propoſito fac eos certiores, ut, quod ad exteros Legatos, fecerunt Ordines Generales 9. Septembris

bris 1679. (3)

Si Principis, non Legati perſona privilegio fori locum dederit, inanis eſt omnis declamatio contra ipſos Legatos, vel delinquentes vel contrahentes. Atque ex eo etiam facile intelliges, Legatos vel Delegatos foro Principis ſui renunciare non poſſe, vel ſe ſubmittere voluntariæ condemnationi ejus Judicis, apud quem morantur, quamquam ita viſum fuerit Curiæ in Reſponſo ſuo 10. Mart. 1738. Privilegia Legatorum competunt, ut ipſi Principibus ſuis magis utiles ſint, & eorum legatio nulla plane re impediatur. Pertinent igitur hæc privilegia ad cauſam Principis, non ad cauſam ipſius Legati; ſibi renunciatione ſua Legatus nocere poteſt, Principi non poteſt. Sed hæc jam dixi *de foro Legat. cap.* 24. *in fin.* & cum refutata non ſint, cur repetam?

Quod ex jure Romano attuli de criminibus & contractibus, ante legationem vel in ipſa legatione commiſſis & celebratis, alienum plane eſt ab hoc loco, quia ibi agitur de Provinciis & Municipiis, Principi Romano ſubjectis, qui Legatos ſuos Romam mittebant ad eundem Principem. Agitur igitur de Legatis ſubditis, & Principis eſt de foro Subditorum ſuorum ſtatuere, ut ſibi videtur. Si diſtinxerit Princeps Romanus inter ea, quæ ante legationem vel in ipſa legatione acta geſta ſunt, ſic potuit diſtinguere, & forte ejus diſtinctionis aliqua ratio reddi poſſet, ſed hæc non pertinent ad Legatos, quos mittunt Principes ſui juris, quique ſemper manent Subditi eorundem Principum, ut ante legationem fuerant. Neque adeo hæc pertinent ad Provincias fœderati Belgii, quæ ſingulæ ſunt ſui juris, & quarum Delegati, in Hollandiam miſſi, Subditorum conditionem mutarunt nunquam. Sed ſatis hæc excuſſi *de foro Legatorum cap.* 6.

Atque his conſequens eſt, quod Ordines Hollandiæ 3. Maj. 1680. & 3. Apr. 1723. decreverunt, ne, qui Conſiliariis Ordinum Generalium adſcripti eſſent, ob actiones perſonales hic convenirentur vel arreſto detinerentur, ut memoravi *cap.* 8. & quod Curia Hollandiæ, ut *ibidem* probavi, exceptionem fori declinatoriam, a Conſiliario eorumdem Ordinum apud ſe propoſitam, admiſerit, etiamſi ageretur de debito, durante delegatione hic contracto.

## CAPUT X.

*Iterum de eodem argumento.*

SI, quæ hactenus diſputavimus, vera ſint, noſtri Delegati, ad inſtar Legatorum, jus habent revocandi domum tam in cauſa criminali, quam civili. Sed de foro criminis preſſius agamus *hoc Capite*, de foro contractus acturi *Capite proximo*. Scio, plurimos altum intonare de metu & periculo noſtrorum civium, ſi Delegati apud nos delinquentes, non ſubjicerentur foro noſtro, iiſdem uſi rationibus, quibus forum Legatorum oppugnari ſolet, ſed jam ſupra dixi, nihil eas valere ad ſubvertendam aliam rationem, quæ longe potentior eſt, & ſuadet, jubet, Delegationem nullo modo eſſe impediendam. Addo, de metu & periculo tantum non eſſe laborandum, ſi, ut oportet, in Delegatis admittas, quæ in ipſis Legatis obtinent. Poſſe nempe ſi vim & vim armatam minitentur, cuſtodia prohiberi, poſſe, ſi manu agant, manu repelli, poſſe finibus noſtris ejici, poſſe,



(3) *Plac. III.* 1. 12. 8.

ſe, ſi fugæ periculum ſit, apprehendi & ad Principem ſuum tranſmitti, ut ibi puniantur: noli enim putare, nos ſolos recte jus dicere, alibi monſtra hominum eſſe, qui reos impunitos dimittunt, ſed hæc jam occupavi *cap.* 17. 18. *&* 19. *de foro Legator.* neque adeo hic repeto.

In delictis diſtingui ſolet inter ea, quæ in officio, & quæ extra officium committuntur, & hæc quidem appellantur delicta *communia*, ut homicidium, adulterium, ſtuprum violentum, & plura ejuſmodi. Atque inde quæri poteſt, an, quod ad forum Delegatorum, quicquam interſit, quomodo deliquerint? Ego quidem non diſtinxerim, non equidem quod delictis, in officio commiſſis, tribuam aliquod præcipuum, ſed quod Judex competens eorum Delegatorum, in communibus delictis, etiam ſit Judex competens eorum, quæ in officio delinquunt, niſi fœderati Belgæ mutua conventione certum Judicem elegerint, ut de ejuſmodi electione mox dicam. Ceteroquin quamvis quis in officio Ordinum Generalium delinquat, ſubditus eſt Judici ſuo Ordinario, quemadmodum Ordines Hollandiæ recte decreverunt 16. Sept. 1654. (1) in quam ſententiam exſtat quoque egregium Curiæ Hollandiæ Reſponſum 8. Oct. 1654. (2) idque ipſum eſt, quod Ordines Hollandiæ & decreverunt & edixerunt 3. Oct. 1656. (3) ſub iis tamen cautionibus, quæ in Decreto prolixius enumerantur.

Senatus Supremus in Reſponſo ſuo ad Ordines Hollandiæ in delictis communibus, in Delegatione vel ante Delegationem in Hollandia commiſſis, Delegatos ſubjicit foro Hollandico, quia nullam rationem habent, qua ſe eximant, at in delictis, in officio commiſſis, proclivior eſt, ut domum revocare poſſint. Videamus qua ratione, & quo jure nitatur diſtinctio. Delegati ad Collegium Ordinum Generalium varie poſſunt delinquere in officio, plerique habent Formam, a Provincia ſua ſibi præſcriptam, ſecundum quam officio ſuo funguntur, ſunt & qui non habent, ſed mandata accipiunt pro re nata. Si quid illi Delegati delinquant contra mandata, ſive generalia, ſive ſpecialia, ſummam rationem habet, ne niſi mandantibus, iiſque ſolis, eo nomine teneantur. Si mandata ſua exequantur, nihil eſt, quod iis imputes, etiamſi quod ad alias Provincias mandato crimen inſit. Et ea ipſa ratione etiam Curia in Reſponſo ſuo 10. Mart. 1738. iis Delegatis tribuit jus revocandi domum. Sed cur utraque Curia hæc transferat ad omnia delicta, in officio commiſſa, nondum potui animadvertere. Fac Delegatos ad Ordines Generales deliquiſſe ſine mandato, fac pecuniam accepiſſe, quo magis vel quo minus officium ſuum facerent, fac cum Legatis exterarum Gentium fuiſſe prævaricatos, fac per gratiam vel ſordes corruptos Reipublicæ nocuiſſe, cedo, cur in his omnibus unam Provinciam in judicando aliis præferas? me latet ea ratio. Habent quidem omnes illi Delegati Codicillos a Provinciis ſuis, ut iis intereſſe liceat Collegio Ordinum Generalium, ſed Codicilli forum non præbent, ſed ſola mandata, ſi eorum fines egreſſi ſint mandatarii. Abſque eo ſi ſit, neſcio, cur non ex loco delicti, etiam foro Hollandico ſubjiciant, qui in Hollandia in officio deliquerunt.

Quia

(1) *Reſolutien van Conſideratie ten tyde van de Wit.* p. 214.

(2) *Ibidem* p. 219.

(3) *Ibidem* p. 276.

Quin ultra progreditur Senatus, & omnibus etiam aliis, qui ab exteris Provinciis delegantur ad Conſiliarios Ordinum Generalium, ad eorundem Rationes & Collegia marina, largitur jus revocandi domum, ſi modo in officio deliquerint. Scire velim, quam ob cauſam, ſi non eam, quam ipſe præmiſi: Utique enim nemo eorum mandatum accipit vel accipere poteſt a Provincia, quæ eum miſit. Ordines Generales iis Codicillos præbent, ut in partibus, ſibi demandatis, res agant fœderati Belgii ſecundum Formas, ab ipſis quoque Ordinibus Generalibus iis præſcriptas, & ſi quid committant, committunt in Leges vel Formas ſibi datas, nec eorum quicquam ſpecialiter ad ſingulas Provincias pertinet. Unde & Curia jus revocandi domum, quod largita eſt Delegatis ad Ordines Generales, non auſa eſt porrigere, ad alios, quos modo dixi, Delegatos. Curia ſuadet, ut quædam in hanc rem excutiantur, ſed ſi ea excuſſeris, nihil invenies, niſi hoc unum, quod nunc proferam. Nempe in § 32. *veteris Formæ*, quam Ordines Generales dederunt Conſiliariis ſuis 12. Apr. 1588. (4) cautum eſt, ſi quis ex iis Conſiliariis in officio deliquerit, & ſi quis ex primis, ut vocantur, Miniſtris, *den Theſaurier Generaal, Ontfanger Generaal, Fiſcaal en Secretaris*, eorum delicta, per delegationem, examinarentur & judicarentur ab his, qui Hagæ Comitis jus dicunt, in unum Collegium coactis. Quod ita mutatum eſt in § 40. novæ eorundem *Formæ* 18. Jul. 1651. (5) ut omnes illi, ſi accuſandi ſint alicujus criminis, in officio commiſſi, accuſarentur apud Supremam Curiam ejus Provinciæ, in qua illi Conſiliarii, de Republica acturi, conveniunt, utque eadem Curia etiam judicaret de primis illis, quos dixi, Miniſtris, ſin autem accuſatio eſſet inſtituta contra aliquem ex Conſiliariis, ut accuſatio, & inſtrumenta, eo pertinentia, tranſmitterentur ad Ordines Provinciæ, unde, qui accuſatur, miſſus eſt, & Ordines curarent, intra ſex hebdomadas ibi ſententiam dictum iri. An autem, quod ibi dicitur, pertineat ad omnia crimina, in officio commiſſa, an ad quædam duntaxat, diſputabo *cap.* 12.

Eſt id, quod Formis illis inſertum eſt, omnino ſpeciale, & ſequendum, quia fœderatis Belgis ita placuit, in aliis Delegatis nihil ejuſmodi conſtitutum eſt. Et ſane, excepta cauſa mandati, quæ unice pertinet ad Ordines Generales, quicquid in officio delinquunt Delegati, delinquunt contra Rempublicam fœderati Belgii, & quum ipſi Ordines Generales ex fœdere Utrechtano jus non dicant, eorum non eſt, ſe his accuſationibus immiſcere, vel eos aliis mandare. Quid igitur? an eas judicabit Provincia, unde miſſus eſt, qui deliquit. Si me audias, judicabit, ſed quia in omnibus delictis, qui deliquit, ibi retinuit forum, quod ante habebat. Sin hoc neges, quo jure una Provincia judicabit de delictis, contra totam Rempublicam commiſſis? Ego certe ejus rei rationem non ſatis adſequor. Quare dicendum videbatur, ſi in delictis jus revocandi domum neges, etiam negandum eſſe in delictis, in officio commiſſis, ſi, ut plerumque fit, ad læſionem totius Reipublicæ pertineant. At quis tunc ea vindicabit? Judex loci delicti, nam is, ex ſententia Senatus Supremi, etiam eorum Delegatorum judex competens eſt in communibus delictis, & eo certe delabimur, ſimulac



(4) *Plac. IV.* 1. 3. p. 120.

(5) *Ibidem* p. 125.

probatum ſit, delicta in officio nihil habere præcipui.

Igitur quod *d.* § 40. Formæ Conſiliar. Ordd. Gener. placuit de tranſmittendis illis Conſiliariis ad Provinciam ſuam, ego non auſim extendere ad alios Delegatos, de quibus nihil ejuſmodi conſtitutum eſt, niſi ex cauſa fori ordinarii, quod ibi retinuerunt. Ordines quoque Hollandiæ, quum in d. Decreto & Edicto 3. Oct. *1656.* Hollandos ſuos, etiamſi deliquerint contra Ordines Generales, foro Hollandico ſubjiciunt, de iis Hollandis loquuntur, qui in Hollandia ſunt, & ibi Judicem ordinarium habent. Atque iidem Ordines, anno *1637.* ut ſupra *cap.* 8. dicebam, ex loco commiſſi delicti tres Delegatos ab exteris Provinciis, etiamſi in officio Admiralitatis deliquiſſe dicerentur, foro Judicum Amſterdammenſium adſcribebant. Sed rurſus iidem Ordines, quum Utrechtanus anno *1686.* in officio Admiralitatis apud Rotterdammenſes deliquiſſet, *26.* Jan. ejuſdem anni decreverunt, cauſa ad Ordines Utrechtanos tranſmitteretur, ut retuli *eodem cap.* 8. Tu forte putabis, quia in officio deliquerat, ego puto, quia jus habebat revocandi domum in omnibus delictis, nam crimen, quod commiſerat, non plus ad Utrechtanos pertinebat, quam ad reliquas Provincias, pecunia quippe corruptus officium aliquod vendiderat. Ex Epiſtola Ordinum Hollandiæ ad Ordines Tranſiſulaniæ 23. Mart. *1729.* & ex Decreto Ordinum Hollandiæ 15. Sept. *1730.* nihil effici poſſe, ſatis oſtendi *d. cap.* 8.

Sed nihil me movent auctoritates & exempla, nam in utramque partem adferuntur, & nihil minus ex iis effeceris, quam uſum perpetuum, qui remittendis reis, ſi in officio deliquerint, auctoritatem præbere poſſit. Unde nec Curia Hollandiæ inter delicta, quomodocunque commiſſa, diſtinguit, niſi quod Delegatis ad Comitia Ordinum Generalium, ſi in officio deliquerint, omni modo largiatur jus revocandi domum, ſive deliquerint contra mandata, ſive alio quocunque modo. Quod rationem non habere ſupra animadverſum eſt. Ceterum inter utramque Curiam convenit, quod ad communia delicta, omnes Delegatos eſſe habendos pro peregrinis, ſine ullo plane privilegio, retinuiſſe quidem forum priſtinum in Provincia ſua, atque ita & ibi accuſari & puniri poſſe, ſi Judex ejus fori prævenerit, ſed hoc iis non prodeſſe, ſi prævenerit Judex loci, in quo delictum eſt admiſſum, peregrinos, qui in Hollandia delinquunt, ibi peccare contra Majeſtatem Ordinum Hollandiæ, atque adeo ibi apprehendi & puniri poſſe. Si quid tamen Delegati deliquerint extra Hollandiam, utraque Curia conſentit, ad forum Hollandicum id non pertinere, ſic enim læſam non eſſe Majeſtatem Hollandicam, & poſſe tunc Delegatos revocare domum. Aliter forte reſponderent in vagabundis, qui nullibi domicilium vel forum habent. Quin ſi ipſi illi Delegati in Hollandia ſeſe invicem, vel alios peregrinos, occidant, pulſent, aliove modo lædant, dubitat Curia, an foro Hollandico ſubjici poſſint? Nihil quidem ipſa definit, ſed ad Ordines Hollandiæ eas cauſas putat eſſe remittendas ut in ſingulis pro re nata decernant, & interea vim eſſe prohibendam.

Poſſim de his omnibus in conſilium ire, & quid mihi videatur, exponere, ſed cui bono, cum ipſe alia ſententia utar, & jus revocandi domum Delegatis noſtris nec minus, nec magis tribuam, quam ipſis Legatis. Scio, Delegatos non mitti ad delinquendum, & ſi delinquant, citra mandata delinquere,



Digitized by Google

ſed hæc & alia ejuſdem farinæ centies dicta & refutata ſunt, ubi de Foro Legatorum ſermo incidit. Unice quærendum eſt, an non eadem ratio, quæ Legatos exemit a juriſdictione ejus Principis, apud quem legatione funguntur, etiam oporteat eximere noſtros Delegatos, qui, ubi morantur, ibi, ut ipſa Curia ait, neceſſario morantur, & quidem, ut mihi videtur, ad rem Principis ſui agendam. Neque adeo moror auctoritates & exempla, quibus præluſi *cap.* 8. Sunt & auctoritates ajentium, ſunt & negantium, &, quod ad delicta communia duo duntaxat exempla commemoravi, nec ſcio plura exſtare, quibus Curia Hollandiæ duos Delegatos, alterum Gelrum, alterum Zelandum apud ſe accuſavit, ſed cur exemplum Zelandi in exemplum trahi non poſſit, jam monui *d. cap.* 8. Certe nemo auſit dicere, tot numero exſtare exempla, ut pro diuturna conſuetudine & tacita lege haberi poſſint.

Sed quid dicemus de illis Delegatis, qui derelicto priori domicilio, in ſola Hollandia perpetuo habitant, ut fere omnes Zelandi, qui ex Zelandia ad Ordines Generales, & alia, quæ ab his pendent, Collegia, ad vitam delegantur, non vero ad certos annos, ut ſolent frequentare reliquæ ſex Provinciæ? Et putem, hos eſſe accuſandos & conveniendos, ubi accuſantur & conveniuntur veri Legati, qui, antequam a Principe ſuo profecti ſunt, nullum habuerunt domicilium, vel plane deſeruerunt, nam qui retinuerunt, accuſantur & conveniuntur in foro priſtini domicilii. Utile eſt in hanc rem excutere, quæ diſputavi *de foro Legatorum cap.* 10. *princ. & § ſupereſt*, & *cap.* 16. *vſ. plus ſcire attinet*. Sed quid ſi exteræ Provinciæ utantur Delegatis, qui Hollandi ſunt, & ante Delegationem in Hollandia perpetuo habitarunt, ut utuntur ſæpius? Sane, quia eorum Delegatorum non eſt major dignitas vel prærogativa, quam ipſorum Legatorum, etiam in illis obtinebit Decretum Ordinum Generalium 19. Jun. 1681. (4) quod expoſui *d. opuſculo cap.* 11. Habebantur igitur illi Delegati pro ſubditis Hollandiæ, niſi tamen ante Delegationem domicilium mutaverint, & habitatum iverint in ea Provincia, ex qua mittuntur, & quia, quantum intelligo, id fere ſolet uſu frequentari, non eſt, ut de ea quæſtione multum ſimus ſolliciti.

Famulos Delegatorum uti eodem foro, quo utuntur ipſi Delegati, dubitandum eſt. Sed inde nova querela. Famuli, laſcivum & petulans fere genus hominum, an homines noſtros impune poterunt laceſſere? An vitæ, bonis, exiſtimationi civium noſtrorum tuto inſultabunt? An delicto commiſſo, impune abibunt, vel apud nos manebunt, ut magis iis commodum eſt? Si legeris, quæ dixi *de foro Legatorum cap.* 20. a famulis Legatorum non tantum & metues, & minus metues, ſi intellexeris, uſu fere invaluiſſe, ut etiam veri Legati famulos dedant Magiſtratui, ubi deliquerunt, quo Magiſtratus eos accuſet & puniat, & ubi Legati conveniunt ad pangendam pacem, ſæpe invicem ita quoque ſolent paciſci. Aliquando Legati famulos delinquentes mox ex officio dimittunt, quo poteſtas detur Magiſtratui eos apprehendendi & puniendi, & ſcio, mea memoria, nonnullos ad Ordines Generales Delegatos id exemplum fuiſſe ſequutos. Noli exſpectare, ut Delegati famulos ſuos quietem publicam turbantes, defendere & impunitos dimittere vellent.

CA-

(4) *Apud Fornul. tom.* 2 *cap.* 25. p. m. 299. & 300.

## CAPUT XI.

*Tandem de eodem argumento.*

SUpereſt, ut dicamus de Foro Delegatorum in cauſa civili, & quum in ea quoque Delegatis tribuam jus revocandi domum, ut amoliar invidiam, quam video ex eo jure arceſſi, præmitto, etiam in veris Legatis eſſe quaſdam exceptiones ab illa regula, & rationis eſſe, ut illæ exceptiones tam in Delegatis, quam in Legatis obtineant. Curia in Reſponſo ſuo quinque ejuſmodi exceptiones ſuggeſſit, ſed eas omnes nolim meas facere. Si agatur actione in rem, hic ſitam, ſi de hereditate hic jacente, quæ & in rem actio eſt, recte hic conveniuntur Legati, ut jam oſtendi *de foro Legator. cap.* 16. Sufficit, ut in rem agamus, ut ipſa res Judici ſit ſubdita, etiamſi perſona, ad quam pertineat, ſubdita non ſit. Tantumdem eſt, ſi de hereditate agamus. Executio ſic fieri poteſt in rem, in hereditatem, nec perſona Legati vel Delegati ſubducitur miniſterio Principis ſui, & ſic habes duas primas Curiæ exceptiones. Tertia eſt, hic recte conveniri ex iis cauſis, ex quibus abſentes conveniri poſſent. Sed neſcio, quid id ſibi velit, niſi intelligas de actione in rem, de qua jam dictum eſt, vel de cauſa arreſti, de qua deinde agit Curia, & nos quoque mox agemus. Quarta apud Curiam exceptio eſt, ſi Legati vel Delegati pacto ſe ſubmiſerint Judicio Hollandico, ſed hanc exceptionem probare non poſſum, quia non poſſunt renunciare, niſi juri ſuo, minime vero juri Principis ſui, & in ſolius Principis gratiam obtinet jus revocandi domum: ſed nolim repetere, quæ in hanc rem jam dixi *cap.* 24. *de foro Legator.* Quinta Curiæ exceptio eſt in his, quæ in Hollandia contrahuntur *ad communem uſum vitæ*. Sed neque eam exceptionem probo, niſi arreſtum accedat, & quidem ejuſmodi arreſtum, de quo mox audies, nam locum contractus per ſe hodie forum non tribuere, ſatis eſt certum. Si alias exceptiones deſideres, ſuppeditavi *cap. 16. de foro Legator.* nam cui bono hic repetam, quæ ibi ſcripta ſunt?

Sed operæ pretium eſt, diligentius agamus de foro civili. Senatus Supremus in ſuo Reſponſo fere nihil extricat. Delegatos ait conveniri poſſe, ubi morantur, ſalva exceptione fori, ſed ſatis animadvertis, ſic nihil eos reſpondere ad ea, de quibus rogati erant ſententiam, & ſic Ordines dimitti incertiores, quam dudum. Addunt tamen, extraneorum perſonas & bona, ad conſequendum æs alienum, hic arreſto detineri poſſe, & quoſdam Senatores, quod ad arreſta perſonalia, illos Delegatos habuiſſe pro plane extraneis, neque adeo ab arreſto exemtis, quoſdam tamen eorum perſonis gratiam arreſti feciſſe, & collidentibus pari numero ſuffragiis, nihil definiri potuiſſe, ſed rationes dubitandi in utramque partem adductas, non addunt, monet tamen, etiam eos Senatores, qui de jure conſulti reſpondebant, Delegatorum perſonas ab arreſto non eſſe immunes, ſatis fuiſſe proclives, ut ex benignitate & gratia eximerentur. Sed quod ad bona eorum Delegatorum, quæ in Hollandia ſunt, ſive immobilia, ſive uſui quotidiano ſerviant, ſive non, Senatus Supremus ſimpliciter arreſta permittebat, ſalvis tamen Conventionibus, quæ ea de re inter Hollandos Zelandoſque intercedebant. Atque ex his efficiebant, Titium bona Semproniæ, de quibus dixi ſupra *cap.*8. in territorio Amſterdammenſi recte arreſtaſſe, & recte Mævium, Semproniæ

ma-

maritum, ex cauſa arreſti conveniſſe apud Judices Amſterdammenſes.

Sic breviter Senatus, ſed Curia prolixius de foro Hollandico in cauſis pecuniariis diſputavit, & plures ſpecies enarravit, de quibus quæri poteſt. Videamus de ſingulis. Certum eſt, ut narravi *d. cap.* 8. ipſos Ordines Generales, ſolis Hollandis diſſentientibus, 27. Jul. 1735. nihil aliud decreviſſe, quam ne de debito, ante Delegationem contracto, in Hollandia convenirentur vel arreſto detinerentur, & ait Curia, quia Delelegati, de quibus agitur, hic neceſſario morari debent, & quia eorum delegatio non eſt impedienda, ſe id Decretum probare poſſe, ſalvis tamen quinque exceptionibus, de quibus modo dicebam. Sed ſi rationes, cur probant Decretum, ſubſiſtant, cur non & eas probabimus in debito, durante Delegatione hic contracto? Nam ſi ob debitum, hic contractum, conveniri & arreſtari poſſunt, & , ſi patiantur, quod extremum eſt in juriſdictione, utique non minus impedietur Delegatio, quam ſi id fiat ob debitum antiquius. Unde in veris Legatis inter debita, in Legatione, an ante Legationem contracta jus Gentium non diſtinxit. Jus Romanum diſtinxit, & hanc diſtinctionem adoptaſſe videntur Ordines Generales, & forte ex æquitate adoptare poſſet Princeps, cujus in Delegatos eſt imperium & juriſdictio, ut erat Principis Romani in Legatos Provinciales & Municipales, ad quos ſolos referenda eſt juris Romani diſtinctio, ut plus ſemel monui, ſed quo jure eam transferas ad Delegatos exterarum Provinciarum, qui non ſunt ſubditi Hollandiæ, ſed manent, ut ante fuerunt, ſubditi earum Provinciarum, quæ eos, rerum ſuarum cauſa, huc miſerunt? Sed toties id inculcavi, ut pudeat repetere.

Quamvis autem Curia ajat, ſe nunc probare poſſe diſtinctionem juris Romani ab Ordinibus Generalibus anno 1735. adoptatam, non probavit tamen 4. Mart. 1712. admiſſa tunc exceptione fori, quam Delegatus Ultrajectinus, apud Curiam conventus, ibi propoſuerat, etiamſi conveniretur de debito, durante Delegatione in Hollandia contracto, ut hæc retuli *cap.* 8. Et ſi Curia nunc probet eam diſtinctionem, probanda utique erat, ut jure Romano conſtituta eſt, ut nempe ex omni contractu, qui Romæ contraxit, Romæ conveniri poſſit, ſed Curia mox juriſprudentiam ſuam reſtringit ad contractus, de iis rebus initos, quæ pertinent *ad communem uſum vitæ*, & multas difficultates enumerat, quibus premerentur cives noſtri, ſi neceſſe haberent cum Delegatis illis peregre litigare, ſed hæ ipſæ difficultates obtinent, ſi contractus ineantur etiam de iis rebus, quæ ad communem vitæ uſum non pertinent.

Sed ſive in omnibus, quæ contrahunt Delegati, ſive in his, quæ ad communem vitæ uſum pertinent, eos ſubjicias foro Hollandico, operæ pretium eſt ſcire, per quam regulam ea ſubjectio fiat. Utraque Curia illos Delegatos habet pro non ſubditis, & quidem ſine privilegio, atque ita habet eodem loco & jure, quo reliquos omnes peregrinos. Quod ſi ſit, in eis licet, quod in peregrinis licet: ubi autem arreſtis utimur, ut utimur apud nos, peregrinos foro noſtro ſubjicimus, ſive eorum perſonas, ſive eorum quaſcunque res auctoritate Judicis apprehendamus & detineamus. Alia ratio, qua non ſubditum juriſdictioni noſtræ adſcribamus, non ſuppetit, certe ego aliam non novi. Secundum hæc, ſi Delegati ſint abſque ullo fori privilegio, quemadmodum utraque Curia plus ſemel

mel

mel teſtata eſt, recte videntur ſenſiſſe illi Senatores ex Supremo Senatu, qui Delegatorum perſonas, & quæcunque eorum bona arreſto ſubjiciebant, hoc enim jure utimur adverſus exteros, nec quiſquam, de jure conſultus, de jure aliter reſponderit.

Attamen alii Senatores ex eodem Senatu Delegatorum perſonas ab arreſto pronunciabant liberas, & ſic quoque pronunciat Curia in ſuo Reſponſo, quia, inquit Curia, Delegati, facto arreſto, redderentur inutiles obeundo muneri, ad quod obeundum miſſi ſunt, in præjudicium Provinciæ, quæ eos miſit. Atque ob eandem rationem Curia etiam bona mobilia Delegatorum, ſine quibus Delegatio obiri nequit, arreſto eximit. Eccur, ſcire velim, illæ exemtiones, ſi Delegatos habeas pro extraneis, abſque ullo privilegio? Sanæ illæ ipſæ rationes, quæ Curiam movent, etiam me moverint, ut Delegatis, ad exemplum Legatorum, tribuerim jus revocandi domum, & ſi tribuas in cauſa civili, quidni & in criminali, ubi eædem rationes militant? Curiæ ſententia, in cauſa civili, a mea nihil quicquam diſcrepat. Agnoſcit, exceptis iis, quæ ex re ipſa ſtatim forum tribuunt, etiam in veris Legatis, arreſto opus eſſe, ut Delegati, ob actiones mere perſonales, apud nos conveniri poſſint, ſed ſimul prohibet ea arreſta, quæ obeundæ Delegationi impedimento eſſent, hoc eſt, arreſta perſonalia, & ejuſmodi realia, quæ efficerent, ne Delegatis inſtructis & cum inſtrumento eſſe liceret. Quæ autem illa bona mobilia ſint, quæ ad legationem pertineant, vel non pertineant, in veris Legatis excuſſi *de foro Legatorum cap.* 17. & in Delegatis habeo pro repetitis.

Si Delegatorum perſonas ab arreſto eximas, ut eximit Curia, & exemerunt Ordines Hollandiæ binis Decretis, quæ commemoravi *cap.* 8. ſcire deſidero, quemadmodum id fieri poſſit, niſi per modum privilegii? Exteri, ut apud nos forum ſortiantur, arreſto detineri poſſunt, Delegati ſunt exteri, & tamen detineri nequeunt, ecce privilegium, & ecce eandem rationem, a Curia expoſitam, quæ in veris Legatis privilegium extorſit. Sed cum ea ratio ceſſet, ſi arreſto includamus ea, per quæ Legatio vel Delegatio nullo modo impediatur, ut ſunt res immobiles, actiones, credita, hereditates, ejuſmodi arreſta cum in Legatis tum in Delegatis omni jure permittimus. Ex bonis immobilibus, quæ apud nos ſunt, etiam ipſos Principes exteros, ad quos ea pertinent, foro noſtro ſubjicimus, ſi recte diſputavi *de foro Legatorum cap.* 4. Multo magis igitur ſubjicimus Legatos, arreſto captis bonis eorum immobilibus, ſive ejuſmodi mobilibus, quibus ad obeundam Legationem non indigent, ſi nempe hæc apud nos deprehendantur, ſi indigeant vel ipſi Legati, vel eorum Uxores, ut ſunt, verbi gratia, ſuppellex, aurum, argentum, lapides pretioſi, rhedæ penſiles, & ſi quid eſt ejuſmodi, aliud dicerem, ut hæc latius explicavi *d. libro cap.* 16. Tantundem dico de Delegatis noſtris, & tantundem de his etiam dixit Curia in ſua ad Ordines Hollandiæ epiſtola 10. Mart. 1738.

Ex his apparet, ex ſententia Curiæ, quam & noſtram facimus, in cauſa civili nihil quicquam intereſſe inter Legatum & Delegatum. Uterque ſubditus non eſt, uterque apud nos forum non ſortitur niſi ex arreſto, ſed ab arreſto immunis utriuſque utenſilia, & quæcunque ad utriuſque exhibitionem & inſtructionem pertinent, benigna, ſi de his quæſtio incidat, erga utrumque interpretatione. Utriuſque bona immobilia,

bilia arreſto ſubjicimus, quin & mobilia, ſi ad Legationem vel Delegationem non pertineant, nam ſic non prohibentur ſuo munere fungi, & ſi ejuſmodi arreſto forum ſortiantur, poſſunt & debent in foro noſtro nobiſcum litigare, &, ſi vincantur, ea ipſa bona executioni dari poterunt, modo abſtineamus ab eorum perſonis & ejuſmodi rebus, ſine quibus Legatio vel Delegatio nequit ſubſiſtere. Fac igitur utrumque in Hollandia bona immobilia non poſſidere, ut plerumque non poſſident, fac utrumque nihil ad nos attuliſſe, quam ea, quæ ad ſe exhibendum & inſtruendum pertinent, ut plerumque nihil aliud adferunt, jam deficit cauſa arreſti, atque adeo fori, neque ulla perſonalis actio adverſus utrumque exerceri poterit.

Igitur cauſam non video, cur tam anxie diſputemus de debito ante Legationem vel Delegationem, vel durante ea, contracto, & an quid Legati vel Delegati apud nos contraxerint de his, quæ pertinent vel non pertinent ad communem vitæ uſum, inanis enim eſt, ſi me audias, omnis ea diſputatio. Ubi quis ex ſola ſubjectione perſonæ forum ſortitur, ut in cauſis perſonalibus apud Romanos, uſu arreſtorum ibi incognito, poterat Princeps in quibuſdam Subditos ſuos, quales erant Legati Provinciales & Municipales, ſubjicere foro contractus, & in quibuſdam, ſi ibi contraxiſſent, rurſus eximere & tribuere jus revocandi domum. Sed ubi conſtat ex ſolo arreſto forum eſſe derivandum, ſi valeat arreſtum, de omni debito, ubicunque & quandocunque contracto, recte agitur in foro arreſti, ſi non valeat arreſtum, fruſtra de debito, veteri, an novo, ſumus ſolliciti. Debitum, quod Delegati durante Delegatione apud nos contraxerunt, non parit niſi obligationem & actionem perſonalem, & fatetur Curia, quod nemo diffitebitur, adverſus non Subditum non recte agi niſi interveniente arreſto. Rejecto igitur arreſto, quod ſpectat ad perſonam vel ſuppellectilem Legati Delegative, ſi apud nos ſuperſint immobilia, vel mobilia, quorum in Legatione vel Delegatione nullus uſus eſt, hæc arreſto capiantur, & ex eo uterque ſortiatur forum in omnibus cauſis, ubicumque & quomodocumque, ut dixi, contractis, ſic enim non impeditur utriuſque munus, neque ulla ratio eſt, cur de debito, ante Legationem vel Delegationem contracto, non etiam recte experiantur illi, quorum intereſt, poterant quippe, accedente arreſto, etiam contra eos abſentes experiri. Interim recte etiam monuit Curia, quæ de arreſtis dicta ſunt, non oportere ſubvertere Conventiones, quæ inter Hollandos & Zelandos de utrorumque Subditis exſtant.

Quum, ut ſupra dixi *cap.* 8. Ordines Hollandiæ etiam rogaſſent utriuſque Curiæ ſententiam de arreſto, quo Titius in territorio Amſterdammenſi incluſerat omnia mobilia, veſtes, jocalia, aurum, argentum, numeratam pecuniam, & reliqua Semproniæ bona, an non ſcilicet ex cauſa ejus arreſti defendi poſſet juriſdictio Judicum Amſterdammenſium contra Mævium, qua maritum Semproniæ, Senatus Supremus reſpondit, utique defendi poſſe, nec aliter reſpondere potuit, quia, ut ſupra dicebam, omnium Delegatorum quaſcumque res, abſque ulla diſtinctione, arreſto, atque ita foro noſtro ſubjecerat. Et Curia reſpondit, ſibi quoque videri, ex arreſto, poſtea facto, ſubſiſtere juriſdictionem Amſterdammenſium, ſi tamen Mævius e re ſua putaret, fori præſcriptionem ibi proponere, Scabinos, &, ſi appellatum eſſet, ſe quoque

que de ea judicaturos ex animi ſui ſententia. Sed quia Curia inter bona Delegatorum diſtinxerat, alia arreſto ſubjiciens, alia non item, forte ea diſtinctio hic erat repetenda, & ſuadendum, ut Scabini Amſterdammenſes ſecundum eam judicarent, eo magis, quod ex inſtrumentis, ad utramque Curiam tranſmiſſis, non ſatis conſtaret, (quæ Semproniæ bona arreſto incluſa eſſent, quod tamen intererat ſcire, ſi, ut Curia opinatur, & ego quoque opinor, ſecundum illam diſtinctionem ſententia eſſet dicenda. Quum Ordines Hollandiæ etiam Judices Amſterdammenſes rogaſſent, quid ſibi videretur de ſua juriſdictione in hoc facto, illi reſponderunt 17. Sept. 1737. (1) Si Mævius de foro incompetenti excipere paratus ſit, ſuarum tunc partium eſſe æſtimare, an ſua ſit juriſdictio, movent tamen, eorum Delegatorum utique non majorem eſſe eminentiam, quam eſt ipſorum Legatorum, & quod ad ipſos Legatos Ordines Generales decreviſſe, in iis quæ ante Legationem hic acta geſta ſunt, Legatos ſtatum non mutare, atque ita ſubditos manere veteri foro, hanc autem Titii actionem natam fuiſſe, antequam Sempronia nuberet Titio. Credo, illos Judices reſpexiſſe ad Decretum Ordinum Generalium 19. Jun. 1681. (2) Sed quis ex eo effecerit, viduam, quæ Amſterdami habitabat, ut habitavit Sempronia, poſtea nuptam Mævio Gelro, forum priſtinum retinuiſſe, nec tranſiiſſe in poteſtatem & forum mariti ſui? Ut id dicamus, leges moreſque repugnant. Sempronia, poſt ſecundas nuptias, amiſerat perſonam ſtandi in judicio, & omnino ſtatum mutaverat, quare ipſa amplius conveniri non poterat, ſed conveniendus erat maritus, qui eam repræſentabat, & ubi conveniendus, niſi in foro ſuo, quod & forum uxoris erat. Conveniendus igitur in Gelria, niſi arreſtum aliud quoque forum tribuiſſet.

Tranſmiſſis ad Ordines Hollandiæ utriuſque Curiæ Reſponſis hi decreverunt, Delegati ſui cum Delegatis utriuſque Curiæ ea de re amplius deliberarent. Quod cum factum eſſet, urgentibus in primis Gelris, 11. Febr. 1739. quibuſdam Hollandiæ Delegatis viſum eſt, eam teſtationem, quam ab Hollandis flagitabant reliquæ Provinciæ, ſimpliciter negandam eſſe, hoc ſuperdicto, Ordines Hollandiæ in ſingulis factis, quæ inciderent, eſſe decreturos pro re nata. Sed alii Hollandiæ Delegati, & quidem plures numero, exiſtimabant, rogandos eſſe utriuſque Curiæ Delegatos, ut quid excogitare & componere vellent, quod Majeſtatem Hollandiæ quam minime læderet, & tamen reliquis Provinciis, per modum tranſactionis, ſatisfacere poſſet. Quod quum placuiſſet, eſt aliquid ejuſmodi excogitatum, compoſitum, ab utraque Curia probatum, & Ordinibus Hollandiæ porrectum. Quem res habitura ſit exitum, dicat, qui vates eſt. Ipſa capita tranſactionis, ut nunc concepta & præparata ſunt, nolim recenſere, nam ſi diſplicuerint, ſcire nihil attinet, ſi placuerint, & quicquid ex his placuerit, mox publici juris erit. Interim habes hic, quid utrique Curiæ & quid mihi ſedeat de illuſtri hoc argumento.

CA-

(1) *Exſtat Reſponſum ſeparatim & inter Acta Ordinum.*

(2) *Eſt in Formulario tom.* 2. *cap.* 25. p. m. 299. & 300.

## CAPUT XII.

*De foro Quæſtoris Generalis fœderati Belgii, ſi in officio deliquerit.*

Quod ſupra dixi *cap.* 10. ſi quid in officio deliquerint Conſiliarii Ordinum Generalium, vel eorum primi, ut vocantur, Miniſtri, id, quod ad illos Miniſtros attinet, judicari a Suprema Curia ejus Provinciæ, in qua id Collegium officio ſuo fungitur, videamus, an generaliter verum ſit, an vero reſtringi oporteat ad quædam duntaxat crimina? Inſigne factum, quod anno 1722. incidit, huic Quæſtioni cauſam præbuit. Præfectus Ærario Ordinum Generalium (*den Ontfanger Generaal van de Unie*) qui inter primos Miniſtros ejus Collegii eſt, ad Conſiliarios illos in jus vocatur *by Mandament van dagvaarding, in perſoon over ſaken,* ut ajebat Mandatum, *ſyn ampt en adminiſtratie concernerende*. Præfectus, ſic in jus vocatus, adit Supremum in Hollandia Senatum, & ait, ſi quid ipſe deliquiſſet in officio, ejus rei juriſdictionem a fœderatis Belgis eſſe delegatam Senatui Supremo, ita enim de Præfecto Ærario & aliis majoribus Miniſtris cautum eſſe § 40. novæ Formæ Conſiliariorum fœderati Belgii 18. Jul. 1651. (1) & ea ratione implorat a Senatu Mandatum, quo Conſiliariis illis interdiceretur accuſationem, apud ſe inſtitutam, proſequi. Quum res hæc eſſet magni momenti, nec minoris exempli, utpote quæ & ad alios majores Miniſtros ibi officio ſuo fungentes ſpectaret, & ad ipſos Conſiliarios, quod ad formam accuſationis, Senatus, priuſquam quicquid ſtatueret, 27. Maj. 1722. partes audiri jubet, *met ſurcheance*, Conſiliarii Ordinum Generalium nihilominus pergunt, & 28. Maj. ad Senatum Supremum ſcribunt, ſe recte pergere, nam ex § 35. & aliis ſequentibus uſque ad § 40. ejuſdem Formæ 1651. ſatis liquere, non aliam juriſdictionem Senatui eſſe delegatam, quam ſpecialem, reſpectu eorum criminum, quæ in *d.* § 35. enumerata ſunt & ſancte ſe adfirmare, accuſationem, apud ſe inſtitutam, ad illa crimina non pertinere, ſed ordinem judiciorum non pati, ut alia, quorum nomine accuſabatur, adhuc liceat revelare.

Præfectus interea non tantum a Senatu Supremo implorat *Mandament van Attentaten Pœnaal*, ſed & ſimul adit Ordines Hollandiæ, porrecto libello, ut ſe adverſus illos Conſiliarios tueri vellent, nam quamvis in officio deliquiſſet, & quicquid deliquiſſet, ejus rei cognitionem ad Conſiliarios illos non pertinere, non tantum argumento *d.* § 40. ſed & quod eſſet Hollandus, nam de Hollandis, in Hollandia morantibus, certum eſſe, etiamſi deliquerint in officio Ordinum Generalium, accuſari vel puniri non poſſe niſi a Judice Hollando, cujus foro ſunt ſubditi, atque ita cautum eſſe notiſſimo Ordinum Hollandiæ Decreto & Edicto 3. Oct. 1656.

Quum Ordines decreviſſent, Delegati ſui & Delegati utriuſque Curiæ de eo libello ſimul deliberarent, & ei deliberationi dictus eſſet dies 11. Jun. 1722. pridie ejus diei in Senatu Supremo actum & prolixe diſputatum eſt, quid Ordinibus, Senatus nomine, eſſet ſuggerendum. Quidam Senatores exiſtimabant, & in eo adſentientes habebant reliquos, ſupremum tribunal, cujus meminit *d.* § 40. utique nunc eſſe Supremum in Hollandia Senatum, deinde exiſtimabant omnia omnino delicta, quæ in officio



(1) *Plac. IV.* 1. 3. p. 125.

ficio perpetrarent primi Conſiliariorum Miniſtri, nullis exceptis, pertinere ad Delegationem, Supremæ Curiæ factam eſſe quidem nonnulla crimina ſpecialiter enumerata in § 28. veteris Formæ Conſiliariorum fœderati Belgii 12. Apr. 1588. (2) & *d.* § 35. novæ Formæ 18. Jul. 1651. ſed ſibi videri, ea crimina exempli duntaxat gratia enumerata eſſe, cum nulla plane ſit ratio, cur alia exciperentur, quin in § 32. veteris Formæ has Delegationis rationes reddi, ne ſcilicet Conſiliarii Ordinum Generalium, illis deliberationibus nimium occupati, avocarentur a conſiliis de re publica ineundis, & ne inter Conſiliarios de his rebus aliqua contentio oriatur, quæ duæ rationes utique omnibus criminibus perſequendis conveniunt, eas quidem rationes non eſſe expreſſas in *d.* § 40. novæ Formæ, ſed ex veteri pro repetitis eſſe habendas.

Alii vero Senatores his rationibus fortiter reſtitere, rati, omnes Delegationes eſſe ſtrictiſſimæ interpretationis, & in eo convenire, quiqui de Delegationibus commentati ſunt, in § 28. veteris Formæ quædam duntaxat crimina recenſeri, quæ ad duo capita referri poſſunt, alterum, ne quis ex Conſiliariis, primis Miniſtris vel minoribus Officialibus particeps eſſe velit ullius rei, de qua apud Conſiliarios deliberandum eſt, & ne dona munera, etiam eſculenta & potulenta a quoquam, qui apud Conſiliarios illos aliquid agendum habet, habuit vel habiturus eſt, accipere velint, ſtatuta, ſi quis contra feciſſet, pœna, hæc, inquiebant, crimina duntaxat recenſeri in *d.* § 28. & de his ipſis ſolum ſermonem eſſe in §§ 29. 30. & 31. atque ita ſuccedere Delegationem in § 32. & hanc referri *tot de exceſſen*, IN DE VOORSCHREVE ARTICULEN GEMELD, & rurſus *tot zodanige exceſſen*, ALS HIER VOREN GEMENTIONEERT ZYN, & ea delicta eſſe punienda *agtervolgens het diſpoſitif* VAN DE VOORSCHREVE ARTICULEN. Addebant illi Senatores, non aliter ſe rem habere in nova Forma, nam poſtquam de his ipſis criminibus actum eſſet in §§ 35. 36. 37. 38. ſic incipere § 39. *en op dat* DE VOORSCHREVE EXCESSEN *behoorlyk mogen werden gerecherchеert*, & porro tunc præcipi, quemadmodum minores officiales accuſandi ſint, ſi ſuſpicioni cauſam dederint, & ſic mox addi in § 40. *En zoo de ſuſpicie valt tegen iemand van den Raad, Theſaurier Generaal, Ontfanger Generaal, Secretaris van den Raad* &c. Atque ex his efficiebant, omnia, quæ de Delegatione dicuntur in *d.* §§ 32. & 40. eſſe referenda ad præcedentes §§ & crimina, ibidem expreſſa, nam ſi de omnibus criminibus, in officio commiſſis, juriſdictionem delegare voluiſſent Ordines fœderati, potuiſſe & debuiſſe tunc uno verbo dicere, *de exceſſen in officio begaan*, in delegata juriſdictione non licere argumentum ducere a paritate rationis, vel a ſimili, vel a rationibus, ipſi Delegationi adjectis idque in re tam odioſa, ut eſt omnis Delegatio, & minus licere contra aperta Ordinum Delegantium verba.

Hæc pleroſque Senatores & etiam me moverunt, ut 10. Jun. 1722. (3) decretum ſit, per Delegatos noſtros Ordinibus Hollandiæ ſignificaretur, Senatum Supremum ſibi juriſdictionem non adrogare de his, quæ Conſiliarii Ordinum Generalium, accuſatione inſtituta, moliebantur contra Præfectum Ærario, ea tamen lege, ut, ſi poſtea appareret, accu-

(2) *Plac. ibidem* p. 120.

(3) *Obſervat. Tumult. tom.* 8. *n.* 1855.

Digitized by Google

accuſationem verſari circa crimina, Senatui delegata, de his ſalva eſſet Senatus juriſdictio, & porro ſignificaretur, quod ad alia crimina, in officio commiſſa, & controverſam de his juriſdictionem, utrum nempe judicanda ſint a Conſiliariis Ordinum Generalium ex eorum Forma, an vero a Curia Hollandiæ, an ab aliis Judicibus, ex d. Decreto & Edicto 3. Oct. 1656. eos diſputare poſſe, ad quos ea res pertinet. Delegati autem Curiæ cenſuerunt, priuſquam Curia ſententiam ſuam diceret, rogandos eſſe Conſiliarios Ordinum Generalium, ut exponere vellent rationes, quibus moti ſibi adrogarenr cognitionem de criminibus, Senatui non delegatis, & ſecundum eos decreverunt Ordines Hollandiæ 11. Jun. 1722.

Igitur Conſiliarii Ordinum Generalium duabus epiſtolis, ad Ordines Generales ſcriptis, exponunt rationes ſuæ juriſdictionis, & de his utriuſque Curiæ ſententiam explorari jubent Ordines 19. Jun. 1722. Deliberatum ea de re eſt in Senatu Supremo 22. Jun. ejuſdem anni, ſed ita deliberatum ut ex Hollandorum ſententia, expreſſa in eorum Decreto 16. Sept. 1654. & d. Edicto 3. Oct. 1656. (de quo utroque plenius dixi ſupra *cap.* 10.) Senatus agnoverit, ſi contra Hollandos, in Hollandia hærentes, agendum ſit, etiam quod ad crimina, in officio Ordinum Generalium commiſſa, apud Judicem Hollandicum eſſe agendum, ſed quia Ordines Hollandiæ in procemio d. Ed. 3. Oct. 1656. ajunt, eo Edicto non præjudicatum iri Formæ, quam Conſiliarii Ordinum Generalium a Fœderatis Belgis accepere, ii Conſiliarii, duabus illis epiſtolis, primum id operæ dederunt, ut probarent, ſibi competere juriſdictionem civilem in omnes Quæſtores, atque ita & in Quæſtorem Generalem fœderati Belgii, hos ſe adigere ad rationum redditionem, & ſi de rationibus controverſia incidat, de ea ſe judicare ex animi ſui ſententia. Eſtque id ſatis liquidum tam ex § 18. eorum novæ Formæ, quam ex variis ſententiis contra illos Quæſtores latis, & exſtant quoque Ordinum Hollandiæ Decreta, quibus id eorum jus, tanquam jus certum, continetur, nec ſcio, quemquam eſſe, qui de cauſis civilibus iis unquam litem moverit. Atque inde efficiebant, etiam de cauſis criminalibus adverſus illos Quæſtores ſuam eſſe oportere juriſdictionem, neque enim pati negotiorum naturam, vel judiciorum ordinem, ut hæ cauſæ dividantur, & cauſa civilis judicetur ab altero, criminalis, circa eandem rem, judicetur ab altero Judice, nam alium Judicem, quiſquis ille ſit, de crimine non recte judicare, niſi ex ſua delatione, & ex iis inſtrumentis, quæ in cauſa civili ſibi comperta & exhibita ſunt, a ſe exſpectari non poſſe, ut ſoli ſint Delatores, & eo officio fungantur apud Curiam Hollandiæ, vel forte etiam apud Scabinos alicujus urbis vel pagi, quorum in Quæſtores ordinaria eſſet juriſdictio. Ad hæc ſe Libros ſuos, Edicta, Decreta, Rationes, & alia, inſtrumenta, quæ penes ſe ſunt, & ex quibus ſæpe accuſatio peragenda eſt, ad alios Judices deferre nec poſſe, nec debere ſine maximo Reipublicæ detrimento. Addebant & alias rationes ab utili, ab abſurdo, quin & ab impoſſibili petitas, & ex his omnibus rebantur conſtare, juriſdictionem criminalem contra Quæſtorem Generalem a ſe avocari non poſſe.

Erant & apud nos Senatores, qui has rationes probabant, & porro provocabant ad jus commune in *l.* 3. *C. de ordine judic.* ubi Imperatores ita reſcribunt; *Cum civili diſceptationi, principali-*

*paliter motæ, quæſtio criminis incidit, vel crimini, prius inſtituto, civilis cauſa adjungitur, poteſt judex eodem tempore utramque diſceptationem ſua ſententia dirimere*. Et ajebant id jus etiam uſu eſſe receptum, & ſic Senatum Supremum ſervare, & ſemper ſervaſſe, ſi verbi gratia, cauſa civilis, etiam ex appellatione, apud Senatum pendeat, & appareat, teſtes in ea cauſa falſum teſtimonium dixiſſe, ipſos enim teſtes tunc etiam a Senatu judicari. At vero Senatores, qui ea ſententia utebantur, vix numerum faciebant, reliqui omnes, &, ni fallor recte adverſus hæc inſurgebant, & cum maxime urgebant, ipſos illos Conſiliarios Ordinum Generalium non uti niſi mandata, ſive ut loquuntur, delegata juriſdictione, & poſſe vel omnem juriſdictionem mandari, vel unam duntaxat ſpeciem *l. 16. ff. de juriſd.* & in omni Delegatione veriſſimum eſſe, quicquid ſpecialiter delegatum non eſt, ad Judicem delegatum non pertinere, atque inde § 50. novæ eorumdem Conſiliariorum Formæ eſſe inſertum *dat alle ſaken, ter diſpoſitie van den Raad niet expreſſelyk geſteld, zullen blyven ter diſpoſitie van de Staten Generaal, de Staten van de particuliere Provincien, de Magiſtraten van de Steden en andere Wettelyke Overigheden, elk in haar reguard*; criminalem igitur juriſdictionem in Quæſtores Conſiliariis non competere, niſi ſibi delegatam probent, & id probaturos eſſe nunquam, fruſtra quoque diſputari a conſequentiis, ab utili, ab abſurdo, ab impoſſibili, & ſi quid his eſt ſimile, nam in Delegatione, quæ ſtrictiſſimæ eſt interpretationis, Senatum has rationis ſupra jam rejeciſſe, etiam cum de ſua ipſius juriſdictione ageretur, neque etiam valere regulam ex *d. l. 3. C. de ordin. judic.* niſi in judice ordinario, cujus in reum omnimoda juriſdictio eſt, minime autem in judice delegato, qui ſolam habet juriſdictionem civilem. Placuit igitur, 22. Jun. 1722. (4) Senatus nomine, Ordinibus reſponderetur, Conſiliariis Ordinum Generalium nullam eſſe juriſdictionem de delictis, quæ in officio commiſiſſet Præfectus Ærario, ſed nihil reſponderetur de alio foro, ad quod remittendus eſſet; cum quod de eo ſententiam rogatus non eſſet Senatus, tum quod in facto quædam Senatum latebant, quæ ſcire neceſſe erat, priuſquam de alio foro quicquam definire poſſet. Simpliciter ait d. Edictum 3. Oct. *1656.* eum, qui in officio Ordinum Generalium deliquiſſet, judicatum iri ab eo, qui Judex ejus competens erat, antequam eo officio fungeretur.

Deliberatum ea de re eſt cum Delegatis Ordinum & Curiæ 24. Jun. 1722. & ita, ut dixi, a Delegatis Senatus reſponſum. Delegati Curiæ dixerunt, ſi de ſummo jure quæratur, ſe a Delegatis noſtris non diſſentire ſibi tamen videri, oportere Ordines fœderati Belgii hanc contra Quæſtorem Generalem cauſam criminalem de novo mandare Conſiliariis Ordinum Generalium, tantam enim eſſe cauſæ civilis & criminalis continentiam, ut revera ſeparari non poſſent, & tam prægnantes præterea eſſe alias Conſiliariorum rationes, ut hoc εὕρημα ſuaderent. Delegati Ordinum, qui huic deliberationi intererant, ſententiis diſcrepabant, plures numero ſecundum illos Conſiliarios reſpondebant, ſed alii ſecundum noſtros Delegatos, exploſo illo εὑρήματι Curiæ, utpote de quo interrogata non erat, interrogatam eſſe de jure, & de jure reſpondendum fuiſ-

(4) *Ibidem n.* 1859.

fuiſſe, fruſtra hic quæri de novis legibus, & has utique futuris negotiis duntaxat formam dare, non præteritis vel jam exſtantibus. Poſtquam autem eodem die hæc omnia ad Ordines Hollandiæ eſſent relata, Delegati urbium, ex quibus Ordinum Collegium conſtat, noluerunt ſententiam dicere, niſi conſultis prius urbium ſuarum Magiſtratibus, atque ita nihil tunc definitum eſt, nec comperi, quicquam etiam poſtea definitum eſſe. Quæſtor autem, ratus, ſe molliores deinde Conſiliarios eſſe nactum, facile paſſus eſt, judicium apud illos Conſiliarios ageretur, & actum eſt eo eventu, ut Quæſtor ab illis Conſiliariis fuerit abſolutus 19. Apr. 1724. Recte, an ſecus, non eſt, ut dicam. De ſolo foro apud Ordines erat quæſtio, & quid tibi, Lector, de ea videatur, decerne ex iis, quæ in utramque partem diſputata ſunt.

## CAPUT XIII.

*De foro Militum in cauſa delicti.*

Quouſque judicum militarium juriſdictio porrigatur, tam in cauſa criminali, quam civili, difficilis ſane eſt inſpectio, eoque difficilior, quod aliud lex & ratio, aliud uſus videatur probare, in nonnullis utique cauſis, de quibus deinde plenius erit agendum. Interea hoc putem ſatis conſtare, omnem juriſdictionem militarem, quæcunque apud nos exercetur, ſive a judice inferiori, ſive a Supremo Senatu militari, ſive ab ipſis Conſiliariis Ordinum Generalium, ſi a jure Romano recedat, non eſſe habendam niſi pro juriſdictione *delegata*, utque juriſdictionis delegatæ proprium eſt, ne quis alia utatur, quam quæ ſpecialiter in his illiſve cauſis conceſſa eſt, recte deſideramus a judice, qui ejuſmodi delegata juriſdictione utitur, ut probare velit, quid ordinario judici ademtum & ſibi datum ſit, abſque ea enim probatione omnis juriſdictio pertinebit ad eum, qui alioquin a Principe habet omnimodam juriſdictionem, & ſic etiam expreſſe cautum eſt § 50. Form. Conſiliar. fœder. Belg. 1651. ut plenius dixi *ad finem capitis proximi*.

Ut a cauſa delicti primum ordiamur, jure Romano quidem delicta militum bifariam diſtinguebantur, nam *aut propria erant, aut cum ceteris communia*, ut Arrius Menander hæc expreſſit in *l. 2. pr. ff. de re milit.* & proprium militare delictum mox definit, *quod quis uti miles admittit*, & inde diſcimus, commune delictum cenſeri, quod miles admittit ſine ullo militiæ reſpectu. Poſtquam autem Arrius militum delicta diſtinxiſſet in *d. l. 2. pr.* mox addit, *unde & perſecutio aut propria aut communis eſt*, id eſt, aut pertinet ad judicem militarem, ſi delictum ſit militare, aut ad judicem communem, ſi delictum ſit commune. Deſertorem igitur militiæ Præſes Provinciæ cum elogio remittet ad ſuum Ducem, niſi ille deſertor gravius delictum commune admiſerit in ea Provincia, tunc enim ipſe Præſes in eum animadvertet *l. 3. pr. ff. de re milit.* Quare prolixe falluntur, qui apud Romanos omnia militum crimina a ſolo militari judice vindicanda cenſent (1), ſed illis hominibus os obturare eſſet otio abuti, & hoc jam non agimus.

Dicamus jure Romano conſtare, militem in delictis militaribus a militaribus, in communibus a civilibus judicibus

(1) Quemadmodum Voet *de jure milit. cap. 7. num. 8.*

cibus eſſe judicandum, ſed eam diſtinctionem communiter eſſe obſoletam teſtatur Julius Clarus (2), & receptum, ut militares judices de quibuſcunque militum delictis judicent quin &, ut in communi delicto a civili judice deprehenſi, ad militarem tranſmittantur. Sed in Belgio fœderato id uſquequaque verum eſſe, non potui animadvertere. Ex § 68. edicti de criminibus 5. Jul. 1570. de militaribus militum delictis, aut aliis, quæ in Caſtris admittuntur, vel ſi res ſit inter duos milites, Senatus Militaris cognoſcit, de criminibus autem communibus cognoſcit judex communis. Sic ibi generaliter, & ſic olim Curia Hollandiæ de communibus militum delictis judicavit (3). Sed quod ad milites Prætorianos & cives Bruxellenſes Carolus V. 29. Mart. 1548. (4) ſpecialiter conſtituit, ut militaris judex civem captum ad Magiſtratum remitteret, & Magiſtratus militem quomodocumque delinquentem, ad militarem judicem. Quam conſtitutionem confirmavit & auxit Philippus II. in §§ 69. 70. & 71. d. edict. de crimin. anno quoque 1632. 1. Maj. (5) inter Orangium Dynaſtam & Magiſtratum Haganum convenit, ut miles, quamvis in communi delicto a Magiſtratu apprehenſus, militari judici traderetur, & civis, a militaribus captus, traderetur judici civili; idque jus eſſe commune Supremus Senatus militaris tunc eſt teſtatus (6). Curia Friſiæ, quamvis anno 1606. militem, in communi delicto a civili judice apprehenſum, etiam ab eo judicandum eſſe cenſuerit, anno tamen 1632. ſi miles a militari judice prius fuerit apprehenſus, ab eodem judicandum, atque ita præventioni locum eſſe probavit, & ita, tanquam ex jure Hollandico, ſcripſit Groenewegen *de legib. abrog.* ad *l. 6. C. de juriſdict. omn. Judic.* & ad *l. 1. C. de exhib. & tranſmitt. reis.* & Conſultores apud Bort *tractaat crimineel t. 1. § 50. vſ. maar wat. & ſeq.* & *Voet *de jure milit. cap. 7. n. 9.* & præventioni locum eſſe, quamvis nulla facta fuerit apprehenſio, anno 1630. contra Curiam Hollandiæ etiam Orangius defendit (7). Sed hæc nec juri Romano conveniunt, nec *d.* § *68.* edict. de crimin.

Ceterum liberæ Reipublicæ temporibus hic revocata fuit illa, quam dixi, militarium communiumque delictorum diſtinctio, ſic ut propria militum crimina proprios, communia communes judices nacta fuerint. Ita ſane quod ad Urbes, quæ jus ſuffragii habent, Gelris placuit in iis, quæ 30. Jan. 1651. (8) & 24. Mart. ejuſdem anni (9) in extraordinariis Ordinum Generalium Comitiis propoſuerunt, militaria crimina, quæ tutius & melius Arrii brevitas expreſſit in *d. l. 2. pr. ff. de re milit.* per enumerationem ſic definientes, *nalatigheid en overtreding in togten en wagten, overgaan aan de vyand, deſertie van Compagnien, of verloop van de eene Compagnie onder de andere ſonder paſport, miſsgaders over exceſſen en delicten, die de Officieren en Soldaten, of de eene tegen de andere zullen komen te begaan*, EN VORDER NIET, hoc addito, *invoegen dat over alle andere ſaken;* 't

zy

(2) § *fin. quæſt.* 35. *num.* 24.
(3) Loenius *caſu* 51.
(4) Apud Leeuwen *poſt* § 71. *edict. de crimin.*
(5) Van Dalen *notab. Krygs-beſoing.* p. 77. 78. & 79.
(6) Idem *ibidem* p. 78.
(7) Loenius *caſu* 51.
(8) Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 190.
(9) Idem *ibidem* p. 404.

Digitized by Google

*zy criminele*, *'t zy civile*, *de militaire perſonen apprehenſibel*, *convenibel*, *juſticiabel en executabel zullen zyn by den Civilen of Politiquen Regter*. Eadem in iiſdem Comitiis totidem verbis propoſuerunt Utrechtani menſe Januario ejuſdem anni (10). Tranſyſulani 7. Febr. 1651. (11). Atque ita etiam, quod ad milites in Gelria degentes, decreverunt Ordines Generales 25. Mart. 1651. (12) & id Decretum, tanquam jus commune, Conſiliarii Ordinum Generalium in Decreto ſuo, quod de juriſdictione militari, & præcipue de Supremo Senatu militari compoſuerunt 9. Febr. 1703. (13) tranſmitti juſſerunt ad omnes judices militares in Urbibus, jus ſuffragii habentibus, degentes, quo diligenter & examuſſim id obſervarent. Perperam id Decretum 9. Febr. 1703. a quibuſdam (14) adſcribitur Ordinibus Generalibus, &, cum omnino debeatur Conſiliariis Ordinum Generalium, non miror, unum (15) ex his id fruſtra quæſiviſſe inter Acta ipſorum Ordinum. Ceterum id Decretum plena manu agit de his, quorum in milites eſt juriſdictio, & potiſſimum de inſtitutione & officio Supremi Senatus militaris, & de appellationibus, & de aliis quibuſdam, quæ ab his, quæ nunc tractamus, aliena, quod ad cauſas autem, de quibus cognoſcunt, ſimpliciter inhærent Decreto Ordinum Generalium 25. Mart. 1651. & quemadmodum alii id Decretum accipiunt generaliter, atque ſi ad univerſum Belgium fœderatum pertineret (16), ſic & acceperunt Conſiliarii Ordinum Generalium, & inde tanquam jus commune ſuggeſſerunt, ſed quiqui ita ſapiunt, niſi ipſe fallor, prolixe falluntur, nam, ut modo dicebam, non niſi Gelri & Utrechtani id jus propoſuerunt, utque plurima in illis extraordinariis Ordinum Generalium Comitiis propoſita, ſed pauca definita ſunt, ita nihil quoque quod ad hanc rem definitum eſt, niſi quod ad iteratam petitionem Gelriæ Ordines Generales 25. Mart. 1651. decreverint, ſecundum eam petitionem ſcriberetur ad Præfectos & milites, in Gelria, ut dixi, degentes, non vero ad Præfectos & milites in aliis Provinciis, quorum Ordines, exceptis Utrechtanis, de his rebus deliberaſſe vel decreviſſe nihil quicquam liquet.

Sed quamquam ejus Decreti major eſſet auctoritas, quam mihi eſſe videtur, non omnia tamen, quæ ibi occurrunt, probaverim, quia ſunt quædam, quæ nunc rationem habent, nec cum jure Hollandico, poſtea facto, ſatis conveniunt. Illud probo, quod in uſum revocaverit diſtinctionem juris Romani inter delicta militum propria, aut cum ceteris communia, & quod hæc, ut & omnes cauſas civiles ad civilem Judicem rejecerit, ſublata præventione, quæ hic illic olim obtinebat, & quam nec jus Hollandicum agnoſcit, niſi uno caſu, quem mox proferam ex Decreto 30. Sept. 1654. Sed rationem non habet, quod illud Ordinum Generalium Decretum 25. Mart. 1651. reſtrin-



(10) Idem *ibidem* p. 237.
(11) Idem *ibidem* p. 315.
(12) Idem *ibidem* p. 404. 405.
(13) Eſt inter *Acta eorum Conſiliariorum* & exſtat quoque *Separatim*, typis deſcriptum cum deliberationibus, ea de re habitis.
(14) Van Zurk *Cod. Batav. v.ſ. Militie* § 57. & Boel ad Loen. *caſu* 51.
(15) Bort *d. loc.*
(16) Forte ipſi Ordines Hollandiæ *in Decreto* 30. *Sept.* 1654. de quo mox dicam, certe Conſultores apud Bort *tractaat crimineel* § 50. *v.ſ. maar by Reſolutie*, & Voet *de jure milit. c.* 7. *n.* 9. & 11. *ſecund. edit.* Van Zurk & Boel *d. locis*.

ſtringatur ad Urbes, jus ſuffragii habentes, cui bono enim ea reſtrictio? Et quid ſi non habeant jus ſuffragii? Quod jus tunc illic obtinebit? Idem, puto, quod in aliis Urbibus, & ſic, ut mox audies, eſt in Hollandia, & ſic quoque eſt jure Romano. Improbant etiam illam reſtrictionem Conſultores Hollandi (17), improbat Voet (18) *ſi modo*, inquit *delicta perpetrata fuerint in tali Provincia, quæ in Comitiis Ordinum Generalium fœderati Belgii ſuffragii jus habet*, quod ipſum nec rationem habet, nec legem, cui nitatur. Puto, etiam uſum improbare illam reſtrictionem, nam cum Senatus militaris inferior, qui Silvæducis eſt, anno 1703. detineret civem, qui ibi deliquiſſe dicebatur, Ordines Generales 14. Jan. 1704. juſſerunt (19), civis ille dederetur Scabinis ibidem, & ab his judicaretur, addunt quidem, ſalvo cujuſque jure *ten principalen*, ſed hæc fere clauſula ſalutaris eſt, quæ nihil ſignificat. Quod porro ait d. Decretum 21. Mart. 1651. de omnibus delictis, quæ Præfecti & milites invicem committunt, atque adeo etiam de delictis communibus, Judices militares cognoſcere, etiam non placet, & adverſatur Decreto Ordinum Hollandiæ, 16. Maj. 1668. uti mox referam.

Sed progrediamur ad jus Hollandicum, & inprimis in hanc rem notandum eſt Hollandiæ Ordinum Decretum 30. Sept. 1654. (20) quo placuit, militum delicta non pure militaria, ſed quæ lædunt tranquillitatem publicam & ſocietatem civilem (*choquerende de gemeene Ruſt of Borgerlyke Societeit*) omnino ad Judicem civilem loci, in quo delictum eſt admiſſum, pertinere, addita exceptione, quam Ordines ajunt ex uſu deſcendere, nempe militem, qui actu militat, Hagæ *in Guarniſoen*, ibique delinquentem delictum commune, & calente delicto a Judice militari apprehenſum, ab eodem etiam judicari, *by præventie*, ſed hæc duntaxat Hagæ, & in non Nobilibus, Nobiles enim, ut eſt in eodem Decreto, nihilominus judicantur a ſola Curia Hollandiæ.

Quamvis autem manifeſtiſſimum ſit id Decretum, attamen non eſt negligenda interpretatio ejus. Loquitur de communibus delictis, abſque ulla diſtinctione, ſecus atque in d. § 68. edict. de crimin. nam hoc ibi ad delicta capitalia videtur reſtringi, quod rationem non habet. Et delictum, quod ante militiam commiſſum eſt, procul dubio pro communi eſt habendum, unde id ad Judicem ordinarium, non militarem pertinet *d.* § *68.* & § 71. d. edict. de crimin. idque ſive is, de quo agitur, jam in numeros ſit relatus, ſive actu militet, hi enim comparantur in *d.* § 71. ſecus atque apud Ulpianum in *l.* 42. *ff. de teſtam. milit.* Si quid igitur deliquerint ante militiam, quamvis poſtea milites, a Judice ordinario recte apprehenduntur *d.* § *68.* edict. de crimin. Cum his convenit *legum Friſic. lib.* 2. *tit.* 13. § 10.

Sed quid ſi delictum commune miles contra militem commiſerit? & quidem *d.* § *68.* & Gelri, & Utrechtani, & Ordines Generales omnibus illis locis, quos ſupra attuli, ea de re juriſdictionem militari Judici concedunt, ſed aliter Ordinibus Hollandiæ viſum eſt, quum enim

(17) Apud Bort *tractaat crimineel t.* 1, § 50. *in conſilio vſ. Welke reſolutie.*

(18) *De foro militari cap.* 7. *num.* 9. *edit. ſecund.*

(19) Decretum exſtat inter *Acta Ordinum Generalium.*

(20) *Reſolutie van conſideratie ten tyde van de Witt*, p. 218.

enim Monnickendami miles militem occidiſſet, atque etiam homicidam Judex militaris apprehendiſſet, qui ſibi ex illo Ordinum Generalium Decreto 25. Mart. 1651. juriſdictionem competere adſerebat, de eo tamen dubitaret Magiſtratus Monnickendammenſis, Ordines Hollandiæ 16. Maj. 1668. (21) Decreto facto complexi ſunt, militaris Judex ſineret ea de re Magiſtratum judicare, ad Magiſtratum ejus rei juriſdictionem pertinere, tam ex rei natura, eſſe enim delictum commune, quam ex ſuo Decreto 30. Sept. 1654. Atque ita & Ordines Hollandiæ in alio facto decreverunt anno 1671. (22) Ad Gelros igitur duntaxat, ut ſupra dicebam, pertinet illud Ordinum Generalium Decretum 25. Mart. 1651. & ſane, Gelris ita petentibus, ad eos ſolummodo factum & tranſmiſſum eſt.

Quid ſi miles vectigal fraudarit? Plane id delictum commune eſt. Forte contradices ex *l. un. C. in quib. cauſ. milit. fori præſcript. uti non poſſ.* Sed neque ex ea id recte effeceris, neque juſtum eſt. Et Hollandiæ Ordines 17. Jan. 1659. (23) contra Senatum militarem, contrariam conſuetudinem prætexentem, decreverunt, vectigalis, ſive a milite, ſive a pagano fraudati cauſam apud Scabinos loci, ad vectigalia delegatos, omnino eſſe ventilandam. Quod ut generaliter probo, an tamen in illo facto probandum ſit, eſt, cur dubitem. Miles ibi abſens per contumaciam a Scabinis damnatus erat, exſequutioni contradicitur, quaſi ſententia a non competente judice dicta, eamque ideo exſequutioni mandari Senatus Militaris vetat. Res ad Ordinum Hollandiæ Conſiliarios, deinde ad ipſos Ordines defertur. Hi d. 17. Jan. 1659. decreverunt, & ſineret, &, ſi res exigeret, juvaret Senatus Militaris eam ſententiam exſequutioni dari. Sane cauſa ipſa ex integro videbatur cognoſcenda, ſicuti & alias in re non abſimili Ordinibus Hollandiæ placuit 3. Dec. 1661. (24). Nec enim eſt, cur dicas, venire militem debuiſſe, ut cognoſceretur de foro competenti, quia inter ſe & Militarem Judicem Magiſtratus Judex idoneus non eſt. Quum igitur juriſdictio ibi incerta fuerit, maxime ob contrariam anteriorem conſuetudinem, & contradictionem Senatus Militaris, militem bona fide abſfuiſſe intelligendum eſt, & ſimul credendum, Ordines Hollandiæ incertum juriſdictionis demum definiviſſe d. 17. Jan. 1659. quod etiam generalis illius Decreti ſanctio ſatis indicat.

Quæcunque autem Militaribus Judicibus competit juriſdictio, in milites eſt duntaxat: nam ſingulare eſt, quod Ordines Generales edictorum ſuorum exſequutionem, etiam quod ad pœnam infligendam, militibus ſuis mandaverint 13. Nov. 1626. (25) ſed quam exſequutionem tantum habent contra eos, quos in facto apprehenderunt, ut habet edictum. Singulare etiam eſt, quod Carolus V. 29. Mart. 1548. & Philippus II. in §§ 69. & 70. edict. de crimin. conſtituerunt, ut etiam aliqua nonnunquam militum eſſet juriſdictio in paganos peregrinos. Alioquin regula eſt, militis in non militem nullam eſſe juriſdictionem, & ſecundum hanc quum milites quidam Hiſpani 25. Nov. 1688.



(21) *Ibidem* p. 809.
(22) Vide *conſil. Belg. t.* 4. p. 633.
(23) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 478. & 479.
(24) *Ibidem* p. 579.
(25) Edictum in hanc rem exſtat *Plac. II.* 5. 5. 15. 3.

*1688.* Templum quoddam Calvinianum invaſiſſent, multa ibi crudeliter agentes, & Ordines Generales Militum Præfecto Yſendikenſi mandaſſent, Religionem Calvinianam tueretur, atque hic quoſdam non milites, nec in crimine deprehenſos, carceri incluſiſſet, Judices Vryenſes eos ſibi dedi apud Ordines Generales petierunt, & obtinuerunt 2. Dec. *1668.* (26) De quibuſdam tamen delictis dubitari poſſet, quid enim ſi paganus quaſi militariter delinquat, ut puta ſi muros tranſcendat, & a militibus apprehendatur? Cauſa hæc agitata fuit anno 1658. Rationalis Domaniorum Niervaartenſium, quæ ad Dynaſtam Orangium pertinebant, & Scriba ejus Oppidi, quia per glaciem vallum Oppidi tranſcendiſſe dicebantur, a Præfecto militari, ejus loci detinebantur manu militari. Detenti contra illum Præfectum 28. Febr. 1658. a Curia Hollandiæ impetrant Mandatum pœnale (27). Cauſa cognoſcitur. Curia recte mandatum judicavit. Parum efficitur. Iidem detenti cum Magiſtratu Niervaartenſi Ordinibus Hollandiæ libellum offerunt 15. Mart. 1658. Curia quoque judicium ſuum apud Ordines Hollandiæ defendit 20. Mart. 1658. Conſiliarii Ordinum Hollandiæ contradicunt. Ordines rem cognoſcendam iiſdem diebus mandant. Fit relatio 6. Apr. 1658. & denique 11. Apr. ejuſdem anni ſequutum eſt Decretum (28), quo Ordines conſtituerunt, quia non conſtat, Judicibus Militaribus ullam delatam eſſe in cives (*Borgerlyke Standsperſonen*) juriſdictionem, placere, quæ Judex Militaris ea in re fecerat, pro infectis haberentur. Quam cauſam deinde Curia Hollandiæ judicavit (29), non ut ordinarius Judex, ſed ex eo Ordinum Holl. Decreto 11. Apr. 1658. ſpecialiter conſtitutus, quia, ut ait d. Decretum, id tunc temporis ob graves rationes apud Magiſtratum Niervaartenſem commode fieri non poterat.

Ait quidem id Decretum 11. Apr. 1658. quia non conſtat, ullam militibus in cives juriſdictionem eſſe conceſſam, & preſſus *nullam in Provinciales* iis competere declarat *l. 1. C. de offic. Magiſtr. milit.* & inde dixeris, cives nullo caſu juriſdictioni militari eſſe ſubditos. Quid ergo, ſi in caſtris deliquerint? Et tunc ſubditos eſſe, inde forte effeceris, quod caſtra novam quaſi univerſitatem conſtituant. Sic utique Julio Claro, ſic aliis apud Clarum videtur *lib. 5. ſentent. § final. quæſt. 38. n.* 4. Verum id d. Decretum non admittit, & in § 80. LL. Militarium, quas Ordines Generales dederunt 13. Aug. *1690.* & *9.* Maj. 1705. (30) ſpecialiter conſtitutum eſt, calones, in caſtris caloniam exercentes, Judici militari ſubeſſent. Fredericus quoque Henricus, Orangius Dynaſta in § 12. edicti 7. Maj. 1650. (31) ab Ordinibus Generalibus totidem verbis repetiti 8. Dec. *1665.* (32) conſtituit, ne quis in caſtris alium arreſtaret, aut in jus vocaret ob actionem antiquam, aut debitum, extra caſtra contractum, ſed hoc, & reliqua ibidem, magis videntur eſſe referenda ad ſolos milites. Anno tamen 1638. Judices Militares Maaſtrichtani, ex

(26) Aitzema *hiſtor. lib.* 48. p. 1018-1023.
(27) *Formul. t.* 2. *c.* 26. p. 462. & 463.
(28) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 436. Bort *tractaat crimineel tit.* 1. *n.* 50.
(29) *Formul. d. t.* 2. *c.* 26. p. 463.
(30) Vulgo *den Articul-brief.*
(31) *Plac. Ordd. General. tom.* 2. p. 216.
(32) Aitzema *hiſtor. lib.* 45. p. 1388.

ex Ordinum Generalium auctoritate, quoſdam Laicos & Clericos, qui prodendi oppidi conſilium ceperant, ad ſupremum ſupplicium damnarunt (33). Scio, quo colore in ea cauſa militaris juriſdictio ſit defenſa, ſed tam de juriſdictione, quam de ipſa pœna, in Clericos exercita, ſatius eſt tacere, quam parum dicere.

Quod igitur dicimus, Caſtra novam quaſi univerſitatem conſtituere, quod ad ſolos milites, eoſque, qui pro militibus habentur, verum eſt. Milites in Caſtris commune delictum delinquentes, etiam ibi puniuntur, & valde inutile eſſet eos ad Civilem Judicem remittere. Idemque obtinet in Claſſe, namque & in ea, tanquam univerſitate quadam, Senatus Militaris & Nauticus de quocunque crimine judicat. Secundum hæc Judices Militares anno 1665. in Claſſe, quæ adhuc in Hollandia hærebat (nondum enim in mare excurrerat) etiam de delicto communi jus dixerunt (34). Si extra Claſſem ejuſmodi delictum eſſet commiſſum, Magiſtratus de eo recte judicaret, idque ipſum eſt, quod ait § 3. Form. Admiral. 13. Aug. 1597. (35) *dat de Delicten, buyten Scheepsboort gepleegt, en niet weſende militair, geſtraft zullen mogen werden by de Magiſtraten, in welkers juriſdictie de zelve geperpetreert, of de delinquanten gevonden zullen werden*. Ignavia, in mari commiſſa, ſi reverſa nave hic accuſatio fiat, quæſitum eſt, ad Admiralitatem, an ad judicium militare pertineat? Sed anno 1665. placuit, ad judicium militare pertinere (36).

Sed hoc non aliter verum eſt, quam ſi rei, antequam revertentur, etiam judicio militari fuerint ſubditi, quod in militibus obtinet, non in paganis, qui peregre officio civili functi ſunt. Cum, qui male rem geſſiſſe dicebantur in Braſilia, apud Conſiliarios Ordinum Generalium judicarentur, petierunt Ordines Generales, ut Middelburgenſes Civem quemdam ſuum, qui in Braſilia officio civili functus erat, ejuſdem criminis accuſandum, tranſmitterent, præſtita 22. Oct. 1625. de non præjudicando cautione. Nequicquam, ut tamen interrogaretur contra alios, tranſmiſerunt, iiſdemque, finita quæſtione remitti poſtulantibus, remiſerunt (37). Rurſus cum aliquot militum Præfecti, & duo Politici ut vocant, qui in eadem Braſilia contra Ordines Generales deliquiſſe dicebantur, in Hollandiam eſſent reverſi, Ordines quidem Generales, permittentibus Hollandis, Judices delegatos dederunt, ſed quod ad Politicos, Ordines Hollandiæ, ſecundum id, ut ajunt, quod Curia Hollandiæ 21. Jul. 1648. in ſimili cauſa reſponderat, 16. Sept. 1654. (38) decreverunt, alterum ex his, qui Hollandus erat, apud Curiam Hollandiæ eſſe accuſandum, & ſimul petendum ab Ordinibus Groninganis, concedere vellent, ut alter, qui Groninganus erat, & cum ceteris in Hollandia detinebatur, ob continentiam cauſæ etiam a Curia Hollandiæ judicaretur. Sed quum plurimæ Provinciæ etiam in Politicos ſibi juriſdictionem arrogarent, Ordines Hollandiæ 1. Oct. 1654. (39) decreverunt, Curia Hollandiæ prolixo

Re-

(33) Idem *ibidem lib.* 18. p. 131-133.
(34) Aitzema *ibidem lib.* 45. p. 934.
(35) *Plac. II.* 5. 8. 1. 1.
(36) Aitzema *hiſtor. lib.* 45. p. 932. 934. 942. 946. 949-961.
(37) Aitzema *lib.* 6. p. 207. & 208. *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 214. & 215. & *bello jurid. caſu* 40. *in fin.*
(38) *Reſolutien van conſideratie ten tyde van de Wit* p. 214. & 215. & *bello juridic. caſ.* 40. *in fin.*
(39) *Ibidem* p. 219.

Reſponſo excuteret, an non ii, qui contra Ordines Generales deliquerunt, etiam in eorum territorio, in Belgium fœderatum reverſi, reciderent in juriſdictionem ejuſdem Judicis, quem ante habebant? Et ſecundum Hollandorum ſententiam exſtat prolixum Curiæ Reſponſum 8. Oct. 1654. (40) optime ſane conſcriptum, nec niſi frivolis rationibus contra diſputavit nubes Pragmaticorum 1. Sept. 1654. (41). Quæ porro in hac cauſa variis temporibus acta geſta ſunt, alibi relatum eſt. (42)

Ceterum Ordines Hollandiæ eandem, quam dixi, ſententiam etiam deinceps mordicus defenderunt, nam alia occaſione, quam non commemoro, 3. Oct. 1656. decreverunt (43), & eodem die edixerunt, (44) Hollandos in Hollandia delictorum in officio, quod ab Ordinibus Generalibus habent, contra Ordines Generales commiſſorum, duntaxat accuſari poſſe apud ſuum Judicem Hollandicum, idque etiamſi in Hollandiam redierint, ut rationes eorum, quæ egerunt, Ordinibus Generalibus reddant. In Decreto additum eſt, placere legem, eodem anno 25. Jul. factam, ſecundum quam Hollandi, qui eſſent in officio Ordinum Generalium, judicarentur, & prudenter quoque additum, ea nihil derogari juriſdictioni, quam habent Conſiliarii Ordinum Generalium, Admiralitates maritimæ aut Senatus militaris, terreſtris vel maritimus. Vellem, ea limitatio etiam Edicto fuiſſet addita, neque enim tunc tot lectoribus impoſuiſſet, ut nunc impoſuit. Secundum hanc exceptionem Conſiliariis Ordinum Generalium ex § 30. junct. § 32. Formæ ſuæ 12. Apr. 1588. & ex § 37. novæ Formæ 18. Jul. 1651. competit juriſdictio in eos, qui illos Conſiliarios, eorumque Officiales donis muneribus adeunt, & ſecundum hanc ipſam exceptionem Senatus nauticus militaris, Hagæ Batavorum extra ordinem convocatus, Navarcham Delphenſem, qui non eam, quam debebat, operam navaſſe in prælio maritimo dicebatur, miſſis militibus anno 1695. Delphis extraxit & poſtea damnavit, & recte Ordines Generales Delphenſem Magiſtratum, hac de re conquerentem, neglexerunt.

Anno 1663. Inter Curiam Hollandiæ & Magiſtratum Haganum apud Ordines Hollandiæ quæſitum eſt, an id Decretum 30. Sept. 1654. in cujus interpretatione hactenus verſatus ſum, etiam pertineret ad Ordinum Hollandiæ Prætorianos Præfectos, qui Hagæ excubant? Et quidem Ordines 3. Aug. 1663. (45) rem, de qua tunc agebatur, ad Curiam Hollandiæ remiſerunt, juris deciſione interim dilata. Poſtea, nempe 12. Mart. 1733. inter Curiam Hollandiæ & Magiſtratum Haganum, quod ad Prætorianos & alios milites, Hagæ excubantes, convenit eorum Præfecti, *tot Cornets en Vendrigs incluſive*, in communibus delictis ſubeſſent juriſdictioni Curiæ Hollandiæ, minores Præfecti & gregarii milites ſubeſſent juriſdictioni Magiſtratus Hagani, quam conventionem Ordines Hollandiæ 13. Maj. 1733. (46) habuerunt ratam, ſalvo in omnibus d. De-

(40) *Ibidem* p. 219. & *bell. jurid. caſu* 40. ubi tamen perperam legitur 8. *Sept.* pro 8. Oct.

(41) *Bell. jurid. caſu* 40. *princ.*

(42) Aitzema *hiſtor. lib.* 34. p. 187. 188. 251. & 252. & *lib.* 35. p. 440-443.

(43) *Reſolutien van conſider. ten tyde van de Wit* p. 276. & *Plac. II. append.* p. 2461.

(44) In de Voorſch. *Reſol. d.* p. 276. & *Plac. II.* 5. 51. 2. & *bell. jurid. caſu* 37. *in fin.* & in Farragine, quæ dicitur *d' Inſtructie*.

(45) In de Voorſch. *Reſolutien* p. 710.

(46) Exſtat Decretum *inter Acta Ordinum.*

Decreto 30. Septembris 1654.

Fere omiſeram, Wilelmum III. Dynaſtam Orangium, Anno 1675. ſcripſiſſe literas ad varias Provincias, earumve Curias Supremas, interque has unam ad Curiam Hollandiæ 16. Maj. 1675. (47) de juriſdictione in milites, in cives, & inter utroſque, & quid ſibi in ſingulis cauſis, quas proponit, ſequendum videatur, ſed nihil quicquam tunc definitum eſt, & cum nonnulla in his literis occurrerent, quæ legibus, in Hollandia latis, eſſent contraria, Curia Hollandiæ 30. Maj. 1675. ad illas literas reſpondit, ſuarum partium non eſſe leges novas condere, ſed conditas in judicando obſervare.

## CAPUT XIV.

*De Foro Militum in cauſa debiti.*

EX *l.6. C. de juriſd. omn. Judic.* conſtat, militem, ſive ab actore milite, ſive a privato conveniatur, in quæſtionibus civilibus non eſſe conveniendum niſi in ſuo militari foro. Sed Gelris (1), Utrechtanis (2), Tranſiſulanis (3) aliud viſum eſt, & Ordinibus Generalibus (4), quod ad milites ſcilicet, in Gelria hærentes, etiam placuit, militem in cauſa civili apud Judicem civilem eſſe conveniendum. Forte non errabit, qui dixerit, de juriſdictione in milites ſtatuendi poteſtatem penes Ordines eſſe ſingularum Provinciarum, ſi ipſius militiæ cauſam excipias, hæc enim magis pertinet ad Ordines Generales. Et ſecundum eam ſententiam, quum anno 1651. in extraordinariis Ordinum Generalium Comitiis variarum Provinciarum Ordines de militari juriſdictione quædam ibi agenda propoſuiſſent, Ordines Hollandiæ 13. Febr. 1651. (5) ſignificarunt, ſibi placere, ne ea de re in illis Ordinum Generalium Comitiis ageretur, juriſdictionem enim in milites, in rebus non pure militaribus, ad cujuſque Provinciæ Ordines pertinere, nec diſplicere, quominus Ordines Generales ad Præfectos militares ſcriberent, in omnibus, non pure militaribus, ſubeſſent ſingularum Provinciarum Ordinibus, qui eo, quo Hollandi, jure uti vellent. Idque jus Hollandi, quamdiu plene ſui juris fuerunt, conſtanter exercuerunt.

Quod Gelris & Utrechtanis placuit, milites nempe in cauſis civilibus apud civilem Judicem eſſe conveniendos, etiam in aliis quibuſdam Provinciis receptum eſt. Scio, Senatus militares, ſcio Conſiliarios Ordinum Generalium ſæpe cauſas civiles judicaſſe inter milites & milites, quin & inter milites & cives, ſed quo jure nondum potui animadvertere. Certe jus Romanum ubique obſolevit quod ad milites, in urbibus collocatos. Quare, quod de cauſa civili ſcripſit Sande *deciſ. Friſic. lib.*1. *tit.*1. *defin.* 4. ad jus Romanum refero, non ad jus, quo utimur in fœderato Belgio. In milites, qui in caſtris ſunt, largior eſſe videtur juriſdictio, ut a nemine, niſi militari Judice, quacumque in cauſa judicentur, & in iis, quæ Gelri & Utrechtani propoſuerunt, & Ordines Generales decreverunt, quæque ſupra retuli, Judicum militarium juriſdictio duntaxat reſtringitur quod ad eos milites, qui ſunt in urbibus, quæ jus ſuffragii ha-

(47) Exſtat *inter Acta Conſiliariorum fœderati Belgii poſt deliberationes, habitas de Decreto 9. Febr.* 1703.

(1) Aitzema *Herſtelde Leeuw* p. 169. & 404.

[2] Idem *ibidem* p. 237.

[3] Idem *ibidem* p. 315.

(4) Idem *ibidem* p. 505.

(5) Idem *ibidem* p. 317 & 318.

habent, de juriſdictione, quæ in caſtris exercetur, nihil ſic definientes. Quin ne in ipſis quidem Caſtris ex quavis cauſa civili contra milites obtinet militaris juriſdictio, nam ex duobus Edictis, Frederici Henrici, Dynaſtæ Orangii, 7. Maj. 1630. itemque Ordinum Generalium 8. Dec. 1665. quæ *Capite proximo* commemoravi, miles in caſtris in jus vocari nequit ob debitum antiquum, aliudve extra caſtra contractum.

Sed ſi apud civilem Judicem conveniantur, apud qualem, ſupereſt quærere. Et putem apud ordinarium Judicem loci, ubi morantur, neque enim novi privilegium, quod eos ordinaria juriſdictione eximat. Eſt tamen, qui ait (6), quia multi in creditorum fraudem, ſe militiæ dabant, Ordines Generales 29. Apr. 1589. edixiſſe, in cauſa non militari omnes milites, cujuſcunque conditionis, convenirentur apud Curiam Hollandiæ &c. Alius (7) deinde ſcripſit, *dat Krygsluiden om gemeene Saken, den Oorlog nog baren dienſt niet rakende, voor het Hof van Holland geroepen mogen werden volgens 't Placaat van de Staten van Holland van den 29. Apr.* 1589. Edictum, quod Ordinum Generalium eſt, perperam tribuit Ordinibus Hollandiæ meliuſque hac in re ſapit in *Not. ad* § 68. *Edict. de crimin. n.* 2. ubi tamen, rurſus perperam, ut mox audies, id edictum 29. Apr. 1589. ad cauſas civiles reſtringit (8). Iterum alius tam in cauſa criminali, ſi in flagranti delicto præveniat, quam in cauſa civili Curiæ Hollandiæ adſcribit juriſdictionem in milites, Edicto tamen illo 29. Apr. 1589. ad civilia quoque reſtricto. Rurſus alius (9) id Edictum ad communia militum crimina refert, atque ſi ſanciverit, in illis delictis præventioni locum eſſe. Neſcio his an aliis Magiſtris uſa ſit Curia Hollandiæ, cum ait in § 91. Formæ, quam ſibi compoſuit anno 1670. Curiæ juriſdictionem eſſe *over alle militaire*, Hagæ degentes, *zig onthoudende en gehuyst zynde*, niſi in cauſis militaribus.

Miror ſane, tantam Pragmaticorum turbam pronunciare potuiſſe de illo edicto 29. Apr. 1589. vel non lecto, vel certe non intellecto. Eſt autem id edictum (10) ab Ordinibus Generalibus ex conſilio ſuorum Conſiliariorum factum, &, ſicuti multa alia iiſdem de rebus facta, jubet, milites, qui iis, qui Ordinum Generalium ſecuritate publica utuntur, vim faciunt, vel a captivis hoſtibus plus, quam oportet, exigunt, puniri ab utriuſque Militiæ Magiſtro, qui ſi officio ſuo deſit, puniri poſſe a Conſiliariis Ordinum Generalium aut ſingularum Provinciarum, vel a Curiis Supremis in quaque Provincia, aliiſve Judicibus, qui de criminibus cognoſcendis poteſtatem habent, ceſſare enim hic militare privilegium. Nihil quicquam ibi exſtat de cauſis civilibus, nihil etiam quicquam de cauſis indiſtincte criminalibus, nam de communibus plane tacet, & quod ad duo delicta militaria, ibi commemorata, præventioni locum facit, ut hic retuli. Singulare igitur eſt id edictum, & omnino nugas agunt, qui, quod tempore belli ſancitum eſt de duobus criminibus militaribus, transferunt ad cauſas civiles vel quaſcunque criminales, vel qui Curiæ Hollandiæ hic præ-

(6) Merula *Prax. civil. lib.*4. *tit.*40. *cap.*3.
(7) Van Leeuwen ad Peckium *de arreſt. cap.* 5. *n.* 6.
(8) Groenewegen *de legib. abrog. ad l.*6.*C. de juriſd. omn. judic.* & *ad l.*1.*C. de exhib.* & *tranſmitt. reis.*
(9) Voet *de jure milit. cap.*7. *n.*9.
(10) *Plac. II.* 4. 6. 1. 3.

præcipuum quid largiuntur.

Sed forte alia ratione defendi poterit Curiæ Hollandiæ juriſdictio in cauſa debiti, quod nempe ex § 8. *Formæ Cur. Holl.* 1531. Curiæ cognitio competat *van Obligatien van Officiers, daar by zy hen onder haren Zegel of Handteeken verbonden ſullen hebben ſekere ſomme van penningen te betalen, of andere dingen te doen*. Ita ſane Curiæ Hollandiæ juriſdictionem in Præfectum quemdam militarem defendit Conſultor quidam Hollandus (11), & ea quoque veſtigia videtur premere alius quidam Hollandus (12), quia ſcilicet militum Præfecti ſimpliciter quoque *Officiers* vocantur. Perperam, appellatione enim τῶν *Officiers* ibi Ballivios intelligi res certa eſt, hi, ſi ex contractu ſcripto conveniantur, ob metum potentiæ, apud Curiam vocari poſſunt, & ſic eſſe intelligendum illum § 8. alius conſultor jam animadvertit (13), & Curia Hollandiæ etiam judicavit 3. Mart. 1676. (14). De delictis quoque, in officio commiſſis, a Curia Ballivii judicantur *d.* § 8. *&* § 12. *Form. Cur. Holl.* 1531. & ad ea *d.* § 8. reſtringit poſtremus Conſultor, ſed verba, quæ exhibui, ad cauſas civiles pertinent.

In primis autem hic notari velim, quod ait § 43. Formæ, quam Ordines Generales Conſiliariis ſuis dederunt 12. Apr. 1588. (15) quodque ipſum repetitum eſt § 50. eorum novæ Formæ 18. Jul. 1651. (16) nempe Ordines Generales & ſingularum Provinciarum poſſe, ſi neceſſitas urgeat, etiam de iis ſtatuere, quæ Conſiliariis illis mandata ſunt, utpote delictum militum habere, diſciplinam militarem exercere, punire delicta militum, & alia ejus generis, ſed in iis, quæ mandata non ſunt, nullam eorum Conſiliariorum eſſe poteſtatem, quod longo verborum agmine ibi exprimunt, & ſupra alia occaſione retuli *cap.* 12. Ex quibus intelligimus, eorum Conſiliariorum non aliam eſſe juriſdictionem, quam delegatam, & quicquid delegatum non eſt, ad Ordines, Magiſtratus & Judices ſingularum Provinciarum pertinere. Sed quemadmodum cum his componi poſſint tot eorum Conſiliariorum judicia, de cauſis matrimonialibus, & aliis ſexcentis, ſine ulla delegatione exercita, forte alius, me doctior & peritior, explicare poterit, ipſe enim explicare non poſſum. Idem dico de tot ſententiis, a Senatu militari latis in rebus, quæ non ſunt ſui fori. Scio omnium Judicum commune vitium eſſe pomœria juriſdictionis ſuæ omni ope extendere, ſed exceptio fori, quæ reliquis Judicibus opponitur, militaribus & præcipue illis Conſiliariis opponi non ſolet, non alia forte cauſa, quam quod rei, qui conveniuntur apud Judices militares, & præcipue apud Conſiliarios Ordinum Generalium, metuant indignationem eorum, qui ſibi in aliis tantum prodeſſe & tantum nocere poſſunt. Illud ſilentio præterire non poſſum, ipſos Conſiliarios Ordinum Generalium, tam in celeberrimo illo Decreto 3. Feb. 1703. quam in deliberationibus ſuper eo habitis, rotundo ore & ſe, & inferiores Senatus militares, quin & ſuperiorem, & ante & poſt annum 1650. non duntaxat de militaribus delictis, ſed & de cauſis civilibus, & matrimonialibus, & hereditaribus, quæ ſol-



(11) *Bell. jurid. caſ.* 19. *n.* 1.
(12) Van Leeuwen *R. H. R. lib.* 5. *cap.* 6. *n.* 4.
(13) *Bell. jurid. caſ.* 19. *n.* 2.
(14) *Ibidem*.
(15) *Plac. IV.* 1. 3. 1.
(16) *Ibidem n.* 2. & Aitzema *Herſt. Leuis* p. 537.

Digitized by Google

ſolvendo non ſunt, jus dixiſſe, ſed in Libello, quo deliberationes continentur, & præcipue complectitur Edicta & Decreta Ordinum, ex quibus deſcendit auctoritas juriſdictionis, in eo, inquam, libello nihil quicquam memorari, quod cauſam præbeat juriſdictioni militari in tantum porrigendæ, ut ante & poſt annum 1650. porrecta eſt, & adhuc porrigitur. Ajunt quidem illi Conſiliarii, juriſdictionem militarem primum eſſe coercitam Decreto Ordinum Generalium 25. Mart. 1651. cujus ſupra aliquoties memini, & quod in poſterum ſequendum eſſe illi ipſi Conſiliarii juſſerunt eo Decreto 9. Febr. 1703. Sed ſcire velim, cur etiam poſt annum 1703. & inferiores Senatus militares, & ſuperior, & cur illi ipſi Conſiliarii ſexcenties ſe immiſcuerint, & adhuc immiſceant cauſis civilibus cujuſcunque fere indolis. an non animadvertunt, Judices militares, ſe inferiores, ſic juſſa ſua ſpernere? Et quid in aliis reprehendant, quod ipſi factitant? Exſpecto igitur alias auctoritates, quam adhuc vidi, aut Judices militares, inferiores & ſuperiores pomœria juriſdictionis ſuæ longe latius extendunt, quam par eſt &, leges permittunt.

## CAPUT XV.

*Magnarum urbium in Hollandia Cives, eorumque bona, etiam in agro arreſtari poſſe.*

QUemadmodum alibi, ſic & in Hollandia Arreſta uſu palam recepta ſunt. Quia autem ex Arreſtis forum ſortimur omnino intereſt ſcire, an verum ſit, qnod vulgo jactatur, magnatum Urbium in Hollandia Cives eorumque bona, in agro arreſtari non poſſe. Arreſtandi facultas ex ratione ſubjectionis petenda eſt, ideoque, quia ubicunque quis invenitur, ibi & ſubjectus intelligitur, ibidem quoque arreſtari auctoritate publica poteſt, niſi ſpeciale privilegium habeat. Eſt tamen Hollandus (1), qui ſoli Curiæ jus arreſtandi tribuit, non Urbibus, niſi ex privilegio Principum, Pagis vero nunquam, quia privilegium non habent. Quæ aut non intelligo, aut valide ſtulta ſunt, ſed latius hæc refutavi *libro ſingulari de foro Legator. cap.* 2. Quiſquis juriſdictioni præeſt, recte arreſtat quemcunque, niſi qua lex vel pactio impediat.

Arreſtorum vero moleſtiis variarum Urbium privilegiis occurſum eſt, & hæc omnino ſervanda ſunt, ſed cum nulla ſint privilegia, vel non pertineant ad agrum, cujus Magiſtratus arreſtum largitus eſt, puto fabulam eſſe, quam vulgo narrant, magnarum Urbium in Hollandia Cives, eorumque bona, in agro arreſtari non poſſe. Vulgo utique arreſtis utimur, & nemo ab his immunis, niſi qui immunitatem probet. Quæro igitur, qua auctoritate ſe defendant magnarum Urbium Cives? Audiamus eorum Patronos. Eſt, qui id efficit ex edicto Ordinum Hollandiæ 17. Jan. 1647. (2). Sed id edictum, poſtquam mulctam indixiſſet iis, qui in agro cerimonias Pontificias colunt, nihil aliud ait, quam delinquentes, donec mulcta ſolvatur, in agris arreſto detineri poſſe, ſalvis privilegiis Urbium, quarum cives in agro arreſtare non licet, & ſunt ejuſmodi quarumdam Urbium privilegia, ſed quæ cum maxime pertinent ad certas cauſas, vel ad certa loca, nullum vero

(1) Neoſtad. *deciſ. Supr. Cur.* 83.

(2) Van Zurk *Cod. Batav V. arreſt.* § 5. ipſum Edictum exſtat *Plac. I.* 1. 4. 1. 4.

vero generale eſt, majoribus Urbibus indiſtinƈte datum, ne eorum cives ullibi in agro arreſtare liceret.

Nullus autem dubito, quin huic fabulæ originem præbuerit Reſponſum quoddam juris, quod quinque Advocati Hagani, ea de re ſententiam rogati, dederunt 23. Apr. 1638. (3) rotunde illi ajunt, magnarum in Hollandia Urbium cives eorumve bona, in agro non reƈte arreſtari, & ex eo Reſponſo idem deinde alii, tanquam jus certum tradidere (4). Sic grus gruem ſequitur. Sed quia noſtrorum JCtorum Reſponſa nulla auƈtoritate juris cenſentur, videndum quibus rationibus hanc ſententiam defendant. Ait Reſponſum juris, ex § 9. *legum* quas Maria Burgunda Hollandis & Zelandis dedit 14. Mart. 1474. & ex § 220. Form. Curiæ Hollandiæ quemque eſſe vocandum ad ſuum Judicem ordinarium, & inde efficiunt, non reƈte in agro arreſtari, qui cives Urbium ſunt, habere enim Scabinos, qui de eorum cauſis judicant. Deinde ait, arreſta eatenus tantum valere, quatenus judicio contradiƈtorio recepta ſunt, arreſta civium magnarum Urbium in agro judicio contradiƈtorio nunquam eſſe recepta, pro jure igitur vel conſuetudine eſſe habendum, ne ejuſmodi arreſtis utamur.

Sed fere indignum eſt id Conſilium, contra quod diſputes. Si valeat ea ratio, quemque eſſe vocandum ad Judicem ſuum ordinarium, nemo non tantum ex majoribus, ſed & minoribus Urbibus, quin nec ex Pagis alibi arreſtari vel conveniri poſſet, niſi cogitaverint illi Conſultores, nullibi ordinarios eſſe Judices, quam in magnis Urbibus, ſi enim hi & alibi ſint, unde magnarum Urbium cives id præcipuum habent? Nam utique generaliter loquuntur *d.* §§ *9. & 220.* ne quis quem in Hollandia, Zelandia, & Friſia ad alium, quam ordinarium Judicem vocare velit. Vetant *d.* §§ quem evocari, non ibi, ubi eſt, detineri convenirive. De cauſa arreſti nihil quicquam ſancitum eſt, id *d.* §§ nec ſancire conſtitutum erat. Rem ipſam expreſſit § 15. Conſuetud. Amſterd. 1570. *Dat men niemand van de onderſaten van Holland ter eerſter inſtantie mag evoceren buiten den zelven Lande, en dat men elk moet aanſpreken voor ſynen dagelykſen Regter, uytgeſondert in cas van Arreſt.* Vides regulam, & ſimul vides exceptionem. De regula accipiendi illi §§ *9. & 220.* Sed quia arreſtum tribuit forum in patria arreſti, reƈte additur exceptio in *d.* § 15. Quod porro ajunt Conſultores de judicio contradiƈtorio, vix ſeriam reſponſionem meretur. Ubi quæſitum unquam, an magnarum Urbium cives in agro arreſtari poſſint? Et ubi, ſine privilegio, judicatum, non poſſe? Si rerum perpetuo judicatarum in hanc rem exſtaret auƈtoritas, licet res ex fabula trahat originem, ea forte in contrarium me vocaret, ſed cum non exſtat, ne patiamur nos rationibus, adeo frivolis, tranſverſum agi.

Ceterum quarumcunque Urbium cives, quæ ſpeciale privilegium non habent,



(3) Exſtat *in Formulario t. 1. c. 24. p. m.* 350. & apud Bort *de arreſt. part.* 4. *num.* 39.

(4) Van Leeuwen *R. H. R. lib.* 5. *part.* 7. *n.* 16. & *in Not. ad* Peckium *de arreſt. part.* 4. *n.* 21. *p.* 136. & *part.* 8. *n.* 1. *p.* 215. & *Inleiding tot de Coſtuimen van Rynland. n.* 23. *vſ. ten anderen*, & *ad* § 44. *van de zelve Coſtuimen.* Bort en van Zurk *d. locis. Manier van proced. voor 't Hof t.* 5. *c.* 6. *n.* 5. & *ſeqq.*

bent, & in agro, ubi inveniuntur, detineri & in jus vocari poſſe, vel ex ipſis quarundam Urbium privilegiis ſatis apparet. Cui bono privilegia, ſi id in Hollandia jus commune ſit? Et quid ſi ne ipſa quidem privilegia, utique pleraque, tantum non tribuant civibus, quantum tribuunt Auctores ejus Juriſprudentiæ? Igitur beatiores erunt Urbes, quæ privilegium non habent, quam quæ habent? Sed, priuſquam de ſingulis videamus, ſcire velim, quas Urbes intelligant, ubi de majoribus in hoc argumento ſermo eſt. An duntaxat *ſex magnæ*, quæ eo nomine ſæpiſſime occurrunt in antiquis Hollandorum monumentis, nempe Dordrechtum, Harlemum, Delfi, Leida, Amſterdamum & Gouda? An addemus Rotterdamum, ut additur in edictis Ordinum Hollandiæ, quibus definitur, ad quas ſummas cum inhibitione appellare non liceat, quemadmodum in § 2. Edicti 24. Mart. 1644. & in edicto 8. Maj. 1674.? Sic quidam cenſet (5), ſed alii, in hoc argumento occupati tacent. Alias tamen Urbes, opinor, excludent, cum pro majoribus nunquam habeantur.

Sufficerit igitur harum, quas recenſuimus, Urbium privilegia, quæ ad manum ſunt, excutere, & ſic de re ipſa pronunciare. Qui illa, quod ad immunitatem arreſti, privilegia comportarunt, de Dordrechto ſolent ſilere, quod factum non oportuit. Florentius certe Dordrechtanis privilegium dedit anno 1284. (6) ne quis eos, eorumve bona *intra Zuyd-Hollandiam* arreſtare vellet, quod & ipſum § 21. Conſuetudinum (7) ejus Urbis inſertum eſt. De Zuyd-Hollandia ſola vides, extra eam igitur in reliqua Hollandia arreſtare licebit. An quod Harlemenſium ſit privilegium in hanc rem, mihi non conſtat, ſed de Delfenſibus exſtat privilegium Maximiliani & Mariæ, datum menſe Auguſto 1477. (8) quo continetur, ne quis Delfenſis, ex actione perſonali, in agro in jus vocari poſſit, ſed duntaxat apud Judices Delfenſes. Quod privilegium generale eſt, &, ut mihi quidem videtur, excludit cauſam arreſti, abſque ea enim inutilis eſſet quæſtio, an Delfenſis ad Judicem non ſuum in jus vocari poſſet. Simile eſt privilegium, Leidenſibus datum a Wilelmo III. annis 1306. 1315. & 1338. (9) ne ſcilicet a quoquam Leidenſes judicarentur, quam a Scabinis ſuis. Scio eſſe, qui ad cauſas criminales id privilegium referunt, ſed, ut generale eſt, largiamur, generaliter eſſe accipiendum. Quod ad Amſterdammenſes exſtant duo privilegia Wilelmi Hannonii, & tertium Alberti Bavari (10), quibus cavetur, ne eorum incolas bonave in agro arreſtare liceret ad latus Boreale Moſæ, *benoorden de Maſe*, quod & ipſum expreſſum eſt § 16. Conſuetud. Amſterd. 1570. Vides, interdictionem reſtringi ad Borealem tractum Moſæ. Goudanorum nullum, quod ſciam, privilegium commemoratur, ſed Rotterdammenſes ex privilegio Wilelmi Hannonii 1340. (11) non arreſtantur *van onverplogen ſchuld*, ſive *onverwillekeurde ſchuld*, ut habet § 22.

(5) *Auctor Ordinis judiciarii apud Curiam t. 5. c. 6. n. 6.*

(6) Oudenhoven *Zuyd-Holland.* p. 109.

(7) Apud Oudenhoven *d. libr.* p. 83. & *ſeqq.*

(8) *In Formul. l.* 2. p. 398. & 399.

(9) Van Leeuwen *Inleid. tot de Coſtuimen van Rynland* § 22. & *ad* § 44. *earundem Conſuetud.*

(10) Memorantur in *Formul. l.* 2. p. 391.

(11) Van Leeuwen *Inleid. tot de Coſtuimen van Rynland.* § 23.

Digitized by Google

§ 22. LL. quas idem Wilelmus Hannonius Amſterdammenſibus dedit 9. Dec. 1342. Ut ita arreſtare liceat, ſecundum hæc privilegia, *over verploge of verwillekeurde ſchuld*, quod videtur eſſe æs alienum, apud Scabinos contractum.

Habes ſententiam Privilegiorum, & ex iis intelliges, etiam illum (12) ineptire, qui iis Privilegiis utitur ad ſtabiliendam Juriſprudentiam de non arreſtandis in agro magnarum Urbium civibus, quin potius ex iis ipſis Privilegiis intelliges, quicquid eſt ejus juris, ex gratia Principis fuiſſe profectum, nec omnia Privilegia eſſe indefinita, ut jus indefinitum comminiſcuntur alii, ſed quædam reſtringi ad certos terrarum tractus, & quædam diſtinguere inter naturam æris alieni. Atqui ſecundum Auctores novæ Juriſprudentiæ ſublata erit omnis terrarum tractus & omnis æris alieni differentia, & omnino pinguius jus habebunt Urbes majores, quæ ſine privilegio vivunt, quam quæ ob bene merita nactæ, vel grandi ære ea mercatæ ſunt.

Satis denique deſtruit illam Juriſprudentiam, quod Urbes, etiam majores, ex conventione partium, vel alia qua cauſa, utantur *het regt van afſchryving*, ut appellari ſolet, utuntur eo jure Urbes adverſus Magiſtratum, qui in agro arreſtavit, ut arreſtum relaxare, & reum ad ſe remittere velit, ſi forte convenerit, ne incola alicujus Urbis in eo pago conveniri vel arreſto detineri poſſit. Cui bono illa conventio de non utendis utrimque arreſtis, quod ad majores ſcilicet Urbes, ſi ipſo jure tutæ ſint? Satis id animadverterunt quinque illi Conſultores, ſed ajunt, quamvis ſint Urbes, *die tegen het platte Land regt van afſchryving gebruyken*, eas tamen olim numero Urbium non fuiſſe habitas, utique non fuiſſe habitas pro majoribus & antiquis Urbibus. At vero ejuſmodi conventio anno 1532. etiam interceſſit inter Leidam & varios Pagos Rynlandiæ (13), & nemo negaverit, Leidam ſemper fuiſſe habitam pro Urbe, & quidem pro Urbe majore & antiqua. Attamen Leida ſatis videtur fuiſſe tuta privilegio, ut, quod ad cives ſuos, non opus fuerit illa conventione, niſi putaverint, id privilegium ceſſare in cauſa arreſti, vel ad crimina duntaxat pertinere, ſive alio quocumque modo ei diffiderint.

## CAPUT XVI.

### *De domicilio impuberis vel minoris & an ſuperſtes parens vel tutor id mutare poſſet, & quo effectu circa ſucceſſionem ab inteſtato?*

Intereſt ſcire, ecquid ſit domicilium impuberis vel minoris, ſic enim ſcimus, quo foro utantur, & quo jure iis ſuccedatur ab inteſtato. Sane liberos impuberes & minores, ſi parentes habeant, eorum foro uti res certa eſt, nam quod ajunt, filios etiam ſine conſenſu patrum domicilium mutare poſſe, admiſerim in iis, qui in poteſtate non ſunt, non iis, qui adhuc ſub cura ſunt vel parentum, vel tutorum. Et cum quidam Uliſſinganus minor cum quadam Amſterdammenſi, nuptiarum contrahendarum ergo, Vianam conceſſiſſet, ibique impetraſſet civitatem, & ſic nuptias contraxiſſet, proclamationibus, quas vo-

(12) Van Leeuwen *R. H. R. lib. 5. part. 7. num. 16.*

(13) Van Leeuwen *ad* § 44. *Conſuetud. Rynland. n. 3.*

vocant, Vianæ duntaxat factis, quæ ex § 3. *Ordonn. Polit. Holl.* & ex § 6. *Ordonn. Pol. Zeland.* fieri debebant in loco domicilii, eaque ratione tutores juvenis nuptias reſcindi petiiſſent, Curia Hollandiæ ult. Jul. 1629. ſecundum tutores ſententiam dixit (1), ſcilicet quum neque Amſterdami, neque Uliſſingæ proclamatæ eſſent nuptiæ. Juvenis, Uliſſingæ natus, a tutoribus, Uliſſingæ habitantibus, ſtudiorum cauſa, Harderovicum miſſus, feriarum tempore Amſterdamum excurrerat, & ibi Venerem Minervæ prætulerat.

Addo aliam ſpeciem, quæ Hollandos JCtos exercuit. Quidam Juvenis, Heuſdæ natus, ibi utrumque parentem amiſit. Ejus tutor, qui Hagæ Batavorum habitabat, miſit juvenem nunc huc, nunc illuc, & tandem Amſterdamum mercaturæ addiſcendæ cauſa. Quum ibi nuptias facere conſtituiſſet, vocat tutorem, ſi contradicere vellet, Amſterdamum ad Delegatos cauſarum matrimonialium. Reſponſum eſt (2), minorem neque in cauſa matrimoniali recte agere adverſum tutorem ſuum. Perperam, ſed hoc jam non agimus. Deinde reſponſum eſt, Heuſdæ, ubi parentes defuncti erant, matrimonium fuiſſe publicandum, & ibi litigandum, ſi tutor ei contradicere vellet, nam ex Epiſtola D. Hadriani ne eum quidem, qui alicubi ſtudiorum cauſa moratur, domicilium ibi habere credendum eſſe, niſi decem annis tranſactis, & fortunis ſuis eo tranſlatis, *l. 2. C. de incol.* multo minus igitur eum, qui mercaturæ diſcendæ cauſa alicubi moratur, cum major ſit ſtudiorum, quam mercaturæ favor, quin, ſi Heuſdæ litigandum non eſſet, tutorem, qua Rationalem Hollandiæ, non niſi ad Curiam vocari poſſe: ſic, inquam, reſponſum eſt, ſed rurſus perperam. Quod ajunt ſtudiorum vel mercaturæ cauſa domicilium pupilli non mutari, id utique non aliter verum eſt, quam de eo, qui alibi domicilium habet, qui alibi non habet, ubi moratur, ibi habitat. Parentes, ſed mortui, quod Heuſdæ habitarunt, nihil quicquam refert, cum morte ſua, quod nemo continuavit, domicilium ſuum exſtinxerint. Et ubi nuptiæ celebrantur, recte citantur omnes, ſi velint contradicere, generale judicium ſequuturi, nec, ſi proprie loquamur, citabatur hic tutor, ſed ſi contradicere vellet, ei denunciabatur, acturus in loco, ubi agendum eſt.

Poſſe tutorem pupilli ſui domicilium mutare, perinde ut poteſt parens ſuperſtes, neſcio, quiſquam ſerio dubitaverit, ſi ſucceſſionis legitimæ cauſa non verſetur, nam, ſi hæc verſetur, multa diſputatio eſt, ut mox audies. Quicunque impuberum vel minorum educationi præpoſiti ſunt, ſive ſint parentes ſuperſtites, ſive tutores, exploratis omnibus, quid iis expediat, deliberant, & de eo ſtatuunt ex animi ſui ſententia. De cauſa matrimoniali audi, quid me Senatore inciderit apud Senatum Supremum. Pater Amſterdammenſis & Matrem, & Titium, qui Amſterdami habitabat, liberis ſuis tutores dedit, ſub auctoritate, *onder Oppergeſag*, ut ajebat, *van Weesmeeſters van Amſterdam*. Mater eademque vidua menſe Maj. 1714. cum liberis quinque, quos penes ſe habebat, Amſterdamo abit, & Leidam domicilium transfert, ut minori ſumtu ibi ſe ſuoſque exhiberet, nihil quicquam contradicente tutore Amſterdammenſi. Menſe Novembri ejuſdem anni Titia, quæ erat ex quinque liberis, Amſterdamum

(1) *Deciſ. mixt.* 74.

(2) *Conſil. Belg. t.* 1. *conſil.* 249.

damum redit, & ibi educanda traditur Matronæ cuidam in ſchola puellari. Menſe Auguſto anni 1713. illa Titia, Leidam reverſa, moliebatur nuptias cum Mævio. Cum mater diſſentiret, a Titia & Mævio vocatur ad Magiſtratum Leidenſem, ut redderet diſſenſus ſui rationes. Superveniunt Magiſtri pupillares, qui Amſterdami ſunt, & contendunt, illas rationes apud ſe eſſe reddendas, Titiam enim minorem nunquam domicilium mutaſſe. Quum ea res unice penderet a mutatione domicilii, placuit partibus de illa, prætermiſſis aliis judicibus, ſtatim litigare apud Senatum Supremum. Inter partes non erat tutor Amſterdammenſis, teſtamento conſtitutus. Soli Magiſtri pupillares agebant, qua *Oppervoogden*, ut præ ſe ferebant, ſed illud *onder oppergeſag*, quo verbo uſus erat teſtator, neſcio an aliam tutelam inferat, quam honorariam. Certe, quod ad rem ipſam attinet, Senatus nihil verius eſſe putavit, quam viduam, quinque liberorum matrem, eandemque tutricem, potuiſſe, quo vellet, domicilium transferre, & revera cum Titia minore, & reliquis fratribus & ſororibus tranſtuliſſe Leidam, ubi ſimul adhuc habitabant. Patris domicilium morte exſtinctum erat, & mater, nunc ſui juris, parſimoniæ conſulens, cum liberis ſuis Leidæ edere, quam Amſterdami eſurire maluit. Quod autem Titia, ad ſcholam puellarem frequentandam, novem fere menſes Amſterdami morata fuerit, eo ipſo domicilium mutaſſe, nemo facile dixerit, & contra quoque reſponſum eſt. (3) Atque ita Senatus 21. Jul. 1716. judicavit (4), Titiam Leidæ habitare, & ibi, ſi vellet, matrem poſſe matrimonio contradicere.

Sed an hæc quoque valebunt, ſi ſuperſtes parens vel tutor domicilium minoris transferat, ut ejus, inteſtati mortui, alia ſit ſucceſſio, quam ante fuit? Inanis, inquies, quæſtio, quia jure Hollandico quiſque intelligitur deceſſiſſe jure loci, in quo mortuus eſt, inde enim cautum eſt § 9. *formæ juris Aasdomici & Scabinici* (5), Pueri, qui habitabat in loco, ubi utebantur jure Aaſdomico, ludentis & caſu morientis in loco, ubi utuntur jure Scabinico, hereditatem deferri ſecundum jus Scabinicum. Quamvis enim nonnulli ſcribant, atque ſi id jus adhuc obtineret, ab aliis (6) tamen dudum animadverſum eſt, *d.* § 9. nec rationem, nec auctoritatem juris habere. Sane illa Forma non eſt niſi incondita Farrago, quæ multa habet ſic ſatis inepta, & eam nulla auctoritate juris eſſe habendam inde apparet, quod, cujus ſit, ignoratur, & quod nullum præ ſe ferat diem vel Conſulem, a privato forte JCto conſcripta in uſum ſuum, privatum certe hominem redolent tres appendices, huic Formæ additæ. Non longe abit a *d.* § 9., quod reſponſum eſt (7), ejus, qui ex Ditione Utrechtana, ob bellum & aquæ diluvium, in Hollandiam fugerat, & ibi mortua erat, hereditatem jure Hollandico deferri.

Ceterum, quod ait *d.* § 9. extremum eſt, ut & quod in contrarium retulit Faber *l.* 1. *Cod. Sab. tit.* 5. *defin.* 3. & 4. Leges domicilii ſequendum eſt, ſed ubi

(3) *Conſil. Holl. t.* 4. *conſil.* 174.
(4) *Obſerv. Tum. t.* 5. *n.* 1259.
(5) Vulgo *Inſtructie van 't Aasdom en Schependoms Regt.*
(6) Van Leeuwen *R. H. R. l.* 3. *c.* 12. *n.* 9. Voet *Comm. ad tit. ff. ad SC. Tertull. & Orphit.* ibique *append. de ſucceſſione ab inteſtato n.* 34.
(7) *Conſil. Belg. t.* 1. *conſil.* 185.

ubi domicilium eſt, pro varietate factorum non tuto definire licet, interea probo diſtinctionem Ulpiani in *l.* 19. § 2. *ff. de judic.* a loco domicilii longe alienum eſſe locum, in quo quis fortuito moratur, & ſecundum hanc diſtinctionem facile eſt in conſilium ire de ſingulis cauſis, quæ incidunt, etiam de his, quæ commemorantur *Conſil. Holl. t.* 1. *conſil.* 8. & 112. rurſus *t.* 2. *conſil.* 38. & 173. ut & de aliis, quas retulit Voet ad *tit. ff. ad SC. Tertull. & Orphit.* ibique append. *de ſucceſſ. ab inteſtato n.* 34. nam longum eſſet, has omnes excutere, & de iis ſententiam meam addere. Omnino igitur intereſt ſcire, non tam ubi quis deceſſit, quam ubi decedens domicilium habuit, nam, ſi hoc ſciamus, ſecundum leges ejus domicilii hereditas inteſtati defertur, ſive major ſive minor deceſſerit, quod ad mobilia nempe, & quæ pro mobilibus habentur, immobilia enim deferri ex jure, quod obtinet in loco rei ſitæ, adeo recepta hodie ſententia eſt, ut nemo auſit contra hiſcere.

Sed eſto, recte mutet ſuperſtes parens vel, tutor domicilium impuberis vel minoris, ſed an eo effectu, ut ſucceſſionis cauſam mutet? Ut bona, quæ a patre vel matre obvenerunt, & ex jure Scabinico ad eorum heredes pertinebant, nunc, translato a ſuperſtite vel tutore domicilio in urbem vel agrum juris Aaſdomici, ad ſuperſtitem, quin vel ad ipſum tutorem pertineant? Sic puto. Scio impuberem vel minorem proprio Marte non recte domicilium ſuum mutare, ſed quid ni poſſet, qui eum repræſentat, & quid ni poſſet cum omni effectu, niſi qua lex ſit, quæ impediat? Sin ajas, parentem, in loco juris Scabinici defunctum, de liberorum ſuorum ſucceſſione legitima ſecurum, Cognatos ſuos iis non ſubſtituiſſe, atque ita, mutato poſtea domicilio, ejus voluntatem circumveniri. Sin hoc, inquam, ajas, id ais, quod neſcis. Potuerunt Parentes, ſi ita videretur, pacto antenuptiali vel teſtamento, alterutrius juris ſucceſſionem eligere, ſed, ſi non elegerunt, ſibi imputent, quod mutandi domicilii & ſic mutandæ ſucceſſionis cauſam præbuerint. Et forte primum defunctus Conjux non elegit jus Scabinicum, ut ſuperſtes, in rem ſuam, domicilium transferre poſſet? Magis ſcilicet ſuperſtitem diligens, quam cognatos ſuos, & ſatis gnarus, liberos ſuos poſt pubertatem, mutato quamvis domicilio, de rebus ſuis teſtamento ſtatuere poſſe ex animi ſui ſententia.

Sunt tamen, qui impuberis, ab inteſtato defuncti, ſucceſſionem ex priſtino parentis domicilio deferunt, & ſic defert Mornacius *ad tit. C. ubi de hered. agat.* & quem illaudatum ad verbum deſcripſit Chriſtinæus *deciſ. vol.* 2. *deciſ.* 166. & ſic reſponſum eſt (8), ne quidem ipſam cum filio, cujus nulli tutores memorantur, matrem, domicilium transferentem ex loco, ubi pater obierat, efficere potuiſſe, ut non jure loci originis paternæ moreretur. Et in eandem ſententiam alii quoque ſapiunt (9). Omnes illi provocant ad domicilium originis, quod patre defuncto in liberis continuatum videri debet. Et ſic eſt, ſi liberi, ex conſenſu tutorum, ibi habitare pergunt, ſed ſi aliud domicilium præferant, cedo, cur non poſſint. Ipſe utique pater morte domicilium ſuum extinguit, & inter omnes nunc conſtat, domicilium originis hodie non frequentari,

(8) *Conſil. Holl. t.* 2. *conſ.* 21.
(9) *Conſil. Holl. t.* 1. *conſil.* 152. & *conſil. Belg. t.* 4. *conſil.* 93.

tari, quin nec jure Romano de domicilio originis tam præclare eſſe ſentiendum ab aliis jam animadverti cœptum (10), ſed non ſatis adhuc expeditum eſt.

Mediam ſententiam extulit Rodenburg *de jure conjug.* tract. *de jure, quod oritur e Statut. diverſ. tit.* 2. *parte altera c.* 1. *n.* 6. *&* *c.* 2. *n.* 2. *&* 3. cumque ſecutus Voet ad *tit. ff. de judic. n.* 100. Permittunt illi, ut ſuperſtes parens vel tutor domicilium impuberis vel minoris mutet, ſed non permittunt, ſi mutet in fraudem tertii, ut forte intervertat hereditatem & ad alios heredes transferat, quam in antiquo domicilio ab inteſtato ſucceſſuri eſſent, & ex facto ajunt, definiendum eſſe, quo animo domicilium mutetur. Sed quam difficile eſt, de ſecreto animi ſententiam ferre, & quam infinitis ea indagatio cauſam præberet litibus? Imo, inquiunt, ex eo animum fraudulentum licet intelligere, ſi pater vel mater languentem forte & ægrotantem impuberem ex loco juris Scabinici in locum juris Aaſdomici transferat, nam ſi valentem & ſanum tranſtulerit, largiuntur, fraudis ſuſpicioni locum non eſſe. Sed quem vocas *languentem & ægrotantem*, non, putem, ſi caput, ſi dentes doleant. Sed quid ſi febricula comes adſit? Neſcio & lubrica res eſſet, gradum morbi definire. Si ſimile quid placeret, mallem, omnem translationem domicilii, quæ ſucceſſionem inteſtati mutat, habere pro fraudulenta, niſi probetur, aliam fuiſſe mutandi domicilii cauſam. Sed difficillima eſt ejus rei probatio, & forte tunc deſiderabis idoneam mutandi cauſam, &, ſi minus idoneam exiſtimes, reſpondebis pro animo captandæ hereditatis. Adeo ſcilicet vagamur pede incerto, ſi, abſque ulla auctoritate juris, regulæ, quæ ſuperſtiti parenti vel tutori permittit domicilium impuberis vel minoris mutare, neſcio quas exceptiones affingas, ut evites, quod, ut dixi, ipſe defunctus, ſi ita ei videretur, evitare potuiſſet.

Sed quum ſexcenta exſtent mutati a parente ſuperſtite vel tutore domicilii, nunquamne, inquies, ea de re litigatum vel judicatum eſt? Litigatum ſcio, judicatum non auſim dicere. Ecce, quæ mihi nunc ſuccurrunt. Patre defuncto mater, quæ Medioburgi Zelandorum habitabat, cum filio, qui ἐπιληψίᾳ laborabat, Leidam domicilium transfert, quo, ut apud plures vicinos erat profeſſa, filii morientis ab inteſtato heres eſſet, neque enim ſatis videbatur fidere teſtamento, quo filius, proxime pubertatem egreſſus, matrem ex aſſe heredem ſcripſerat, quia agnati prætexebant, filium ad condendum teſtamentum, mente ſatis integra non uti. Nondum elapſo anno poſt domicilium mutatum filius Leidæ fato ſuo fungitur. Agnati, facto apud Middelburgenſes arreſto, ibi contendunt, ſe defuncti ab inteſtato heredes eſſe. Imo ſe heredem eſſe contendit mater, cum ex teſtamento, tum etiam ab inteſtato, defuncto quippe filio in loco juris Aaſdomici. Pro matre judicarunt Judices Middelburgenſes 9. Jul. 1725. & Curia Hollandiæ 18. Jul. 1727. ſed incertum, an ex cauſa teſtati, vel inteſtati. Quum appellatum eſſet ad Senatum, primo quæſitum eſt, an filius tantum habuiſſet mentis, quantum ſufficit ad condendum teſtamentum? Sane difficile dictu eſt, ſi mens undequaque perfecta conſtet ex 12. unciis, quot deſiderentur, ut teſtamentum, qua ſani hominis, ſubſiſtat.



(10) Huber. *prælect. ad tit. ff. de judic. num.* 47.

ſiſtat. Sed & in facto teſtes magno utrimque numero modo affirmabant, modo negabant tantum judicii habuiſſe filium, quantum ad teſtamentum faciendum ſufficit, recitatis quam plurimis animi magis minuſve integri exemplis. Sed quum nulla teſtimonia eſſent redacta in *formam*, quam vocant, *probantem*, Senatus tuto ea de re judicare nec potuit, nec debuit. Inanis, inquies, ea opera, cum nihil interſit, ſi mater etiam ab inteſtato filii ſui heres eſſet. Sic eſt, ſi non quidam JCti diſtinguerent, ut & hic nonnulli Senatores diſtinguebant, qua mente ſuperſtes parens domicilium mutaſſet, ut liberorum hereditatem aucupetur, an mente alia & longe diverſa, nam ſimulac huic diſtinctioni locum facis, rurſus habes quæſtionem facti, de mente nempe ſuperſtitis, & ſic iterum recurrendum eſt ad teſtimonia, quæ & hic de mente occurrebant, ſed etiam non redacta in formam probantem, quin ſi vel redacta fuiſſent, mater ex aſſe ſe filii heredem eſſe contendebat, cum tamen ab inteſtato heres eſſe non poſſet ratione bonorum immobilium, quæ jure Scabinico regebantur, ſi quæ forte ejuſmodi in hereditate eſſent, & ad quæ etiam nominatim contenderant Agnati. Sic ut cauſa teſtati neceſſario hic eſſet definienda ante cauſam inteſtati, quia in cauſa inteſtati bonorum diſtinctio erat adhibenda, ſi vel ſecundum matrem jus diceretur. Atque hæc Senatum moverunt, ut 20. Jul. 1728. (11) decreverit, interloquendum, omnia utrimque teſtimonia in formam probantem eſſe redigenda. Quamvis autem ſic dicere non liceat, deciſam hic eſſe quæſtionem, quam propoſui, negari tamen nequit, pleroſque tunc Senatores videri procliviores fuiſſe ad amplectendam diſtinctionem, ecqua mente ſuperſtes parens vel tutor domicilium impuberis vel minoris mutaverit. Sed erant, qui alia ſententia utebantur.

Multo minus illa, quam dixi, quæſtio deciſa eſt in hoc facto. Sempronius, qui Hagæ Batavorum cereviſiariam exercebat, ex uxore defuncta unum habebat filiolum, adhuc impuberem. Ut ejus ab inteſtato heres eſſet (ſic enim facile mihi perſuadeo) 3. Marr. 1731. conducit, ad tres annos, prædiolum aliquod ruſticum in Rhenolandia, prope Leidam, ubi jus Aaſdomicum obtinebat, & eo frivola quædam transfert. Hagæ interea habebat domum, ſupellectilem, officinam cereviſiariam, molam, cereviſiariæ deſtinatam, habebat equos & currus, ſolvebatque tributa & vectigalia, quæ a civibus exiguntur. Filiolus ille 24. Marr. 1731. Hagæ, ubi cum patre habitaverat, decedit. Titius, qui nomine uxoris heres legitimus erat illius filioli ex jure Scabinico, quod Hagæ obtinet, a Senatu Supremo impetrat Interdictum *quorum bonorum* ad adipiſcendam poſſeſſionem hereditatis, a puero illo relictæ. Pater Sempronius ait, ſe domicilium ſuum tranſtuliſſe in prædiolum illud, quod ſub jure Aaſdomico erat, atque ita ſe filioli ſui legitimum heredem eſſe. Sed ex iis, quæ dixi, de ipſo domicilio patris non magnopere erat laborandum, nam qui per æſtatem, voluptatis cauſa, aliquod tempus in Tuſculanis ſuis tranſigunt, domicilium, quod ante habuerunt, non mutant, ut nec mutaverat Sempronius, quod eum docere potuiſſet *l.* 17. § 13. *ff. ad municip.* & *l.* 7. *C. de incol.* ipſe filiolus ne ſemel quidem pernoctaverat in illo prædio, & forte ne pater quidem, cum puer decederet. Paribus igitur

(11) *Obſerv. Tumult. t.* 10. *n.* 2452.

tur ſuffragiis Titio adjudicata eſt fiduciaria poſſeſſio 31. Oct. 1731. ex cauſa ſcilicet non mutati domicilii, ſed id non definit, ſi revera mutatum ſit, an quod ad ſucceſſionem inteſtati, mutare potuerit ſuperſtes parens vel tutor. Memini me Senatore vel Præſide bis terve id alias quæſitum eſſe: ſed cum tentata tranſactione, ut tentari ſolet in cauſis dubiis, ea ſucceſſerit, nihil quicquam deciſum eſt.

*FINIS LIBRI PRIMI.*

# CORNELII VAN BYNKERSHOEK

*JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,*

# QUÆSTIONUM JURIS PRIVATI

## *LIBER SECUNDUS.*

### CAPUT I.

*De pacto nuptiali, quo mulier ſibi ſervavit optionem, an lucrum damnumque, an ſua duntaxat, quæ attulit, ſalva habere malit.*

IN cauſa dotium, etiam hodie mulieribus competere privilegia dotium, & hypothecas tacitas, res eſt oppido certiſſima. Sed quum in Hollandia pauciſſima ſint pacta, quæ cauſam vere dotalem continent, quumque de bonis paraphernis, an hypothecam habeant, dubitetur, & de receptitiis multo magis, ignorantia eorum, qui pacta nuptialia ſolent conſcribere, effecit, ut aliud ὄνομα placuerit, non minus tamen pernicioſum, quam injuſtum. Solent ſcilicet mulieres, pacta bonorum ſeparatione, finito matrimonio optionem ſibi ſervare, ſive lucrum damnumque, ſive duntaxat ſua ſalva habere malint. Atque ita, ſi res bene ceſſerint, lucrum eligunt, ſi male, damno renunciant, & præferuntur omnibus mariti creditoribus in iis, quæ ſe ad nuptias attuliſſe probaverint. Sæpe ita reſponſum & judicatum eſt (1), etiam aliquoties a Senatu Supremo, me Senatore & Præſide. Et ſane ejuſmodi pacta mores tuentur, quamvis, ſi recte judico, jure non ſubſiſtant. Hæc conditionalis, & a voluntate mulieris, lucrum captantis, hypotheca ab improbitate abſolvi nequit, & plane incidit in ſocietatem, quæ *Leonina* dicitur. Talis ſocietas coiri non poteſt, ut alter lucrum tantum, alter damnum ſentiat, ut ex Ariſtone & Caſſio Ulpianus definit in *l. 29. § 2. ff. pro ſoc.* Mulieres ex ejuſmodi pactis, ſi lucrum ſit, ejus partem rapiunt, ſi damnum, id non metuunt, quin ſolius mariti eſt, *Abſtine commodo, ſi damnum metuis*, ſic enim legendum videtur in *l. 23. § 1. ff. eod.* Quid Leoninum, ſi non, *ſocius ero, ſi feliciter res ceſſerit, ſi ſecus, ipſe damnum fere ſolus?* Quod quidam (2) ajunt

(1) *Conſil. Belg. I. 74. II. 90. & III. 75. & 76. 9. & Conſil. Holl. tom. 6. part. 2. conſil.* 178.
(2) Neoſtad. *de pactis antenupt. obſerv.*

ajunt, Leoninam ſocietatem non eſſe, *qua res ad normam juris civilis redacta eſt*, ſordet in ore JConſultorum. Jure Romano mulier lucri damnique, quod maritus fecerat, ſocia non erat, ut nec hodie eſt, quæ ei communioni renunciavit, ſed neque mulier jure Romano, pro libidine ſua, ſi res mariti proſpere ceſſiſſent, lucrum rapiebat; idque eſt, quod Leoninum inducit. Hugo tamen Grotius (3) operoſe diſputat, præſertim in matrimoniali cauſa, pro Leonina ſocietatem non habendam, in qua duntaxat unus de ſuo nihil amittere poteſt, ſed acquirere duntaxat, eique ſententiæ putat argumentum præbere *l.* 29. § 1. *ff. eod.* cum ait, *ita coiri ſocietatem poſſe, ut nullius partem damni alter ſentiat, lucrum vero commune ſit*, ſed mox additur, ita demum id valere, *ſi tanti ſit opera, quanti damnum eſt*, quod in uxore, in quæſtu faciendo fere otioſa, vix aut raro obtinet. Unde Grotius eam clauſulam, ſibi incommodam, aliter interpretatur, ſed contra manifeſtam Sabini & Ulpiani ſententiam. Quod porro ait, Leoninam ſocietatem non eſſe, niſi alter ſocius omne lucrum, alter omne damnum ſentiat, maritum autem, ſi lucrum ſit, in partem lucri venire, id vero me non movet in contrarium, nam, niſi mulieris opera vel induſtria accedat ad exercendam ſocietatem, ſive omne lucrum ſtipuletur, ſive ejus ſemiſſem, ſive aliam quamcumque partem, modo ſimul ſtipuletur, ut ab omni damno ſit immunis, res incidit in pactionem Leoninam, tunc enim & *commune lucrum* improbat *d. l.* 29. § 1. Quod tamen Grotius addit, eam demum eſſe ſocietatem Leoninam, in qua nempe acceptum lucrum damno minuitur, in eo quoque me adſentientem non habebit, in omni quippe ſocietate verum eſt, neque lucrum intelligi, niſi omni damno deducto, neque damnum, niſi omni lucro deducto *l.* 30. *ff. eod.* de reliquo omnis diſputatio eſt, ſi enim in alia re lucrum, in alia damnum illatum ſit, compenſatione facta, ſolum, quod ſupereſt, intelligitur lucro eſſe, § 2. *in fin. Inſt. de ſociet.*

Recepta tamen moribus eſt iniquiſſima illa mulierum optio, & hanc cum maxime defendit Grotius ob matrimonii favorem, ſed nullus matrimonii favor apud me tantus eſt, ut aut rationem vincat, aut legem. De lege vidimus, conſulta autem ratione, improbum omnino & exemplo peſſimum eſt, pro libidine mulierum maritorum creditores emungere, nam in eorum fere caput cuditur hæc faba. Mulieris ex hac optione non omnis fortunæ cum viro participis, ſed proſperæ duntaxat, non item adverſæ, ſi hæc acciderit & maritus ad ἀπορίαν pervenerit, non cum viro amplius, ſed cum ejus creditoribus res eſt. Sua, quæ ad nuptias attulerunt, auferunt jure πρωτοπραξίας, & utinam ſua tantum! Sæpe fraudem fraudi addunt, confictis, privata ſcriptura, inventariis, ex quibus mulieres tempore initi matrimonii longe ditiores, quam revera fuerunt, non alio fine, quam, ſi maritorum res infeliciter ceſſerint, poſt ἀπορίαν non ſua tantum, ſed & maritorum bona rapiant in necem creditorum, & ex his rapinis deinde beate vivant ambo. Ne creditores, ejuſmodi pactorum ignari, fallerentur, quodammodo proſpectum eſt Ordinum Hollandiæ edicto 30. Jul. 1624. Sed hanc, quamvis optimam juris Hollandici partem, uſus ſubegit, in favorem, puto, mercaturæ. Creditum ſcilicet eſt, commer-

(3) *Conſil. Holl.* 3. 203.

merciis frequentandis prodeſſe, ſi quis non ſua tantum, ſed & aliena lubrico mercaturæ exponat. De pecunia credita de pretio rerum emtarum, & de aliis quibuſcunque rebus facile fides habebitur ei, qui beatam uxorem duxerit domum, ubi tamen fortuna deluſerit mercatorem maritum, mox deluſi erunt creditores mariti, ecce enim præſto eſt conventio Leonina, quæ uxorem præſtet indemnem, & ſimul creditorum res evertat. Poſſem plures addere ſpecies, quibus improbum mercaturæ promovendæ ſtudium Reipublicæ plus nocet, quam prodeſt, ſed quid ſurdis narro fabulam.

Solent autem mulieres hanc optionem paciſci non ſibi tantum, ſed & heredibus ſuis. Cum heredis mentio facta non eſſet, & mulier filium reliquiſſet heredem, reſponſum eſt (4), & hunc optionem habere, & ita Curiam Hollandiæ contradictorio judicio cenſuiſſe. Contra quidem judicavit Senatus, me Senatore, 8. Dec. 1717. ſed in ſpecie, qua mulier ſibi optionem erat pacta, *ſi viro ſuperſtes eſſet*, deceſſerat autem ante virum. Generalis eſt quæſtio, an optio tranſmittatur? de qua vide Duarenum ad *l.* 132. § 4. *ff. de verbor. oblig.* &, ſi tranſeat, tranſibit & ad quemlibet extraneum. Quamvis autem dotis privilegium non tranſeat, § 29. *Inſt. de action.* pignus tamen placet tranſire (5).

Cum mulier, ejuſmodi optionem ſibi heredique ſuo ſtipulata, deceſſiſſet relicto filio ex priori matrimonio, privignus ille apud Curiam Hollandiæ contra vitricum contendit, non modo tradendum ſibi eſſe, qui traditus erat, inventarium bonorum, quæ mater, ſed & quæ vitricus ad nuptias attulerat, quin & inventarium omnium bonorum, quæ, defuncta matre, ſupeterant, abſque iis enim ſe optare non poſſe, an lucri velit eſſe particeps. Egit igitur omnes illos inventarios ſibi exhibendos, ſed fiduciaria Curiæ ſententia 27. Jul. 1708. repulſam tulit. Appellat ad Senatum Supremum. Elegantiſſima ſane quæſtio eſt, quæ ſæpe poteſt incidere. Omnes autem apud nos Senatores, uno excepto, putabant, Curiam perperam judicaſſe, pacta enim optione etiam ea pacta cenſeri, ſine quibus optio explicari non poterat. Optio mulieris ejuſve heredis beneficium eſt, ſed quis beneficium eſſe dicat, ſi mulier ejuſve heres de optione ſtatuere debeant, non inſpectis inventariis, libris mercantilibus, rationibus, aliiſque inſtrumentis, ex quibus de inventariorum fide conſtare poſſit. Ita mulier ejuſve heres ſe præſentiſſimo periculo exponerent, cui ne ſe exponerent, optionem ſtipulata erat mulier. Jure Romano nihil quidem ejus rei definitum eſt, utpote incognitis ibi ejuſmodi pactis, ſed tamen eo jure verum eſt, mandata juriſdictione, etiam ea mandata cenſeri, ſine quibus juriſdictio explicari nequit, & optione legata, exhibendas eſſe res, quarum optio relicta eſt. Hæ privigni actio, ex natura rei, nihil erat, quam ipſa actio ad exhibendum, atque hæc datur iis, quorum ex juſta cauſa intereſt rem exhiberi; hic autem omnino intererat privigni inventarios & libros exhiberi, ne, ſolis conjecturis cauſam tranſigens, imprudens læderetur. Quin ſi mulieri ejuſve heredi optandum eſſet ſine ullo, quod præcedit, bonorum examine, utique ea res cauſam præberet continuis in integrum reſtitutionibus ex læſione, deinde reperta. Ego, qui ea quoque ſententia utebar, addebam tamen, mulieris ejuſve heredis non eſſe, exhibitis inventariis & libris, optio-

(4) *Conſil. Belg. II.* 263.

(5) *Vid. Conſil. Holl. II.* 96. & 240.

optionem differre, donec inventarii eſſent refutati, lites pendentes definitæ, & omnia ad liquidum perducta. Rem hanc eſſe ſummariæ cognitionis, & poſſe, qui optavit, adhuc periclitari, ſi forte debitores minus ſint idonei, vel alia quæcunque damna fatalia ingruant. Unus, qui diſſentiebat, exhibitionem negabat, quia hanc ſtipulata non erat mulier, ſed ei jam reſponſum eſt. Præcipue autem eum movebat, ſi facienda eſſet ea exhibitio, mulierem ejuſve heredem nihil quicquam periclitari, ſic enim de lucro & damno palam conſtare poſſe, nec lucrum repudiatum, nec damnum electum iri, atque ita hanc pactionem incidere in ſocietatem Leoninam, quæ jure non ſubſiſtit. Sed quid ſi largiamur, ut omnino largiendum eſt, ejuſmodi pactis ſæpe induci ſocietates Leoninas, illa tamen moribus defenditur, ut ſcilicet mercaturæ bene ſit? Inducuntur ſocietates Leoninæ, ubi de lucro vel damno ſtatim conſtare poteſt, aliquando tamen facta optione mulier ſe quodammodo periculo exponit propter incertos litium eventus & debitorum *ἀπορίας*, ſi, ut dixi, optionem differre non poſſit. Reſciſſa igitur a Senatu eſt Curiæ ſententia 12. Jul. 1709. (6) & vitricus fiduciaria ſententia damnatus omnes illos inventarios privigno ſuo exhibere. Sed quum deinde exhibiti eſſent, & privignus optionem differre vellet, donec inventarii refutati, & omnia ad liquidum perducta eſſent, Senatus 1. Apr. 1710. (7) ob rationes, modo occupatas, privignum illico optare juſſit.

Quum mulier, in alia cauſa, 10. Jun. 1718. ſibi heredibuſque ſuis pacta eſſet optionem, utrum lucri vel damni, quod ſtante matrimonio obveniret, particeps eſſe vellet, nec ne, &, ut optare poſſet, *dat 'er zoude gegeven worden behoorlyke ouverture van ſaken*, maritus, defuncta uxore, ejus heredibus quidem obtulit inventarium bonorum, quæ cum ipſe, tum defuncta uxor ad nuptias attulerat, oblato etiam jurejurando, quo utriuſque fidem probaret, ſed Senatus Supremus 7. Oct. 1735. judicavit, utriuſque inventarii exhibitionem non ſufficere, niſi ſimul exhiberentur libri, aliave inſtrumenta, ex quibus compoſiti eſſent inventarii. Habebat utique maritus ad manum, unde exſcripſerat utrumque inventarium, habebat, qua mercator Amſterdammenſis, libros mercantiles, habebat forte alia, ſed quæ celabat, ex memoria quippe ſua hanc utriuſque bonorum deſcriptionem eſſe factam quis credat? Heredes mulieris de optione lucri vel damni non poterant decernere, niſi inſpectis iis, unde de veritate utriuſque inventarii conſtare poſſet. Nemo ſane a mulieris heredibus exigat, ut ſimplici mariti adfirmationi fidem habeant. Ajebat quidem ille, liberum eſſe utrumque inventarium refutare, ſed non exhibitis inſtrumentis, unde petiti erant, cedo, quemadmodum refutari poſſint. Juſſus igitur eſt maritus eo 7. Oct. 1735. (8) ea inſtrumenta prius exhibere, ſalva deinde heredibus utriuſque inventarii refutatione.

CA-

(6) *Inter acta Senatus*, & *obſerv. tumult. rer. judicat. t.* 3. *num.* 537.

(7) Ibid. *in margine d. num.* 537.

(8) *Inter acta Senatus* & *obſervat. tumult. rer. judicat. t.* 13. *num.* 2916.

## CAPUT II.

*Pacta communione bonorum, inter Conjuges, quorum alter, vel qui ambo liberos habent ex priori matrimonio, non impingi in* l. hac edictali *6.* C. de ſecund. nupt. *etiamſi alter plus bonorum ad nuptias attulerit, quam alter.*

SEculo demum XVI. Hollandos uti cœpiſſe *l. 6. C. de ſecund. nupt.* ſunt qui tradunt (1), ſed qua auctoritate, nondum comperi. Quod ſi ſit, forte deſiderares aliam legem, quæ hanc novam induxiſſet, ut in Gallia factum Mornacius memorat (2), ſed quum omnes JCti Hollandi nunc ſimpliciter ſecundum eam legem reſpondeant, ego nolim ejus auctoritatem defugere. Vulgo autem ajunt, conjugalem bonorum communionem, etiam in liberorum, ex priori matrimonio prognatorum, præjudicium ex conſuetudine prodeſſe contra *d. l. 6.* quod ſi vero pacta fuerit bonorum communio, non prodeſſe, quia, inquiunt, qui paciſcitur, videtur renunciare juri conſuetudinario, & reverti ad jus civile Romanorum, ideoque ex jure ad Conjugem duntaxat pervenire eam partem, quam permittit *d. l. 6.*

Poſtquam in eam ſententiam præiverat Grotius *introd. ad juriſpr. Holl. lib. 2. cap. 12. vſ. Staat te letten*, facile ab aliis recepta, & ut communis probata fuit, etiam in judiciis. Eam certe amplexi ſunt Neoſtadius & Coren iis locis, quos indicavit Groenewegen ad Grot. *d. lib. 2. cap. 12.* & ipſe Groenewegen ad *d. l. 6. C. de ſecund. nupt.* van Leeuwen *R. H. R. lib. 4. cap. 24. num. 8.* & *Cenſur. Forenſ. part. 1. lib. 4. cap. 23. num. 9.* Et ita quoque reſponſum eſt *conſil. Holl. t. 1. conſil.* 41. & 42. & *t. 2. conſil.* 80. 242. & 301. & *t. 3. conſil. 62.* & rurſus *t. 3. Amſterd. conſil. 86.* ubi & refertur ſententia Senatus Supremi 22. Dec. 1612. quæ id ipſum definiviſſet. Idem quoque reſponſum eſt *conſil. Holl. t. 4. conſil.* 205. & 227. & *conſil. Belg. t. 3. conſil.* 154. *q.* 3. Communi tunc opinioni ſuffragium ſuum addit Voet ad *tit. ff. de ritu nupt. num.* 122.

Sed quot & quantæ auctoritates ſint, iis non aſſurgo, ſi lege aut ratione deſtituantur, ut hic deſtituuntur. Lex omnis ſilet. Et tantum abeſt, ut ratio huic ſententiæ ſuffragetur, ut, ea conſulta, malim defendere, ſi prohibitum ſit ſecundo Conjugi plus dari, quam quod minimum datur uni ex liberis prioris matrimonii, eo ipſo quoque prohibitam videri ſtatutariam bonorum communionem, etiamſi ante nuptias de ea nihil pactum ſit. Quid enim, qui nequit dare expreſſe, dabit tacite? Tacite enim dat, qui dives cum paupere ſecundas nuptias contrahit abſque pactis antenuptialibus, & ſic matrimonii ſui ſemiſſem perdit. Atqui *l. hac edictali* ultra portionem cum liberis virilem quicquam perdere vetat. Si ea juriſprudentia uſu invaluiſſet, ego non mirarer, ſed poſtquam invaluit inter ſecundos Conjuges, qui liberos habent ex priori matrimonio, ſubſiſtere communionem bonorum, ſi nihil quicquam ante nuptias pactum ſit, ſatis mirari non potui, cur non id ipſum obtineat, ſi de communione nominatim convenerit, quum eo pacto duntaxat declaretur, Conjuges uti velle ea communione, quam conſuetudo invexit. Satis etiam

(1) Neoſtad. *de pact. antenupt. obſerv.* 4.

(2) *Ad tit. C. de inoff. teſtam.*

etiam abſurdum eſt, non licere pacto convenire ea de re, quam jus publicum probat, & inducit etiam tacite, & magis abſurdum erit, ſi credas, quod vulgo creditur, introductam eſſe bonorum communionem ex frequentia pactorum, quibus ea communio placuit, niſi fingas, tacitum valere, qua de re expreſſum pactum non valet. Romæ ex conventionum frequentia introductum fuit, ut, etiamſi in emtione nihil eſſet expreſſum, tamen de evictione foret actio, ſed ſi de evictione palam conveniſſet, ſecus ſeſe rem habituram, nemo, qui diceret, ullus erit.

Videtur autem ejuſmodi pactum de communione bonorum nihil aliud eſſe, quam expreſſa voluntas jure conſuetudinario utendi, quoniam in pactorum interpretatione ita verſandum eſt, ut ea intelligamus, quæ vulgo fiunt. Inter Conjuges, etiam binubos, eſt conſuetudinaria bonorum communio, & largiuntur hanc non incidere in donationes, quas ſolas, ultra certum modum prohibet *l. hac edictali*, cur igitur incideret pacta communio? Neque dici poteſt, ſocietatem ſic contrahi in fraudem juris, quum ipſo jure, ſi nihil pactum eſſet, eam ſocietatem ſubſiſtere, pleno ore concedant omnes. Ea, quæ ab agentium arbitrio pendent, ita ſemper acta videri, ut agentibus utiliſſima ſint, JCti exiſtimant. Atque ita militem a juris vulgaris teſtamentum, ut putabat, conditurum, ſi declarata ſententia decedat, antequam ea, quæ jus civile deſiderat, adhiberentur, jure militari credendum teſtamentum feciſſe & Ulpianus ait, & D. Marcus reſcripſit in *l.* 3. *ff. de teſtam. milit.* quoniam, inquit, genus teſtamenti ad evertendum judicium ſuum elegiſſe non videtur. Quis itaque credat, ut ſibi nocerent, pactumque ſuum everterent, Conjuges nuptiales tabulas con-ſcripſiſſe? Pactum facere, & ſine pacto bonorum communionem habere, utique voluntatis erant. Sæpe etiam contractibus inferuntur, quæ ipſo jure cauta ſunt; quod ſi fiat, dubitationis tollendæ cauſa fieri, neque jus commune lædere, Papinianus reſpondet in *l.* 81. *ff. de reg. jur.*

At, inquiunt, quo bonum eſt communionem paciſci, quam quis ex ipſa lege habet? Atque ſi non & alia intervenire poſſint, quæ pacta antenuptialia deſiderant, & de quibus non apte paciſcuntur Conjuges, niſi moneatur, quid de bonorum communione placuerit, cujuſmodi pacta mox ſuggeram. Atque ſi etiam, quæ abundant, vitiarent ſcripturam. Quod porro urgent, qui communionem paciſcitur, a conſuetudinaria communione receſſiſſe videri, perinde apud me valet, ac ſi dicas, eum, qui agit, negare, & aliam eſſe hominum mentem, quam verba rotunde præ ſe ferunt. Longe melius ſapit JCtus Utrechtanus, qui *Conſil. Holl. tom.* 3. *conſil.* 54. *n.* 1. 2. 3. & 20. reſpondet, ſecundos Conjuges, qui communionem bonorum ſtipulantur, non alio animo ſtipulari, *quam ut ſe conforment juri Patriæ*, laudata in hanc ſententiam magna Doctorum turba. Alius Utrechtanus, Someren *de jure Noverc. cap.* 3. *n.* 1. ea ipſa ſententia utitur, & neſcio, an idem quoque ſentiat alius, nempe Antonius Matthæus *de crimin. ad lib.* 48. *ff. tit.* 3. *cap.* 7. *n.* 24. cum ait de pacta communione, *ſi conjuges pactis dotalibus ſtatuta confirment, ſeu, ut vulgo fieri ſolet, ſecundum ſtatuta contrahere ſe velle profiteantur, non erit locus d. l. hac edictali, ut recte jam pridem Hollandis placuit*. Neſcio, inquam, an id ipſum velit, quod nos defendimus, an duntaxat, id demum obtinere, ſi *ſtatuto*, non ſola *conſuetudine* introducta ſit communio, ſive in ea tantum ſpecie, ubi nomina-tim

tim ſtatuti confirmati incidit mentio. Sed nihil intereſſe puto, utrum jus, quo utimur, Statuto an Conſuetudini originem debeat, & utrum ſtatutum nominatim confirmetur, an enarretur & probetur, quod ſtatuto comprehenſum eſt. De *praxi Hollandica*, quod addit Matthæus, ex iis, quæ dixi, judicare licet.

Quare verum non eſt, quod identidem inculcant, pacta communione, eam eſſe ex facto hominis, non ex lege. Imo eſt ex lege, ſed, ut modo dicebam, pacto confirmata. Quod ſi ſit, fruſtra etiam huc advocant parœmiam vulgarem, *quod proviſio hominis faciat ceſſare proviſionem legis*, ejus enim parœmiæ non alia ſententia eſt, quam ceſſare curam legis, ſi ipſe paterfamilias ſtatuerit de his, quæ ab arbitrio ejus pendent. Quum lex XII. Tabb. ait, *Paterfamilias uti ſuper pecunia tutelave legaſſit, ita jus eſto*, ſatis ſignificat, legitimam ſucceſſionem, quæ ex lege deſcendit, cedere teſtamentariæ, quæ eſt ex facto hominis, & ſic omnino eſt *l. 39. ff. de acquir. vel omit. hered. & l. 89. de ff. reg. jur.* & ſatis quoque ſignificat, tutelam legitimam cedere teſtamentariæ, & ſic Ulpianus ſcribit in *l. 9. § 1. in fin. ff. de tutel. & ration. diſtrab.* Atque ita obtinet in multis aliis, quæ enumerare longum eſſet. Sed hæc transfer, ſi potes, ad argumentum, quod hic tractamus. Non alia utique hæc quæſtio eſt, quam de poteſtate ejus, qui, quod lege ſive conſuetudine conſtitutum eſt, ipſe quoque tabulis antenuptialibus conſtituit, quod, ſi me audias, æque licet, quam Patrifamilias licet heredem teſtamento ſcribere, quem alioquin ab inteſtato lex vocaret.

Sed & alia ineptia hic prætereunda non eſt. Ex his, quibuſcum nobis res eſt, Auctoribus, nonnulli reperiuntur, qui audent adfirmare, eo ipſo, quod in ſecundis nuptiis tabulæ nuptiales intervenerint, ceſſare communionem bonorum, etiamſi de ea nihil quicquam convenerit. Qua ſententia ego pejorem nunquam vidi, certe ſi exiſtimes factum hominis in cauſa eſſe, cur ceſſet communio, ubi enim de communione nullus plane ſermo interceſſit, ea res juri communi relicta eſt. Poſſunt utique Conjuges de ſucceſſione liberorum & aliis quam plurimis rebus paciſci, quæ ad communionem bonorum nihil quicquam pertinent, & exempla ſic audies. Sin ajas, ſolas tabulas nuptiales efficere, ut communio bonorum cenſeatur excluſa, ais, quod abſurdiſſimum eſt, & quod, ſi verum eſſet, etiam in primis nuptiis obtineret.

Satis diſputatum eſt contra opinionem communem, ſed quia communes opiniones habent ſua fata & viciſſitudines, accipe res, me Senatore & Præſide, de hoc argumento judicatas, & ex his decerne, an non ea ſententia, quam ſupra defendi, nunc ſit dicenda communis. Inter Cajum & Cajam, quæ ex priori matrimonio unam filiam habebat, pactis nuptialibus excluſa eſt bonorum, quæ ad nuptias adferrent, communio, hereditates autem, quæ utrimque ſtante matrimonio obvenirent, eſſent communes, & maritus ſuperſtes ex bonis uxoris ſuæ una cum reliquis liberis haberet portionem virilem. Defuncta uxore relictis aliquot liberis, & illa, quam dixi, filia ex priori matrimonio, hæc adverſum vitricum defendit, pactum de hereditatibus utrimque communicandis incidere in *l. hac edictali 6. C. de ſecund. nupt.* adeoque ſibi ſoli deberi ſemiſſem cujuſdam hereditatis, quæ ſtante matrimonio obvenerat. De ea quæſtione ex conventione partium apud Senatum Supremum litigatum eſt. Si ſimpliciter excluſa fuiſſet bonorum communio,

nio, tunc anxie diſputari poſſet, an hereditas veniret in ſocietatem lucri & damni? ſed vero in hac ſpecie nominatim convenerat, hereditates communicatum iri, &, ſecundum nonnullos Senatores, poterant convenire, omnia bona communicatum iri; atque adeo & hereditates, quidni igitur & ſolas hereditates excluſa aliorum bonorum communione? Quod licet in totum, licet & pro parte. At mox obſtabat eorum juriſprudentia, qui negant, pactum de communione bonorum valere, quamvis valeat pactum de communione lucri & damni, & quamvis utraque communio ſit ex jure conſuetudinario. Rationes, quas jam ſupra occupavi, prolixe in utramque partem adlatæ ſunt, ſed ex novem Senatoribus, qui liti judicandæ intererant, 4. Nov. 1719. (3) quinque reſpondebant pro veteri ſententia, quatuor pro nova, & pro nova deinde ſemper judicatum eſſe, intelliges ex ſequentibus.

Cajus, qui neptim ex filio prædefuncto habebat, uxorem ducit Cajam. Ante nuptias autem paciſcuntur, nulla eſſet bonorum communio, at lucrum & damnum, quod ſtante matrimonio obveniret, eſſet commune, ita tamen, ut Cajæ, ſoluto matrimonio, ſalva eſſet optio, utrum lucri damnive particeps eſſe vellet, nec ne. Poſt nuptias contractas, Cajus ex ſemiſſe heredem ſcribit illam neptim ex filio prædefuncto, & ex altero ſemiſſe Cajam, uxorem ſuam. Moritur Cajus, plurimum lucratus ſtante matrimonio. Tutores neptis, adhuc minoris, conſulunt duos Advocatos hilarioris famæ, quemadmodum dividenda eſſet hereditas. Illi reſpondent, lucrum, quod ſtante matrimonio obvenerat, utpote commune, æquis partibus eſſe dividendum, & poſtquam Caja recepiſſet bona, quæ attulerat, æquis quoque partibus eſſe dividendam reliquam mariti hereditatem. Secundum id reſponſum fit diviſio. Sed quum tutores nepti, jam majori, rationes redderent, illa apud Judices Edammenſes contra tutores contendit, male diviſam eſſe hereditatem, nam Cajam non potuiſſe conſequi ſemiſſem lucri, quod ſtante matrimonio obvenerat, impingere id in *l. hac edictali*, quia lucri communio pacto erat introducta. Ad hæc tutores, Cajum hunc ſemiſſem percepiſſe ex jure conſuetudinario, pactis confirmato. Judices Edammenſes 21. Januar. 1718. ſecundum neptim ſententiam dixerunt, & ſic etiam Curia Hollandiæ, cum appellatum eſſet, 31. Jul. 1722. Cum iterum appellatum eſſet, apud Nos ſententiis variatum fuit. Scio quæri, an pacta communione bonorum, quæ alioquin ex conſuetudine obtinet, id pactum incidat in *l. hac edictali*, ſed nemo, cum quod ſciam, eo unquam traxit pactionem de communione lucri & damni, quod utriuſque induſtria creditur obvenire. Ita ſane Someren *de jure Noverc. lib. 3. n. 3.* ita & alii ſentiunt, nec ſcio, qui diſſentiat. Quin, ut nunc erat, nemo unus Senatorum pactum de communione lucri & damni, imo nec pactum de communione bonorum referebat ad ea pacta, quibus adverſatur *l. hac edictali*, illi enim quinque Senatores, de quibus dixi *verſiculo proximo*, mutaverant ſententiis. In hoc tamen facto quatuor Senatores exiſtimabant, Cajam plus eſſe pactam, quam ex jure conſuetudinario poterat conſequi, pactam quippe eſſe optionem lucri & damni, quod notiſſimos conſuetudinis patriæ terminos ex-



(3) *Obſerv. Tumult. tom. 7. n. 1571.*

cedit, atque ea ratione efficiebant, id pactum non valere, quemadmodum & Someren videtur velle *d. lib.* 3. *n.* 2. Quatuor alii Senatores (nam octo intererant judicio) haud inviti id largiebantur, ſed negabant ad pactam optionem attendi poſſe, niſi ſtante matrimonio damnum obveniſſet, plurimum nunc lucri obveniſſe, atque adeo optionem eſſe habendam pro non ſcripta. Cum ita pari numero collidérentur ſuffragia, Edammenſium & Curiæ ſententia probata fuit 13. Nov. 1725. (4)

Inter Cajum & Cajam, quæ tunc quatuor liberos habebat, ante nuptias convenit, ut bona utrimque eſſent communia excepta ſumma 2000. florenorum, quos Caja ex ſuis bonis ſibi præcipuos ſtipulata eſt. Caja primum defuncta, tutores, quos liberis minoribus dederat, incipiunt hereditatem dividere ſecundum pacta dotalia, atque ſi nempe, exceptis illis bis mille florenis, reliqua omnia eſſent communia: ſed conſultis Advocatis, mutant ſententiam, & lite ad Senatum Supremum tranſlata contendunt, pactam communionem incidere in *l. hac edictali*, & ſimul petunt reſtitutionem in integrum adverſum diviſionem, ac ſi bonorum communio fuiſſet, jam inchoatam. De reſtitutione in integrum laboratum non eſt, nam quia minorum cauſa agebatur, ſi hi fuiſſent læſi, etiam adverſus factum tutorum eſſent reſtituendi. De re ipſa excuſſæ ſunt rationes, quas ſupra dixi; nec hic repeto. Omnes autem Senatores pleno nunc ore reſpondebant, pactam communionem bonorum nihil quicquam obſtare *d. l. hac edictali*, etiam ideo, quod communionis mentio non aliunde profecta fuerit, quam quod mulier ſibi præcipuos ſtipulata fuiſſet illos 2000. florenos, de exceptione enim nihil dici potuiſſe, niſi regula præceſſiſſet. Unus Senatorum, ſpeciali ratione motus, ab aliis diſſentiebat, quod nempe jus conſuetudinarium non ſimpliciter hic pactis fuiſſet introductum, ſed nonnihil ab eo receſſum per ſtipulationem bis mille florenorum, communionem bonorum vel generaliter eſſe inducendam, vel generaliter excludendam, pro parte id fieri non poſſe, niſi impingatur in *d. l. hac edictali*, ſed ejus ſententiæ rationem & auctoritatem deſidero, modo ſtipulatio, quæ ultra conſuetudinariam bonorum communionem accedit, non plus adimat liberis prioris matrimonii, quam per legem licet. In hac ſpecie potuiſſet Caja omnem ſuam fortunam cum marito communicare, ſed noluit, 2000. florenos ſibi præcipuos ſtipulata eſt, in rem oppido ſuam & liberorum ſuorum. Ecquid ejuſmodi pacto peccatum eſt contra *d. l. hac edictali*. Repulſi igitur ſunt tutores, & ſecundum Cajum judicatum 16. Nov. 1728. (5)

Bataviæ Indorum ex Conſuetudine vel Statuto inter conjuges etiam obtinet communio bonorum, niſi contra pactum ſit. Cajus, qui non erat in re admodum lauta (vix enim ad nuptias quicquam attulit, niſi duos filios ex priori matrimonio) uxorem ibi ducit Cajam; viduam ſine liberis, & ſatis beatam. Nuptias præcedunt pacta, quibus convenerat, ut bona, utrimque adlata, eſſent communia, ea tamen lege, ut, ſi Cajus primum moreretur, Caja ex bonis, a ſe adlatis, præcipuos haberet 25000. Imperiales. Poſt contractas nuptias illi Conjuges aliquamdiu adhuc hærent Bataviæ, & magnam ibi rem faciunt. Poſtquam in Hollandiam eſ-

(4) *Obſervat. Tumultuar. tom.* 9. *n.* 2208.

(5) *Ibid. tom.* 11. *n.* 2478.

eſſent reverſi, Cajus primum fato ſuo fungitur, & mox unus privignorum Novercam adoritur, de variis controverſiis litem minatus. In eo uno tamen conveniebant, ut omnes controverſias, quas invicem haberent, ſtatim ad Senatum Supremum deferrent. Inter alia capita, quæ ibi controvertebantur, privignus contendit, ſecundum ea pacta, quæ retuli, Cajæ nihil quicquam deberi, quam bona, quæ ad nuptias attulerat. Scin, quo jure? quia, inquiebat, ante nuptias pacta erat communio bonorum, & id pactum incidebat in *l. hac edictali*. At ſi incidiſſet, ad bona utique id pactum pertineret, quæ utrimque adlata erant, minime vero ad lucrum, quod ſtante matrimonio obvenerat, quodque omnino erat commune, quia de eo nihil cautum fuit. Commune autem patrimonium tantum non ex lucro conſtabat, poſſederant enim Conjuges, moriente Cajo, 1200000. florenos, cujus ſummæ vix ſeſquiunciam ad nuptias adtulerant. Quidni igitur Cajæ ex eo lucro cedat ſemis? Quin inter Senatores nunc omnes conſtabat, jus faſque eſſe bonorum communionem, quæ jure patrio obtinet, etiam pactis ſtipulari abſque metu *l. hac edictali*, idque etiam licere, etiamſi non ſimpliciter, ſed addita exceptione communio placuerit, Senatus judicavit 16. Nov. 1728. ut *præcedenti uſ.* retuli. Alia autem ibi exceptio erat, alia hic eſt. Hanc tres Senatores rejiciebant, atque ſi omnino eſſet in necem liberorum, ex priori matrimonio, quia non is, qui liberos habebat, ſibi quædam præcipua ſtipulabatur, ut erat in alia ſpecie, at ille, qui non habebat, quod, inquiebant, ſemper obeſt, prioribus liberis, atque ita ſemper incidit in *l. hac edictali*. Sed alii ſex Senatores putabant, (unus enim aberat) hanc quæſtionem facti potius eſſe, quam juris, ex eo enim pendere, an facta exceptione, is, qui quædam excepit, omnia reliqua in communionem adferens, non etiam adhuc plus adferat, quam adfert is, qui liberos habet ex prioribus nuptiis? Prohibet *d. l. hac edictali*, ne ex pacto, teſtamento, aliave quacunque ratione a Conjuge, qui liberos habet, plus perveniat ad Conjugem ſecundum, quam pervenit ad unum ex liberis, qui quam minimum nanciſcitur. Id modo ne fiat, nulla, quod ſciam, pacta improbantur. Ergo conjux, qui longe plus habet in bonis, quam conjux, qui liberos adfert, poterit paciſci, ut ſibi quædam habeat præcipua, ſi enim poſſit pacto antenuptiali excludere omnem communionem bonorum, ut poteſt abſque dubio; cur non & poſſit quædam excipere? Sed audio, eſſe id pactum in præjudicium liberorum ex priori matrimonio, quum, ſi id pactum non eſſet, illi liberi ex omnimoda communione plus eſſent habituri, quam nunc habent. Intelligo, at ſi communio bonorum plane fuiſſet excluſa, adhuc minus habuiſſent liberi, & cui plus licet, non debet non licere, quod minus eſt. Id unice quæritur, an id pactum vergat in necem liberorum contra *l. hac edictali*? & ajo non vergere, ſi non eo pacto is, qui liberos habet, plus conferat in conjugem, quam per *d. l.* licet. Quod adeo in ſpecie propoſita non obtinuerat, ut, ſalva etiam exceptione, uxor ad communionem quadruplo plus adtulerit, quam adtulit maritus. Et quicquid pactis antenuptialibus exceptum non eſt, commune eſſe, etiam Grotius reſpondit *conſil. Holl. t. 3. conſil.* 132. *num. ult.* quod neſcio an componi poſſit cum alia ejus ſententia, quæ exſtat *introd. ad juriſp. Holl. lib. 2. cap. 12. uſ. Staat te letten*. Hæ

& aliæ,

Digitized by Google

& aliæ, quæ controvertebantur, quæſtiones judicatæ ſunt 28. 29. & 30. Jun. 1731. Quum autem ab hac ſententia petita eſſet reviſio, ex XVII. judicibus, qui huic judicio intererant, quod ad hoc caput de pacta communione non niſi unus ex Reviſoribus a reliquis omnibus diſſenſit, ſic ut tres, quos dixi, Senatores in hoc judicio etiam ſententias mutaverint. Sententia in Reviſione lata eſt 16. Nov. 1734.

## CAPUT III.

*De Sponſalibus minorum in Hollandia.*

SI quis quæve minor alteri fidem matrimonii dederit, an jure Hollandico ad nuptias cogi poſſit, res quæſitu digna eſt. Loquor de minore, qui duntaxat tutores habet, non de eo, qui parentes, nam, ſi parentes, res ſic ſatis eſt liquida ex § 3. & § 13. *Polit. Ordonn. Holl.* Sane jure Romano ad officium curatoris non pertinet, nubat puella, an non *l.20.ff. de ritu nupt.* ſed non alia ratione, quam quod, ut ibi additur, *officium curatoris in adminiſtratione negotiorum conſtat*. Atquin, inquies, ea ratio hodie ceſſat, cum, ſublata inter tutorem & curatorem differentia, omnes peræque minores, tam quod ad perſonas, quam quod ad bona, tutoribus ſubſint ad uſque annum vigeſimum quintum. Sic omnino eſt, ſed parentum, non tutorum conſenſum deſiderat § 3. *de polit. Ord. Holl.* & ea ratio eſt, quod & tutorem excludamus jure Hollandico, ut excluſit Grotius *introd.. ad juriſprud. Holl. lib.* 1. *cap.* 8. *vſ. 't Huwelyk*, & excludunt omnes, qui juriſprudentiam Hollandicam profeſſi ſunt (1), neque enim *parentum* vocabulo in *d.* § 3. tutores contineri 9. Aug. 1646. & 31. Jul. 1671. Ordines Hollandiæ decreverunt. Loquor de jure, non de honeſtate, multa quippe honeſte præſtantur, quæ inhoneſte petuntur, interque ea eſt conſenſus tutorum in minorum nuptiis. Scio, in *canone* 81. Synodi, Dordrechti habitæ anno 1578. ſponſalia minorum, etiam ſine conſenſu tutorem facta, damnari, ut irrita, ſed bene eſt, quod Eccleſiaſtici legum ferendarum poteſtate deſtituantur, alioquin & ſequendus eſſet *canon* 79. ejuſdem Synodi, qui omnia ſponſalia, ſi non duo teſtes adhibiti fuerint, habet pro clandeſtinis & nullis.

Magis turbat, quod ex § 17. *edicti Caroli V.* 5. *Oct.* 1540. is, qui puellam 20. annis minorem, citra parentum non duntaxat, ſed & citra cognatorum aut Magiſtratus conſenſum uxorem duxit, nihil ab ea acquirere poſſit, quodque idem ſit in muliere, quæ iiſdem non conſentientibus juveni, annis 25. minori, nupſit. De tutoribus quidem ibi ſermo non eſt, ſed de propinquis & Magiſtratibus, quorum neque ullus conſenſus deſideratur in *d.* § 3. Unde diceres eo § 3. abrogatum eſſe *d.* § 17. ut ſunt qui exiſtimant, ſed id vetat dicere § 13. *d. ord. pol. Holl.* ex quo eadem pœna manet minores, contra *d.* § 17. nuptias contrahentes. Alii ad abſurdas *d.* § 17. interpretationes delabuntur. Simpliciter dico, ex *d.* § 13. locum habere illum § 17. in matrimonio, cui parentum voluntas non acceſſit,

(1) Groenewegen *de legib. abrog. ad l.* 8. *C. de nupt.* Van Leeuwen *cenſura Forenſ. part.* 1. *lib.* 1. *cap.* 13. *num.* 10. Idem *R. H. R. lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 7. Voet *ad tit. ff. de nupt.* 16. Van Zurck *Cod. Bat. verbo Houwelyk* § 5. *in not. num.* 2. & Boel *ad* Loenium *caſu* 4. p. 18. & *ſeqq.*

Digitized by Google

ſit, de ſolis enim parentibus intelligo *d.* § 13. quia eorum tantum, non etiam cognatorum aliorumve conſenſum deſiderat *d.* § 3. *ibid.* Aliter quidem habet *d.* § 17. quem ſervare jubet *d.* § 13. Verum ita confirmatio intelligenda eſt, ne ſubvertatur lex, quæ nova conditur. Prudentius Friſii, qui, cum eundem § 17. *libro* 1. *tit.* 1. § 6. & 7. *legum ſuarum* confirmarent, expunxerunt illa verba, quæ ibi exſtant, *of van de meeſte Vrienden en Magen*, quorum tamen loco ratio juris Friſici poſtulabat, ut tutores inſeruiſſent.

Ceterum *d.* § 17. omnino lex imperfecta eſt, quæ non reſcindit, ſed duntaxat punit nuptias, ſine conſenſu eorum, qui ibi memorantur, factas, nihil igitur pertinet ad cauſam ipſius matrimonii. Attamen poſt *d.* § 3. *polit. ord.* neglectis tutoribus, etiam, ut ſupra indicabam, pœnas ceſſare arbitror. Contradices forte ex ſententia, quam 21. Maj. anno 1580. hoc eſt, cum jam eſſet jus novum *d.* § 3. Curia Hollandiæ dixit, & qua ei, qui minorem mulierem ſine cognatorum tutorumque voluntate duxerat, ab ea quicquam acquirere interdictum eſt (2). Sed dicta fuit ea ſententia in re, quæ jam anno 1577. acciderat, & in qua jure antiquo uſam fuiſſe Curiam qui mirabitur, nemo eſt. Deinde in illa cauſa maritus fatebatur, ſeſe ante nuptias pactum interpoſuiſſe, nihil ſe ab illa muliere eſſe acquiſiturum.

Igitur jure Hollandico in nuptias minorum auctoritas tutorum plane non deſideratur, & ex ea regula olim efficiebam, minores, quod ad nuptias, plane ſui juris eſſe, & pro majoribus habendos, atque ita ex ſponſu obligari, & ad implendam matrimonii fidem cogi poſſe. Sed ea ſententia amplius non utor. Verum equidem eſt, ex ſponſu hodie ad nuptias agi poſſe, ſed ſi ſpondeant majores; Si minores, habent illi, quo ſe defendant, privilegium ætatis, nec puto id amiſiſſe in matrimonio, re tanti momenti, eo ipſo, quod in eo contrahendo conſenſu tutorum non egeant. Novimus, quam ſit lubricum & fragile minorum judicium, quam ſit ea ætas expoſita illecebris, inſidiis & machinationibus. Minor, ſic ſic pubertatem ingreſſus, haud difficulter tibi nuptias promittet, ſi tu ei promittas poma & pyra, aliaſque quiſquilias. Si in bonos tutores inciderint, & majori molimine opus ſit, animum juvenis præſenti pecunia, puellæ ornamentis muliebribus expugnabis. Parata mox ſponſio eſt. Ejus conſilii minor pœnitere non poterit, ſi e re ſua eſſe exiſtimaverit? Quidni poſſit? Minor utique eſt, & quicquid agunt minores, ipſo jure nullum eſt; neque enim perſonas vel res ſuas obligare poſſunt, excepta cauſa delicti. Sic de jure Hollandico Grotius *introduct. ad juriſpr. Holl. lib.* 1. *cap.* 8. *vſ. de Minderjarige*, & ideo verum eſt, quia ſub perpetua tutela ſunt ad annum 25. Quare non magis obligantur, quam impuberes apud Romanos: puberes an & quemadmodum apud Romanos obligarentur, ſive curatorem haberent, ſive non haberent, quin vel de ſola *l.* 101. *ff. de verb. obl.* prolixa diſputandi materies eſſet, ſed ad jus, quo hodie utimur, hæc non pertinent, & peſſime vulgo confunduntur. Si, quæ minor nunc contrahit, abſque auctore tutore, in rebus pecuniariis aliiſque minoris momenti nulla ſint, an dicemus ſubſiſtere in ſponſalibus, re quam maximi momenti? Ego non auſim dicere, cum ex-

(2) *Deciſ. mixt.* 158.

expreſſa auctoritate juris deſtituamur, & ea exceptio nuſquam, quod ſciam, tradita ſit. Sin ajas, in ſponſalibus contrahendis minorem non indigere conſenſu tutoris, agnoſco, ſed eo magis ſe tuebitur beneficio ætatis, ſi ſe læſum putet. Noli objicere, etiam teſtamenti factionem maximi momenti rem eſſe, & eam tamen permitti minoribus ſuo ipſorum arbitrio, nam in teſtamento minor ſe non obligat, & de rebus ſuis non ſtatuit niſi poſt mortem ſuam, & quandocunque velit, teſtamentum ſuum revocat. Pubertas in maſculis & femellis teſtamento condendo ſufficit, ſed ſi aliquanto majorem ætatem, quæ maturius judicium adfert, leges Hollandicæ deſiderarent, magis repellerentur corvi hiantes, & tot clauſulis derogatoriis non interveterentur libera minorum judicia. Verum id optandum potius, quam exſpectandum eſt.

Sed fac minorem, ut decet, conſuluiſſe tutorem de ſponſalibus contrahendis, & ipſo auctore ea contraxiſſe, adhuc, ſi læſus ſit, utetur privilegio ætatis: nam jure Romano ſalva eſt minori reſtitutio in integrum, etiamſi tutor vel curator intervenerit, & ita quoque jure noſtro. Unde Grotius ſcripſit *introd. ad juriſprud. Holl. lib. 3. cap.* 48. *vſ. dit is niet*, ipſo quidem jure nullos eſſe contractus; a minore ſine tutoribus initos, ſed ſi hi auctores fuerint, non niſi petita in integrum reſtitutione reſcindi poſſe. Quod & ad ſponſalia transfero, niſi quis exceptionem probet. Quam autem nulla ſit reſtitutio in integrum abſque læſione, fateor, in ſponſalibus hanc difficulter probari poſſe, nam non niſi per conſequentias in iis agitur de re pecuniaria. Diſpar conditio perſonarum, diſpar fortuna, vix hodie nuptiis impedimento ſunt, ſed quicquid ejus rei eſt, Judicis arbitrio relinquendum. Quamvis autem de jure Romano hic non agam, tamen non animadverto, cur non eo jure, quo auctoritas curatoris ad nuptias plane neceſſaria non eſt, minor adverſus ſponſalia, ſi ſe læſum probet, æque, beneficio ætatis, poſſit reſtitui, atque adverſus omnes contractus, ſibi damnoſos.

Sed hæc, quæ dixi de jure Hollandico, an per auctoritates & res judicatas obtineri poſſint, videamus. Sunt Hollandi (3), qui ſponſalia, a minore contracta, ſimpliciter, beneficio reſtitutionis in integrum reſcindi poſſe cenſent, non diſtinguentes, utrum curator intervenerit, nec ne. Alius (4), ſponſalia, a minore, non adhibito tutoris conſenſu, contracta, eſſe nulla, quemadmodum & Senatus Supremus in ea cauſa judicavit 11. Febr. *1676*. etiam cum id partis adverſæ advocatus non invitus videretur conſentire, nam qui pro puella agebat contra minorem, petiit nuptias aut virginitatis occiſæ pretium, ſi ad nuptias valida non eſſet actio, & nuptias petiit frigide (5). Eſt, qui exiſtimat (*6*), jure Hollandico etiam in nuptiis minorum deſiderari conſenſum tutorum, & ſi is non exigatur, locum eſſe pœnis, quas commemorat § 17. *edict. Caroli V.* 4. *Oct.* 1540. Sed hæc jam refutata ſunt, & ſane ille homo *de jure connubiorum* multa comportavit, ſed adeo plerumque ſine ullo judicio,

(3) Groenewegen *de legib. abrog. ad l.* 1. *C. de ſponſal. in fin.* & van Leeuwen *cenſ. Forenſ. lib.* 1. *cap.* 11. *n.* 13.

(4) Van Leeuwen *in bell. jurid. caſu* 93.

(5) Tota res eſt in *bell. jurid. d. caſu* 93.

(6) Brouwer *de jure connub. lib.* 1. *cap.* 14. *num.* 2. & 6.

dicio, ut, ſibi quoque aliquando contrarius, quid ſcripſerit, vel non ſcripſerit, neſciviſſe putem; utque adeo ejus auctoritas apud me non unius aſſis ſit. Relatum quoque eſt (7), Scabinos Amſterdammenſes, &, cum appellatum eſſet, Curiam Hollandiæ 10. Febr. 1622. judicaſſe, minorem a ſponſalibus, quæ contraxerat clam tutoribus, poſſe reſilire, & contradicentibus tutoribus obſequi, ſed non alia ejus ſententiæ redditur ratio, quam quod ſponſalia fuerint clandeſtina, & ea improbat *d.* § 17. *edict. Caroli V.* 4. *Oct.* 1540. Quæ ratio parum valet, ſi me audias, ut mox audies. Sola, ſola minor ætas eſt, ob quam pœnitere licet. Poſſunt minores, ſi velint, promiſſis ſtare, ſed & poſſunt, ſi velint, ab his recedere, & privilegio ætatis ſe defendere.

Addo illuſtrem ſpeciem, haud ita pridem, me Præſide, a Senatu Supremo judicatam. Sempronia, puella 15. annorum, luculenter dotata, morabatur apud unum ex quatuor, quos habebat, tutoribus, & hujus filio dicebatur nuptias promiſiſſe. Quum haud diu poſt alibi moraretur, etiam ad alium transfert amores ſuos, & Titio nuptias promiſit. Titius mox tutorem Semproniæ ejuſque filium convenit apud Curiam Hollandiæ, & contendit, ut ſponſalia, ſi quæ dediſſet Mævio, tutoris filio, haberentur pro nullis. Contradicit Mævius, & in reconventione petit nuptias Semproniæ. Secundum Titium eſt judicatum, repulſo Mævio, 6. Maj. 1740. Ex appellatione apud Senatum Supremum quæſitum eſt, an probata eſſent ſponſalia inter Semproniam & Mævium, &, ſi eſſent, an ſubſiſterent? de quæſtione facti pauca dicam. Sempronia non auſa eſt negare, ſe fidem matrimonii Mævio dediſſe, ſed probationes ab ea exigebat. Mævius etiam plurima in hanc rem attulit, &, ſi quid probationibus deeſſet, jurejurando ſupplere paratus erat; quin & jurejurando ipſius Semproniæ expurgatorio cauſam commiſit. At vero nonnulli Senatores de quæſtione facti ſententiam non dicebant, ſufficere rati, ſi ex jure Mævium repellerent. Qui de facto reſpondebant, ſententiis variabant, quidam dubitabant, an ſponſalia ſatis probata eſſent, quidam plena fide probata eſſe adfirmabant, & unus jusjurandum ſuppletorium vel expurgatorium deſiderabat. Sed quid attinet hæc omnia, quæ facti ſunt, recenſere? De jure magis quæſitum eſt, & de eo tres quæſtiones tractari poterant. Prima erat, an ſubſiſterent nuptiæ inter pupillam ſeu minorem & tutoris filium? de quo eſt *titulus Codicis de interdicto matrimonio inter pupillam & tutorem ſeu curatorem, filioſque eorum*, ſed hæc quæſtio tractata non eſt, quia vulgo perſuaſum eſt (8), quod & Advocati, qui Semproniæ operam forenſem præſtabant, ſibi perſuaderi facile paſſi erant, id jus hodie non obtinere, ſed quam prolixe fallantur, hic exponerem, ſi per Advocatos licuiſſet. Secunda quæſtio erat, an non hæc ſponſalia, quæ contracta erant clam tribus tutoribus, habenda eſſent pro clandeſtinis, atque adeo pro nullis? nam quartus tutor in rem filii ſui auctor eſſe non poterat. De clandeſtinis ſponſalibus plurima hic dicebantur, quæ nihil quicquam ad rem pertinebant, neque enim ſponſalia recte dixeris *clandeſtina*, niſi quæ fiunt inconſultis iis, quorum conſenſus ad nuptias neceſſarius eſt. Quod tutore invito, quidni & eo ignorante fa-



(7) Loenius *caſu* 4.

(8) Groenewegen *de legib. abrog. ad d. tit.* Brouwer *de jure connub. lib.* 2. *cap.* 20. *n.* 12. *plurimique alii.*

Digitized by Google

factum valet? Neque eſt, ut dicas, tacite id actum videri, ſi tutores conſentiunt, cum, quod ad hoc, qui contraxit, tutore non egeat. Neque etiam ea præſumtio cadit in animum ejus, qui nullo cum tutoribus communicato conſilio, ſuo Marte ſponſalia fecit. Fecit igitur Sempronia, quod facere potuit, non conſuluit tutores, quia eorum conſenſu non indigebat, non forte ſatis decore, ſed ſatis juſte, ſecundum ea, quæ ſupra diſputavimus. Quin & ſecundum ea ipſa hodie clandeſtinum non eſt, quod erat ex § 17. *edict. Caroli V.* 4. *Oct.* 1540. & quod ibi clandeſtinum erat, ne nuptias quidem reſcindebat. Tertia quæſtio erat de minore ætate Semproniæ, an non propter eam nullum eſſet, quod contraxerat Sempronia, ni nullum eſſe vellet; poterat enim, ſi ita videretur, etiam invitis tutoribus, Mævio nubere, ſed ſi pollet, an non beneficio ætatis pœnitentiæ locus eſſet? Negabat unus Senator, iſque non infimæ auctoritatis, eadem uſus ratione, qua ipſe quoque olim eram uſus, cum ita mihi ſederet, ſed adfirmabant omnes reliqui Senatores, iiſdem uſi rationibus, quas & ſupra in hanc ſententiam adhibui, adeo quidem, ut putarent ne quidem reſtitutione in integrum egere Semproniam, quod nempe ſponſalia ſine auctoritate tutorum contraxiſſet, atque ita, quicquid egiſſet, eſſet ipſo jure nullum. Unde Curiæ ſententia ſimpliciter probata fuit 26. Jul. 1740.

## CAPUT IV.

*An pœnæ, jure Romano conſtitutæ adverſus ſecundas nuptias, ſive intra, ſive poſt annum luctus contractas, in Hollandia adhuc obtineant?*

Quum maritus Titiæ uxori legatum reliquiſſet, eaque intra annum ſecundas nuptias contraxiſſet, & apud Curiam Hollandiæ ea de re lis penderet, relatum eſt, Curiam 24 Febr. 1586. in hæc verba decreviſſe (1): *dat een Vrouw haar begevende*, ad ſecunda vota intra tempus luctus, *de pœnen van infamie en andere in* l. 1. & 2. C. de ſecund. nupt. *niet onderworpen is*, cap. penult. & ult. X. de ſecund. nupt. *wel verſtaande, dat de pœnen, die naar regten gegeven zyn ten faveur van de Kinderen, als een Vrouw haar ten huwelyk begeeft, 't zy* intra aut poſt annum luctus, de quibus *l.* fœminæ *en andere, houden zullen haar geheel en volkomen effect.* Secundum hæc ceſſaret pœna infamiæ, ceſſarent & aliæ pœnæ jure Romano ſtatutæ adverſus viduas, intra annum luctus novum maritum inducentes, de qua ſola ſpecie litigabatur apud Curiam, ſed non ceſſarent pœnæ, quæ eo ipſo jure obtinebant contra binubos, quandocunque nuptias repetentes, de quibus eſt *d. l. fœminæ* 3. *&* 6. *C. de ſecund. nupt.* De utraque parte Decreti videamus. Prima pars eſt de ſolis mulieribus, nam virorum nullus eſt luctus, qui nuptiis impedimento eſt, poſſunt hi, amiſſa uxore, aliam adſciſcere, quandocunque velint, ut ſatis videor pro-

(1) *Conſil. Holl. t.* 3. *Amſterd. append.* p. 8.

probaſſe *lib.* 5. *obſerv. jur. Rom. cap.* 12. Sed an idem nunc mulieribus licebit? An hæ a tumulo prioris viri mox tranſibunt ad thalamum ſecundi? etiam ſi uterum ferant ex priori marito. Hæc creditur eſſe juris Pontificii ſententia in *can.* 7. *cauſſ.* 2. *quæſt.* 3. & in *d. cap. penult. & ult. X. de ſecund. nupt.* Sed hanc infamiam a jure Pontificio removi *d. cap.* 5. eam Canonum mentem eſſe ratus, non integrum annum, antequam nubat, viduæ eſſe exſpectandum, ſi modo conſtiterit, ex priori marito gravidam non eſſe, & id convenire ſanæ rationi, & antiquæ Romanorum juriſprudentiæ.

Luctus, qui nuptias viduarum impediat, non alia ratio eſt, quam turbatio ſanguinis & ſeminis, & incertitudo, utri marito partus debeatur, nec puto fuiſſe ullam Gentem, adeo obſcœnam, quæ *plena navè* alium rectorem, id eſt, ſecundum maritum admiſerit. Narrat ſane hiſtoria Judaica (2), Davidem, Judæorum Regem, uxorem hominis, quem ejus potiundæ cauſa occidi curaverat, quamque vivo etiam marito adulterio polluerat, ad ſe non traduxiſſe, niſi *finito luctu*, ſed non auſim adfirmare, eum luctum tam diu fuiſſe protractum, ut conſtare poſſet, an vacua eſſet mulier, nec id quoque deſiderabat anterior Davidis concubitus, & poſtea etiam videtur edidiſſe, quod ex Rege adultero conceperat. Sed ab ipſis Regibus, amore faſcinatis, nolim exempla ſumere. Romani certe ſumma ope caverunt, ne, repetitis nuptiis, de prole dubitaretur. Viduæ intra tempus luctus non convolabant ad alia vota ſub pœna infamiæ, ſic enim conſtare poterat, an ex priori marito uterum ferrent, ſed ſi maritus, peregre profectus, & per annum & ultra abſens, fato ſuo fungeretur, ceſſat ratio turbandi ſanguinis & ſeminis, & nihil prohibet, quominus mulier ſe ſtatim nuptiis collocaverit, ut ſtatim poteſt, quæ intra legitimum tempus partum ediderit, ut ex Pomponio Ulpianus retulit in *l.* 11. § 2. *ff. de his qui not. infam.* Sed quicquid ejus argumenti eſt ex jure Romano, jam exſequutus ſum *d. cap.* 12. neque enim ſatisfecerat Curtius *lib.* 3. *conjectural. cap.* 9. Video autem quæri, ſi intra tempus luctus vidua nupſerit, & intra id tempus pepererit, cui marito debeatur infans? Jocatur de eo Alciatus *parerg. jur. lib.* 9. *cap.* 12. ſed maniſeſtum eſt, ſequendam eſſe *l.* 12. *ff. de legib.* & *l.* 3. § 12. *ff. de ſuis & legit. hered.* Et Nero quoque Druſus tertio poſt menſe, quam Livia Auguſto nupſerat, editus, non Auguſti, quamvis & ante adulterii ſuſpecti, ſed Tiberii Neronis fuit filius, vide Suetonium in *Auguſto cap.* 69. & in *Claudio cap.* 1.

Quæ Curiæ Hollandiæ ſententia eſt, viduam intra annum luctus ſine infamia aliiſque pœnis ad ſecundas nuptias feſtinare poſſe, adeo ex jure Pontificio invaluit, ut annum luctus ubique Gentium obſoleviſſe, vulgi ore feratur, ſed vellem, ne ex eo jure, perperam intellecto, nonnulli effeciſſent, mulierem ſtatim a funere primi mariti alium ſibi inducere poſſe, ita ſane effecerunt Conſuetudines Antwerpienſes, nam *tit.* 41. § 80. cautum eſt, *een weduwe mag na haar mans dood hertrouwen, als 't haar belieft, ſonder iet te verbeuren.* Sed quid ſi prægnans ſit, & quid ſi dubitetur, an ſit? turpe eſt, id dicamus. Ipſe quidem exiſtimaverim, annum integrum non eſſe exſpectandum, ut tamen Curia Hollandiæ in alia cauſa (3) vide-



(2) *Samuel. lib.* 2. *cap.* 11. § 26. & 27.

(3) Relata apud Coren *conſil.* 11.

Digitized by Google

videtur judicaſſe, ſed uſque dum conſtet, gravida ſit, nec ne. Unde plurimis variarum Gentium & urbium legibus obviam itum eſt tantopere feſtinatis viduarum nuptiis, nonnullas alii recenſuerunt (4), & plures addere nihil attinet. Leges quidem illæ fere minus quam perfectæ ſunt, quia pœnam non ſtatuunt, ſi contra eas commiſſum ſit, ſed contra committi non facile poteſt, cum Magiſtratus, qui matrimoniis adnotandis & proclamandis præeſt, ſollicite curet, ne in hanc partem peccetur. Id tamen non laudaverim, nec probaverim, quod quædam ex his leges non ſolam reſpexerint turbationem ſanguinis & ſeminis, quam ſolam reſpicere debebant, ſed ſanctiones nonnullas addiderint, quæ ad τὸ πρέπον viſæ ſunt pertinere, & cauſas matrimoniales magis inhibent, quam promovent, ſed contra rationem juris Romani. Viduis quandoque in his interdicitur, repenti, ut ita dicam, thalamo ſecundam uxorem inducere: ſex menſes iis a nuptiis abſtinendum præſcripſit § 17. *l.* 1. *tit.* 1. *leg. Friſic.* aliæ aliud tempus definiverunt, quæ ſupervacua in viris cura eſt. In ipſis mulieribus aliud atque aliud tempus leges ſingulares præſtituerunt, quædam ſimpliciter poſt partum permiſerunt; quod rationem habet. Etiam Eccleſiaſtici Calviniani ſeſe huic rei immiſcuerunt, Synodus Dordrechtana anni 1578. in § *86.* viduæ quatuor menſes & dimidium abſtinendum præſcripſit, rata, quamvis perperam, annum luctus jure Cæſareo fuiſſe menſium novem. Cum *d.* § *86.* convenit § *56.* Synodi Middelburgenſis anni 1581. ſed noli putare, ſecundum illos §§ & ſecundum alia Urbium Statuta, quæ ſex vel ſeptem menſium vacationem deſiderant, omnibus viduabus, etiam uterum ferentibus, mox permiſſas eſſe ſecundas nuptias, falleris, ſi ita putes, non alia ſcilicet mente illæ leges conſtitutæ ſunt, quam ut interea ſciatur, mulier prægnans ſit, nec ne, ſi ſit, ante partum utique non recte nubit alteri viro. Sed leges nuptiales, quas ipſe vidi, non ſatis accurate ea de re perſcriptæ ſunt, niſi forte placeat excipere legem Enchuſanorum, ab aliis in hoc argumento præteritam, hi enim omnium optime 18. Febr. 1667. (5) conſtituerunt, viduabus, ſi prægnantes ſint, non eſſe largiendas matrimonii denunciationes, neque etiam aliis, quarum mariti nondum ſex menſibus fato ſuo functi ſint, niſi liquido probaverint, ſe per ſex menſes cum maritis, peregre abſentibus, non concubuiſſe.

Pergo ad ſecundam partem Decreti, qua Curia Hollandiæ occaſione alterius litis, apud ſe pendentis, profeſſa eſt, adhuc obtinere pœnas, ſecundis nuptiis ſtatutas in *l. feminæ 3. C. de ſecund. nupt. & aliis*; ſi per *alias* intellexerit *l. hac edictali 6. C. eod.* nihil verius eſt, quam eam legem, quamvis ſerius, in Hollandia tamen receptam eſſe. Sed quod Curia ait de *l.* 3. nunquam potui concoquere, adeo difficilis ſtomachi ſum. Sententia *d. l. 3.* eſt, viduam, quæ ex priori matrimonio liberos habet, ad ſecundas nuptias tranſeuntem, amittere proprietatem omnium bonorum, quæ quocunque titulo, a priori marito accepit, ſalvo duntaxat uſufructu, eamque proprietatem cedere vel omnibus vel uni e liberis prioris matrimonii. Ad patrem binubum pleraque hujus legis tranſtulit *l. 5. C. eod.* nec intercedo,

(4) Groenewegen *de legib. abrogat. ad l.* 1. C. *de ſecund. nupt.* Brouwer *de jure connub. lib.* 2. *cap.* 19. § 25. & Voet *de ritu nupt. n.* 98.

(5) *Handv. van Enchuyſen* p. 168.

do, quia in patre eadem ratio eſt, quominus in eo idem quoque juris ſit, ut & in Friſia judicatum refert Sande *lib. 2. deciſ. Friſic. tit. 3. defin. 2.* Quamvis autem alibi Gentium adhuc obtineat *d. l. 3.* in Hollandia tamen uſu tam ignota eſt, quam ignotiſſima. Scio, Hollandos (6) quoſdam, quum loquuntur de illa *l.* ita loqui, atque ſi in Hollandia adhuc obtineret, ſcio & ſecundum eam reſponſum eſſe (7), & alium (8) ſignificaſſe, aliquot retro annis in uſum eſſe revocatam; ſed his magiſtris noli credere. Unus (9) ex his tot exceptionibus, ex ſcriniis Interpretum conquiſitis, illam regulam circumſcribit, ut fere officium ſuum perdiderit. Unde alius recte effecit (10), apud nos non ſervari *d. l. 3.* addita, ex ſuo tamen cerebello, unica exceptione, niſi ſuperſtes parens indignas nuptias contraxerit. Melius ſapiunt, qui 22. & 25. Nov. 1623. ſimpliciter reſponderunt, *d. l. 3.* hodie in Hollandia exoleviſſe, nam ex mille & mille repetitis nuptiis nullum mihi ſuccurrit exemplum, quo binubus vel binuba ceciderit bonis, a priori conjuge acquiſitis, tentatum id eſſe memini, & mox dicam, ſed vel unam rem, pro liberis prioris matrimonii judicatam, nemo ſuggeſſerit. Una liberorum, eorumve, qui eos repræſentant, cura eſt, ut ante ſecundas nuptias parens ſuperſtes liberis aſſignet, a defuncto parente profecta, atque id, neque aliud, deſiderant omnium, quas ego vidi, Urbium leges pupillares. Solus igitur uſus, abſque ulla lege contraria, ſubegit *d. l. 3.* & ſexcentæ ſunt leges Romanæ, quæ ſine expreſſa Ordinum auctoritate, in deſuetudinem abiverunt, ut eſt ipſa illa lex de anno luctus, de qua modo dicebam. Fruſtra igitur vulgo jactatur, omnes leges Romanas valere, ſi non abrogatas conſtet, niſi, ut oportet, etiam abrogatum credas, quod uſu perpetuo ſervatum non eſt.

Nunc habe, quæ me Senatore inciderint. Vir & uxor ſe invicem heredes ſcripſerant, inſtitutis liberis ex legitima, ſive ex 3000. Imperialibus, æſtimata ad hanc ſummam legitima. Viro defuncto uxor ad ſecundas nuptias tranſit, & liberorum legitimam auget ad 6000. Imperiales, ex mera, ut plene conſtabat, liberalitate. Poſtquam ſecundæ nuptiæ aliquamdiu ſteriſſent, tutores liberorum ex priori matrimonio uxorem & ſecundum maritum in jus vocant apud Curiam Hollandiæ, petuntque, uti uxor, ſolis fructibus ad vitam contenta, ſibi pro pupillis ſuis traderet, quicquid a priori marito acceperat ſecundum *d. l. feminæ 3. C. de ſecund. nupt.* vel, ſi bona penes ſe retinere vellet, eo nomine idonee caveret. Curia 23. Maj. 1707. contra tutores eoſdemque actores pronunciavit, compenſatis tamen, quaſi in re dubia, expenſis. Appellatum eſt ad Senatum, & ibi rurſus quæſitum, ſequenda eſſet *d. l. 3.* nec ne. Auctoritates ajentium & negantium, quas ſupra attuli, etiam hic magnam partem adlatæ ſunt, ſed per ea, quæ dixi, nec repeto, paribus ſuffragiis probata eſt Curiæ ſententia 11. Oct. 1707. (11) quin

(6) Groenewegen *de legib. abrog. ad d. l. 3.* & Van Leeuwen *cenſur. for. parte 1. lib. 1. cap. 13. num. 29.* & Voet *ad tit. ff. de ritu nupt. num. 109.*

(7) *Conſil. Holl. t. 4. conſil. 346. princ.*

(8) *Conſil. Holl. t. 1. conſil. 47. vſ. ende ten laaſten.*

(9) Groenewegen *d. loc.*

(10) Brouwer *de jure connub. tom. 2. cap. 19. num. 18.*

(11) *Obſerv. Tumult. tom. 2. n. 325.*

quin erant, qui tutores tanquam in re liquida, damnare volebant in expenſas, proprio ære ſolvendas, quod tamen pleriſque diſplicuit, quia tutores, quamvis male conſulti, agebant bona fide in rem pupillorum ſuorum. De re ipſa nemo Senatorum dubitabat, nonnullos tamen turbabat id, quod ſupra retuli, Curiæ Decretum 24. Febr. 1586. Decretum, inquam, neque enim ſententia eſt, in judicio contradictorio inter partes lata, quando cuncta diligentius perpenduntur, ſed decretum, quod Curiæ, aliud agenti, excidit, nam aliud agenti excidiſſe memorat Auctor *appendicis*. Conſtat etiam, Curiam in ejuſmodi cauſis nulla decernendi auctoritate valere, certe non ea, quæ ſucceſſores ſuos obliget, quemadmodum & hic contra judicavit Curia. Ad hæc ab idoneo auctore accepi, Curiam Hollandiæ, cum apud ſe penderet illa cauſa tutorum, in Actis ſuis diligenter inquiſiviſſe in id Decretum 1586. ut exploraret rationes, quæ ut ita decerneret, Curiam tunc moverant, ſed ejus Decreti nihil quicquam eſſe repertum.

Duo conjuges 10. Jul. 1673. mutuum teſtamentum condunt, & liberos, quos habebant, ex legitima, & ſe invicem ex reliqua hereditate inſtituunt, in legitimam aſſignantes alimenta, quæ ſuperſtes præſtaret, & certam pecuniæ ſummam, liberis ſolvendam, cum ad nuptias vel vigeſimum annum perveniſſent. Marito defuncto uxor aliquot annos liberis alimenta præſtat, & inducto deinde vitrico, hunc & liberos, cum ex priori, tum ex ſecundo matrimonio æquis partibus heredes ſcribit, optione data liberis prioris matrimonii, eorumve tutoribus, viriles portiones habere vellent, an pecuniam quandam, in teſtamento expreſſam, quam ajebat viriles portiones longe excedere. Tutores poſt mortem feminæ pecuniam eligunt, & ſinguli liberi, majores facti, data apocha hanc optionem habent ratam. Vitricus deinde aliam uxorem ducit, & ex ea quoque liberos tollit. Vitrico dudum defuncto liberi illi ex priori matrimonio ejus heredes prolixa lite adoriuntur apud Curiam, & atque ſi neque ex patris, neque ex matris ſuæ hereditate integram habuiſſent legitimam, primum contendunt ad ſupplementum utriuſque legitimæ, deinde ad omnia bona, quæ a patre ad matrem ſuam quocunque titulo profecta erant, & quibus mater per ſecundas nuptias ceciderat ex *l. feminæ 3. C. de ſecund. nupt.* & tandem ad omnia ea, quæ Vitricus a matre ſua perceperat contra *l. hac edictali 6. C. eod.* Quia vero, quod ad utramque legitimam, datæ apochæ iis obſtabant, læſionem prætexentes, adverſus has imploraverant reſtitutionem in integrum. Sed Curia 28. Jul. 1724. rejecta reſtitutione in integrum, actores in omnibus & per omnia repulit & in expenſas damnavit. Cum appellatum eſſet, Senatus de ſingulis capitibus litis diligenter in conſilium ivit, & quamvis in omnibus non una omnium Senatorum ſententia fuerit, in eo tamen convenerunt omnes, *d. l.* 3. contrario uſu penitus exoleviſſe, perperam igitur actum eſſe ad bona paterna, quibus mater cecidiſſet, ſed &, plerorumque ſententia, perperam quoque actum eſt ad reliqua capitula, ſed hæc a quæſtione, quam nunc tracto, aliena ſunt. In omnibus probata eſt Curiæ ſententia 29. Maj. 1726. (12).

CA-

(12) *Obſerv. Tumult. tom.* 10. *n.* 2267.

## CAPUT V.

*De legibus Hollandicis, ex quibus in cauſa matrimoniali verita eſt appellatio, & aliquot in hanc rem utriuſque Curiæ Decreta & ſententiæ.*

EX § 3. legis Miſcellæ ab Ordinibus Hollandiæ latæ 1. Apr. 1580. (1) in nuptiis liberorum Magiſtratus explorare debet conſenſum Parentum, *Magiſtratus*, inquam, tunc enim ea res magis videtur pertinuiſſe ad cauſas, quas *politicas* vocant, quam ad ordinarium judiciorum ordinem. Et quia in cauſis politicis a Decreto Magiſtratus nulla eſt provocatio, hinc forte natum, quod olim in cauſis matrimonialibus aliquo caſu provocare vetitum ſit. Quum cujuſdam puellæ, annorum 24. mater, in filiæ nuptias, redditis rationibus, conſentire nollet, eaſque Magiſtratus Delfenſis probaſſet, ad Curiam Hollandiæ provocatum eſt. Curia 8. Aug. 1597. Mandatum reformationis conceſſit; Magiſtratus Delfenſis id agnoſcere noluit. Res ad Ordines Hollandiæ delata eſt. Hi autem 5. Dec. 1597. decreverunt (2), ne in cauſis matrimonialibus provocare liceret a ſententia Magiſtratus (*de Verklaring*, ajunt) qua parentum ſententiam probavit, & ut Curia mandatum ſuum revocare vellet. Nolim diſputare de æquitate vel iniquitate ejus Decreti, etiam ſerioribus temporibus, ut mox dicam, ab Ordinibus probati, ſed quo jure id etiam in præteritum extenderint, non ſatis animadverto. Ratio Decreti hæc redditur, *dat by de Magiſtraat van Delft alleenlyk Verklaring was gedaan volgens 't Placaat van Politie, om daar in te voorſien naar behooren, daar de Ouders in de ſaak opiniatreren*. Neſcio, an hæc intelligam, niſi voluerint Ordines, quod voluiſſe credo, eſſe hanc extraordinariam quamdam cognitionem, non autem vulgare judicium. Sed hoc non ſatis apparet ex *d.* § 3. *ordinat. polit.* atque etiam Ordines Hollandiæ 9. Aug. 1646. decreverunt (3), ſub voce *Magiſtratus* in *d.* § 3. eſſe intelligendos *Burgemeeſters en Schepenen, die gewoon zyn over zodanige Geregtſzaken te zitten.* Judicia igitur hinc arcere non licet, & millies olim acta ſunt, & aguntur quotidie. Et, ſi appellationem neges, quod politica ſit ejuſmodi cognitio, cedo rationem, cur licita eſſet provocatio, ubi Parentum rationes improbantur? tunc enim licitam eſſe, conſentiunt omnes.

Ceterum de illo Decreto denuo deliberari juſſerunt Ordines Hollandiæ 20. Jul. 1662. & 27. Sept. anni ſequentis 1663. decreverunt, id Decretum 5. Sept. 1597. explicaretur & augeretur in hanc fere ſententiam: *dat de quæſtien over Huwelyks-zaken tuſſchen Ouders en Kinderen ten aanſien van de Edelen en Suppooſten by den Hove, en ten aanſien van andere, onder, de juriſdictie der besloten en bemuurde Steden (den Haag daar onder begrepen) behoorende by de Wet of Geregte der zelve Steden, en te Delf by Schepenen, ten minſten twee derde parten van 't Collegie of Schepenen præſent zynde, met behoorlyke kenniſſe van Zaken* ſummarie & de plano *zouden werden afgedaan, en zoo der zelver diſpoſitie of verklaringe overeenkomt met het goedvinden van de Ouders, dat van de zel-*

(1) Vulgo *Ordonnantie van de Policien.*
(2) *Formul. t. 1. cap. 23. p. 309.*
(3) *Manier van procederen voor 't Hof. p. m. 129.*

*zelve niet geappelleert*, *gereformeert*, *geprovoceert*, *reviſie oof eenige andere proviſie van Juſtitie verleent zal mogen werden*. Hoc quoque Decretum in formam Edicti perpetui, eundem diem 27. Sept. *1663*. (4) præferentes, redegerunt Ordines, quod in utraque Curia & Urbibus publicaretur. Ipſa fere verba exhibui, quia de eorum interpretatione mox aliquid dicendum erit.

Ex hoc edicto Curia, Magiſtratus, vel Judex ordinarius de ejuſmodi cauſis cognoſcit, & recte jam ab aliis (5) eſt obſervatum, id variare ſecundum variantia Civitatum jura, & ſic temperabis Decretum Ordinum *9*. Aug. *1646*. quo de modo dicebam. Quicunque autem cognoſcit *ſummarie & de plano*, ut habet Edictum, & ſic oportet in cauſa matrimoniali, ſed cave putes, ut nonnemo (*6*) videtur putaſſe, iis verbis excludi præviam litis conteſtationem, imo hæc plerumque etiam in Urbibus, adhibetur, & apud Curiam ſemper, ubi de Parentum conſenſu controverſia eſt. Deſiderat quoque Edictum *behoorlyke kenniſſe van zaken*, & plenior cauſæ cognitio eſſe nequit, niſi in judicio contradictorio, ubi, lite conteſtata, ex actis & probatis jus dicitur. Vulgo ſervatur, ut Delegati, qui cauſis matrimonialibus præſunt, auctoritate ſua partes diſſentientes componant, ſin autem, ad ordinarios Judices remittant. Sic ut in Hollandia nihil ſit ſingulare, quam quod provocatio, quæ ſemper parentibus patet, certo caſu liberis denegetur, & id jus alibi Gentium obtinere, mihi non ſuccurrit. Sane Ordines Generales ſimpliciter omnibus, quorum ea res eſt, ad ſuperiorem Judicem provocare permittunt § 40. *legum nuptialium* 18. Mart. *1656*. (7) tam ſi de minoris *d*. § 40. quam ſi de majoris nuptiis agatur § *46*. *ibid*. & ex utroque § etiam conſtat, tentata prius tranſactione, hanc rem eſſe ordinariæ juriſdictionis.

Sed quia in Hollandia eo, quod dixi, jure utimur, intererit ſcire, quæ quæſtiones, me Senatore & Præſide, ex eo Edicto natæ & quemadmodum definitæ ſint. Quum Judices Delfenſes 10. Mart. 1706. Parentes Semproniæ damnaſſent, ut ejus cum Mævio nuptias fieri paterentur, ad Curiam appellatum, atque hæc *6*. Jul. 1706. illam Delfenſium ſententiam reſcidit, & ſecundum Parentes judicavit. Cauſa, ex appellatione, ad Senatum Supremum delata, Parentes primum defendunt, appellationi locum non eſſe ex d. Edicto 27. Sept. *1663*. quod nempe ſuum & Curiæ judicium de his nuptiis prohibendis conveniret, ſed non auſi hac ſola exceptione uti, de re ipſa etiam litem conteſtati ſunt. Mævius & Sempronia ajunt, id Edictum non pertinere niſi ad Parentes, qui liberos ſuos primo judicio (*ter eerſter inſtantie*) vicerunt, in cauſa vero appellationis idem utriſque jus eſſe. Et cum maniſeſtiſſima ſint verba Edicti, Senatus 7. Oct. 1706. (8) exceptionem non recipiendæ appellationis rejecit, ſed & ſimul, reſciſſa Curiæ, Delfenſium ſententiam probavit. De re ipſa nihil attinet hic dicere.

Pa-

---

(4) Exſtat *in de Reſolutien ten tyde van de Wit*. p. 717. & in *ſormul. tom*.1. *cap*.23. p. 310. & *Plac. II. append*. p. 3089. & *Plac. III*. 3. 2. 3. & apud Van Leeuwen *ad* § 3. *Polit. Ordonn*. *n*. 10. & etiam in farragine *legum poſt formam Curiæ Holl*.

(5) Voet *ad tit. ff. de ritu nupt. n*. 12. *in fin*.

(6) Brouwer *de jure connub. lib*. 2. *cap*. 24. *n*. 22.

(7) *Echt-Reglement Plac. II. append*. p. 2429.

(8) *Obſerv. Tumult. tom*. 1. *n*. 210.

Pater, procum filiæ ſuæ apud Curiam vicit, negatis, quas ambiebat, nuptiis ſed metuens appellationem, Senatum Supremum adit libello, quem *antidotalem* vocant, & rogat, ne appellatio ſuſciperetur contra id Edictum, non quidem Curiam judicaſſe inter ſe & filiam ſuam, at perinde eſſe, utrum procus filiæ ſuæ egerit, an ipſa filia, quæ proci ſui partes ſequebatur, ſi ſecus dicas, id Edictum facili, imo nullo negotio eluſum iri, & in hac ſententia pater conſentientem habebat Senatum. Sed vero id Edictum, ne provocationi locus ſit, deſiderat, ut ad minimum duæ tertiæ partes eorum, quorum ea de re notio eſt, ſententiam ſuam dixerint, & huic ſententiæ dicendæ duntaxat ſeptem Senatores adſuerant, cum Curia conſtet ex Præſide & undecim Senatoribus, & non impleto beſſe licita eſt appellatio, ut & Senatus ob eam rem mandatum appellationis conceſſit. Pater mox adit Ordines Hollandiæ, & de conceſſo Mandato queſtus, rogat, Ordines interpretatione ſua declarare vellent, omnino perinde eſſe, utrum ipſe egerit contra procum filiæ, an contra ipſam filiam. Ordines, datis ad Senatum literis 21. Dec. 1707. jubent, Senatus ad ſe reſcriberet, & interim lis ſiſteretur. Reſcripſit Senatus 22. Dec. & prolixa ſatis epiſtola oſtendit, patrem obrepſiſſe Ordinibus, cum mandatum appellationis fuerit conceſſum, non quod contra procum egiſſet pater, ſed quod, ut exigit Edictum, duæ tertiæ partes Senatorum ſententiæ dicendæ non adfuiſſent. Deinde Ordines Hollandiæ juſſerunt, de hac cauſa rurſus deliberaretur inter Delegatos Ordinum & Delegatos utriuſque Curiæ, quod factum eſt 23. Febr. 1708. noſtris Delegatis, recte appellatum eſſe defendentibus, neque etiam contradicentibus Delegatis Curiæ, qui ipſi quoque facta, quam vocant, *intimatione*, appellationi ſe non oppoſuerant. Cuncti autem Ordinum Delegati in alia omnia ibant; rati, quod edictum ait de duabus tertiis partibus, pertinere ad ſolas Urbes, in quibus, inquiebant, ſæpe imperiti homines judicant, ſed non pertinere ad Curiam, magis ſapientem. Quam vera ſit hæc ratio, non diſputo, dicere contentus, edictum verba facere de beſſe *Collegii*, & Senatum ſemper exiſtimaſſe, Curiam etiam *Collegii* nomine venire, & ſi aliud Ordinibus ſediſſet, in edicto palam excepiſſent Curiam. Attamen Ordines Hollandiæ, ita ſuggerentibus Delegatis ſuis, 25. Febr. 1708. decreverunt, *in hac cauſa* ne provocare liceret a ſententia Curiæ, etiam invita, quod mirum eſt, ipſa Curia. Fallitur (9), qui putat, id Decretum eſſe generale, imo vero pro privilegio eſſe habendum ipſa verba ſignificant (10).

Cajus, qui Cajæ fidem matrimonii dederat, & conſenſum parentum obtinere non poterat, eos vocat ad Magiſtratum Rotterdammenſem, quo conſentirent in nuptias, aut juſtas diſſentiendi rationes allegarent. Allegant rationes, & eas probat Magiſtratus 6. Aug. 1735. Deinde Caja, ſine qua hæc geſta erant, adit Curiam Hollandiæ, & implorat mandatum in jus vocationis contra Cajum, ut ſe uxorem duceret, & contra parentes, ut has nuptias fieri paterentur. Curia, auditis prius partibus, quod ad Cajum, reſcribit nihil *voor als nog*, & quod ad parentes, ſimpliciter nihil. Caja, ab hoc Reſcripto implorat Mandatum reformationis, ſed Se-



(9) Van Zurk *in. not. ad Cod. Batav. V. Appell.* § 59. *num.* 1.

(10) *Obſervat. Tumul. t.* 11. *num.* 349.

Senatus, auditis rurſus partibus, ex meritis cauſæ eam 1. Febr. 1736. (11) repulit a limine judicii; neque enim Cajus, diſſentientibus recte parentibus, ad nuptias damnari poterat, & parentes recte diſſenſiſſe judicaverat Magiſtratus Rotterdammenſis, & quidem ex illo edicto 1663. *by arreſt*, ut vulgo loquimur. Si deinde conſentirent parentes, aut forte poſt eorum fata, alia res eſſet, & forte ſalva contra Cajum actio, & ideo duntaxat negata *voor als nog*. Neque etiam Parentes damnari poterant, quia filium vicerant apud Magiſtratum Rotterdammenſem. Ne dicas hic aliam perſonam agere, Cajam nempe, cum antea egerit Cajus, nam utriuſque cauſa erat individua, & ſic quoque Senatus cenſuit in ſpecie, de qua dixi *præced. verſ.* Poterat Caja, ſi ita placuiſſet, una cum Cajo contra parentes egiſſe apud Rotterdammenſes, ſed a parentibus nemo exigat, ut, victo Cajo *by arreſt*, contra Cajam novo judicio litigent. Si enim Cajus nequeat ducere Cajam, neque Caja recte poterit nubere Cajo. Res eſt liquida (12).

Quum Titius Mæviæ nuptias promiſiſſet, nec impleret, quod pater Sempronius iis reluctaretur, Mævia apud Scabinos Rotterdammenſes egit contra Titium ad nuptias, & contra Sempronium ad conſenſum. Titius filius judicio non adeſt, ſed pater Sempronius libello contradicit *voor als nog*, eo innuens, ſe prius a filio apud Magiſtratum, *de Wet*, eſſe conveniendum ex edicto 1663. & ſecundum patrem Scabini pronunciant 29. Apr. 1739. *ontſeggende den Eyſch voor als nog*, & filio interea ex contumacia, probata fide matrimonii, ad nuptias damnato. Mævia appellat ad Curiam, & hæc 21. Mart. 1740. quod ad patrem, illam Rotterdammenſium ſententiam reſcidit, & eum, ut nuptias fieri pateretur, damnavit. Pater appellat ad Senatum Supremum, & ait, ſe adhuc paratum eſſe apud Magiſtratum Rotterdammenſem exponere rationes, quibus motus nuptiis contradiceret, & poſtea paratum ſe eſſe apud Senatum porro litigare. Quum Mævia nollet uti ea ſententia, in judicio appellationis lis conteſtata eſt, & quæſitum, an Mævia patrem Sempronium recte conveniſſet apud Scabinos Rotterdammenſes? & verum erat, ſi perperam conveniſſet, Sempronium ibi non excepiſſe de foro incompetenti, quod tamen oportebat, quin, ſi excepiſſet, Senatus uno ore reſpondebat, exceptionem defendi non potuiſſe, quia edictum 1663. quicquid de Magiſtratu ait, non aliter ait, quam ſi inter parentes & liberos res agatur, hic autem agitur inter Mæviam actricem, & Sempronium reum. Mævia Titium filium convenit apud Scabinos, nec potuit alibi, & ex continentia cauſæ ibi quoque convenit Sempronium patrem, ut in nuptias, a ſe petitas, conſentire vellet. Atque hæc cauſa utique eſt fori ordinarii, & per mille poſſem currere exempla, ut probem, conſtanti judiciorum uſu ita eſſe receptum, neque enim recte dividas cauſam patris & filii, ut contra illum hic, contra hunc alibi agatur. Mævia utique patrem apud Magiſtratum convenire non poterat, & ſi filius ibi patrem convenire nollet, an dicemus, Mæviam ad nuptias nunquam agere poſſe? Ego ſane ea ſententia non utor. Quod ad rem ipſam attinet, pater Sempronius neque apud Sca-

(11) *Ibidem t.* 13. *n.* 2947.

(12) Memorat & hanc cauſam Van der Schelling *in Notis ad* Van Zurk *Cod. Batav. v. appell.* § 59.

Scabinos Rotterdammenſes, neque apud Curiam, neque apud Senatum ullas rationes adtulerat, quibus nuptias impedire vellet, ſimpliciter urgebat, ex promiſſione nuptiarum, a filio profecta, Mæviæ adverſus ſe nullam actionem eſſe, filio eſſe ex § 3. *polit. ordin.* & ex *d. edict. 1663.* Sed filium non agere adverſus ſe, Mæviam ſolam agere, & ſe ei obligatam non eſſe neque ex vero, neque quaſi contractu, neque ex alio quocunque jure, ex quo actiones naſcuntur, & ſic quoque ſapit Brouwer *de jure connub. lib.* 1. *cap.* 13. § 9. Sed quam plurimi, quamvis ex contractu non obligati, ſi tamen eorum in aliqua cauſa interſit, quotidie conveniuntur & damnantur, ut hoc vel illud fieri patiantur, & ea actio oritur ex variis cauſarum figuris. Atque ita pater a Mævia conveniri poterat, ut has nuptias fieri pateretur, & illa actione in Hollandia nihil eſt frequentius. Neque igitur ea defenſio, ut paribus ſuffragiis viſum eſt, patri prodeſſe potuit. Sed quid tunc? An recte Curia patrem damnavit ad patientiam? ſic exiſtimabant quatuor Senatores. Atqui pater nullas adhuc diſſentiendi rationes adtulerat, & forte ad manum habebat, quas adferre poſſet; ſed reſpondebant illi quatuor Senatores, eſſe, quod pater ſibi imputet, quod rationes, ſi quas juſtas haberet, non adtulerit, quicquid enim defenſionum eſt, ſimul & ſemel eſſe proponendum. Verum tres alii Senatores (nam ſeptem rei judicandæ intererant) magis inclinabant, ut utraque, quam dixi, ſententia reſciſſa, Sempronius juberetur ad libellum Mæviæ Rotterdami porrectum, apud Senatum reſpondere, & ibi diſſentiendi rationes adhuc allegare & probare. Eos movebat, quod Sempronius exiſtimaverit, ſibi ſufficere generalem, qua uſus eſt, defenſionem, *tibi adverſus me non competit actio*, &, cum ea nunc exciderit, reliquas defenſiones præcidere, & Sempronium, eatenus inauditum damnare. Eorum, qui litigant, hunc fere morem eſſe, ut ſingulares defenſiones non adferant, ſi generalem, quam habent, putent ſufficere, ne ſcilicet videantur generali defenſioni diffidere. Sed ex plurimorum ſuffragiis 11. Novemb. 1740. (13) ſimpliciter probata eſt Curiæ ſententia.

Advocatus, cujus parentes Rotterdami habitabant, Hagam advenit, foro operam daturus, ſed vino & Veneri ſe totum dedit, atque ob hos & alios diſſolutos mores Cuſtodiæ cujuſdam Delphenſis fit inquilinus. Poſt aliquot menſes ex ea evaſit, & cum Seja, cauponis cujuſdam filia, quam impregnaverat, Vianam aufugit. Seja inde redux Advocatum ejuſque parentes in jus vocat apud Curiam Hollandiæ, & contra Advocatum contendit ad nuptias, & contra parentes ad conſenſum. Advocatus ait, ſe Sejam ducere paratum eſſe, & ſecundum hæc Curia 8. Dec. 1740. voluntariam condemnationem interponit, mox urgetur cauſa adverſus parentes, qui nuptiis ſeſe opponebant, & Senatores (quorum octo intererant judicio) ſecundum parentes judicarunt 15. Nov. 1740. Seja appellationem tentat ad Senatum Supremum, ſed parentes appellationi contradicunt ex illo edicto 1663. Seja, ut effugeret edictum, id reſtringebat ad Magiſtratuum juſſa politica, Curiam autem hic Judicum officio fuiſſe functam, & tunc licitam eſſe appellationem. Addebat, edicto tunc demum locum eſſe, ubi agitur inter parentes & liberos, & ubi Magiſtratuum & parentum de prohibendis



(13) *Obſ. Tumult. t.* 14. *n.* 3210.

Digitized by Google

nuptiis eadem ſententia, hic vero actum eſſe inter Sejam & Advocati parentes. Sed utramque rationem jam ſupra refutavi, & hic prætereo. Id tamen præterire non poſſum, Curiæ Delegatos in hoc facto inter Sejam & Advocatum ſatis præmature interpoſuiſſe voluntariam condemnationem, cum ex ea Advocatus ad nuptias compelli poſſet, cum tamen universa Curia ſequenti menſe judicaverit, parentes recte impedire poſſe nuptias, de quibus agitur, quæ ſimul non ſubſiſtunt. Sed de eo nunc quæſitum non eſt, ſola quæſtio erat; an a ſententia Curiæ provocari poſſet? & quum utraque, quam dixi, ratio nihil valeat, Mandatum appellationis negatum eſt 28. Apr. 1741 (14).

## CAPUT VI.

*An pro nuptiis conciliatis proxeneticum peti poſſit?*

EX Cicerone, variis locis, apparet, JCtos olim conciliandis nuptiis fuiſſe adhibitos, ſed his poſſeſſione ſua dejectis, Eccleſiaſtici ubique fere Gentium eorum locum occuparunt. Quiqui autem ſint nuptiarum proxenetæ, eleganter quæritur, an pro præſtita opera proxenetica poſſint petere? Sunt, qui a unt, ſunt, qui negant, & ex ſola ratione in utramque partem diſputare potes. Diceres ſane, ejuſmodi proxenetas in re licita verſari, & quo magis Reipublicæ intereſt, eam adjectione hominum frequentari, eo magis laudandum eſſe eorum officium, qui conciliandis matrimoniis honeſte operantur, non tam facile cuique aditum patere ad expugnandos parentum liberorumque animos, quin, ſi pateret, turpem eſſe commendationem ſui ipſius vel ab ingenio, vel a forma, vel a fortuna, vel a bonis moribus, hæc omnia melius proficiſci ex ore proxenetæ, imo & hunc melius agere de conditionibus nuptiarum, quam ſi de his mercatura exerceatur inter futuros Conjuges eorumve parentes. Si igitur utilis, ſi & ſæpe neceſſaria proxenetæ opera, rationem habere, ut in re tanti momenti proxeneticum capere poſſit.

Hiſce, ex ratione etiam, contradicet ſeverior Cato, & ajet, ubi a puellis non arceantur juvenes, & ubi ipſis virginibus procum venandi libertas eſt, non poſſe non turpiſſimam eſſe mercenariam proxenetæ operam, nihil enim ſic ei ſupereſſe, quod agat, niſi ut amicitiæ falſæque fidei prætextu teneros plerumque innocenteſque animos circumveniat & perducat, quo perduci non debebant; honeſti amoris quodcunque eſt, neminem, quam amatorem ipſum, perficere melius; tantumdem dicendum eſſe in conciliandis Parentum animis, cum in his eadem ſit ratio; in omni re, quæ æſtimationem nullam recipit, turpe eſſe cujuſque mercedis nomen, maxime quum omnes illæ conciliationes peragantur ſpecie amicitiæ, in qua de mercede nemo, niſi ſceleſtiſſimus, cogitavit unquam.

Si, quæ ſit optima ratio, inter omnes homines conveniret, facile eſſet carere legis auxilio, ſed quia Titio videtur æquum, quod Mævio iniquum, ejus auctoritas neceſſaria eſſe cœpit, ſic enim Princeps definit, quod ſibi æquius melius videtur, & ſubditis nihil relinquit niſi obſequii gloriam. Sepoſitis igitur paulisper rationibus de lege quæramus,

(14) Ibid. n. 14. n. 3240.

ramus, & hæc invênta erit, ſi per proxenetam *conditionis* apud Ulpianum in *l.* 3. *ff. de proxenet.* intelligamus proxenetam *nuptiarum*, nam huic pro opera præſtita ibi ſalarium permittitur. *Conditio* ſimpliciter pro *nuptiis*, ut apud alios Auctores ſæpe accipitur, ita & apud noſtros, apud eundem quoque Ulpianum in *l. ult. ff. de ſponſal.* & apud Marcianum in *l.* 19. *ff. de ritu nupt.* & apud Diocletianum & Maximianum in *l.* 1. *C. de ſponſal.* Eſt etiam Græca lex, quam e Baſilicis extulit Cujacius *lib.* 11. *obſervat. cap.* 18. in Ecloga Baſilicorum, & apud Harmenopulum quoque partim relata, quæ vulgo nunc pro *l. ult. C. de ſponſal.* protruditur, quamque Perezius ad *d. tit. num. pen.* Juſtiniano adfingit, Pancirolus autem *lib.* 2. *variar. lect. cap.* 207. Romano Capeno, vel potius, ut putem, *Romano Lacapeno*. Eſt, inquam, etiam Græca lex, quæ vetuit quidem nuptiale proxenicon accipere, ſi tamen expreſſe promiſſum ſit, ad modum permittit, modum non deſcribo, quia ejus legis auctoritate non utimur, quamvis autem non utamur, ad inſtar tamen ejus Hollandos quoſdam JCtos 16. Oct. 1626. reſpondiſſe video (1): *Een bylik-maker*, inquiunt, *werd zyn Hylik-maker geld toegewesen, zoo hy by eede verklaart hem zulks belooft te zyn, en gequalificeert is*. Unde ſit illa farrago Reſponſorum, cui id quoque Reſponſum inſertum eſt, neſcio, nec etiam ſcio, an ad Sybekarſpel & Benningbroek duntaxat pertineant illa Reſponſa, an ad totam Hollandiam, & in hoc proclivior eſſem, quia de his proxenetis ſermo eſſe videtur, qui in album proxenetarum relati ſint, quod certe his pagis non recte videtur convenire.

Antonius Hotmanus *de veteri ritu nupt. cap.* 2. ubi de proxenetis nuptiarum agit, de eorum ſalario nihil quicquam definit, contentus provocare ad *l.* 2. *ff. de proxen.* ubi de proxenetis nuptiarum nullus ſermo eſt, quin & nullus de ſalario. Si ex ſola ratione res eſſet conficienda, proclivior eſſem in ſententiam Cujacii, putantis *d. lib.* 11. *obſerv. cap.* 18. facilius jus eſſe dicendum de parariis nuptiarum, quam de his, qui emtionibus, venditionibus, commerciis, contractibus & nominibus faciendis adhibentur. Si ex jure malis manum conſerere, præſto eſt *d. l.* 3. ita, ut dixi, a me explicata, quam vellem etiam in partes ſuas advocaſſet Cujacius, & ſic carere poſſumus Conſtitutione illa Græca & illo JCtorum Reſponſo, & vel ideo magis carere, quod diſtinguant inter proxenetica promiſſa vel non promiſſa, illa largientes, hæc negantes. Quod promiſſum eſt, exigi poteſt, quia promiſſum eſt, nec amplius, quam promiſſum eſt, ſed qui ex mandato parandis nuptiis operam dederit, cur non ex æſtimatione Judicis mercedem exiget pro ratione adhibiti laboris, temporis contriti, & ſumtuum, in eam rem honeſte factorum? Ex mandato utique hodie actio eſt ad mercedem, ſalarium vel honorarium, quocunque nomine appellare placet, modo mandatum ſit rei licitæ, ut quam maxime eſt hoc mandatum, & quum opera præſtita eſt cauſa obligationis, promiſſum ſit proxeneticon, nec ne, nihil refert, & ea quoque Cujacii ſententia eſt *d. loc.* neque enim diſtinguit niſi inter nomen & genus actionis, quæ diſtinctio in foro obſolevit.

Verum illud moribus, qui nunc ſunt, nullo

(1) *Handveſten van Sybekarſpel en Benningbroek* p. m. 47. A.

nullo modo probandum eſſe, bona fide alii (2) contendunt, rati proxenetica nuptialia moribus quidem Italorum, Hiſpanorum, aliarumque Gentium, quæ Virgines ſuas occluſas ſervant, convenire, ſed non convenire moribus Hollandicis, quibus ad prenſandas puellas haud adeo difficilis ſolet eſſe aditus. At qui ſic ſentiunt, erroris coarguunt alii (3), dummodo ne proxenetici promiſſio quidquam turpis aut iniqui contineat, & ſic ipſe quoque exiſtimarem propter utiliſſimam etiam hodie in conciliandis nuptiis proxenetarum operam. Nec moveor in contrarium, quod τοῖς *Coppelaars en Coppelareſſen*, loco mercedis pecuniariæ, corporalis pœna, ſæpe etiam capitalis, ſtatuta ſit § 34. & 35. polit. Ordonn. van Zeeland 8. Febr. 1583. & § 3. & 4. Ampliat. d. L. 18. Mart. 1666. quum ex omnibus illis §§ ſatis conſtat, ibi ſermonem eſſe non de honeſta conciliatione nuptiarum, ſed de procuratoribus ſtupri vel adulterii, quo & quidam referunt, quod eſt in *Pervigilio Veneris*, non procul ab initio:

*Cras amorum copulatrix inter umbras arborum*
*Implicat* &c.

Sed quod ibi dicitur, de ſola Venere intelligendum. Sane de largienda, ob nuptias conciliatas actione proxenetica directa non dubitarunt, qui contrariam, de qua diſputaretur, propoſuerunt. Quærit nempe Jacobus Curtius *lib. 3. conjeÆur. cap.* 12. an proxeneta teneatur de ſponſa non virgine, vel de ſponſo morboſo, obærato? & ait, de virginitate actionem non eſſe, neque de morbo, etiam Gallico, quum corpus liberum æſtimationem nullam recipiat, & habere quemque, quod ſtultitiæ ſuæ acceptum ferat, qui rem adeo ſeriam tam ſtulte egit, ſed neque de ære alieno acturum, niſi dolo fecerit proxeneta. Rem breviter expediendum eſt: de turpitudine ſua nemo actionem habet, quare, ut proxeneta, turpiter mandatum exſequutus, non agit, ita neque adverſus agetur, ſi qui ejus operam conduxit, ipſe quoque in turpitudine verſatus ſit. Sin autem Conjugum alter a proxeneta indignis plane nuptiis in ſuam perniciem fraude mala eluſus ſit, non animadverto, cur non actione mandati conveniri poſſit ad id, quod ſua intereſt eluſum non eſſe. Imo nec dubitem, quin ejuſmodi proxeneta publice coerceri & poſſit & debeat.

Accipe nunc cauſam, quæ apud Curiam Hollandiæ, &, ex appellatione, apud Senatum Supremum incidit. Cajus Titiæ & Mæviæ, dato chirographo promittit, ſe illis daturum 1600. florenos, ſi, voti ſui, compos Cajam duceret uxorem. Poſtquam Cajam duxiſſet, ſolutionem detrectat, &, ut ſolveret, convenitur apud Curiam Hollandiæ, implorata reſtitutione in integrum contra illud chirographum, ſed abſolvitur 30. Jul. 1717. *ſonder reguard te nemen op de Requeſte civile, als die by Sempronius van geenen noode had.* damnatis etiam Titia & Mævia in expenſas litis. Defuncta Titia, ſola Mævia appellat ad Senatum Supremum, & quo effugeret argumentum adverſarii, id, quod dixi, chirographum non habere cauſam debiti, eam aliunde probare nititur, *verſoekende onder beneficie van Requeſte civile, om nieuwe feiten te mogen poſeren en verifieren*, porrecto etiam tunc Senatui trium teſtium optimæ notæ

(2) Groenewegen *ad l.* 19. *C. de inoff. teſtam.* & *l.* vulgo *6. ff. C. de ſponſal.*

(3) Cyprianus Regnerus ab Ooſterga *cenſur. Belg. ad d. l. 6. Cod. de ſponſal.*

Digitized by Google

tæ teſtimonio, quibus ipſe Cajus adfirmaverat, Mæviam ſibi plurimum operæ præſtare in conciliandis, quas tunc ambiebat, nuptiis. Hæc ſcilicet fuerat cauſa debiti, ſed non inſerta chirographo, ob metum forte inanem, ne ſatis idonea videretur. Quæſitum eſt, *of de voorſ. chr. laatſte Requeſte civile behoorde te werden geinterineert?* & ſic viſum eſt Senatui 5. Decemb. 1720. (4) nam cauſa debiti ſic ſatis idonee videbatur probata, & eam cauſam eſſe adeo turpem, ut de ea jus dici non poſſet, Senatui non tam liquido conſtabat, ut, rejecto libello, Mævia continuo eſſet repellenda.

Quum demum ea cauſa Senatum occuparet, & Mævia pro defuncta jam Titia interveniret & de rato caveret, omnibus Senatoribus placuit, neminem exterum pro defunctis recte intervenire, & ne pro vivis quidem, niſi propinqui eſſent. Ajebat quidem Mævia, ſe Titiæ eſſe creditricem, ſed non probabat, & quid ſi probaſſet? Alios Titia habebat heredes, qui non appellaverant, & qui tamen ſoli recte eam repræſentabant. Igitur quod ad ſemiſſem Titiæ repulſa fuit Mævia. De alio ſemiſſe plus dubitatum eſt. Cajus quidem adfirmabat, dolo malo ſibi extortum eſſe illud chirographum, ſed nihil ejus rei probabat; atque adeo nihil plane eſſet, quod reſtitutioni in integrum, apud Curiam imploratæ, cauſam dare potuerit. Nonnulli Senatores, ad condemnandum Cajum, ſufficere putabant, quod ſimpliciter promiſiſſet illam pecuniam, *ſi Cajam duxiſſet uxorem*, quæ conditio extiterat, conditionem enim eſſe pro cauſa, ut jure Romano *ſi navis ex Aſia venerit, ſi Sempronius Conſul factus fuerit*, & his ſimilia. Sed alii dubitabant, an illa juriſprudentia adhuc hodie obtineret, & an non ejuſmodi ſtipulatio, ſi nihil quicquam ſtipulatoris intereſt, conditionem impleri, vel non impleri, incideret in ſponſiones, quas *weddingen* appellamus, & de quibus jus dici raro ſolet, quia & quibuſdam legibus prohibitum eſt, non magis ac de quolibet luſu. Plerique autem Senatores de ea juriſprudentia hic non erant ſolliciti, exiſtimantes, illam inſpectionem ab hac lite valde alienam eſſe, abunde enim conſtare, etiam ex ore ipſius Caji, hoc proxeneticon fuiſſe promiſſum pro opera, in conciliandis ejus nuptiis præſtita & adhuc præſtanda. Et quum non minus conſtaret, Mæviam, bonis avibus, ei rei operam ſuam accommodaſſe, ſola quæſtio erat, an ejuſmodi proxeneticon jure exigi poſſet? & poſſe jam ſupra diſputavi, & cum res licita ſit matrimoniis conciliandis operari, apud omnes Senatores plus valebant rationes, quas jam attuli pro ſententia affirmante, quam pro negante. Provocabant etiam ad auctoritatem juris Romani, hodie non mutati, & ad alia, quibus jam defunctus ſum, neque enim placet apponere crambem recoctam. Atque hæc moverunt Senatum, ut, reſciſſa Curiæ ſententia, & rejecta reſtitutione in integrum, apud eandem Curiam implorata, Mæviæ proxeneticum addixerit ad uſque 800. florenos. Ita judicatum eſt 21. Oct. 1723. (5)

Ut autem nihil ejus litis omittam, porro quæſitum eſt, *of ook Cajus moeſt gecondemneert werden in de boete van de gerejecteer de Requeſte civile, tegen zyn handſchrift verſogt?* & rejectis ejuſmodi libellis pœnam ſtatuerunt Ordines Hollandiæ in § 18. Ampliatæ Formæ utriuſque Curiæ anni 1644. Quidam Senatores negabant, pœnæ locum eſſe, quia

(4) *Obſerv. tumult. t. 7. n. 1693.*

(5) *Obſerv. tumult. t. 8. n. 1974.*

quia apud Curiam, pendente ibi lite, imploratus erat libellus, & a Curia præteritus, atque ſi eo opus non habuiſſet Cajus, ſed pleriſque Senatoribus placuit 26. Oct. 1723. (6) nihil referre, in quo judicio petitus eſſet libellus, nunc a Senatu rejectus, Ordines in *d.* § 18. ſimpliciter pœnam ſtatuere, rejectis ejuſmodi libellis, & a Senatu eſſe faciundum, quod Curiam facere oportuerat.

## CAPUT VII.

*Ex hereditate deducendum eſſe Doarium pactis antenuptialibus conſtitutum, priuſquam ratio portionis legitimæ ineatur.*

DOarium fere ad inſtar ejus eſt, quod Græci JCti ὑπόβολον appellant. Vocem Gallicam ſervamus, quia Latina, quæ idem dicit, non eſt ad manum. Eſt autem donatio quædam, quam primum moriens Conjux in alterum, qui ſuperſtes futurus eſt, confert, mortis ſuæ die ſolutioni aſſignata. Unde manifeſtum eſt, quod a dote, donatione ante vel propter nuptias, & ſponſalitia liberalitate differat, cum quibus tamen ſunt, qui perperam confundunt. Conſtituitur Doarium vel pacto antenuptiali vel teſtamento; ſi pacto antenuptiali, contractus eſt, & præſtandi habet neceſſitatem, ut reliquæ conditiones, ſub quibus nuptiæ contrahuntur, & ſine quibus forte contractæ non fuiſſent: Si teſtamento, Doarium non ſecus atque alia quæcunque liberalitas revocari poteſt, & nunc eædem regulæ in Doario valent, quæ in heredis inſtitutionibus, legatis, aliiſve liberalitatibus, a defuncto relictis.

His conſequens eſt, nec de eo quiſquam ambigat, ſi teſtamento Doarium relinquatur, partem hereditatis facere, atque ita eo legitimam augeri. Sed ſi pacto antenuptiali conſtitutum ſit, plerique exiſtimant, Doarium, perinde ac omne æs alienum, ex hereditate deducendum eſſe, & eo deducto demum ineundam eſſe rationem portionis legitimæ. Sed tamen habet ea ſententia difficultatem, certe ſunt, quæ in utramque partem dici poſſunt, & dici merentur. Si non deducendum putes Doarium, ante nuptias promiſſum, urgere potes, Doarium, quomodocunque conſtitutum, nihil aliud eſſe, quam liberalitatem, quam Conjux Conjugi poſt mortem ſuam præſtari vult, ad exemplum fere donationis mortis cauſa, mavult enim Conjux, ſi ipſe ſuperſtes ſit, ſibi retinere, quod in cauſam Doarii promiſſum eſt, quam tranſmittere ad heredes prædefuncti Conjugis, & rurſus Conjugem ſuperſtitem habere, quam heredes ſuos, cum maxime ſi liberos non habeat, nam eo fere caſu Doaria promittuntur, quamvis & exiſtentibus liberis ſtipulari nihil vetet. Sic, inquies, Doarium ſemper eſt & manet liberalitas, ſive mutua & reciproca ſit, ſive ab una tantum parte proficiſcatur, mutuam enim conſtituere, vel non conſtituere, pendet a mera voluntate paciſcentium, nulloque id fit jure cogente. Nec minus liberalitas cenſenda eſt, quamvis pactis antenuptialibus conſtituatur, origine ſcilicet ſua; verum quidem eſt, ſi contractu ita placuerit, id, quod ad Conjugem ſuperſtitem, parere obligationem & actionem, ſed nihil ad liberos, de quorum legitima hic agitur, horum enim reſpectu manet, ut ab initio fuit, donatio poſt mortem præſtanda. Generaliter quoque receptum eſt quæcunque de ſucceſſionibus agantur pa-

(6) *d. n.* 1074. *in marg.*

pactis antenuptialibus, ad inſtar ultimæ voluntatis redigi, & ſic in omnibus haberi, excepta obligatione & præſtandi neceſſitate. Sin aliter dicas, an non erit in poteſtate Conjugum, conſtitutis per pacta luculentis Doariis, hereditatem exhaurire, & effuſo amore integra patrimonia effundere in ſuperſtitem Conjugem? Et ſic aperiemus januam legitimam minuendi, quin vel totam abſorbendi? Atqui conſtat, etiam donationes inter vivos, ſi immodicæ ſint, & in præjudicium legitimæ vergant, ut inofficioſas reſcindi, imo &, eadem ratione, ipſas dotes, *tott. titt. Cod. de inoffic. donation.* & *de inoffic. dotib.*

Sed quod de mera liberalitate audio, fateor obtinere in Doariis, quæ teſtamento conſtituuntur, ſed non in iis, quæ ante nuptias mutuo pacto promittuntur. Ob ea fere nuptiæ contrahuntur, & tantum abeſt, ut ſola liberalitas hic ſubſit, ut fere vel nuptiis, quas quis ambit, vel Doario carendum ſit. Ut virorum ſagittæ ſæpe a dote veniunt, ſic & mulierum ab amplis Doariis. Ut equum obtineam, licebit promittere pecuniam, poſt mortem ſolvendam, ſine ulla, quod ad legitimam, liberorum querela, & cur non licebit, ut obtineam uxorem? Habet ea res cauſam & æſtimationem pecuniariam, & falleris, ſi putes, eam incidere in meram liberalitatem. Cum Doario compenſantur mulieris elegans forma, molle ingenium, terſi mores, lauta dos, & reliqua quæ vitam ſolent reddere beatam. Sunt, qui Doarium habent pro ſolo lucro, & inde efficiunt, etiam ex eo legitimam deberi, (1) ſunt, qui habent pro ſolo ære alieno, & inde diſputant, detrahendum eſſe, antequam ratio legitimæ ineatur (2). Si præciſe loquamur, quicquid ſuperſtiti promittitur ultra quam ejus intereſt, nuptias eſſe factas, in veram donationem incideret. Sed tantum non impoſſibile eſt id æſtimare, tam varia in ſingulis cauſis occurrunt, quæ in utramque partem movere poſſent, & ideo conſultius & tutius eſt ſtare æſtimationi, quam ipſi Conjuges pactis antenuptialibus inferunt, tantum, quantum promittunt, ſua intereſſe rati. Et re ipſa Doarium haberem pro ære alieno, quod deducendum eſſet ante computationem legitimæ. Atque hac ſola ratione probo, quod reſponſum eſt (3), Doarium poſſe capi, etſi ita patri legitima non eſſet ſalva, nam alia ratio, quæ ibi additur, parentibus ſcilicet non æque ac liberis hereditatis paternæ legitimam deberi, *l. 7. § 3. ff. unde liber.* quæ refutetur, indigna eſt.

Titius, qui habebat in bonis X. nuptias facturus, ſponſæ in Doarium promittit III. Sublatis ex eo matrimonio liberis duobus, facultatibus lapſus, moriens reliquit non niſi V. Quid dicemus? Reſponſum video (4), liberorum legitimam Doario præferendam, eſſe enim debitum, cui cedunt Doaria ex § 6. *edict. Caroli V.* 4. *Oct.* 1540. ex mortis tempore æſtimationem bonorum ineundam eſſe, & Doarium pro ſolo lucro habendum. Sed ego ea ſententia non utor, ſcio improprie aliquando *lucrum* appellari, ſed revera non eſt, ſi ſubſiſtant, quæ ſupra diſputavi. Si pro ſolo lucro habenda eſſent Doaria, cur in iis Falcidiæ non eſſet locus, ut in omni eo, quod ex teſtamento & mera liberalitate proficiſcitur, etiam in donationibus mortis cauſa *l. 27. ff. de mort. cauſ. donat.* & tamen Falcidiæ in Doariis



(1) *Conſil. Belg. t. 1. conſil.* 134.
(2) *Conſil. Belg. tom. 2. conſil.* 14.
(3) *Idem ibidem.*
(4) *d. Conſil. Belg. tom. 1. conſil.* 134.

riis locum eſſe res eſt ſeclis inaudita prioribus. Et, ſi pro ſolo lucro habeas, quidni ſubeſſent vigeſimæ hereditatum, quæ & jure Romano & jure Hollandico ſolvitur ex omni lucro, quod poſt mortem obvenit, ſi bona vigeſimæ obnoxia ſint? & res quoque ſine exemplo eſt, ex Doariis vigeſimam ſolvi. Noli objicere jus ſingulare in *d.* § *6. edict.* 4. *Oct.* 1540. quo ob ſingularem, quam ibi vides, rationem duntaxat conſtitutum eſt, uxores & viduæ Mercatorum pro Doario adverſus maritorum ſuorum creditores jure creditorum ne uterentur. Dimiſſis utique creditoribus pro Doario mulieri ſupereſt actio adverſus hereditatem mariti. Et *Creditorum* numero in *d.* § *6.* liberos nemo JCtus habebit, quemadmodum etiam nunquam, quum cum creditoribus concurrunt, eo jure cenſentur. Legitima quoque non capit originem aut ſubſtantiam, niſi ex bonis, quæ parens, ære alieno deducto, relinquit, unde ex iis & Doarium deducendum, ſi æs alienum putes, ut ipſe puto. Noli etiam objicere, Doarium, ſecundo Conjugi promiſſum, utique computari, ſi quæratur, an plus ſecundo Conjugi datum ſit, quam licet per *l. hac edictali 6. C. de ſecund. nupt.* nam ex *d. l.* computandum eſt, quicquid, qualicumque titulo, ad ſecundum Conjugem pervenerit; idque longe alienum eſt a quæſtione, quam hic tractamus.

Sed fac, Doaria pro donationibus, etiam meris, eſſe habenda, & vel ſic tibi ſuccurrat, donationes non reſcindi niſi inofficioſas, & *inofficioſas* non dici, niſi quæ fiunt in liberorum fraudem, in præjudicium legitimæ, ut eſt in *l.* 1. *& ſeqq. C. de inoffic. donat.* in fraudem vero eorum, qui nulli ſunt, quicquam fieri cui ſano veniat in mentem? Atque ita eſt, ſi pacta intercedant ante primas nuptias, vel etiam ſecundas, ſi liberi non exſtent. Quinimo ſi exſtent, an in fraudem legitimæ donatum dicimus, cum, quando donatur, deducto Doario, ad legitimam ſufficeret liberis, ſi qui naſcerentur, parentis patrimonium? grave eſt, ut dicamus. Sane ſi jus Græcum ſequamur in ὑποβόλῳ, quod, ut dixi, cum Doario fere idem eſt, diminutio patrimonii uxori vel viduæ nihil quicquam præjudicat. Sic eſt apud Harmenopulum Προχ. *lib.* 4. *tit.* 10. § 11. ex Leonis *Novell.* 22. etiamſi τῷ ὑποβόλῳ in tantum minutæ ſint facultates viri, ut liberis nihil ſuperfuturum ſit.

Non quidem quod ad legitimam, ſed alia occaſione acerrime diſputatum eſt inter celebriores Advocatos, an Doarium pro lucro, an pro ære alieno eſſet habendum? Cum Titii bona pro ſemiſſe fideicommiſſa eſſent, ita tamen, ut de omnibus ei liceret ſtatuere, *te veralieneren, verbandelen, verteeren, maar niet by gifte onder de levende of teſtament*, & ſponſæ ſuæ, adhibita voce *veralieneert*, dediſſet in Doarium omnia, quæ relinqueret, ſervatis ſolis ſibi, ex facultatibus longe ampliſſimis, 100000. florenis, quæſitum eſt, an recte, quod ad ſemiſſem? de hac quæſtione aliter atque aliter reſponſum eſt. Quam plurimis placuit, valere (5), ſed aliis, non valere (6). Si rationes in utramque partem excuterem, & de his omnibus ſententiam adderem, mox exſurgeret grande volumen, grande, ut ait ille, malum. Dixi ſupra compendio, quid mihi ſedeat, nec repeto, quæ jam occupata ſunt.

Potius quæro, an non alia ratio ſuppetat,

(5) Illorum Reſponſa habes *Conſil. Belg. tom.* 2. *conſil.* 28. 29.

(6) Horum Reſponſa exſtant *d. tom.* 2. *conſ.* 30. *&* 31.

Digitized by Google

petat, qua obviam iri poſſit Doario omnium bonorum etiam futurorum? Sane, quod ad legitimam, adhuc dicendum eſt, valere, ſi quis univerſa ſua in Doarium dederit, nam, quod ita dedit, non dedit in fraudem liberorum, qui, ut modo dicebam, nulli erant, quibuſque ideo legitimam deberi fingi nequit. Nulli utique erant in ea ſpecie, quam ſic retuli. Sed qui Doarium habent pro mera donatione, etiam inde tam poſſent reſcindere, quod inter JCtos vulgo placeat, præſentium ac futurorum donationem nullius eſſe momenti, ut recte diſputat Julius Clarus § *donatio quæſt.* 19. quod & Hollandi probant (7). Unde magis miror, nihil ejus rei veniſſe in mentem iis, qui Titii Doarium omnium bonorum tantis animis impugnabant (8). Sed hoc forte ab iis tranſmiſſum eſt, quod vulgo placeat, parte bonorum reſervata, ceterorum omnium donationem valere, ſic enim ſcribit ipſe ille Julius Clarus *d. quæſt.* 19. *num.* 8. & ſic alii, quos ibi Auctores laudat. Verum non aliter id admittendum eſt, quam de parte incerta, nam non aliam ob cauſam non ſubſiſtit omnium bonorum, etiam futurorum, donatio, quam ne quis, ad ſervitutis ſpeciem redactus, demta omni rei bene gerendæ ſpe & emolumento, cogatur obtorpeſcere, ſoli donatario laboraturus, quodcunque acquiſiverit. Neque adeo etiam magna excepta ſumma proderit, ut magna ſumma erit, quam ſibi reſervaverat Titius in ea, quam dixi, ſpecie, nam & eam integram habebit piger, neque majorem, ſi ſtrenuus inſtet.

Anno 1641. promiſerat Dynaſta Orangius pacto nuptiali Mariæ Anglæ in Doarium 10000. libras Sterlingicas (9), cui teſtamento addidit 5000. ut ſic quotannis caperet 15000. libras Sterlingicas. Curia Hollandiæ 31. Jan. 1653., & Senatus Supremus 4. Apr. 1653. illas 10000. libras adjudicarunt ſimpliciter, illas vero 5000. libras, *quatenus legitima pateretur* (10), etſi filius eſſet obæratus, & parum ex bonis ſuis perciperet, & præterea aviæ deberet 50000. florenos annuos, atque ita abſorpta eſſet tota legitima (11). Vides, utramque Curiam Doarium, ex pacto profectum, æri alieno, ex teſtamento profectum, liberalitati imputaſſe ſecundum ea, quæ jam ſupra diſputavi.

Sponſus ſecundas nuptias contracturus, ſponſæ, ſi ei eſſet ſuperſtes, in Doarium promittit 11500. florenos. Stante matrimonio duos, quos habebat, filios ex ſola legitima ſcribit heredes. Hi, patre defuncto, de legitima diſputant apud Senatum Supremum, & cum obtinuiſſent, in judicio executionis, nova quæſtio exorta eſt, an nempe illud Doarium 11500. florenorum habendum eſſet pro parte hereditatis in computanda legitima, an vero ex hereditate, qua æs alienum, detrahendum? Hereditas, de qua hic agebatur, erat oppido luculenta, ſic ut viduæ ex Doario nihil quicquam decederet, in quam partem illa quæſtio definiretur, ſed ſi ſecundum filios judicatum eſſet, id decederet reliquis ſcriptis heredibus. Me Senatore hæc cauſa occupavit Senatum, & prolixe diſcuſſæ ſunt rationes, quas ſupra in utramque ſententiam attuli, ex novem autem Senatoribus, qui rei judicandæ intererant tres exiſtimabant

P 2 Doa-

(7) *Conſil. Holl. tom.* 1. *conſil.* 160.
(8) *Conſil. Belg. tom.* 2. *conſil.* 30. *&* 31.
(9) Aitzema *hiſtor. lib.* 21. p. 168.
(10) Idem *hiſt. lib.* 33. p. 895. 897.
(11) Idem *lib.* 37. p. 989. *in fin. &* 990. *princ.*

Digitized by Google

Doario augendam eſſe hereditatem, & ſic computandam legitimam, ſed ſex alii alia ſententia utebantur, & ſecundum hos judicatum 2. Nov. 1712. (12).

Quum partes inter varias quæſtiones, quas ex contentione ad Senatum judicandas deſerebant, etiam hanc tractaſſent, rurſus ſententiis diſcrepatum eſt, ſed plerique Senatoribus 12. Maj. 1718. (13) iterum placuit, Doarium, ad inſtar æris alieni, ex hereditate prius eſſe deducendum, & deinde computandam legitimam.

## C A P U T VIII.

*An Ὑπόβολον ſive Doarium Conjugi ſuperſtiti pactis antenuptialibus promiſſum, exigi poſſit, quamvis ſeparatio quod ad thorum & menſam intervenerit.*

Quemadmodum apud alias, Barbaras potiſſimum Gentes (1), ita & apud Hollandos fuit olim, & nunc quoque eſt, Pactorum antenuptialium poteſtas longe maxima, adeo ut vix ullam tam validam obligationem invenire liceat, & quid mirum, iis enim, quæ ibi placuerunt, conditionibus ipſum matrimonium, res tanti momenti, contrahitur, quod abſque iis forte contractum non fuiſſet. Quid igitur, inquies, dubitas de quæſtione propoſita? & tamen dubitandum eſt. Sane ſi intervenerit divortium, cui adulterium ſuperſtitis cauſam præbuit, certum eſt, Doarium exigi non poſſe, cadunt enim adulter & adultera omni lucro nuptiali, tam dato quam promiſſo. Inſontem, qui ſuperſtes eſt, exigere poſſe nulla dubitandi ratio, & eſt Hollandus, qui ſic ſcribit, ultra tamen progredi non auſus (2): ſed quid ſi nec divortium, at ſola ſeparatio quod ad thorum & menſam intervenerit? & quid, ſi alia, præter divortium, cauſa?

Ut hanc quæſtionem digne exſequamur, præfanda ſunt quædam de cauſis divortii apud nos uſitatis, & de ſeparatione quod ad thorum & menſam, quæ fit auctoritate Judicis. Apud Romanos, quæ jure noviſſimo juſtæ fuerint divortii cauſæ, conſtat ex *l. 8. C. de repud. Novella* 22. *cap.* 15. & *Novell.* 117. *cap.* 8. & 9. ſed ſimul conſtat, multas, eaſque graviſſimas, ibi relatas hodie obtinere non potuiſſe. Quo jure, quave injuria nolim diſputare, quia ea res non pertinet ad ſolum edictum Prætoris, & inveteratas opiniones ex animis hominum evellere ſemper difficile, ſæpe etiam periculoſum. Poſtquam apud Pontificios matrimonium *Sacramentum* eſſe cœpit, id violare nefas, & hinc nulla ſatis idonea cauſa diſſolvendi matrimonii fuit. Sed quum illa ſententia multis difficultatibus urgeatur, quæſita ſunt remedia, quibus illis difficultatibus eatur obviam. Quæritur jure Pontificio, *ſi quæ viro, cui nupſerit, adeo arcta eſt, ut nunquam ab eo valeat deflorari, ſi ab eo ſit per judicium Eccleſiæ ſeparata, & nubat alteri, cui arcta non ſit, & per frequentem uſum ſecundi reddatur etiam apta primo, cum quo prius fœdus inierat conjugale?* & redeundum eſſe uxori, niſi votum Eccleſiæ, quod ante fecerat, impedimento ſit, ſatis aperte reſcribitur in. *cap. 6. X. de Frigid. & Maleſic.*

(12) *Obſerv. Tumult. tom.* 4. *n.* 902.
(13) *Obſerv. Tumult. tom.* 6. *n.* 1440.
(1) Zypæi *Hiatus Caſſani obſtructus lib.* 1. *cap.* 4. § *in dotem datione*. Sande *deciſ. Friſ. lib.* 2. *tit.* 2. *defin.* 4.
(2) Voet *ad tit. ff. ſolut. matrim. n.* 23.

*ſic*. Egregium vero εὔσχημα, ut ſacramento ſua conſtet dignitas! Qui a Pontificiis ſacris receſſerunt, ut multas ſuperſtitiones, ſic & matrimonii Sacramentum abrogarunt, aliquid tamen divini matrimonio ineſſe crediderunt, & ideo apud eos quoque difficilis eſt matrimonii diſſolutio. Habent & hi auctoritates alias, quibus contra divortia, jure Romano probata, moventur, rati, jure Chriſtiano matrimonium ſolvi non poſſe, niſi ob adulterium deſertionemque malitioſam, ſed animadvertentes, hanc ſententiam etiam non carere ſuis difficultatibus, ad εὐσχήματα quoque delabuntur, ac primum quidem malitioſam deſertionem adeo benignam faciunt, ut, quocunque fere libuerit, ſeſe protrahi patiantur. Utuntur & alio εὐσχήματι, a Pontificiis quam maxime frequentato, & ad ſe tranſlato, cum quid melius non ſuppeteret. Videbant, inter juſtas cauſas divortii apud Romanos eſſe eas, quæ refutari non poterant, & quæ, ſi verum amamus, etiam adulterio & malitioſa deſertione erant graviores, nam quis maritus non malit uxorem pudicitiam ſuam proſtituere vel ſe invitum relinquere, quam venenum ſibi propinari, aliove modo vitæ ſuæ inſidias ſtrui, quæ juſtiſſima apud Romanos divortii cauſa fuit. Viderant, inquam, hoc, & quo ſe extricarent, ſi æque graves vel graviores cauſæ, quam hæ duæ, inciderent generale emplaſtrum, placuit ex jure Pontificio, ſeparatio ſcilicet quod ad thorum & menſam, jure Romano incognita, ſed ex neceſſitate adinventa, ne Conjuges, inter quos divortium non eſt niſi ex adulterio & malitioſa deſertione, durante cohabitatione ſe invicem lacerarent, quin & necarent, ſi tantæ animis ardentibus iræ. Quæ cauſæ, ſint ſeparationis, definire non eſt in facili, & ideo inter arbitraria Judicum hæ cauſæ recenſentur, ſed id omnino tenendum eſt, etiam in cauſis graviſſimis, quæ duas, quas dixi, etiam ſuperant, non aliud ſupereſſe εὔσχημα, quam illam thori & menſæ ſeparationem.

De qua, ut etiam nonnihil dicam, hoc in primis obſervandum eſt, eam hodie non fieri niſi Judicis auctoritate, & adhibita cauſæ cognitione. Judicis auctoritate fit vel fiduciaria tranſactione inter ipſos Conjuges, quam Judex ratam habet, ſi cauſa ſeparationis Judici ſatis idonea videatur, vel fiduciaria ſententia, ſi inter Conjuges non convenit, ſemper autem fiduciariæ, *by proviſie*, & ſub ſpe reconciliationis. Sic vinculum matrimonii durat, ſed corpora, ne ſibi noxia ſint, ſeparantur, nec quicquam eſt, ſollicitus Judex, ne Conjux ſeparatus, qui donum continentiæ non habet, alio amores vertat. Atque hæc eſt ſeparatio, quam jure Romano incognitam eſſe dixi. Eo quidem jure, etiamſi divortium non interceſſerit, etiam friguſcula exercebantur inter Conjuges *l. 32. § 12. ff. de donat. inter vir. & uxor.* eo uſque, ut ſæpe ſeorſim habitaverint, & id inter Conſulares perſonas etiam uſitatum fuiſſe refert Ulpianus in *d. l. 32. § 13.* conſtante tamen matrimonio ejuſque invicem honore; ſed noli exiſtimare, quamvis ſic ſeparati, neque concumbant, neque cohabitent, eo tamen jure habendos, quo noſtri ſeparati quod ad thorum & menſam. Romani bona gratia ſic ſecedebant, & ſic, mutata voluntate, invicem redibant, poſtquam alter alterius offenſam conjugali ſermone placaſſet, & ejuſmodi ſeparatio etiam apud nos obtinet, ſine ulla Judicis auctoritate, nam & ego ſcio Virum & Uxorem Senatoriæ dignitatis

ratis thoro & menſa abſtinuiſſe, mutuo conſenſu, & tamen eaſdem ædes habitaſſe, in quibus alter ad orientem regnabat, ad occidentem alter, ſervato ceteroquin in omnibus aliis matrimonii honore, & ſi in eo conveniant Conjuges, nemo unus eſt, qui impedire poſſit. Exemplum ejuſmodi ſeparationis Ulpiani ætas vidit in Antonino Magno & Plautiani filia, de quo Herodianus *lib.* 3. *hiſtor. cap.* 35. quod ſignificaſſe quoque potuit Ulpianus in *d. l.* 32. § 13. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* magis gnenerali, minuſque invidioſa *Conſularium* appellatione. De ejuſmodi ſpontanea ſeparatione hic non agimus, ſed de ea, quæ fit ex cauſa, adhibito Judicis Decreto, & tunc quæro, ſi hic intervenerit, an nihilominus Doarium debeatur. Lex Romana ſilet, nam res ipſa ſilet. Lex Patria ſilet, nam novæ ſeparationi nulla eſt, quæ novam formam dederit. Et quum nec auctoritates, nec res judicatæ ad manum ſint, e quibus tuto hanc quæſtionem definire licet, rationem advocemus; eaque conſulta ego intereſſe puto, ob quam cauſam facta ſit ſeparatio, & cujus Conjugis culpa verſetur. Si facta ſit ob gravem, quæ vitam vel exiſtimationem petit, & Conjux ſuperſtes in culpa ſit, me judice cadit Doario, quod ſtipulatus eſt. Vita & exiſtimatione quid carius? Has prodere neque adulterium neque malitioſa deſertio eſt, nullus igitur divortio locus, ſed ſeparationi quod ad thorum & menſam duntaxat, eo ſi res perveniat, tu auctorem ejus ſeparationis mactabis beneficio, quod amor & ſpes mutuæ benignitatis extorſere. Ego vero ei, ut indigno, auferam. Sin autem cauſa levior ſeparationi cauſam dederit, jurgium & querela, quæ ſpernenda potius, quam ad animum revocanda erat, Doario, non obſtante ſeparatione, locum eſſe velim. Si non conſtet, vel conſtare non poſſit utra pars noxior ſit, debebitur Doarium, ſi ob leviorem cauſam etiam debebitur, ſi ob graviorem, quam ſuperſtes præbuit, Doarium pro non ſcripto habuerim. Quæ autem gravior, quæ levior in hoc argumento cauſa ſit, Judicis arbitrio relinquo.

Exemplis, ex jure Romano petitis, hanc rem illuſtremus. Si pater liberis tutorem dederit, amici officium implorat, quo liberis ſuis bene ſit, ſed ſi deinde inimicitiæ capitales inter patrem pupillumve intercedant, nec reconciliatio interveniat, tutor ſe excuſare, quin &, ut ſuſpectus removeri poteſt § 11. *Inſt. de excuſat.* res enim incidit in eum ſtatum, a quo incipere non poterat. Ab inimico quis officium amicitiæ expectabit?

Plus dico, idque ad rem magis. Donationes inter Virum & Uxorem jure Romano nullæ ſunt, factæ tamen morte donatoris confirmantur, niſi tamen mutatæ voluntatis luculenta exſtent documenta. Unde Ulpianus in *l.* 32. § 10. 11. 12. *&* 13. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* conſtituta diſputatione quærit, quæ hic argumenta valeant? & ait, ſi Conjuges bona gratia diſcedant, ſtare donationem, ſed *ſi cum ira ſui animi & offenſa*, cadere, *d.* § 10. Quare ſi divortium intercedat, pro mutatæ voluntatis argumento id eſſe habendum Ulpianus ait *d.* § 11. niſi reconciliatio & matrimonii reſtauratio interceſſerit, & hoc ipſum Hermogenianus ſcribit in *l.* 62. § 1. *ff. eod.* Pergit mox Ulpianus ad leviores cauſas in *d.* § 12. *&* 13. & his non obſtantibus donationem putat valere; plane ut in hac ſpecie reſpondi.

Rurſus, ſi Cognati primum morientis deficiant, lex ſuperſtiti hereditatem defert, niſi divortium interceſſerit, tunc enim, amicitia in odium verſa, ceſſat id,

id, quod ſucceſſioni cauſam dedit, ut plenius dicam *lib.* 3. *cap.* 12. quod ſic intelligendum, ut cum hic, tum alibi ſemper ſartum tectumque ſit jus partis læſæ.

Quid mores ſervent, non auſim dicere. Me Senatore ſemel ea quæſtio Senatum occupavit. Cajus & Caja nuptias contrahunt anno 1685. hac lege, ne inter eos eſſet bonorum communio, ſed lucri & damni duntaxat, ita tamen, ut Caja *'t zy by affſterven of ſcheiden des huwelyks*, optare poſſet, lucri & damni particeps eſſe vellet, nec ne; porro Caja ſuperſtes Doarium haberet 50000. florenorum, & dimidiam partem ſupellectilis mariti, Cajus vero ſuperſtes haberet Doarium 20000. florenorum. Id matrimonium non diu fuit concors, nam poſt decem menſes Caja adivit Judices Amſterdammenſes, queſta de malis moribus, quin & de ſævitia mariti, & implorans ſeparationem quod ad thorum & menſam, & quod ad utriuſque bona. Cajus ait, ſe idoneis rationibus & juſta indignatione motum id ipſum implorare. Quare Judices Amſterdammenſes 13. & 14. Dec. 1686. *ſonder*, ajunt, *reguard te nemen op de redenen van d' eene of d' andere partye*, utroſque ſeparant quod ad thorum, menſam & bona. De bonis, & utriuſque inventario apud arbitros deinde eſt litigatum, ſed nihil definitum, nec uſquequaque eam litem perſequutæ ſunt partes. Cajus prior decedit 10. Febr. 1714. inſtitutis, quod ad legitimam, filia unica, quam habebat ex priori matrimonio, & quod ad reliqua bona, ejus filiæ liberis, ni fallor, quatuor. Caja ſuperſtes, quæ 28. annos ſeparatim vixerat, non tentata interim reconciliatione, mox defuncti filiam filiæque liberos in jus vocat apud Curiam Hollandiæ, petens Doarium 50000. florenorum, & dimidium ſupellectilis mariti, & ſimul inventarium bonorum, quæ Cajus ad nuptias attulerat, & quæ moriens reliquerat, ut deliberare poſſet de optione lucri & damni. Heredes his omnibus contradicunt, &, ex conventione partium, a Curia, ubi pendebat, transfertur ad Senatum Supremum. Prima quæſtio in eo vertebatur, an, ſi vel recte ageret Caja ad Doarium, eo nomine recte agere poſſit contra filiam Caji, utpote inſtitutam duntaxat ex legitima. Filia negabat, hereditatem patris minuendam eſſe Doario, & ſic demum computandam legitimam. Caja adfirmabat, eſſe enim legitimam loco æris alieni. Ex profeſſo Senatus eandem quæſtionem tractavit, & definivit 2. Nov. 1712. ut ſupra retuli *lib.* 2. *cap.* 7. tunc ratus, Doarium eſſe deducendum ante computationem legitimæ, ſed diſcrepantibus ſententiis, quemadmodum & nunc diſcrepantibus ſententiis idem definivit, ut memini me notare ad finem *d. cap.* 7.

Secunda & majoris momenti quæſtio erat, an poſt ſeparationem, quam dixi, adhuc præſtandum eſſet Doarium, tabulis antenuptialibus promiſſum, an vero tacite & ipſo facto ei renunciatum videri debeat? Tres hic numeravi ſententias, invicem diſcrepantes. Quidnam Senatores ſimpliciter reſpondebant, vinculum matrimonii, per ſeparationem, non fuiſſe ruptum, ſed ejus cum poteſtatem, tum honorem ſubſtitiſſe. Omnia ibi agi fiduciarie, & ſub ſpe reconciliationis. Doarium hic ex contractu proficiſci, & quod ibi ſimpliciter & ſine ulla conditione promiſſum eſt, ſimpliciter quoque præſtandum, præſertim cum nec Cajus vivus ad ejus reſciſſionem egerit. Alii Senatores exiſtimabant, ſeparationem quod ad thorum & menſam, etiam in gravioribus cauſis ſucceſ-

ceſſiſſe in locum divortii, poſt ejuſmodi ſeparationem nihil quicquam eſſe reliquum, niſi inane nomen matrimonii. Doarium promitti ob mutuam & individuam vitæ conſuetudinem, & ob benevolum erga ſe animum, quæ omnia ubi ceſſant, ceſſare tacitam conditionem quæ omnibus nuptiis ineſt, perinde ut in donatione propter nuptias donatio deficit, ſi nuptiæ non ſequantur § 3. *Inſt. de donation.* Saltem, ſi cum ratione eamus in conſilium (ut oportet, ſi lege certa deſtituamur) diſtinguendum videri, quæ pars fuerit nocens, & ſeparationi cauſam præbuerit, ut ea ſcilicet lueret pœnas ſuæ culpæ & temeritatis, iniquiſſimum enim videri, ut, quiqui innocentes ſunt, mulctentur Doario in gratiam nocentis. Ajebant & ſimile quid ſtatui jure Romano iis locis, quæ modo indicabam, & quæ porro indicat Berlichius *concluſ. pract. parte 3. concl. 36. n.* 28. ibi verſatus in ſimili quæſtione, an nempe, facta ſeparatione quod ad thorum & menſam, ſuperſtiti debeatur ea portio, quam ex bonis primum morientis ei tribuit jus Saxonicum & quam definit Berlichius, ut hanc definiendam reſpondebant. Atque hi ipſi Senatores interlocutione volebant jubere, partes probarent, uter Conjugum ſeparationi cauſam dediſſet, & deinde hanc de Doario quæſtionem finire. Rurſus alii Senatores: nihil quicquam hic allegari, quam domeſticas diſſenſiones & rixas, ex diverſitate animorum fere ortas, has difficulter probari, uter iis cauſam dederit, remotis arbitris hæc jurgia exerceri, quin in lectulo, ubi aliud agendum erat, ſæpe haberi ejuſmodi Collegium diſputantium, Cajam hic aliqua teſtimonia exhibuiſſe, ſed quæ non probabant, quod probandum erat, & Caji heredes nihil quicquam probare ad arguendam mulieris culpam, & poſt elapſos hos 28. annos fruſtra deſiderari probationem ejus rei, quæ etiam vix ab initio probari poteſt, nec ſufficere, ſi rixæ & friguſcula probentur, niſi gravior cauſa accedat, quæ primum morienti imputanda ſit, revera enim nihil dici, vel unquam hic probari poſſe, quam inter Cajum & Cajam non bene conveniſſe. Quare priorum & poſteriorum ſententia conjuncta Doarium Cajæ adjudicavit Senatus.

Poſtrema quæſtio de Inventario inde pendebat, an poſt ejuſmodi ſeparationem communio lucri & damni cenſeatur durare, nec ne? Sed quia de ea *ſequenti Capite* dicere conſtitui, hic abſtineo monere contentus, plurimos Senatores, inſuper habitis omnibus, quæ de hoc argumento in utramque partem diſputari poſſunt, exiſtimaſſe, ſi ſeparatione facta etiam ipſa bona ſeparentur, ut hic ſeparata erant, eo ipſo extingui communionem lucri & damni. Contra Cajam igitur hæc res cecidit. Atque hæc acta & judicata ſunt 12. & 13. Maj. 1716. (3).

## CAPUT IX.

*De effectibus matrimonii, quod ad thorum & menſam ſeparati.*

AUtem mihi vellit *præcedens Caput*, ut etiam hoc addam. Loquor autem de effectibus, qui inter ipſos Conjuges obtinent, non quod ad alios. Id quidem conſtat, Conjuges ſeparatos abſtinere eodem lectulo, & eadem menſa & ſic vivere, donec mors vel conciliatio intervenerit. Sed quid interea dicemus de conſuetudinaria bonorum communionem-

(3) *Obſerv. tumult. tom. 6. n.* 1440.

munione, & de communione lucri & damni, & de poteſtate maritali? Mirari licet, cum in Hollandia & Zelandia frequentiſſimæ ſint ſeparationes quod ad thorum & menſam, de his omnibus tamen tot eſſe ſententias, quot capita. Beatioris fortunæ homines fere excludunt bonorum communionem, & inde, cum ſeparantur, quæ quiſque ad nuptias attulit, ſolet ſecum auferre, tenuiores, quos inter plus rixarum & querelarum eſt, vix tantum habent, ut de bonis litigare operæ pretium ſit, &, ſi inter ſeparatos de his rebus conveniat, id ſequendum eſt, ſi non conveniat, Judicis officio ſolet tranſigi inter partes. Si quis tamen jure ſuo velit uti, ecquod jus eſt?

Vulgo creditur, quia ſeparatio vinculum matrimonii non ſolvit, ſubſiſtere etiam effectus matrimonii, niſi contra pactum ſit; pacto antenuptiali excludi poſſe communionem bonorum, itemque lucri, & damni, poſſe mulierem paciſci, ut adminiſtrationem bonorum ſibi ſalvam habeat, & his pactis ſtabitur. Ceteroquin etiamſi divortium intervenerit, ut ait Neoſtadius in *not. ad obſerv. 7: de pact. antenupt.* & *obſerv.* 8. cum in ipſa *obſerv.* tum in *Not.* ſubſiſtit poteſtas maritalis, quamdiu ſubſiſtit matrimonium; *per divortium*, quod vocat, intelligit ſeparationem quod ad thorum & menſam, id etiam verum eſſe ratus, ſi vel bona pacto fuerint ſeparata; Curiam, & ex appellatione Senatum Supremum 12. Jul. 1594. ita judicaſſe *d. obſerv.* 8. quod nempe, ut in *Not.* ait, *bonorum, lucri & damni communio ſemel* matrimonio incluſa, amplius *excludi nequeat*, & quod *bonorum diviſio non alia mente fieri intelligatur, quam ut mulier mariti ſævitiam effugiat, vel ne egere incipiat, non vero ut communionis ſubſtantia ſolvatur.* Inepta ſententia ineptior ratio. Sic ille, etiam de poteſtate maritali, donec mors intervenerit.

Ego vero rata habuerim omnia pacta, quæ ſeparationi, auctoritate Judicis factæ, adjiciuntur, quod ad ipſos Conjuges pertinet, quæ & Grotii (1) ſententia eſt, & qui nunc aliter ſapiat, novi neminem. Ejuſmodi pactis Judex quotidie non tantum auctoritatem ſuam impertit, ſed & publicat, ne aliis ſint præjudicio. Sed quid ſi Conjuges paciſci nolint? Sic quidem jus conſuetudinarium in omnibus ſervaverim, nec tantum tribuerim matrimonio, cujus nihil ſupereſt quam inane nomen. Ut hoc efficiam, in memoriam revocanda ſunt, quæ *Capite proximo* prolixius diſputavi. Ob leviores cauſas ſeparationis nolim matrimonii jura turbare, optarem potius, ne per facilitatem Judicum, adeo frequentes eſſent ſeparationes, ut nunc ſunt, in primis enim in hanc partem peccabis, ſed ſi cauſæ, adulterio & malitioſa deſertione graviores, vel ſaltem æque graves, Conjuges colliſerint, nihil aliud quoque ſupereſt, quam ſola thori & menſæ ſeparatio. Fac igitur palam conſtare, vel etjam probari poſſe, uter Conjux ſe indignum præſtiterit, ut altero utatur & fruatur, ego hunc quoque indignum pronuncio, qui utatur & fruatur ullis matrimonii beneficiis. Tu marite, bona uxoris retinebis, in ea imperium exercebis, & ex his lucrum capies, tu, cujus perpetua vox fuit:

*Uxor vade foras aut moribus utere noſtris.*

At cur non defendis, in eam ipſam, licet ſeparatam, tibi adhuc imperium

 eſſe

(1) *Introd. ad juriſpr. Holl. lib. 3. cap. 21. vſ. ult.*

eſſe ſalvum, hac ipſa ratione, quod maritalis poteſtas durat, donec durat matrimonium.

Et tu, uxor, quæ blanda maritum excipere debebas, quotidianis convitiis eum proſcindes, & vitam, quam ei acerbam reddidiſti, quovis modo etiam ſtudebis adimere? Sic merito a Viro ſeparata es, & ſic ex continuata vel bonorum vel lucri damnique communione nolim te locupletiorem fieri, cecidiſti jure, quod habebas, & maritus res ſuas, & lucrum, quod poſtea ſolus facit, ſolus ſibi habebit.

Atque ita, licet lege deſtituamur, ratione magiſtra, puto ſtatuendum, ſed nec auctoritatibus deſtituimur. Quum ſecundum ea, quæ proponebantur, Hugo Grotius *conſil. Holl. t. 3. conſil.* 342. reſpondiſſet, maritum adulterium feciſſe videri, addit, ſi tamen plenæ probationi nonnihil deficeret, poſſe Uxorem impetrare ſeparationem quod ad thorum & menſam, & poſſe diviſione facta, bona ſua ſibi retinere, & curare, ut eorum adminiſtratio viro interdicatur. Sed inde dicere, quod alius Hollandus dixit (2), ſeparatione facta intercidere omnia beneficia, quibus alter alterum mactavit, religio mea non patitur. Quid enim, nocens & innocens pari paſſu ambulabunt? Et quid ſi ſeparatio facta ſit ob cauſas leviſſimas, vel potius nullas, nam eo fere hodie deventum eſt, ut ad ſeparationem thori & menſæ ſufficiat utriuſque Conjugis conſenſus, quod Romani *bona gratia* vocabant. Ego deſidero cauſam, eamque graviſſimam, eique ſoli imputandam, qui culpam admiſiſſe probabitur. Omnia loca, quæ ex jure Romano Hollandus attulit loquuntur de divortio, & plura loca in hanc rem extuli *Cap. proximo*. Ad ſeparationem thori & menſæ non transfero niſi cauſas, quæ tantundem valent, ac jure Romano cauſæ divortii.

An ſententiæ noſtræ aliquid auctoritatis accedere poſſit ex rebus, me Senatore, a Senatu judicatis, nunc accipe. Pactis antenuptialibus 14. Jul. 1708. inter Cajum & Cajam convenit, ne inter eos eſſet communio bonorum, ſed lucri & damni duntaxat, ita tamen, ut mulier, quæ viro longe erat locupletior, ex reditibus ſuis ſibi præcipuos haberet 600. florenos, ut porro ipſa mulier adminiſtraret bona ſua, fructus ex his exigeret, & de iis ſtatueret pro arbitrio ſuo, nec quicquam eorum vir ſibi adrogaret. Id matrimonium non diu fuit concors, ſed adeo inter utrumque turbatum eſt, ut a verbis itum ſit ad verbera, deinde ad lites. Maritus apud Curiam ſignum extulit, & petiit, fiduciaria ſententia quod ad thorum & menſam a muliere ſepararetur, & donec lites durarent, mulier ſemiſſem fructuum communicaret, & ipſe eos adminiſtraret. Mulier, inſtituta reconventione, fiduciaria ſententia etiam ſibi quædam adjudicanda cenſuit, interque alia, non tantum ſeparationem thori & menſæ, ſed & cohabitationis, maritus enim, qui laute adhuc apud uxorem vivebat, ſponte ſua abſtinens a communione thori & menſæ, non ante a cohabitatione volebat ſeparari, quam poſtquam deciſæ eſſent lites, quas prolixas habebat de ſeparatione fructuum cum in præteritum, tum in futurum. Egit mulier & ad plura alia, & cum maxime, ut ſuos ipſa fructus adminiſtraret. Curia 4. Mart. 1711. fiduciaria ſententia in his, quæ dixi, ſecundum maritum & contra uxorem judicavit. Cum appellatum eſſet a muliere, ſatis conſtabat, eas hic eſſe di-

(2) Brouwer *de jure connub. lib.* 1. *cap.* 29. *n.* 17.

Digitized by Google

diſcordias, ne quid pejus dicam, ut utriuſque partis intereſſet, quam citiſſime ſepararetur etiam a cohabitatione præter thorum & menſam. Deinde & Senatus putavit, lites de ſeparatione fructuum nihil commune habere cum fiduciaria ſeparatione quod ad thorum & menſam, poſſe has exerceri, poſtquam ſeparati eſſent, qui ſine periculo ſimul habitare non poterant. Senatus etiam concoquere non poterat, qua ratione maritus apud Curiam obtinuerat, ut fructus uxoris in poſterum ipſe adminiſtraret, contra tabulas antenuptiales, cum ne certum quidem ſit, an poſt ſeparationem duret maritalis poteſtas, quæ, quod ad adminiſtrationem, hic abrogata erat, etiamſi matrimonium quam maxime fuiſſet concors. Senatus igitur, reſciſſa Curiæ ſententia, 14. Jul. 1711. in Conventione contra maritum, & in reconventinne, *by proviſie* pro uxore judicavit (3).

Deinde litigatum eſt inter ipſas partes apud Senatum judicio principali, & ibi de variis controverſiis tranſactum, & de variis, quæ ad propoſitam quæſtionem non pertinent, judicatum fuit. Sed ardua, nec minus anceps quæſtio Senatum colliſit, num ſcilicet fructus utriuſque bonorum, poſt ſeparationem, invicem eſſent communicandi, an quiſque ſuos ſibi haberet. Vir, quia Uxor longe erat locupletior, communicandos eſſe contendebat, ſtare enim matrimonium, atque adeo ſtare hunc matrimonii effectum, etiam pactis antenuptialibus invicem promiſſum. Addebat etiam poſt ſeparationem durare communionem lucri & damni utramque Curiam judicaſſe apud Neoſtadium *obſerv. antenupt.* 7. & 8. & Senatum Friſicum apud Sande *deciſ. Friſ. lib.* 2. *t.* 6. *definit.* 7. & ſic reſpondiſſe magnam Pragmaticorum nubem *Conſil. Belg. t.* 1. *conſil.* 73. 74. & 75. Uxor contendebat, non alio fine communicari fructus, quam ad ſuſtentationem matrimonii, hoc eſt, illius conjunctionis, quæ individuam inter virum & uxorem vitæ conſuetudinem continet, hæc ubi ceſſat, ceſſare videri illam fructuum communicationem; tunc enim quemque conjugem oportere ſuum ipſius onus ferre, & ſua ipſius lucra percipere, ſe alioqui, quæ antea more beatorum hominum vixerat, ad anguſtias redigi, & vix & ne vix quidem pro dignitate ſe exhibere poſſe; & ſeparatione thori & menſæ etiam ſeparari communionem lucri & damni, plurimorum ſententia, probata Argentræo *ad conſuet. Britann. art.* 418. *Gloſſa* 4. *n.* 3. aliiſque quod laudat Sande *d. defin.* 7.

Plerique Senatores diſtinguebant, nec immerito, utra pars familiam concuſſerat & ſeparationi cauſam dederat, utque pars nocens jure Romano in cauſa divortii, amittit vel donationem propter nuptias, vel dotem, ad inſtar ejus juris, qui nocens eſt, amittere oportere omnia lucra, quæ ex matrimonio & habere & ſperare poterat, ceſſura ſcilicet parti innocenti: alioquin, ſi omnes fructus æquis partibus ſemper eſſent dividendi, poſſe virum vel uxorem de induſtria domum rixis, ſeditionibus & vulneribus implere, mox ſeparationem implorare, & cum ipſe vel ipſa nihil haberet, illico ſemiſſem auferre ex alterius innocentis vel bonis vel fructibus. In hac cauſa alter in alterum prolixe derivabat cauſam malorum, & in hanc rem ingentia probationum volumina edebantur, ſed quibus, ut nunc erant, tuto credi non poterat. Plerique

Q 2

(3) *Obſerv. tumult. t.* 3. *num.* 753.

que tamen Senatores in maritum culpam rejiciebant, & ſecundum eum cecidiſſet ſententia, ſi non alii excepiſſent, de culpa mariti ſibi ſatis non liquere, alii minus liquere, an culpa ſatis ſit idonea, ob quam caderet jure conſuetudinario & pactis antenuptialibus. Unde & nonnulli de interlocutione erant ſolliciti. Unde & nihil definitum eſt, quam ut tranſactio inter partes tentaretur, & deinde ſtatueretur pro re nata. Ita placuit 19. Dec. 1716. (4) Tranſactio autem, quæ ſucceſſit, omnibus litibus finem dedit.

Duo Conjuges, qui plurima bona poſſidebant, ex ſtatuto communia, in diſcordias & lites prolapſi ſunt. Maritus ab uxore ſe ſeparari petiit apud Judices Haganos. Uxor in eam ſeparationem conſentit, modo & bona communia dividerentur, & quiſque ſemiſſem auferret. Secundum uxorem judicarunt Judices Hagani. Maritus appellat ad Curiam, & ibi petit, ut fiduciaria ſententia ſepararentur quod ad thorum & menſam, ſed abſque ſeparatione bonorum, ita tamen ut, pendente lite, uxori alimenta annua præſtaret; ſed repulſam tulit 18. Mart. 1718. & quum appellaſſet, etiam apud Senatores, ad rotulam delegatos 24. Maj. 1718. Maritus deinde apud Curiam litigare pergit judicio principali, & 15. Febr. 1719. ibi obtinet definitivam ſententiam, qua partes ſeparantur quod ad thorum & menſam, & jubentur, quod ad ſeparationem bonorum, litem in ſcriptis redigi, ea tamen lege, ut maritus uxorem pendente lite exhiberet. Uxor tentat appellationem ad Senatum, maritus defendit, ab ea ſententia appellari non poſſe, & Curia ei auctoritatem ſuam accommodat, ſed fruſtra, nam appellationi locum eſſe Ordines decreverunt 17. Mart. 1720. Unde maritus apud Senatum contendunt *tot approbatie illico van de Sententie van 't Hof*. At Senatus decrevit 20. Dec. 1720. *dat 'er geen approbatie illico viel*, non tantum ex re ipſa, quod nempe non liquido conſtaret, Conjuges ſine ſeparatione bonorum eſſe ſeparandos, ſed vel maxime, quod jam ſemel marito negata eſſet fiduciaria ſententia quod ad hanc ipſam rem, & Senatum nunc dare non poſſe, quod d. 21. Maj. 1718. negaverat. Sed & ſimul placuit, illi, qui marito operam forenſem præſtabant, a Senatu increparentur ob defenſionem cauſæ adeo iniquæ. (5).

Magnis deinde animis ea cauſa judicio principali perorata eſt in auditorio majori Senatus, ſed inter partes non convenit, quid in appellatione eſſet τὸ κρινόμενον. Uxor poſtularat, reſcindi Curiæ ſententiam, & ſibi ſemiſſem bonorum adjudicari. Maritus ajebat, de ſeparatione bonorum Senatum ex appellatione judicare non poſſe, quia de ea nondum judicaverat Curia, Uxoris fuiſſe agere ad reſciſſionem ſententiæ, & ut de ſeparatione perſonarum & bonorum ſimul & ſemel judicaretur; & de eo ſolo quærendum eſſe inter omnes Senatores, uno excepto, conſtabat. Tranſeo igitur, quæ pro ſeparatione & contra ſeparationem prolixe diſputata ſunt. Ad hæc uxor negabat, disjungi poſſe, quæ conjungi & ſimul finiri debebant, ſe quidem conſenſiſſe in ſeparationem perſonarum, ſed ita, ut ſimul bona ſepararentur, & quiſque eorum ſemiſſem haberet, ad inſtar confeſſionis, quam vocant *qualificatam*, quæ dividi non poteſt.

(4) *Obſerv. Tumult. t. 6. n.* 1303.

(5) *Obſerv. Tumult. t. 6. num.* 1613. & *t. 7. num.* 1695.

teſt. Sed ſi aliunde conſtet, ut hic conſtabat non ſine præſenti periculo conjuges cohabitare poſſe, quidni Judex recte jubeat ſeorſim habitare, pendente lite de ſeparatione bonorum? & ſic juſſerat Curia, quia non verbera & vulnera, ſed & ſuſpiciones veneni præparati jactabantur. At tunc ſimul jubendum eſſe, ut etiam bona dividerentur, omni opera mulier contendebat, plurimis in hanc rem laudatis auctoritatibus, quas maritus refutabat contrariis adlatis. Senatus exiſtimavit, &, ni fallor, recte, eſſe hanc quæſtionem facti potius, quam juris, inde enim pendere, utra pars juſtam ſeparationi cauſam dediſſet? Si enim intolerabiles uxoris rixoſæ mores, nunquid illa adminiſtrationem univerſi patrimonii, quod marito jure conſuetudinario competit, ipſi innocenti adimit? nequidem mulier, bene morata, marito poteſt intervertere adminiſtrationem bonorum, & ſibi ſemiſſem petere, an igitur poterit male morata? Sane, ſi hoc jure utamur, mulieribus larga præbebitur occaſio divertendi, non alia forte mente, quam ut ipſæ habeant ſemiſſem patrimonii communis, & de eo pro lubitu ſtatuant. Hæc quidem mulier, de qua agebatur, paratam ſe eſſe dicebat, pendente lite, bonis, quæ acciperet, inſcriberetur, ea alienari non poſſe, ſed vel ita marito adimeretur, quod mariti eſt, ſi ipſe culpa vacet. Recte igitur Curia cenſuit, litem de culpa in ſcriptis eſſe redigendam, ut inde conſtaret, quod nunc conſtare non poterat, uter Conjugum domum, ad ſanguinem uſque, turbaverit. Sed quod Curia addidit, mulieri, pendente lite, certam ſummam a marito ad alimenta & ſumtus litis ferendos quotannis eſſe præſtandam, id merito diſplicuit. Semis bonorum cuique debebatur, mariti ſolius erat adminiſtratio ex poteſtate maritali, cumque hactenus non conſtaret, an ſua culpa maritus eo jure cecidiſſet, cur non, ea ſalva, ſemis fructuum communis patrimonii utrique cedat? alter in alterum, ut fiat, rejiciebat culpam, Senatus, quid ejus rei eſſet, ignorabat, rationis igitur eſſe videbatur, ut, confecto inventario, fructus, pendente lite, quotannis dividerentur, idque eo magis, cum mulier ex eo matrimonio etiam aleret filium, qui matris partes ſequebatur, & multis præterea argumentis liqueret, maritum lites trahere & alias ex aliis ſerere. Et cum ambo Conjuges ſic ſatis provectæ jam eſſent ætatis, facile fuiſſe marito hanc litem, quæ altiſſimæ erat indaginis, protrahere ad alterutrius mortem, & ſic mulier in diem viveret ex luculento patrimonio, quod ad aliquot centena millia exſurgebat; id ſcilicet viſum eſt duriuſculum, maxime cum & nunc mulier, poſt ſeceſſionem mariti, tantum non fame periret. Correcta igitur, quod ad hoc, eſt Curiæ ſententia, & maritus damnatus quotannis uxori tradere ſemiſſem fructuum, & ob illam correctionem partes juſſæ ſunt litem de ſeparatione bonorum in ſcriptis agere apud Senatum Supremum. Unus vero Senatorum, qui ſententia ſua reliquis præibit, etiamnum paratus erat uxori adjudicare ſemiſſem bonorum, quia non conſtabat, nec, ut ajebat, in poſterum conſtare poſſet, utrius culpa ſeparatum eſſet matrimonium. Sed id definire, priuſquam lis in ſcriptis redacta, & teſtes, qui fidem facere poſſent, auditi erant, ſic ſatis lubricum & omnino præmaturum fuiſſet. Sex alii Senatores, una, quam dixi, ſententia utebantur, quæ & placuit 23. Jul. 1721. (6). CA-

(6) *Obſerv. Tumult. t. 7. n.* 1764.

## CAPUT X.

*Non eſſe connubium inter adulterum & adulteram, etiamſi præter adulterium nihil accedat, & an adulterii damnatus, ſolutiſque ex ea cauſa nuptiis, aliam uxorem recte ducat?*

NEgari nequit, quin etiam ex cauſis matrimonialibus aliqua in foro noſtro ſit juris Pontificii auctoritas, caveamus modo, ne major ſit, quam oportet. Pragmatici ſane noſtri ex eo jure olim definiverunt quæſtiones, quas hic præſcripſi. Elegans quidem regula eſt, quam proponit *can.* 1. *cauſ.* 31. *quæſt.* 1. *Nullus ducat in matrimonium, quam prius polluit adulterio*. Sed non diu hæc ſtetit integra illibataque, adeo enim eam incruſtaverunt poſteriores Pontifices, ut tantum non vires ſuas perdiderit. Non aliter quippe regulæ locum fecerunt, quam ſi, præter adulterium, contra priorem conjugem quid machinatum ſit, aut eo vivo alter alteri fidem matrimonii dederit, & ſic a variis Pontificibus reſcriptum in *cap.* 1. 3. 5. & 6. *X. de eo, qui duxit in matrimonio, quam polluit per adulterium*. Atque ſi nempe nihil aliud regulæ locum dediſſet, & non alia quoque eſſent metuenda, quæ recenſere longum eſſet. Incruſtata tamen ea opinio adeo invaluit, ut relatum ſit, inferiores Judices, & utrumque Senatum, & ex Supremi Senatus conſilio, Ordinum Generalium Conſiliarios cenſuiſſe (1), tunc demum inter adulterum & adulteram nuptias non eſſe, ſi contra prioris conjugis vitam quid machinatum ſit, aut ſponſalia, durante priore matrimonio, interceſſerint, & ita anno 1611. ab uno Pragmatico reſponſum eſt *Conſil. Holl. t.* 4. *conſil.* 282. *in fin.* & 1638. a multis aliis *Conſil. Holl. t.* 3. *conſil.* 71. A. & B. & *conſil.* 72. quæ & exſtant *Conſil. Holl. t.* 3. *Amſterd. conſil.* 52. 53. & 54. & rurſus ab aliis annis 1649. & 1688. *Conſil. Belg. t.* 2. 174. & 175. Atque hæc ſententia tunc temporis in Hollandia vulgo recepta dici poteſt, non item ea, quam addunt nonnulli Pragmatici *d. Conſil. Holl. t.* 3. *conſil.* 72. & *t.* 3. *Amſterd. conſil.* 54. ſimplex adulterium, citra machinationem vel ſponſalia, eſſe quidem *impedimentum impediens*, ſed quod tolleret conſenſus Magiſtratus loci, de quo agitur. Si enim licitum ſit, cui bono Magiſtratus conſenſus? Si illicitum, privilegium dandi ea in re Magiſtratui nulla poteſtas.

Sed peſſime factum videtur regulam, quæ per ſe ſufficit, circumſcribere tot reſtrictionibus, quando enim ita utilis erit? Mille, puto, adulteria committuntur, ex quibus vix puniuntur decem, ſunt enim probationis longe difficillimæ, ut vere dicitur in Decreto Ordinum Hollandiæ 29. Jul. 1679. (2) quo de adulterio tranſigere permiſſum. Hoc autem etiam probato, quomodo nuptiarum promiſſio probabitur? neque enim facile inſtromentum publicum ea de re confecturi ſunt, & quotaquæque Meſſalinæ non ridebit ſimplicitatem, quæ & vivo D. Claudio, quum non niſi legitime vellet nubere, pactum & ſponſalia, quin & nuptias palam parabat, ne quid clandeſtinum moliri videretur. Nec etiam animadverto, promiſſio nuptiarum interceſſerit, nec ne, quid ad rem faciat? Denique illud de machinatione etiam ſic ſatis ineptum eſt, de-

(1) *Conſil. Holl. t.* 3. *conſil.* 71. *in fin.* & *Conſil. Holl. t.* 3. *Amſt. conſil.* 52. *in fin.*

(2) *Formul. t.* 2. p. 523.

deſiderant enim eam, quæ majoris momenti eſt, & quæ probetur, & quæ capitale mereatur ſupplicium. Fac igitur probatam & punitam eſſe, adhuc metuis, ne forte poſt mortem nuptias faciant? Utique nullam aliam interdicti inter adulteros matrimonii rationem video, niſi ipſum adulterium, idque ſolum exprimunt leges, quas mox memorabo, & per quas, opinor, receſſum eſt a reſtrictionibus, olim perperam receptis. Legem, ſimpliciter latam, optimum eſt ſimpliciter accepiſſe, præſertim ubi ſua ratione ſibi ſufficit. Plane verum eſt, rationem aliquam eſſe, ne quid adulter vel adultera in alterius Conjugis vitam moliatur, ſed ſufficit generalis præſumtio, ut vel ita adulterio, quamdiu alter Conjugum vivit, abſterreantur; recte matrimonium contracturi, ſi alterius mortem exſpectarint. Catoni omnis adultera venefica apud Quintilianum *lib.* 5. *inſtit. orat. cap.* 2. & in hanc fere ſententiam philoſophatur Leo *novell.* 30. *in fin.*

Hæc autem conſilia & reſponſa, quæ ſupra attuli, data ſunt ante leges patrias, & nunc ceſſare, neſcio, an quis dubitet; ego certe non dubitem, & inde etiam abrogem, quæ de moribus noſtris, ante has leges, ſcripſit Groenewegen ad *l.* 27. *C. ad leg. Jul. de adult.* Et per has leges patrias etiam voti ſui compos erit Brouwer *de jure connub. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 10. *in fin.* Signum extulerunt Ordines Generales, nam in § 83. *legum nupt.* 18. Mart. 1656. (3) ita ſtatuerent: ne adulter adulterave cum eo eave nuptias contrahat, cum quo quave ante mortem, aut nuptias innocentis Conjugis ſecundas, conſuetudinem habuit. Sequuti ſunt Zelandiæ Ordines, hi enim § 12. *van de Ampl. van de Politique Ordonn.* 18. *Mart.* 1666. (4) ita quoque conſtituerunt, ne ſcilicet connubium eſſet inter adulterum & adulteram, aut cum qua ante nuptias, etſi jam obierit conjux innocens, aut alias nuptias contraxerit. Atque hæc tandem ſomnum excuſſerunt Hollandis, qui eodem anno 1666. (5) 25. Jun. decreverunt, ne in poſterum nuptiæ contraherentur inter adulterum & adulteram, ſive alteruter ſi cælebs, ſive uterque in alterius matrimonio, utque Curia Hollandiæ id Decretum in Edictum mutare vellet, quo publicaretur & affigeretur. Quod tunc quidem factum non invenio, ſed 18. Jul. 1674. ipſi (6) Ordines Hollandiæ Edictum compoſuerunt & promulgarunt, quo iterum nuptiis inter adulterum & adulteram interdixerunt, arbitria etiam, præter juris ſcripti pœnam, ſtatuta. Quæ autem *juris ſcripti* pœna fuerit, Ordines forte ſciverunt, ego neſcio.

Apage igitur omnes illas reſtrictiones, a Pontificibus inventas, & vulgo adoptatas, & ſolum, ſolum inquam, adulterium dicamus cauſam ſatis idoneam præbere, ne inter adulteros licitæ ſint nuptiæ. Inde vero alia naſcitur quæſtio, an ſcilicet cum eo, qui adulterii damnatus eſt, connubium eſſe poſſit? Si ex jure Civili, ex jure Canonum, ex ſententiis Theologorum & Juriſconſultorum in hoc argumento verſarer, rem facerem, tædii plenam, & obtunderem Lectorem innumeris diſtinctionibus. Tentemus potius, an, poſt conſtitutum jus patrium, ipſe quid adferre poſſim, quod magis placeat, quam aliorum farragines (7). Sunt

(3) *Echt-reglement Plac. II. append.* p. 2430.
(4) *Plac. III.* 4. 1. 18.
(5) *Reſolutien ten tyde van de Witt* p. 789.
(6) *Plac. III.* 3. 2. 6.
(7) Etiam apud Brouwer *de jure connub. lib.* 2. *cap.* 18.

Digitized by Google

Sunt, qui illicitum cenſent in cauſa matrimoniali, quod expreſſe prohibitum non invenitur, ſed niſi convertas regulam, & licitum pronuncies, quod prohibitum non invenitur, me conſentientem non habebis. Cedo nunc legem, quæ adulterii damnato nuptias negat, ego eam fruſtra quæſivi. Varias habemus adulterii pœnas, ſed inter has nulla eſt, ne adultero cum quavis uxore jus connubii ſit. Soluto penitus matrimonio, quacunque demum ex cauſa, uterque Conjux ſolutus lege matrimonii, ſi alter ob crimen, plectatur ob eam cauſam, ſed ne provoca ad leges matrimonii, jam ſoluti. Audi nunc, leges patriæ dicant tribus illis, quæ attuli, Edictis. Prohibent ſcilicet nuptias inter adulterum, & adulteram, ſed non prohibent inter adulterum & aliam quamvis, receptum autem eſt, ſpecialem prohibitionem regulæ contrariæ eſſe argumentum, & ita in *l.* 18. *ff. de teſtib.* ex eo quod ſpecialiter adultera teſtimonium prohibere vetetur lege Julia, Paulus efficit, mulieres teſtes eſſe poſſe. Ita etiam, quod cum adultera ſua ex illis Edictis vetitum eſt, cum alia qualibet videtur permiſſum. Eoque magis id dixerim, quia cum adultero ſuo cur non ſit connubium, idonea ratio eſt, cur autem adultero cum ea, quæ ipſius adultera non eſt, non etiam.

Atque id forte præſtat dicere, quam in hoc argumento tantum pœnitentiæ tribuere, quantum tribuunt Canones; & ex noſtris etiam Eccleſiaſticis quam plurimi. Alii varie diſtinguunt, ſunt (8), qui putant tunc demum adultero licere, alias nuptias contrahere, quando alter ex olim Conjugibus innocens prius alias nuptias contraxit, quaſi nempe, facto etiam vero divortio, ut de ſeparatione quod ad menſam thorumque dici ſolet, exſpectanda foret reconciliatio, quum tamen verum divortium fiat in perpetuum. Alii exiſtimant, eum, cujus adulterio nuptiæ ſolutæ ſunt, exſpectare debere quinquennium: ſed neque id ſatis placet, quum ea de re lex non ſit, neque ex aliqua ratiuncula, quamvis alioquin non abſurda, nuptiæ videantur impediendæ. Brouwer *(9)*, qui fœtore canonum fere ſuffocatus erat, tandem aliquantiſper reſpiravit, & multa dixit, ſatis egregia, ſi modo recte applicaſſet, ſed relabitur mox ad ſententiam, quæ nunc fere communis eſt, quæque adultero non permittit novas nuptias, niſi poſt mortem aut priores læſi læſæve conjugis nuptias, quia ſcilicet ſic decollavit omnis ſpes reconciliationis, quam ne ipſe adulter abrumperet, Reipublicæ intereſt. Deſiderat & ipſe pœnitentiam, deſiderat & alia, quæ ſive deflere ſive ridere magis placeat, me non difficilem habebis arbitrum.

Sed ſi recte diſputavi, ſoluto ob adulterium matrimonio *(a)* ambos Conjuges integro juri cælibatus reſtitui, ſcire velim,

(8) Simon van Leeuwen *R. H. R. lib.* 1. *cap.* 15. *num.* 1. *Conſil. Holl. tom.* 1. *conſil.* 307. *&* *Conſil. Belg. t.* 3. *n.* 265. quam in rem etiam adde, quæ ex legibus Ordd. Gener. & Zelandiæ attuli ſupra *vſ. hæc autem.*

(9) *De jure connub. lib.* 2. *cap.* 18. *num.* 9.

(a) Depromerem argumenta, quibus Catholica Eccleſia ſententiam de diſſolutione Matrimonii ob adulterium prorſus e ſuis finibus eliminavit, ni id innumeri Theologi ſuſe, luculenterque præſtitiſſent. Quos adiſis nihilominus ob oculos Catholici Lectoris, ne Bynkershoek, qui doctrinam in Eccleſia obliteratam ſæpius inculcat, furſure cæcutiant,

Decre-

lim, cur id omnibus ſententiis, quæ de adulteriis feruntur, non inſeratur? nihil enim ſolet inſeri, quam conjugem non adulterum, qui matrimonii diſſolutionem petit, ad alteras nuptias admitti (10). Sed ea clauſula & alterius libertatem involvit; nec aliunde trahit originem, quam ex libello, quem Judices, ſi nihil impediat, ſequuntur.

Attamen aliud eſt, quod te forte magis turbabit, quod nempe adultero, ſolutis ex ea cauſa nuptiis, rurſus alias concedam. Idne erit pretium ſceleris, quid, inquies, hoc aliud eſt, quam provocare ad adulteria? Eſt mihi domi uxor moleſta, quæ vitam mihi acerbam reddit. Quid conſilii? occidere non licet, & ut eam deferam, res domeſticæ non patiuntur. Igitur adulterium cum alia committam, & palam quidem, ut facile probari poſſit, ſic uxor ad divortium contendet, & ego voti mei compos ero, liberatus a veteri, & beatus nova uxore. Sed hunc, opinor, metum depones, ubi pœna adulterii capitalis eſt, & quæcunque ſit, ſatis ubique magna eſt ad deterrendos homines, ſimile quid auſuros, etiam ſola infamia apud viros graves in hanc rem ſufficit, dignitatum amiſſio multo magis, & tandem te cohibebit exigua ſpes melioris matrimonii, quomodocumque damneris.

## CAPUT XI.

*Si qua cautio producentis nomine ſit concepta, an ex ea recte agat quilibet poſſeſſor?*

INter JCtos de hac quæſtione non magis convenit, quam inter tres convivas de cibo. Et magis eſt, ut dicamus, recte agere quemlibet poſſeſſorem, ſi ſolo producentis nomine conceptum fuerit inſtrumentum, *te betalen aan den houder of toonder deſes*, quin & tunc, ſine ulla ceſſione, recte agere poſſeſſorem, ſi ſolutio promiſſa ſit *aan Mevius of aan den houder en toonder deſes*, non autem ſi ſolutio promiſſa ſit *Mævio, eive ad quem ea res pertinebit*, quæ formula eſt in *l.* 40. *ff. de reb. cred.* tunc enim non recte ſolvitur niſi ei, qui probaverit, rem ad ſe pertinere. Poſteriori formulæ convenit noſtra *den wettigen houder of toonder deſes*. Tantum ſcilicet intereſt, poſſeſſorem, an *legitimum* poſſeſſorem adjeceris. Sin hoc, jus actoris excutiendum eſt, ſive ex ſucceſſione, ſive ex ceſſione, ſive ex alia qua cauſa; ſin illud, etiam fur recte exiget, ſi furem eſſe debitor ignoravit. Atque ita jam olim diſputavi *libro ſingulari ad d. l.* 40. *cap.* 6. Sed digna res eſt, quæ accuratius extricetur, & cum legibus & moribus noſtris componatur.

Si promiſſio facta ſit ei, qui chirographum exhibebit, puto, pro eo rem eſſe



Decretum ſiſtam Concilii Tridentini, quod ſtat apud nos, ut Fidei norma, æternumque manebit: *Si quis dixerit, Eccleſiam errare, cum docuit, & docet juxta Evangelium, & Apoſtolicam doctrinam, propter adulterium alterius conjugum matrimonii vinculum non poſſe diſſolvi, & utrumque, vel etiam innocentem, qui cauſam adulterio non dedit, non poſſe altero conjuge vivente aliud matrimonium contrahere: mœcharique eum, qui dimiſſa adultera, aliam duxerit, & eam, quæ dimiſſo adultero, alii nupſerit: anathema ſit*.

(10) *Conſil. Holl. tom.* 3. *Amſterd. append.* p. 48. & *paſſim*.

eſſe habendam, atque ſi ceſſio quædam generalis interceſſerit, qua cuicunque, qui illud inſtrumentum poſſederit, ſolvi mandatur. Unde manifeſtum eſt, ei recte ſolvi, nec minus manifeſtum, cum recte agere, quum alii, qui pecuniam credidit, nulla ſupereſſe poſſit actio, ſed ſi promiſſio facta ſit creditori vel *juſto* poſſeſſori, titulus probandus eſt, ut ſciatur, an, qui poſſidet, recte poſſideat. Sed quum olim ejuſmodi cauſa apud Curiam ageretur, & chirographum eſſet conſcriptum ſimpliciter *aan den houder's briefs*, aliter creditur fuiſſe ejus ſententia (1), placuit enim in ea cauſa recte Amſterdammenſes Judices fuiſſe interloquutos, ſequeſtraretur petita pecunia, quum chirographum ſuum agnoviſſet debitor. Sed fertur ſermonibus fuiſſe aptatum, aliud obtinere oportere, ſi de judicio principali ageretur, nam pro ſententia fiduciaria cavendum, & hinc procliviorem eſſe ad condemnandum judicem, & ita quoque alii (2) ſapiunt. Sed ego inter utrumque judicium non diſtinxerim, quum non recte agat, qui jus agendi non habet, & cautio nequeat ſupplere, quod ei juri deeſt. Refertur quidem & alia ſententia, menſe April. 1652. a Senatu Supremo lata, qua, in ſimili cauſa, non admiſit actorem, niſi titulum probaſſet, ſed, qui eam ſententiam refert (3), ut ſorex, ſuo petit indicio, addit enim, inſtrumento, de quo tunc judicatum eſt, *Lucius Titius of den* WETTIGEN *houder*, ex qua ſcriptura manifeſtum eſt, neminem ne ad namptiſationem quidem agere poſſe, niſi qui debitum legitime probat: quiſque enim jus, unde agit, ex qualitate, quam ſuſtinet, tenetur probare, cur etiam *een wettigen houder* tenetur probare poſſeſſionem legitimam, *een houder* ſimpliciter, præter poſſeſſionem, nihil quicquam, poſſeſſio enim ex mente inſtrumenti arguit, in poſſeſſorem per ceſſionem delegationemque tranſiiſſe jus obligationis, atque ita eum, qui inſtrumentum exhibet, pro principali creditore eſſe habendum, quia verum eſt, ei promiſſum eſſe, quod ſi ſit, non minus verum eſt, eum recte accipere, perinde atque ſi ipſe fuiſſet ſtipulatus.

Sic puto ex ratione diſputandum eſſe. Nunc videndum, an his conveniant leges noſtrates, & mores quoque aliarum Gentium. Ait § 38. *conſuet. Zuyd Holl. anni* 1571. Si obligationis inſtrumentum producentis nomine ſcriptum ſit, etiamſi ceſſionem factam eſſe non probetur, jus ea de re dici, *ſonder procuratie of tranſport*. Similis eſt § 19. *conſuet. Dortam.* Idem plane juris eſt in chirographis trapeziticis, nam & ea ejuſdem ſententiæ ſunt, atque inſtrumenta, de quibus hic agitur. Ei autem, qui ea profert, pignora reſtituuntur, ſive domino, ſive non domino, niſi conſtet de dolo malo § 6. *legum trapezit. Amſterd.* 25. Apr. 1614. ut & Rotterdamm. 18. Apr. 1635. Quin in ipſis literis Cambii, quarum in mercatura tantus eſt uſus, recte ei ſolvitur, cujus nomine inſcriptæ ſunt literæ, licet de legitima ceſſione non conſtiterit, imo etiam ei, qui literas exhibet, etiam ſuo nomini non inſcriptas, poteſt enim ipſe ille, qui poſſidet, eas nomini ſuo inſcribere. Zelandiæ quoque Ordines 31. Maj. 1679. decreverunt & edixerunt (4), poſſeſſorem inſtrumenti, *'s Toonders briefs* nomine concepti, id juſte

(1) Neoſtad *deciſ. Cur. Holl.* 10.

(2) Voet *ad tit. ff. de ſolution. n.* 6.

(3) Van Leeuwen *R. H. R. lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 4.

(4) *Plac. III.* 4. 1. 20.

juſte accepiſſe cenſeri. Admonentur idcirco in eo Edicto ejuſmodi inſtrumentorum (qualia ſunt cautiones contra Ordines, *Obligatien ten laſte van de Provincie van Zeeland*) poſſeſſores, prudentes eſſe velint in iſtis inſtrumentis ſervandis, aut cui alteri permittendis, ne quid damni patiantur. Sententia Edicti eſt, qui tenet ejuſmodi inſtrumentum, recte tanquam rerum creditorem agere, ſed vellem, aliquanto accuratius eſſet conſcriptum. In Gallia & Britannia etiam frequentantur chirographa, ſolo nomine producentis conſcripta, & abſque ulla probatione tituli recte ſolvitur ei, qui ejuſmodi chirographum exhibet. Et ait *conſuet. Oſtendan. tit.* 8. § 14. ex clauſula *van den Houder of Thoonder 's brief* recte agi, niſi ratio ſit, cur judici aliter videatur, ut ſi forte chirographum furto ſit ſubreptum vero domino, & ſic quoque πραγματικῶς per varios caſus cautum eſt § *6. ad 9. conſuet. Antwerp. t.* 53.

Scio, vero creditori ſolvendum eſſe, & debitorem non liberari, ſi nullo mandato intercedente alii pecuniam numeraverit *l.* 34. § 4. *ff. de ſolut.* ſed manifeſtum eſt, non ei, a quo pecunia profecta eſt, at vero ei, cui facta eſt promiſſio, obligationem & actionem eſſe quæſitam. Ei, cujus nomine conceptum eſt inſtrumentum, obligatus eſt debitor, quod probat exemplum in *l.* 53. § 2. *ff. de donat.* Sed ajes, nomen Detentoris in inſtrumento non eſt expreſſum. Fateor, at expreſſum intelligitur, quod æquipollens clauſula explicat *l.* 2. *ff. de liber. & poſtum.* & *l.* 90. *ff. de legat.* 3. Qui inſtrumentum detinet, eo ipſo creditor eſt, quia detinet, niſi ejus mala fides arguatur, & ideo creditor eſt, quia ei ſolutio promiſſa eſt. Noli objicere, jure Romano alii per alium obligationem non quæri, & ex nuda ſcriptura non magis, quam ex quolibet nudo pacto, actionem naſci, conſtat enim moribus, qui nunc ſunt, nulla verborum ſolemnia deſiderari, & promiſſionem recte fieri abſenti, ignoto, quin & incerto, qui ex poſtfacto certus erit.

Sed his, quæ hactenus diſputavi, non uſquequaque convenire videtur, quod apud Labeonem relatum narrat Ulpianus in *l.* 52. § 11. *ff. de furt. apud Labeonem*, inquit, *relatum eſt*, *ſi ſiliginario quis dixerit*, UT, QUI NOMINE EJUS SILIGINEM PETIISSET, ET DARET, *& quidem ex tranſeuntibus*, *cum audiſſet*, *petiit ejus nomine & accepit*, *furti actionem adverſus eum*, *qui ſuppetet*, *ſiliginario competere*, *non mihi: non enim mihi negotium*, *ſed ſibi ſiliginarius geſſit*. Florentiæ eſt *ſubpetet*, pro quo Haloander *ſic petet*; alii *ſubpetere* explicant *clanculum petere*, vel *ſubjecta ſua perſona pro alio petere*, quæ ſane hujus loci ſententia eſt, quamvis *ſubpetendi* vocem ea ſignificatione alibi occurrere non memini, ſed quia, etiam apud veteres JCtos, agnoſco ἅπαξ λεγόμενα; pro *ſubpetet* malim *ſubpet It*, hoc eſt *ſubpetiit*, quæ & vulgata lectio eſt. Quod ad rem ipſam, miraberis fortaſſe, quod ſiliginarius furti agat, quum ejus intereſſe non videatur, qui ſiliginem dedit, cui Titius juſſerat, quicunque enim petiiſſet, juſſiſſe intelligitur, qui mandavit dari, *quiſquis ejus nomine petiiſſet*: Sibi hoc mandato proſpexit Titius, ne quemcunque miſiſſet, teneretur probare, ſuum procuratorem eſſe, quem in finem ſecurum eſſe juſſit ſiliginarium, ſi cuicumque, nomine Titii petituro, ſiliginem dediſſet. Non poteſt igitur non & in ejuſdem damnum eſſe, quodcunque detrimentum eſſe capitur, & tamen relatum eſt, ſiliginarium non Titii, ſed

 ſuum

ſuum negotium geſſiſſe, atque ita non Titio, ſed ſibi competere furti actionem. Sed ſola ibi quæſtio eſt, quis furti agat? & quamvis ex regula *l.* 10. *ff. de furt.* is actionem furti habeat, cujus intereſt non ſubripi, & Titii in hac ſpecie intereſſe videatur, ſiliginem, quam dari mandaverat, non eſſe datam, ſiliginarius tamen agit, quia ei furtum factum eſt, in ejus enim adhuc dominio & poſſeſſione erat res, de qua agebatur. Non ait, in ſiliginarium actionem dandam eſſe, quod is nomine Titii ſiliginem petenti dediſſet, bona fide enim mandatum ſequutus eſt, neque negat ſiliginario actionem eſſe contra Titium ad pretium ſiliginis, nam ſic omnino eſt, ſi a fure ſuum conſequi non poſſit. Quare nihil quicquam eſt in *d. l.* 52. § 11. quod ſententiæ, quam hic defendo, adverſetur.

Si nunc excurrerem in auctoritates Doctorum ajentium & negantium, ſi in rationes, quas in rem ſuam vertunt, librum ſcriberem, & ſimul bonas horas perderem. Qui ajunt, ex inſtrumento, nomine Titii & cujuſcumque poſſeſſoris concepto, poſſeſſorem agere poſſe, abſque ulla probatione tituli, ut ait Peckius *de jure ſiſtendi cap.* 3. *num.* 7. Rebuffus, Gallus, Boerius, aliique, quos ipſe laudat, vellem id rationibus ſatis idoneis probaſſent, ſic enim opera, hic præſtita, potuiſſem ſupereſſe. Similes Heroes, qui titulum deſiderant, paribus armis diſſident; Hos alii recenſuerunt (5), nec inter eos minimus eſt Præſes Everardus *conſil.* 219. Sunt, qui mediam viam eligunt, rati, ei, qui inſtrumentum exhibet, nomine poſſidentis conceptum, ſolvi quidem poſſe, tanquam adjecto, exigere tamen eum non æque poſſe, a qua ſententia nec alienus eſt Sande *de action. ceſſ. cap.* 2. *num.* 17. & 18. ſed ejus diſtinctionis neque rationem, neque auctoritatem potui animadvertere. Qui clauſulam *ei*, *qui chirographum feret*, inter mercatores pro ceſſione habent, inter alios non habent, jam refutavit Everardus *d. conſil.* 219. nec quicquam ei repoſuit Sande, qui eo etiam inclinat *d. cap.* 2. *num.* 17.

His ita diſputatis res eo cedit, ut dicamus, poſſeſſorem inſtrumenti, nomine poſſidentis conſcripti, ſi ejus fraudem demonſtrare non poſſis, non recte excludi, utque optimo jure agit contra debitorem, ſic & optimo jure ei ſolvi. Si ſic mecum ſentias, non difficulter dijudicabis quæſtiones, quas propoſuit Curtius Εικασ. *lib.* 1. *cap.* 11. & 35. & *lib.* 3. *cap.* 3. 18. & 42. & quas habet Loenius *deciſ. Cur. Holl. caſu* 5. & *caſu* 98. quæque ad utrumque caſum diſputat Loenius, nam ut ipſe omnes illas ſpecies & rationes excutiam, & in iis judex ſedeam, nolim a me deſiderari.

Sollicite autem cavendum eſt, ne, quæ de cautionibus, nomine producentis conceptis, ſupra ſunt dicta & diſputata, transferamus ad alias cautiones vel inſtrumenta, quæ certum creditorem habent. Quam in rem notanda eſt hæc cauſa, a Senatu Supremo judicata. Titius, Mercator Dordracenus, qui a longo tempore lignum vendiderat Præfecto aggerum & Aſſeſſoribus *van de Breede watering*, ut vocant, in Bevelandia Auſtrali ad conſervandos ibi aggeres, ex compromiſſo apud Senatum cum his inter alia litigat de ſumma 2463. florenorum, quos ex cauſa emtionis debebant Titio venditoris

(5) Van Leeuwen *R. H. R. lib.* 4. *cap.* 2. *num.* 4. *vſ. Dog ſlaat te letten.* & ad Peckium *de jure ſiſt. part.* 3. *n.* 7.

Digitized by Google

ditori. Sciendum autem eſt, illos aggerum Curatores, perinde ut reliqua Collegia, non ſolvere, quod debent, niſi per Quæſtores ſuos, nec hos ſolvere, niſi ſibi exhibentur mandata ſcripta (*Ordonnantien*) eorum, quorum pecuniam adminiſtrant. Rei in hac cauſa ſolutionem allegabant, producta apocha, quam ejuſmodi mandato ſubſcripſerat Navarchus quidam (*de Marktſchipper van Goes op Dordrecht*) quo & alias uſus erat Titius ad exigendam pecuniam, quæ ſibi in Zelandia debebatur, & qui Navarchus ob æs alienum poſtea aufugerat. Titius ajebat, ſe id mandatum, quo Quæſtor juſſus erat ſibi ſolvere illos 2463. florenos, nunquam vidiſſe, & apocham, mandato ſubſcriptam, non ſuam eſſe, ſed illius Navarchi, Curatores aggerum, Quæſtorem fidem Navarchi fuiſſe ſequutos, ei numerantes pecuniam ſine mandato vel ceſſione ſua, vero creditori ſolvendum eſſe, & mandato contineri, ſolutionem Titio eſſe faciendam, non liberari igitur Quæſtorem, niſi ſolverit Titio, eive qui a Titio mandatum habuerit vel ceſſionem. Præcipue autem laborabant Curatores aggerum, ut probarent, ipſi Titio, cui debebatur, traditum fuiſſe id mandatum, & ſi eſſet, inde efficiebant, Navarchum id habere non potuiſſe niſi ab ipſo Titio. Si habuiſſet e manu Titii, inde utique colligendum eſſe tacitum mandatum exigendæ pecuniæ, & erant Senarores, qui ſic reſpondebant. Alii vero, ſi vel Titius mandatum (*de Ordonnantie*) tradidiſſet Navarcho, perperam tamen ei ſolutum eſſe ſine mandato vel ceſſione ipſius Titii, & ſic omnino eſt, ſi ex jure ſapiamus. Excipiebant tamen rei, ea ſe conſuetudine uti, ut etiam ſine apocha ſolverent, recepto, quod dederant, ſolutionis mandato, *met interkking alleen van de Ordonnantie*. Sed de ea conſuetudine nihil quicquam probabant, quod tamen, ſi verum eſſet, in facili fuiſſet probare. Neſcio etiam, ſi vel ejus rei aliquot exempla exſtarent, judicio contradictorio non probata, an ea ſufficerent ad abrogationem juris ſcripti. In primis autem urgebant rei, *dat ook de Ordonnantien van de Generaliteit betaalt wierden aan den houder ſonder eenige procuratie of ceſſie*. Quod ſi verum eſſet neſcio an ad hanc cauſam porrigi poſſit, ſed an ſit, proximo loco diſputabo. Provocabant quoque Curatores aggerum ad d. Decretum & Edictum Ordinum Zelandiæ 31. Maj. 1679. ex quo poſſeſſor actionum contra Ordines habetur pro domino, ſed id, ut ſupra monui, non aliter obtinet, quam in actionibus (*Obligatien*), quæ etiam poſſeſſoris nomine conſcriptæ ſunt (*ten behoeve van den Thoonder*), quod non recte transferas ad inſtrumenta, quæ uno certo homini ſolutionem faciendam eſſe jubent. Igitur ſecundum Titium judicatum eſt 22. Jun. 1720. (*b*)

Quum Rex Poloniæ, qua Elector Saxoniæ anno 1716. magnam pecuniæ ſummam in Belgio fœderato fœnebrem ſumſiſſet, promittit ſe eam, quæ numerata eſſet Titio Amſterdammenſi, cum uſuris reſtituturum ſuo die. Conſiliarii Ordinum Generalium Quæſtori Generali fœderati Belgii 6. Aug. 1716. mandant, ut hanc pecuniam, quam a privatis erat mutuatus, ſolveret Regi ejuſve mandatario. Ille mandatarius erat Titius, nominatim a Rege ſolutioni adjectus. Sed Quæſtor partem ejus pecuniæ ſolvit Titio, partem Legato Regis apud Ordines. Legato defuncto in ejus here-

(*b*) *Obſerv. Tumult. t. 7. n.* 1640.

hereditate nihil quicquam reperiebatur in ejus bonis. Unde Rex defendit, ut & defendunt Ordines Generales, qui pro pecunia fidejuſſerant, illam partem, quam Legato ſolverat Quæſtor, male ſolutam eſſe. Cauſa ex compromiſſo apud Senatum Supremum agitata eſt, non eſt animus eam integram referre, nam quam plurimis defenſionibus utebatur Quæſtor, quæ ad rem, quam hic tracto, nihil pertinebant, id pertinebat, quod magna fiducia contenderet Quæſtor, receptæ conſuetudinis eſſe, *dat by alle de Ordonnantien, by den Raad van Staten geslagen, mag betalen aan de houders op derzelver Quitancien*, jubere quidem § 17. *Formæ ſuæ, dat by geen Ordonnantie mag betalen, als aan die gene, ten wiens behoeve dezelve geslagen is, of deszelfs procuratie hebbende*, & id quoque inſertum eſſe antiquis aliorum Quæſtorum Formis, ſed uſum jam olim ſubegiſſe illum § 17. & per multitudinem rerum agendarum negotia aliter explicari non poſſe. Proferebat quoque plurima exempla ejuſmodi ſolutionum, & offerebat plura adhuc alia. Probabat etiam Quæſtor, Rationales quidem Ordinum Generalium anno 1720. ſibi mandaſſe, obſervaret illum § 17. ſed anno 1721. ob rationes, quas dixi, ab eo mandato iterum receſſiſſe. Unde inter Advocatos, qui hanc cauſam perorabant, ingens tumultus, lex ſcilicet ipſa eſſet ſequenda, an conſuetudo, ei contraria, & nunquid conſuetudo ſatis eſſet probata, & an pro conſuetudine ſit habenda, quæ nunquam judicio contradictorio eſſet firmata. Inter Senatores non minus variatum eſt, quam inter Advocatos. Duo conſuetudinem probatam rati, & eam ſequuti, Quæſtorem volebant abſolvere, duo alii, quibus deinde primi accedebant, interlocutione volebant jubere pluribus exemplis conſuetudo probaretur, ut nempe magis probatam & ipſi ſequerentur. Quinque alii (novem enim Senatores intererant judicio) omnes has de conſuetudine altercationes inutiles eſſe exiſtimabant, cauſam enim hanc verti in facto, ubi debitor expreſſe erat ſtipulatus, cui ſolutio eſſet facienda, non aliam ſummam ſe reſtituturum pollicitus, quam quæ Titio ſoluta eſſet. Ipſi privati poſſunt hominem idoneum ſolutioni adjicere, quidni igitur Reges, qui nunquam exigunt pecunias. Ex cautione, a Rege tranſmiſſa, animadvertere poterat Quæſtor, eccui ſolutio eſſet facienda, ſed per culpam non animadvertit. Improbata igitur non minus eſt hæc, quam aliæ Quæſtoris defenſiones 8. Nov. 1726. (7).

## CAPUT XII.

*An ceſſio bonorum proſit adverſus mulctam pecuniariam, ex delicto debitam.*

UT omnes leges Romanæ ſerius in Hollandia receptæ ſunt, ſic & lex Julia de cedendis bonis, nam ex antiquioribus privilegiis, quæ Hollandiæ Graviones variis Urbibus dederunt, debitores, qui ſolvendo non erant, addicebantur creditoribus, donec ſolverent aut de debito tranſigerent, ea tamen lege, ne creditoribus liceret in corpus debitorum ſævire: ſed ea privilegia nunc non commemoro, quæro potius, an omnibus liceat bonis cedere? & vulgo fertur, iis duntaxat hoc beneficium competere, qui fortunæ, non ſua culpa facultatibus lapſi ſunt. Sane jure Romano, qui alioquin non damnantur ultra quam

(7) *Obſerv. tumult. t. 10. n. 2292.*

Digitized by Google

quam facere poſſint, eo beneficio indigni ſunt, ſi dolo fecerint, quominus facere poſſint *l. 63. § 7. ff. pro ſoc. l. 22. § 1. & l. 51. ff. de re judic.* Sed quid ſi culpa fecerint? id beneficio non obſtare ſignificat *d. l. 63.* § 7. ſed quod ad mores inter dolum & culpam non video diſtingui, *by fortuine, ſonder ſyn ſchuld*, ait § 38. Edict. Caroli V. 19. Maj. 1544. & ſic quoque eſt in *legib. Friſic. lib. 3. tit. 30.* § 1. & ſic vulgo traditur. Sed tamen fatendum eſt, in Hollandia nunc benigniores eſſe Judices in probandis ceſſionibus, quam oportet, id ſcilicet credunt fovendæ mercaturæ favore, & non alia cauſa patiuntur creditores emungi.

Sunt tamen quædam ſpecies, contra quas ceſſio nihil quicquam prodeſt. Has recenſet *d.* § 38. & addunt diplomata ceſſionem, non etiam prodeſſe adverſus debita, quæ Fiſco debentur, *de ſchulden nogtans van de Hoge Overigheid uytgeſlooten*. De his omnibus non agam, & fateor quoque *d.* 38. eſſe adeo obſcurum, ut interpretem, me ſapientiorem, deſideret, poſt ſpecies enim, ibi commemoratas, in quibus ceſſio negatur, ſequitur exceptio, NISI TAMEN *debitores fortunæ, non ſua culpa, facultatibus lapſi ſint*, quæ exceptio, cum in omni ceſſione obtineat, totam regulam ſubvertit. Alia ſpecies eſt, de qua in utramque partem diſputatum & judicatum eſt, an ceſſio bonorum proſit adverſus mulctam pecuniariam ex delicto debitam, & de qua diligentius quærendum eſt, quam adhuc quæſitum vidi. Si non proſit, nihil aliud inde efficimus, quam debitores ejuſmodi mulctæ a carcere non liberari, non etiam, pœna corporali eſſe plectendos, ceſſio a carcere liberat *l. 1. C. qui bon. ced. poſſ.* nec aliud quicquam præſtat. Ubi autem leges definiunt, pœnam pecuniariam, ob inopiam debitorum, in corporalem mutari, ceſſionem ceſſare manifeſtum eſt, & ejuſmodi exempla ipſum jus Romanum ſuggerit *l. 1. § ult. ff. de pœn.* præſertim in perſonis vilioribus *l. 7. § 3. ff. de juriſd. & l. ult. ff. de in jus voc.* Sed cave, ne id porrigas ad quoslibet honeſtiores, de his ſufficit dicere, a carcere non liberari, Princeps vel Magiſtratus, cauſa cognita, pœnam remittat.

Si ex ſola ratione rem æſtimes, ecquis beneficium, quod *flebile* & *miſerabile* audit, iis dabit, qui ex delicto ad mulctam pecuniariam damnati ſunt? nullum fere delictum eſt ſine dolo, & qui in dolo ſunt, etiam ultra quam facere poſſunt, damnari ſolent *d. l. 63. § 7. ff. pro ſoc. l. 22. § 1. & l. 51. ff. de re judic.* ad minimum igitur ſint carceris inquilini, qui non habent, unde ſolvant. Quare miror, ſimpliciter Græcis placuiſſe, ut placuit Baſilic. *lib. 60. t. 35. cap. 22.* § 4. utque etiam ex iis refert Cujacius in *parat. ad tit. C. qui bon. ced. poſſ.* plane *in fin.* ad pœnam pecuniariam damnatos etiam uti poſſe ceſſionis beneficio, & ſic Curia Hollandiæ judicavit 1. Mart. 1737. in cauſa, quam mox dicam. Aliter olim ſapuit eadem Curia 3. Dec. 1637. (1) & aliter quoque dicendum eſt. Exteras auctoritates, quæ ſane in utramque partem exſtant, prætermitto, & ne Hollandis quidem teſtimonium denuncio, ut ut hi fere Grotium (2) ſequuntur, nempe ceſſioni locum non eſſe *in ſchulden uyt miſdaat*, in mulctis ex delicto, & ideo hos omnes prætermitto, cum in ipſo jure Hollandico ad manum ſint, quæ

(1) Apud Loenium *caſ.* 81.
(2) *Inleid. tot de Holl. Regtsgel. lib. 3. cap.* 51. *vſ. Wie vertrokken zyn.*

quæ ceſſionem in hac ſpecie ſatis refutent. Eſt ſane antiqua Curiæ Hollandiæ conſtitutio 1. Mart. 1545. (3) qua placuit, ſi quis damnatus in mulctam ex delicto (*vecbteleſſen*) eam ſolvere non poſſit, virgis cæderetur. Et ipſe Carolus V. in § 27. Ed. 19. Maj. 1544. ſtatuit, ne cui, niſi ex ſuo conſenſu & ob bene merita remitteretur mulcta, ob cædem indicta. Secundum hæc § 224. *form. Cur. Holl.* cautum eſt, Curia mulctam, in quam quis ob cædem damnatus eſt, juberet ſolvere intra certum tempus; ſi non ſolveret, corpore pœnas daret, ſed non ad mortem aut amiſſionem alicujus membri. Unde & Curia eum, qui remiſſionem impetraret, pen. Maj. 1588. damnavit, mulctam intra XIV. dies ſolveret, ſin autem, palam virgis cæderetur, quam pœnam deinde 21. Jun. 1588. interceſſione Orangiæ in cæſionem virgarum intra carcerem mutavit (4). Sed quid ceſſo addere § 68. *Ord. Accuſ. 9. Jul.* 1570. ubi Philippus II. generaliter conſtituit, ſi quis pecuniariam pœnam exſolvere non poſſet, corporaliter puniretur, *ſecundum*, ait, *jus ſcriptum*, reſpiciens, ni fallor ad *l.* 1. § *ult. ff. de pœn.* qui § forte cauſam dedit parœmiæ, *qui non habet in ære, luat in corpore*, vel *in pelle*, vel *cute*. Quod ipſum repetitum eſt in § 11. Edicti, quod Mauritii Orangii & Curiæ nomine editum eſt 20. Febr. 1589. (5) Generaliter quoque in legib. Friſ. *lib.* 2. *t.* 4. § 4. ſtatutum eſt, qui mulctam pecuniariam non ſolvit, mitteretur in exilium, vel in carcere laboraret, donec ex labore mulctam ſolvat.

Ceterum, ut ſupra innuebam, attendenda eſt perſonarum qualitas, & non adeo difficulter pœnæ pecuniariæ vel in totum vel pro parte remittuntur, adeo ut & id Magiſtratui competat *l.* 6. § 9. *ff. de offic. Præſid.* & Magiſtratibus, ob paupertatem, moderari mulctas permittunt leges Friſicæ *lib.* 2. *t.* 22. § 1. Et alibi, quod ad Hollandiam relatum eſt (6), remiſſo crimine, Curiam ex cauſa aliquando partem mulctæ remittere. Quin & tota ſæpe remittitur, ſi qua ſit perſonarum dignitas. Ordines ſane Generales menſe Julio 1695. Navarcho militari, qualiter qualiter inopiam probanti, mulctam 3150. florenorum, in quam præter infamem miſſionem a Senatu maritimo militari damnatus erat, quod in prælio navali adverſus hoſtes ignave rem geſſiſſe diceretur, me Advocato petente, plane remiſit.

Nunc audi, quid haud ita pridem a variis Judicibus judicatum ſit. Quum Titius, ex cauſa adulterii, apud Leenmannos Voornenſes 12. Jul. 1734. inter alia damnatus eſſet ad mulctam 400. florenorum, ſolvendam Ballivio Voornenſi, & non ſolveret, Ballivius eum executione urget, & ex ejus bobis diſtractis nonnihil conſequitur, ſed vix dimidium mulctæ. Titius, ut reliquam ſolutionem evitaret, adit Senatum Supremum, & impetrat diploma ceſſionis, probandum apud Scabinos Geervlietenſes, ubi habitabat, citato quoque ibi Ballivio. Hic ceſſioni contradicit, ſed Judices Geervlietenſes, probata ceſſione, ſecundum Titium judicant 18. Jul. 1736. & ita quoque ex appellatione Curia 1. Mart. 1737. Ballivius implorat diploma appellationis

(3) *Repert. Cur. Holl.* p. 53. B. & *Plac. II. append.* p. 2981. & *ſeqq.*

(4) *Form. t.* 1. *cap.* 36. p. 348. & aliis locis quos indicavit Boel ad Loenium *d. caſ.* 81. ubi id ipſum retulit.

(5) *Plac. I.* 1. 12. 1. *n.* 2.

(6) *Conſil. Holl. append.* p. 17.

nis a Senatu Supremo, & ibi primo quæſitum, an concedi oporteret? Titius quidem appellationi non contradicebat, ſed ex forma minuendarum litium (7) § 10. a ſententia Curiæ non licet appellare ad Senatum Supremum, ſi ſententia Curiæ non excedat 400. florenos, etiamſi ab inferiore Judice ad Curiam appellatum, at vero habet ille § 10. duas exceptiones, niſi ſcilicet ſententia continet ſequelam infamiæ, vel alias vegrandis ſit præjudicii, & Senatus putavit, poſtremæ exceptioni hic omnino locum eſſe, cum hæc res, in cauſa mulctarum non tantum Ballivio Voornenſi, ſed & aliis omnibus magno præjudicio eſſe poſſit. Conceſſum igitur fuit mandatum appellationis *6.* Jun. 1737. (8) ut ſemper concedi debet, etiamſi res ſit dubia, conceſſo enim mandato adhuc ſupereſt exceptio non recipiendæ appellationis.

Deinde, progreſſu litis, quæſitum eſt; quod maxime non volo, an ceſſio proſit adverſus mulctam, Balliviis debitam? Quæſtio, ut vides, juris eſt, nam quæ ex facto, in hac certe cauſa, adferebantur, indigna ſunt, quæ memorem. Nolim repetere, quæ jam ſupra attuli, ſed ſi ceſſio non probetur, niſi, qui petit, ſine culpa ſua facultatibus lapſus ſit, utique prima fronte nemo non indignum eo beneficio pronunciabat, qui maleficio pœnam pecuniariam meruit. Aliter Geervilenſes & Curiam hic judicaſſe certum, ſed contra tot alias ipſius Curiæ Conſtitutiones & res judicatas, & tot alias ex jure Hollandico auctoritates, quas ſupra adferebam. Paribus igitur ſuffragiis ab hac poſtrema Curiæ ſententia receſſum eſt, & ut recederent, quoſdam etiam Senatores apud nos movebat, ut olim quoque Curiam movit (9), ipſo diplomate ceſſionis contineri, ceſſionem, quæ implorabatur, non profuturam contra debita Fiſcalia, *tegen ſchulden van de hoge Overigheid*, & Ballivium Voornenſem probare, ut ſane probabat, ſe mulctas, ex delicto debitas & ſolutas, Fiſco refundere. Sed ea ratio nec alios Senatorés, nec etiam me movebat, utpote qui illam clauſulam intelligebam de debitis ex contractu, nam non ait *ſchulden uyt misdaat*, at ſimpliciter *ſchulden*, quod in materia ceſſionis, ubi de debitis pecuniariis agitur, perperam, ſi quid judico, transfertur ad debita ex delictis. Sed nihilominus aliæ rationes, quas plena jam manu exſequutus ſum, me movebant, ut cum aliis Senatoribus putarem, adverſus mulctam ex delicto ceſſionem objici non poſſe.

Si ex analogia juris Hollandiæ verum ſit, ut verum eſſe ſupra oſtendi, ſi non omnes, plurimas utique mulctas, ex delicto debitas, corpore lui, ſi ære non luantur, nemo in his ceſſionem admiſerit, cum hæc non tantum a pœna corporali, ſed & ab ipſo carcere liberet. Non omnes quidem facinoroſos, in pecuniam damnatos, corpore velim plecti, ſi nihil habeant in loculis, ſimpliciter enim defendo, a carcere non eſſe liberandos, & reliquam quæſtionem Judicis arbitrio relinquo. Non immerito hic diſputari poſſet, an non Titius, qui erat homo abjectæ conditionis, non ſolvens mulctam, in quam, ex cauſa adulterii, damnatus erat, pœna corporali, forte ad virgas, ad exilium, vel ad vitam aliquamdiu pane & aqua ſuſtentandam



(7) *Reglement tot bekorting van de proceſſen 9. Mart.* 1728.

(8) *Obſerv. Tumult. t.* 13. *num.* 3026.

(9) Loenius *d. caſ.* 81.

Digitized by Google

dam potuiſſet puniri ? id pertinet ad cognitionem Judicis, qui mulctam irrogavit. Simpliciter ajo, periculoſæ ſane conſequentiæ eſſe, ſi pauperes pœnam pecuniariam, adverſus ſe ex delicto decretam, implorata mox ceſſione poſſent eludere.

Ipſa Curia, ante viginti, & quod excurrit, annos, in ipſa quoque adulterii cauſa perſonarum diſtinctionem adhibuit, nam quum Leidenſes apud Ordines Hollandiæ hoc agerent, ut pœnæ, jure Hollandico contra adulterium ſtatutæ, exaſperarentur, præſertim contra humiliores, Curia, ea de re ſententiam rogata, non exaſperandas reſpondit 2. Nov. 1719. eſſe enim ſatis graves, modo eas executioni darent Ballivii, & ſimul eſſent memores, id crimen pœnis pecuniariis cum maxime plecti, & has etiam a pauperioribus oportere exigi, &, ſi non ſolvant, ſecundum jus Romanum pœnas pecuniarias in corporales eſſe mutandas. Quam Curiæ conſultationem Ordines probarunt 15. Nov. 1719. (10).

His omnibus motus Senatus utramque, quam dixi, ſententiam reſcidit, & ceſſionem adverſus Ballivium, Titio negavit 21. Mart. 1738. (11).

## CAPUT XIII.

*Quid habendum ſit de pacto paratæ executionis?*

SUnt inſtrumenta quædam publica, quæ plurimum privilegii habent, ſed cum alia deſcendant ex lege, alia ex pacto, de his omnibus agere longum eſſet. De his autem, quæ ex pacto deſcendunt, non una quoque inſpectio eſt, quædam pacta omnino ſunt licita, quædam prohibita, quædam dubia. Licitum eſt pactum, quod actionum promtius explicandarum ergo creditorum prudentia invenit, inſerunt quippe cautionibus voluntarias condemnationes, ex quibus, tanquam rebus judicatis, damnantur debitores, etiam ſimulac contraxerunt, ut ſic creditores non ex contractu, ſed judicati agant apud Judicem, qui ex conſenſu partium damnavit, quam in rem potiſſimum adhibent Supremi Judicis condemnationem, ne quis ab appellatione metus ſit. Iiſdem pactionibus nihil eſt frequentius, & idem jus ad quælibet inſtrumenta publica, non apud Magiſtratum duntaxat, ſed & Notarium facta, porrectum eſt, ſive altera pars, ſive utraque damnetur in id, quod actum geſtum eſt. Cur de hoc pacto quædam præmiſerim, mox audies, nam de aliis pactis, licitis vel illicitis, nihil nunc addam.

Sed quid dicemus de pactis paratæ exequutionis? Inter licita referrem, ſi non in Hollandia vulgo jactaretur, pactione paratam exequutionem acquiri non poſſe. Nunc liceat inter dubia referre, donec lector, excuſſis omnibus, conſtituerit, an non licitis potius accenſenda ſint? Audi primum Hollandorum ſententias. Eſt, qui ait (1) pacta paratæ executionis per leges & Edicta Principum vel Ordinum (*van de Hoge Overigheid*) eſſe abrogata, ſed has leges diu quæſivi, ſed nullam, quæ id dicat, inveni, & donec ſit, qui indicet, ſola ejus hominis auctoritate me obrui non patiar. Idem tamen addit, eam eſſe Pragmaticorum ſententiam, ſi inſtrumento ſit inſertum, debitum, de

(10) *Plac. t. 5. lib. 5. tit. 5. p. 912. & 913.*
(11) *Obſerv. Tumul. t. 13. num. 3080.*

(1) Merula *Manier van procederen lib. 4. tit. 100. cap. 1. num. 10.*

de quo agitur, exactum iri, ut ea, quæ ad Principis Domania pertinent, exiguntur, poſſe debitorem ſtatim apud Curiam conveniri, hunc enim ſaltem eſſe ejus clauſulæ effectum, ut prorogata ſit Curiæ juriſdictio. Scin, quare? quia ex § 8. Formæ Curiæ Hollandiæ ad Curiam ſpectat *de Domaniis* cognitio. Quod quia menti Contrahentium adverſatur, neque ulla prorogatio niſi ex conſenſu eſt, ſatis abſurdum eſſe apparet: fingis enim, de quo cogitatum non eſt, nam quum in ejuſmodi inſtrumentis exemplum *Domanii* proponitur, id ad facultatem exſequendi, non ad Judicem refertur. Ex ea tamen ſententia forte originem traxit error quod ad dominos Heukelummenſes, de quo alibi relatum eſt (2).

Alius ait, pactum paratæ executionis *Decreto* eſſe prohibitum, innuens Decretum Curiæ Hollandiæ, quod refertur *Conſil. Holl. t. 3. Amſterd. append. p. 16.* ſed quod ex facto, in quo interpoſitum eſt, forte non aliter intelligendum, quam de ſtipulatione illicita, cui pactum paratæ executionis adjectum erat, ut latius narrabo *Capite proximo*. Rurſus alius ait, Curiam Hollandiæ in variis cauſis cenſuiſſe, paratam executionem neminem recte paciſci, ſed quæ illæ cauſæ fuerint, nec ipſe explicat, nec ipſe ſcio (3).

Sed quicquid ejus rei ſit, & quicquid ab aliis dictum vel a Curia decretum ſit, ſcire velim, eccur illicita eſſet pactio paratæ executionis? nemo autem de eo recte judicaverit, niſi edoctus, quemadmodum exerceatur parata exſequutio. Ea in primis utuntur Ordines Hollandiæ in tributorum exactionibus ſecundum formam Edicti ult. Maj. (4) 1588. ad exemplum ejus, quod antea ea de re Leyceſtranus Comes promulgarat. Ordo, ibi præſcriptus, eſt, ut debitoribus denuncietur ſolutio, & niſi fiat intra XXIV. horas poſt primam denunciationem (*ſommatie*) eos in carcerem duci, & tunc bona exigi, ut latius ibi perſcriptum eſt, minoribus tamen ſolemnitatibus, quam in aliis executionibus obſervari ſolent. Præter Ordines Hollandiæ ſunt & alii, quibus ipſi Ordines, & antea Graviones jus paratæ executionis ſpecialiter largiti ſunt, quoſdam ex his alii recenſuerunt (5), & longe plures poſſem addere, ſi hoc jam agerem. Sufficit obſervare, omnes, qui eo jure utuntur, non eandem executionis formam ſervare, ſed ex privilegio, quod obtinuerunt, petendum, quis modus executionis ibi præſcribatur, ſi nullus, ut plerumque nullus, utimur norma Ordinum ex d. Edicto ult. Maj. 1588.

Cur vero ea norma pacto introduci non poſſet? An ratio, an lex impedimento eſt? De lege, ut modo dicebam, nihil quicquam mihi compertum eſt. Et quæ ratio improbaverit pacta, quæ nec pietatem, nec exiſtimationem, nec verecundiam noſtram lædunt, &, ut generaliter dixerim, contra bonos mores non ſunt? In decernendis *condemnationibus*, quas *voluntarias* appellamus, prima Judicum cura eſt, excutere, an, quæ inter partes placuerunt, contra bonos mores ſint vel contra leges? & ſecunda cura, an, ſi contra leges, iis renunciare liceat, nec ne? Si liceat, & nihil obſtet, condemnationes decernuntur.



(2) *Formul. tom. 1. cap. 32. p. 510. & 511.*
(3) Van Leewen ad Peckium *de arreſt. cap. 5. n. 15. p. 170. & Byvoeg-ſel ad R. H. R. lib. 5. cap. 8. n. 3. p. m. 625.*
(4) *Form. t. 1. cap. 32. p. 507.*
(5) Van Zurk *Codex Batav. verb. executien.* § 2. 3. 12. 13. & 14.

tur. Nihil autem improbi habent hæc pacta paratæ executionis, nihil enim his agitur, quam ut amputentur longæ ambages, & prolixæ expenſæ ordinariæ executionis; ſæpe domuncula, ſæpe prædiolum aliquod exiguum executioni datur, cujus pretium plane abſorbetur ſumtibus ordinariæ executionis, ſic ut omnino nihil creditori exigenti ſuperſit. Et, ſi verum amamus, in toto ordine judiciario, quo hodie utimur, quam maxime diſplicent nimia executionis ordinariæ ſolemnia. Si iis renunciet debitor, & paratæ executioni ſe ſubmittat, utique de corio ſuo ludit, in nullius cujuſquam præjudicium, & creditor, paratam pactus, magis rebus ſuis conſulit.

Pragmatici, ſententiam rogati, quæ ratio pactum paratæ executionis rejiciat, reſpondent (6) ex parœmia vulgari, ab executione incipiendum non eſſe, ſed ab in jus vocatione, & ſic eſt, ſi nihil contra pactum ſit, at ſi contra paciſcatur debitor, paciſcitur de re, quæ in poteſtate ejus eſt, de jure privato, in quo nec res publica, nec alterius privata vertitur. Et ſi ob eam, quam dixi, rationem pacta paratæ executionis rejicias, rejiciendæ quoque omnes voluntariæ condemnationes, nam & in his ab executione res incipit, nec magis auditi rei, quam ſi parata executione urgeantur, & tamen illæ condemnationes uſu quotidiano frequentantur. Unde alius Hollandus (qui tamen & ipſe contra paratam executionem reſpondet) fateri tamen debuit (7), inter voluntariam condemnationem & pactum paratæ executionis parum intereſſe. Sed hic provocat ad Decretum Curiæ Hollandiæ de quo mihi non ſatis liquet, &, ſi ſic decreverit Curia, decrevit ſuo periculo & quod ad forum ſuum. Etiam alibi probari video pacta, quæ, niſi iis ſtatur, cuſtodiam & carcerem permittunt. Quam in rem notandus eſt § 57. LL. Middelharn. quas Ordines Hollandiæ confirmarunt 8. Apr. 1658. *Geen Gyſel-regt*, ait, *te gebruyken, dan tegen die zig 't zelve by een wettig inſtrument, of onder de band, ſubject gemaakt hebben, en dat ter eerſter inſtantie, maar op condemnatie van Schepenen of Leenmannen te procederen by ſommatie en renovatie volgens de Ordonnantie op 't ſtuk van de Juſtitie, blyvende het Gyſel-regt, daar 't deſe Ordonnantie geeſt.* Deinde in § 58. enumerantur quædam ſpecies, in quibus id jus etiam obtinet ſine pacto.

Noli cauſari adverſus pactum paratæ executionis, ita debitores præſentiſſimo periculo exponi, & non auditos bonis exui, nam uti adverſus quamque rem judicatam, ita & adverſus paratam executionem ſuperſunt remedia. Si parata executione plus petatur, quam oportet, ex d. Edicto ult. Mart. 1588. intra ſex hebdomadas querela defertur ad ipſos Ordines vel eorum Conſiliarios. Sic cum Ordinum res agatur, ſi aliorum, ajunt Pragmatelli (8), & verum eſt, *dat men daar tegen kan komen in oppoſitie of pœnaal verſoeken van 't Hof, en dat daar op doorgaans een comparitie woord geordonneert met of ſonder Surcheance*. Sed vulgo id privilegiis & formulis paratæ executionis adjicitur, eam, niſi facta ſolutione, non ſuſpenſum iri. In § 56. *d. legum Middelharn.* ita ſancitum eſt: *Die meent ten onregte gegyſelt te zyn, mag in oppoſitie komen, mits. namptiſeren-*

(6) Merula *Manier van procederen lib.* 4. *tit.* 109. *cap.* 1. § 1. & 2.

(7) Van Leeuwen ad Peckium *de arreſt. cap.* 5. *n.* 15. *p.* 171. & *Byvoeg-ſel ad R.H.R. lib.* 5. *cap.* 8. *n.* 3. *p. m.* 625.

(8) *Form. tit.* 1. *cap.* 32. *p.* 508.

*vende de gedane onkoſten*, tanquam jus commune, probant Conſultores *Conſil. Holl. t. 4. conſ. 399.*

Si liceat paciſci paratam executionem, utique etiam debitori licet ſua ſponte ſe ſubjicere paratæ executioni, ſine prævia ſtipulatione. Hæc quæſtio utramque Curiam occupavit in hac ſpecie. Rationales Domaniorum, quæ Wilelmus III, reliquerat, quæque ipſi pro heredibus adminiſtrabant, Quæſtorem quemdam ſuum annis 1718. & 1719. facta executione urſerant ad ſolvenda ea, quæ variis temporibus reliquatus erat, ſed urſerant *by ſommatië, renovatië en betekening van Gyſeling*. Quæſtor inducias executionis pactus, iis lapſis nihil quicquam ſolvit, & quum forte Hagæ hæreret, ex mandato Quæſtoris Generalis eorum Domaniorum per apparitorem Curiæ in cuſtodiam civilem ducitur. Cum ibi eſſet, adit Curiam, *verſoekende authoriſatie op een Deurwaarder, om de FACTO ontſlagen te worden, en pœnaal tegen diergelyke proceduren*, duabus in hanc rem uſus rationibus, altera, quod nova executio adverſus eum non eſſet inchoata, altera, quod ſine ſententia ſive ullo Curiæ Decreto, per modum paratæ executionis, carcere clauderetur. Curia, auditis partibus, 2. Nov. 1719. ad libellum reſcribit *NIHIL*. Quæſtor ab eo Reſcripto implorat Mandatum appellationis a Senatu, quo caſu, ut & in aliis, his ſimilibus, appellatio ſolet concedi vel negari ex meritis ipſius cauſæ.

De nova executione, quam deſiderabat Quæſtor, non magnopere laborandum videbatur, quia prior illa executio ſuſpenſa & dilata ſemper, nunquam peremta erat, ſed ſi hæc continuaretur, continuanda erat ſecundum poſtrema acta, ſed novam executionem inchoaverat Quæſtor Generalis, quam vulgo *paratam* dicimus, & ſi hanc haberent Rationales, non obſtare priorem opinor, poterant enim, ſi vellent, jure ſuo uti, & ejus rei fortiſſimum argumentum eſt in *l. 3. ff. de teſtam. mil.* Hæc executio etiam quidem incipiebat a *Gyſeling*; ſed id verbum non tunc accipitur eo ſenſu, quo accipitur in ordinaria executione, *die geſchiet by ſommatie, renovatie, en betekening van Gyſeling*, at vero pro carcere, cui includitur debitor, donec quod debet, ſolverit, & ſecundum hæc § 32. *Formulæ officii*, quæ Quæſtoribus Domaniorum dari ſolet, continetur, *dat een Rentmeeſter in Juſtitie niet mag geboort werden, voor dat hy zyn sloten heeft betaalt.*

Sed quia ipſi Rationales hanc formulam compoſuerunt, magis laboratum eſt, an his jus paratæ executionis competeret. Sane anno 1679. Wilelmus III. Orangius Dynaſta Ordinibus Hollandiæ propoſuit, ſe ſuoſque Anteceſſores uſos jure paratæ executionis & hypothecæ legitimæ contra Quæſtores ſuos, eorumque fidejuſſores, & petiit, ſaltem in futurum, Ordines id quoque ſibi & ſucceſſoribus ſuis, ad majorem ſecuritatem, indulgere vellent. Non quæro, an preces veritate fuerint niſæ, an vero invidia juris novi, figmento veteris diſſimulata, contentus dicere, Ordines Hollandiæ 28. Mart. 1679. decreviſſe, haberet ipſe, & haberent ejus *Succeſſores het regt van parate executie en van legaal hypotheek op de perſonen en goederen van de Rentmeeſters harer Domeinen en der zelver borgen, ſonder præjudicie van het gepaſſeerde*, & opera daretur, idem decernerent Ordines Generales, ut etiam decreverunt 30. Mart. ejuſdem anni.

Igitur Wilelmo III. competit jus paratæ executionis ex d. Decretis, ſed quum

Digitized by Google

quum ille jam anno 1702. fato ſuo functus ſit, difficultatem habet, an comperat Rationalibus, qui ejus Domania adminiſtrabant pro heredibus ſeu ſucceſſoribus teſtamentariis. Bina, ut dixi, Decreta etiam id jus porrigunt ad Wilelmi III. *Succeſſores*; ſed quos intelligimus? Et quidem ſtricte interpretandum eſt jus, quod ex privilegio deſcendit, maxime cum vergat in præjudicium tertii, ut omnino vergit jus tacitæ hypothecæ. Inde efficio, quod privilegium Ordines Hollandiæ dederunt non pertinere niſi ad Domania, quæ in Hollandia ſita ſunt, & quod Ordines Generales non pertinere niſi ad Domania, quæ in Ditione eorum Ordinum ſunt ſita, & utrobique ibi adminiſtrantur. Sed quoſdam Senatores vel maxime contra paratam executionem movebat, quod per *Succeſſores* in *d. edictis* non alii videantur intelligendi, quam qui ab Ordinibus Hollandiæ vel ab Ordinibus Generalibus in eorundem Imperio eaſdem dignitates gerebant, quas Wilelmus III. gerebat eo anno *1679*. ideo, neque ulla alia ratione, apud ipſos gratioſus: nam ſi ſimpliciter heredes legitimos vel teſtamentarios intelligas, id privilegium etiam dabis Papæ Romano, aut alii in Italia, Gallia vel Germania Principi, qui in tota hereditate Wilelmo III. ſuccedit, ſic putat, qui haud ita pridem notas ſcripſit ad Merulæ *prax. lib.* 4. *tit.* 100. *cap.* 1. *lit. A.* quia Domania ad privatum patrimonium, non ad dignitates referenda ſunt. Quæ ratio an omnibus placitura ſit, eſt, cur dubitem.

Sed vero plurimi Senatores exiſtimabant, neceſſe non eſſe, ut hanc quæſtionem hic definiamus, ſufficere, ſi dicamus, hunc, de quo agimus, Quæſtorem eſſe citatum anno 1704. defuncto jam Wilelmo III. ei datam eſſe formulam officii, in quam juravit, & ea formula ſeſe ſubmiſiſſe paratæ executioni Rationalium, neque adeo ejus eſſe, nunc diſputare contra fidem, jurejurando datam. At objiciebatur, jus paratæ executionis pacto acquiri non poſſe, & in hanc rem exſtare multas auctoritates, quas jam attuli. Si de jure tacitæ hypothecæ ſermo eſſet, intelligerem, neque enim valent pacta, quæ tertio jus quæſitum auferunt, ſed aliud eſt in pacto paratæ executionis. Auctoritatibus refutandis jam functus ſum. Quid Curiam moverit, neſcio, ſed poſtrema ratio plurimos Senatores apud nos movit, ut mandatum appellationis negarent 7. Nov. *1719*. (*9*).

Sed quia, abſque pacto ſi fuiſſet, non omnes Senatores ſententiam dixerant, accipe nunc, quid Senatus in alia cauſa paribus ſuffragiis judicaverit. Cajus, qui qua Quæſtor bona quædam ex hereditate Wilelmi III. adminiſtraverat, decedit ἄπορος. Ejus vidua & heres ſub beneficio Inventarii bona mariti nuper ſui diſtrahit, interque ea prædium, quod maritus Sempronio ſpeciali hypothecæ dederat pro ſorte 4000. florenorum. Vidua ex pretio diſtracti prædii etiam ſolvit Sempronio illos 4000. florenos, data ab eo fide, ut redderet illam pecuniam, ſi in judicio prælationis ab aliis vinceretur. Rationales Domaniorum, hoc intellecto, Sempronii, jam defuncti, heredem in jus vocant apud Curiam, repetuntque illam pecuniam, atque ſi jus haberent hypothecæ tacitæ ex anno 1712. jus ſcilicet antiquius, quam creditor, cui deinde hypotheca ſpeciali cautum erat. Heres Sempronii varie ſe defendit, & tantum ejus rationes

(*9*) *Obſerv. Tumult. t.* 7. *n.* 1572.

nes apud Curiam valuerunt, ut 27. Febr. 1733. Rationales repulerit, & etiam in expenſas damnaverit. Quum appellatum eſſet, Senatus putavit, non eſſe neceſſarium, ut ſententiam ſuam explicaret quod ad omnes heredis defenſiones, nam vel unam ſufficere ad repellendos Actores. Cum maxime autem dicebat heres, quæ & omnium Senatorum ſententia fuit, per *Succeſſores* in *d. Decretis* intelligi non poſſe omnes, qui quandoque in bona Wilelmi III. eſſent ſucceſſuri quocunque titulo, quin nec heredem, ſi forte privatum quempiam vel etiam exterum inſtituiſſet, multo minus legatarium, emtorem, alioſve ſucceſſores ſingulares, ſic enim verba Ordinum captari, nec animadverti, qua mente quid dicatur. Intelligebant igitur vel Succeſſores in dignitate Gubernationis, quam in Hollandia gerebat, vel, ut aliis potius videbatur, ſimpliciter *deſcendentes* & *poſteros*, quia in utroque Decreto nulla dignitatis mentio facta erat, & quia ab Ordinibus Generalibus ſimile privilegium acceperat, in quorum tamen Imperio nulla Orangii præfectura fuit. Sed quomodoque intelligas, apparet ex privilegiis, quod non nemo valde urgebat, Wilelmum III. Ordinibus perſuaſiſſe, ſe *ſuoſque anteceſſores* etiam privilegiis fuiſſe uſos. Si capias, qui fuerint *anteceſſores*, capies quoque, qui ſunt *ſucceſſores*, per *anteceſſores* autem *ſuos* non alios potuit intelligere, quam vel ſimpliciter *Adſcendentes* & *Majores* vel etiam, qui eum anteceſſerant in eadem dignitate: neque enim per *anteceſſores* intellexit omnes illos, a quibus bona ad eum, qua heredem, provenerant, & minus venditores & auctores ſingulares, a quibus forte quædam comparaverat, vel legati titulo acceperat. Quare per *ſucceſſores* non alios etiam intelligimus, quam ipſe intellexerat *per anteceſſores*, & mera vis eſt, ſi aliter interpreteris. De parata executione idem dicendum eſt, quod de tacita hypotheca, niſi ex pacto deſcendat, ut deſcendere poteſt, ſed in præjudicium tertii pacto inducere hypothecam tacitam, nullo jure licet, eſt enim hæc ex ſola lege. Non tamen adeo temere litigabant Rationales, ut apud Curiam in expenſas damnari debuiſſent, iis igitur compenſatis reliqua ſententia probata fuit 25. Novembris 1733. (10).

## CAPUT XIV.

### *Stipulationes pœnales an & quatenus licitæ?*

De Clauſulis pœnalibus, quæ teſtamentis & contractibus adjiciuntur, ut quod agitur, magis valeat, valde tumultuantur Interpretes, veteres novique, & dubito an ſit, qui verum dixerit. Non quicquid nomine pœnæ fit, vel probandum vel improbandum eſt. Sane quæ *de legatis pœnæ nomine*, ſcripta vidi, adeo mihi diſplicuerunt, ut extorſerint Opuſculum *de legatis pœnæ nomine*, quod edidi inter *Opuſcula varii argumenti*. Quid in contractibus liceat pœnæ nomine ſtipulari, quid non liceat, paucis nunc accipe. Id quod intereſt noſtra aliquid dari vel non dari, fieri vel non fieri, utique licet & ſemper licuit in ſtipulationem deducere, ſed ſi commiſſa eſſet ſtipulatio, acerrime inter veteres JCtos quæſitum eſt, quouſque *id, quod intereſt*, porrigeretur? & ne in infinitum id porrigeretur, Juſtinianus effecit Conſtitutione ſua, quæ

(10) *Obſervat. Tumult. t.* 12. *n.* 2798.

quæ exſtat in *l. un. C. de ſentent. quæ pro eo quod intereſt profer*. Ibi quidem Judicis arbitrio relinquit æſtimationem ejus quod intereſt, ut omnino relinquenda eſt, verum ea lege, ſi res ipſa ſit certi & definiti pretii, ne id quod intereſt alterum tantum poſſit excedere, ſin autem res ipſa ſit incerti & dubii plane pretii, ne excedere poſſit, quod revera ſtipulatoris interfuit, id eſt, ut damni illati, non lucri ceſſantis ratio habeatur. Falluntur, qui *d. l. un.* abrogatam eſſe putant, ſed non falluntur, qui putant, Juſtinianum ea Conſtitutione parum profeciſſe, ut rem incertam redderet certam. Difficillimum quippe eſt definire, an in cauſis certis ad alterum tantum adſcendere liceat, & an in cauſis incertis hæc vel alia ſit veri damni æſtimatio. Hinc illa lex tantas turbas dedit in Scholis & Judiciis, ut ad eam explicandam integrum opuſculum *de eo quod intereſt* edolaverit Carolus Molinæus.

Sed eo lecto fere incertior eris, quam dudum, certe ſi ea ſequaris, magis, quam olim, fervebunt judicia. Ut hæc evitentur, & ſemel certi quid ſtatuatur, inventa eſt certa pœna, pactis adjici ſolita, ſi non præſtetur id, de quo convenit. Ea pœna ſuccedit in locum ejus, quod intereſt, & rem ex incerta reddit certam. Si reus, etiam hodie damnetur ad id, quod intereſt, quantæ litium ambages ad explicandam actoris indemnitatem? Quam vero expeditum, ſi id, quod intereſt, certa ſumma æſtimetur? Sic eſt, dices, ſed ſtipulationes pœnales ſunt illicitæ. At ſcire velim, unde id didiceris? In jure Romano utique ſexcenta earum exempla ſunt, & Lectori gravis eſſem, ſi ea commemorarem. Si nihil illiciti, nihil probroſi contineant, quidni iis utemur, & ubi apud nos lex eſt, quæ intercedit? Si adhibeantur clauſulæ pœnales, ut leges eludantur, vel earum mens circumveniatur, ut extorqueatur, quod alioquin ſtipulari non licet, intelligo, rejiciendas eſſe, abſque eo ſi ſit, exiſtimem omni jure ſubſiſtere.

In ſingulis autem factis id, quod dixi, excutiendum eſt. Sed quia innumeræ ſunt cauſarum figuræ, a lege uſuraria exemplum petamus. Quamvis enim nemo ignorare poſſit, ſi ſolam rationem ſequamur magiſtram, jure ſuo rem ſuam, cuique, qualicunque voluerit pretio, locare jus faſque eſſe, ſic & locare pecuniam quibuſcunque uſuris, utilitatis tamen publicæ cauſa leges exſtant, & ſemper exſtiterint, quæ uſuris modum ponunt, & is modus omnino eſt ſervandus. Quare ſi pœna in fraudem legis uſurariæ ſit dicta, verum eſt, ultra uſurarum modum non deberi. *l.* 13. § 26. *ff. de action. emt.* Uſurarum leges nomine ſiliquarum, ſportularum munerumve nomine eludere antiquum eſt, ſed & huic rei ſæpe proſpectum, etiam in *l.* 26. *C. de uſur. vſ. interdicta*.

Id vero quam maxime & olim quæſitum fuit, & hodie quæritur, an minoribus uſuris ſuo die non ſolutis, majores liceat ſtipulari, non modo in futurum, ſed & retro in præteritum? idque omnino licere, ſi modus legitimus uſurarum non excedatur, ex jure Romano ſatis videor probaſſe *libro ſingulari* ad *l.* 40. *ff. de reb. credit. cap.* 14. In alia quidem omnia videtur ire Paulus in *l.* 17. *pr. ff. de uſur.* ſed, ſi explices, ut eum explicavi *lib. 6. obſerv. jur. Rom. cap.* 19. Juri Romano ſua conſtabit ratio & auctoritas. Nec ab eo hodie receſſum eſſe nihil liquet. In contrarium tamen adducitur Curiæ Hollandiæ aliquod Decretum, cujus verba exhibenda ſunt, antequam de ſententia agam: *is geresolveert, dat alle pœnale ſtipu-*

*ſtipulatien, bedongen over mora of wanbetalinge van eenige penningen, excederende* modum legitimum uſurarum, *niet zullen gevolgt, nog regt daar op gedaan of condemnatie daar op gedecerneert worden, in den zaak van Pieter Bor, als Rentmeeſter van J. Jaſper van Treslong, die in het verhuuren van deſſelfs thienden in de nieuwe Hoon geſtipuleert had, indien de Koopers de beloofde penningen niet precis betaalden op den geſetten dag of ten langſten ſes weken daar na, dat de zelve dan elken gulden zouden betalen met 22. ſtuivers, en zulks 2. ſtuiv. ter gulden in een pœne van wanbetaling over ſes weken alleen. Item dat niemand met private ſtipulatien hem zelven mag acquireren regt van parate executie, in de zelve zaak* (1). Prima pars Decreti nullam habet difficultatem, nam veriſſimum eſt, ut modo dicebam, pœnales ſtipulationes excedere non poſſe modum uſurarum, legibus præſcriptum. Sed difficultatem habet, quod in ſpecie, ibi adjecta, id referatur ad decimas, in decimis enim & cenſibus, & aliis ejuſdem argumenti nihil eſt notius & frequentius, quam his ſuo die non ſolutis, pœnam ſtipulari longe maximam. Exempla quædam habes apud Mornacium ad *l. 32. in fin. ff. de uſur.* & cenſibus apud nos ſæpe lex dicta eſt, ut in alterum tantum pœna ſurgat, ſæpe & ultra creſcat, quod vocant *Thynſen, by Coevering op te loopen* (2). Sed aliud eſt, ſi quis fundum vendat, &, niſi emtor ſuo die pretium ſolvat, vel in futurum vel etiam retro ſtipuletur uſuras ultra quam lex permittit, & de ejuſmodi ſpecie, confuſius forte ibi relata, intellexerim id Decretum, nam perſpicue agit & de *locatione* & de *venditione*, ut ſundus forte ibi fuerit venditus exceptis Decimis, quas poſtea Quæſtor locavit. Si pretio ſuo die non ſoluto, poſt ſex hebdomadas pro 20. exigantur 22. nummi, id utique impingit in legem uſurariam, atque ita inutilis eſt ea ſtipulatio, & inutile quoque pactum paratæ ſtipulationis, de quo *cap. prox.* dicebam.

Curiam ſane pœnales ſtipulationes non improbare, potes diſcere ex hoc exemplo: qui fundum locavit, locavit ea lege, ne conductori liceret jus conductionis in alium transferre, ſin autem, caderet conductione, & duplam mercedem ſolveret, & relatum eſt, Curiam 25. Mart. *1616.* ejuſmodi ſtipulationem habuiſſe ratam (3), & rationes, cur habuerit, mox intelliges.

Nunc recenſebo, quæ, me præſente, Senatum Supremum occuparint, quum ageretur de voluntariis condemnationibus vel largiendis vel negandis, neque enim eas largitur Senatus, ſi offendant legem, cui renunciare non licet. Quum de ſpeculis conficiendis & vendendis ſocietas eſſet inita inter Titium & Mævium, Titius, eorum conficiendorum apprime peritus, ſe hanc artem cum Mævio communicaturum promiſit, ea ſcilicet lege, ut, ſi Mævius ſe vivo arcanum ejus artis revelaret, pœnæ nomine daret 5000. florenos. Delegati ad Rotulam Senatum rogant, an, ob clauſulam pœnalem, decernenda eſſet voluntaria condemnatio? Ratio dubitandi erat, quod Pragmatelli quidam omnes clauſulas pœnales hodie vel abrogatas vel abrogandas cenſeant, & quod alii frivolis quibuſdam diſtinctionibus cauſam expediant. Tutius & melius eſt jus Romanum ſequi, & credere, pœnas, ſtipulationibus faciendi vel non fa-



(1) *Conſil. Holl.* 3. *Amſterd. append.* p. 16.
(2) Van Leeuwen *R. H. R. lib.* 2. *cap.* 12. *n.* 5. & *cenſur. forenſ. lib.* 2. *cap.* 17. *n.* 8. & 9.
(3) *Conſil. Holl.* 3. *Amſterd. append.* p. 47.

faciendi adjectas, non alio fine eſſe inventas, quam ne id, quod intereſt, in incerto ſit, & dummodo ſervemus modum, quem definit *d. l. un. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt profer.* nullus ab ejuſmodi pactis metus. Certe ſtipulationem pœnalem, qualis hic occurrit, defendit § *ult. Inſtit. de verb. obl.* & modica ſumma 5000. florenorum, hic pœnæ nomine adjecta, etiam altero tanto minor eſſe poteſt, quam revera Titii intereſt, artem hanc revelatam non eſſe, unde & Senatus 27. Jun. 1724. huic pacto auctoritatem ſuam accomodavit (4). Sin autem pœna, in ſtipulatum deducta, longe & late excedat id, quod ſtipulatoris intereſt, omnino ſervamus *d. l. un.* Quum in inſtrumento locationis conductionis conveniſſet, ne colonus fundum, ejuſve partem alteri locare vellet, &, ſi locaſſet, quadruplum mercedis ſolveret locatori, ea ſtipulatio viſa eſt Senatui immane quantum excedere, quod revera locatoris intererat, vel intereſſe poterat, ideoque 15. Jun. 1731. ſuper ejuſmodi pacto negata eſt voluntaria condemnatio (5).

Duo Socii ineunt ſocietatem conficiendi Sacchari in annos XII. tam pro ſe, quam heredibus ſuis, pœnam ſtipulati bis mille florenorum, pauperibus ceſſuram, ſi quis intra id tempus ſocietate abiret. Implorata eſt voluntaria condemnatio ſuper eo pacto, quærebatur an decernenda eſſet? Si id pactum jure ſubſiſteret, pœnalis ſtipulatio nemini, quominus decerneretur, impedimento fuit propter ea, quæ modo dicebam. Sed ut heres ſuccedat ſocietati, paciſci non licet *l. 59. pr. ff. pro ſoc.* nam ſic alteri moroſus & ineptus ſocius obtrudi facile poſſet, & eo jure, non abrogato, adhuc utendum eſſe plerique Senatores reſpondebant, licet unus, magnæ auctoritatis, diſſentiret, quia hæc, de qua agitur, ſocietas propter impenſas, ab initio faciendas, poterat defendi. Sed erant Senatores, qui etiam, quod ad ipſos ſocios, putabant, ne quidem jure ſubſiſtere pactum, ne intra certum tempus ſocietate abeatur *l. 14. ff. eod.* longe tamen plures exiſtimabant, etiam in tempus, & quoad ſocii vivunt, recte ſocietatem iniri *l. 1. pr. ff. eod.* verum ei renunciari poſſe, ſi cauſa incidat idonea, ut ſi injurioſus & damnoſus evadat ſocius, & ſic intelligebant *d. l. 14.* Quare 2. Jul. 1728. placuit decerneretur, ſed ne porrigeretur ad clauſulam de herede inſertam (*6*).

Rurſus Sempronius & Titia ſocietatem contrahunt, duraturam, dum viveret Titia. Ad hæc paciſcitur Sempronius, ut, ſi ipſe prius fato ſuo fungeretur, heredes ejus in ſocietatem ſuccederent, & paciſcuntur ambo, ut, ſi alter viva Titia ſocietati renunciaret, incideret in pœnam *6000.* florenorum, & præterea alteri ſolveret, quod ejus intererat. Petierunt ſocii, ut hunc contractum voluntaria condemnatione corroborare vellet Senatus, ſed repulſi ſunt; non modo quod paciſci non liceat, ut heres in ſocietatem ſuccedat, ſed & quod non liceat ſtipulari & pœnam & ſimul id quod intereſt, quod in ſocietate etiam improbant *l. 41. & l. 42. ff. pro ſoc.* negata igitur eſt condemnatio 20. Dec. *1729.* (7) quemadmodum ob eandem rationem a Senatu negata eſt 3. Maj. 1732. (8) ubi alter, ſi alter pacto non ſta-ret,

(4) *Obſerv. tumult. t. 9. num.* 2044.
(5) Ibid. *t.* 11. *n.* 2640.
(*6*) Ibidem *t.* 10. *n.* 2271.
(7) Ibidem *t.* 11. *n.* 2557.
(8) Ibidem *t.* 11. ad marginem *d. n.* 2557.

ret, pro pauperibus ſtipulatus erat 3000. florenos, & ſimul id, quod ſua intereſſet, fidem non eſſe ſervatam. Sin ajas, eum, qui contrahit, nihil ſibi ſtipulari, quam id, quod intereſt, pœnam pauperibus cedere, id quidem ais, quod res eſt, ſed memineris injuſtum eſſe, ab uno eodemque utrumque exigere.

Qui locaverat varias domunculas; ſatis amplam mercedem pactus, inſtrumento addit, ut ſingulis tribus menſibus ſibi ſolveretur quarta pars mercedis, utque mille floreni repræſentarentur, qui ſibi pœnæ loco cederent, quam primum conductor vel ſemel moraretur in trimeſtri mercede exſolvenda. Implorata eſt Senatus voluntaria condemnatio ſuper eo pacto, ſed 22. Dec. 1729. (9) negata quod ad clauſulam pœnalem, quæ longiſſime excedebat id quod locatoris intererat. In quantitatibus, ſuo die non ſolutis, prohibitum non eſt pœnam addere, ſed in uſuris, ut ſupra dixi, ne legitimus modus excedatur. Omni ope cavendum eſt, ne homines propter minimam moram emungantur & peſſundentur.

Quum in locatione conductione conveniſſet, ut ager conductus coleretur ad eum modum, qui præſcriptus erat, ſin autem, conductor præſtaret duplam mercedem, & *ſimul* id, quod locatoris intererat, eo modo cultum non eſſe, & ſuper eo inſtrumento imploraretur voluntaria condemnatio Senatus, 3. Febr. 1734. placuit condemnationem decernere, ſed hoc addito, ne porrigeretur ad utramque pœnam, inſtrumento inſertam. (10) Dupla merces ſuccedebat in locum ejus, quod intererat, atque ita injuſtum, ſupra eam pœnam adhuc ſtipulari id ipſum, quod revera intererat, non patitur id *d. l. un. C. de ſent. quæ pro eo quod intereſt profer.*

Sempronia Titio in emphyteuſin dedit colles quoſdam arenaceos, ſtipulatus annuum canonem 443. florenorum, & porro ſtipulatus, non ſoluto per triennium canone, Titius duplum præſtaret, atque etiam, ſi emphyteuſin venderet, ipſe vel emtor intra tres menſes id ſignificaret Semproniæ vel ei, ad quem directum dominium pertineret, & pro ſingulis alienationibus Domino præſtaretur unus canon; ſi nihil ſignificatum eſſet intra illos tres menſes, mora illa non purgaretur, niſi ſolutione unius canonis. Prætêrea convenit, ſi quæ lites ex contractu emphyteutico orirentur, de iis, præteritis aliis judicibus, ſtatim judicaret Supremus Senatus. Quum Titius emphyteuſin vendidiſſet Mæviæ, nec intra tres menſes de ea venditione admonita fuiſſet Sempronia, hæc Mæviam convenit apud Senatum, & contendit ad triplicem canonem, fiduciaria ſententia ſolvendum, primum pro uno anno elapſo, ſecundum pro mutatione emphyteutæ, tertium pro mora, quod nempe illa mutatio intra tres menſes non fuiſſet ſignificata. Duos priores canones offerebat Mævia, utque ita ſola lis fiduciaria fuerit de tertio canone. Hunc autem exigebat ex contractu, in quo pro mora trimeſtri unus canon palam erat in ſtipulationem deductus. Objiciebatur quidem, ſtipulationes pœnales a Senatu non aliter probari, quam ſi ſuccedant in locum ejus, quod intereſt, ſi nihil interſit, ut in hac ſpecie nihil quicquam interfuit, pœnæ locum eſſe non videri. At vero plurimi Senatores dicebant, & recte, ni fallor, inter multa ſingularia, quæ in emphyteuſi obtinent, etiam id eſſe, ut pœnæ locus ſit, etiamſi pœna longe excedat id quod intereſt, & inde valere ſtipulationem, ut, ſi



(9) *Obſerv. tumult. t.* 11. *n.* 2558.

(10) Ibidem *t.* 12. *n.* 2819.

ſi canon ſuo die non ſolvatur, emphyteuſis ad dominum redeat. Et ſane, quia exiguus fere canon præſtatur pro agnitione dominii, rationis eſt, ne dominus ullo pacto contemnatur. Sed movebant nonnulli, nec abs re, hic quidem, ſi nomen ſpectes, emphyteuſin eſſe, revera autem eſſe locationem conductionem, in perpetuum contractam, quia annuus canon, qui hic ſolvebatur, non tantum æquabat, ſed & ſuperabat annuum reditum illorum collium, & ſic ſervandas eſſe regulas locationis conductionis (11). Quod ſi ſit, ceſſare clauſulas pœnales, ubi ceſſat id quod intereſt, neque enim in locatione conductione licere duplicem mercedem ſtipulari, ſi merces, de qua convenit, ſuo die ſoluta non ſit. Afferebantur & duæ aliæ rationes pro Mævia; altera, quod e contractu emphyteutico non conſtaret, commiſſa trimeſtri mora, venditoris, an emtoris eſſet denunciare translatam eſſe emphyteuſin, ejus quidem eſſe denunciare, cujus eſt ſolvere canonem, ex negligentia debitum, ſed de eo nihil quoque cautum eſſe; altera ratio erat, quod Mæviæ nihil culpæ imputari poſſet, nam ignaram fuiſſe contractus emphyteutici, & per nuptias, tum forte contractas non excuſſiſſe antiqua monumenta. At pleriſque viſum eſt, neutram rationem Mæviæ prodeſſe poſſe, non primam, quia canon, qui ſolvitur pro translata emphyteuſi, ſolvitur in agnitionem dominii, atque adeo ejus ſolutionem incumbere novo emphyteutæ; non ſecundam, quia in emtione venditione relatio fuerat facta ad contractum emphyteuticum, Mæviam igitur potuiſſe & debuiſſe eum inſpicere, & ſic ſibi a pœna cavere. Quinque Senatores primum reſpondebant pro fiduciaria adjudicatione illius canonis, ex negligentia debiti, quatuor alii (novem enim intererant judicio:) quia emphyteuſis degeneraverat in locationem conductionem, vel quia, ſi vel non degeneraſſet, ob magnitudinem canonis eadem hic eſſet ratio, malebant litem de uno illo canone principali judicio agitari apud Senatum, cui ſententiæ, cum ex quinque Senatoribus duo, ob eandem rationem, acceſſiſſent, ita decretum eſt 27. Dec. 1734. (12).

In locatione agri convenerat, ut colonus agrum probe recte coleret, præſcripta culturæ forma, & ne eum alteri ſublocaret, ſin autem, colonus duplicem mercedem ſolveret, & ſimul conductione caderet, ſi ita domino videretur. Quum ſuper eo inſtrumento imploraretur voluntaria condemnatio Senatus, quæſitum eſt, an decernenda eſſet ob clauſulam pœnalem? Inter Senatores non ſatis conveniebat, an clauſula pœnalis unice pertineret ad ſublocationem agri, an etiam ad probam culturam? Sed ſi vel ad ſolam ſublocationem, omnes Senatores, uno excepto, exiſtimabant, condemnationem eſſe decernendam, quia, ut ſupra dixi, ſic ſolet ſervare Senatus, ut, ſi id quod intereſt, poſſit adſcendere ad ſummam, ſtipulatione expreſſam, licita habeatur ſtipulatio, ſublocatio autem poteſt domino nocere ad duplicem mercedem, & longe plus, neque etiam dominus agri tenetur pati alium conductorem, ſibi fortaſſe adeo noxium. Qui diſſentiebat, ideo diſſentiebat, quia damnum, ſublocatione dandum, etiam poterat non adſcendere ad duplicem mercedem, ſed in re incerta nihil refert, dummodo adſcen-

(11) Vide quædam in hanc rem *Conſil. Holl.* 3. 231. & *Conſil. Belg.* 2. 222.

(12) *Obſerv. tumult. t.* 12. *n.* 2878.

Digitized by Google

ſcendere poſſit. Decreta igitur eſt condemnatio 22. Febr. 1741. (13). Quum de vetita ſublocatione ſub iiſdem clauſulis pœnalibus ſimile inſtrumentum in eundem finem Senatui porrigeretur 12. Dec. 1742. paribus ſuffragiis condemnatio decreta eſt.

Duo Socii a ſocietate diſcedunt ea lege, ut alter Socius ſolus eam mercaturam exerceret, quam antea ambo exercuerant, & alteri Socio diſcedenti quotannis numeraret 1000. florenos, quos ſi ſuo die non ſolveret, ſingulis hebdomadibus pœnæ loco daret 100. florenos. Hanc clauſulam pœnalem, quia immane quantum excedebat id quod intereſt, rejecit Senatus, decreta alioquin 22. Febr. 1741. voluntaria condemnatione ſuper reliquis capitibus ejus conventionis (14).

## CAPUT XV.

*Annuis penſionibus non ſimul & ſemel præſcribi, ſi ultra XXX. annos in ſolutione ceſſatum ſit, ſed iis duntaxat, quæ ante XXX. annos exacta non ſunt.*

JUs Hollandicum in præſcriptione actionum perſonalium trientem ſeculi deſiderare fabula eſt, ab aliis jam exploſa, &, me præſente, ſæpe & a Senatu Supremo exploſa, conſtanter enim judicavit, XXX. annos in hanc rem ſufficere. Id vero eum maxime controvertitur, an in penſionibus annuis, quæ per ſe ſubſiſtunt, ſi per totos XXX. annos nihil exigatur, ipſum jus exigendi ſit exſtinctum, an tantum quod ad eas penſiones, quæ XXX. annos excedunt? Sermo eſt, ut vides, de præſtationibus annuis, quæ per ſe ſubſiſtunt, ut eſt in annuis reditibus, nam præſtationes annuæ, quæ ſortem habent, unde pendent, præſcribuntur omnes, ſimulac ſorti præſcriptum eſt, ut palam definitum eſt in *l. 26. pr. C. de uſur.* In aliis, quæ per ſe ſubſiſtunt; ſingulæ penſiones ſingulis annis naſcuntur, & poſt XXX. annos ſingulæ non exactæ pereunt. Martinum & Bulgarum olim hæc quæſtio colliſit. Ille ſingulis annis ſingulas præſcriptiones adſignabat, nec plus præſcriptum exiſtimavit, quam quatenus a die poſtremæ ſolutionis triginta annos ceſſatum eſſet, ſalvo jure earum penſionum, quæ vel in futurum debebantur, vel ubi a die veniente nondum elapſi erant anni XXX. Hic ſimulac XXX. in ſolutione ceſſatum erat, omne jus exigendi proſcribebat. Martinum ſequebantur Ultramontani, Bulgarum Citramontani. His auctoribus itum eſt in diverſas ſectas, quarum præcipuos Patronos recenſent & armis induunt Berlichius *concluſ. practic. parte 2. concluſ. 4. per totum*, Goris *adverſ. tract. 3. ſive miſcell. cap. 9. n. 16. & ſeqq.* Sande *deciſ. Friſic. lib. 5. t. 6. defin. 1.* Voet ad *tit. ff. de uſu & uſufr. legat. n. 4.* ubi & ſinguli ſuffragia ſua adſcribunt, & ad ea defendenda copias ſuas explicant, ſed quia non amo Commentatores, qui gregatim paſcuntur, malo dicere, quid mihi videatur, quam iis laudandis vel refutandis bonas horas perdere.

Ego Martini partes ſequor, & ut ſequar, ſola ratio juris evinceret, etiamſi non præſto eſſet manifeſta auctoritas. Nulla utique penſio debetur ante ejus nativitatem, nec ulla ad eam actio vel cedit vel venit, niſi die, ſingulis penſionibus præſtituto. Ubi nondum actio eſt, de præſcriptione fruſtra laboratur. Ne-

(13) *Obſerv. Tumult. t. 14. n. 3230. & in margine.*

(14) Ibidem *t. 14. n. 3231.*

Negligentia XXX. annorum exigitur in præſcriptione, ſed ejus, quod debetur, tunc igitur putabis, ſi per XXX. non exactæ ſint annuæ penſiones, etiam nonæ & vigeſimæ eſſe præſcriptum? Ego non puto, nam ante annum duntaxat ejus dies cedit & venit, & a die veniente triginta annorum negligentia præſcriptioni tantum facit locum. Pœna eſt rebus & actionibus ſuis cedere ſola præſcriptione, nec ea pœna exercetur niſi in ſupine negligentes, qui, quid ſibi debetur, non exigunt eo annorum intervallo, quod lex in ſingulis cauſis præſcripſit, & lex XXX. annos præſcripſit in actione perſonali, qualis eſt ad penſionem annuam, ſive ex promiſſione ſive ex teſtamento debitam. Meminiſtine etiam regulæ, in omni præſcriptione veriſſimæ, *agere non valenti non currit præſcriptio*? Prohibet regula, ne currat præſcriptio contra eum, qui nequit agere, dummodo juſta cauſa impeditur, impeditur autem agere, cujus actio nondum nata eſt, vel, ut proprie loquamur, cujus dies, quamvis ceſſerit, nondum tamen venit, & inde eſt, quod Imperator Juſtinus in *l.* 7. § 4. *Cod. de præſcript.* 30. *vel* 40. *ann.* nominatim ſtatuerit, in eo, quod ſub conditione vel in diem debetur, præſcriptionem non currere niſi ab exiſtente die vel conditione.

Sic diſputarem ex ſola ratione, ſed non ſemper licet nobis eſſe tam beatis, ut expreſſa legis auctoritas concurrat. Hanc vero exhibet ipſe ille Juſtinus in *l.* 7. § *ult.C. de præſcript.* 30. *vel* 40. *annor.* Et quamvis non ſoleam ipſas leges deſcribere, niſi Critica opus ſit, exhibenda tamen ſunt verba priva, ut os obturare poſſint iis, quibus legum reverentia cordi & curæ eſt: *In his*, inquit, *etiam promiſſionibus, vel legatis, vel aliis obligationibus, quæ dationem per ſingulos annos, vel menſes, aut aliquod ſingulare tempus continent, tempora memoratarum præſcriptionum non ab exordio talis obligationis, ſed ab initio cujuſque anni, vel menſis, vel alterius ſingularis temporis computari manifeſtum eſt*. De emphyteuta & conductore quod addit, proprie huc non pertinet, cum uterque, ut mox ſatis ſignificat Imperator, alieno nomine poſſideat. Quod autem ait *manifeſtum* eſſe, plurimis quidem, ſed non omnibus perſuaſit. In Baſilicis eadem ſententia, verbis æque rotundis, expreſſa eſt, & Cujacius, religioſiſſimus JCtus, de ejus veritate ne dubitavit quidem in *parat. C. de præſcript.* 30. *vel* 40. *annor.* Antonius quoque Faber ea ſententia uſus eſt, *Cod. Sabaud. lib.* 7. *t.* 13. *definit.* 19. niſi quod, ſed perperam, centum annos putet ſufficere, ad extinguendum omne jus, etiam in futurum. Martinum ſimpliciter ſequuntur Buſius & Coſtalius ad *l.* 28. *ff. quibus mod. uſusfr. amitt.* Itemque Buſius *de ann. reditib. lib.* 2. *cap.* 12. Uterque Simon, Groenewegen in *Not.* ad Grotii *introduct. ad juriſprud. Holl. lib.* 3. *cap.* 46. *vſ. jaarlykſche*, & ad *d. l.* 7. § *ult.* & van Leeuwen *R. H. R. lib.* 2. *part.* 8. *num.* 7. ubi ait, etiam Curiam Hollandiæ, in redituum præſcriptione, 10. Maj. 1613. judicaſſe, primam penſionem tantum præſcribi 30. annis, integris manentibus reliquis 29. His Hollandis ſubſcribit & alius Hollandus *Conſil. Holl. tom.* 4. *conſil.* 49. quæſita magis, quam data occaſione.

CA-

## CAPUT XVI.

*Variæ Quæſtiunculæ.*

I. USu receptum eſt, ut quilibet apud Curiam agere poſſint ex *l. diffamari*, ita tamen, ut qui in eo judicio reus eſt, optare poſſit, an apud Curiam actionem principalem velit inſtituere, an apud Judicem ejus, qui agi petiit. Unde quæſitum eſt, an, ſi, qui agi petit, id privilegium habeat, ut Adverſarium ad Curiam poſſit vocare, an, inquam, is in cauſa *l. diffamari* principalem litem quoque recte apud Curiam agi poſtulet? Atque ita Pragmatici ſine controverſia ſentire videntur (1). Sed id admittendum non eſt, quia id privilegium ex § 8. Form. Cur. Hollandiæ omnino reſtringendum eſt ad eum caſum, quo is, qui id privilegium habet, ipſe actor eſt, hac autem in re omnino obtinuit, ut in lite principali ſit actor, qui diffamavit. Quare hic dicendum eſt, ad Curiam, ut principalis cauſa ibi agatur, viduas & pupillos neminem ex *l. diffamari* vocare poſſe, ſed duntaxat poſſe, ut poſſunt alii omnes, ut in alterutro foro agatur.

II. Perperam reſponſum eſt *Conſil. Belg. cap.* 104. *quæſt.* 13. eum, qui in Hollandia habitabat, & ibi legitimatus erat, in bona, quæ in Gelria erant ſita, ſuccedere non poſſe, ut enim nuptiis, jure Hollandico recte contractis, natus, legitimus eſſet & in Gelria, ſic etiam legitimatus in Hollandia, & in Gelria pro legitimato habendus eſt. Solemne eſt, quod ad ſtatum, ex lege loci rem æſtimare, & ſic ſapit Mornacius ad *l.* 1. *C. de Summa Trinit.* & ſic ſapiunt alii, quorum auctoritates non adſcribo.

III. Teſtatrix gravida inſtituit liberos, quos pareret & relinqueret ſuperſtites, ſi hi ante ſe decederent, inſtituit maritum. Nunquam peperit. Moritur. Dubitant (2), an inteſtata? indignæ inſpectionis quæſtio, maritum enim inſtituit, ſi liberi naſcituri ante ſe decederent, vel, quod perinde eſt, ſi moriens liberos non haberet, hos namque, & hos ſolos marito prætulit. Neque quicquam eſt, quod contra dicas, niſi forte, uxorem pluris feciſſe maritum, ſi ipſam matrem reddidiſſet. Sed id fingendum non eſt, nihil quippe in verbis, quod eam interpretationem deſiderat, & maritus, ex quo uterum ferebat, ſatis probavit, ſe virum eſſe. Non dixit mulier, ſi *pariam*, neque igitur ab eo liberalitatem ſuam ſuſpendit, &, cur ſuſpenderet, nulla ratio eſt.

IV. De Clauſula reſervatoria dixi, quod ſatis eſt *libro* 3. *cap.* 4. & 5. Si hæc inſerta ſit teſtamento, & apud eum, qui ejuſmodi teſtamentum condidit, reperiatur ſcriptura aliqua circa ultimam voluntatem, anxie quærunt (3), an deliberandi animo, an ut effectum ſortiatur, ſcripta ſit? & ſane erat, cur dubitaretur in ſpecie, de qua ibi quæſitum eſt. Sed ſi ſcriptura poſt teſtamentum facta ſit, ſi teſtator dixerit, ut vulgo fit, ſe eam compoſuiſſe ex poteſtate ejus clauſulæ, & ſi ſubſcriptio teſtatoris acceſſerit, de ſerio animo noli dubitare, omnes quippe jure, quo poſſunt, deſtinato uſi creduntur, præſertim ſi ipſi id ſibi pepererint.

V. Titia teſtamento cavit, ne tutor, liberis datus, teneretur de damno, quod

(1) *Formul. t.* 1. *cap.* 5. p. 84. & 85.
(2) Coren *conſil.* 4.

(3) *Conſil. Holl.* 3. *Amſterd. conſil.* 26. *num.* 1. & 2.

quod hereditati ſuæ obveniret, *niet in te ſtaan voor ſchaden en banqueroeten, nog voor het ledig leggen van de penningen*, eidemque teſtamento inſerit clauſulam reſervatoriam. Præterea imperat, ut tutor id teſtamentum probaret, & ſuper inſtrumento, ea de re confecto, imploraret voluntariam condemnationem Senatus Supremi. Quidam Senatores negabant, decernendam eſſe, ne Senatus, per voluntariam condemnationem probaret, quæcunque chirographa, ex poteſtate ejus clauſulæ confecta, etiamſi jure non ſubſiſterent. Sed illi fallebantur, neque enim quicquam probaret Senatus, niſi uſum ejus clauſulæ, ut jure ſubſiſtit, reliqua legata arbitrio permittens. Rurſus alii negabant decernendam, propter remiſſionem damni, quod dolo & fato culpæ tutoris cauſam dare poſſet, ſed & illi fallebantur, nam illa verba, quantumvis generalia, ex jure Romano interpretanda ſunt, ut docent exempla in *l.* 5. § 7. *&* *l.* 41. *ff. de adminiſtr. tut. &* *l.* 119. *ff. de legat.* 1. Igitur ex plerorumque ſententia decreta eſt condemnatio 13. Jan. 1729. (4) ut & quod ad remiſſionem damni, in ſpecie non abſimili 13. Nov. 1738. (5) & 5. Jun. 1742.

VI. Iis, quæ de clauſula derogatoria exhibui *cap. 6. &* 7. addo hoc factum. Cum Titius teſtamentum feciſſet cum clauſula derogatoria, deinde aliud ſimplex, & juſſiſſet, ſi quis huic non pareret, pauperes heredes eſſent, & heredes parerent niſi damnati, pauperes hereditatem petiere, ſed apud Curiam 26. Sept. 1613. repulſam tulere, quum dubitans non parere non videatur (6) & ſane ſimpliciter verum eſt, qui de voluntate, quæ poſtrema jure ſit, litigat, non videri voluntatem teſtatoris impugnare. Si dicas id tamen eſſe contra ſententiam poſterioris teſtamenti, memineris, incertum eſſe, an ipſe teſtator hoc poſtremum eſſe voluerit, & metu nemo a jure ſuo perſequendo deterrendus, ut in cauſa non abſimili Paulus ait in *l.* 40. *in fin. pr. ff. de hered. petit.* Interea & hic obſervari velim, & ſimplex poſterius teſtamentum viciſſe prius cum clauſula derogatoria.

VII. Cum mater filiæ nupturæ 2000. florenos dediſſet, ad ſe reverſuros, ſi ante ipſam filia moreretur, mortua, ſed relictis liberis, ante matrem filia, Hugo Grotius *conſil. Holl.* 3. 184. non ſatis auſus eſt reſpondere, 2000. florenos reverti, etſi dubitare non debuerit, idem in matre, quod in patre, eſſe dicendum, hic enim quid differunt? Cum indefinite pacta ſit mater, non animadverto, cur non indefinite agat, mortua ante ſe filia. Sane nepotes exteris prætuliſſe credimur, ubi donator, qui voluntatem ſuam declaret, jam nullus eſt *l.* 102. *ff. de cond. & demonſtr.* Sed hic eſt, quæ ſibi declaravit, & adhuc declarat.

VIII. Ut inter Creditores hypothecarios prior poſteriorem præcedit, ſic & præcedit omnes, qui aliud jus in re, ſervitutem forte, poſtea acquiſivere. Eo tamen fundo obligato cum debitor deinde ſervitutem impoſuiſſet, Hugo Grotius *conſil. Holl.* 3. 216. reſpondit, ratam eſſe ſervitutem, neque hypothecaria reſcindi poſſe, quia nempe ſervitus duntaxat eſt fundi qualitas, non ipſa pars fundi obligati, quæ hypothecaria vindicari poſſit. Quod imprudentiſſimum eſt, ab improbitate enim reſponſum liberat illi-

(4) *Obſerv. tum.* 1. 11. *n.* 2490.
(5) Ibidem 1. 14. *n.* 3101. *&* 3286.
(6) *Conſil. Holl.* 3. *Amſterd. append.* p. 41.

illibata Grotii exiſtimatio. Conſtat autem, rem, pignori obligatam, jure pignoris ita creditori conſervari, ut oppignerationis tempore erat. Interdum ſane, donec creditor jus ſuum exſequatur, conſtat alienationes & ſervitutes impoſitas, a domino factas valere, ſed non minus, creditori, ſuum pignus exſequenti, horum, quæ poſt oppignerationem facta ſunt, nihil obſtare. Satis id docet Pomponius in *l.* 205. *ff. de reg. jur.* & plus ſatis Commentatores ad *d. l.* 86. *ff. de verb. ſignif.* ideoque ante hypothecam conſtituta pignora non minuuntur, ſed qualitatibus, de quibus agit *l.* 16. § 2. *ff. de pignor. & hypoth.* eas componere, mera imprudentia eſt.

IX. Si uxor, marito ab hoſtibus capto, aut aliter abſente, auctoritate Magiſtratus ſecundas nuptias contrahat, quæſitum eſt, marito revertente, uter cedere debeat, primus an ſecundus, & ſecundum oportere cedere, etiam JCti, Theologos ſequuti, crediderunt (7), quia, inquiunt, prius matrimonium, jure poſtliminii reſtituitur, & cur non, ſi & res longe minoris momenti poſtliminio reſtituantur, ut agri, domus, mancipia, & ita quoque argumentatur *can.* 1. *cauſ.* 35. *q.* 1. Sed ego reverſus equum meum recipere paratus eſſem, cui etiam decem hoſtes mei inſediſſent, ſed mulierem, ſi vel unus amiciſſimus, quis niſi fatuus? Unde & *d. can.* 1. non videtur cogere maritum, ut mulierem recipiat, ſed mulierem, ut, ſi vir velit, redeat.

X. Ex *l.* 16. *ff. de bon. auctor. jud. poſſid.* diſtractis bonis debitoris retrahit & creditor, cui plus debetur. Eſt qui ſcribit (8), hanc legem moribus eſſe antiquatam: ſed fallitur. Similis fere eſt Conſuetudo Amſterdammenſis 9. Jan. 1570. (9) cum hac tamen differentia, ut duntaxat locum habeat in immobilibus & navibus, & præferatur is creditor, cui debetur *uyt de oudſte Schepenbrief*, ſi nempe ex diſtractis bonis ſuum conſequi non poſſit. Similes aliorum locorum Conſuetudines poſſem addere, ſi res tanti eſſet.

XI. Habet & Socius rei, de qua agitur, jus retractus ex § 1. *Conſuet. Middelburg. tit.* 11. præcedit autem Socium conſobrinus, quique venditori propiore gradu eſt ex § 25. *conſuet. Rynland.* & vicinos in Rynlandia jus retractus habere 13. Maj. 1526. teſtati quoque ſunt Judices Rynlandici (10). Socios & vicinos etiam admittunt § 13. & 16. *legum Friſic. lib.* 1. *tit.* 12. in novis ſcilicet Statutis, nam in veteribus de Sociis nihil cautum erat, unde & tunc quæſitum eſt, an Socii retraherent? & reſponſum eſt (11), poſſe, & ita Curiam Friſiorum in illa cauſa judicaſſe, itemque antea 15. Jul. 1642. Plane, quum vicino competat, ac nemo Socium vicinitate poſſit præcedere, non eſt ea res, quæ dubitationem recipiat.

*FINIS LIBRI SECUNDI.*



(7) Wiſſenbach *emblem. Tribon. in l.* 6. *ff. de divort. & repud.*

(8) Matthæus *de auction. lib.* 1. *cap.* 16. *num.* 41.

(9) *Handv. van Amſterd.* 1663. *part.* 2. *p.* 174. *num.* 1.

(10) Apud van Leeuwen *ad* § 29. *conſuet. Rynland.*

(11) Huber *ad tit. ff. de reſcind. vendit. num.* 12.

Digitized by Google

# CORNELII VAN BYNKERSHOEK

*JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,*

# QUÆSTIONUM JURIS PRIVATI

## *LIBER TERTIUS.*

### CAPUT I.

*An Pontificii Eccleſiaſtici vel Sacra eorum loca ex teſtamento capere poſſint?*

REgula eſt juris Romani, *quibus coire licet, licet & legare l. 20. ff. de reb. dub.* quemadmodum id in Hollandia olim obtinuerit & nunc obtineat, quod ad Pontificios Eccleſiaſticos, & Collegia eorum Sacra, diligenter exponam: *Capite proximo* acturus an & quatenus Pontificii Eccleſiaſtici teſtari queant, nam utrumque intereſt ſcire, quia res quotidiana eſt, & necdum, quod ſciam, plene tractata. Antiqui Hollandiæ Comites, cum eadem hic ſacra colerentur, quæ hodie Romæ coluntur, tanta ſæpe erga Eccleſias liberalitate fuiſſe leguntur, ut univerſa ſua patrimonia in eas effuderint, tantum abeſt, ut aliorum liberalitatem cohibuiſſent. Sed quum Eccleſiaſticorum opulentia ad invidiam uſque creviſſet & propter immunitatem a tributis ærario eſſet damnoſa, Carolus Burgundus Delegatos conſtituit, qui in opes Monaſteriorum inquirerent, & cum eorum Præfectis agerent, quid quantumque iis relinqueretur ad Monachos honeſte exhibendos, ſed quum opes ſuas revelare & cum illis Præfectis agere nollent, 28. Oct. 1446. (1) edixit, ne qui Eccleſiaſtici in Hollandia vel Zelandia ex teſtamento ſive ab inteſtato bona immobilia acquirerent, vel etiam emerent, uſque dum indicem bonorum ſuorum exhibuiſſent, & de iis cum Delegatis illis tranſegiſſent. Exſtat quoque Edictum Caroli V. 19. Oct. 1520. (2) quo bona feudalia, patrimonialia, & quæcunque immobilium jure cenſeri poſſunt, vetantur in jure cedi Collegiis & Corporibus Eccleſiaſticis, inconſultis & invitis iis, qui ibi enumerantur, ſed quia id Edictum ad Brabantiam & Limburgum pertinet, ſola ejus mentio ſufficiat. Ad ſolam Hollandiam pertinet ejuſdem Edictum 20. Mart. 1524. (3) quo ſimpliciter non tantum ejuſmodi bona

(1) *Plac. I.* 3. 4. 1. t.
(2) *Plac. III.* 9. 22.
(3) *Plac. I.* 2. 8. 3. 1.

Digitized by Google

bona acquirere vetantur, ſed & juben-tur relinquere, quæ jam habent, niſi fuerint *amortiſata*, ut loquuntur. Porro cavet id Edictum, ſi Monachis vel Monialibus hereditas a Cognatis obveniat, ea ne arriperetur a Præfectis, niſi facto hereditatis inventario, & præſtita cautione, poſt mortem Monachi vel Monialis hereditatem reſtitutum iri proximis heredibus, non Eccleſiaſticis. Rurſus ad Hollandiam & Zelandiam pertinet ejuſdem Caroli Edictum 16. Oct. 1531. (4) quo & ad mobilia ea interdictio eſt porrecta, & pœna publicationis, ſi quis contra faxit, ſtatuta, revocatis etiam privilegiis, in contrarium impetratis.

Si ſic ipſi Principes Pontificii, an putas, mutatis in Hollandia Sacris, molliora tempora Pontificiis illuxiſſe. Noli putare, nam his omnibus deinde ſucceſſit Ordinum Hollandiæ Edictum 4. Maj. 1655. conſulta Curia per longas deliberationes compoſitum, & ab Ordinibus Generalibus 14. Oct. 1655. (5) in eandem ſententiam & eadem fere verba conſtitutum in locis, quæ imperio ſuo ſuberant. Si Edicti, quamvis manifeſtiſſimi, non ſit negligenda interpretatio, ut non negligendam eſſe Ulpianus admonet in *l.* 1. § 11. *ff. de inſpic. ventr.* utique non eſt negligenda Edicti obſcuriſſimi, quale eſt illud Ordinum 4. Maj. 1655. De obſcuritate ejus multæ quærelæ, nec eas eſſe inanes oſtendunt tot variantes utriuſque Curiæ ſententiæ, quot *hoc & ſequenti capite* recenſebo. Mens Edicti, ut ex præfatione apparet, potiſſimum duplex eſt, altera, ut occurratur Pontificiis, qui perverſo Religionis zelo bona ſua in Eccleſias & Eccleſiaſticos effundunt; altera, ut occurratur Pontificiis parentibus, qui liberos habent utriuſque Sectæ, Pontificiæ nempe & Calvinianæ, ne, odio Religionis, his quam illis iniquiores ſint. Qui per Eccleſiam & Eccleſiaſticos intelligantur, magno verborum apparatu Præfatio exponit, & aliquoties repetit, enumerans, loca & perſonas ſacras, quibus ex teſtamento capere non licet, additis rationibus, ne ἱεραρχία ſacra promoveatur, ne olla ſacra, quam vocant, locupletetur, ne bona perveniant ad manum mortuam, *onder andere dan publicque en geauthoriſeerde adminiſtratie*.

Mox incipit prima ſanctio, quæ eſt de teſtamenti factione paſſiva, ſic enim vulgo appellant; ſive de his, qui capere non poſſunt quocumque modo atque hi vocantur *geſeide geeſtelyke perſonen, Kloppen, Nonnen, of andere Pausgeſinde geordende perſonen, hoe die ook genaamt zouden mogen weſen, geſeide geeſtelyke armen, Geſtigten of Godshuyſen*. Ipſa verba exhibui, quia de iis diſputandum erit. Quicquid autem iis relinquatur, vel expreſſe, vel tacite, per interpoſitam perſonam, cedit heredibus ab inteſtato. Poſt *geeſtelyke perſonen* ſequuntur *Kloppen*, unde diceres, eas Virgines eſſe recenſendas inter perſonas, quæ ad ſtatum Eccleſiæ ſive ad Ordinem Eccleſiaſticum pertinent: ſed quum illæ Virgines (*Sanctimoniales* appellabo) tria vota, caſtitatis, paupertatis & obedientiæ non præſtent, neſcio, an ad ſtatum Eccleſiaſticum referri poſſint, neque etiam ulli Ordini, aut Præfecto adſcriptæ ſunt, nec alio jure videntur habendæ, quam quæ apud Calvinianos pietatem præ reliquis affectant. Sane nec ex jure Pontificio, nec ex ejus Interpretibus diſcere potui, virgines illas Sanctimoniales inter perſonas Eccleſiaſticas eſſe numerandas, & cur

 non

(4) *Plac. II. append.* p. 2974.

(5) *Plac. II. append.* p. 2419.

Digitized by Google

non ſint; multis argumentis probavit Anſelmus in *Triboniano Belg. cap.* 4. § 8. Sed quia inter eas numerarunt Ordines Hollandiæ, fruſtra ea de re eſt omnis diſputatio, & ſic quoque judicavit Supremus Senatus 29. Jul. 1740. (6) quum de eo controverſia incidiſſet. *Moniales* utique ſunt virgines Eccleſiaſticæ ſive religioſæ, & palam Edicto comprehenduntur, Beginæ non exprimuntur, & eas mixti fori eſſe ſcripſit Anſelmus *d. cap.* 4. § 6. quin tamen ſententia Edicti contineantur, ipſe non dubito, nec quiſquam dubitabit, qui *Kloppen* albo religioſorum inſeri animadvertit.

Ait Edictum, *geſeide geeſtelyke armen*, *Geſtigten of Godshuyſen*. Præfatio dixerat, *Klooſters*, *Conventen*, *en andere genoemde geeſtelyke Geſtigten*, item *armen en Collegien*. Unde quæſitum eſt de hac ſpecie. Sempronia, quæ religionis erat Pontificiæ, heredem ex aſſe ſcribit Mævium, & Titiæ, ſorori ſuæ, legat minutam quamdam ſummam, hebdomadatim ſolvendam. Titia, poſt obitum Semproniæ, rata, Mævium fideicommiſſo eſſe gravatum in fraudem Edicti 4. Maj. 1655. Mævium in jus vocat apud Senatum Supremum, primum *interdicto uti poſſidetis*, deinde ex conventione partium in judicio petitorio, ut ſibi, qua heredi ab inteſtato, omnem hereditatem reſtitueret. Mævius ait, ſe paratum eſſe jurare, nihil ſibi eſſe mandatum, quod impingat in *d. Edictum*, quin non alio mandato ſe eſſe inſtructum, quam ut hereditatem diſtribueret inter pauperes Pontificios, qui Rotterdami ſunt. Quæſitum eſt, an id per Edictum liceret? Mævius Titiam etiam ex eo repellebat, quod & ipſa eſſet Pontificiæ Religionis, & Edictum duntaxat videretur ſcriptum in gratiam eorum, qui emendatæ erant Religionis. Sed Edictum ſimpliciter vocat heredes ab inteſtato, ſi quis contra id Edictum fuerit teſtatus, ſola igitur quæſtio erat, an ſic teſtata eſſet Sempronia. Adfirmabat Titia, quia ex eo Edicto bona eſſe poſſunt niſi ſub publica & licita adminiſtratione, & nominatim caveri, ne relinquantur pauperibus Pontificiis. Ad hæc Mævius: publicam & licitam adminiſtrationem in Edicto opponi *manui*, quam vocant, *mortuæ*, cujus nulla eſt alienatio, ſe publice adminiſtrare, & de hereditate ſtatuere poſſe in rem pauperum, Edictum non vetare, quominus legetur pauperibus Pontificiæ Religionis, ſed quominus legetur *aan geeſtelyke armen*, & ita appellari, qui votum pauperratis voverunt, reliquos pauperes, qui Laici ſunt, publice ali Amſterdami, Rotterdami & alibi locorum in Hollandia, & publicos eſſe eorum pauperum curatores. Si iis non ſit licitum legare, prohibitum quoque non eſſe perſonam eligere, quæ de hereditate in rem pauperum ſtatueret, nam penes ipſos pauperes hereditatem non ſatis tuto loco eſſe. Senatus paribus ſuffragiis videbatur inclinare in ſententiam Mævii, ſed nonnihil hærebat, quia Mævius non omne mandatum, quod acceperat, videbatur explicuiſſe. Quod ut faceret, Senatus interlocutione juſſit 2. Marr. 1724. Explicato deinde quam exactiſſime omni mandato, & oblato in hæc omnia jurejurando, ſatis conſtabat, potuiſſe Mævium totam hereditatem erogare in cauſam pauperum, & porro conſtabat ex libris, in quibus bona pauperum deſcribuntur, eam hereditatem, quanta erat, eſſe erogatam in cauſam pauperum Laicorum, & ibi eſſe

(6) *Obſerv. Tumult. t.* 14. *n.* 3194.

ſe relatam primum inter accepta, deinde inter expenſa. Quod cum Edicto non obſter, decretum eſt 16. Novemb. 1724. (7) ſi Mævius juraret jusjurandum, quod obtulerat, repelleretur Titia. Recte judicatum eſſe ex eo apparet, quod curatores pauperum Rotterdammenſium, qui Pontificia Sacra colunt, 11. Jun. 1729. ab Ordinibus Hollandiæ obtinuerit privilegium, quo pauperibus ſuis, quia non pertinent ad Edictum, ex teſtamento capere liceret, modo Magiſtratus, quod relictum eſt, ſua auctoritate probaret. Ejuſmodi plurima exſtant privilegia (8), ante & poſt data aliis pauperum Pontificiorum curatoribus, qui in aliis Urbibus eo officio funguntur, quin & omnibus promiſſa, ſi annueret Magiſtratus loci.

Ceterum Ordines Hollandiæ d. anno 1655. non abſque ratione erant ſolliciti, ne id Edictum circumveniretur per eos, qui dicis cauſa ſcribebantur heredes, & tamen ſecretis mandatis erant juſſi vel rogati, quicquid ſibi relictum eſſet, reſtituere aliis, qui per id Edictum capere non poterant. Quod ne fieret, prolixum verſiculum ei Edicto inſeruerunt, qui incipit a verbis *Ende omme*, & porrigitur fere ad finem Edicti. Accurate ille verſiculus eſt ſcriptus, ut fraudibus occurratur, ſic ut Pontificii, qui præteritis Calvinianis, ab inteſtato alioquin ſucceſſuris, heredes inſtituti ſunt, non tantum jurare cogantur, nihil fidei ſuæ eſſe commiſſum in fraudem d. Edicti, ſed &, fraude detecta, infamia & quadruplo mulctentur. Non tamen arripienda eſt occaſio, ut nimis in hanc rem ſimus creduli, & temere, quidquid occurrit, odio religionis in ſiniſtram partem interpretemur. Accipe exemplum, quod, me Præſide, Senatum Supremum occupavit. Virgo quædam ſanctimonialis (*een Kloppe*) quæ habitabat in cœnobio Religionis Pontificiæ in pago quodam Hollandiæ Borealis, 9. Nov. 1730. nullo ſcripto herede, ſimpliciter conſtituit Titium & Mævium, Pontificios, qua curatores hereditatis ſuæ, & jubet, ſe mortuam ſepelirent, bona mobilia & immobilia poſſiderent, immobilia venderent, & ex eorum pretio retinerent eas ſummas, quas ipſa curatoribus debebat ſecundum chirographa, ea de re facta, & ne cuiquam hominum adminiſtrationis ſuæ rationes redderent. Defuncta illa Virgine curatores hereditatem occupant, ac prædium quoddam hereditarium vendunt, & in jure cedunt nomine heredum, non expreſſis heredum nominibus. Supervenit deinde Sempronius Calvinianus, proximus, ut ajebat, defunctæ cognatus, & contra illos curatores apud Senatum agit *interdicto quorum bonorum*, & petit fiduciariam hereditatis poſſeſſionem. Curatores in reconventione contendebant, ut qua curatores defenderentur in eo officio, parati, ſimulac hereditatem ad liquidum perduxiſſent, adminiſtrationis ſuæ rationem reddere, & hereditatem reſtituere Sempronio, ſive ex aſſe, ſive pro ea parte, quæ ipſi deberetur, petita quoque fiduciaria poſſeſſione quod ad id officium. Quum Sempronius ſatis probaſſet, ſe eſſe cognatum defunctæ, & alii non ſupervenirent, non eſt laboratum de fiduciaria poſſeſſione in Conventione adjudicanda, etiamſi & in Reconventione adjudicanda eſſet, quia judicatum eſt, curatores ſive executores non poſſe heredes arcere ab hereditate, ſi non

(7) *Obſerv. Tumult. t. 9. n.* 2018.

(8) Van der Schelling ad Van Zurk *Cod. Batav. Edit.* 1738. *Verbo Aalmoeſen* § 3. *A.* & *in Not.*

ſi non nominatim contra cautum ſit. Magis laboratum eſt de reconventione, nam quibuſdam Senatoribus hæc cauſa adeo fraudis plena videbatur, ut etiam in pleno poſſeſſorio contra curatores jus dici poſſe exiſtimarent. Illis Senatoribus perſuaſum erat, ſimulate & clandeſtine id actum eſſe, ut bona Virginis pervenirent ad cœnobium, in quo habitaverat, ſatis id apparere, quia non alius hic erat ſcriptus heres, quia teſtata erat Virgo Sanctimonialis, quia curatores conſtituerat pontificios, quos etiam retinere juſſerat ex hereditate, quod ſibi debebatur, in quam rem facile erat falſa chirographa ſubjicere, & quia illos curatores voluerat eſſe aneclogiſtos, & quia hi, ſuppreſſo nomine heredum, prædium aliquod hereditarium vendiderant & in jure ceſſerant. Habebant ſane illæ rationes ſuum pondus, ſed tamen plurimi Senatores contra reſpondebant, rati, poſſe quem decedere ſine ſcripto herede, Virginem Sanctimonialem non eſſe inteſtabilem ob eas rationes, quas expediet *ſequens caput*. Ex adjectis clauſulis ſuſpicionem quidem fraudis eſſe, ſed non probationem; juſſerat curatores retinere, quod ſibi debebatur, at ſi non juſſiſſet, idem utique fuiſſet juris, ſi curatores chirographa proferant ſuſpecta, quod adhuc erat incertum, ſi ſecreta mandata, ſi alia metuant, locus eſt jurijurando ex d. Edicto 1655. & eo præſtito, evaneſcet, quicquid eſt præſumtionum & ſuſpicionum. Voluerat Virgo, curatores eſſe aneclogiſtos, ſed & ſine fraude hoc velle poterat, tollitur enim, ceteris ſalvis, ea conditio *l.* 5. § 7. *ff. de admin. & peric. tut.* & ipſi curatores in libello ei conditioni renunciaverant. Vendiderant & in jure ceſſerant illud prædium *nomine heredum*, ſed forte quia ignorabant ubi laterent, ex eo ſane effici nequit, ipſum cœnobium fuiſſe inſtitutum. Igitur plerique Senatores, quia fiduciaria poſſeſſio, utrimque petita, ſibi invicem non adverſabatur, eam quoque utrique parti adjudicarunt 31. Maj. 1732. (9)

Priuſquam finiam, quæro, an id Edictum 4. Maj. 1655. etiam pertineat ad illos Eccleſiaſticos, qui ſub Rege Hiſpaniarum degunt? Quid, inquies, dubitas, cum Ordines in eo Edicto non ſemel, ſed iterum iterumque dixerint, id etiam eſſe porrigendum ad Eccleſiaſticos, qui extra Hollandiam habitant? Sed quemadmodum in § 33. *Induciarum inter Albertum & Ordines Generales* convenerat, ut utriuſque ſubditi *cujuſcunque conditionis aut qualitatis*, tam ex teſtamento, quam ab inteſtato, in alterius Ditione capere poſſent, ita & id repetitum 30. Jan. 1648. in § 62. *Fœderis Monaſterienſis inter Hiſpaniarum Regem & Ordines Generales*. Conſtat autem, fœdus, utriuſque voluntate conſtitutum, alterutrius Edictis tolli non poſſe, atque ita magis eſt, ut dicamus, d. Edictum exerceri non poſſe contra Eccleſiaſticos, qui Regis Hiſpaniarum ſunt ſubditi. Adde, quæ alia occaſione in hanc rem diſputavi *lib.* 2. *quæſt. jur. publ. cap.* 20. ſed quod ibi dicebam, hic dicere non licet.

## CAPUT II.

*An & quatenus Pontificii Eccleſiaſtici teſtari queant?*

Si id, de quo quæritur, ex ſola ratione definiendum eſſet, non animadverto, cur Pontificii Eccleſiaſtici de bonis ſuis teſtari haud poſſint. Si qua & hic

(9) *Obſerv. Tumult. t. 9. n.* 2698.

& hic lex eſſet, qualis in Gelria memoratur ex Edicto anni 1624. (1) ne Clericis liceret bona immobilia alienare, inde forte effeceris, de illis bonis iis quoque non licere teſtamento ſtatuere. Sed in Hollandia conſtat, Clericos bona ſua alienare poſſe, atque ita & conſtare debebat, etiam teſtamento ea relinqui poſſe, ut & ait *vſ. cum Inſtit. de lege Fuſ. Canin. toll.* Reipublicæ, etiam Pontificiæ, intereſt, ne Eccleſiaſtici eorumque loca pia acquirant, & ejus rei non una ratio redditur in Edictis, quæ *Capite proximo* commemoravi, ſed ut amittant & alienent, Reipublicæ magis prodeſt, quam obeſt.

Sed quia habemus Edictum 4. Maj. 1655. quod ajunt Eccleſiaſticis interdicere teſtamenti factione, & quia legis eſt non diſputare, ſed jubere, primum de veritate quæramus ex ipſo Edicto, deinde de varia ejus interpretatione. Id Edictum, ſimulac editum eſt, habuit hunc titulum *tegen het teſteren ten behoeve van geeſtelyke of andere Pausgeſinde geordende perſonen of geſeide geeſtelyke armen, geſtigten of godshuyſen*, qui titulus ad ſolam teſtamenti factionem paſſivam pertinet, ſed in § 52. *noviſſimi Ordinum Hollandiæ Edicti de charta ſigillata*, mutato titulo, id Edictum 4. Maj. 1655. vocatur *het Placaat, tegen het teſteren van de Pausgeſinde geemaneert*, qui titulus pertinet ad teſtamenti factionem activam. Interea omnis præfatio, quæ longe exponit varias Edicti cauſas, unice refertur ad teſtamenti factionem paſſivam, & in ipſo Edicto de activa, quod ad Eccleſiaſticos Pontificios non niſi unus verſiculus eſt, cujus verba mox apponam. Poſtquam ſcilicet in ſecunda ſanctione ſtatuiſſent Ordines, ne parentes Pontificii, qui liberos habebant utriuſque religionis, non Pontificios ſeu Calvinianos, & Pontificios, his plus relinquere vellent, quam illis, ſin autem, non Pontificii tantum haberent, quantum unus ex Pontificiis, cui plurimum relictum eſſet, poſtquam, inquam, ita ſtatuiſſent, his annectunt ſequentem verſiculum: *Ende belangende ſodanige van DESE kinderen, die haar tot eenige GESEIDE geeſtelyken ſtaat zullen hebben begeven, en binnen of buyten deſe vereenigde Nederlandſche Provincien wonen of reſideren, dat de goederen of erſportie, van haar Ouders gekomen, uyt kragte van deſen zullen ſubject weſen, om na der voorſchr. kinderen doot te komen aan der zelver naaſte vrienden en erfgenaam ab inteſtato.* In tranſitu obſervo, cum ait Edictum, *tot eenige GESEIDE geeſtelyke ſtaat* &c. non alios hic intelligi Pontificios Eccleſiaſticos, quam eos, quos jam commemoraverat in teſtamenti factione paſſiva, atque ita & *Kloppen*, ut *præcedenti capite* dictum eſt. Quod ad rem ipſam attinet, diligenter excuſſo, quem exhibui *verſiculo*; ſtatim apparebit, Ordines in eadem ſpecie, ubi liberi erant utriuſque religionis, porro cavere, ſi quis ex liberis Pontificiis ad ſtatum Eccleſiaſticum perveniſſet, ne ex ejus hereditate, a parentibus profecta, etiam minus caperent Calviniani, quam Pontificii, ſed utrique pari jure ab inteſtato ſuccederent fratri vel ſorori Eccleſiaſticis. Vides igitur, quod de hereditate parentum dixerant Ordines, etiam porrexiſſe ad hereditatem liberorum, ſi quis ex Pontificiis Eccleſiam intraverit, ut Pontificiorum verbo utar, & vides, una eademque oratione *hunc verſic.* præcedentibus addi, nam ait *ſodanige van DESE Kinderen* &c Quare Ordi-

(1) *Conſil. Belg. t. 1. conſil. 107.*

Ordines telam, quam orſi erant, pergunt pertexere, atque ita continua oratione loqui de eadem ſpecie, ubi nempe fratres & ſorores ſunt, qui quævе alia atque alia ſacra ſequuntur, & odio religionis, etiam in bonis paternis, ſibi invicem facile præjudicarent. Præter eum caſum non alium novi, quo Eccleſiaſtici teſtamentum facere prohibentur in toto, qua patet, Edicto.

Si vera ſit hæc interpretatio, erras, ſi putes, nihil conſtituiſſe Ordines in illo *verſ.* quam ne Eccleſia Clericis ſuccedat, abrogata ſic *Novella* 5. *cap.* 5. quam jam olim, quod ad immobilia, abrogaverat Carolus V. 20. Maj. 1524. & erras, ſi putes, ut conſulatur legitimis heredibus, ademtam ibi eſſe Clericis teſtamenti condendi licentiam. Imo, ſecundum *d. vſ.* teſtari poſſunt, dummodo ne de ea patrimonii parte, quam a parentibus acceperunt, idque uno illo caſu, qui ibi expreſſus eſt, ceteroquin generaliter poſſunt. Palam quoque id ſignificat *vſ. Ende omme alle verdere quaat beleid*, cum ait, heredem Pontificium ab *Eccleſiaſtico* vel Laico inſtitutum in præjudicium heredum non Pontificiorum, qui alioquin ab inteſtato ſuccederent, teneri mandata ſua explicare, ut ſciatur, an quid forte in fraudem Edicti fideicommiſſum ſit. Si non ſit, Eccleſiaſticis non minus integra eſt teſtandi facultas, quam quibuslibet aliis, excepto, quod ſemper tenendum, uno illo caſu, qui præceſſit, & qui ipſe caſus probat, in ſtatu Eccleſiaſtico nihil eſſe, quod teſtandi licentiam impediat, alioquin enim non recte teſtarentur de iis, quæ a parentibus profecta non ſunt, quod tamen permittit *d. verſic.*

Quid igitur eſt, quod Hollandi, tanquam ex jure communi, ſcribant (2), Eccleſiaſticos teſtari non poſſe, & quid eſt, quod ipſa Curia Hollandiæ anno 1660. reſponderit (3), Sanctimonialibus non oportere concedi, ut de legitima, quam a parentibus acceperunt, teſtentur, & quod eadem Curia, ſententiam rogata ab Ordinibus Hollandiæ de privilegio teſtandi inter Cognatos Pontificios, quod imploraverat Virgo Sanctimonialis, 16. Jan. 1665. reſcripſerit (4), Eccleſiaſticos teſtamenti factionem non habere, & nihil eſſe, cur privilegium in hanc rem largiantur Ordines. Et quid eſt, quod ea ipſa Curia 24. Mart. 1679. legatario ex Sanctimonialis teſtamento legatum addixerit (5), ſi modo ex bonis, quæ non ex ſucceſſione parentum illa acceperat, redigi poſſet. Compone hæc, ſi potes, & compone cum alia ejuſdem Curiæ ſententia, 24. Dec. 1730. ad Ordines Hollandiæ tranſmiſſa (6), qua ajunt, ante annos XL. dubitatum non fuiſſe, quin Eccleſiaſtici habuerint teſtamenti factionem activam, & ita quoque Curia, de privilegio teſtandi conſultam, ſæpius deinde reſpondiſſe, ſed paratam ſe eſſe, de eo, amplius deliberare cum Ordinibus. Hæc ſibi non conſtant, ſed poſtrema ſententia vera eſt, ſi unum, quem dixi, caſum excipias. Attamen & Senatus Supremus 30. Oct. 1685. & 7. Maj. 1697. (7) cum Sanctimonialis, præteritis agnatis & cognatis, exteros heredes ſcripſiſſet, agnatis & cognatis adjudicavit, quæ a parentibus Sanctimoniali obvenerant, reliquis negatis. Perperam, quamvis & ita, ut dixi,

(2) *Conſil. Holl. t.* 5. *conſ.* 113.
(3) *Formul. t.* 2. p. 70.
(4) *Form. t.* 2. p. 69. & 70.
(5) *Form. t.* 2. p. 69.
(6) *Inter acta Ordinum ad eum annum & diem.*
(7) *Utraque ſententia exſtat inter acta Senatus.*

Digitized by Google

dixi, Curia judicaverit 24. Mart. 1679. & ideo perperam, quod hæc res aliena ſit a ſententia *verſiculi*, quem expoſui.

Sed alia & meliora ſequamur. Cum Virgo Sanctimonialis, præteritis quibuſdam legitimis, alios ſcripſiſſet heredes, Senatus Supremus 27. Mart. 1722. fiduciaria ſententia pro teſtamento judicavit (8), ut inter præteritos etiam Calviniani numerarentur, & recte, cum non haberet fratres & ſorores utriuſque religionis. Et cum rurſus alia cauſa apud Senatum incidiſſet, 2. Maj. 1725. (9), nonnulli Senatores non aliter quoque interpretabantur *d. vſ. ende belangende*, quam ut duntaxat obtineret, ſi fratres & ſorores alia atque alia ſacra colerent, quamvis de eo tunc judicatum non fuerit, nam per imperitiam Advocati inter fratres, & ſorores, unius, an diverſæ Religionis diſtinctum non fuerat. Rurſus, cum Begina Amſterdammenſis cognatum ſuum inſtituiſſet heredem, & alium, pari gradu, alioquin ab inteſtato etiam ſucceſſurum, præteriſſet, teſtamentum ſubſiſtere Ordines Hollandiæ Decreto ſuo 1. Aug. 1731. (10) complexi ſunt. Probavit quoque Senatus Supremus 31. Maj. 1732. (11) teſtamentum Virginis, quæ inter Pontificios ſanctimoniam vitæ profeſſa erat, ſi non haberet fratres & ſorores, partim Pontificios, partim Calvinianos. Addo cauſam, quæ haud ita pridem eundem Senatum occupavit. Sanctimonialis ex aſſe heredem ſcripſerat Semproniam, plane exteram Pontificiæ tamen religionis, præterito fratre, qui ejuſdem erat religionis. Frater præteritus totam ſororis hereditatem vindicat. Sempronia contradicit. Ex conventione partium litigatum eſt apud Senatum. Frater ait, ex Edicto 1655. Virgines Sanctimoniales de bonis ſuis teſtari non poſſe, ſed in ea ſuccedere heredes legitimos. Quod ſi ſit, vinceret frater, ſed defendit Sempronia, ejuſmodi Virgines Eccleſiaſticis non eſſe adnumerandas, atque adeo ad id Edictum non pertinere. Male; ut ſupra dixi, ſi, ut oportet, verba Edicti ſequamur. Deinde defendit *illo vſ.* duntaxat prohibitam eſſe teſtamenti factionem de bonis paternis & maternis, non de his, quæ aliunde quæſita erant. Quod nec negabat frater, ſed urgebat, nihil aliunde obveniſſe ſorori ſuæ, de quo tamen in hac lite nihil quicquam conſtabat. Si nihil ultra occurriſſet, fratri paterna & materna, Semproniæ, quæ aliunde quæſita eſſent, adjudicaſſet Senatus, ut in pari cauſa annis 1585. & 1695. adjudicavit Senatus, & ita apud nos unus adhuc Senator ſapiebat, ſed reliqui omnes exiſtimabant, nihil prohibere, quominus Eccleſiaſtici, etiam de bonis paternis materniſque, teſtamento ſtatuant ex animi ſui ſententia, ſive heredes ſcripſerunt Pontificios, ſive Calvinianos, ſiſte ex parte hos, ex parte illos, modo ne incidant in *vſ. ende aanbelangende*, & nunc interpretabantur, ut ipſe ſupra interpretatus ſum. Si Eccleſiaſticus omnes Cognatos haberet Pontificios, cur non aliis alios præferre liceret, ſi omnes capere poſſint? Si omnes Calvinianos, in his utique eadem ratio eſt. Si partim hos, partim illos attendenda ſunt Edicti verba, & extra caſum, quem exprimunt, porrigenda non ſunt, ſi ſequamur regulas rectæ interpretationis. Quare frater etiam quod ad bona, a parentibus profecta, re-



(8) *Obſerv. tumult. t.* 8. *num.* 1835.
(9) Ibid. *tom.* 9. *num.* 2151.
(10) *Eſt inter decreta Ordinum.*
(11) *Obſerv. tumult. t.* 11. *num.* 2698.

repulſus eſt. 29. Jul. 1740. (12)

Scio Virgines Sanctimoniales, ſcio alios Eccleſiaſticos, præcipue eos, qui votum paupertatis non præſtant, & propterea audiunt *Wereldſche Prieſters*, ſæpe adiiſſe Ordines Hollandiæ & imploraſſe privilegium, quo ſibi de bonis ſuis teſtari liceret. Scio id eos factitaſſe non eo tantum caſu, quem commemorat *vſ. ende aanbelangende*, ſed & plurimis aliis, in quibus, ex interpretatione Senatus, privilegium utique neceſſarium non erat. Scio denique Ordines Hollandiæ 13. Maj. 1734. (13) decreviſſe, Eccleſiaſtici, qui abſque voto paupertatis Ordini vel Regulæ Clericorum ſunt adſcripti, in poſterum quoque privilegium teſtandi implorarent, ut aliquot retro annis imploraverant. Hæc, inquam, omnia ſcio, ſed quod ex abundanti fit, ad neceſſitatem juris trahendum non eſt. Malunt homines, ad impetrandum privilegium, minutam quamdam pecuniam erogare in ſcribas & actores, quam heredes ſuos incertæ & periculoſæ judiciorum aleæ objicere. Sunt meticuloſi, qui omnia tuta timent, ſed ne id imputa iis, qui inter tot varietates rerum judicatarum prudentiæ conſulunt. Quod ad Decretum Ordinum 13. Maj. 1734. forte non alia eorum mens fuit, quam declarare, etiam eos Eccleſiaſticos, qui votum paupertatis non præſtant, nihilominus pro Eccleſiaſticis eſſe habendos, quod veriſſimum eſt, ſed inde neceſſitatem privilegii arceſſere non licet, neque etiam inde arceſſunt, verum ab exemplis, quæ aliquot retro annis exſtabant, & forte ad ſolam prudentiam pertinebant. Certe id Decretum non ſatis mihi videtur convenire cum alio, quod retuli, Ordinum Hollandiæ Decreto 1. Aug. 1731. quo probatum eſt Beginæ Amſterdammenſis teſtamentum, quod ſine privilegio fecerat. Non licet dicere, id Decretum 13. Maj. 1734. ab Ordinibus fuiſſe factum contra ſententiam Curiæ, quam rogaverant, quamque ipſa jam tranſmiſerat 24. Dec. 1730. nam Principis juſſa capeſſere fas eſt. Sed quicquid ſit, eo ipſo Decreto 1734. continetur, omnino ſervandum eſſe Edictum 4. Maj. 1655. & id ſervari omnino velim. Ne dicam, nondum ſatis conſtare, an Decreta Ordinum, quæ non publicantur, æque atque Edicta, quæ publicantur, auctoritate juris ſint habenda, certe quod in iis de una ſpecie ſtatuitur, ego, ex pari ratione, ad alias extendere non auſim. In Decreto de omnibus Eccleſiaſticis non eſt ſermo, ſed duntaxat de iis, qui votum paupertatis non præſtitere.

Tranſeo ad tertiam ſanctionem, ſive ad clauſulam finalem d. Edict. 1655. Primum ibi Ordines reſcindunt omnia privilegia, quibus teſtamenti factio de Feudis Pontificiis erat conceſſa, ſi in eo teſtamento heredes ab inteſtato non Pontificii eſſent præteriti, *uyt kragte van welke Octroyen*, inquiunt, *de naaſte erfgenamen ab inteſtato, niet zynde van de Pauſelyke religie, zouden mogen werden of weſen voorbygegaan en verkort*, & mox ſtatuunt, Pontificios, qui impetrato privilegio de Feudo teſtarentur, teſtari debere apud Curiam Hollandiæ, quæ de juſtitia rationis, qua proximi legitimi ſucceſſores præterirentur, cognoſceret. Illa autem rationem probandi neceſſitas duntaxat locum habere videtur, ubi alioquin ſucceſſori non eſſent Pontificii, argumento ejus *verſiculi*, qui proxime præceſſit. Et ſane ea interpretatio mihi veriſſima videtur, non tantum, quod eam ſuggerat *vſ. uyt kragte*, ſed

(12) *Obſerv. tumult. tom.* 14. *num.* 3194.

(13) *Inter acta Ordinum.*

ſed & quod ei uno tenore eademque ſententia addatur *vſ. Ordonnerende*. Scire etiam velim, quid ad curam Ordinum, utrum Pontificii ſucceſſores Feudales prætereantur, & utrum alter alteri in Feudo præferatur? & ſi id ad curam Ordinum in Pontificiis, quidni & in Calvinianis? Quis enim rationem dabit, cur majori favore lex cognatos Pontificiorum Pontificios complectatur; quam non Pontificiorum non Pontificios? Sed tamen invenio, Curiam Hollandiæ 23. Jan. 1665. (14) talem d. Edicti interpretationem pronunciaſſe *erroneam*, quia nempe generalis eſt *vſ. Ordonnerende* Perperam, ſi quid judico, quia dependet is *vſ.* a *vſ. præcedenti*, & quia ipſius *vſ. Ordonnerende* verba, quæ cauſæ cognitionem deſiderant, illam interpretationem tuentur, cui enim bono cognitio in Pontificiis præteritis, vel ſibi invicem prælatis? nulla ſane, ut mihi quidem videtur.

## CAPUT III.

*Qui & quæ bona a minoribus nec inter vivos, nec ex teſtamento capere vel capi poſſunt.*

CArolus V. poſt adventum in Belgium, legem miſcellam compoſuit, qua varia varii argumenti capita complexus eſt; innuo ejus Edictum 4. Oct. 1540. Quia autem Reipublicæ, & ipſorum minorum intererat, ne lubrico ætatis a quoquam capiantur, ita & cum maxime intereſt, ne id fiat ab his, quibus ipſorum minorum cura demandata eſt, quorumque adeo auctoritas apud eos plurimum valet. Ut huic rei eſſet proſpectum, Carolus cavit in § 12. *ejus Edicti*, cujus verba, quia interprete egent, hic deſcribo: *Dat alle giften by teſtamente; legaten, giften by levende lyve, of in gevalle de dood, gedaan by minre dan vyf en twintig jaren, van onroerlyke goederen, of by de welke onroerlyke goederen zouden belaſt weſen met ſommen van gelden of renten ten lyve, of eeuwiglyk, tot profyte van hare Curateurs, Bewaarders of andere hare Adminiſtrateurs ofte van hare Kinderen, of tot profyte van hare Peters ende Meters, of van hare Concubinen, zullen weſen nul en van onwaarden, bevelende allen Regteren dat alzoo te weren*. Recte reſponſum eſt (1), eum § eſſe in uſu, & id palam evincent, quæ mox dicam; quin tanti *d.* § fecerunt Friſii, ut eum, nonnihil tamen interpolatum, *legibus ſuis* inſerere dignati ſint *lib.* 1. *t.* 7. § *ult.* Quod autem relatum eſt (2), Curiam Hollandiæ 27. Sept. 1619. quod ad *tutorem* & *liberos ejus* ſecundum d. Edictum judicaſſe, noli, accipere, ac ſi in ceteris obſoleverit, tantum enim abeſt, ut id dicamus, ut potius alios, lege nominatim non comprehenſos, ejus ſententia contineri verius ſit, & ſic mox audies.

Loquitur Edictum de *immobilibus & iis, pro quibus immobilia ſunt obligata*. Quid igitur dicamus de mobilibus magni pretii? ut hæc quoque Edicto comprehendantur, ratio videbatur flagitare, & de iis quoque edixerunt Albertus & Iſabella in interpretatione Edicti perpetui 28. Nov. 1611. (3) & recte, ſi credas Anſelmo ad § 14. *Edicti perpet. n.* 74. Sunt & Hollandi (4), qui

X 2

(14) *Plac. III.* 2. 1. *num.* 23.
(1) *Conſil. Holl.* 1. 114.
(2) *Conſil. Holl.* 3. *Amſterd. append.* p. 52.
(3) *Plac. Flandr. tom.* 2. p. m. 750.
(4) Van de Leeuwen *R. H. R. lib.* 3. *cap.* 3. *num.* 12.

Digitized by Google

qui & ad ea *d.* § interpretatione ſua porrigunt; exemplo forte Veterum, qui margaritas, propter pretium, rebus mancipi adſcripſerunt, vel propter utilitatem, in legum interpretatione tantopere ab Ulpiano commendatam in *l.* 13. *ff. de legib.* Sed ego non auſim Edictum ultra leges Romanas conditum, tantum producere, etiam ideo, quod Curatores, quamvis immobilia abſque Decreto Magiſtratus alienare nequeant, mobilia, etiam pretioſiſſima, non æque vetentur, & quod ipſe ille Carolus V. in Edicto ſuo 20. Mart. 1524. (5) cum Eccleſiis interdixerit immobilia acquirere, nemo uſquam id porrexit ad mobilia, quantivis eſſent pretii. Alibi (6) quoque reſponſum & relatum eſt, ſæpius Curiam Hollandiæ judicaſſe, minorem, dummodo ne immobilia relinquant, recte Curatorem ſuum heredem ſcribere, eique legare aut alio quovis modo prodeſſe. De iis, pro quibus immobilia ſunt obligata, nihil addo, quam ſententiam Senatus Supremi, qua judicaſſe fertur (7), tutori legari non poſſe *Kuſting-rentebrieven, waar voor het verkogte verbonden was, over reſtant van Cooppenningen*; has enim cautiones immobilium loco eſſe habendas, & ſic habent verba Edicti. Ceterum quum minor tutorem heredem ſcripſiſſet, & is, qua heres, ab herede fideicommiſſario ex Edicto Ordinum Hollandiæ 28. Jul. 1674. repeteret centeſimas & ducenteſimas, pro prædio fideicommiſſario ſolutas, recte repetere Senatus Supremus judicavit, 1. Febr. 1726. (8), reſciſſa quod ad eas Curiæ Hollandiæ ſententia, quæ 26. Oct. 1717. contra judicaverat.

Qui ea, quæ dixi, a minoribus capere non poſſunt, vocantur *bare Curateurs, Bewaarders of andere bare Adminiſtrateurs*, hoc eſt, qui quocumque nomine minorum curam gerunt. Sunt (9), qui ex his verbis Edicto locum non faciunt, niſi in tutoribus, qui adminiſtrant, non etiam in honorariis ſive ephoris. Quæ mera eſt verborum captatio, a mente Edicti longe aliena, quum & qui bonorum adminiſtrationem non habent, auctoritate in minores valeant, & id ipſum, quod alii, poſſint efficere blanditiis, nimia indulgentia, aut etiam minis & ſeveriori admonitione. Et aliter quoque alii ſapuerunt (10). Sane pro *Bewaarders*, quod hic eſt, § 14. *Edict. perpet.* habet *Toeſienders*, qui & ipſi adminiſtrationem non habent; de his ſufficiunt, quæ dixit Anſelmus ad *d.* § 14. *n.* 70. 71. & 72. & in *Tribon. Belgico cap.* 62. *num.* 8. Ceterum illi ipſi, qui ephoris legari poſſe cenſent, etiam aliam exceptionem fingunt, rati & quibuſcunque tutoribus, bene meritis, recte legari, & ea ſententia alii quoque utuntur (10). Sed id admittendum non eſt; quis enim audeat credere, in *d. Ed.* tutores, ſimpliciter ſanctione comprehenſos, *improbos* accipiendum eſſe. Sufficit lege placuiſſe, ne tutor ab eo, qui ei ſubeſt, ullam meritorum, ſi quæ ſint, remunerationem extorqueret. Sin aliter interpreteris, actum eſt de toto Edicto. Juſtius quæritur, an in Edictum committat Titius, qui tutores fratres ex aſſe inſtituit, præterita ſorore? & non committere reſponſum eſt 13. Sept. & 22. Dec. 1690. (11) quia nempe adeo propin-

quo

(5) *Plac. I.* 2. 8. 3. 1.
(6) *Conſil. Holl. tom.* 3. *Amſterd. conſil.* 147. *num.* 1. & 2.
(7) *Conſil. Belg. tom.* 2. *conſil.* 161.
(8) *d. Obſerv. Tumult.* t. 9. *n.* 2234.
(9) *Conſil. Belg. tom.* 1. *conſ.* 114.
(10) *Conſil. Holl. t.* 5. *conſil.* 206. *quæſt.* 1.
(11) *Conſil. Holl. t.* 3. *conſil.* 188. *n.* 5.

quos inſtituerat Titius. Ego ſubſiſto. Proximos inſtituerat, fateor, & hos inſtitui poſſe manifeſtum eſt, ſed præteriit ſororem, quæ, tutoribus non inſtitutis, æque ſucceſſiſſet, & forte dici poſſet, rationem Edicti fuiſſe, ne plus lucri tutores à minoribus acciperent, quam jure cognationis habebant. At durior eſt ea Edicti interpretatio. Habuit forte Titius, cur ſororem præteriret, an igitur fratres, quia tutores erant, inſtituere non poſſet? An ad remotiores erat recurrendum, excluſis fratribus? ex benignitate ego contradixerim, etiam ideo, quod, ut mox intelliges, in proximis tutoribus, quamvis minoribus ſucceſſuri non ſint, ceſſet Edictum.

Quæro, quid juris ſit, ſi cognatus, qui præteritus eſt, juſtam prætereundi cauſam præbuerit? item ſi minor, ante tutelam, tutorem ſuum jam ſcripſerit heredem? itemque ſi & pupillum vice mutua inſtituerit tutor? quæ omnia alii ut rationes, cur ceſſet Edictum, attuleſe (12). Sed prima ratio nihil quicquam valet, quid enim? Tu juſte præteris cognatum tuum, ergo recte dabis immobilia tutori, qui alioquin ea per leges capere non poteſt? vide, quid dicas. Secundam rationem facile admiſerim, quum id & verba & ſententia *d.* § 12. ferre videantur; ait enim, *giſſten gedaam ten profyte van hare Curateurs* &c. quod tempus dationis reſpicit, ut, qui *ſuum* legat, id legare videtur, quod tempore teſtamenti ſuum fuiſſet *l. 7. ff. de aur. & arg. legat.* Et tutori non recte datum dicitur, quod ei datur, qui deinceps tutor eſt factus. Igitur hic locus eſt regulæ, quam exhibet *l. 85. § 1. ff. de reg. jur.* & omnem fraudis ſuſpicionem in ea ſpecie ceſſare pluſquam manifeſtum eſt. Poſtremam rationem ipſe rejicerem, quum nihil tribuendum ſit captatoriis illis inſtitutionibus, & fere argumento ſint, tutores etiam ea arte uti ad emungendos pupillos. Sæpe ſcilicet prædones ſunt, qui tutores eſſe debebant.

An & ad maritum, mulieris ſuæ, quæ adhuc minor, curatorem, Edictum pertineat, dubitari poſſet. Verba quidem Edicti & hunc complectuntur, generaliter enim ait, *die quis minor* 25. *annis Curatori ſuo* &c. neque forte oberit, ſi dicas, nuptias facere majores, qui ante fuerant minores, quum id utique in feminis non aliter obtineat, quam ut tutela exterorum liberentur, & in tutelam mariti tranſeant, ſed tamen ſententia Edicti eo pertinere non videtur, alioquin enim & bonorum communio inter ejuſmodi Conjuges prohibenda fuiſſet. Et cum mulier ſit in perpetua tutela mariti, ad minorem ætatem id reſtringi non oporteret, ſi & in ea ſpecie Edicto locus eſſet. Addo, & mox probabo, etiam ceſſare Edictum in omnibus curatoribus, quos alia & fortior, quàm tutelæ ratio, minoribus conjungit. Sed quid, inquies, diſputas, quum tutor minorem non recte ducat uxorem? Sic eſt jure Romano. Sed quicquid eſt Interpretum hoc abrogavit, & ſi his hominibus conſtitueris os obturare, tantum profeceris, ac ſi Baccho bacchanti velis adverſarier.

Edictum Curatoribus addit eorum *liberos*, & recte, quia cum parentibus iidem ſunt (13). Sed an nullos alios excludemus, qui ad curatores pertinent? & an non uxorem curatoris? Hanc nominatim excludit *d.* § 14. *Edict. per-*

*pet.*

(12) *Conſil. Belg. t.* 1. *conſil.* 3. & 114.
(13) Vide & Sande *deciſ. Friſ. lib.* 2. *tit.* 9. *definit.* 20.

*pet*. Et tamen uxorem curatoris a minore capere poſſe exiſtimat Cujacius *conſult*. 41. & H. Grotius *Conſil. Holl. tom*. 3. *conſil*. 188. *n*. 2. & ſic quoque alii opinantur, qui ceteroquin & concubinam curatoris excludunt. Verius eſt, uxorem capere non poſſe, concubinam poſſe. Sed de concubina mox dicam loco ſingulari. Uxor autem videtur capere non poſſe, quia & ita caperet curator, maxime ſi inter curatorem ejuſque mulierem ſit bonorum, vel ut plerumque eſt, lucri damnique communio, vetat enim Edictum immobilia dari *tot profyte*, in utilitatem curatorum, & immobilium fructus utique pro ſemiſſe marito cederent, ſi vel ſola lucri damnique communio obtineret inter eum ejuſque uxorem. Friſiorum quidem Curia 27. Oct. 1607. & 20. Dec. 1625. (14) probavit heredem inſtitutam curatoris uxorem, ſed eandem quoque minoris materteram. Probo, ſed cognationis propinquitas improbitatis ſuſpicionem exiſtimandi non minus hic ratio, quam quæ eſt in *l*. 19. *C. de Epiſc. & Cler*. & ea ratione quoque probari poſſet Cujacii *d. conſultatio* 41. & Grotii *d. conſil*. 188. nam & ibi uxores tutorum erant inter propinquos ipſorum teſtatorum. Si non ſint; etiam uxores tutorum arceo ob rationes, quas dixi, & nominatim quoque arcent Albertus & Iſabella in § 14. Edicti perpetui 12. Jul. 1611. (15) & arcent Friſii in ſuis legibus *d. l*. 1. *t*. 7. § *ult*. nempe in noviſſima Editione anni 1723. nam in antiqua Editione anni 1628. de uxoribus curatorum nihil quicquam cautum eſt.

Excipimus igitur tutores & curatores, qui propinquitate minores contingunt, ſed an omnes & quo gradu? Tacet noſter § 12. ſed Albertus & Iſabella in *d*. § 14. excipiunt tutores, qui ſunt minorum *patres*, *matres*, *avi*, *aviæ*, *fratres & ſorores*, verum id Edictum ad forum noſtrum non pertinet, & fruſtra de *ſororibus* ſermo eſt, quum utique tutrices eſſe nequeant. In his autem ſolis an ſubſiſtemus? Nihil extricat Anſelmus, ad *d*. § dicere contentus, ideo in his ceſſare prohibitionem, quia etiam ab inteſtato ſucceſſuri erant. Unde quæro, an remotiores arcendi, ſi & ipſi ab inteſtato ſucceſſuri eſſent? & an proximiores, qui ſuccedere non poſſent? Perezius ad *tit. C. de legat. n. ult*. verbis Edicti inhærens, hos omnes arceret, & Hollandi etiam hos ſolos videntur admittere, qui proximi ſunt inteſtatorum futuri heredes. (16) Atque ita nec immobilia capere poſſent parentes curatores, liberis non ſucceſſuri. Quæ forte ſententia eſt § 6. *tit*. 5. *leg. pupill. Enchuſan*. cum ait, legari poſſe aſcendentibus *of zodanige Voogden, die evenwel en zonder de zelve making van de Weeskinderen, de zelve ab inteſtato zouden ſuccederen*. Potes tamen & ita *d*. § accipere, aſcendentibus generaliter legari poſſe, & etiam aliis, præter aſcendentes, curatoribus, dummodo hi ab inteſtato ſucceſſuri eſſent; quæ interpretatio humanior eſt. Alia ſententia uti videtur, qui abſque ulla di-

(14) Sande *deciſ. Friſ. lib*. 2. *tit*. 9. *deſin*. 19.

(15) *Plac. Flandr. tom*. 2. *p. m*. 739.

(16) Groenewegen *ad l*. 17. *de adminiſtr. tutor. n*. 2. *Conſil. Holland. tom*. 1. *conſil*. 10. & 114. *Conſil. Belg. t*. 1. *conſil*. 113. & Van Leeuwen *R. H. R. lib*. 3. *cap*. 3. *num*. 12.

diſtinctione ſcripſit (17), eſſe Caroli V. Edictum, quo omnimodo filii minores, in Parentes, cujus ſacris & tutelæ ſubſunt, liberales eſſe prohibentur. Sed ſi ſemel admittas exceptionem in tutoribus propinquis, ratio ſuadet, ut generaliter admittas in omnibus Agnatis & Cognatis, qui aliquando ab inteſtato ſuccedendi ſpem habent, quamvis, ut nunc eſt, exſtent proximiores, qui eos excluderent, ratio enim pietatis hinc removet quicquid interpretationis eſt ſiniſtræ, plane ut in marito, mulieris ſuæ curatore, jus ſanguinis & amicitiæ facile ſubigit ſuſpicionem, quæ alioquin ex auctoritate tutoris proficiſcitur, ſed exſpecto legislatorem, qui ita ſtatuat. Sane ſi tutori in immobilibus non plus relinquatur, quam ab inteſtato eſſet habiturus a pupillo ſuo, ceſſare ſanctionem *d.* §. 12. Senatus Supremus recte judicavit 10. Jun. 1715. (18) neque enim tutoris titulus obeſſe poteſt, quo minus ea capiat, quæ alioquin ex lege eſſet capturus.

Sequuntur in § 12. *Peters ende Meters*. Hi non memorantur in *d.* § 14. *Edict. perpet.* & expuncti quoque ſunt in legibus Friſicis *lib.* 1. *t.* 7. § *ult.* & ut, mutata Religione, in Hollandia quoque pro expunctis habeamus, ego non intercedo, inter parentes enim & infantes ſpirituales nulla jure noſtro eſt Cognatio ſpiritualis, & nulla illorum in hos auctoritas. Grotius tamen eos retinuit (19). Sed quid laboramus, ſi verum ſit, quod narrant (20), Carolum V. ſermone Gallico hic exhibuiſſe *paratre & maratre*, *vitricum & novercam*, & id Belgice verſum eſſe *Peter en Meter*, atque ſi exſtaret *Parrain & Marraine?* & ut id credam, movent me rationes, quas Anſelmus attulit, nec hic repeto.

Porro ait *d.* § 12. *of van hare Concubinen*. Galli in ſuo huic ſimili Edicto intelligunt concubinam curatoris, quod ſequi videntur Hollandi (21), & Friſii (22), præeunte Anſelmo (23). Quod vix probo, mallemque minorum concubinam intelligere, ne hæc minorem emungat fictis adulationibus, ut olim focariæ milites emungebant *l.* 2. *C. de donat. inter vir. & uxor.* Sane ut concubinam curatoris intelligamus, valde exilem rationem haberet, neque ſatis convenit verbis, *d.* § 12. ait enim, *of tot profyte van hare Peters ende Meters* OF VAN HARE CONCUBINEN; per *hare* utrobique intelliguntur *minores*, ſed ſi legas, ut Friſii anno 1602. ediderant, *tot profyte van hare Curateurs of van heure Kinderen*, *of van heure concubinen*, curatoris connubinas intelligi poſſe non intercedo. Friſios tamen, quod ad concubinam, voluiſſe mutare ſententiam ejus § 12. nequaquam vel conſtat vel credibile eſt. Quin & JCti Friſii, qui Gallorum interpretationem probant, ipſi fatentur (24), in concubinis curatorum d. Edictum vix rationem habere, nec alia forte cauſa Friſones in legibus ſuis noviſſimis, quas anno 1723. ediderunt, *concubinas* ex § *ult. t.* 7. penitus proſcripſerunt. Ceterum Enchuſani in § 5. *t.* 5. *legum pupill.* ita recte

(17) Neoſtad. *deciſ. Supr. Cur.* 111. *n.* 1.

(18) *Obſerv. Tumult. t.* 5. *n.* 1106.

(19) *Introd. in Juriſpr. Holl. lib.* 2. *cap.* 16. *vſ. Voogden*.

(20) Anſelmus *in Triboniano Belgico cap.* 42. § 1. & van Zurk *Cod.-Batav. vſ. Momboirs in Not. ad* § 12.

(21) Grotius *Introd. in Juriſpr. Holl. lib.* 2. *cap.* 16. *vſ. Voogden.*

(22) Sande *deciſ. Friſ. lib.* 2. *tit.* 9. *defin.* 19.

(23) *Ad* § 14. *Edict. perpet. n.* 69.

(24) Sande *deciſ. Friſ. lib.* 2. *tit.* 9. *defin.* 20.

recte exhibuerunt, *Voogden of der zelver Kinderen, nog ook hare concubijnen*, τὸ *der zelver* & τὸ *hare* diſtincta ſunt, prius pertinet ad tutores, poſterius ad ipſos minores.

Addo ſententiam Senatus Supremi, de hoc argumento, me Senatore, latam: Procula heredes ſcribit liberos tutoris ejuſdemque patrui ſui, ſin autem id, quod ad immobilia, per legem non liceret, in hæc ſubſtituit alium patruum, qui tutor non erat. Defuncta Procula apud Curiam Hollandiæ de immobilibus litigatum inter heredes legitimos ex una, & ſcriptos ex alia parte. Illi agebant ex *d.* § 12. hi defendebant, illum § obſolevisse, utique in perſonis adeo propinquis, quin & probandam eſſe inductionem ſiniſtram tutoris, priuſquam *d.* § 12. locus eſſet. Intervenit liti & ſubſtitutus patruus, immobilia ſibi vindicans, ſi non adjudicarentur fratris ſui liberis ſed ſubſtitutionem in fraudem legis factam cauſabantur heredes legitimi, non abſque ſuſpicione tranſactionis tacitæ inter duos fratres. Curia Hollandiæ immobilia ſubſtituto patruo addixit, excluſis heredibus, tam legitimis, quam teſtamentariis, eamque ſententiam Senatus Supremus probavit 11. Febr. 1706. (25) Conſtabat enim, frequenti uſu receptum eſſe *d.* § 12. conſtabat, ſecundum eum judicaſſe utramque Curiam, Hollandicam 13. Jul. 1646. & Supremam 4. Apr. 1648. etiam in tutoribus patruis, qui ab inteſtato ſucceſſuri non eſſent, nec probandas eſſe inductiones, quas lex præſumit. Denique hos patrui inſtitutos liberos, tempore facti teſtamenti, Proculæ ſuccedere non potuiſſe, utpote a proximioribus excluſos. Quod ad ſubſtitutum patruum Senatus exiſtimabat, eum utique, quia tutor non erat, heredem ſcribi, atque adeo & ſubſtitui potuiſſe, nec, ex præſumtione, pro una eademque perſona habendum eſſe cum fratris ſui liberis, tutoris liberos, non fratres legem arcere, quin & ſubſtitutum patruum, ſi inteſtatus moreretur, habiturum heredes non duntaxat fratris ſui filios, hic inſtitutos, ſed vel ipſos etiam actores. Noli de hac ſententia expectare ἐπίκρισιν meam, nam quid de his omnibus ipſe ſentiam, ex iis, quæ dixi, ſatis intelliges.

## CAPUT IV.

### *De Clauſula, quam* reſervatoriam *vocant.*

QUæſitum eſt, quid valeat ex teſtamento, quo teſtator ratum eſſe juſſit, quodcunque deinde privato chirographo, epiſtola, aliave quacunque ſcriptura circa ultimam voluntatem declararet? & ſemel definiendum, an poteſtate ejus clauſulæ liceat alium heredem ſcribere ex aſſe vel pro parte, an legare, an fideicommittere, & an quid aliud præcipere? Quum autem illa clauſula juri Romano originem debeat, quid eo jure cautum ſit, meretur deſpici, etiam ideo, quod non ſatis intellecta quarundam legum ſententia plurimos Interpretes feſellerit. Ordiar a Papiniano in *l.* 77. *ff. de hered. inſtit. aſſe toto*, inquit, *non diſtributo, ita ſcriptum eſt*, QUEM HEREDEM CODICILLIS FECERO, HERES ESTO. *Titium Codicillis heredem inſtituit: ejus quidem inſtitutio valet, ideo, quod licet codicillis dari hereditas non poſſit, tamen hæc ex teſtamento data videtur. Sed hoc tantum ex hereditate habebit, quantum ex aſſe reſiduum manſit*. Quod Papinianus hic

(25) *Obſerv. tumult. tom.* 1. *n.* 163.

hic ait, Codicillis hereditatem dari non poſſe, ille ipſe *per manus traditum eſſe* affirmat in *l.* 10. *ff. de jure codicill.* ſive autem *codicillos* hic accipias pro codicillis propriis, ſive pro quibuſcunque ſchedulis & epiſtoliis, a teſtatore tamen ſubſcriptis, quod ad heredis inſtitutionem utique perinde eſt, quum ad eam neque proprii codicilli ſufficiant, atque adeo haberi debeant pro ſcriptura ad capiendam hereditatem minus idonea. Sed quid ſi teſtamento inſertum ſit, *quem codicillis heredem fecero, heres eſto*, & codicillis heredem ſcripſerit Titium? Sane ſi Mævius teſtamento heres eſſet ſcriptus, ei per codicillos hereditas adimi & ad Titium transferri non poſſet, ſic enim teſtamentum, rite conditum, rumperetur per ſcripturam, quæ vel nullas habet ſolemnitates, vel non eas, quæ ad novam heredis inſtitutionem deſiderantur, quod leges ſubverteret contra *l.*55. *ff. de legat.* 1. Sed propone teſtatorem totum aſſem in teſtamento non diſtribuiſſe, nam de ea ſpecie agit Papinianus, & reſpondet, Titii quidem inſtitutionem, codicillis factam, valere, ſed duntaxat pro reſidua parte aſſis, quæ diſtributa non erat, eo enim referendam videri poteſtatem, quam teſtator ſibi reſervaverat, & valere *ex teſtamento* hoc eſt, codicillos per hanc reſervationem eſſe factos partem ipſius teſtamenti; quod ſi ſit, cenſentur conditi iiſdem ſolemnitatibus, quibus teſtamenta conſtant. Ex his efficio, etiam partem hereditatis poſſe dari privato chirographo, ſi hanc ſibi poteſtatem teſtamento reſervaverit teſtator; ſed eam partem, quæ vacabat ex teſtamento. Quid igitur ſi totum aſſem teſtamento expleverit teſtator? Cujacius ad Papiniani *lib.* 17. *quæſt, in h. l.* 77. ad dupondium recurrit, quod ego non admiſerim, ne evertatur pars teſtamenti ſcriptura minus ſolemni. Si quæ pars hereditatis vacaverit, ex poteſtate clauſulæ reſervatoriæ de ea ſtatui conceſſerim, & concedit Papinianus, etiam nova inſtitutione, ut hic, *quem heredem codicillis fecero*, ſed non patior, hereditatem, ejuſve partem, teſtamento jam datam, revocari nudo chirographo vel epiſtolio. Quod de hereditate dixi, de fideicommiſſo univerſali velim reperi. Sed hæc nihil quicquam impediunt, quo minus legata vel fideicommiſſa particularia valeant virtute ejus clauſulæ. Scio, ſi argutari velis, etiam ea fieri contra teſtamentum, quia omnia alioquin ex eo ad eum pertinerent, qui ibi inſtitutus eſt, ſed qui clauſulam reſervatoriam adhibet, ſatis ſignificat, ſe adhuc deliberare de hereditate legatis minuenda, & ſi hæc date decreverit, hæc decreta eſſe habenda, atque ſi teſtamento inſerta eſſent.

Imo, inquies, de tota hereditate codicillis ſtatui poteſt, ſi Ulpianum audias in *l.* 10. *pr. ff. de condit. inſtit.* Sed falleris, probat ille inſtitutionem, teſtamento factam in hæc verba, *ſi codicillis Sejum heredem ſcripſero, heres eſto*, & ait hanc inſtitutionem, facere conditionem; & impleta conditione, hoc eſt, Sejo in codicillis herede ſcripto, valere inſtitutionem, ſed valere ex teſtamento. Codicilli nihil hic probant, quam impletam eſſe conditionem, quam teſtamento adſcripſerat teſtator. Perinde valet, ſi teſtator, de herede adhuc dubius, eum teſtamento heredem ſcribat, cujus nomen codicillis eſſet expreſſurus, nam & ſic hereditas ex teſtamento datur *d. l.* 10. *pr.* multo magis valebit, ſi nomen legatarii poſtea exprimatur *l.* 21. §. 1. *ff. qui teſtam. fac. poſſ.* vel ſi teſtamento legetur Titio, quantum codicillis vel per epiſtolam adſcripſerit teſtator, qualia legata & apud Veteres frequentabantur *l.* 38. *ff. de cond. &*

*demonſtr.* nec mirum, cum ſimpliciter, reſervata poteſtate legandi, per epiſtolam recte legat, cui & quantum velit, quod ſupra effeci ex *l. 77. ff. de hered. inſt.* ubi aſſe toto non diſtributo, de reſidua parte hereditatis valet inſtitutio ex clauſula reſervatoria, quamvis in teſtamento nec nomen, nec partem vacantem adjecerit teſtator. Quin & ex teſtamento valebit quod ibi valere juſſerit teſtator, licet non referatur ad ſcripturam, ſed ad id quod heredi viva voce mandaturus eſt *l. 35. ff. de reb. dub.* At vero in his omnibus tenendum, de codicillis, de epiſtolis, de mandatis plena fide oportere conſtare, priuſquam ex his ulla ſit actio de manu & ſubſcriptione teſtatoris ſi non conſtet, nihil actum eſſe res ipſa docet, & probat Stokmans *deciſ. Brabant.* 12.

Ex his, quæ dixi, melius definiveris quæſtiones de clauſula reſervatoria, quam ex variis tumultuantium Interpretum ſententiis. Veteres mitto, ne librum ſcribam, ſed novas auctoritates & res judicatas mittere non poſſum, ex his enim conſtabit, quid uſu videatur receptum. Stokmans *d. deciſ.* 12. relatione facta ad ſchedulam privatam, ex ea non audet tueri novam heredis inſtitutionem aſſe jam diſtributo, pro ſemiſſe factam, nec fideicommiſſum univerſale, & ſane tueri non poſſet, ſi recte intellexiſſet *d. l. 77. ff. de hered. inſt.* ſed nullus dubitat, quin ex ea ſubſiſtant legata, advocata etiam in hanc rem Senatus Brabantini ſententia 31. Aug. 1617. Sed quid Hollandi ſenſerint & judicaverint, plus ſcire attinet. Sane in Hollandia ejus clauſulæ uſum eſſe ſatis ſignificant ejus Ordines in variis Edictis de charta ſigillata; iis enim præſcribunt, cujus pretii ſigilla ſint adhibenda inſtrumentis privatis, quæ poteſtate ejus clauſulæ componuntur: quod fruſtra eſſet, ſi nihil quicquam valerent. Sed de ipſo uſu conſulamus JCtos. Clauſula reſervationis teſtamento addita, novam inſtitutionem, privato chirographo factam, nihil valere reſponſum eſt (1). Alii (2), nomen heredis poſſe exprimi in ſchedula, ſed eo ſemel expreſſo, aliam inſtitutionem, in ſchedula factam non valere, ſed ſolemni teſtamento opus eſſe, ut reſcindatur prius. De Legatis tamen illi Conſultores non dubitant, niſi reſervata ſit ſola poteſtas heredis nominandi, non autem legandi. Alii (3), quod ad legata duntaxat valere clauſulam, non etiam ad heredis inſtitutionem mutandam, & ita Curiam Hollandiæ judicaſſe. Alibi (4) relatum eſt, *dat by ſententie van de reſpective Hoven van Juſtitie alhier voor deſen is verſtaan, dat eenige geſchriften, cedullen en memorialen van teſtateuren, ſonder eenige andere ſolemniteiten, anders dan dat ſy conſteerde, dat zulks hare uyterſte wille was geweeſt en gebleven, hebben moeten effect ſorteren ook buyten en tegen der zelver ſolemnele teſtamenten, zoo wanneer zy haar zelven zulks by de zelve hare teſtamenten hadden gereſerveert.* Sed per ea, quæ dicta ſunt, noli id porrigere ad novas inſtitutiones vel fideicommiſſa univerſalia, quibus tota vel pars hereditatis aufertur ei, qui priori teſtamento ſimpliciter heres ſcriptus eſt, ſed accipe de portione hereditatis, de qua nondum ſtatuerat teſtator,

(1) *Conſil. Holl.* 4. *Amſterd. conſil. n.* 1.
(2) *Conſil. Holl.* 1. *conſil.* 125. *q.* 1. & 2. & *Conſil. Belg.* 4. *conſil.* 158. *n.* 1. *p.* 434. *in fin.*
(3) *Conſil. Belg.* 3. *conſil.* 259. & 260.
(4) *In conſil.* 24. *Oct.* 1625. quod exſtat *Conſil. Holl.* 3. *Amſterd. conſil.* 26. & iterum *conſ. Holl.* 3. *conſil.* 23. & rurſus *conſil. Holl. part.* 2. *conſ.* 195. *p.* 732.

tor, vel de legatis & fideicommiſſis particularibus, vel de aliis præceptis circa ſepulturam forte, vel executionem teſtamenti, & ſi quæ ſunt ejuſmodi. Rurſus alii (5), de jure dubii, ex Doctorum opinionibus ſaltem, legata, ita data, deberi putant, & ſic ab utraque Hollandiæ Curia judicatum referunt, etiam 21. Dec. 1664. nec de legatis alius (6) dubitat. Unus eſt (7), qui propter lubricam privatæ ſcripturæ fidem nihil tribueret clauſulæ, de qua agimus, niſi in tenuibus quibuſdam legatis in pios uſus aut ex commiſeratione relictis, ſed ejus diſtinctionis auctoritatem deſidero, neque enim ullam rationem habet, cum de ſcriptura agamus, de qua conſtat abunde, & ſi non conſtet, utique commiſeratio non patiatur, ut in pauperum, quam in divitum cauſis major ſcripturæ habeatur ratio. Utque inter legata majora vel minora non diſtinguunt Auctores, quos modo laudabam, ſic, quod ad uſum, nec S. van Leeuwen diſtinguit *Cenſura for. part.* 1. *lib.* 3. *cap.* 12. *num.* 10. At ſcire cupio, ad quam ſummam majora legata a minoribus diſtinxeris? Pro dignitate & opibus ejus, qui legat, & eorum, quibus legatur, minus legatum erit, quod in aliis majus, & ſi his indulgeas, meri arbitrii res erit, & prolixa litium materies.

Inventi tamen ſunt, qui contra clauſulam reſervatoriam magnis animis inſurgunt, & eam plane inutilem pronunciant, tam JCti (8), quam Formularii (9), adlatis etiam rebus, in hanc rem in Friſia, & Ultrajecti judicatis. (10) In Friſia, inquam, & Ultrajecti, neque enim in Hollandia ullam reperi ſententiam, quæ, utique quod ad legata vel fideicommiſſa particularia, illam clauſulam rejecerit. Sed excutiamus rationes. Satis frivolum eſt, quod occinunt ex *l.* 35. *ff. de legat.* 1. Leges, condendis teſtamentis præſcriptas, ſervandum eſt, & quis negat? Una quæſtio eſt an non id, quod teſtator in teſtamento reſervavit, & poſtea explicavit privato chirographo, ſit habendum pro parte ipſius teſtamenti? Certe exempla, quæ ex jure Romano attuli, ſatis probant, eam reſervandi clauſulam fuiſſe frequentatam, & ſic exiſtimaſſe veteres JCtos, quicquid deinde per chirographa & epiſtolam explicatur, iiſdem ſolemnitatibus cenſeri, quibus conſcitur ipſum teſtamentum, omnes enim ajunt, *ex teſtamento* valere. Sed, inquiunt, in illis juris Romani exemplis ipſa heredis inſtitutio, legatorumque datio facta erat in ipſo teſtamento; & ſolum nomen heredis, quantitaſve legati rejecta in codicillos, & ſic eſt in *d. l.* 10. *pr. ff. de hered. inſtit.* & in *d. l.* 38. *ff. de condit. & demonſtr.* At vero ſi nomen deinde expreſſum non fuiſſet, nec quantitas legati deſignata, utique nihil quicquam deberetur ex teſtamento, nunc autem debetur, quia expreſſio nominis & quantitatis reſervata eſt, & ideo vires capit ex ipſo teſtamento. Noli autem putare, in deſignatione nominis & quantitatis ſubſiſtere jus Romanum: nam in *l.* 77. *ff. de hered. inſtit.* nihil aliud eſt,

 quam

(5) *Conſil. Belg.* 3. *conſ.* 166. & 167.
(6) *Conſil. Holl.* 1. *conſil.* 154. *q.* 3.
(7) Voet *ad tit. ff. qui teſtam. fac. poſſ. n.* 29.
(8) Herbajus *rer. quotidian. cap.* 8. & ex eo Zacharias Huber *deciſ. Friſ. obſerv.* 52. Rodenburg *de jure, quod oritur e ſtatut. diverſit. tit.* 3. *part.* 1. *cap.* 3. & van Weſel *ad conſtit. Ultraj. art.* 16. § 16.
(9) Van Waſſenaar *practyk Notar. cap.* 18. § 167.
(10) Herbajus & Huber *d. locis.*

Digitized by Google

quam in noſtris clauſulis reſervatoriis, *quem*, inquit Papinianus, *heredem codicillis fecero, heres eſto*. Ex his nihil conſtat, quam teſtatorem conſtituiſſe codicillis, inepta alioquin ad heredis inſtitutionem ſcriptura, hereditatem dare, & ſi hanc dederit, reſpondet Papinianus ex teſtamento, hoc eſt, ex clauſula reſervatoria deberi, quod ad partes nempe non diſtributas, ut ſupra explicavi. Nihil quicquam ibi ſtatutum eſt de partibus reſiduis, ſed quod ad eas teſtatio ſimpliciter reſervata. Sic, cum teſtator teſtamento ratum eſſe juſſerit, quicquid deinde legaturus eſt, legata, quamvis ſcriptura minus ſolemni data, valebunt, quoniam illa ſcriptura habetur, atque ſi teſtamento inſerta eſſet. Nec movet, de novo legata dari, cum & hoc, ut ſibi liceret, teſtator reſervavit, plane ut in *l.* 89. *pr. ff. de legat.* 2. Dubito igitur, an, qui clauſulam noſtram oppugnaverint, recte perceperint mentem Papiniani in *d. l.* 77. & dubito, an, quod jure Romano de eo argumento traditum eſt, recte reſtrinxerint ad ſpecies ibi tractatas, nam hæ, ut plerumque fit, non proponuntur, niſi ut exemplo ſerviant, & ratio, quæ utuntur veteres JCti, ſuadet, jubet, ut & ad alias ſpecies transferamus, ut transferuntur quotidie.

## CAPUT V.

*Res a Supremo Senatu, me Senatore vel Præſide*, de clauſula reſervatoria *judicatæ*.

NUnc accipe, quæ mea memoria de hac clauſula apud Senatum Supremum inciderint. Et quidem Senatus Supremus 20. Oct. 1706. (1) probavit fideicommiſſum univerſale, quod privatim ſcriptum ex poteſtate ejus clauſulæ factum erat, ſed quia agebatur de ſcriptura privilegiata, aviæ nempe inter neptes, malo hanc cauſam præterire & ſequentem ſubjicere.

Mævius 22. Dec. 1708. ſex nepotes ex fratre ſcribit heredes, iiſque ex fideicommiſſo ſubſtituit alios addita clauſula reſervatoria. Biennio fere poſt conditum teſtamentum, ex poteſtate ejus clauſulæ componit chirographum privatum, quo varia variis legat, & fideicommiſſum ita reſtringit, ut nepotes majores facti, de bonis, ſibi relictis, non quidem teſtamento, ſed inter vivos ex animi ſui ſententia ſtatuere poſſent. Quæſitum eſt, an valeret id chirographum? & Senatus 27. Febr. 1712. paribus ſuffragiis valere judicavit (2): atque ita exiſtimavit, poſſe ejuſmodi privato chirographo & legata dari, & fideicommiſſum reſtringi.

Titia, quæ teſtamento ſuo inſeruerat illam clauſulam, rogat Mæviam, penes quam habitabat, ut ſe dictante legata quædam ſcriberet in ſchedula, ſcribit Mævia, & ſchedulæ ſubſcribit Titia. Legata illa data erant cum ipſi Mæviæ, tum aliis Titiæ propinquis. Defuncta Titia Sempronius, qui ejus hereditatem repræſentabat, legata ſolvere detrectat. Litigatum eſt ea de re apud Curiam, & Curia omnes legatarios repulit 22. Jan. 1711. Appellatum eſt ad Senatum. Quid Curiam moverit, non eſt, ut dicam, forte quod de ſubſcriptione Titiæ non ſatis conſtaret, nam & id objectum eſt. Sed quum apud Senatum ſubſcriptio magis ad liquidum eſſet perducta, Senatus 8. Jul. 1712.

(1) *Obſerv. Tumult. t.* 1. *n.* 218.

(2) *Obſerv. Tumult. t.* 4. *n.* 828.

1712. (3) paribus ſuffragiis judicavit legata, poteſtate clauſulæ reſervatoriæ propinquis data valere, ſed non valere, quæ ſibi adſcripſerat Mævia.

Sequatur alia ſpecies. Sempronia *16.* Jul. *1686.* condito teſtamento legat Luciæ, cognatæ ſuæ, quæ in India Orientali tunc hærebat, decem millia, Mævio, cognato ſuo, duodecim millia, & ex reliqua hereditate heredem ſcribit Titium, alium cognatum ſuum, ita tamen, ut ſuppellex, quam relinqueret, inter Luciam, Mævium & Titium æquis partibus divideretur, ſi tamen Lucia tempore mortis ſuæ adhuc in India hæreret, ut triens ſuppellectilis, quam ipſa præſens habuiſſet, cederet Titio, numeratis Luciæ pro illo triente 500. Mox omnium legatariorum & heredis ſui liberos parentibus ſuis vulgariter ſubſtituit, & teſtamento cavet, ut jure optimo valeret, quodcunque deinde, etiam privato chirographo, præciperet. Sempronia diu teſtamento ſuo ſupervixit, & ea viva defunctus eſt Titius heres, relictis liberis, defunctus Mævius legatarius, relictis etiam duobus liberis, ſed valde minore adhuc ætate, & reverſa ex India Lucia. Quæ cum accidiſſent, Sempronia *9.* Maj. 1704. privato chirographo præcipit: *dat de Kinderen van haar Neef Mævius eens voor haar beiden zouden moeten te vreden zyn met* 500. *maar dat haar Nigt Lucia met de Kinderen van haar Neef Titius te ſamen zouden deilen*, in continenti tamen excipiens varias ſpecies ſuppellectilis, quas variis legabat. Lucia, poſt mortem Semproniæ, defendit, hanc ſcripturam, quamvis privatam, pendere ex teſtamento, atque adeo ejus jure ſubſiſtere, & porro defendit ademto Mævii liberis legato duodecim millium, ſe his, quæ exhibui, verbis, pro ſemiſſe coheredem eſſe datam liberis Titii, quia dixerat Sempronia, *dat zy te zamen zouden deilen*, quod non poſſet non intelligi niſi de integra hereditate, ſed liberi cum Mævii, tum Titii defendunt, ex ea, quæ illis verbis additur, exceptione, ſatis conſtare, illa duntaxat pertinere, ad diviſionem ſuppellectilis, Semproniam, quæ ipſa chirographum ſua manu ſcripſerat, minus accurate fuiſſe loquutam, ut & minus accurate loquuta erat in aliis illius chirographi partibus, ſed non excluſiſſe liberos Titii a tota hereditate, vel liberos Mævii, quibuſcum ſemper amice vixerat, a legato duodecim millium, Semproniam duntaxat voluiſſe, ne liberi Mævii, qui, utpote valde minores, ſuppellectile non indigebant, ejus trientem haberent, ut teſtamento juſſerat, ſed loco trientis contenti eſſent 500. quos ipſos Luciæ, ſi in India manſiſſet, pro ſuo triente legaverat, & omnem ſuppellectilem nunc dividerent Lucia & liberi Titii. Hæc Semproniæ mens etiam aliunde affatim conſtabat, at ſi de ea non ſatis conſtitiſſet, & palam Sempronia illo chirographo ſemiſſem hereditatis, liberis Titii ademtum, Luciæ cognatæ dediſſet, prolixe diſputatum eſt, ejuſmodi ſcriptura, omni ſolemnitate deſtituta, partem hereditatis, non vacantem, nec adimi nec dari potuiſſe: Lucia copias ſuas contra explicabat, ſed minores numero & pondere. Repulſa igitur eſt apud Judices Rotterdammenſes, ubi primum lis acta erat, 24. Apr. 1710. & ex appellatione apud Curiam *9.* Mart. 171*6.* & apud Senatum Supremum *6.* Mart. 1720. (4). Omnes autem Senatores uno ore affirmabant, de clauſula reſervatoria, niſi

(3) *Obſerv. Tumult. t.* 4. *n.* 870.

(4) *Obſervat. Tumult. t.* 7. 1611.

Digitized by Google

niſi quod ad legatum ſuppellectilis, hic laborandum non eſſe, & de legatis valere totiens nunc judicatum eſſe, ut fruſtra ſit ea de re amplius verba perdere, ceterum, ſi de parte hereditatis ageretur, omnes ſignificabant, cum non ſufficere ad coheredem dandum, ſed tanti eſſe non putabant, ut nunc rationes ſuæ ſententiæ explicarent.

Lucius Titius 27. Jun. 1719. coram Notario & duobus teſtibus, teſtamento condito, declarat, ſe eum eoſve heredem heredeſve ſcribere, *die hy by een nader Acte, uyt kragte van de clauſule reſervatoir, hier na te insereren, zoude komen te noemen.* Mox adjicit clauſulam reſervatoriam, & menſe ſequenti, nempe 26. Jul. 1719. privato chirographo, quod ipſe manu ſua ſcripſerat, cuique nomen ſuum ſubſcripſerat, Semproniam, Cognatam ſuam, nominat heredem, & aliis Cognatis, æque ceteroqui ab inteſtato ei ſucceſſuris, varias ſummas legat. Poſt mortem Lucii Titii alii illi Cognati, data apocha, legata ſua accipiunt, ſed poſt nonnullum temporis tractum ſibi perſuadent, eo privato chirographo heredem nominari non potuiſſe, & ſe, æque ac Semproniam, ab inteſtato ſuccedere oportere Lucio Titio. Ex conventione partium cauſa ad Senatum defertur, & reliqui illi Cognati contra Semproniam agunt ad partes, ſibi ab inteſtato debitas, & ſimul implorant reſtitutionem in integrum contra apochas, quibus privatum illud chirographum agnoverant, & legata ſua ſe accepiſſe profeſſi erant. Sempronia petitioni contradicit. Quæſitum eſt, quid juris? Hanc quæſtionem eſſe explicandam ex regulis juris Romani probavi *cap. præc.* & ex iis effeci, codicillis quidem & chirographis novum heredem ſcribi non poſſe, ſed poſſe exprimi nomen heredis vel legatarii, priori teſtamento ad hereditatem vel legatum vocati. In hac ſpecie nullus heres nominatim ſcriptus erat priori teſtamento, alioquin, quod ſolemniter actum eſt, reſcindi non poſſet privata ſcriptura, at ſimpliciter is erat inſtitutus, cujus nomen deinde exprimeretur, quod, ut ſupra dixi, licet, etiam non multum refragante Advocato partis adverſæ. Sed, inquiebat ille, & unus quoque apud nos Senator, id quidem obtinere in teſtamentis ſcriptis, de quibus ſolis intelligebant leges Romanas in hoc argumento adductas, ſecus autem eſſe in teſtamentis nuncupativis, in quibus heres palam eſt nuncupandus, ſic ut a teſtibus exaudiri poſſit *l. 21. pr. ff. qui teſtam. fac. poſſ.* & noſtra teſtamenta, non clauſa, pro nuncupativis eſſe habenda, ſic enim vulgo haberi, in nuncupativis teſtamentis fruſtra referri ad privatam ſcripturam, ut ex ea quid valeat, cum utique privata ſcriptura nihil plus poſſit efficere, quam ipſum teſtamentum, in quo, quicquid præcipitur, a teſtibus exaudiendum eſt, privatum autem chirographum ſolet ſcribi remotis teſtibus. Atque hæc nova contra clauſulam reſervatoriam objectio eſt. Nova fateor, ſed non bona. Non memini ſane, me unum Auctorem reperire, qui, quod de clauſula reſervatoria, ſive bene ſive male, placuerit, unice referat ad teſtamenta clauſa, nec, ſi verum amamus, alias unice referendum eſt, noſtra enim teſtamenta, etiamſi non clauſa, omnino ſunt mixti generis, unde & forma & jurejurando Notariorum continetur extremas hominum voluntates in ſcripturam eſſe redigendas, & ſedulo curandum, ut iis recte ſubſcribatur. Etiam in teſtamentis noſtris, non clauſis, neminem ſibi adſcribere poſſe, infra audies *cap. 8. de his, qui ſibi adſcribunt in teſtamento:*

ubi

ubi & plenius dixi de utroque genere teſtamenti, apud nos uſitati: non alia ſane ratione etiam in his adſcriptio ſui diſplicuit, quam quod teſtamenta, quæ Notarii ex ore vel ſchedula teſtatoris componunt, non tam nuncupata cenſeantur, & teſtium memoriæ commiſſa, quam, ut ſcribantur, dictata. Si dicas aliter, plane inutilis eſt clauſula reſervatoria in omnibus teſtamentis noſtris non clauſis, quod tamen nemo facile dixerit. Inutilem tunc eſſe, ex eo conſtat, quod in nuncupativo nihil ſubſiſtat, quod non palam nuncupetur, audientibus teſtibus, quod autem privato chirographo ſcribitur, extra omnem nuncupationem eſt. Putaſne jure Romano in teſtamento, vere nuncupato, teſtatorem referre potuiſſe ad privatam ſcripturam, ut hæc cenſeatur eadem ſolemnitate, qua nuncupata voluntas? ut hoc credam, me induci non patiar. Si tamen plena fide conſtiterit, illam ſcripturam eſſe compoſitam ex poteſtate reſervata, ſubſiſterem, ſed hoc jam non ago. Ex his, quæ dixi, conſequitur, noſtra teſtamenta, non clauſa, habere aliquid ad inſtar teſtamenti ſcripti apud Romanos, & ob eam rationem omnes Senatores, uno excepto, apud Nos reſpondebant, nomen heredis, in teſtamento hic non expreſſum, privato chirographo exprimi potuiſſe. Quumque hac ſola ratione reliqui heredes ab inteſtato repellerentur, fruſtra erat quærere de reſtitutione in integrum contra datas apochas ab illis implorata. Quæ, atque ſi neceſſaria non eſſent, prætermiſſa, ſimpliciter ſecundum Semproniam judicatum eſt 31. Maj. 1732.

Quum Teſtator Semproniam ex quadrante heredem inſtituiſſet, & dimidium ejus quadrantis fideicommiſſo ſubjeciſſet, deinde, privato chirographo, poteſtate ejus clauſulæ facto, totum quadrantem fideicommiſſo ſubjicit. An id liceret, ex compromiſſo partium apud Senatum Supremum quæſitum eſt. Perorata eſt in Senatu cauſa 5. Jun. 1726. plerisque Senatoribus ea ſatis anceps videbatur, quia agebatur de fideicommiſſo univerſali, non ſingulari; quare placuit tentandam eſſe tranſactionem, quæ etiam ſucceſſit. Quid mihi ſediſſet, ſi cauſa definienda, e præcedentibus ſatis intelliges.

Rurſus ex conventione partium apud Senatum litigatum eſt de legato 15000. florenorum, quod Caja ex poteſtate ſibi reſervata, Mæviæ adſcripſerat in ſchedula, remotis arbitris facta. Quærebatur, an illi 15000. pure eſſent legati, an per fideicommiſſum, cujus dies nondum venerat. Advocatus, qui Executoribus teſtamenti contra Mæviam præſtabat operam forenſem, pro fideicommiſſo ſermonem habuit, & fere univerſum, ſed quum ad finem ejus perveniſſet, non nihil muſſitabat de ipſa illa ſchedula, ſignificans poſſe forte defendi, nequidem tantæ quantitatis legatum per epiſtolam relinqui poſſe ex poteſtate ejus clauſulæ. Sed quum nihil rationis attuliſſet, neque adeo Adverſarius quidquam repoſuiſſet, Senatus poſt peroratam cauſam Advocatum rogavit, nunquid, de quo muſſitaverat, defendere vellet, paratum tunc eſſe Senatum, rationes in utramque partem audire, & de his decernere, ſed ille, conſultis Executoribus, reſpondit, ſe ea defenſione non uſurum (5).

Liceat his Senatus Supremi præjudiciis addere ſententiam, quam ipſe, qua Arbiter, dixi. Quum Lucia Titia, ſi quæ controverſiæ orirentur ex teſtamento ſuo, me earum Arbitrum elegiſſet,

(5) *Obſerv. Tumult. t. 14. n. 3136.*

ſet, & præter 5000. florenos, quos teſtamento legaverat pauperibus Eccleſiæ Haganæ, privato chirographo, a ſe ſubſcripto, & compoſito ex poteſtate clauſulæ reſervatoriæ, adhuc alios 5000. florenos iiſdem pauperibus legaſſet, & præterea poſt mortem heredis ſui, ſi ſine liberis, moreretur, eoſdem pauperes ex aſſe ſubſtituiſſet heredes, heres poſteriores 5000. florenos ſolvere detrectavit, atque ſi legatum tantæ quantitatis uni corpori vel perſonæ ita dare non licuiſſet, & ſimul fideicommiſſo univerſali contradixiſſet, cum hereditas ſemel ſimpliciter data, adimi non poſſit privato chirographo ex poteſtate ejus, quam dixi, clauſulæ. Patres me, qua Arbitrum, adeunt. Pronunciavi 3. Nov. 1740. etiam poſterius legatum pauperibus deberi, fideicommiſſariam hereditatem, etiamſi caſus fideicommiſſi exiſteret, non deberi. Rationes non dicam, quia in præcedentibus dictæ ſunt.

## CAPUT VI.

*De Clauſula, quam* Derogatoriam *vocant*.

NOn hic ago de clauſula derogatoria, quæ, poſteriori teſtamento inſerta revocat prius, ante conditum, ſed quæ priori teſtamento inſerta revocat poſterius, adhuc condendum ut ſi priori ſit inſertum, per poſterius id reſciſſum non iri, niſi nominatim ejus fiat mentio, vel poſteriori adjiciatur formula aliqua, vel adagium, unde de ſincera teſtatoris mente conſtare poterit. De hac clauſula multi multa diſputant, & circa hanc non una difficultas, nam ars deluditur arte. Certum equidem eſt, ſupremam ſani hominis voluntatem eſſe ſervandam, & neminem ſibi eam legem dicere poſſe, ne a priore voluntate ei recedere liceat, ſed omnis quæſtio in eo vertitur, quæ voluntas ſit habenda pro *ſuprema*, an quæ futuras omnes abrogat, niſi ea formula munitas, quam teſtator præſcripſit, an vero ea, quæ ſine illa formula noviſſime condita reperitur? Hanc prætulit Marcianus in *l. 6. § 2. ff. de jure codicill.* licet enim in confirmatione codicillorum paterfamilias adjecerit, ut non alios valere velit, *quam ſua manu ſignatos & ſubſcriptos*, tamen inquit, valent facti ab eo codicilli, *licet neque ab eo ſignati, neque manu ejus ſcripti fuerint*. Rationem addit Marcianus: *nam ea quæ poſtea geruntur, prioribus derogant*; hoc eſt, ſi recte interpretor, eo ipſo, quod poſteriores codicilli exſtent, quamvis non ſignati vel ſubſcripti, exiſtimandum eſt, patremfamilias quod ad hoc a priore voluntate receſſiſſe. Atque ita Hermogenianus in *l. 22. pr. ff. de legat.* 3. ſi teſtator in principio teſtamenti dixerit, *cui bis legavero, ſemel deberi volo*, & poſtea eodem teſtamento vel codicillis *Sciens*, id eſt, deliberato animo bis legaverit, *Suprema* inquit, *voluntas potior habetur*. Hactenus inter Marcianum & Hermogenianum convenit. *Sed hoc*, addit Hermogenianus, *ita locum habebit, ſi ſpecialiter dixerit, prioris voluntatis ſibi pœnituiſſe, & voluiſſe, ut legatarius plura legata accipiat*. Deſiderat igitur, ut teſtator palam ſignificet, ſe, pœnitentia ductum, poſteriorem voluntatem priori præferre, quid ſi non ſignificaverit, clauſulæ derogatoriæ Patroni priorem poſteriori præferunt. Cujacius *lib. 14. obſerv. cap. 7.* ſpecialem ejuſmodi teſtationem non requirit, Triboniano, non Hermogeniano adſcribens *d. verſiculum ſed hoc*. Perperam, ut mihi quidem videtur, ſed hoc jam non ago, contentus monere, ſi vel Triboniani eſſet *d. vſic.* non minori tamen

auctoritate juris eſſe habendum, quam reliqua omnia, quæ in *Pandectis* extant. Probo potius, quod & alii obſervarunt, (1), illum *vſ.* duntaxat eſſe referendum ad ſpeciem, ibi tractatam, ubi nempe uno eodemque teſtamento, vel codicillis, in continenti factis teſtator contraria ſcribit: id enim cum non videatur cadere poſſe niſi in hominem dubiæ ſanitatis in ea ſpecie, nec abs re, Hermogenianus deſideravit teſtationem ſingularem, ex qua conſtet de ſeria ejus voluntate, ſed hoc transferre non licet ad duo teſtamenta, diverſo tempore condita, ubi oblivio & alia quam plurima incidere poſſunt, quæ ſpecialem revocationem ſæpe moleſtam & ſæpe impoſſibilem redderent.

Sed ut de Derogatoria plenius cognoſcamus, ſciendum eſt, eam quidem a ſolo teſtatore proficiſci, ſi verba ſpectes, ſed ſi rem ipſam, ut plurimum ab herede ſcripto, qui teſtatoris libertati inſidiatur, ne quid in poſterum moliatur contra has tabulas teſtamenti, quo ipſe inſtitutus eſt. A teſtatore proficiſci poteſt vel bona vel mala mente, mala, ubi poſtea alium, nequicquam heredem inſtituendo, conſtituit decipere, & ſi non alius ejus eſſet uſus, memoriam ejus plane abolitam eſſe ecquis non optaverit? Bona mente, ubi teſtator metuit, ne dolo, metu, minis cogeretur ad novum teſtamentum, contra animi ſui ſententiam condendum. Non addo gratiam & reverentiam, ſuaſiones, blanditias, adulationem & auctoritatem, ut ſunt, qui hæc larga manu addunt, quia nondum didici, hæc omnia damnare leges. Ob gratiam & reverentiam vix poſterius teſtamentum anteriori dicemus cedere, nam & voluntas, quæ ſic obtinetur, vera voluntas videtur argumento *l.* 17. § 1. *ff. de uſur.* & *l.* 22. *ff. de rit. nupt.* Et quamvis Solon improbaverit teſtamentum mariti, qui γυναικὶ πειθόμενος eam heredem ſcripſit, ut tradit Plutarchus in *Solone p. m.* 90. jure Romano tamen rata eſt pietate & officio elicita & retenta Conjugum voluntas *l.* 3. *ff. ſi quis aliq. teſt. probib. vel coeg.* Idque adeo etiam, ut ſuaſiones, blanditias, adulationes & auctoritates, dummodo non importunas vel moleſtas, excludere periculoſum videatur, niſi eorum cauſa agatur, quorum improbitas jure notata eſt, focariarum forte, Curatorum & ſimilium *lib.* 2. *C. de donat. inter vir. & uxor.* & § 12. *Edict. Caroli V.* 4. *Octob.* 1540. Sed quia certis & tutis definitionibus hæc complecti non licet, & quia difficillimum eſt probare dolum, metum, minas, præſtaret forte, abolere omnem clauſulam derogantem, quam innumeris litibus cauſam ſtare, nam ſi aboleres, etiam tunc, cum ob juſtum metum unice ei locus eſt, quid, obſecro, perderes niſi ſumtus novi teſtamenti, ſi contra animi ſententiam fueris teſtatus, nam, quod hodie fit, cras revocare licet, & ſic corvos deludis hiantes.

Inutilem eſſe illam clauſulam etiam magis intelliges, ſi ſciveris, eam plerumque proficiſci non a teſtatoribus, ſed a captatoribus hereditatum, qui teſtamenta merentur fraudibus. Aggrediuntur fere maſculos & femellas, ſic ſic puberes aggrediuntur homines ſimpliciores, quorum animos nucibus, vel pyris & pomis expugnant, & ne teſtamentum, in ſui gratiam factum, mutent, teſtatoribus præſcribunt & ſuggerunt quamdam revocandi formulam, quam vel non in-



(1) Ulricus Huber *prælect. ad tit. ff. de injuſt. rupt. irrit. fact. teſtam. n.* 5. *vſ. videndum; & ſeq.*

intelligunt, cujus quantocyus obliti ſunt. Sic putant, rem eſſe in vado, ſed aliorum heredum rapacitas vel etiam ipſorum teſtatorum maturior & prudentior ætas coercendis illis fraudibus aliam cautionem excogitavit, revocant ſcilicet teſtatores quæcumque alia teſtamenta, quibuſcunque derogatoriis clauſulis munita, quarum nunc memoriam non habent, revocaturi alioquin, ſi meminiſſent. Satis argute, neque enim ea cautio per anterius teſtamentum excludi poteſt, cum nemo ſit, qui memoriæ ſuæ fatum noverit. Sic obliti creduntur clauſulæ derogatoriæ, & poſterius teſtamentum valet, ut alibi (2) reſponſum eſt, & uſus fori ſervat. Sed ſi verum amamus, neque ejuſmodi abrogationi nimium tribuendum eſt, præſertim ſi utrumque teſtamentum tempore non multum diſtet, vel majore aliqua ſuſpicione heres poſterior laboret: neque ideo nimium tribuendum, quia, qui teſtamentum ſcribunt, hæc ſolent inſerere ignaris vel non intelligentibus teſtatoribus, ex more potius, quam ex neceſſitate revocandæ derogatoriæ. Et adhuc dubitas de inutilitate ejus clauſulæ.

Sed quia in hanc rem Legislatore opus eſt, dum ea utimur, quo jure utendum ſit, paucis habe. Prudenter ſi me auctorem ſequaris, inſpiciendum eſt, quodnam teſtamentum, prius, an poſterius, majoribus ſuſpicionibus urgeatur, & ſecundum id pronunciandum, quod minimis urgetur. Specialem clauſulæ revocationem, ſive aliam quamcunque teſtationem, ex qua conſtet, id, quod tempore poſterius eſt, etiam intellectu poſterius eſſe, ego non deſidero, niſi in caſu, quem exhibet *l.* 22. *pr. ff. de legat.* 3. & quem ſupra jam expoſui. Neque etiam ſpecialem revocationem deſiderant, qui æquipollentem eo, quem mox indicabam, modo putant ſufficere. Quin & ſimplex teſtamentum, a ſuſpicione liberum, priori, cui derogatoria inſerta eſt, prævalebit, & ſic Curia etiam Hollandiæ judicavit 26. Sept. 1613. (3) qua ſententia eo magis utor, quia longo uſu comperi, vix ſemel clauſulam derogatoriam proficiſci a teſtatoribus, ubi decies proficiſcitur ab heredipetis, qui omni ope curant, ne hereditatem, malis artibus quæſitam, contraria teſtatorum voluntate, amittant, & quod in pari cauſa id ſequamur, quod plurimum accidit. Sed diligenter excuſſis factis, quæ in judiciis occurrunt, tantum non ſemper pellucebit, quo animo Derogatoria teſtamentis ſit inſerta, neque adeo anxius hærebit Judex, quam partem amplecti æquius melius ſit; quamvis enim JCti de effectu clauſulæ derogatoriæ ad inſaniam uſque digladientur, in eo tamen conveniunt quæſtionem, quæ de ea incidit, facti potius, quam juris eſſe, & nemo unus eſt, qui non ſinceram patrisfamilias voluntatem præferat extortæ & improbis precibus emendicatæ. Interea, ſi ſcire velis, quid & quam varie alii de hoc argumento dixerint & ſcripſerint, conſule catalogum Auctorum, quem exhibuit Voet *comment. ad tit. ff. de injuſt. rupt. irr. fact. teſtam. num.* 10. *in fin.* &, ſi eo non ſatieris, adde utrumque Huberum, patrem Ulricum ad *d. tit. n.* 5. & Zachariam filium *tom.* 1. *obſerv. rerum judic. cap.* 80. *vſ. reſtat. Conſil. Holl. tom.* 3. *conſil.* 3. & *Conſil. Belg. tom.* 3. *conſil.* 266. Si de his omnibus in conſilium ire & ſententiam meam apponere vellem, amphora, loco urcei, exiret.

Magis forte delectaberis rebus in Hollandia judicatis. Quum Titius teſtamentum

(2) *Conſil. Holl.* 3. *Amſterd. conſil.* 41.

(3) Ibid. *in append.* p. 41.

tum feciſſet cum Derogatoria & ſpeciali forma revocandi, ibi præſcripta, & deinde aliud condidiſſet cum revocatione omnium aliorum, quæcunque Derogatoriæ iis eſſent inſertæ, ſed revocatione generali, non ſpeciali cum iſtis verbis, varie in utramque ſententiam diſputatum eſt, *Conſil. Belg. tom. 2. conſil.* 74-79. & relatum *conſil.* 75. *p.*187. Judices Amſterdammenſes & Senatores Curiæ Hollandiæ pro primo judicaſſe, Supremum vero Senatum, reſciſſis eorum ſententiis, pro ſecundo, litem denique, in Reviſionem deductam, tranſactione ſopitam eſſe. Rurſus quum Mævius teſtamentum condidiſſet cum Derogatoria & certis verbis, & deinde aliud cum revocatione omnium aliorum, qualitercunque conditorum, quorum tamen non nominerat, profeſſus, ſi quandoque aliter fuiſſet teſtatus, ſe ex inductione aliorum eſſe teſtatum, Senatus Supremus 18. Febr. 1698. & Senatus & Reviſores 22. Sept. 1699. (4) pro ſecundo teſtamento judicaverunt.

Sed quia nemo recte ſcribit res judicatas, niſi qui iis judicandis ipſe interfuit, addam exempla, quæ me Senatore vel Præſide, Senatum Supremum occuparunt; Quum clauſula derogatoria non eſſet revocata cum adſcripto carmine, & in auditorio majori Senatus animoſe diſputaretur, utrum teſtamentum magis eſſet ſuſpectum, & alterum etiam metu carceris extortum diceretur, Senatus 26. Mart. 1708. (5) juſſit, *dat de ſaak, als in facto beſtaande, zoude beſchreven worden*. Et ſane, ut dixi, magis facti, quam juris eſt hæc quæſtio. Sed quum nihil quicquam ſuſpicionis moveretur contra primum teſtamentum, quo Sejus, puer annorum XVII. adjecta Derogatoria, ſororem conſanguineam 26. Jul. 1703. ſcripſerat heredem, neque etiam contra ſecundum, quo 16. Apr. 1705. fratrem germanum inſtituerat, Senatus ex plurium ſuffragiis 1. Mart. 1710. (6) primum prætulit, quod nempe in ſecundo nulla eſſet revocatio, neque generalis, neque ſpecialis, nedum ad præſcriptam formulam.

Accipe aliam cauſam: Titius, ipſe egenus, uxorem duxit Semproniam, ſatis beatam, & 6. Mart. 1687. heredes ſcribit Cognatos ſuos, inſerta Derogatoria. Eodem anno 22. Aug. aliud teſtamentum condit, mutuum cum uxore, quo ſe invicem ex aſſe inſtituunt, nulla facta mentione prioris teſtamenti. Uxor decedit prior, atque ita Titius factus eſt ejus heres. Ille autem memor tanti beneficii, quo mactatus erat ab Uxore Sempronia, codicillo, quem fecerat 10. Dec. 1705. legata quædam, ſic ſatis ampla, dedit uxoris prædefunctæ Cognatis, confirmato, ut ajebat, *in ceteris* teſtamento 6. Mart. 1687. Titii heredes, eo teſtamento inſtituti, negant ſe legata debere, quum in codicillo ſpecialiter revocata non eſſet clauſula derogatoria. Quare legatarii eos conveniunt apud Curiam, & legata, quæ petierant, obtinent 14. Nov. 1709. Appellatum eſt. Ad inducendum teſtatorem nulla ab utriuſque Cognatis machinatio prætexebatur, nec anno 1687. quo vivebat Sempronia, ullus ab ejus Cognatis metus exſpectari poterat. Viſum igitur eſt, Titium, quod legaverat, libera voluntate legaſſe, ut beneficii, quod ab uxore acceperat, partem ejus Cognatis redderet. Ajunt etiam Interpretes, qui quam maxime Deroga-



(4) Utraque ſententia exſtat inter acta Senatus.

(5) *Obſerv. tumult. t. 2. num.*391.
(6) *Obſerv. tumult. t. 3. num.* 601.

toriæ favent, ſi nova cauſa inciderit, qua teſtator motus præſumitur a priore voluntate receſſiſſe. Derogatoriæ ſtandum non eſſe, & porro ajunt, etiam Grotius *Introd. ad Juriſprud. Holl. lib.* 2. *cap.* 24. *vſ. daar is*, poſt lapſum decennii pro eo habendum eſſe, atque ſi memoria ejus clauſulæ teſtatoribus excidiſſet; hic autem codicillus factus erat poſt annos XVIII. a priori teſtamento. Erant quoque Senatores, qui clauſulam derogatoriam reſtringebant ad alia teſtamenta & alios heredes, poſt ſcriptos, non ad codicillos & legata, iis relicta. Quam bene, nunc non diſputo, contentus monere, paribus ſuffragiis probatam fuiſſe Curiæ ſententiam 26. Sept. 1710. (7).

Ecce aliam ſpeciem, a Senatu judicatam. Cajus, conditis aliquot teſtamentis, rurſus aliud condit 6. Aprilis 1694. & iterum aliud 14. Jan. 1699. Hoc poſteriore matrem, ut debebat, ex ſola legitima ſcribit heredem, & alium ex reliqua hereditate, ſed ingentibus legatis onuſta, eique teſtamento inſerit clauſulam derogatoriam. Haud ita poſt, nempe 5. Maj. 1699. denuo aliud teſtamentum facit, quo matrem ſuam ex aſſe heredem ſcribit, revocatis omnibus prioribus, & nominatim illo, quod fecerat 6. Apr. 1694. non injecta mentione teſtamenti, cui ante quatuor menſes clauſulam derogatoriam inſeruerat. Quæſitum eſt, utrum teſtamentum prævaleret, id cum clauſula 14. Jan. 1699. an poſterius 5. Maj. 1699.? Diceres prius, quia in poſteriori, quod brevi poſt ſignatum eſt, nulla erat Derogatoriæ revocatio, nulla repetitio verborum, quæ reperi juſſerat, neque ullum aliud indicium mutatæ voluntatis, eoque magis diceres, quia in poſteriori ſpecialiter revocaverat teſtamentum 6. Apr. 1694. ſtudio, ut videbatur, prætermiſſa mentione teſtamenti 14. Jan. 1699. Atque illa forte ratione, cum inter utriuſque teſtamenti heredes de hereditate quæſtio eſſet, Curia 12. Nov. 1710. pro primo judicavit. Sed tamen, cum appellatum eſt, diſſentiente uno Senatore, qui cauſam ad Senatum referebat, reliqui omnes pro ultimo reſponderunt, reſciſſa ſic 23. Sept. 1712. (8) Curiæ ſententia, &, ni fallor, recte. Supra dixi, & verum eſt, de clauſula derogatoria regulam generalem conſtitui non poſſe, cum res ex facto pendeat. Utque pleraque teſtamenta, clauſulis derogatoriis munita, laborant prava ſuſpicione, ſic hoc, de quo agimus, laborabat quam maxime. Cajus, dum penes matrem habitabat, eam ſcripſerat ex aſſe heredem, ſed ad diſſolutos mores elapſus, & ob eos a matre increpitus, ex domo ejus aufugit, uſus conſuetudine hominum & peſſimæ notæ & infimæ plebis, quibuſcum potabat dies noctesque, ſemper ebrius, & quam maxime prodigus. Atque eo tempore teſtamentum condit cum derogatoria, quo compotoribus ſuis relinquit maximam hereditatis partem. Sed ille Cajus tandem reſipuit, & dixit,

*Edite, lurcones, comedones, vivite ventres*,

nam in via obviam factus amico, effuſis in ejus ſinum lachrymis, rogat, ut, ad ejus preces, cum matre in gratiam redire poſſet. Sic per amicum matri reconciliatus, ad ejus domum redit, & ibi aliquando vivit, gratus & acceptus matri, quam denuo heredem ſcribit poſtremo, quod dixi, teſtamento. Quæ

(7) *Obſerv. tumult. t.* 3. *num.* 650.

(8) *Obſerv. tumult. tom.* 4. *n.* 890.

Digitized by Google

Quæ narravi, in facto probata erant, & vix ullus, de ejuſmodi facto conſultus, aliter reſponderet, quam teſtamentum cum clauſula a compotoribus malis artibus fuiſſe elicitum, poſtremùm verò fuiſſe profectum ex vera & ſincera Caji voluntate. Erant & Senatores, qui ex defectu ſolemnitatum reſpondebant contra teſtamentum cum clauſula, ſed alii, ſi ex eo res eſſet definienda, amplius deliberandum cenſebant.

## C A P U T VII.

*Res a Supremo Senatu, me Senatore vel Præſide, de clauſula derogatoria judicatæ.*

PErgo recenſere cauſas, quas Senatus Supremus, mea memoria, judicavit de ejuſmodi clauſula, & ne quam ex his omittam, ſimpliciter moneo, in cauſa conſobrini mei, cui judicandæ ipſe intereſſe non potui, Senatum 28. Jul. 1714. (1) judicaſſe pro teſtamento poſteriore, quo revocata erant omnia priora teſtamenta, etiam ea, quibus inſertæ eſſent clauſulæ derogatoriæ, quorum tamen teſtator ajebat ſe non meminiſſe, idque contra teſtamentum, conditum cum ejuſmodi clauſula ante annos XXI. a poſteriori, & conditum, cum teſtator tantum non exceſſiſſet annum ætatis XIV. Probo ſententiam, quamvis conſobrinus meus cauſa ceciderit.

Sed noli putare, non exſtare Senatus ſententiam, pro clauſula derogatoria latam, exſtat enim utriuſque Curiæ, & Supremæ quidem paribus ſuffragiis, in hoc facto. Titius Calvinianus habebat proneptem, itidem Calvinianam, ſed pauperem, & per imbecillam valetudinem minus idoneam victui quærendo. Huic codicillo facto legat 6000. florenos, unde ſe exhiberet. Quia autem uxorem habebat domi, & ex ea liberos utriuſque ſexus, ſed omnes Pontificios, metuens forte, ut mox intelliges, ne ab his ad revocandum legatum induceretur, poſteriori codicillo 7. Oct. 1711. priorem probat, & addit clauſulam derogatoriam. Haud diu poſt, nempe 25. Dec. 1711. Titius, ex morbo decumbens, cum uxore mutuum teſtamentum condit, quo, revocatis ſimpliciter omnibus aliis, uxorem & liberos ſcribit heredes, ſed uxor, metuens Derogatoriam, de quâ forte nonnihil ei ſuboluerat, cum marito 26. Jan. 1712. componit aliud inſtrumentum publicum, quo omnes derogatorias, ſi quæ eſſent, abrogant, & valere jubent mutuum teſtamentum 25. Dec. 1711. Defuncto Titio proneptis Calviniana legatum petit apud Curiam ex clauſula derogante, ſed vidua & liberi contradicunt ex mutuo teſtamento & inſtrumento mox ſequuto. Curia ſecundum proneptem ſententiam dicit 29. Maj. 1716. reis etiam in expenſas damnatis. Appellatum eſt. Res pendet ex facto, & in eo vertebatur, an codicillus cum clauſula, an vero poſterius teſtamentum in malam fidem inciderct? Si prius, exiſtimavit Senatus, etiam ſimplicem revocationem ſufficere, ſi poſterius, repetitionem formulæ eſſe neceſſariam. Prudentis Judicis eſt, omnia facta excutere, & ſecundum ea pronunciare, quod æquius melius eſt. Nemo autem Senatorum in hoc facto dubitabat, quin prævaleret codicillus cum clauſula, nam ecce plena fide conſtabat, Titium, qui alioquin uxoris ſuæ majeſtatem comiter obſervabat, Advocatos alioſque juris peritos conſuluiſſe, quem-

(1) *Obſervat. tumult. t. 5. n. 1067.*

quemadmodum poſſet pronepti ſuæ legare ſine metu contrariæ, quam prævidebat, inductionis. Quin ipſe Notarius teſtabatur, ſibi, cum codicillum ſcriberet, id ipſum ſignificaſſe Titium, & enixe rogaſſe, ut omni ope curaret, ne ſine repetitione ſolemnis formulæ legatum revocare poſſet. Addebat idem Notarius, Titium, cum jam aliud poſteriuſque teſtamentum & inſtrumentum feciſſet, apud ſe, ad ægrotum euntem, fuiſſe conqueſtum, extortum ſibi eſſe aliud quid, quod ignorabat, & tamen ſignaverat ad preces & minas uxoris ſuæ. Teſtabantur id & alii, ſed non undequaque idonei teſtes. Ad hæc vix tres menſes effluxerant a codicillo facto, cum Titius mutuum teſtamentum conderet, neque tunc oblitus erat codicilli cum clauſula, ſed revocare noluit, quod bona mente fecerat ad evitandam dulciſſimæ uxoris offenſam. Odium religionis eam afflaverat omnes liberos, quos mater pro imperio, quod obtinebat, ſacris ſuis innutriverat. Erant & alia, quæ ſatis probabant, priorem Titii voluntatem fuiſſe ſinceram, poſteriorem non item, ſed tædii res plena eſſet, hæc omnia facta porro recitare, & de ſingulis in conſilium ire. Senatus igitur paribus ſuffragiis Curiæ ſententiam probavit 7. Febr. 1720. (2). Atque hæc unica cauſa eſt, in qua Senatus Supremus, me Senatore & Præſide, paribus ſuffragiis pro clauſula derogatoria judicavit.

Accipe nunc aliam ſpeciem, & contrarium litis eventum. Mævius, juvenis annorum XVII. in Indiam Orientalem navigaturus, 22. Apr. 1703. Cognatum quemdam ſuum ſcribit heredem, addita clauſula derogatoria & forma revocandi cum certis verbis. Mævius in India, munus aliquod adeptus, hæret, nuptias ibi contrahit, & cum uxore mutuum teſtamentum condit 24. Aug. 1720. atque ita XVII. & quod excedit, annos poſt prius teſtamentum. Poſteriori teſtamento illi Conjuges omnia priora teſtamenta revocant, ſed clauſula generali, & ſe invicem reciproco, ut ajunt, amore provocati, ex aſſe inſtituunt heredes. Defuncto Mævio Cognatus ex priori teſtamento hereditatem petit, uxor ex poſteriori, & de controverſia in Senatum Supremum compromittunt. Certum eſt, quod & ſupra obſervavi, clauſulam derogatoriam bono conſilio fuiſſe introductam, ſed malo fere eventu, nam experientia, etiam ſtultorum magiſtra, teſtis eſt, ejus clauſulæ longe majorem eſſe abuſum, quam uſum. Sane in hoc facto facile omnes credent, ut credidit Senatus, poſterius teſtamentum prius vincere. Quem putabimus hic auctorem fuiſſe ejus clauſulæ, Mævium, an ejus Cognatum? Cognatum procul dubio, qui, ut caperet hereditatem, hanc Mævio perſuaſit, ne in India voluntatem mutaret; Mævius certe, ad iter accinctus, prævidere non poterat, ſibi in India aliud teſtamentum, per minas vel vim metumque extortum iri. Nullum in India hominem noverat, neque album, neque atrum, & de nuptiis ne cogitabat quidem, & multo minus de importunis uxoris, ſi quam duceret, precibus, neque etiam de his, poſtea adhibitis, quicquam conſtabat, nam concors ſteterat matrimonium ſine ulla cujuſquam querela, & ſine ulla ſuſpicione captatæ hereditatis. Peritior igitur ejus clauſulæ fuit Cognatus, quam juvenis XVII. annorum. Hic, ut eam infereret teſtamento, nullam cauſam habebat, Cogna-

(2) *Obſerv. tumult. tom. 7. n. 1602.*

gnatus habebat, ut juvenem, oblitum forte clauſulæ, circumveniret. Ne dicam, novam cauſam hic incidiſſe, cauſam nempe nuptiarum, propter quam Mævius, & recte, uxorem prætulit Cognato, & a priori teſtamento, cum poſterius conderet, effluxiſſe XVII. annos, & tantum non omnes Pragmaticos conſentire, alterutrum ſufficere, ne ſpeciali revocatione cum certis verbis opus ſit. Sed non repeto, quæ in hanc rem dixi *cap. præced. vſ. Sed quia*. Atque his rationibus motus Senatus paribus ſuffragiis pro poſteriori teſtamento judicavit 22. Febr. 1724. (3).

Addo aliam cauſam. Sempronia octogenaria, nec legere, nec ſcribere docta, 17. Oct. 1717. liberos & nepotes ex aſſe heredes inſtituit, ſed 6. Aug. 1718. codicillum componit, quo, probato in ceteris teſtamento, legatum aliquod Sejo relinquit, inſerta codicillo clauſula, non aliud ejus teſtamentum in poſterum eſſe valiturum, niſi repetito adagio, quod ibi præſcribebat. Triennio fere poſt, ſcilicet 4. Jul. 1721. eadem vetula rurſus aliud teſtamentum condit, unice ut revocaret legatum, Sejo relictum, codicillum enim, a ſe factum noluit valere, profeſſa, ejus exemplar ſibi nunquam eſſe traditum, ſic ut ignoraret nomen Notarii, & ſimul diem vel Conſulem, quo compoſitus eſſet codicillus, ſed quicquid ejus ſit, ſe, eo abolito, velle decedere eo teſtamento, quod fecerat 17. Oct. 1717. Defuncta vetula, quæſitum eſt, an poſterius teſtamentum prævaleret, an Codicillus cum clauſula derogatoria? Codicillum prævalere Judices Leidenſes opinati ſunt 2. Apr. 1722. & opinata eſt Curia Hollandiæ 28. Jun. 1723. Cum appellatum eſſet ad Senatum Supremum, Sejus legatarius etiam poſterius teſtamentum oppugnabat ex defectu ſolemnitatum, & erant ſane, quæ in hanc rem non inepte dicebantur, ſed quia agebatur de teſtamento matris inter liberos, ex quo, etiam imperfecto, voluntas rata eſt *l. 21. C. de teſtam.* de clauſula derogatoria præcipue eſt laboratum. Et, ut ſemper alias, ſic & in hac cauſa, Senatus exiſtimavit, rem ex facto pendere, utra ſcilicet voluntas, prior, an poſterior majoribus fraudis ſuſpicionibus urgeatur, ſi prior, etiam generalem revocationem ſufficere, ſi poſterior, opus eſſe repetita formula. Hic quidem repetita non erat, ſed fere ad repetitionem accedebat, quod vetula codicilli quidem meminiſſet, & legati, eo relicti, ſed non meminiſſet Notarii, nec diei vel Conſulis, & ideo non meminiſſet, quod, ut alioquin fieri ſolet, ejus exemplar ſibi non eſſet traditum. Atque ſi diceret, ſi exemplar haberem, revocarem ſpecialiter, quæ ſpecialiter revocanda eſſent. Legatarius ſcilicet curaverat clauſulam derogatoriam & clam teſtatrice habuerat codicilli exemplar, ne revocare poſſet, & ne ſic a legato, ſibi relicto, metuendum eſſet. Probe noverat, vetulæ memoriam non adeo felicem eſſe, ut abſque exemplari præſtare poſſet, quod in codicillo ſe præſtituram promiſerat. An liberi nepoteſque, inter quos plurimi minores, matrem aviamque importunis precibus induxiſſent, ut codicillum, de quo ipſis nihil quicquam innotuerat, revocaret? An potius legatarius octogenariam, literarum imperitam, decipere voluit? Decipere voluiſſe, ne legatum adimeret, credidit Senatus, atque ita, reſciſ-

(3) *Obſerv. tumult. tom.* 8. *n.* 2013.

ſis Judicum Leidenſium & Curiæ ſententiis contra legatarium jus dixit 19. Oct. 1724. (4).

Attende ad aliam ſpeciem, magis, ut videbatur, benignam, ſed ejuſdem tamen eventus: Cajus & Caja, Conjuges, mutuo teſtamento 29. Jan. 1725. ſe invicem ex aſſe ſcribunt heredes, & addunt hanc clauſulam: *ſonder de voorſchr. diſpoſitie te konnen revoceren in eeniger maniere, ten ware deſe navolgende woorden daar duydelyk in ſtonden uytgedrukt*, ONSE ZIELE WAGT OP DEN HEERE, HY IS ONSE HULP EN SCHILD. Octennio fere poſt, nempe 10. Nov. 1732. Caja, clam marito, aliud teſtamentum condit, *revocerende alle vorige teſtamenten, het zy alleen of met haar man gemaakt, wat clauſulen daar ook in mogten weſen vervat*. Hoc poſteriori teſtamento unam ex ſororibus ſcribit heredem, marito legat 7000. florenos, ita tamen, ut ex iis funeris ſui expenſas ferret, deinde fratribus, aliis ſororibus & propinquis ſuis quam plurima legat, legat & quædam in pios uſus, atque his legatis fere dodrantem hereditatis exhaurit. Defuncta Caja, inter Cajum, heredem ex primo teſtamento, & ſororem, heredem ex ſecundo, diſputatum eſt, utrum teſtamentum alteri eſſet præferendum? eamque quæſtionem Partes, ex pacto convento, ad Senatum judicandam deferunt. Dixi hanc ſpeciem magis videri benignam, quia mulier, inſcio viro, mutuum teſtamentum ruperat, quod facinus vix a perfidia abſolvi poteſt, ſi nihil aliud occurrat, quo defendatur. Quid enim? Duo conjuges bona fide mutuo teſtamento ſe invicem heredes ſcribunt, alter, clam altero, aliud teſtamentum condit, & alium ſcribit heredem, nec ea de re certiorem facit conjugem, ne & ipſe voluntatem mutet, inhians ſic hereditati, quam non niſi mutua benevolentia meruerat. Summo quidem jure id licet, & quotidiana ſunt in hanc rem exempla, ſed abominor hos mores, ſi non ſævitia aliave alterius culpa alteri voluntatis clam mutandæ juſtam cauſam præbuerit, quemadmodum & in hoc facto, ut mox audies, ſævitia mariti dicebatur uxorem moviſſe, ut mutato amore etiam teſtamentum mutaret. Senatus, ut in aliis cauſis, ſic & in hac exiſtimavit, de facto magis, quam de jure laborandum eſſe, nam de jure non ſufficere revocationem *omnium clauſularum*, niſi repetito, quod præſcriptum eſt, adagio, & rurſus de jure ſufficere quamcunque revocationem, ſi poſterior voluntas eſſet habenda pro vera ſinceraque. Perpendenda igitur eſt περίςασις facti, & diligenter hic perpenſa fuit, & quamvis de utroque teſtamento nullus minarum metus argueretur, nedum probaretur, vero tamen ſimillimum erat, Cajum hanc clauſulam derogatoriam ſuggeſſiſſe, & non alia mente teſtamento inſeri curaſſe, quam ut Cajam, ejus clauſulæ ignaram, poſſet fallere, & ejus, etiam invitæ, hereditatem involare. Omnium heredipetarum perpetuus hic mos eſt. Sed nolim in eo ſubſiſtere, nec etiam ſubſtitit Senatus, omnes quippe Senatores, uno excepto, Cajæ voluntatem poſteriorem ideo habebant pro vera & ſincera, quod nulla ſiniſtræ perſuaſionis ſuſpicio caderet in eos, in quorum gratiam conditum erat poſtremum teſtamentum, non certe in ſororem, nam ſi hæc improbe perſuaſiſſet poſterius teſtamentum, utique perſuaſiſſet in rem ſuam, & probe curaſſet, ut ſola ſcri-

(4) *Obſerv. tumult. tom. 9. n.* 2080.

ſcriberetur heres, nunc autem ad ſummum Falcidiam habebat ſalvam. Id ipſum dico de reliquis legatariis, præter maritum, neque enim fingere licet, omnes illos legatarios improbæ perſuaſioni operam navaſſe. Et quid dicemus de legatis ad pios uſus? an hæc etiam extorſit ipſorum pauperum, eorumve Curatorum ſiniſtra perſuaſio? cave, putes. Ad hæc proferebantur varia teſtimonia, ex quibus efficiebatur, Cajum, poſt prius teſtamentum, Cajam non aſperis modo verbis, ſed & ſæpe verberibus admonuiſſe, qui modus non ſolet numerari inter eos, quibus benevolentia retinetur. Sed quia hæc cauſa erat perorata in auditorio majori Senatus, teſtimoniis illis nihil tributum eſt, nec tribui poterat, cum lis non eſſet redacta in ſcriptis, nec teſtes auditi *in forma*, ut ajunt, *probanti*. Ut id fieret, Senatus putavit non eſſe neceſſarium; ratus, ex ſolis teſtamentis, & iis, quas recitavi, præſumtionibus cauſam contra Cajum definiri poſſe, ut etiam definivit 30. Jul. 1735. (5)

His, quæ de clauſula derogatoria dicta & judicata ſunt, rite excuſſis, forte non alienus eris à ſententia, quam jam extuli, optandum nempe eſſe, ut Principis auctoritate omnis vis clauſulæ derogatoriæ aboleretur, niſi, qui ea ſe defendit, probaret, præſentem metum, aliamve cauſam ſonticam ei cauſam dediſſe, ut erat in facto quod commemoravi *hoc cap. vſ. Sed noli*, ceteroquin ſimpliciter ſtatueretur, poſterioris teſtamenti ſemper potiorem eſſe cauſam.

## CAPUT VIII.

### *De his, qui ſibi adſcribunt in teſtamento.*

Sibi quem in teſtamento quid adſcribere peſſimi exempli res eſt; adeo id diſplicuit jure Romano, ut non tantum ſic adſcripta pro non ſcriptis habeantur, ſed & is, qui ſic adſcripſit, ex SCto Liboniano incidat in pœnam falſi. Ipſi ſcilicet teſtatores, ſimpliciores certe, teſtamenti ſui faciunt minimum, aſtutus & peritus ſcriba facit maximum, tanta vis eſt calami, quem regit docta manus, quæ, ſi ſimul ſit improba, a dolo & falſo ingens metus. Non omnes autem, qui ſibi adſcribunt, in pœnam falſi incidere, res oppido certa eſt. Si ſervus mandante domino, ſibi libertatem adſcripſerit, inutilis quidem eſt adſcriptio, ſed ſervus, cujus eſt domini ſui juſſa capeſſere, a pœna falſi excuſatur *l. ult. C. de his qui ſibi adſcrib. in teſtam.* Excuſatur & miles *l. 5. C. eod.* quia creditur *magis errore, quam malitia incidiſſe in legem Corneliam.* Et generaliter putaverim, nequidem jure Romano pœnam falſi obtinuiſſe, ubi ſola eſt ſubſcriptio, ſed facta abſque ullo dolo malo. Si dolus adfuerit, ut ſi teſtator minus dixerit, & ſcriba plus ſibi adſcripſerit, ob commiſſum falſum SCto locus erit. Sunt, qui ſcribunt (1) moribus pœnam falſi exoleviſſe; adſentior, ſi falſum non ſit commiſſum, ſi ſit, ſine ratione & auctoritate ego non auſim leges abrogare.

Quæri tamen video, an non hodie ſimpliciter valent, quæ quis ſibi adſcripſit, abrogato, hac parte, omni jure Ro-



(5) *Obſerv. tumult. tom.* 3. *n.* 2914.

(1) Groenewegen *de legib. abrog. ad tit. C. de his qui ſibi adſcrib.* & Voet *ad tit. ff. de his quæ pro non ſcript. hab. n.* 3.

Romano? Et relatum eſt (2), ſic judicaſſe Curiam Hollandiæ 27. Jan. & iterum 3. Apr. 1641. & Senatum Brabantinum 8. Mart. 1641. Atque ita quoque in cauſa, ubi de mutuo Conjugum teſtamento agebatur, nubes Pragmaticorum de jure reſpondit 13. Sept. 1655. (3) Alibi relatum eſt (4), Senatum Supremum 16. Jan. 1664. judicaſſe pro non ſcriptis habenda, quæ quis ſibi adſcripſit, & ipſam quoque Curiam Hollandiæ 10. Sept. 1666. ad delegationem Ordinum Generalium, confirmata Senatus Flandrici ſententia. Atque ita quoque alia Pragmaticorum nubes reſpondit 1. 5. & 8. Mart. 1667. (5) rurſus in ſpecie mutui duorum conjugum teſtamenti. Sed priuſquam alias auctoritates addam, & quid uſu obtineat, porro exponam, in memoriam revocanda ſunt duo genera teſtamentorum, quæ cum maxime hodie frequentantur; alterum, quod a privato ſcribitur, ſive is ſit ipſe teſtator, ſive alius quis ex ejus mandato, quodque, a teſtatore ſubſcriptum, involvitur involucro, ſigillis clauditur & ſuperſcribitur, ſolemni formula, a perſona publica & duobus ad minimum teſtibus. Alterum genus eſt, quod ex ore teſtatoris exceptum, a tabellione vel ſcriba publico in ſcripturam redigitur, & redactum teſtatori prælegitur, cuique teſtator, tabellio vel ſcriba, & ad minimum duo teſtes ſubſcribunt.

Priora teſtamenta vocantur *clauſa*, & cum ex mandato teſtatoris quiqui privati ea ſcribere poſſint, in his quem adſcribere exemplo grave eſt, & eadem prohibitionis ratio, quæ jure Romano valebat. Imo non eſt, inquiunt nonnulli Conſultores (6), quia ſola ſubſcriptio teſtatoris omnem fraudis ſuſpicionem excludit, & in hanc rem ex ipſo jure Romano adferunt *l.* 1. § 8. *ff. de lege Cornel. de falſ.* ſed quam prolixe falluntur, intelliges ex verbis Marciani: *Inter filium*, ait, *& ſervum & extraneum, teſtamentum ſcribentes, hoc intereſt, quod in extraneo, ſi ſpecialiter ſubſcriptio facta eſt*, QUOD ILLI DICTAVI ET RECOGNOVI, *pœna ceſſat & capi poteſt, in filio vel ſervo vel generalis ſubſcriptio ſufficit, & ad pœnam evitandam & ad capiendum*. Vides in extraneo ſolam ſubſcriptionem non ſufficere, niſi adjecerit teſtator, ſe, quod quis ſibi adſcripſit, & *dictaſſe* & *recognoviſſe*, quod non erat adjectum in ſpecie, de qua reſpondebant illi Conſultores. In filio vel ſervo ſolam, ſive generalem ſubſcriptionem ſufficere efficeres ex *d. l.* 1. § 8. ſed nec ea in ſervo ſufficit ex Conſtitutionibus Principum, niſi adſcriptio fiat dictante, idque profitente teſtatore *l.* 15. § 2. *&* 3. *ff. eod.* in extraneo etiam recognitio deſideratur *l.* 3. *C. de his qui ſibi adſcrib. in teſtam.* In clauſis igitur teſtamentis, ubi ſola teſtatoris ſubſcriptio occurrit, nihil valebit, quod quis ſibi adſcripſit, & ſic quoque reſponſum eſt 31. Jul. 1628. (7). Tantundem dicimus de chirographis privatis, quæ componuntur ex poteſtate clauſulæ reſervatoriæ, ſi extraneus ſcribat, & in his ſibi adſcribat. Sola ſubſcriptio teſtatoris non eſt idonea ad ſubvertendam juris auctoritatem, nequidem ſi dictamen acceſſerit, & ita quoque, me Senatore, judicavit Senatus Supremus 8. Jul. 1712. in cauſa, quam ſupra retuli *cap.* 5. *vſ. Titia.*

Quod ad alterum genus teſtamenti, apud

(2) *Conſil. Belg. tom.* 2. *conſil.* 3.
(3) *d. conſil.* 3.
(4) *Conſil. Belg. tom.* 2. *conſil.* 35.
(5) *Conſil. Belg. t.* 1. *conſil.* 14. *&* 15.
(6) *Conſil. Belg. d. t.* 2. *conſ.* 3.
(7) *Conſil. Holl. t.* 2. *conſil.* 147.

apud nos recepti, quod *nuncupativum* ſolent appellare, ſi revera nuncupativum eſſet, facile accederem Antonio Fabro *Cod. Sabaud. lib. 9. tit.* 14. *defin.* 1. putanti, non nocere, ſi legatarius teſtamentum ſcripſerit, quo nuncupata voluntas continetur, ſi modo, ut Faber addit, id teſtamentum per teſtes, non per ſcripturam probetur. Nolim diſputare, id genus teſtamenti ſcriptis an nuncupativis Romanorum magis ſit accenſendum, an potius pro mixto genere ſit habendum, dummodo conſtet, quod opinor apud omnes conſtare, ea teſtamenta, quæ Scribæ publici hodie componunt, non tam nuncupata & teſtium memoriæ commiſſa eſſe, quam, ut ſcribantur, & ſic valeant, ex ore teſtatorum profecta. Eorum igitur fides unice pendet a ſcriptura, atque ita in his eadem omnino eſt ratio, quæ in Romanorum ſcriptis teſtamentis. Traditum quoque invenio (8), in utroque genere teſtamenti hodie idem obtinere. Sed quamvis id largiar, tamen ſcire deſidero, quemadmodum obtinere poſſit in teſtamentis, quæ actuarii ſcribunt, ſive tabelliones ſint, ſive ſcribæ Judicum, & ſane non occurrunt mihi duæ ſpecies, in quibus obtinere poſſet adſcriptio ſui, ſi perſona publica ſit teſtamentarius ſcriba; prima eſt, ſi ejuſmodi perſona publica, ſibi ipſi adſcribat hereditatem vel legatum vel, ſi privatus id quod ſcripſit, & ſibi adſcripſit, tradat Notario, ut penes ſe in actis ſervet pro ſcriptura authentica, *voor de minute*. Unde probo, quod & alii ſcripſerunt & reſponderunt (9), tabellionem, qui teſtamentum conficit, in ſuum commodum nihil adſcribere poſſe. Nec eſt, ut putes in utraque ſpecie, ut video quemdam putaſſe (10), prælectionem, a Notario coram teſtibus factam, & ipſius teſtatoris ſubſcriptionem purgaſſe, quicquid ejus vitii eſt, neque enim purgatur, niſi præter ſubſcriptionem accedat teſtatoris profeſſio, ſe teſtamentum *dictaſſe* & *recognoviſſe*. Scriba potuit quædam adleviſſe in proprium commodum, quod in prælectione teſtatorem, forte in lectulo ex morbo decumbentem, & ideo forte minus attentum, fugit, ſed ſi ipſe teſtator dictaverit, idque recognoverit, & in ſubſcriptione adfirmaverit, fraudis ſuſpicio, ſi cum JCtis noſtris loquamur, ceſſat, ceteroquin non ceſſat. Nihil tamen prohibet, quo minus uxor marito, vel extraneus extraneo voluntatem ſuam ſcribendam committat, & qui ſic ſcribunt, etiam ſibi adſcribant, modo ea ſcriptura aliena manu tranſcribatur, & tranſcripta muniatur neceſſariis ſolemnitatibus. Hoc facto prima ſcriptura perit, & habetur pro inutili charta, ex qua jus non redditur; & ita quoque reſpondent alii (11). Non inficior, quamvis ita conſtanter obſervetur, poſſe, qui teſtamenta captant, ſic etiam obrepere teſtatoribus, ſed leges Romanæ non alias adſcriptiones damnant, quam quæ fiunt in ſcriptura, cujus fidem unice ſequimur, & providi teſtatoris eſt ne-



(8) Van Leeuwen *R. H. R. lib.* 3. *cap.* 2. *n.* 5. & *cenſur. forenſ. part.* 1. *lib.* 3. *cap.* 2. *n.* 5. ut ex Groenewegio *ad tit. C. de his qui ſibi adſcrib.* & ex ſententia Curiæ *in Conſil. Holl. t.* 2. *conſil.* 147. ſed nec Groenewegen id dixit, nec Curia Holl. judicavit.

(9) Van Leeuwen *cenſur. for. part.* 1. *lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 43. *Conſil. Holl. t.* 6. *part.* 2. *conſil.* 43.

(10) *Conſil. Holl. tom.* 2. *conſil.* 147.

(11) *Conſil. Holl. t.* 5. *conſil.* 188.

Digitized by Google

gotio tanti momenti, probatæ fidei homines adhibere, & minus periculi eſt in apertis, quæ vocant, quam in clauſis teſtamentis.

Sic in genere definiveram, nonnullas tamen ſpecies, quæ hic illic occurrunt, excutiamus. Belle quæritur, an SCtum ceſſet in uno utriuſque conjugis teſtamento, in quo ſunt mutuæ inſtitutiones & mutua legata, & ceſſare ſæpiſſime reſponſum eſt (12), & ita jure Roermondenſi cautum fertur (13). Atque ſi ita probatione juris ex eodem inſtrumento falſum refutari videretur, fere ut in filio, qui patris, cujus heres eſſet, teſtamentum ſcripſit *l.* 1. *C. de his qui ſibi adſcripſ.* & quod ob primum moriendi incertitudinem etiam excludi videatur dolus. Sed hæ rationes non ſufficiunt contra manifeſtam juris auctoritatem in *l.* 4. *C. eod.* & hanc alii tutius ſequuti ſunt, tam in reſpondendo, quam in judicando. (14) Mutuæ ſane inſtitutiones, ad quas provocant, me non moverint, cum facile ſit alteri conjugum aliud poſterius teſtamentum ſibi ſoli facere, & cum jus non ſubvertant beneficia, quæ alter conjugum in alterum contulit, ut eſt in ſpecie quam refert Celſus in *l.* 48. *ff. de donat. inter vir. & uxor.* Poſſet etiam alter alterius morbum, vel quid ſimile, captare, & ſic innocentiam circumvenire.

His addo cauſam, cui judicandæ ipſe interfui. Cajus & Caja, conjuges, qui hærebant Bataviæ Indorum, clauſo, quod maritus ſua manu ſcripſerat, teſtamento, duos filios, quos ſuſtulerant, inſtituunt heredes ex legitima, & conjugem ſuperſtitem ex reliqua hereditate. Teſtamento ſubſcribunt duo conjuges, Notarius & duo teſtes. Mox Notarius, circumjecto involucro id claudit, & involucro inſcribit, factum eſſe id teſtamentum poſt amplam ſatis & diligentem deliberationem. Defuncta Caja teſtamentum aperitur, & Cajus ad ſecundas nuptias tranſiturus, filiis ſuis aſſignat bona materna, hoc eſt, legitimam ex matris hereditate, & ſic ducit Semproniam. Cajus & Sempronia in Hollandiam revertuntur, & ibi fato ſuo fungitur Cajus. Inter filios, ſeu potius unum ex his & Semproniam novercam plurimæ controverſiæ natæ ſunt, quas ad Senatum Supremum judicandas detulerunt. Omnia prolixæ litis capita non commemoro, contentus monere, unum fuiſſe, in quo quærebatur, an valeret, quod ſibi maritus adſcripſerat? & non valere plurimi Senatores reſpondebant, remota tamen falſi pœna, quia falſum & omnis ſuſpicio falſi aberant. Alii tamen Senatores contra nitebantur, quia *d. l.* 1. § 8. *ff. ad leg. Cornel. de falſ.* tuetur ea, quæ quis ſibi adſcripſit, dummodo, præter ſubſcriptionem teſtatoris, accedat ejus profeſſio, *ſe teſtamentum dictaſſe & recognoviſſe*, & huic clauſulæ putabant parem eſſe profeſſionem Notarii, in involucro factam, compoſitum fuiſſe id teſtamentum poſt amplam ſatis & diligentem deliberationem, vel certe ſubſcriptionem, in ipſo teſtamento a Notario & teſtibus factam. Sed neutrum ſufficere alii urgebant, quia deſiderat *d. l.* 1. § 8. ut teſtamentum fuerit exceptum ex ore teſtatoris di-

(12) *Conſil. Belg. t.* 2. *conſ.* 3. & *t.* 4. *conſil.* 140. ***Conſil. Holl. tom.* 6. *parte* 2.*conſil.*** 134.

(13) *Conſil. Holl. d. tom.* 4 *conſil.* 140. *vſ. Derkalven.*

(14) *Conſil. Belg. t.* 1. *conſil.* 14 - 20. & *Conſil. Holl. t.* 2. *conſil.* 147. & *conſil.* 148. & *t.* 4. *conſil.* 202. ubi *d. conſil.* 147. & 202. memoratur ſententia Curiæ in hanc rem.

dictantis, ne calamus ſcribentis fallat, & deinde, ut fuerit lectum & recognitum ab ipſo teſtatore, ut ipſe animadvertat, an, ut dictatum erat, ſic etiam ſcriptum eſſet. Cui cautelæ, ſecundum leges neceſſariæ, non ſatisfaciat vel teſtatoris ſeria deliberatio, vel Notarii & teſtium nudæ ſubſcriptiones. Rurſus alii Senatores, ſequuti Pragmaticos, quos retuli, exiſtimabant, Conjuges in mutuo teſtamento ſibi invicem adſcribere poſſe, non tantum ea, quam dixi, ratione, ſed & quod jure Romano ea adſcriptio nominatim prohibita non ſit. Præterquam autem quod apud Romanos, certe antiquiores, vix unis iiſdem tabulis Vir & Uxor teſtamentum conderent, ſatis utique conſtat, quamvis id hodie uſitatiſſimum ſit, ejuſmodi mutuum teſtamentum, quod ad effectum juris, haberi pro duobus teſtamentis, atque ita & in eo valere, quæcumque in ſeparatis teſtamentis obtinent. His dictis mox duo Senatores ſententiam ſuam mutabant, & ſic plurima ſuffragia, quæ antea non erant, nunc reſpondebant pro filio actore, eique adeo adjudicatus eſt ſemis hereditatis maternæ, conceſſa etiam reſtitutione in integrum contra apocham, qua profeſſus erat, maternam hereditatem, accepta legitima, ſibi eſſe traditam, nam, cum hanc apocham ſcriberet, nondum ſibi innotuerat, teſtamentum mutuum patris ſui manu fuiſſe conſcriptum: ſic judicatum eſt 28. Jun. 1731. (15).

Si maritus in mutuo conjugum teſtamento ſibi non recte adſcribat, haud difficile erit in conſilium ire de hac ſpecie. Mulier in teſtamento, quod *apertum* vocamus, marito legaverat 20000. florenos, deinde aliud facit, revocato priori, & marito totidem reliquit. Hoc maritus ſcripſerat, indeque facit teſtamentum clauſum. Mortua muliere nihil deberi marito ingens JCtorum turba anno 1667. vario tempore reſpondit (16), &, ni fallor, recte reſpondit, nam ex priori teſtamento, utpote revocato, agere non poterat maritus, neque etiam ex poſteriori, utpote quo ſibi adſcripſerat illos 20000. flor. Plura verba perdere in hanc rem non erat opus.

Quod autem ajunt (17), ſi teſtator teſtamento ſuperſcripſerit, *hoc meum teſtamentum eſt*, tunc ſibi adſcriptum valere, æque ac ſi dictaſſe & recognoviſſe ſe ſcripſiſſet, ea ſententia ego non utor, neque etiam ſubſiſtit cum iis, quæ modo diſputabam, neque hic repeto. Sunt etiam alii, qui ea non utuntur (18). Curiam Hollandiæ 23. Jan. 1648. famulo legatum codicillis, quos ipſe ſcripſerat, relictum, adjudicaſſe relatum eſt (19). Sed, ne hæc res aliis ſit præjudicio, monendum eſt, hanc ipſam eſſe cauſam, quam memorat Groenewegen *ad tit. C. de his qui ſibi adſcrib.* & legatum, ut ipſe ait, fuiſſe relictum *teſtamento nuncupativo*, quo ſic famulus forte quidem ſcripturam conjecerit, ſed tranſcripſerit Notarius, & tranſcriptam habuerit pro authentica, tunc enim nihil obſtare adſcriptionem ſui, jam videor ſic ſatis probaſſe. Non intercedo, ſi his, quæ dixi, placeat addere Notas Boelii ad Loenium *deciſ. Cur. Holl. caſ.* 137. *p.* 796--809.

CA-

(15) *Obſerv. tumult. t.* 11. *n.* 2644.

(16) *d. Conſil. Belg. t.* 1. *conſ.* 14--20.

(17) *Conſil. Belg. t.* 2. *conſil.* 3. & *t.* 4. *conſil.* 140. & *Conſil. Holl. t.* 4. *part.* 2. *conſil.* 180. & 186.

(18) *Conſil. Holl. t.* 2. *conſil.* 147.

(19) *Conſil. Belg. t.* 2. *conſil.* 3.

## CAPUT IX.

*Quibus cedant, quæ non capientibus relinquuntur.*

Non capientes appello, quibus per legem capere non licet, ut ſunt, quæ pro non ſcriptis habentur, vel quæ, ut indignis auferuntur. Illa jure Romano ad heredes, hæc ad Fiſcum plerumque pertinebant. Grotius (1), jus Romanum ſequutus, quod ad ea, quæ pro ſcriptis habentur, adhuc hodie diſtinguit inter ea, quæ palam vel quæ clam incapacibus relinquuntur, ut illa heredibus, hæc Fiſco cedant. Sed vulgaris fama eſt, jus Fiſci, utique in Hollandia, in omnibus & per omnia obſolevifſe (2). Quod ſi ſit, non animadverto, cur non ſit certiſſimum, quod & alii ſcripſerunt (3), quæcunque non capientibus relinquuntur, pro non ſcriptis eſſe habenda, atque ideo cedere aut ſubſtitutis, ſi ſubſtituti reperiantur, aut ſcriptis heredibus, aut proximis, ab inteſtato alioquin ſucceſſuris, ſivo nempe illa palam, ſive clam relinquantur, nam hanc diſtinctionem non ſervari etiam illi Hollandi (4) cenſent, qui alioquin alias illicitis Collegiis relicta licitis addicenda exiſtimant (5), quod omnium maxime diſplicet, ut mox dicam plenius. Sed quod de heredibus ſic dicebam, credo eſſe veriſſimum, ideo præſertim, quod Ordines Hollandiæ in Edicto, quod 4. Maj. 1655. contra hereditates legatave, Pontificiis Collegiis aut Eccleſiaſticis relicta fecerunt, edixere, ut, quæ iis palam aut clam relinquerentur, ita haberentur, atque ſi ſcripta non eſſent, & cederent iis, qui alioquin in illa eſſent ſucceſſuri. Conſtat autem nullos fere eſſe tam exoſos, quam Calvinianis Pontificios. Ipſum Edictum 1655. ſupra, quod ſufficit, interpretatus ſum *cap.* 2. Si hæc ſubſiſtant, ſcire velim, quemadmodum defendi poſſit, quod Eccleſiaſtici Calviniani aliquotiens pauperibus Arminianorum Mennonitarumque relicta legata & hereditates invaſerint aut in jure petierint (6). Primum enim quæro, an hi pauperes capere poſſint, nec ne? & magis eſt, ut poſſint, quibus enim coire licet, licet & legare *l.* 20. *ff. de reb. dub.* Igitur & precario capiunt, quibus & quamdiu precario coire licet, niſi lex intercedat, ut de Pontificiis quibuſdam intercedit Edictum Ordinum Hollandiæ 4. Maj. 1655. Et cum quæſtio incidiſſet, an Mennonitarum pauperibus legare liceret, reſponſum eſt licere (7), & pro eo adducta Mennonitarum Orphanotrophiis conceſſa vectigalium immunitas, & porro adductum, Magiſtratum Amſterdammenſem 10. Dec. 1670. & bis alias, quæ pauperibus iis legata erant, ſalva conceſſiſſe, eodem Magiſtratu intercedente Mennonitarum bona eſſe diviſa, quum in familia erciſcunda diſſiderent Galeniſtæ & Apoſtolici, hæreſes, in quas tum Amſterdammenſes Mennonitæ erant divulſi.

Alii

(1) *Introduct. ad juriſprud. Holl. lib.* 2. *cap.* 24. *vſ. Alle het gunt.*

(2) Wiſſenbach *ad tit. ff. de his quæ ut indign. n. ult.* Groenewegen *ad tit. C. eod.* van Leeuwen *cenſur. forenſ. part.* 1. *lib.* 3. *cap.* 4. *num.* 42.

(3) Voet *ad tit. ff. de his quæ ut indign. num.* 12.

(4) Groenewegen *ad tit. C. de his qui ſe defer.*

(5) Idem *ad l.* 13. *C. de SS. Eccleſ.*

(6) *Formul. t.* 2. *cap.* 26. *num.* 49. Coren *obſerv.* 9. & *bell. jurid. caſ.* 69.

(7) *Conſil. Belg. t.* 1. *conſil.* 65. & 66.

Alii Eccleſiæ Lutheranæ, quia per conniventiam toleratur duntaxat, legatum, pro non ſcripto habendum reſponderunt (8). Perperam, eo enim jure, quo eſt, capit; ſi igitur vel precario ſit, precario, ut modo dicebam, capit, donec eſſe vetetur. Quod ſi vetaretur, inter ſe, quod habebant, dividerent *l. 3. ff. de Colleg. & Corpor.*

Sed fac, capere non poſſe Arminianorum, Lutheranorum & Mennonitarum pauperes, utique tunc capient, quibus ea jure cedunt, heredes nempe, ut, ſi Eccleſiæ Lutheranæ legare non liceat, recte reſponſum eſt (9), quodque alius, incertus conſilii, tamen ſuggerit (10), ſed, quo jure capiet Eccleſia Calviniana, non eſt, ut tibi dicam. Huic tamen iniquitati patrocinari videtur antiqua quædam Senatus Supremi ſententia, lata 22. Apr. 1597. (11) nam quum olim 12. Mart. 1535. quidam Eccleſiæ, tunc Pontificiæ, agros quoſdam dediſſet, ut inde ſacrificia pro animabus fierent, hac adjecta conditione, ut, ſi ſacrificia illa amplius non fierent, agri heredibus reſtituerentur; & deinde 9. Marr. 1589. vetita eſſet profeſſio Religionis Pontificiæ (12), atque ita heredes agros repeterent. Senatus Supremus d. 22. Apr. 1597. illos agros Eccleſiæ, tunc Calvinianæ, addidit, reſciſſa Curiæ ſententia, quæ 12. Marr. 1596. heredibus agros reſtituendos judicaverat. Sane ſi Eccleſia Pontificia capere amplius non poſſet, poterant & debebant heredes, cum iis cedant, quæ pro non ſcriptis habentur, & ſic, in hac ſpecie, palam juſſerant teſtatores, & cedo, cur ita jubere non potuerint.

Sunt tamen (13), qui probant rapinam Eccleſiaſticorum, ſibi vindicantium, quæ aliis perſonis vel locis Eccleſiaſticis illicite relicta ſunt, quaſi nempe benignius intelligenda eſſent teſtamenta, aut, quod Deo ſacratum ſemel eſt, in uſum profanum converti non poſſet. Si teſtator in memoriam ſui, ſpectaculum in Civitate quotannis edi juſſerit, præſcripta forma, legibus prohibita, ad aliam formam recurrendum eſſe recte Modeſtinus reſpondet in *l. 16. ff. de uſu & uſufr. legat.* quin legatam Civitati pecuniam in aliam rem, quam defunctus voluit, convertere non licet *l. 4. ff. de adminiſtr. rer. ad Civit. pertin.* Spectaculo igitur ſervato, quantumvis alterius formæ, voluntatem defuncti ſervamus, & ſic oportet, ſed teſtatorem, Mahometanum forte, qui legavit Mahometo, ſi Mahometo per legem loci habere non liceat, Papæ Romano legatarum fuiſſe, quis ſanus credat?

Quod de conſecratione, ſemel facta, audio, non aliter verum eſt, quam ſi victor eundem, quem victus, Deum colat, nam ſi alium, victoria aboletur omnis conſecratio, & ſic intelligo Pomponium in *l. 36. ff. de religioſ. & ſumt. funer. Cum*, inquit, *loca capta ſunt ab hoſtibus, omnia deſinunt religioſa vel ſacra eſſe*; & Paulum in *l. 4. ff. de ſepulchro violat.* cum ait, *Sepulchra hoſtium reli-*

(8) *Conſil. Holl. t. 5. conſil. 100.*

(9) *d. Conſil. Holl. t. 5. conſ. 100.*

(10) Coren *in addit, ad d. obſervat.*

(11) *Deciſ. mixt. 176.*

(12) Id Edictum Ordd. Holl. memoratur in ſententia, & extat *d. loc. T. 1. 4. 1. Edict. Ordd. Holl. num. 2.* ſed ea profeſſio jam ante erat vetita *Edict. Orangii* 29. *Dec.* 1581. *& alio Ordinum Holl.* 21. *Nov.* 1584. *Ibidem Ed. Ordd. Holl. num. 1. & in additionibus.*

(13) Groenewegen *de legib. abrog. ad l. 15. C. de SS. Eccleſ.* & pluresalii, in hanc ſententiam laudati. Adde Huberum *prælect. ad tit. ff. de condit. & demonſtr. n. 10.*

*religioſa nobis non ſunt*. Victorem quidem ſequuntur omnia, non humana tantum, publico privatove ſubjecta dominio, ſed & quæ Deo ſacrata, pro Divinis cenſentur, non autem ſequuntur, ut ſacra & divina, ſi apud victorem ex ſua religione ſacra & divina non ſint: quod victus adoravit, victor forte ridebit. Sane ſi Princeps Pontificius alium Pontificium vincat, eadem, quæ ante fuerunt, ſacra manebunt, non ideo, quod non omnia victi victor in dominium ſuum redigat, ſed quia ſub omnibus Pontificiis eadem eſt conſecratio, facta nempe ex auctoritate ejuſdem Pontificis Romani, unde, quod eo auctore ſacrum eſt, rurſus profanum fieri non poteſt, niſi forte ipſe Pontifex vincatur. Calviniani igitur Principes, jure victoriæ, recte ſibi arrogarunt bona Pontificiorum Eccleſiaſtica, ſed non recte, ex conſecratione ſemel facta, ſibi ea arrogarunt noſtri Eccleſiaſtici, qui omnes Pontificiorum conſecrationes magis habent pro impiis, quam pro ſacris. Mutato hic Principatu etiam ſacra mutata ſunt, & ſi quæ, mutatis ſacris, contra legem relicta ſunt, ea, vel pro non ſcriptis habita, vel ut indigna ablata, heredibus cedant, minime vero contra mentem teſtatoris referantur in uſum, quem ipſe, ſi viveret, ut impium, damnaret.

Quum inter Hollandos Zelandoſque 25. Apr. 1576. conveniſſet (14) de tuenda Religione, quam ibi appellant, *Evangelica*, mox in Hollandia Edicto 17. Apr. 1577. (15) bona Pontificiorum Eccleſiaſtica publicata ſunt, ut inde Eccleſiaſtæ & Ludimagiſtri Evangelici alerentur, ſtatuta contra eos, qui ea poſſidebant, neque deferrent intra menſem proximum, ſupra ipſius rei, etiam dupli pœna. Orangius id Edictum promulgavit mentito Philippi II. nomine, ut & ſæpe alias factitavit, quia nempe Imperium Comitatenſe nondum ei abrogatum erat, ſed ſatis abſurde in ejuſmodi cauſis, quæ ipſum Philippum oppugnabant. Sed hoc jam non ago. Ceterum Orangius publicabat ea bona in rem ipſorum Ordinum, ea tamen aſtutia, ut inde exhiberentur Concionatores, quorum ope populus in officio continebatur. Hi certe, quam pauperiores erant, tanto ſtudioſiores credebantur futuri ad tuendum præſentem Reipublicæ ſtatum, occupatis Pontificiorum bonis, quibus ſolis alebantur, utique carituri, ſi Reipublicæ Principatus mutaſſet. Sic Florentini, cum Petrum Medicæum ejuſque fratres hoſtes judicaſſent, pretioſiſſimam eorum ſupellectilem furioſæ plebi diripiendam dederunt, aut ſub haſta vili pretio addixerunt, *ut populus*, inquit ille (16), *illa auctione prædaque contactus nunquam poſtea ad voluntatem eos reducendi flecteretur*. Hac arte & olim Henricus VIII. Angliæ Rex, potentiſſimis Procerum bona Eccleſiaſtica diſtribuit, novam ita rerum conditionem, ſi non Religionis novæ, utilitatis ſaltem ſuæ ergo, probaturis, defenſuris. Quod exemplum & poſtea in Regis & Epiſcoporum bonis Cromwellius ſequutus novam dominationem firmavit (17).

Sed, ut ad quæſtionem juris privati revertar, ne quidem auſim dicere, manentibus iiſdem ſacris, quod ſemel Deo ſacratum eſt, nunquam ad uſum profanum redire poſſe, etiam apud ipſos Pontificios; fac enim ad certum uſum eſſe ſacra-

(14) *Unie en Verbond tuſſchen de Staten en Steden van Holland en Zeland part.* 2. § 15.

(15) *Plac. II. append.* p. 2143. & *ſeqq.*

(16) Gratianus *in Petro Medicæo* p. 109.

(17) Aitzema *lib.* 33. p. 981. & 982.

ſacratum, aut ſub conditione, quæ defecit, ut in illo facto, de quo Senatus Supremus judicavit d. 22. Apr. 1597. expreſſe ibi adjectum erat, ut ager ille heredibus cederet, ſi ſacrificia, ibi memorata, ceſſarent. Quidni pacto, quidni ultima voluntate liceret cavere, ut conditione, ſub qua quid conſecratum eſt, non ſervata, redeat res, de qua agitur, unde profecta eſt? id licere intelliges ex *cap.* 4. *Decretal. de condit. appoſ.* "*Cum*, ait, *alicui Eccleſiæ poſſeſſio quælibet, interpoſita conditione, donatur, a donatore donum poſtea revocari non poteſt, niſi forte tali ſit conditione collatum, quod ea ceſſante, debeat revocari.* Deficiente conditione deficere ipſam conſecrationem, etiamſi auctoritatem juris non haberet, ſummam rationem habet.

Sic videor ſatis probaſſe, nihil cauſæ eſſe, cur a regula, quæ non capientibus relicta addicit heredibus, excipiamus ea, quæ propter religionem, legibus improbatam, capere non licet. Et tantum abeſt, ut jus Romanum huic exceptioni auctoritatem præbeat, ut Papinianus videatur contra reſpondiſſe in *l.* 35. *ff. de liber. cauſ.* nam ſervos ad templi cuſtodiam, quod ædificari Titio voluit, deſtinatos, heredis eſſe ſcribit; deſtinati quidem erant ſervi ad pium uſum, ſed templo non exſtructo, ad cuſtodiam alterius templi aliumve pium uſum ſervos non addicit, at heredis eſſe pronunciat. Tantundem dicerem, ſi vel templum fuiſſet ædificatum, ſed poſtea exuſtum, aut per novam religionem abolitum. Quin, ſi jus Patrium conſulamus, eam exceptionem plane refutat Edictum Ordinum Hollandiæ 4. Maj. 1655. quod ſupra dicebam heredibus adjudicare, quæ relinquuntur his, qui per religionem vetitam capere non poſſunt.

Ea ſententia etiam alii uſi ſunt, nam quum Jeſuitis domus quædam Silvæ Ducis legata eſſet, quamdiu iis ibidem eſſe liceret, ſin autem ea Urbs ad Ordines fœderati Belgii perveniret, atque ita iis ibidem eſſe non liceret, domus ad Cognatos reverteretur, judicatum referunt (18), cum eam Urbem Ordines occupaſſent, domum ad Cognatos reverti. Sed cum reditus eſſet conſtitutus Altari cuidam ad Miſſam, &, ſi Miſſa ibi non celebraretur, alii Altari, reſponſum eſt (19), loco in Ordinum Generalium poteſtatem redacto, non poſſe reditum alio transferri, quia, ob Religionem mutatam, jam publicatus erat. Quod probo, ſi in eadem Urbe occupata celebranda fuiſſet Miſſa, quod non ſatis expreſſum eſt, ſic enim jure Victoriæ etiam Sacra ad Victorem, alia religione utentem, pertinent, ſed magis ſubſiſterem, ſi, & in aliam Urbem, ubi Miſſam celebrare licet, transferre eſſet integrum.

Fiſcum excludi ab his, quæ liberis adulterinis, ultra alimenta, relicta ſunt, non patitur Zelandiæ quidam Fiſci Patronus (20), ſed animadverte, in qua ſpecie id contendat, ſi nempe cognati proximi intra duos menſes ſibi non vindicaverint ea, quæ adulterinis relicta ſunt, in hanc rem uſus, an abuſus *l.* 1. *C. de natur. liber.* utque adeo & Cognatos prætulerit Fiſco, ſi jure ſuo uſi velint, ſi nolint, tunc demum Fiſco locum faciat. Sed ne ſic quidem eam ſententiam auſim facere meam, ſed remotis proximioribus remotiores Cognatos admiſerim, ut in omni ſpecie, ex



(18) *Conſil. Belg. tom.* 1. *conſil.* 186.
(19) *d. Conſil.* 186.
(20) *Conſil. Holl.* 3. *conſil.* 91. *poſt n.* 23.

qua heredes proximi, ut indigni, repelluntur. Jure Romano indignus eſt, qui id egit, ut per negligentiam & culpam ſuam mulier, a qua heres inſtitutus erat, moreretur, multo igitur magis indignus erit, qui opem conſilium præbuit, ut Titius, cujus heres eſt, occideretur, occiſo enim Titio, neque ejus, neque ejus deſcendentium heredem eſſe poſſe, aperte cautum eſt § 26. *cap.* 2. *legum Zeland. Zoo wie handadig is over iemand, die doot geslagen zy, of raad of daat daar toe gegeven heeft, dat zy zelve erfgenamen af zyn, die zullen als erfgenamen geen deel hebben in des Dooden goede, nog die geene, die van heuren lyve gekomen zyn.* Sic ubique legitur, ſed pro *dat zy zelve*, omnino legendum eſt, *daar zy zelve* &c. Res ipſa etiam aliarum Gentium Statutis cavetur, & ex his nata eſt vulgaris Belgarum parœmia, quam explicat Matthæus *parœmia* 6. qui ipſe obſervat, Statutis nonnullis nominatim inſeri, quod, excluſo hodie Fiſco, generaliter recipiendum eſt, herede homicida remoto, propiorem gradu defuncto ſuccedere, ſi nempe ex teſtamento nulli ſint conjuncti vel ſubſtituti.

## CAPUT X.

*Si Conjuges mutuo teſtamento ſe invicem heredes ſcribant cum plena poteſtate alienandi, ſed ea lege, ut bona, quæ ſuperſtes relinqueret, poſt ejus mortem inter utriuſque heredes æquis partibus dividantur, an hereditates & legata, aliaque lucra, quæ ſuperſtes, ſua ipſius induſtria, acquiſivit, pro ſemiſſe etiam cedant heredibus Conjugis primum defuncti?*

Uſu quotidiano receptum eſt, præſertim inter honeſtiores cives, qui ſalva communione bonorum nuptias contraxerunt, ut, ſi liberos non habeant, & habendi ſpes omnis decollaverit, ſe invicem heredes ſcribant, ea lege, ut poſt mortem ſuperſtitis, quæ ex utriuſque patrimonio ſupererunt, etiam inter utriuſque heredes pro ſemiſſe dividantur, addita prohibitione, ne, qui primum morienti ſucceſſuri eſſent, a ſuperſtite exigant inventarium bonorum, vel pro his ullam cautionem, nec dubitare licet, quin rata ſint ejuſmodi teſtamenta, toties certe id judicavit utraque Hollandiæ Curia, ut ipſa ſententiarum copia laboremus. Quæcunque quæſtiones de ejuſmodi teſtamentis incidunt, fere pertinent ad poteſtatem alienandi, ſuperſtiti datam, quid nempe ea contineatur vel non contineatur. Sed deinde etiam dubitari cœptum eſt, an non ſoli ſuperſtiti cedant hereditates & legata, quæ, ſoluto matrimonio contemplatione ſuperſtitis ei obvenerunt, vel quæ ipſe non ex communi patrimonio, ſed ſua ipſius cura & induſtria acquiſivit? cauſa dubitandi inde nata eſt, quod conjuges in his, quæ ſibi invicem reliquunt, aliis atque aliis formulis utantur, ſæpe ajunt, *dat ze malkander maken het volle vrye beſit*, ſæpe *het beſit en jouiſſance*, ſæpe, perinde habendum, *als of ze beide nog op ſtoel of op het kuſſen ſaten*, ſæpe *dat ze aan de langſtlevende lieten het vrugt-gebruyk*, quin & ſæpe, *dat ze malkanderen erfgenaam maakten*, addita tamen ſemper prohibitione inventarii & cautionis, & addita clauſula de communi hereditate poſt mortem ſuperſtitis inter utriuſque heredes æquis partibus dividenda. Hæ ſimileſque formulæ paſſim frequentantur. Sunt autem quædam ex his ejus ſignificationis, ut, ſi adhibeantur, nonnulli inde efficiant verum uſumfructum, & verum fideicommiſſum, rati, de *uſu-*

*fructu* dubitandum non eſſe, ſi de *uſufructu* relicto ſermo fiat, nec de *fideicommiſſo*, ſi ſuperſtes ſcribatur *heres*, & poſt ejus mortem vocetur alius, ſic enim definiri fideicommiſſariam ſubſtitutionem. Mox recurrunt ad regulas, quas de uſufructu & fideicommiſſo præſcribit jus Romanum, ab uſufructuario nempe & fiduciario non plus eſſe reſtituendum, quam accepit. Quod ſi ſit, negant, pro ſemiſſe ad heredes primum morientis pertinere, quod ſuperſtes hereditatis legative titulo accepit, vel ipſe induſtria ſua lucratus eſt.

De interpretatione voluntatis omnis quæſtio eſt, & in ea ita verſandum, ut non temere ſententiam dicamus, niſi conjunctis & conſuetis omnibus, quæ ubique in teſtamento occurrunt, & id operam demus, ut his omnibus idoneus conſtet ſenſus. Omnes formulæ, quas recitavi, apud me ejuſdem ſunt ſignificationis, nec differunt niſi nominis ſono, & quamcunque elegeris, non putem ex ea verum uſumfructum vel fideicommiſſum effici poſſe, id enim non convenit poteſtati alienandi, quam ſuperſtes accepit; non convenit, ſi fideicommiſſum urgeas, remiſſioni conficiendi inventarii, fruſtra enim ea remittitur in fideicommiſſo univerſali; neque etiam, ſi uſumfructum urgeas, convenit remiſſioni cautionis, quia & hæc in uſufructu fruſtra remittitur. Sæpiſſime tamen teſtatores, magis ad rem, quam verba attenti, iis vocabulis utuntur, quæ non niſi καταχρηστικῶς accipi poſſunt, cum ajunt, ſe *uſumfructum* ſuperſtiti relinquere, ideo ajunt, quod, ſi commune matrimonium neque augeatur neque minuatur, ſuperſtes ex bonis primum defuncti nihil quicquam habeat, quum fructus & omnem utilitatem. Cum ajunt, ſe ſuperſtitem *heredem* ſcribere, ideo ajunt, quod ſuperſtes de bonis primum defuncti ſtatuere poſſit, ut poſſet verus heres, modo cuſtodiat conditionem, mox adjectam.

Ego vero, diligenter excuſſo ejuſmodi, quod præſcripſi, teſtamento mutuo, non aliam utriuſque Conjugis mentem fuiſſe exiſtimaverim, quam inter heredes primum defuncti & ſuperſtitem, æqua conditione, ad uſque hujus mortem continuare eam bonorum communionem, quæ inter ipſos Conjuges, ſtante matrimonio, obtinuerat. Tunc verum eſt, inventarii & cautionis exactioni nullum omnino locum eſſe, tunc verum eſt, quod aliter non eſt, ſuperſtitem de communi patrimonio ſtatuere poſſe ex animi ſui ſententia, & nihil dividendum, quam quod, ſuperſtite defuncto, ſupererit; intelligunt igitur, lucra & damna, quocunque nomine obvenerint, tam ad heredes primum defuncti, quam ad ſuperſtitem pertinere; quod, niſi durante communione, explicari non poteſt, cum maxime, quia uterque conjux ſimul & conjunctim ſtatuit de omni eo, quod exſtabit poſt mortem ſuperſtitis. Poteſt utique ſuperſtes alios vocare heredes, quam vocaverat mutuo teſtamento, ſed fruſtra erit, ſi quid moliatur in præjudicium eorum, quos primum defunctus vocaverat, & cujus judicium ipſe probaverat.

Noli objicere, omnem ſocietatem morte diſſolvi, & ne quidem paciſci poſſe, ut heres ſocii in ſocietatem ſuccedat. Id obtinebat jure Romano in ſocietate, quæ ex contractu deſcendebat, & ejus rei non alia ratio erat, quam ne ſocio invito forte obtruderetur ſocius minus idoneus, moroſus, negligens, improbus. Sed & hoc ipſum moribus abrogatum eſſe, plurima rerum judicatarum exempla demonſtrant, in ſocietate utique conjugali id non obtinere inde apparet, quod in ea continuata pla-



Digitized by Google

neceſſet ejus juris ratio, non enim hic novus ſocius, qui ſimul adminiſtrat, obtruditur, ſolus vel ſola ſuperſtes eſt ſocius vel ſocia adminiſtrans tam pro ſe, quam pro heredibus primum defuncti conjugis, adminiſtrat autem pro ſuo ipſius arbitrio, nulli rationum redditioni obnoxius, & abſque metu importuni ſocii, qui eum turbare poſſit.

Sed preſſius agamus de hereditatibus & legatis, quæ ſuperſtiti obveniunt. De his etiam quæritur, ſi communio bonorum continuetur inter liberos primum defuncti & conjugem ſuperſtitem, ſed quia, quicquid ejus juris eſt, non deſcendit ex jure communi, at vero vel ex ſpeciali voluntate alterutrius conjugis, vel ex legibus pupillaribus ſingulorum locorum, hiſce excutiendis nolim me immiſcere. Suffecerit notaſſe, in ſocietate omnium bonorum, ut eſt ſocietas conjugalis, *& hereditatem*, *& legatum*, *& quod donatum eſt*, *aut quaqua ratione adquiſitum*, *communioni acquiri l.* 3. § 1. *ff. pro ſoc.* & nullam rationem eſſe, ſi ex voluntate utriuſque conjugis illa ſocietas continuetur, cur non id ipſum obtineat poſt mortem primum defuncti: nam, quod dicitur, illam communionem non eſſe porrigendam ad alia bona, quam quæ communia fuerunt tempore primum morientis, & ad ſummum, etiam ad eorum uſuras, fructus, & alios proventus, id vero dicitur ſine ulla auctoritate imo contra apertam mentem ipſorum conjugum, qui pro ſemiſſe heredes inſtituerunt cognatos ſuos *in his*, *quæ ſuperſtes relicturus eſſet*, nullo ſcilicet diſcrimine, unde ea bona venerint.

Ratione autem ſe defendunt, ſi nequeant, auctoritate juris, iniquum rati, ſi heredibus primum defuncti pro ſemiſſe cederent hereditates, & legata; quæ ſuperſtiti obvenerunt a Cognatis & amicis ſuis, vel lucra, quæ ſuperſtes ſua induſtria acquiſivit, poſtquam nempe primum defunctus nihil, quocunque titulo, amplius acquirere poterat, habere enim id nonnihil leoninum. Sed quid ſi primum defunctus, ſtante adhuc matrimonio commune patrimonium etiam auxerit hereditatibus & legatis? & quid ſi ſua induſtria plus attulerit, quam poſt ſuum fatum attulit ſuperſtes? Cum ambo teſtarentur, incertum, quis primum moreretur, incertum ſorte, utri major ſucceſſionis ſpes affulgeret, & propter illam incertitudinem æquius melius viſum eſt, jure reciprocationis, ad uſque mortem ſuperſtitis omnia invicem communicatum iri. Si ſuperſtes commune patrimonium augere poſſit, atque ita prodeſſe heredibus primum defuncti, poteſt & diminuire, atque ita iiſdem nocere. Fac ſuperſtitem fidejuſſiſſe, & ex ea fidejuſſione plurimum debere, id damnum utique commune erit, fac ſuperſtitem pauperes cognatos habere, quibus alimenta præſtare neceſſe eſt, hæc utique præſtabuntur ex communi patrimonio. Quidni igitur & id patrimonium augebit, quod ſuperſtiti a cognatis beatis obvenerit? res ſic ſatis videtur liquida.

De auctoritatibus & rebus judicatis nonnihil addendum eſt. Et quidem Senatus Supremus ult. Maj. *1629.* (1) judicavit, continuatam eſſe bonorum communionem inter ſuperſtitem & heredes primum defuncti, ubi duo conjuges ſe invicem ſcripſerant heredes, ſed ea lege, ut quod ſuperſtes relinqueret, poſt ejus mortem inter utriuſque Cognatos divideretur pro ſemiſſe, idque verum eſſe, etiamſi ſuperſtes commune patrimonium admodum auxerit. Nec alia

(1) Apud Coren *obſerv.* 12.

alia ſententia uſus eſt Senatus, cum probata Curiæ ſententia, 3. Jun. 1623. (2) heredibus primum defuncti duntaxat adjudicaverit ſemiſſem communis patrimonii, *quemadmodum id erat tempore primum morientis*, nam Coren, qui eam ſententiam retulit, palam monet, illis heredibus non plus fuiſſe judicatum, quia non plus petierant. Idem Coren, ubi fere ſimile teſtamentum erat, alio loco (3) contendit, communionem continuatam non cenſeri, & multas inanes tricas in hanc ſententiam adfert, quæ neſcio an eum moverint, me certe non movent. Id vero quam maxime urget, quod in eo facto ſuperſtiti relictus duntaxat fuerit *uſusfructus omnium bonorum*, & ſic eſt, ſed cum poteſtate alienandi cum remiſſione inventarii, & cum inſtitutione utriuſque heredum poſt mortem ſuperſtitis, quo caſu appellatio *uſusfructus* me non offenderit, ut jam ſupra dixi. Magis probo, quod ipſe ille Coren alio rurſus loco ſcribit (4), ubi reciproca eſt conjugum inſtitutio, iterum cum poteſtate alienandi, & vetita inventarii confectio, ita tamen, ut utriuſque heredes pro ſemiſſe ſuccederent in ea bona, quæ ſuperſtes eſſet relicturus, nec inventarium nec cautionem a ſuperſtite exigi poſſe, magis, inquam, hoc probo, ſed ſine continuata communione defendi non poteſt. Non quidem eam rationem palam advocat, aliæ autem rationes, quas advocat, non ſunt unius aſſis.

Pergo ad ea, quæ mea memoria inciderunt. Cajus & Caja ſe invicem inſtituunt, ſed ea lege, *dat de goederen, die de langſtlevende agterlaten zal, 't zy vermeerdert of verminderdt, zullen moeten komen aan de Vrienden ten wederzyden, aan ieder voor de helft*. Utroque conjuge defuncto inter utriuſque heredes de variis rebus litigatum eſt, & Caji heres inter alia defendit, Cajo, poſt mortem Cajæ obveniſſe duas hereditates, & has communi patrimonio eſſe eximendas. Sed contra judicavit Senatus 6. Dec. 1718. (5) ratus, communionem duraſſe ad mortem ſuperſtitis, atque adeo duas illas hereditates pertinere ad ea bona, quæ ſuperſtes reliquerat.

Vir & uxor in eandem ſententiam teſtamentum condunt 8. Maj. 1698. ita tamen, ut poſt mortem ſuperſtitis bes totius patrimonii cederet propinquis mariti, & triens duntaxat propinquis uxoris. Utroque conjuge defuncto, uxoris heredes petunt trientem patrimonii communis, ut relictum erat a marito, nam plurimum id creverat poſt mortem uxoris. Heredes mariti inter alia, indigna, quæ memorem, ajunt, vires patrimonii eſſe ineundas, ut fuerant moriente primum uxore, reliqua commoda, quæ poſt obvenerunt, ſibi ſolis cedere. Id etiam in judicio defendunt, cum in jus vocati eſſent apud Judices in Nieuwen-Amſtel, ſed ibi ſecundum actores judicatum eſt 16. Maj. 1720. ut &, ex appellatione, apud Curiam, 9. Nov. 1725. nec quiſquam Senatorum apud nos, cum rurſus appellatum eſſet, ab utraque ſententia diſſenſit 26. Jul. 1727. (6) Rationes jam expedivi, nec hic repeto. De lucro, quod ſolus ſuperſtes fecit, communicando ſi aliam auctoritatem deſideres, per me licet addas Voetium *comm. ad tit. ff. ad SC. Trebell. num.* 56.

Lectum eſt in auditorio Senatus Supre-

(2) Apud Coren *obſerv.* 11.
(3) *Conſil.* 15.
(4) *Conſil.* 23.
(5) *Obſerv. tumult. t.* 6. *n.* 1498.
(6) Ibidem *t.* 10. *num.* 2363.

premi teſtamentum, quo duo conjuges 23. Aug. 1696. ſibi invicem reliquerant *het volle vrye beſit des geheelen boedels* & quod porro ejuſdem plane erat ſententiæ, cujus ſunt reliqua teſtamenta, quæ hic interpretor. Vaſrities Advocatorum Senatoribus perſuadere conata eſt, eſſe in hoc teſtamento multa ſingularia, quæ in rem ſuam vertebant, ſed ſi mihi adfirmanti credas, nihil quicquam occurrebat, quod cauſam mutare poſſet. Cavillationibus refutandis ſuperſedeo. Accipe igitur, quid acciderit. Maritus primum fato ſuo fungitur, uxor commune patrimonium mox arripit & poſſidet, deinde uxori ſuperſtiti obvenit ſic ſatis luculenta hereditas, & tandem ipſa quoque, aucto & alias communi patrimonio, decedit. Viri prædefuncti heredes ab herede mulieris apud Scabinos Amſterdammenſes petunt ſemiſſem bonorum, quæ mulier moriens reliquerat, atque ita & ſemiſſem ejus, quam dixi, hereditatis. Heres mulieris offert ſemiſſem bonorum ſive communis patrimonii, ut id fuerat moriente Viro, & ejus ſententiam probarunt Scabini Amſterdammenſes 14. Dec. 1735. & ex appellatione Curia Hollandiæ 25. Febr. 1739. Cum iterum appellatum eſſet, omnes Senatores reſpondebant, fructus & proventus, qui poſt mortem primum morientis ex communi patrimonio obvenerant, etiam eſſe communes, & perperam judicaſſe Amſterdammenſes & Curiam, quod hos actoribus negaſſent, ſed pauci inter illos erant, qui tamen exciperent hereditatem, victi a plurimis aliis, qui pro omnimoda communione ſententiam dicebant. Rationes in utramque partem audiviſti. Igitur ex plurium ſuffragiis 29. Sept. 1739. (7) reſciſſa eſt utraque, quam dixi ſententia, & heredibus Viri adjudicatus ſemis omnium bonorum, quæ mulier reliquerat. Quum ab hac ſententia petita eſſet reviſio, & in judicio reviſorio lecta eſſent litis inſtrumenta, pridie antequam Senatores iiſque adjuncti Reviſores ſententias dicerent, tentata, pro more, eſt tranſactio, eaque ſucceſſit 29. Sept. 1740. (8).

Zacharias Huber *obſerv. rerum judicat. parte* 2. *cap.* 4. in eadem, quam hic tracto, quæſtione verſatus, largitur, eam pendere ex ſola voluntate conjugum, & ſecundum hanc diverſimode judicaſſe Curiam Friſiæ, ſin autem hæc explorari nequeat, pronior eſt in eam ſententiam, quæ hereditates & legata non communicat, quod nempe putaverit, ejuſmodi, quod dixi, mutuum teſtamentum incidere in fideicommiſſum & ſubſtitutionem fideicommiſſariam. Ipſe etiam largior, voluntatem conjugum in ejuſmodi teſtamento utramque paginam facere, ſed ſcriptura probe excuſſa, & conjunctis, quæ occurrunt, ſententiis, malim pro continuata communione, quam pro fideicommiſſo reſpondere, & quamvis in Hollandia, ubi ipſo jure obtinet bonorum communio, facilius id admittatur, quam in Friſia, ubi non obtinet, tamen & in Friſia inter ſuperſtitem & defuncti Conjugis heredes introductam exiſtimaverim communionem bonorum, ſi ita verba ſint concepta, ut ſupra exhibebam, abſque ea enim communione in interpretando teſtamento multum quidem laborabis, ſed proficies nihil. Sin autem omnino velis, ejuſmodi teſtamentum incidere in cauſam fideicommiſſi, atque ita ſuperſtitem eſſe heredem fiduciarium, ſed quod ad ſemiſſem ejus, quod ſupererit, fideicommiſſo gravatum, neſcio, an adhuc

(7) *Obſerv. tumult. t.* 14. *n.* 3154.

(8) Ibidem *d. n.* 3154. *ad marginem.*

Digitized by Google

adhuc res ſalva ſit, ſic enim diceres, ſuperſtitem ex aditione hereditatis primum defuncti, atque adeo ex quaſi contractu obligatum eſſe ſemiſſem communis patrimonii, quod ipſe relicturus eſſet, reſtituere heredibus conjugis prædefuncti, niſi forte malit ejus hereditatem ſtatim repudiare, & ſuum ſemiſſem cum lucro & damno, quod obventurum eſt, ſuis heredibus ſervare, ſi nolit, nihil prohibet, quominus primum moriens recte ſtatuat de re conjugis, heredis ſui.

## C A P U T XI.

*An, ut ſpurii ab inteſtato matri ſuccedunt, ſic & ſuccedant Cognatis maternis?*

SPurium, etſi patrem jure, quo utimur, habere videatur, non tamen ei paterniſque Cognatis ſuccedit, matri autem ſuccedere certum eſt, communis enim eſt regula, *matris non eſſe ſpurium, een moeder maakt geen baſtaard*, non, quod ad matrem ſpurius non ſit, qui ex juſtis nuptiis non naſcitur, ſed quod pro ſpurio non habeatur, ubi de matris ſucceſſione agitur, id enim, neque aliud, ſignificat parœmia. Ejuſmodi aliquot parœmias, in Belgio apud JCtos receptas, collegit & poſtumas reliquit Antonius Matthæus, quarum prima, poſtremum tamen ſcripta, eſt: *een Wyf maakt geen baſtaard*. Imperfectus eſt ille partus, & neſcio, an publice exponi debuiſſet. De regula ipſa primum recenſebo veteres Hollandorum Zelandorumque leges, mox tranſiturus ad illuſtrem, quam propoſui, quæſtionem. Et primum Joannes Comes in § 28. *legum* quas anno 1303. Zuyd-Hollandis dedit: (1) *Die moeder wind geen baſtaarde Kinderen in Zuyd-Holland*. In § 11. aliarum Conſuet. Zuyd-Holland. (2) & § 12. Conſuetudinum Dordrechtan. ita cautum eſt (3): *dat een Moeder geen baſtaarden maakt, maar ſuccederen die Kinderen haar Moeder, ex quocunque coitu procreati*, & in alia Conſuetudine Zuyd-Hollandiæ, (4) *Geen baſtaarden zullen van iemands erven of goed deelen, dan van zynder Moeder*. Rurſus matris nullos eſſe ſpurios ajunt § 30. *legum*, (5) quas Otto Arkelanus 11. Sept. 1382. Gorinchemenſibus dedit, & § 30. *legum*, (6) quas idem eodem die Dalemmenſibus dedit. Et in eandem ſententiam eſt § 16. *legum*, (7) quas Wilelmus Bavarus 24. Aug. 1412. dedit Gorinchemenſibus, qui tamen excepit adulterinos, ut & excipit § 21. *legum*, (8) quas Tois in Noordeloos en Grootewaard 1434. Gysbertus Vianenſis dedit, & fortius excipit § 51. *legum*, (9) quas Jacobus Hoornenſis 18. Decemb. 1476. Workumenſibus & Altenæis dedit, quaſque confirmavit Maria Burgunda 2. Mart. 1477. (10) cum his convenit § 13. *legum*, (11) quas Jacobus Hoornenſis circa annum 1478. iiſdem Workumenſibus dedit, ubi & pia ratio pro ea exceptione. Sine ea exceptione ſimpliciter a patris ſucceſſione ſpurios excludunt, ſed ad matris ſucceſſionem admittunt leges Zelandicæ, tam generales § 23. *cap.* 2. *legum Zeland. anni* 1495. quam Middelburgenſium parti-

(1) Van der Eyck *Zuyd-Holl.* p. 119.
(2) Ibidem p. 404.
(3) Oudhowen *Zuyd-Holl.* p. 87.
(4) Idem *ibidem* p. 500.

(5) (6) (7) (8) (9) (10) & (11) Extant omnes illæ leges in Kemps *Beſchryving van Gorinchem en Arkel* ad eos annos.

ticulares. § 9. *tit.* 14. *Conſuetud. Middelb.* Omnes illæ leges ſimplices ſpurios vocant ad hereditatem matris; quædam adulterinos excludunt, quod multo etiam magis de inceſtuoſis intelligendum, niſi quod *d.* § 11. & 12. *Conſuetud. Dordrecht. & Zuyd-Holland.* ad ſucceſſionem matris admittant omnes liberos, *ex quocumque coitu* natos, quod admodum ſingulare eſt. Ceterum ſimplices ſpurii ubique in Hollandia admittuntur, nam novam Juſtiniani conſtitutionem in *l.* 5. *C. ad SC. Orfit.* quæ arcet ſpurios, ſi mater ſit *illuſtris*, & legitimos liberos habeat, nemo unquam Judex, & nemo, quod ſciam, JCtus probavit; Curia quidem Hollandiæ 13. Jul. 1523. repulit ſpurium ab hereditate matris, quæ legitimum filium habebat, ſed non alia ratione, quam quod ex adulterio natus eſſet (12).

Quam maxime autem dignum eſt quærere, quod neſcio, an unquam plene quæſitum ſit, an maternis Cognatis etiam ſuccedat ſpurius? &, conſulta ratione, magis putarem, ſuccedere non poſſe. Omnis ſucceſſio legitima proficiſcitur ex præſumta mente teſtatoris, lex enim vocat, quos præſumit teſtatores fuiſſe vocaturos, ſi de bonis ſuis ſtatuiſſent. Nunc lex vocat ſanguine proximos, eoſque aliis omnibus præfert, alia lex vocat eos, a quibus vel a quorum latere bona provenerunt, & inde duplex ſuccedendi ordo in Hollandia, & quamvis diſcrepent illæ leges, utraque tamen nititur præſumta mente teſtatoris. Si hæc transferamus ad ſpurios, intelligo, matrem, quæ ſpurium peperit, ipſo concubitu in ejus nativitatem conſenſiſſe, & ſic eum æque diligere, atque filios legitimos, & utriſque pari jure ſuam hereditatem delatam velle, ſed nondum animadverto, quemadmodum ea præſumtio cadere poſſit in matris cognatos. Quiſque quidem creditur familiam ſuam noſſe, ſed natam ex legitimis nuptiis, ſpurios autem, quos forte ſoror vel neptis mea peperit, non eſt, ut cogar noſſe. Et quis non abominetur potius ſororis vel neptis illicitos amores, quam ut in eos conſentire, & ſic ſibi heredes quærere præſumendus ſit. Quin, ut furtivi ſunt illi concubitus, ſic ſæpe etiam partus ignoti. Et tamen mihi, qua matris cognato, ſuccedet ſpurius ex præſumta mente, quam lex inducit? Cras credo, hodie nihil.

Si lex contradicat, noſtrum eſt tacere. Sed quidni, inquies, vulgo quæſiti maternis Cognatis non ſuccedant ex Edicto *unde Cognati*? ſed id Edictum non competit niſi iis, quos lex ab inteſtato vocavit, & non occurrit lex, quæ, quod ad Cognatos maternos, ſpurios & legitimos eodem jure cenſet. Non eſt improbabile, quod Jacobus Cujacius *lib.* 26. *obſerv. cap.* 23. ſcripſit, non aliis, quam quibus expreſſum, ſpurium ſuccedere, ideoque nec avo materno, niſi ex conſtitutionibus Principum. Cum leges Hollandicæ ajunt, *een moeder maakt geen baſtaard*, ejus regulæ verba matris perſonam non egrediuntur, unde nec in ſucceſſione, quæ rationem offendit, ulterius extendenda ſunt, etiam ideo, quod non ex regula jus petendum ſit, ſed quod ex jure, quod eſt, regulæ conficiantur *l.* 1. *ff. de reg. jur.* Atque illud etiam de jure Hollandico poſſet dici, ſpurium nempe matri duntaxat ſuccedere, neque enim legem invenio, quæ ait, eum etiam Cognatis ſuccedere, ſed contra potius aperte ſcriptum in conſuetudine Zuyd-Hollandica

(12) *Deciſ. mixt.* 26.

Digitized by Google

dica; cujus verba ſupra repræſentavi (13): nam, cum dicit *geen baſtaarden zullen van iemands erven of goed deelen, dan van, zynder moeder*, nimis generalia ſunt hæc verba, quam ut iis ſignificari poſſit, ſpurium Patri Paternisque Cognatis non ſuccedere, ſed Matri Maternisque tantum. Quin Curia Hollandiæ 16. Febr. 1503. (14) judicaſſe videri poſſet, Filiam ſpuriam Aviæ maternæ non ſuccedere, ſed alia, ni fallor, decidendi ratio fuit, quod nempe illa filia eſſet adulterina, quo caſu ſæpe ita judicatum eſt, nam quod alii (15) ita Curiam judicaſſe exiſtimant, quia avia nepti ſpuriæ novem florenos annuos legarat, nugatorium eſt.

In Velavia, parte Gelriæ, idem jus eſt, quod in Hollandia obtinere volo. Nominatim enim *reformat. Velav. cap.* 38. § 10. cautum eſt: ſpurios ſoli matri in allodialibus ſuccedere, minime vero Cognatis maternis. Ubi etiam addit § 11. cognatos tamen matris ſuccedere in bona ſpuriorum, ſine liberis morientium, quod, ut iniquum, ſic & nullibi, quod ſciam, receptum eſt, reciprocorum enim eadem oportet ſit ratio. Probo tamen juriſprudentiam *d.* § 10. etiamſi in Gelria, non minus, quam in Hollandia, jactetur vulgare illud, *een moeder maakt geen baſtaard.* Quod ad illum § 10. etiam quæri video, an & ſpurii inter ſe poſſint ſuccedere (16). Id ipſum & de jure Hollandico quæri poſſet, ſed quid dubitatis, ſi verum ſit, quod nonnulli (17) ajunt, & adulterinos ſibi invicem ſuccedere. Quamvis autem ita, ut dixi, cautum ſit *d.* § 10. videas tamen & Gelros (18), ut certum, reſpondentes, ſpurium aliis matris ſuæ legitimis liberis ſuccedere, ſicuti & ſpuriis, eadem cognatione utrobique, naturali ſcilicet, ex Edicto *unde Cognati*. Sed ibi de Neomagenſi, non Velavica ſucceſſione agebatur, & ne quidem in illa Edictum prodeſſet, ſi antea recte diſputavi.

Dixi de ratione & legibus, quæ mihi ad manum ſunt, ſi ſolis auctoritatibus Pragmaticorum cauſa definienda eſſet, Hollandos ſine ulla hæſitatione ſcribere video, ſpurios etiam maternis Cognatis ſuccedere, quemadmodum & hi ſuccedunt ſpuriis. Poſtquam ita præiverat Grotius *introd. ad juriſpr. Holl. lib.* 2. *cap.* 27. *verſ. ult.* & *lib.* 2. *cap.* 31. *vſ. van de niet gewettigde*, ea ſententia abſque ulla auctoritate facile accepta eſt (19), & ſecundum hanc reſponſum *Conſil. Holl. t.* 1. *conſil.* 91. & *t.* 2. *conſil.* 187. & nominatim *Conſil. Holl. t.* 4. *conſil.* 46. ſpurios ſuccedere materteræ, ut ſuccedunt ceteri ſororum liberi.

Conſtitueram nunc addere, an & quemadmodum materni Cognati ipſis ſpuriis ſuccedant, ſed reciprocorum eadem, niſi fallor, ratio eſt. Vulgo obtinet, ut ſpuriis ſuccedant liberi, ſi ſine prole legitima moriantur, bona ad eum, unde profecta ſunt, redeant, quæ autem ipſi quæſiverunt, inter Gravionem & maternos Cognatos dividantur. Sic, inquam, vulgo obtinet, ſed ex privilegiis Gravionum, præcipue Alberti Bavari, quæ variis Hollandiæ Urbibus dedit, & ab aliis (20) enumera-



(13) Exſtat in Oudhoven *Zuyd-Holl.* p. 200.
(14) *Deciſ. mixt.* 127.
(15) Auctor *inſcript. d. deciſ.*
(16) Goris *adverſ. tract.* 3. *cap.* 5.
(17) Curtius *Exxer. lib.* 3. *cap.* 27.
(18) *Conſil. Belg. t.* 1. *conſil.* 106.
(19) Van Leeuwen *R. H. R. lib.* 1. *cap.* 7. *num.* 4. & Voet & quos ille laudat, *ad SC. Tertull. n.* 8.
(20) Boel ad Loenii *caſum* 121.

ta ſunt, ſed non ea diligentia, quin plura adhuc ad manum ſint, quæ, ſi tanti eſſet, commemorare poſſem. Verum tanti non eſt, cum privilegia cauſam juris non mutent, nec mihi ſuccurrant leges, ex quibus jure Hollandico reliqui præter matrem cognati ſpuriis ſuccedant.

Hæc autem, quam præſcripſi, quæſtio, me Senatore & Præſide, bis Senatum occupavit, ſed ſemel deciſa tantum. Quum ſpurius ex Edicto *unde Cognati* apud Senatum ageret ad partem hereditatis Cognati cujuſdam materni, & contenderet, ejus poſſeſſionem ſibi fiduciaria ſententia eſſe adjudicandam, *tot de recrendentie*, tres quatuorve Senatores pro ſpurio reſpondebant, atque ita pro ea opinione, quæ poſt Grotium apud Hollandos nunc communis eſt. Alii, totidem numero, auctoritate Grotii & aliorum ſepoſita, ex ratione, quam ſupra attuli, contra ſpurium ſententiam dicebant. Tres alii amplius deliberandum cenſebant, ſibi enim non ſatis liquere, nec poſſe fiduciariam ſententiam dari in cauſa adeo dubia, utique non tam liquida, quam exigit judiciorum ordo, in fiduciariis adjudicationibus apud nos receptus. Si ſic res fuiſſet definienda, contra ſpurium definita eſſet, ſed quum hereditas exigui plane eſſet momenti, 24. Febr. 1724. (21) tranſactionem tentari placuit, & ſi hæc non ſuccederet, partes rogare, an non placeret, de cauſa apud Senatum litigare in judicio petitorio, ſic de quæſtione, quæ plane juris eſt, una ſententia Senatum defungi poſſe, cum alioquin duæ aliæ in judicio poſſeſſorio poſſent præcedere, diverſo forraſſe exitu, & ſic etiam tempus ad deliberandum ſupereſſe. Atque huic ſententiæ omnes Senatores accedebant. Quo ſucceſſu tranſactio tentata ſit, me latet.

Accipe nunc rem, a Senatu judicatam. Pater, ex Gallia religionis ergo profugus, Hagæ Batavorum habitabat, & filio naturali legat 4000. florenos, ea lege, ut tutores, quos teſtamento dederat, filium cum legato mitterent ad Eccleſiam Calvinianam Montis Peſſulani, ibi educandum, ſin autem filius Calvinianam Religionem alia mutaret, & intra minorem ætatem moreretur, legatum pertineret ad propinquos ſuos, ſi poſt minorem ætatem, ſed ſine liberis, ad Eccleſiam Calvinianam Montis Peſſulani. Poſt mortem patris tutores bona tradunt Magiſtris pupillaribus qui Hagæ Comitis erant, & hi filium, adhuc minorem, mittunt in Indiam Orientalem, ubi, jam major, 2. Nov. 1680. fato ſuo fungitur, poſtquam Bataviæ 18. Dec. 1661. teſtamento heredes ſcripſiſſet proximos heredes ab inteſtato *ſecundum eum Ordinem, quem præſcribit Edictum de ſucceſſionibus ab inteſtato*. Quum autem deceſſiſſet ſine liberis, prodit Titia, defuncti, ut ajebat, & probabat, ſoror naturalis ex eodem Patre & Matre prognata, & contra Magiſtros pupillares, qui id legatum & reliquam hereditatem filii naturalis adhuc ſervabant, contendit petitione hereditatis ad reſtituendas omnes res hereditarias, ſed 2. Aug. 1687. repulſam tulit apud Judices Haganos. Titia defuncta, ejus liberi, diu ſumma cum paupertate conflictati, tandem ad Curiam provocant; & ibi aliquot exceptionibus, quas referre nihil attinet, obruuntur, ſed his ſuperatis Curia 29. Jun. 1722. actoribus adjudicavit avunculi ſui hereditatem,

(21) *Obſervat. tumult.* 1. 8. *n.* 2017.

Digitized by Google

tem, excepto tamen legato 4000. florenorum, quod avunculus a patre naturali acceperat. Sed cum in eo tantum non conſiſteret univerſa hereditas, actores appellant ad Senatum Supremum, & ibi quoque ad id legatum contendunt. Magiſtri pupillares *proponeren Grieven a minima*, quod nempe reliqua hereditas actoribus fuiſſet adjudicata. Quæſitum eſt primum de hereditate filii naturalis ſive ſpurii, deinde de legato, quod ei a Patre obvenerat. Conſtabat, ut dixi, matrem actorum illius ſpurii ex utroque parente fuiſſe ſororem naturalem. Si ſpurius ſine teſtamento deceſſiſſet, & erant ſane Senatores, qui hanc ſucceſſionem volebant redigere ad cauſam inteſtati, ſi, inquam, ſine teſtamento deceſſiſſet, totam hereditatem actoribus addicebant illi Senatores, ſequuti regulam, ut ſpurius ab inteſtato ſuccedit matri, ſic & matrem maternoſque Cognatos ſuccedere filio, ad totam, dico, hereditatem, quia paterni Cognati ſpurio non ſuccedunt. Sed quia hi non ſuccedunt, alii actores, qua maternos Cognatos, non vocabant niſi ex ſemiſſe, cum Hagæ olim habitaſſet ſpurius, & Bataviæ Indorum deceſſiſſet, & utrobique vigeat Hollandorum lex politica anni 1580. ex cujus § 27. in binos ſemiſſes hereditas dividenda eſt, in tantum, ut deficientibus Conſanguineis ex uno latere, in vacantem ſemiſſem ipſe Fiſcus ſuccedat. Si de cauſa inteſtati ageretur, inter Grotium, qui & alias ſe Fiſci Patronum fuiſſe oſtendit, & plurimos alios lætioris famæ JCtós longe lateque diſputatum eſt (22). Rurſus alii Senatores, in cauſa inteſtati matrem quidem ſpurii ad ejus hereditatem admiſiſſent, ſed maternos Cognatos, ut erant actores, plane excluſiſſent, ſecundum ea, quæ jam dicta ſunt. Inter plurimos autem Senatores convenit, inteſtati cauſam procul hinc arcendam eſſe, & unice videndum, quid teſtator ſpurius teſtamento ſuo juſſerit, & conſtat non alios heredes vocaſſe, quam qui proximi eſſent ex lege ſucceſſionis ab inteſtato, & per legem ſucceſſionis videri intellexiſſe legem politicam anni 1580. Ex his nonnulli Senatores Actores vocabant in ſemiſſem, ſed plerique alii in aſſem, unus, quod teſtator per legem ſucceſſionis intellixiſſet Edictum Ordinum Hollandiæ anni *1599.* ex quo proximi ſanguine in totum aſſem ſuccedunt, alii & longe plurimi (quorum ſententia obtinuit) quod cauſa teſtati cauſam inteſtati excludat, quodque adeo defunctus, qui ſororem naturalem potuit ſcribere heredem, hic, heredes ſcribens proximos, etiam ſororem naturalem videatur ex aſſe inſtituiſſe. Recte, ſi non addidiſſet, ſecundum legem ſucceſſionis ab inteſtato, per quam, ſi verum amamus, intellexit legem generalem ſucceſſionis, quæ, ubi habitaverat olim, & ubi erat defunctus, plena auctoritate valebat. Sed plurimorum ſententia vicit, atque ita, quod ad hereditatem probata eſt Curiæ ſententia 22. Nov. 1724. (23). Quod ad legatum nihil addo, ne tractem, quæ ab hoc loco aliena ſunt.



(22) Vide Boel ad Loenii *caſum* 21. p. 40. *vſ. Wat nu. & ſeqq.*

(23) *Obſerv. tumult. t. 9. n. 2091.*

## CAPUT XII.

*Ecqua ratione ſucceſſio inter Virum & Uxorem jure Romano placuerit, jure noſtro diſplicuit.*

Apud Romanos deficientibus Cognatis Vir & Uxor ſibi invicem ſuccedebant, & de eo eſt uterque *titulus ff. & C. unde vir & uxor*. Sed id jus apud nos exoleviſſe, ſeu potius nunquam receptum fuiſſe, certa res eſt: quis enim de ea ſucceſſione unquam fando audivit, vel litem motam vidit? Auctoritates quoque, ſi forte his delecteris, de Hollandia quam plurimæ ſunt ad manum (1). Inter auctores abrogantes etiam ille (2) eſt, qui alioquin omnes leges Romanas ſervandas contendit, quæ contraria lege abrogatæ non ſunt. Sed illa regula ſordet in ore ejus, qui ipſe tot leges ſua ipſius auctoritate abrogat, quin & ipſa regula vera non eſt, ut occaſione *l. 3. C. de ſecund. nupt.* ſupra oſtendi *lib. 2. cap. 4.* Quin, ſi adhuc dubites, ſucceſſionem inter virum & uxorem in Hollandia nullam eſſe etiam alio argumento potes diſcere. Non aliter ſcilicet cum inventario adiri hereditas poteſt, quam ſi nulli ſint Cognati, qui ſimpliciter volunt adire, ſoletque ea clauſula diplomatibus inventarii inſeri, maritum autem, ſimpliciter adire volentem, Cognatis cum inventario adituris, non præferri, Curiæ Hollandiæ, &, cum appellatum eſſet, 16. Oct. 1592. Supremæ Curiæ placuit (3); non alia, putem, ratione, quam quod maritus uxori nequeat ſuccedere, unde & Cognatos arceo, qui inteſtato ſuccedendi ſpem non habent, ut plenius forte alias probabo. Quod autem ajunt, aliquoties ſervatum, ut Fiſcus, deficientibus conjugis defuncti Cognatis, cum conjuge ſuperſtite commune patrimonium diviſerit, me plane latet, & multo magis, ita in judicio obtinuiſſe, ſolent enim qui res judicatas ſcribunt, quaſque Advocatorum rationes, etiamſi falſiſſimas, ut veras commemorare. Sed in re certa quid opus eſt ea ratione.

Si nunc quæras, qua ratione conjux conjugi ſucceſſerit apud Romanos, non aliam habebis, quam ex mutuo affectu, qui inter conjuges præſumitur, ex majore enim vel minore affectione lex ab inteſtato ſolet deferre hereditates, & inde eſt, quod facto divortio Edictum *unde vir & uxor* continuo ceſſet, ut eſt in *l. un. § ult. d. tit.* divortium quippe dirimit amicitiam, quæ huic ſucceſſioni cauſam præbuit, pars læſa odit adulterum vel adulteram, qui quæve ſuum cuique non tribuit, & pars lædens odit læſum, quod furtivos amores detexerit, & nocentem publicis vindictis expoſuerit.

Eadem ratio valet & in aliis juris Romani articulis. Donationes inter virum & uxorem eo jure non ſubſiſtunt, ſed tamen pro benigna & prolixa erga conjuges voluntate morte donantis confirmantur, quod tamen fallit, ſi contraria voluntatis mutatæ argumenta extent, ut ſi divortium poſt donationem intercesſit *l. 32. § 10. ff. de donat. inter vir. & uxor.* mala ſcilicet gratia. Unde & Ulpianus in *d.* §§ 10. 11. 12 & 13. operoſe diſputat, quæ ſint argumen-

(1) Grotius *introd. ad juriſpr. Holl. lib. 2. cap. 30. vſ. Want.* Groenewegen *ad d. vſ. & ad tit. C. unde vir & uxor.* Bort *de ſucceſſ. feud. edit. Belg. cap. 12. quæſt. 2. n. 6. 7. & 8.* Van Leeuwen *R. H. R. lib. 3. cap. 15. num. 7.*

(2) Groenewegen *ad § 2. Inſt. de donat.*

(3) Neoſtad. *Deciſ. Supr. Senat. 7.*

menta mutatæ voluntatis. De quo etiam alia occaſione diſputabam *lib.* 2. *cap.* 8.

Ex conjugali igitur affectione eſt legitima conjugum ſucceſſio, eaque ceſſat ex ira & offenſa conjugum. Sed ut moribus id jus exolevit, an ſic quoque exolevit amor conjugalis, qui ei cauſam præbuit. Cave, ut dicas, & nemo etiam dixit. Et ſecundum hæc æquius & melius eſſet, ut conjux conjugi adhuc ſuccederet, ſi verum ſit, eam eſſe Cognatorum ſucceſſionis rationem, qua præſumitur, Cognatis ſuis defunctos optime voluiſſe, nemo enim, quam conjux eſt, in quem hoc magis cadit, quin ſi ſola eſſet hæc ſuccedendi ratio, conjux etiam Cognatos excluderet, quum generaliter negari nequeat, Conjugem etiam pro Cognatis diligi. Huc facere videri poſſet § 22. *cap.* 2. *leg. Zeland.* qui ait, liberis ad Parentis defuncti hereditatem non venientibus, totum patrimonium conjugi ſuperſtiti cedere, quaſi nempe Edicto ſucceſſorio in legitimis heredibus locus non eſſet, ſed potius eſt, ut dicamus, in *d.* § 22. conjugi ſuperſtiti totum relinqui, quaſi partem liberi ex defuncti hereditate jam haberent, accipiendus enim eſt *vſ. ende of 't geen* § 22. de caſu, quo liberi, ut bona, collationi obnoxia, ſervarent, primum defuncti hereditatem repudiant, & ſic malo explicare *d.* § 22. quam *Edicto unde vir & uxor* in Zelandia locum facere.

Sed quæ tunc ratio abrogati ſive uſu non recepti Edicti? Grotius (4) nullam reddit, & ſane præſtat nullam reddere, quam eam, quæ ratio non eſt. Sed quid diſputamus, ſi Ordines rem ipſam definiverint, & ſic vulgo placet (5), & eo adhibent § 19. *polit. Ordonn. van Holland.* Perperam, ſi quid judico. Abrogat quidem ille § 19. omnia jura ſuccedendi, ſive ex jure Romano, ſive ex Patrio profecta, quæ ea lege non continentur. Sed ſi illum § 19. tam generaliter intelligas, vix eo magis fatuum invenies, tunc enim, præter alias ſucceſſiones non paucas, etiam Fiſci ſucceſſio erit abrogata, nam neque hæc § 20. d. Edict. aut ſeqq. continetur, ſed abrogat ille § 19. duntaxat ceteras Cognatorum ſucceſſiones, prærerquam quæ *d.* §§ proponuntur, ſive derogat tantum ſucceſſionibus, quæ ei Edicto ſunt contrariæ. Quæ communis eſt legum Hollandicarum clauſula, quæ etiam in § 41. *d. polit. Ordin.* poſita eſt, & ex quo d. § 19. interpretandus. Denique ſi *d.* § 19. *Edictum unde vir & uxor* ceſſare jubeat, certiſſimum tamen eſſet, locum habere in Hollandia iis locis, ubi, abolita *d. polit. Ordin.* ſervatur Edictum Ordinum Hollandiæ 18. Dec. 1599. quia, enumeratis ibi ſucceſſionibus, addit § 14. omnes alias ſucceſſiones, de quibus nihil id Edictum ſtatuit, ex jure Romano eſſe definiendas, *te zullen gereguleert worden na de wereltlyke beſchreven Regten*. Ex quo alius Hollandus (6) effecit, ſucceſſionem inter virum & uxorem adhuc ſervari, ubi ſervatur d. Edictum 18. Dec. 1599. ſed veriſſimum eſt, eam in nulla Hollandiæ parte fuiſſe frequentatam vel adhuc frequentari.

Inepta igitur eſt auctoritas, qua Groenewegen utitur ad abrogandum *Edictum unde vir & uxor*, at longe ineptior ratio,

(4) *Introd. ad juriſpr. Holl. lib.* 2. *cap.* 30. *vſ. Want.*

(5) Groenewegen *ad tit. C. unde vir & uxor*.

(6) Boel ad Loenium *caſ.* 121. p. 752. *vſ. En Vervolgens*.

Digitized by Google

tio, quam in hanc rem adducit (7), idque, ait, *propter conjugalem bonorum communionem, quam huic ſucceſſioni ſurrogaſſe videntur mores noſtri*. Quæ ratio & aliis placuit (8), ſed longe alieniſſima eſt ab hoc argumento. Non quærimus, quo patrimonio primum moriens deceſſerit, majori, an minori, & an ex communione bona ſua auxerit, an minuerit ( utrumque enim accidere poteſt ) ſed quærimus, ecqua ratione, quicquid reliquit, apud nos ad ſuperſtitem conjugem pervenire nequeat, ut potuit apud Romanos deficientibus Cognatis? Sin ajas, quia ſuperſtes ex communione bonorum rem ſuam auxit, id ais, quod eſt incertiſſimum. Et quid ſi ex communione perdiderit, tunc ſucceſſio obtinebit? ſed ſeria refutatione hæc videntur indigna.

Alia ratione pro abrogato Edicto utitur alius Hollandus (9), nihil moratus *d.* § 19. Ait ille, ſucceſſionem conjugum hic nunquam eſſe receptam, & addit, *neque etiam recipi debere*, ei enim adverſari utriuſque de ſucceſſione juris Hollandici regulas, & Aaſdomici, *'t naaſte bloed, erft het goed*, & Schepenſdommici, *'t goed gaat, daar 't van daan komt*. Quo neſcio an quicquam dici poſſit pejus. Jus utrumque in Hollandia, eſt de ordine ſuccedendi inter Cognatos, quum de his agitur, quæſitum eſt de præſumta mente teſtatoris, jus Aaſdommicum in omnibus defuncti bonis, undecunque provenerit, propiorem ſanguinem præfert, ex mente ſcilicet defuncti, ſed jus Schepenſdommicum præfert latus; unde bona profecta ſunt, ſi ex altero latere nihil defunctus acquiſivit, idque rurſus ex defuncti mente, & ſane inter Cognatos utraque ſententia habet rationem, & hic agimus de ſucceſſione, quæ obtineret deficientibus Cognatis. Fiſci utique ſucceſſio apud nos certo caſu obtinet; ſed an Fiſcus propior ſanguis? aut inde bona profecta? Servata Fiſci ſucceſſione ſcire velim, cur conjugalem aboleamus? Ex lege 12. Tabularum proximus Agnatus familiam habebat, ſed Edictum Prætoris *unde vir & uxor* ei adverſari cui unquam in mentem venit ſano?

Hæc ſufficiant de jure Hollandico & Zelandico, nam aliarum Gentium leges vel conſuetudines hic recenſere res eſſet operoſæ & inutilis diligentiæ. Satis mihi videor probaſſe, nullo jure *Edictum unde vir & uxor*, in Hollandia abolitum fuiſſe, nec eſſe rationem, cur aboleretur, & id eſt, quod mihi probandum ſumſeram. Laudo igitur Lambertum Goris (10), qui tantum laboravit, ut id Edictum in Gelria vel ſervaretur, vel, ſi antiquatum, in uſum revocaretur.

## CAPUT XIII.

*De Retractu nonnullæ quæſtiones.*

DE origine & ratione retractus non ineleganter agit Jacobus Curtius *lib.* 2. Εἰκας. *cap.* 15. ingenue etiam profeſſus, retractum habere aliquid ex iniquo. Ego vero omnem retractum, quo hodie utimur, ex quacunque demum cauſa deſcendat, non dubitem pronunciare iniquiſſimum, quum jus quæſitum emtori auferat, minus utique idonea, quam eſt emti cauſa; ſi mihi non credas, credes forte Imperatoribus, id

(7) Boel *ad Loen. d. caſ.* 121. *p.* 750. *w. en Verv.*
(8) Van Leeuwen *R. H. R. lib.* 3. *cap.* 15. *num.* 7.
(9) Bort *de ſucceſſ. feud. Holland. edit. Belg. cap.* 12. *quæſt.* 2. *num.* 6. 7. & 8.
(10) *Adverſ. tract.* 3. *cap.* 12.

Digitized by Google

id adfirmantibus in *l.* 14. *C. de contrab. emt. & vendit.* Ex ea tamen *lege*, & aliis nonnullis efficiunt, etiam jure civili retractum obtinuiſſe, ſed, ut hodie frequentatur, profecto non obtinuit. Naſcitur hodie ex cognatione, vel ex communione ſeu ſocietate, vel ex vicinitate agrorum, & recte ab aliis eſt obſervatum, Conſtitutionem Friderici, quæ exſtat *lib.* 5. *Feud. cap.* 13. juri retractus introducendo & propagando cauſam dediſſe.

Et, ſi me auctorem ſequaris, ex jure feudali omnis retractus videtur originem traxiſſe. Nempe feuda, etiam quæ olim licebat vendere, non Vaſallis duntaxat videbantur data, ſed & ejus Cognatis, ut Inveſtituræ Codicillo fere ſolet inſeri, unde & iis jus qualecunque quæſitum, indeque retrahendi facultas conceſſa credebatur, quæ ſemel recepta vires quæſivit eundo, & a Feudalibus ad Allodialia extendi cœpit, etſi in his non eadem plane eſſet ratio, quam in illis. Unde Feuda ubique retrahuntur, Allodia non æque. Sane in ipſa quoque Hollandia omnium fundorum conditio olim clientelaris fuit, nam exceptis Nobilibus & qui bene Nati vocabantur, omnes fundorum poſſeſſores non tantum ad viliora ſervitia tenebantur, ſed erant quaſi vaſalli, ſervitiis feudalibus obſtricti, quam in rem vide quoddam Florentis Pinguis privilegium, iis, qui Oudetkerk habitabant, datum 15. Jul. 1097. (1) cujus conditionis, cetera obſoletæ, mirum non eſt veſtigia ſupereſſe.

Quærunt, an jus retractus apud Hollandos ſit pro jure communi, & prolixe in hanc rem diſputatum (2). Sunt qui ajunt (3). Sunt qui negant, etiam Grotius (4). Et magis eſt, ut horum ſententia vera ſit, atqui ita retractus tantum locum habeat, ubi per legem vel conſuetudinem obtinere probari poteſt. Idque & ideo, quia etiam generaliter JCtis placuit (5), totam retractus materiam eſſe conſuetudinariam & ſtatutariam. Atque ita hic quoque; neque enim tanti ſunt vel Græcorum vel Germanorum leges vel conſtitutiones, ut hæc *juris communis* nomine recipi poſſint. Nulla etiam lex generalis de hoc argumento lata eſt, ſed tot ſpecialia Statuta exſtant, quæ vel ad partes nonnullas Hollandiæ, vel ad ſingulas Urbes pertinent, ut, ſi has recenſere, & jus Zelandicum addere placeret, integer Commentarius eſſet ſcribendus. Amœniora quædam delibabimus.

Miraberis forſan quæſitum eſſe, & tamen quæſitum eſt, an jus retractus etiam in feudis obtineat? & ſunt teſtes, qui ajunt *Conſil. Holl. t.* 1. *conſil.* 185. ſe nunquam vidiſſe retractum feudalium, quæ ſtolida ratio eſt, etiam a conſulentibus ibi refutata, ſed præter ea, quæ modo dicebam, per univerſam Hollandiam, conſuetudo eſſe fertur, ut feudalia quam maxime poſſint retrahi (6), & anno 1593. teſtati ſunt homines feudales (7), eſſe jus antiquiſſimum in Hollandia, ut feuda, quæ a Gravionatu, Vaſallis aut Curtibus Gravionatus tenentur, a Cognatis intra annum, quo ſciverunt, poſſent retrahi. Idemque juris eſt apud Zelandos ex § 10. *legum Ze-*

(1) *Plac. II.* 5. 9. 1. *num.* 32.
(2) Apud Coren *obſervat.* 32.
(3) *Deciſ. mixt.* 111.
(4) Semel *Conſil. Holl. t.* 3. *conſil.* 148. & iterum *eod. tom. conſil.* 201. Van Leeuwen *ad* § 19. *conſuet. Rynl. n.* 4. *& ſeqq.*
(5) Sande *deciſ. lib.* 3. *tit.* 5. *defin.* 1.
(6) *d. deciſ. mixt.* 111.
(7) Apud Coren *d. obſerv.* 32.

*Zeland. cap.* 2. ita tamen, ut annus ibi non computetur niſi a tempore, quo Cognati retrahentes nomen ſuum profeſſi ſunt *in der Graven of Rentmeeſters boek*. Speciales etiam quorumcunque fere locorum leges feudorum retractum probant, & ſic § 19. *conſuet. Rynland.* Hugo tamen Grotius 9. Sept. 1613. reſpondit (8), neque ibi in Hollandia feudalia poſſe retrahi, ubi allodialia retrahuntur, niſi probatum ſit, uſu quoque ibi receptum eſſe feudalium retractum: Non diſſentio, ſi Statuta duntaxat allodialium meminerint, ſin autem ſimpliciter immobilium, huic ſententiæ nolim ſubſcribere. Ad hæc Grotius in facto conſultus erat, an Toparcha ſive dominus loci poſſit retrahere? & nunc non poſſe, mox dicam latius.

Etiam Toparchæ ſive locorum Domini, Ballivii & Sculteti multis in locis jus retractus ſibi vindicant intra hebdomadas ſex poſt annum, qui Cognatorum aliorumque retractui datus eſt, elapſum (9). Idque Balliviis & Scultetis in Rynlandia (*Officiers*) competere palam ait § 35. *conſuet. Rynland.* atque ita ſibi quoque judicandum videri 1. Mart. 1633. Judices Rynladici reſponderunt (10). Certe Ballivio Rynlandiæ id jus palam quoque tribuit Grotius *introduct. ad Juriſpr. Holl. lib.* 3. *cap.* 16. *vſ. in Rynland.* In *d.* § 35. ſimpliciter dicitur *den Officier*, de reliquis Balliviis & Scultetis Grotius tacet, memorare contentus, etiam Toparchas hic illic eo jure uti. His, quas dixi, perſonis jus retractus competere eſt, qui putat defendi poſſe (11), licet ille ipſe aliis locis (12) id jus appellet uſurpationem, ad vexandos homines introductam, & ſic quoque a Curia judicatum eſſe. Sic homines, qui ſibi non conſtant, ſolent variare ſententiis. Interea veriſſimum eſt, cum Scultetus *in Soetermeer* retractum ſibi peteret, Curiam 25. Apr. 1614. (13) eum repuliſſe, atque ſi nullo jure peteret. Quam ſententiam omnino probo eamque in rem obſervandum eſt, ex § 39. *ordin. politic. Holland.* nulli Toparchæ, Ballivio vel Sculteto competere jus retractus, niſi cujus de eo privilegium illo anno 1580. fuiſſet confirmatum, de qua confirmatione nihil quicquam conſtat. Ubicunque autem res inciderit, utemur illo § 39. neque enim eſt, unde eludatur ejus auctoritas. Vulgares ſcriptores ejus ſanctionis non meminiſſe, non eſt, cur mireris, ſed cur neque Grotius, haud liquet. Ceterum quamvis non eſſet illa ſanctio Ordinum *in d.* § 39. adhuc verius putarem, jus retrahendi Toparchis, Balliviis & Scultetis non amplius competere, etiamſi largiamur, id jus olim fuiſſe commune. Utique jus ſanguinis, ſocietas vel vicinitas nihil illis tribuebat, ſed, ut modo dicebam, ſola agrorum ſubjectio. Inde forte Gravionibus & Toparchis jus retractus, inde & Balliviis, qui hos repræſentabant, & inde Scultetis, qui Ballivios ſuos. Nunc autem exolevit illa ſervilis conditio, & agris liberis, jus ex ſubjectione ortum, dixerim ceſſare. Leges antiquas ea de re has reperi. Ait § 35. *legum* quas Gorinchemenſibus

(8) *Conſil. Holl. t.* 3. *conſil.* 201.

(9) Grotius *introd. ad Juriſprud. Holl. lib.* 3. *cap.* 16. *vſ. in Rynland.* Coren *obſerv.* Neoſtad. *deciſ. Senat. Supr.* 29. *Conſil. Holl. t.* 3. *d. conſil.* 201.

(10) Apud Van Leeuwen *ad d.* § 35.

(11) Van Leeuwen *ibidem*.

(12) Idem *R. H. R. lib.* 4. *cap.* 19. *n.* 12. & ad Peckium *de arreſt. lib.* 5. p. 190.

(13) *Conſil. Holl. t.* 3. *Amſtetd. append.* p. 43.

Digitized by Google

ſibus Otto Arkelanus dedit 11. Nov. 1382. (14) *De Heer zal de na-koop hebben van alle erffenis, huiſen en jaargeld, in 't Schependom van Gorinchem verkogt werdende, 14. dagen lang na dat den eigendom gegaan is.* Idem continetur in § 14. *legum*, quas iiſdem dedit Wilelmus 24. Aug. 1412. (15) niſi quod in *d.* § 24. Poſt *Jaargelden* ſequantur *Rentebrieven*. Rurſus Otto Arkelanus in § 35. *legum*, quas 11. Sept. 1382. (16) Dalemmenſibus dedit: *de Heer zal. geen na-koop hebben van huyſinge, erffenis of jaargeld, dat in onſe Heerlykheid verkogt word.* Porro ait § 2. *legum*, quas Arnoldus van Gent Hardinxveldanis dedit 1413. (17) *Ses weken na de weet aan de Schout gedaan is, en die tyd overſtreken, den Kooper hout het land, uytgeſeit die Poorter is of word.* His addo § 21. *legum*, quæ Liesveldanis datæ ſunt 11. Jan. 1541. 17. Mart. 1570. & 14. Maj. 1637. (18) qui § ſic habet. *Zoo wie nu voortaan eenige landen koopt, die zal den Heer de nakoop gunnen en geven voor 't regt, daar toe ſtaande, zoo verre de Heer de naaſtinge van dien zelf niet begeerde.* Dominus in Ryſwyk intra ſex hebdomadas poſt annum etiam retrahit ex § 148. *legum Ryſwycenſ.* (19). Sunt & aliæ aliorum locorum leges ſpeciales, ſed quid refert omnes recenſere.

In Hollandia & Zelandia retractus non duntaxat locum habet in rebus immobilibus, ſed & incorporalibus, quæ jure immobilium cenſentur; retrahuntur itaque reditus & cenſus, non tantum ex Grotii auctoritate *introd. ad jurispr. Holl. lib. 3. cap. 16. vſ. een beſitter*, ſed & id ipſum ſtatuitur § 9. *conſuet. Middelburg. t. 11.* & *conſuet. Rynland.* Itemque decimæ & emphyteuſis: *d.* § 19. Sed quid dicemus de terra paluſtri vendita, *Veenen*? & in ea retractui locum eſſe Friſiorum Ordines probarunt *leg. Friſ. lib. 1. tit. 12.* § 25. idque etiam quamvis fundus non eſſet venditus. Sed noli id protrahere ad omnem aliam ſuperficiem fundi venditam, ut ſunt grandes arbores ſilvæ non cæduæ, has certe retrahi non poſſe Senatus Pariſienſis 22. Apr. 1583. judicavit (20). Eſtque longe major ratio in *Veenen*, quam in arboribus, quod enim ex illis effoditur, ipſe fundus eſt, arbores, quæ exciduntur & eruuntur, non æque. Poſſunt & hæ, ſuo ſenſu, quamdiu excisæ non ſunt, pars fundi dici non tantum, ſed & fructus *l.* 44. *ff. de rei vind.* Ubi autem *landen en erven* retrahuntur, poſſe & *Boomgaarden* retrahi; recte reſponſum eſt *Conſil. Holl. tom. 4. conſil.* 331.

Nunc qui potiores ſint in retrahendo, videamus. Et traditur (21) regula, remotiorem a propiore Cognato excludi, ſi ſimul petant, ſin autem alius poſt alium, eum, qui prius retraxit, præferri. Sed ex unius hominis teſtimonio nolim regulas petere, ad majores auctoritates tranſeo. Proximiorem remotiori, ſed qui prius actionem inſtituerat, cedere, quum de feudo ageretur, tam inferior judex in Maaslandia 6. Mart. 1526., quam, cum de appellatione cognoſceret, Curia Hollandiæ judicavit 11. Oct. 1535. (22) Et rurſus minorem filiam,



(14) Kemp *Beſchryving van Gorichem* ad eum annum.
(15) Kemp *ibid.* ad annum 1412.
(16) Idem *ibidem* ad eum annum.
(17) Idem *ibidem* ad eum annum.
(18) Oudhoven *Zuyt-Holland.* p. 307.
(19) *Conſil. Holl. tom. 5. conſ.* 160.
(20) Ann. Robertus *rer. judic. lib. 3. cap.* 9.
(21) A Neoſtadio *deciſ. Supr. Senat.* 29.
(22) *Deciſ. mixt.* 111.

quæ prius agit, majorem repellere eidem Curiæ, & Supremo Senatui placuit anno 1645. (23) etiam in cauſa feudali. Sed in Zelandia idem juris eſſe, dicere non auſim, nam, quum de feudo quoque ageretur, ex § 10. *leg. Zeland. cap.* 2. proximior, majorque, & mas, remotiori, minorique, & fœminæ ſemper præferuntur, nulla enim ibi prioris petitionis mentio. Quare generaliter admiſerim eos, qui jus potius habent, dummodo proximior, majorque & mas retractum petant ante ſententiam pro remotiore minoreque & fœmina dictam, atque ita palam eſt in § 10. *Conſuet. Middelburg. tit.* 11. In Hollandia, ut dixi, ipſa petitio videtur dare προτιμήσιν, & inde ait § 26. *Conſuet. Rynland.* ſi plures ejuſdem gradus retractum petant, eum præferri, *die zyn regtdag eerſt debite heeft doen dienen*. Quod ſi omnes eodem tempore egerint, omnes admittuntur ex § 27. *earundem Conſuet.* Et ait § 34. *leg. Middelharniſſ. onder meer die den Verkoper even na beſtaan, word gepræfereert, die eerſt ſpreekt, en de naaſting verſoekt*, & ita etiam § 33. *leg. Puttenſ.* 1587. Ceterum ſi ex cauſa ſocietatis petatur retractus, etiam ex § 12. *Conſuet. Middelb.* ſola petitio potiorem facit, alioquin inter ſocios omnino præfertur, qui ex majore parte ſocius eſt *d.* § 12. uſque ad ſententiam nempe, id enim ex *d.* § 10. in hoc § 12. ſupplendum videtur. Atque inde, ſicuti ſocium ex pari parte excludit ſola petitio *d.* § 12. ita & videtur excludere ejuſdem propinquitatis Cognatum *arg. d.* § 12. proximiorem enim non excludit, niſi ſententia *d.* § 10. in pari quippe cauſa quodlibet præcipuum prærogativum tribuit. Cum remotior petiiſſet & obtinuiſſet, & poſt appellationem Curia Hollandiæ ſententiam declaraſſet eſſe nullam, & de integro apud ſe agi juſſiſſet; proximiori ſalvum eſſe retrahere & remotiori præferendum, quia nulla eſt ſententia, reſponſum eſt *Conſil. Holl. tom.* 4. *conſil.* 386. Dubito, an recte, certe ubi ſola petitio proximiorem excludit, alioquin dicendum eſſet, ne quidem ſententiam, a qua appellatum eſt, quicquam efficere, neque enim, ſi proprie loquamur, ſententia, a qua appellatum eſt. Qui autem duplex jus habet, unde retractus competit, ei præfertur, qui unum duntaxat § 34. *Conſuet. Rynland.* Atque in Curia Hollandiæ *9. Sept. 1619.* cum ſocius & cognatus emiſſet, & alius cognatus retractum peteret, ſecundum emtorem litem dedit, *ob duplex vinculum*, ait ſcriptor ejus ſententiæ (24). Quum dominus in Middelharniſſe & ante cognatos retractum peteret, apud Curiam Hollandiæ repulſam tulit, inque eandem ſententiam etiam Supremus Senatus inclinavit (25). Si ſcire cupis, quæ alii dixerint vel ſcripſerint de foro præcedentiæ inter plures retrahentes, adi Grotium *introd. ad juriſpr. Holl. lib.* 3. *cap.* 16. *vſ. maar indien.* Van Leeuwen *R. H. R. lib.* 4. *cap.* 19. *n.* 13. & ad *d.* §§ *Conſuet. Rynland.* Huberum poſt *tit. ff. de reſcind. vendit. n.* 18. & Voetium ad *tit. ff. de lege commiſſoria n.* 30.

## CAPUT XIV.

*De Retractu aliæ adhuc Quæſtiones.*

VUlgo jactatur, qui retrahit, in emtoris locum ſuccedere. Unde quæ-

(23) In annotatione poſt *d. deciſ.* 111.
(24) *Conſil. Holl. tom.* 3. *Amſterd. append.* p. 51. & 52.
(25) Coren *obſerv.* 32.

quæſitum, an & adjecti pretii præmium, quod emtor habuit, retrahendi teneatur reſtituere? Et, non teneri, ſed emtori cedere, etiam alii recte ſcripſerunt (1): non enim ſuccedit, niſi in emtionem, a qua ſeparatum eſt id præmium, quod non eſt niſi donatio quædam, in eum collata, qui pretium licitandi auxit. Inventum eſt id præmium ad incitandos, ejus dulcedine, emturientium animos, nec quicquam refert, qui id obtinuit, rem emerit an non emerit. Quæ omnia, emtione jam tota abſoluta, in ipſo ceſſant, qui nullo, ne ſpei quidem beneficio, venditorem juvit.

Diſputari video, quæ in actionem retractus veniant. Ex § 31. *Conſuet. Rynland.* quodcunque emtor diminuerit, antequam retractus fieret, judicis arbitrio reſtituit, ſed ex § 16. *t.* 11. *Conſuet. Middelburg.* arbores cæſæ & omnia ruta cæſa, dummodo ante retractum denunciatum evecta, ad emtorem pertinent, ut ibi retractus reſolvat emtionem, quæ fuit perfecta & pure contracta, in Rynlandia autem ſub conditione. Rurſus ex § 30. *Conſuet. Rynland.* meliorationes emtori refundit, qui retrahit, ex § 17. *t.* 11. *Conſuet. Middelb.* neceſſarias impenſas duntaxat, nulla admiſſa fructuum compenſatione contra *l.* 48. *ff. de rei vindic.* Sunt ſane illi §§. qui non ſatis defendi poſſunt, quum, qui retrahit, utique in emtoris locum ſuccedat, atque ſi ipſe emiſſet, ſubducta nempe prioris emtoris perſona: defendi, inquam, ſatis non poſſunt, niſi retractum addictioni in diem comparaveris, & ſic errorem errore diſſimulaveris. De fructuum reſtitutione ſic judicatum invenio. Curia Hollandiæ 14. Mart. 1537. (2) emtorem fructus a tempore litis conteſtatæ reſtituere damnavit, & rurſus 26. Apr. 1563. (3) ſed ult. Oct. 1550. (4) damnavit in fructus, quos emtor perceperat a tempore, quo retractor pretium conſignaſſet. Plane videbantur omnes fructus reſtituendi, quia retractus quædam eſt reſtituendi ſpecies, factoque retractu conſtitit, et nulla cauſa poſſediſſe emtorem. Ex bono & æquo tamen rationem habet, non niſi a tempore conſignationis fructus reſtitui, ſic enim retractor habet fructus, ex quo pecunia caruit, & ita fere JCti ſentiunt (5).

Memoratur apud Cujacium *Conſultat.* 109. Lex quædam Belgica, qua nullo tempore jus retractus perimeretur. Quod non animadverto, quemadmodum commode intelligatur, niſi de ſimili lege, atque eſt ea Friſiorum *leg. Friſ. lib.* 1. *cap.* 12. § 5. ex qua ante tres proclamationes factas integrum manet jus retractus: legem enim, qua nullo penitus modo jus retractus aliquando excludi poſſet, neque exſtare novi, neque eſſe facile crediderim. Statuta autem, tempora, quibus retrahendi facultas circumſcribitur, varia ſunt, & quidam Hollandi exiſtimant, ſimpliciter durare annum vel annum diemque (6), ſed retractus præſcriptio diverſis locis valde diverſa eſt, & tempus, unde curerat, quoque diverſum. Utrumque probarem, ſi tanti eſſet ſingulorum locorum



(1) Jacobus Curtius *Eixag. lib.* 2. *cap.* 6.
(2) *Deciſ. mixt.* 92.
(3) *Deciſ. mixt.* 137.
(4) Neoſtad. *decad.* 2. *obſerv. feud. cap.* 9.
(5) Wiſſenbach *ad ff. diſput.* 36, *n.* 16. & Struv. *ad ff. exercit.* 23. *n.* 63.
(6) Neoſtad. *deciſ. Supr. Cur.* 29. & *deciſ. mixt.* 111.

Digitized by Google

rum leges ſpeciales commemorare (7). Hollandi ſimpliciter ajunt, contra retractus præſcriptionem neque ex abſentiæ, neque ex ignorantiæ, neque etiam ex cauſa minoris ætatis, ullam reſtitutionem dari. Inter regulas, quas retractui dictat Neoſtadius, etiam hæc eſt *deciſ. Curiæ Supr.* 29. & alii quoque ſic ſapiunt *Conſil. Holl. tom.* 4. *conſil.* 125. & *Conſil. Holl. tom.* 5. *conſil.* 160. & ex Neoſtadio ſic quoque Voet ad *tit. ff. ex quib. cauſ. major. num.* 14. Quod parum rationis habet, neque eſſe putarem quicquam, unde probari poſſit: nam quod Neoſtadius *d. deciſ.* 29. id ex eo efficit, *quod retractus contra naturam & rationem juris ſit introductus*, cave, ut pro ratione tibi obtrudi patiaris, niſi conſtitueris In retractu omnia jura abolere. Ipſe ille Neoſtadius *decad.* 4. *obſervat. feudal. cap.* 8. poſtquam eandem regulam repetiiſset contra lapſum fatalium retractui præſcriptorum, nullam eſſe reſtitutionem, in hanc rem adducit ſententiam quamdam Curiæ feudalis, latam 12. Sept. 1560. & ibi deſcriptam, & ea quoque auctoritate utitur Boxelius *not. ad Neoſtad. de ſucceſſ. feud. Holl. cap.* 5. *num.* 75. Sed, ni fallor, perperam. Si vel id diceret una ſententia, me certe ad abrogandum jus Romanum nequicquam moveret, ſed non dicit, video ibi, compenſatis expenſis, rejectionem eſſe libellum, quem vocant, civilem, quam impetraverat filius, qui nullam plane adferebat cauſam reſtitutionis ad retrahendum feudum, quod pater anno 1551. vendiderat, & *filio conſcio* anno 1555. in emtorem tranſcripſerat. Ecquis ſine idonea reſtitutionis cauſa reſtitutionem admiſerit? Deinde proponebatur, patrem feudum tranſcripſiſſe *filio conſcio*, & vulgo traditur (8), qui in emtionem conſenſit, juri retractus renunciaſſe videri; cui ſententiæ etiam argumenta præbent *l.* 26. § 1. *ff. de pignor. & hypoth. & l.* 8. § 15. *ff. quib. mod. pign. vel hypoth. ſolv.* Igitur, ſi me audias, in facto verſatur, danda, an neganda ſit reſtitutio in integrum, idque ſatis probat libellorum civilium impetratio, etiam in hoc argumento recepta. Sane exempla ſunt reſtitutionum datarum, nam quum contra præſcriptionem, aliamque, ut metuebat, negligentiam, in retractu commiſſam, actor impetraſſet reſtitutionis diploma, Curia Hollandiæ 26. Apr. 1563. (9) id non rejecit, ut ſolet alioquin, ſi petitio iniqua videatur, ſed non neceſſarium eſſe actori ſententia declaravit.

Ceſſat retractus in re, quæ publice venditur, ita enim generaliter traditum eſt, (10) & ſic ſpecialiter § 14. *tit.* 14. *Conſuet. Midd.* ſive ex venditio ſit voluntaria, ſive neceſſaria ex decreto Judicis.

Etiam Conſuetudo, quam Judices Rynlandici 16. Maj. 1551. teſtati ſunt (11), in hæc verba concepta eſt, *dat, zoo wanneer eenige verkogte Landen zyn, uitbootlyke Kerkgeboden of Regtdaagſche geboden gehad hebben, dat inſchelyk, nogt geuſeert is geweeſt, dat er als dan eenige ſinninge of naaſtinge valt.* Cujus juris non aliam rationem eſſe puto, quam

(7) Grot. *introd. lib.* 2. *cap.* 16. *vs. de plaatſelyke.* Groenewegen *ad l.* 16. *ff. de reb. auctor. jud. poſſ.*

(8) Huber. *prælect. poſt tit. ff. de reſcind. vendit. n.* 22.

(9) *Deciſ. mixt.* 134.

(10) Neoſtad. *deciſ. Supr. Cur.* 29.

(11) Exhibet van Leuwen, ſemel ad § 20. & ſurſus ad § 29. *Conſuetud. Rynl.*

quam quod in publica venditione jus retrahendi habentibus parum aut nihil præjudicatur, nam & iis, quemadmodum quibuſque aliis venditio palam denunciatur, ita ut, quicunque in ea non emunt, juri ſuo renunciaſſe quodammodo videri poſſint. Aut hæc aut nulla ejus juris ratio eſt; quod enim quidam defendunt (12), ideo in publica venditione retractum ceſſare, quia Dominis & Scultetis ſolvitur *het pond-geld*, nihil eſt; eorum enim diverſa ratio eſt. Præſtatur illud tributum, quod *pond-geld* appellatur, quia auctionis publicæ commodo onus quoque adjungi placuit pro exhibitis Officialium operis, in auctione autem publica ceſſat retractus, quia ſic non eſt, ut circumveniri videantur, qui jus retractus habent, quemadmodum ſi clam fiat venditio. Attamen Judices Rynlandici 29. Jan. 1591. conſuetudinem eſſe teſtati ſunt, ut ſoluto τοῦ *pond-geld* ceſset retractus, ac ſi nempe datio τοῦ *pond-geld* eſſet retractus redemtio, & ita Curia Hollandiæ, ac, cum de appellatione cognoſceret, Supremus Senatus 22. Dec. 1657. judicaverunt (13). Sed perperam, etiam quod τὸ *pond-geld* non pertinet niſi ad dominos & officiales, non ad alios, qui jus *retractus* habent, & quod neque conſtat, dominos & officiales eo jure ſemper probe recte uti. Fortaſse generale eſse dicemus, quod ait § 34. *legum Middelburg. Ende zal men verkoopen by drie Sondagſche geboden, en die binnen die tyd komt, en den Verkooper nader als den Kooper beſtaat, zal den koop hebben.*

Si ceſset retractus in publica auctione, utique etiam ceſsat in ea, quæ fit per ſubhaſtationem, ut judicato ſatisfiat, nulla enim eſt, quæ plures denunciationes & majores ſolemnitates deſiderat, & intereſt etiam creditorum, ne, propter metum retractus, ab haſta repellantur emtores, & ſic, tanquam in re liquida, reſponſum eſt *Conſil. Holl. tom. 4. conſil.* 195. *quæſt.* 2. & traditum a Matthæo *de auction. lib. 1. cap. 16. num.* 41. &, ut ſupra dicebam, in ſubhaſtatione quoque nominatim retractum excludit § 14. *art.* 21. *Conſuet. Middelb.* Secundum hæc decerne, an de cauſa, quam ſic audies, juſtius judicaverit Curia Hollandiæ, an Senatus Supremus. Quum Titius, facultatibus lapſus, plane ad ἀπορίαν perveniſset, ejus bonis Curatores dederunt Scabini Harlemmenſes, ex quorum juſſu (& auctoritate Titii bona publice diſtrahunt Curatores, interque ea, affixis programmatibus, tria prædia in territorio Sevenbergenſi. Quum ea veniſſent vili, ut dicebatur, pretio, Sempronia, Titii ſoror, ea retrahit, unum jure ſanguinis & communionis, duo alia jure ſanguinis duntaxat; id ſibi licere rata ex § 2. & 4. *Statut. Sevenberg. titulo van Naderſchap.* Negant emtores, retractui hac in ſpecie locum eſse, primum, quod bona venierunt publice, tunc enim ceſſare id jus, quia conſanguineis & ſociis, ad emendum quoque invitatis, juxta cum aliis emere jus faſque eſt, quod fere aliter obtinet in emtione privata, quæ fit abſque ulla denunciatione publica, & ſane per ea, quæ dixi, de eo jure vix dubitare licet, niſi in contrarium ſint quorumdam locorum ſingulares leges. Deinde ajunt emtores, ut in omnibus fere emtionibus publicis ceſſat retractus, ſic magis ceſſare in iis, quæ fiunt per [illegible] ſubha-

(12) Grotius & Neoſtadius d. locis.

(13) Van Leeuwen *R. H. R. lib.* 4. *cap.* 19. *num.* 12.

ſubhaſtationem, ut judicato ſatisfiat; non inepte igitur Matthæum *de auction. d. lib.* 1. *cap.* 16. *num.* 41. diſtinguere inter auctionem voluntariam & judicialem, plane ut etiam diſtinguit § 17. *Statut. Sevenberg.* Hanc, de qua agimus, venditionem, ſi cavillari animus eſt, non eſſe factam, ut judicato ſatisfiat, ſed tantundem valere, quia non erat voluntaria, utpote Judicis auctoritate facta, ut creditoribus, qui alias exſequerentur judicata ſua, quam minimo eorum detrimento poſſet ſatisfieri. Tandem ajunt emtores, propria hic bona Titii non veniiſſe, nam Curatoribus datis ad ipſas Titii preces, ipſum bonis ceſſiſſe creditoribus, & curatores magis repræſentare creditores, quam debitorem, ſi audiamus Ulpianum in *l.* 2. § 1. *ff. de curat. bon. dand.* Scabini Sevenbergenſes, his rationibus non moti, ſecundum ſororem retrahentem judicarunt 14. Jul. 1714. & ita quoque, ex appellatione, Curia Hollandiæ 26. Nov. Quum rurſus appellatum eſſet ad Senatum, quinque apud nos Senatores alia ſententia utebantur, vel tribus, quas dixi, rationibus conjunctim moti, vel una atque altera ex his tribus. Duo alii Senatores (nam ſeptem intererant judicio) pro anterioribus ſententiis ſtabant, non quod hæc venditio non fuiſſet publica, quod etiam ſoror arguebat, de eo enim inter omnes conſtabat, ſed quod, ut unus ajebat, Statuta Sevenbergenſia publicam venditionem a retractu non exciperent, & niſi id fiat, pro eo habendum eſſe, atque ſi valeret retractus in omni venditione, tam publica, quam privata. Sed noli ita ſapere, crede potius, ubi ſilet lex, JCtos, ratione magiſtra, eam ſolere interpretari, & ut hic, ita & alibi, ex communi interpretatione jus dici. Communis autem Hollandorum ſententia, quam ſupra attuli, non alia eſt, quam, niſi aliud Statutis caveatur, ceſſare retractum in publica venditione, & hoc quoque jure utimur. Imo, inquiebat alter Senator, qui diverſas partes ſequebatur, ex § 8. & 9. *Statut. Sevenberg.* conſtare videri, etiam ibi jus retractus obtinere in publicis auctionibus. Sed omnino fallebatur, loquuntur enim illi §§ de venditione privata, quæ præceſſerat, & quæ non alio fine deinde publicabatur, quam ut ceſſaret retractus, quod utique erat in fraudem legis. Neque etiam duo hi Senatores hanc venditionem comparari volebant ei, quæ per ſubhaſtationem fit, & in hanc rem utriuſque differentias prolixe enarrabant, & ſane illæ differentiæ erant quam plurimæ. Sed unicæ quæſtionis erat, an non ea comparatio valeret κατά τι, atque ita, an non eadem hic eſſet ratio, quæ vulgo redditur, cur in rebus, per ſubhaſtationem diſtractis, ceſſat retractus, & de eo non videtur dubitandum. Tandem hi duo exiſtimabant, revera Titii, non ipſorum creditorum bona veniſſe, & in eo haud difficulter eorum ſententiæ acceſſerim. Quamvis autem illa ratio minus idonea ſit, ſubſiſtunt tamen, ut opinor, duæ aliæ. Victi igitur ſunt duo diſſentientes Senatores, & ſic, reſciſſa utraque ſententia, negata eſt retrahendi facultas 5. Mart. 1718. (14).

CA-

(14) *Obſerv. Tumult. tom.* 6. *n.* 1422.

Digitized by Google

## CAPUT XV.

### *Re vendita & tradita, ſi ſolutio non ſequatur, an venditori competat vindicatio.*

QUum turpe ſit errare in re quotidiana, videamus, quid de argumento, quod præſcripſi, ex jure Hollandico & Zelandico habendum ſit, ſic enim ſimul intelligemus, non æquo ſemper Jove de eo reſponſum & judicatum eſſe. In *l. 19. ff. de contr. emt.* hæc juris Romani regula eſt. *Quod vendidi, non aliter ſit accipientis, quam ſi aut pretium nobis ſolutum ſit, aut ſatis eo nomine factum, vel etiam fidem habuerimus emtori ſine ulla ſatisfactione.* Quum ait *accipientis*, traditionem interveniſſe ſatis arguit, & nihil tunc deſiderat, ad dominium in emtorem transferendum, quam ut pretium ſolvat, vel quod perinde eſt, eo nomine ſatisfaciat, vel de pretio fidem habuerit venditor, ſic enim in creditum ivit. Quid autem ſi non ſolverit emtor, nec fidem de pretio habuerit creditor, poteſt hic omnino rem venditam & traditam vindicare, quia dominium non tranſivit, nam quod lego § 3. *tit.* 8. *Conſuetud. Middelb.* ob ſolutionem non ſequentem, emtionem non reſolvi. Middelburgenſium jus ſingulare eſt, ſi præſenti pecunia res venierit, vel, quod perinde eſt, de differenda ſolutione nihil convenerit.

Quid ſit *fidem emtoris ſequi*, vel fidem habere de pretio, docuerunt Interpretes ad *d. l. 19.* & *ad* § 41. *Inſt. de rer. diviſ.* & conſtat, inter alia, eſſe, ſi dies adjecta ſit ſolutioni *l. 3. C. de pact. inter emt. & vendit.* Scio etiam quæri, ſi venditor rem tradiderit, & de die ſolutionis nihil quicquam convenerit, an cenſeatur de pretio fidem habuiſſe, ſed verius eſt, ne cenſeatur habuiſſe, & eo jure nunc utimur (1), rejecta Middelburgenſium ſententia.

Ut autem jure Romano ſimpliciter traditum, ita ſimpliciter verum eſt, pretio vel non ſoluto, vel fide de pretio non habita dominium rei venditæ non tranſire, nam quod excipi video, niſi emtor fraudandi animo emerit, & neque ab initio ſolvendi animum habuerit, jure Romano ſcriptum non eſt: nam argumentum, quod adducitur ex *l. 3. ff. de pignorat. act.* ideo non convenit, quia ibi agitur de eo, qui pecuniam accepturus erat *cominus*, id eſt, ſtatim, non in diem, ſi enim in diem, in creditum iri habetur.

Sed priuſquam excutiamus, quid de jure reſponſum, vel hic illic judicatum ſit, intereſt ſcire, quid ipſis legibus caveatur, has enim ſequimur primo loco. Antwerpiæ juris Conſuetudinarii eſt ex *tit.* 58. § 7. *Conſuet. Antwerp.* ſi quis rem vendat & tradat, ſive præſenti pecunia, *ſive in diem* vendiderit, & emtor mox foro ceſſerit, ſic ut inde dolus emtoris argui poſſit, venditori vindicationem rei venditæ competere. Sed an ſic quoque leges patriæ? Si emtor *paratæ pecunia promiſſa* non tamen ſolverit, venditor rem venditam illico (*binnen der vorſcher daad*) arreſto detinere poteſt ex § 34. *cap. 2. leg. Zeland.* Atque hanc ipſam exceptionem eſſe puto, de qua inter Hollandos & Zelandos convenit § 5. *Pacti* 11. Jun. 1674. Amſterdami magna turba teſtium teſtata, ibi conſuetudinem eſſe, ne venditor, qui in diem vendidit, in re vendita, quamvis adhuc in emtoris bonis exſtante, aliis præ-

(1) Voet *ad tit. de action. emt. num.* 11.

præferatur, idque etiam obtinere, licet emtor paulo poſt venditionem, biduum forte vel triduum, ad *ἀπορίαν* perveniat (2), & ſic in foro Amſterdammenſi obſervari 15. Apr. 1617. duo teſtes addunt (3). Atque ita ſi in diem venditum ſit, vel, quod perinde eſt, fide de pretio habita, ſed vero non habita, aut ſolutione non ſequente, rem venditam, atque ſi vendita non eſſet, venditori recipere integrum eſſe, 5. Febr. 1530. Amſterdammenſes ſtatuerunt (4). Sed an ſemper & a quovis poſſeſſore recipere licebit? Sunt, qui ajunt (5), communiter inter Mercatores ſervari, rem ſimpliciter venditam, etſi traditam, venditoris manere, quamdiu exſtat, & pretium ſolutum non eſt, ne vero ea res nimium vergat in necem aliorum. Amſterdammenſes 31. Jan. 1658. prudenter ſtatuerunt (6), venditor, qui parata pecunia rem vendidit & tradidit, intra ſex hebdomadas pretium exigeret, ſin autem, caderet vindicatione, atque ita haberetur, ac ſi in diem vendidiſſet, & fidem habuiſſet de pretio; id ſcilicet temperamentum temporis indulgendum rati, nec enim venditor emtorem ſtatim cum ſacco adire debet, ut alia occaſione Pauli admonitio eſt in *l.* 105. *ff. de ſolution.* Noli tamen putare, venditori nihil niſi vindicationem ſupereſſe, nam, ſi malit, poteſt contra emtorem etiam agere ad pretium rei venditæ, & ejus pretii uſuras beſſes, ut eſt in veteri Amſterdammenſium Statuto 28. Nov. 1609. (7) & in noviſſimo 30. Jan. 1665. (8) in quo noviſſimo prudenter additur, beſſes uſuras deberi *poſt traditionem mercium*. Quæ Statuta Amſterdammenſia in quotidiano uſu eſſe variis exemplis probatur *Conſil. Belg. tom.* 3. *conſil.* 47. *vſ. ten derden*, & memini, me Senatore & Præſide, Senatum Supremum ſæpius ita judicaſſe.

Sed neſcio, an rationi, juri communi & his Statutis uſquequaque conveniant Reſponſa juris & res vario tempore judicatæ. Vulgo ſcilicet, creditur, etiamſi fides habita ſit de pretio, vindicationi tamen locum eſſe, ſi emtor, cum emeret, gnarus ſe ſolvere non poſſe, venditorem deceperit, & auſim dicere hanc ſententiam in Hollandia fere eſſe communem, ut efficere licet ex iis, quæ retulit van Leeuwen *R. H. R. lib.* 4. *cap.* 17. *n.* 3. quæque hic non repeto, & ita Hagani quidam Advocati, etiam in cauſa Amſterdammenſi reſponderunt, cum ageretur de emtore *ἀπορίας* ſuæ non ignaro, quæ brevi poſt palam facta erat (9). Sed id admittendum non eſt, & neſcio, an aliam auctoritatem habeat, quam in illa, quam ſupra memoravi, Conſuetudine Antwerpienſi. Magna, fateor, juris Antwerpienſis auctoritas etiam olim hic fuit, ſæpe & a Grotio in partes vocata, at quis eam ſibi obtrudi patietur contra rationem, jus commune, & ipſam legem Amſterdammenſem in cauſa Amſterdammenſi?

An illis Conſultoribus plus præſidii ſit in rebus judicatis nondum potui animadvertere, exſtant enim in utramque partem. Relatum eſt (10), Curiam Hollandiæ in duabus cauſis 30. Jan. 1617. judi-

(2) *Coſtuymen van Amſterd.* 1663. p. 185. *n.* 5. § 1.
(3) Ibidem § 2.
(4) Ibidem p. 276. *n.* 2.
(5) Vid. van Leeuwen ad Peckium *de arreſt. cap.* 4. p. 69. & 70.
(6) *Coſtuymen van Amſterd.* 1663. p. 276. *num.* 3.
(7) Ibidem p. 280. *n.* 7.
(8) Ibid. p. 005.
(9) *Conſil. Holl. tom.* 3. *Amſterd. conſil.* 2. & *tom.* 6. *conſil.* 2.
(10) *Append. Conſil. Holl.* 3. *A.* p. 48.

judicaſſe, quod in diem venditum eſt, venditoris manere, ſi venditum ſit proxime ante ἀπορίαν emtoris, ſine nova emergente cauſa exortam, ſed cum neutra cauſa plene perſcripta ſit, grave eſt de ejuſmodi ſententiis ſententiam ferre. Quod alibi relatum eſt (11), Curias ſæpe judicaſſe, rem venditam, non ſoluto pretio, recte vindicari, etſi emtor alii vendiderit, iſque jam ſolverit venditori ſuo, utique referendum eſt ad ſpeciem, de qua ibi agitur, ſi nempe præſenti pecunia res venierit, nec reprehendo alios (12), ſic de jure reſpondentes, ubi ſimiles ſpecies occurrunt.

Sed pergamus ad res judicatas, plenius perſcriptas. Quum Titia, ex fide rerum cum aliis geſtarum, bonum nomen exiſtimaretur, neque tamen eſſet, & hac arte multa emiſſet, quæ rurſus diſtraxerat vel in ſolutum dederat, Curia Hollandiæ, &, cum de appellatione cognoſceret, Supremus Senatus, primis venditoribus rei vindicationem, atque ſi dolus contractui cauſam dediſſet, competere judicavit, etiam contra tertios poſſeſſores (13). Quod ſi verum eſt, non erit difficile omnes, quas ſolutio non ſequitur, venditiones reſcindere, quum emat nemo, qui ſe ſolvendo eſſe præ ſe non ferat, neque vendat quiſquam niſi ſolutionis expectatione, atque ita quaſi conditione tacita. Sed ne hæc res aliis præjudicio ſit, dicendum potius, hanc cauſam fuiſſe Antwerpienſem, & utramque Curiam fuiſſe ſequutam jus ſingulare, quod ibi obtinet.

Cum ſocrus, genero comitata, ei argentum tricliniare emiſſet, neque ſolviſſet, & venditor, quod nondum ſolutum erat, a privigno peteret pretium, Curia Hollandiæ 31. Jul. 1670. (14) privignum abſolvit, ſi juraſſet, ſe non emiſſe, neque ullam cum venditore conventionem ea de re feciſſe. Probo ſententiam, quia, re tradita, in creditum iverat venditor, & omnino fatuæ ſunt ratiunculæ, quas venditor in contrarium attulit.

Addo rem, me Præſide, a Senatu Supremo judicatam. Titius Mævio Judæo, Uliſſingæ, vendit merces quaſdam 5. Apr. 1718. quumque eas tradidiſſet 8. Apr. Mævius mittit Amſterdamum ad Cajam, mandatariam ſuam. Mævius, medio Majo, foro cedit, non ſoluto earum mercium pretio. Quare Titius 19. & 20. Maj. eas merces penes Cajam arreſto includit, & apud Judices Amſterdammenſes vindicat, niſi Caja mallet pretium a Judæo promiſſum, ſibi ſolvere cum uſuris. Illa vindicationi contradixit, ſed Judices Amſterdammenſes eam probarunt 1. Nov. 1719. quemadmodum & Curia, ex appellatione, probavit 6. Apr. 1723. Quum rurſus appellatum eſſet, quærebatur, quid juris? Titius agebat, ſe vendidiſſe *op Koopmans conditie*, ut Proxeneta teſtabatur, ſive, quod idem eſſe putabant, *voor contant*, nam ſic Titius venditionem adnotaverat in libris ſuis. Atque inde efficiebat ſe fidem non habuiſſe de pretio, neque adeo per traditionem dominium tranſtuliſſe in Mævium Judæum ſecundum *d. l. 19. ff. de contr. emt.* Non ajebat, emtionem venditionem ipſo jure fuiſſe nullam, ac ſi, propter inſtantem ἀπορίαν, Mævii Judæi dolus contractui cauſam dediſſet, qua juriſprudentia, ut modo dicebam, ſunt qui utuntur, ſed ego non utor, unice urgebat, domi-



(11) *Conſil. Holl. t. 1. conſil.* 245.
(12) *Conſil. Holl. t. 1. conſil.* 253. 285. & 286.
(13) Neoſtad. *deciſ. Supr. Cur.* 5.
(14) *Bello jurid. caſu* 54.

dominium non tranſiiſſe, quia parata pecunia promiſſa, nec tamen ſoluta erat. Ea ratione probabat dominium ex ſua parte, & de poſſeſſione, ex parte Cajæ, videbatur conſtare.

Caja tamen varie ſe defendit, primum, quod merces, ad ſe tranſmiſſas eo ipſo die, quo Titius eas arreſto incluſerat, & quidem aliquot horis ante arreſtum, jam alteri vendidiſſet, quin & tradidiſſet ſymbolica traditione clavium ejus horrei, in quo merces erant repoſitæ, atque adeo has merces, utpote res mobiles, ſequelam non habere, ſed ad poſtremum emtorem pertinere. Omnibus vero Senatoribus ea defenſio diſplicuit, cum ſatis appareret, eam venditionem fuiſſe fictam, & a Caja, cui ἀπορία Mævii jam innotuerat, unice ſimulatam, ut ſecuritati ſuæ conſuleret; quin nec perfecta erat ea venditio, ut ipſa Caja eam ſuggerebat. Duo tamen Senatores exiſtimabant, Titium contra Cajam, quamvis mandatariam Mævii, agere non poſſe, quia Mævius multa millia Cajæ debebat, (ſic enim ex rationibus, quas proferebat, videbatur conſtare) & quia ex jure Mercatorum, & ex Conſuetudine Amſterdammenſi verum eſt, mandatarium in rebus, quas a mandante ſuo poſſidet, πρωτοπραξίαν habere ante omnes alios Creditores. Nolim diſputare, an id generaliter verum ſit, an duntaxat quod ad merces, *waar op ſpeciaal credit is gegeven*, ſed ajo, quod etiam plerique Senatores ajebant, non aliter id obtinere, quam ſi merces jure proprio ad mandantem pertineant, quod hic negabatur. Poſſedit Caja nomine Mævii, atque adeo perinde eſt, ac ſi merces apud ipſum Mævium arreſto fuiſſent detentæ. Quid enim ſi Mævius, merces quaſdam furatus, eas ad mandatarium ſuum mittat, ceſſabit ei vindicatio? nemo dicet.

Quam maxime autem quærebatur, an hæ merces præſenti pretio eſſent venditæ? nam ita, ut dixi, ſolet ſervari, ut, *op dag verkogt* idem ſit, quod habere fidem de pretio, *voor contant*, non habere. Iidem duo Senatores non ſatis de eo conſtare putabant. Sed præterquam quod Titius venditor id palam libris ſuis adſcripſiſſet, utique juris eſt, non probato die, qui ſolutioni adjectus eſſet, præſenti pretio venditum videri. Sed ne ſic quidem duo illi Senatores partes ſuas deſerebant, ſed ajebant, cui ſententiæ tertius quoque Senator accedebat, paſſum eſſe Titium venditorem, merces venditas Amſterdamum mitti, ibique penes Cajam remanere ad uſque ἀπορίαν Mævii, tunc demum arreſto ſuperveniſſe atque ex eo præſumendum, utique ex poſt facto, habitam fuiſſe de pretio fidem, idque conſtare videri ex ipſis legibus Zelandicis, ſecundum quas hic judicandum erat, ait enim § 34. *cap.* 2. quem ſupra attuli, ſi emtor, parata pecunia promiſſa, non tamen ſolvat; venditorem rem venditam detinere poſſe *binnen der vorſcher daad*, hoc eſt, *incontinenti*, hic autem poſt traditionem fere exſpectatas eſſe ſex hebdomadas. Sed quinque alii Senatores (nam octo intererant judicio) illud *binnen der vorſcher daad* interpretabantur pro ſubjecto argumento, non ſcilicet ut poſt traditionem venditor rem venditam ſtatim perſequatur, ſed non ſoluto pretio, quum ſolvi moris eſt, id autem, ex uſu Mercatorum, fere non ſolvi, niſi intra ſex hebdomadas, intra quas, niſi pretium ſolvatur, ceſſare vindicationem etiam Amſterdammenſes ſtatuerunt 31. Jan. 1658. ut ſupra prolixe exſequutus ſum. Atque ita lex Zelandica jubet, ne in infinitum protrahatur pretii exactio, ſed non etiam, ut pretium exigatur ſine ullo laxamento, & emtor ſtatim cum ſacco adeatur. Nec refert, quod illi tres Senatores etiam refer-

Digitized by Google

referre putabant, merces venditas, etiam ſciente Titio, in Hollandiam fuiſſe miſſas, nam fac, in Indiam fuiſſe miſſas, ex eo ſane non effeceris, fidem de pretio fuiſſe habitam. Simpliciter igitur utraque ſententia probata eſt 28. Dec. 1725. (15)

## CAPUT XVI.

*De contractu qui dicitur* Bodemery.

QUæ de eo Contractu Grotius dixit *lib. 3. introd. ad Juriſprud. Holl. cap.* 2. non ſufficiunt ad erudiendum Populum Nauticum. Ipſe contractus, poſt ætatem Grotii adolevit, & paulatim ad alia atque alia porrectus eſt, quum de eo leges tam paucæ & incertæ ſint, ex ipſa contrahendi forma & Mercatorum uſu quam plurima petenda ſunt. Hæc etiam adhibuit (1), qui ante aliquot annos hunc Contractum Commentariolo illuſtrare conatus eſt, ſed, ſat ſcio, manes ejus non offendam, ſi & ipſe ex penu meo aliquid proferam, ille Mercatorem egit, ego cum maxime JCtum agam, & ſine juriſprudentia etiam hæc ſacra non conſtant.

Origo contractus ex jure Romano eſt, ſed quæ ibi legimus *de nautico fænore*, vix trientem abſolvunt totius argumenti. Adeo tenuia, etiam apud nos, fuerunt ejus contractus initia, ut non niſi mutuum ſignificaverit, quo Magiſtro, peregre agenti, permiſſum eſt navim ex cauſa neceſſitatis obligare, ita tamen, ut duntaxat de navi dominus teneatur, non ultra. Hunc contractum jam olim *Bodemery* appellarunt, quaſi fundo ſive carina navis pignori data, ut recte jam ab aliis (2) obſervatum eſt. Et ex eo vulgaris exercitoria in ſolidum tantum non obſolevit. Ad ſolos Magiſtros, & ſolas, ut dixi, naves obligatas olim pertinebat hæc cauſa mutui, ſed deinde protracta eſt ad exercitores ſive dominos navium, & mox etiam ad dominos mercium, & de utroque genere contractus ubique exſtant formulæ vulgares. (3)

Ut autem nunc obtinet *Bodemery*, definio *contractum, quo pecunia creditur magiſtris navium in exteris Regionibus, ſive dominis navium & mercium in his Regionibus, ea lege, ut, ſi navis pereat, creditor jus crediti amittat, ſi ſalva advenerit in locum deſtinatum, ſors reſtituatur cum uſuris nauticis, vel majoribus vel minoribus, ut pro ratione periculi inter creditorem & debitorem conveniit*. Grotii definitio *lib. 3. introd. ad Juriſpr. Holl. cap.* 2. nec legibus nec formulis ſatis congrua, & multis nominibus imperfecta eſt. Ipſe non addidi, naves, inſtrumenta navium, merces, & quicquid ex his ſalvum advenerit, pignori dari, quia, ut formulis id ſæpe inſeritur, ſæpe etiam in his omittitur, & quamvis omittatur, pro inſerto habendum ex natura hujus mutui.

Sed explicanda eſt definitio. Magiſter, ut dixi, recte navem obligat in *Regionibus exteris*, non vero in his Regionibus *Conſil. Belg. t.* 2. *conſil.* 115. ſin autem, tenetur tamen, quod ipſe Magiſter in navi habebat *Conſil. Belg. t.* 2.



(15) *Obſervat. tumult. t.* 9. *n.* 2221.

(1) Adrianus Verwer *in Nederlands Zeergten*.

(2) Timæus Faber *ad Inſtitut. diſput.* 13. *th.* 1.

(3) Apud Waſſenær *practyk Notar. cap.* 9. § 2. 3. & 4. *Conſil. Holl. tom.* 4. *conſil.* 110. Verwer *van de Hollandſche Bodemery* p. 223. 224. & 225.

*cap.* 13. *num.* 1. 2. *&* 3. Secundum hæc Magiſtratus Amſterdammenſis 13. Aug. 1527. edixit (4), *dat geen Schipbeer aan deſe zyde des Zees bodemery zal mogen plegen, dan by expres conſent van de meeſte Reeders*. Ratio eſt, ne Magiſter exercitores præſentes & forte invitos obliget, eorum enim res agitur, & quidni conſentiant, ſi præſentes ſint. Olim tamen ex § 41. *leg. nautic. Wisbuyſ.* promiſcue Magiſtro videtur permiſſum, etiam non in Regionibus exteris, neque adhibito exercitorum conſenſu, pecuniam mutuam ſumere, ſed ex § 55. *leg. naut. Hanſ.* 1591. ubi copia eſſet exercitorum, vetitum, duas exercitorum partes tertias ceteris præjudicare, ſed in Regionibus exteris, ubi eorum nulla copia, ipſi Magiſtro, quantum neceſſe eſt, id ſimpliciter permittit § 57. *d. leg. Hanſ.* & *d. ediɑ. Amſterd.* quod autem ait *d.* § 57. exercitores in eam ſummam teneri, non aliter accipimus, quàm quatenus ex navi ſervatum ſit ſecundum § 40. *leg. Wisb.* Sed tandem ex profeſſo hanc rem conſtituit Philippus II. Hiſpan. Rex in § 12. *tit.* 2. & præcipue in § 19. *t.* 7. *leg. naut.* ult. Oct. 1563. quo permiſſum eſt Magiſtro ex cauſa quadrantem oppignorare, ex magna etiam plus, in extera Regione ſcilicet, alias omnino vetitum. Quod & Friſii ſequuti ſunt *leg. Friſic. lib.* 1. *tit.* 27. § 2. *&* 3.

De Magiſtro quæſitum eſt, an ipſe quoque teneatur pro pecunia, peregre mutuo ſumta? Et quidem in exercitoria actione ipſe etiam Magiſter tenetur *l.* 1. § 17. *ff. de exercit. act.* ſed ſecundum mores, qui nunc ſunt, id non probaverim, nam quicquid Magiſter fecit, fecit ex tacito mandato, & magis eſt, ne contra Procuratorem hodie ſit actio, ut latius explicavit Sande *lib.* 3. *deciſ. Friſ. tit.* 7. *defin.* 1. Sed ſi Magiſter ſit inter ipſos exercitores, vel onus pro parte ad ipſum pertineat, vel ſe præter exercitores quoque obligarit, puto teneri, non autem, ſi navis abſque ejus dolo vel culpa perierit, periculum enim itineris in ſe ſuſcepit creditor pro uſuris nauticis, quas ſtipulatus eſt. Quum inter alia, de eo etiam quæreretur, Magiſtrum quaſi defecta conditione, nihil teneri reſponſum & judicatum eſt *Conſil. Holl. tom.* 4. *conſil.* 111.

Dixi ſupra, & naves & inſtrumenta navium pignori dari, & inde apparet, quicquid ex navi & inſtrumentis ſupereſt, creditoribus cedere. Et tamen, quia ad locum deſtinatum non pervenerat navis, inſtrumenta, quæ ſervata erant, creditorum lucro ſervata non eſſe reſponſum & judicatum eſt *d. conſil.* 111. *& d. tom.* 4. *conſil.* 124. niſi, quod addit *d. conſil.* 124. ſpecialiter probetur, jure conſuetudinario receptum eſſe, exercitores teneri derelinquere, quicquid ex navi ſupereſt, ſin autem, trajectitiam pecuniam cum uſuris ſolvendam eſſe. Sed fruſtra ea probatio deſideratur, niſi forte putes, ſi pars pignoris perierit, totum pignus periiſſe: neque enim *Bodemery* mera ſponſio eſt, dabo tot, ſi navis tota ſalva & indemnis appulerit ibi, ſed contractus fœneratitius, quo tota navis, & partes, &, ſi hoc actum eſt, etiam onus pro pecunia erogata pignori ponitur. Hæc omnia obligavit Magiſter & obligare potuit. Inſtrumenta ſalva creditoribus, non Magiſtro vel exercitoribus cedere etiam ab aliis animadverſum eſt (5).

Ait definitio, *ſi ſalva advenerit in locum deſtinatum*. Unde, ſi navigationem

(4) *Handveſten van Amſterdam* 1662. p. 281.

(5) Voet *ad tit. ff. de naut. fœnor. n.* 3.

nem mutarit & perierit, nihil periclitatur creditor *l.* 3. *C. de naut. fœn.* ut neque Aſſecurator; ſi exercitores mutare jubeant, quemadmodum plenius audies, *libro* 4. variis locis. Sed ſi mutarit quidem deſtinatione, ſed navis perierit, dum eandem adhuc navigaret viam, quæ ad locum, de quo convenit, ducit, magis eſt, ut nulla ſit actio, & ita reſponſum & judicatum eſt *Conſil. Holl. tom.* 4. *conſil.* 110. plane ut in aſſecuratione, ſecundum ea, quæ dicam *lib.* 4. *cap.* 3. *vſ. Judices*. Sed ſi cœptam navigationem mutarit, ut Dionyſidorus ille apud Demoſthenem in *Orat. contra Dionyſidorum p. m.* 738. *& ſeqq.* & tamen ſalva navigavit navis, Mercatores Amſterdammenſes 26. Maj. 1602. reſponderunt (6), creditori non plus ſolvi, quam viæ, de qua convenit, navigatum eſt. Quod mihi ridiculum videtur. Quid ergo, ſi nihil navigatum ſit, nihil ſolvetur: Duorum voluntate contractum unius diſſolvi iniquum eſt. Et quid in aſſecurationibus? nihil præmii reddet Aſſecurator, ſi viam mutarit adverſarius? periculum enim ſuſceptum eſt, quod navi eveniret ea in via; ſi alio navigaverit, ſive ſalva, ſive perierit, quum via, de qua actum eſt, nihil damni factum ſit, manifeſtum eſt, recte agi. Sed mercatoris ingeniis iniquum viſum eſt, pretium periculi quem capere, quod non tulit, via enim, qua non ivit navis, nihil periclitata eſt.

Creditoris in trajectitia pecunia periculum eſt a primo loco, unde enavigatur, ad ultimum, ubi iter finitur. Si ergo plura loca ſint, contractu expreſſa, intelligimus non ceſſare periculum, niſi navis pervenerit eo, quo tandem deſtinatum eſt. Finge eum, qui Hoſtia navigaturus eſt Carthaginem, & inde Alexandriam, ibi ſolutionem promiſiſſe, non nocebit, Carthagine exoneraſſe, ſi inter Carthaginem & Alexandriam navis perierit, & ita reſponſum & judicatum eſt *Conſil. Holl. t.* 4. *conſil.* 110. alioquin quot loca adeuntur, *tot Bodemeryen* eſſe poſſunt, in hac autem ſpecie navigatio una eſt, cujus partes plures, quarum omnium periculum ſuſceptum eſt, neque id finitum, niſi Alexandriæ. Neque, ut dixi, nocet, Carthagine exoneratum eſſe, quum alia Alexandriam eundi ratio non fuerit, nemo enim, Hoſtia Alexandriam navigaturus, Carthaginem ideo accedit, hoc igitur actum intelligitur, ut onus Hoſtienſe Carthagine, Carthaginenſe Alexandriæ exponeretur, & ſic quoque in ſpecie, de qua agitur *d. conſil.* 110.

Mirum eſſe quidam Profeſſor juris (7) ait, cur poſteriores *Bodemery-brieven* priores præcedant. Sed cur impenſæ in rem conſervandam, pacto pignore, antiquioribus præferantur, JCtorum miratur nemo, & rationem expedivit. Ulpianus in *l.* 6. *pr. ff. qui pot. in pign.* Id potius miror, quod ille ipſe ait, *dat een Byl-brief voor een Bodemery-brief gaat*; nam ex ratione communi diceremus, τὴν *Byl-brief* cedere τῇ *Bodemery-brief*, nec aliter adhuc didici. Habet quidem quid præcipuum, qui in navem exſtruendam credidit, nempe privilegium inter chirographarios *l.* 26. *&* 34. *ff. de rebus auct. jud. poſſid.* Per me licet habeat & pignus, ſi id pactus ſit, ſed quo jure & ei præferetur, qui in pignus ſuum ſervandum credidit? Ceterum de jure τῶν *Bodemery-brieven*, in primis notanda eſt Magiſtratus Amſterdammenſis Epiſtola (8), quam 25. Jan. 1621. ad Judicum Enchuſanorum conſultationem reſcripſit, qua

(6) *Conſil. Holl. t.* 4. *conſil.* 110. *num.* 2.

(7) Vinnius ad Peckium *de re nautica in l.* 1. § 7. *ff. de exercit. act. lit. A.*

(8) *In de Handv. van Amſterd.* 1662. *p.* 189.

qua ait; *dat volgens Coſtuime aldaar Bodemery-brieven, verleden by den debiteur alleen, of benevens ſyne onderteekening beveſtigt en geteekent by de hand van een Notaris, voor loopende ſchulden worden gepræfereert op hare hypotheken, en vorder niet, en dat de laatſte Bodemery-brieven voor de eerſte worden gepræfereert, ten ware by den debiteur, met een ſchip op ſekere plaats leggende, binnen ſekere korten tyd van agt of thien dagen voor het vertrek van 't zelve ſchip, meer Bodemery-brieven waren verleden van verſcheide datum, in welken gevalle de zelve Bodemery-brieven moeten concurreren*. Horum priora & poſteriora multum habent dubii, unde enim ea ſolemnitas in *Bodemery-brieven*, eaque ſola, & ubique, etiam peregre, neceſſaria? Et an perſonalibus duntaxat actionibus præferuntur hi creditores, nihil enim reſcribitur, niſi τοῖς *loopende ſchulden* præferri? poſteriora autem, uno nempe loco brevi tempore factas plures *Bodemery-brieven*, concurrere ſine ulla prælatione mihi videntur admodum ſingularia, & eam juriſprudentiam ſapere, qua idem ille Profeſſor ſcripſit (9), mercibus in navi pluribus diverſo tempore obligatis, omnes æquo jure concurrere, quod univerſo juri pignorum adverſatur. Sane poſteriorem, eodem loco intra breve tempus factam, priori non eſſe potiorem, aliquam forte rationem habet, quaſi non ita novo periculo navis poſteriore mutuo eſſet liberata, ſcilicet quod ad privilegium τῶν *Bodemery-Brieven* proprium, hoc autem ad vulgare pignus nihil.

De mutuo nautico, mea memoria, a Senatu Supremo hæc judicata ſunt. Titius, qui Curaſſoviæ habitabat, mandat Mævio Amſterdammenſi *by een Bodemery-Wiſſelbrief*; ſex hebdomadibus poſtquam merces, quas mittebat, ſalvæ adveniſſent, *na het behouden arrivement*, ſolveret Sempronio certam ſummam. Hanc exigit Sempronius poſt elapſum tempus, ſolutioni præſtitutum: Mævius etiam ſolvere paratus erat, ſed deducto damno, quod mercibus accidiſſet per aquam marinam. Hinc lis, quam Judices Amſterdammenſes ſecundum Sempronium definiunt 6. Sept. 1709. negata ſic detractione, & ita quoque Curia definivit 15. Oct. 1710. appellatum eſt ad Senatum Supremum. Mævius ait, merces non adveniſſe ſalvas, & literis Cambii inſertum eſſe, *na het behouden arrivement*, proferebat & teſtimonia Mercatorum & Judicum Amſterdammenſium ſententias, qui pro detractione in ſimilibus cauſis reſpondiſſent & judicaſſent. Ad hæc Sempronius, fœnoris nautici non aliam eſſe naturam, quam quod merces ſint pignori, pignoris autem cauſa ſi fiat deterior, deteriorem fieri domino, id eſt debitori, ut Paulus quoque diſputat in *l. 6. ff. de naut. fæn.* nec quicquam hanc mercium diminutionem ad creditorem pertinere, modo ei cauſa crediti ſalva eſſe poſſet ex reliquo pignore. Quod ut effugeret Mævius, fingebat, ipſum mercium dominium per hunc contractum ad Creditorem tranſiiſſe. Quod longe erat ineptiſſimum. Addebat Sempronius, quod & verum erat, longe ab hac ſpecie abeſſe teſtimonia & ſententias, de quibus ſupra dixi, & quiqui ſic ſentirent, juſto prælio haud ita pridem debellaſſe. Adrianum Verwer *over het regt van Bodemeryen* § 24. & *in*

(9) Vinnius *d. loc.*

*in not. ad d.* § 24. *p.* 146. *&* *p.* 160. *&* *ſeqq.* Senatus, miſſis omnibus, quum partes in eo convenirent, litem hanc pendere ex dominio mercium, utrum ſcilicet ad creditorem tranſierit, an manſerit apud debitorem, certi juris eſſe putavit, manſiſſe apud debitorem, atque adeo ejus periculo diminutas eſſe merces, quarum æſtimatio longe adhuc ſuperabat æs alienum. Paribus igitur ſuffragiis utraque ſententia probata eſt 27. Jun. 1711. (10).

Sejus, dominus & magiſter cujuſdam navis, cum ea appulit Amſterdamum, quumque ibi, ex variis cauſis, aliquot millia deberet duobus Mercatoribus, nec haberet, unde ſolveret, apud Notarium & binos teſtes 23. Aug. 1707. profitetur ſe iis debere 3800. florenos, quos ſuo die ſolveret *met een op geld van* 10. *per Cento 's jaars*, & quo magis illis cautum eſſet, navem ſuam pignori obligat. Cautionem, ea de re interpoſitam, utraque pars appellabat *een Bodemery-brief*. Sejus cum navi ſua ſic navigat Chriſtianiam, & ibi eam vendit Cajo, ſed cum hæc rurſus Amſterdamum adveniſſet, arreſto eam detinent duo illi Mercatores, & a Magiſtro, qui tunc erat, in jure petunt, quod in cautione convenerat, & ſecundum eos ſententiam dixerunt Judices Amſterdammenſes 21. Apr. 1709. ſed Curia Hollandiæ 28. Oct. 1712. ſententiam illam reſcidit, & Mercatores repulit. Quæſitum eſt ex appellatione apud Senatum Supremum, utra ſententia præferenda eſſet? Quam maxime controvertebatur, an illa cautio, quæ *Bodemery-brief* dicebatur, obligaſſet navem, atque ita effeciſſet, ut cum illo onere tranſiiſſet ad emtorem, eundemque tertium poſſeſſorem? Quatuor Senatores negabant, quia hæc cautio non erat celebrata coram lege loci, nec ſoluta, quæ Fiſco debebatur, quadrageſima, quod utrumque, etiam in oppignorandis navibus, deſiderat Ordinum Hollandiæ Edictum de XL. 22. Jun. 1695. Excipitur quidem pecunia credita *op Bodemery* in § 36. *d. Edicti*: ſed hæc cautio excedebat notiſſimos ejus contractus terminos, non tantum quod pecunia non eſſet erogata in neceſſitates itineris, quod recte etiam exigit *d.* § 36. ſed & quod Creditores nullum itineris periculum in ſe ſuſcepiſſent, quod omnino poſtulat natura mutui nautici; & quia non ſuſceperant, Sejus aliam navis ſuæ aſſecurationem curaverat. Aſſumtum ſcilicet nomen *van Bodemery*, ne in quadrageſimam inciderent. Tres tamen Senatores (nam ſeptem intererant judicio) in contrariam ſententiam ibant, ſolo, ut videtur, nomine contenti. Sed erro, non ſolo nomine, nam & movebantur teſtimonio 25. Mercatorum Amſterdammenſium, qui, non jurati etiam, adfirmabant, ita moris eſſe, *dat de Correſpondenten van de Sweden en Denen te Amſterdam zig door het nemen van zodanige Bodemery-brieven ſecureren van haar agterweſen*. Sed quidni tunc etiam *de Correſpondenten van andere Natien?* Idque valebit in præjudicium tertii & in fraudem legis? Judicis utique eſt, cum res incidit, Edicta Ordinum tueri, nec pati, ut ea Mercatores, quæſtus ſui gratia, eludant, nec ulla ullius Judicis ſententia proferebatur, quæ hanc fraudem probaſſet, & nemo non intelligit, quam fruſtra in ejuſmodi cauſis philoſophemur de mercaturæ favore. Sic quatuor

(10) *Obſervat. tumult. tom.* 3. *num.* 746.

tuor Senatores viciſſent, 10. Sept. 1718. (11) ſed quia non ſatis conſtabat de quibuſdam, quæ facti erant, pluribus, placuit de his interloquendum. Quod ubi partibus ſignificatum eſt, de tota lite tranſegerunt.

*FINIS LIBRI TERTII.*

COR-

(11) *Obſerv. tumult. t. 6. n.* 1467.

Digitized by Google

# CORNELII VAN BYNKERSHOEK
## *JURISCONSULTI ET PRÆSIDIS,*
# QUÆSTIONUM JURIS PRIVATI
## *LIBER QUARTUS.*

### CAPUT I.

*Leges de Aſſecurationibus latæ; & in quibus cauſis obtineant. Expreſſo loco, ubi jaceret navis, & unde periculum inciperet, ſi navis ibi non jacuiſſet, ſed eum locum præternavigaſſet, damnum tamen, poſtea factum, ad Aſſecuratorem pertinere. Si cui plus, quam per legem licet, aſſecuratum ſit, id quod ſupereſt, alteri non recte cedi. Etiam ſine ſpeciali mandato aſſecurationem valere. An contra piratas aſſecurare liceat? An libertas aſſecurari poſſit?*

IN Republica, quæ commerciis maritimis, quaquaverſum propagatis, originem debet & incrementum, quæque etiam nunc abſque iis ſalva eſſe non poteſt, juris nautici peritia in primis neceſſaria eſt. Huic explicandæ totum librum deſtinavimus, initio facto ab *Aſſecuratione*. Si navibus, quæ trans mare currunt, ſi mercibus, quas vehunt per tempeſtates vel hoſtes fatale quid accidat, ut id damnum non unus, ſed plures ferrent, maximo commerciis promovendis commodo, aſſecuratio inventa eſt. De eo contractu nonnulla dixi *lib. 1. quæſt. jur. publ. cap.* 21. ſed plura ſuperſunt dicenda. Ecquando ille contractus invaluerit apud Hollandos, non eſt, ut tibi dicam. Hollandos jam olim commerciis maritimis floruiſſe, & ea de cauſa plurimas Regiones exteras frequentaſſe, Carolus Burgundus jam dixit in § 33. Formæ, quam Curiæ Hollandiæ præſcripſit 4. Sept. 1462. ſed neſcio, an aliquis tunc apud Hollandos aſſecurationis fuerit uſus. Anno 1563. frequentatum & licitum fuiſſe illum contractum apparet ex legibus, quas Philippus II. ei dedit *tit. 7. leg. naut.* ult. Oct. 1563. Sed poſtea ult. Mart. 1568. vetuit, uſque dum novæ leges de eo fierent, his factis denuo permiſit fiduciario Edicto, quod edidit menſe Octobri 1569. (1) & tandem plene permiſit in § 1. Formæ,



(1) Ita Philippus II. narrat in *præfatione Edicti*, *de aſſecurationibus* 20. *Jan.* 1570.

Digitized by Google

mæ, quam huic negotio præſcripſit 20. Jan. 1570. & ex qua Forma quam plurima ſunt tranſcripta in Conſuetudines Antwerpienſes *tit.* 54. & in leges patrias, de quibus mox dicam. Adeo autem apud Belgas fœderatos contractus aſſecurationis placuit, ut ſæpiſſime fuerit deliberatum de inſtituenda ſocietate, quæ aſſecurationes, neceſſario faciendas, regeret & curaret, *een Compagnie van aſſurantie*. Sed non eſt, ut referam, quæ variis temporibus de ea ſocietate actitata ſunt (2), quia res ſucceſſu caruit, & aſſecurationes, ut olim, ita & nunc ſunt voluntariæ & inter commercia privatorum.

Leges de aſſecurationibus hæ ſunt: Philippi II. Hiſpan. Reg. leges nauticæ ult. Oct. 1563. *tit.* 7. (3) & ejuſdem Philippi Edictum poſterius 20. Januar. 1570. Exſtat id Edictum, ut ad Curiam Brabantinam tranſmiſſum eſt, in libris vulgatis Edictorum & Decretorum (4). Sed & ibi exſtat Epiſtola Philippi nomine ad Curiam Hollandiæ ſcripta 20. Jan. 1570. (5) quia id Edictum in Hollandia publicari jubetur. Quod cum ſit, & in Hollandia, tam in reſpondendo, quam judicando, uſu perpetuo fuerit frequentatum, homunciones quoſdam (6) de ejus auctoritate dubitaſſe miror, ſed tanti non ſunt eorum rationes, ut referam, ut refellam multo minus. Atque hæ leges univerſo Belgio ſunt communes, leges autem ſpeciales de aſſecurationibus condiderunt Amſterdammenſes ult. Jan. 1598. (7) quibus deinde varia augmenta ſive Statuta, ad interpretationem & emendationem, acceſſerunt, & nunc, ut audio, Amſterdammenſes leges plane novas parturiunt. Middelburgenſium leges ſpeciales ſunt 30. Sept. 1600. (8) Rotterdammenſium 12. Mart. 1604. (9) Sed leges omnino novas Rotterdammenſes rurſus condiderunt 28. Jan. 1721. (10) Uliſſingenſes quoque, conſtitutis ſpecialibus judicibus, qui de aſſecurationibus judicarent, leges judicandi iis præſcripſerunt 12. Febr. 1661. (11) ſed illæ parum frequentantur, aliis autem, quas dixi, legibus, ſæpiſſime uſus ſum, eaſque compendii cauſa, ſic indicavi, Edictum Philippi II. 1570. *Ed. P.* leges Amſterdammenſes *A.* Middelburgenſes *M.* Rotterdammenſes veteres *R. V.* Rotterdammenſes novas *R. N.*

Atque illæ leges valent tam in peregrinorum quam civium cauſis, dummodo negotium contractum ſit, ubi eæ leges obtinent § 31. *Ed. P.* § 14. & 29. *A.* § 28. & 33. *M.* § 24. *R. V.* Omnino autem valent in rebus, quæ mari deferuntur, ſive in has Regiones, ſive ex iis deferantur § 14. *A.* & § 28. *M.* quamvis in § *Ed. P.* id duntaxat reſtrictum ſit ad eas res, quæ ex his Regionibus mari exportantur. Ubi vero de iis rebus agitur, quæ terra aut fluminibus, aliiſve aquis mediterraneis, non mari deferuntur, quia ea-

(2) Si ſcire aves, vide *Plac. Ordd. Gener. tom.* 2. p. 189. & Aitzema *lib.* 9. p. 707. *lib.* 14. p. 295. *lib.* 19. p. 173. 177. 182. 193. 220. & *lib.* 33. p. 868. & 872.

(3) Exſtant *variis locis*, etiam *Plac. I.* 2. 7. 1. 2.

(4) *Plac. I.* 2. 7. 1. 3.

(5) *Plac. II. Append.* p. 2116. *Repert. Conſil. Holl.* p. 141. A.

(6) *Conſil. Holl. tom.* 1. *conſil.* 187. & Verwer *in not. ad leges naut. Phil.* 1563. *tit.* 7.

(7) *Plac. I.* 2. 7. 2. 3. & *ſeparatim cum augmentis*.

(8) Ibid. *I.* 2. 7. 2. 5. & *ſeparatim*.

(9) Ibid. *I.* 2. 7. 2. 4. & *ſeparatim*.

(10) Exſtant *ſeparatim*.

(11) *Separatim*.

earum minus periculum eſt, integra eſt paciſcendi libertas § 29. *Ed. P.* § 15. *A.* & § 27. *M.* Idemque § 30. *Ed. P.* ſtatuit de rebus, quæ mari in has Regiones deferuntur. Ceterum illi §§ 29. 15. & 27. nihil quicquam agunt de navibus, quæ aquas mediterraneas navigant, quare de iis idem videtur dicendum, quod de navibus ſimpliciter in illis legibus conſtitutum eſt.

Nunc excutiamus aliquot quæſtiones, quæ de aſſecurationibus inciderunt. Ex § 5. *Ed. P.* & § 3. *A.* nulla eſt aſſecuratio, ſi non inſtrumento inſertum ſit nomen loci, a quo & ad quem deſtinatum ſit iter, & ipſius rei natura id omnino poſtulat, ſciendum enim eſt, ex quo periculum ad aſſecuratorem pertineat, & quando ceſſet. Quum aſſecuratus ex literis, ad ſe datis, intellexiſſet, navem, Bilboa venientem Hamburgum verſus, jacere ad Inſulam D. Martini, idque aſſecurationis inſtrumento, Amſterdami confecto, eſſet inſertum, ut nempe ab Inſula D. Martini demum periculum inciperet, & navis, cum ventus faveret, illam Inſulam præternavigaſſet, ibique non jacuiſſet, ſed poſtea periiſſet apud Duinkerkam, recte reſponſum eſt *Conſil. Belg. tom.* 1. *conſil.* 43. *num.* 1. 2. 3. & 4. ad aſſecuratorem periculum & damnum pertinere. Sed cum eodem fere tempore ſimilis incidiſſet alia quæſtio, quidam ex iiſdem Conſultoribus (nam hi homines non ſemper ſibi conſtant) itemque alii quam plurimi contra reſponderunt *Conſil. Belg. tom.* 3. *conſil.* 168. *num.* 1. & 2. & *conſil.* 169. *num.* 1. & 2. aſſecuratores ſcilicet nihil teneri, ſtrictiſſime enim inhærendum verbis inſtrumenti, iiſque expreſſum eſſe, ibi jacere navem, ut ita demum ad aſſecuratorem incipiat pertinere periculum, quod accidit, poſtquam ibi jacuiſſet navis, nunquam autem jacuiſſe, atque ita conditionem, unde inciperet, defeciſſe. Sic certe volunt multo verborum agmine, & advocatis aliquot auctoritatibus ſemibarbaris, Sed profecto iis rationibus nihil quicquam calumnioſius, nihil etiam ſtultius. Quam ſtricte de verbis ſit litigandum, ſatis indicat vulgaris inſtrumentorum, quæ de aſſecurationibus exſtant, poſtrema clauſula, & tantopere jactata bona fides in omnibus legibus, de eo contractu, factis & editis. Quod autem adjectum eſt, *ſicuti nunciatum erat, ibi jacere navem*, manifeſtum eſt, non alia cauſa factum, quam ut termini ſtatuerentur, ex quo loco ad aſſecuratorem pertineret periculum; ſive enim ibi jacuerit, ſive non, cedo, quid ad rem? inutilem vero demonſtrationem falſam id, cui inſerta eſt, nihil vitiare, cui vel ignorare vel negare permittes? Plane ſi ideo damnum datum eſſet, quod navis ibi non jacuiſſet, quum ex lege loci, forte ob tributum, deberet, atque ideo, etiamſi jam præternavigaſſet, eſſet publicata, aliud dicerem.

Dominus, ultra quam ejus intereſt, aſſecurari nequit. Unde quæſitum eſt de hac ſpecie. Titius cum plus quam partem ſuam aſſecuratam haberet, id quod ſupererat cedit Sempronio, ejuſdem navis ſocio. Navis tunc adhuc credebatur eſſe ſalva, certe captam eſſe non conſtabat, ut poſtea conſtitit: Sempronium contra aſſecuratores nullam actionem habere reſponſum eſt *Conſil. Belg. tom.* 2. *conſil.* 120. *num.* 1. & 2. Sane, ſi non ceſſiſſet Titius, inutilis eſſet aſſecuratio quod ad ὑπεροχὴν, & difficile eſt dicere, obligationem, quæ in Titio non ſubſtitit, in Sempronio, cui ceſſit Titius, ſubſiſtere. Eſt tamen, cur dubites, an non recte agi poſſet, quemadmodum ſi quis X. aſſecurari fe-



Digitized by Google

ciſſet pridie Cal. quum V. tantum in navi haberet, & ipſis Cal. alia V. comparaſſet, & navis poſtea periiſſet, recte ageret ad X. quia verum eſt tanti ſua interfuiſſe, quod non niſi ex eventu æſtimatur, neque enim ex tempore contractus rem cenſebimus, quum ex damno ſubſtantiam capiat. Si ὑπεροχὴν ceſſiſſet Sempronio, aut comparaſſet illa V. poſtquam jam navis fuiſſet capta, verum eſt, non recte agi, quia obligatio jam commiſſa eſſet, & certum in perſona Titii, quid debeatur, & tunc locus erit in *l.* 75. *ff. de reg. jur.* Attamen recte reſponſum puto, quia alia eſt perſona Titii, alia Sempronii, & quia in illo facto conſtabat, Titium pro ſe ſolo contraxiſſe, & pro Sempronio noluiſse contrahere. Atque his adde ſpeciem, de ceſſione aſsecurationis a Senatu Supremo judicatum 13. Sept. 1725. de qua dicam infra *cap.* 12. *vſ. Titius.*

Quæſitum eſt & de hac ſpecie. Is, ad quem mittebantur merces, eas aſsecurari fecit, pereunt, agit, ſed repulſam tulit apud Judices Amſterdammenſes, qui de aſsecurationibus cognoſcunt, uſquedum proferret ipſius Domini declarationem juratam, ſe, antequam aſſecuratio fieret, mandaſse *Conſil. Belg. tom.* 3. *conſil.* 17. atque ita videntur voluiſse, neque ratihabitionem ſufficere, ſed quia in formulis fidejuſſionum nauticarum exprimitur, non tantum ei, qui fidejuſſionem curat, ſed & omnibus, ad quos ea res pertinet, fidejuberi, nihil ipſe deſiderem, quam aſſecurati teſtimonium juratum, rem forte ad Titium pertinuiſse, ſi Titius probaverit, ſua tantum interfuiſse, quantum revera aſsecuratum eſt. Cur ad aſſecurationem mandatum ſpeciale requiratur, cauſam non video, neque unquam id ſibi exhiberi poſtulant aſsecuratores. Etiam generales mandatarii vel cognitores, generaliter curare juſſi, quod ex re domini videatur, in hanc rem, videntur ſufficere, præſertim quum & ipſorum interſit, res, de quibus agitur, ſalvas eſse. Admiſerim etiam eos homines, quos *Factoors* ſolemus appellare, quin &, quod magis eſt, etiam negotiorum geſtorem admiſerim, quid enim is in re amici ſui non verſetur ea prudentia, quam aſſidui patresfamilias adhibent in ſua? ſi negligat, non auſim eum a culpa leviſſima abſolvere. Quod autem ſancitum eſt, ne quis ultra pretium, aut ſupra quam dominus eſt, aſſecuretur, non aliam habet rationem, quam ut fraus excludatur, & ne, cum neminis interſit, damnum ſentiat aſsecurator. Quod manifeſtum eſt ceſsare, ubi tantum bonorum periit, quantum damni dominus paſsus eſt.

Philippus II. de aſsecurationibus multa conſtituit *tit.* 7. *leg. nautic.* 1563. quæ rurſus mutavit in Edicto 1570. Ex § 8. *d. tit.* 7. aſsecurare licet contra piratas, ſed rerum a piratis, aut ex detentionibus amicorum, non hoſtium, redemtorum lytrum ab aſsecuratore peti non poſse, ſententia eſt § 27. *Ed. P.* ſi recte diſputavi *lib.* 1. *quæſt. jur. publ. cap.* 25. *num.* 3. eo enim § 27. ſtatuitur, res a piratis & non hoſtibus captas ex jure Gentium aut pactis eſse perſequendum, promiſſis inſuper Legatorum patrocinio, repreſsaliis, aliiſque legitimis & honeſtis remediis; ſi quis ſecus fecerit, non modo amiſſurum, quod in lytrum impendit, ſed & extra ordinem coercitum iri, ut qui piraticæ continuandæ occaſionem præbuiſset. Nihil quidem horum invenitur in legibus Amſterdammenſium, Roterdammenſium & Muddelburgenſium, nec tamen ideo inutile dicamus, ſi ea ſit Principum animi magnitudo, quæ eſse

eſse debebat ad injuriam ſuam ſuorumque vindicandam, & quæ forte erat Hiſpanorum iis temporibus. Si non ſit, valde inutilis eſt illa ſanctio, & dubito, an moribus, qui nunc ſunt, obtinere poſſit. Jure Romano a piratis redimere licebat *l.* 2. § 3. *ff. de leg. Rhod. de jact.* Sed Hollandi diſtinguunt in Edicto 3. Maj. 1621. (12) quatenus liceat, vel non liceat, at vero inter veros hoſtes & piratas ibi non diſtinguunt, ſed habentur pro unis, & iiſdem. Ne tamen putes, illam ſanctionem jam eſse abrogatam ex generali mandato rerum ſervandarum, quod inſtrumentis, quæ de aſsecurationibus fiunt, ſolet inſeri, nam & idem mandatum inſertum eſt formulæ, quam exhibet § 35. *d. Ed. P.* Ceterum Algerienſes, Tripolitanos, Tunitanos, Zalienſes non pro piratis, ſed pro juſtis hoſtibus eſse habendos ſatis videor probaſse *lib.* 1. *quæſt. jur. publ. cap.* 17.

Quæſitum eſt, an civilis libertas recte aſſecuretur? ut puta cum tantum vel tantum promittatur ad redemtionem, ſi quis capiatur a Turcis. Et eſt, qui *Conſil. Belg. tom.* 2. *conſ.* 170. *A.* reſpondet, promiſſionem valere, nulla quippe lege vetitam. Ego, an valeat, dubitem; expreſſa quidem lege, quæ ejuſmodi aſſecurationes reſcindit, deſtituimur rationibus & argumentis, quæ in aliis cauſis prohibitioni locum dederunt, & hic tantundem valent. Variis legibus vetantur aſſecurari mercedes nautarum, aurigarum, militumque, qui in navibus ſunt, non alia ratione, quam ad excitandam eorum hominum induſtriam & fortitudinem, ut ſcilicet magis excubent pro ſalute navium, curruum merciumque, nam aſſecuratione mercedum vetita, ſciunt, perditis navibus, currubus & mercibus, ſe quoque mercedes ſuas perdere. Atque ita pro libertate, magis pugnabunt, qui hanc, ſine ulla ſpe recuperationis, amiſſuri ſunt. Nota alioquin eſt hominum ignavia, qui ex ignavis repente ignaviſſimi ſunt futuri, ſi alieno damno libertatem ſuam recuperaturos ſe norint. Erunt fortaſſe, qui & libertatem recte aſſecurari negabunt, quia legibus, quibus utimur, prohibentur aſſecurationes de vita hominum, *vitæ* nomine & *civilem* intelligentes. Sed hac ſententia non utimur, etſi verum ſit, non deeſſe Interpretes, qui in Statutis *vitæ mortiſque* nominibus etiam *civilem* intelligi volunt, verum has interpretationes communis loquendi ratio refutat affatim. Quamvis autem aliæ, quas dixi, rationes contra aſſecurationem libertatis militent, non auſim tamen eam generaliter damnare, utpote qui ſciam, ipſos ſæpe Ordines multa pecunia redimere Belgas ſuos ab hoſtibus, præſertim Afris, captos, & quis inutilitatis ac turpitudinis nomine reprobabit negotia, ſi ex eadem Princeps agat? Quin non reprobarem, ſed laudarem potius Ordinum clementiam, ſi de iis redimendis agatur, qui fortiter pugnantes capti, & ſic in ſervitutem redacti ſunt. Quamvis autem expreſſa lex eſſet, quæ libertatem aſsecurari permitteret, Judicis tamen arbitrio relinquerem, an hi, quorum libertas aſsecurata eſt, pro incolumitate navium debitam operam navaſſent, nam ſi magiſter navis, ſi epibatæ per inertiam ſuam ſe dederint, negarem iis actionem, contra vim enim hoſtium aſsecuratur quis, non contra ignaviam ſuam. Plane ut contra aſsecuratores nulla eſt actio, ſi res aſsecuratæ per ſe corrumpantur aut pereant.

CAPUT

(12) *Plac. I.* 2. 21.

## CAPUT II.

*Ecquando naves merceſque aſſecuratorum periculo eſſe incipiant & deſinant? Si plures ſint aſſecuratores, an aſſecuratus poſſit, quem velit, exigere, &, quem velit dimittere? An unius aſſecuratoris ἀπορία reliquis noceat, vel proſit? Quemadmodum aſſecuratus, pendente periculo, poſſit cavere, ne ſibi noceat ἀπορία aſſecuratoris. Contraria aſſecurationis actio eſt ad præmium, & quo tempore id ſit ſolvendum, & an, ſi ſtatim non ſolvatur, aſſecurationem reſcindat? Præmii actio non rem aſſecuratam, ſed perſonam duntaxat habet obligatam.*

AD interpretationem & effectum factæ aſſecurationis ſcire refert, ex quo periculum in aſſecurationem tranſeat, & quando deſinat. De mercibus primum dicamus, deinque de navibus. De mercibus ait § 11. *R. V.* earum periculum ad aſſecuratorem pertinere ex tempore & ad tempus, quod expreſſum eſt, & mox definit, quid juris, ſi nihil ſit expreſſum. Reliquæ leges de aſſecurationibus pacto convento nihil quicquam tribuunt, ut neque Rotterdammenſium leges novæ § 46. Si merces ſint aſſecuratæ ab altero portu ad alterum, ex § 13. *leg. nautic. tit.* 7. periculum ad aſsecuratorem pertinet ex tempore, quo merces in navem impoſitæ ſunt, & ex § 12. & 35. ex tempore, quo merces ſcaphæ, quæ ad navem deferuntur, impoſitæ ſunt, ſed ex § 4. *A.* § 11. *M.* ex tempore, quo in litore, ripa, vel crepidine urbis ſunt delatæ, & ita quoque, ſi nihil aliud convenerit, ex § 11. *R. V.* Deſinunt autem merces aſsecuratoris periculo eſse 24. horas poſt appulſum navis in ſalvo *d.* § 13. *Ed. P.* poſtquam merces ſalvæ tutæque in terram expoſitæ ſunt, & ita quoque *d.* § 4. *A.* & *d.* § 11. *M.* & *d.* § 11. *R.* qui tamen § 11. addit, niſi exoneratio, ſine juſta cauſa, poſt quartum ex adventu diem protrahatur. Simpliciter autem ait § 47. *R. N.* periculum aſsecuratoris eſse, donec navis merceſque in locum deſtinatum venerint, & merces ibi fuerint exoneratæ.

Hæc quidem de mercibus, ſed de navibus quid dicemus? De his nil exſtat in legibus, quas modo adduximus, niſi quod in *d.* § 47. *R. N.* tam de navibus, quam de mercibus ſtatuatur, earum periculum penes aſſecuratorem eſſe, donec ſalvæ advenerint & exoneratæ ſint. Ecquando igitur periculum incipit, &, ſi tacent leges, ecquando deſinit? Ut, quid ſentio, libere dicam, ſi non obſtaret legum auctoritas, ego quod ad merces & quod ad naves non aliud damnum aſſecuratoribus imputarem, quam quod in itinere accidit, poſtquam nempe navis profecta eſt, & antequam ſalva advenerit in locum deſtinatum. Et quid dubitamus, conſultis aſſecurationum formulis? naves merceſque aſſecurantur ab uno loco ad alium, periculum igitur, quod aſſecuratorem manet, non incipit, niſi nave jam profecta, & poſtquam ſalva advenerit, mox deſinit. De verbis & ſententia contrahentium nemo ambigat, ſed nec de jure Romano, ſi ex eo res eſſet definienda, nam, cum ibi quæritur, ex quo die in nautica pecunia periculum ad creditorem pertineat, ex die navigationis reſpondet Modeſtinus in *l.* 3. *ff. de naut. fœn.* nec dici poteſt inter aſſecuratorem & creditorem pecuniæ trajectitiæ, quod ad ſuſceptum periculum, quicquam intereſſe. In mercibus id per leges patrias obtinere non licet, ſed quid ni in navibus ſervemus, ubi illæ ſilent? Probo igi-

Digitized by Google

igitur, quod nonnulli reſpondent (1), ad aſſecuratorem non pertinere damnum, quod navis, antequam proficiſceretur, paſſa erat in loco, unde proficiſci deſtinatum erat, ſed non probo, quod alii tentarunt; etiamſi navis jam profecta ſit, ad aſſecuratorem non pertinere damnum, quod alibi in portu vel ſtatione navi accidit, atque ſi duntaxat aſſecuratum eſſet pro navi navigante, non vero pro navi jacente, idque etiam pleniſſime improbarunt alii *Conſil. Belg. tom.* 1. *conſil.* 135-138. Abſolutum quoque iter, ſi me audias, liberat aſſecuratorem, ſi de navi agatur, ſed cum navis in loco hoſtili, quo deſtinata erat, vix dimidiam horam ſteriſſet in anchora, & mox occupata & deinde publicata eſſet, reſponſum eſt *Conſil. Holl. tom.* 1. *conſil.* 284. aſſecuratorem, qui ſecundum uſum Antwerpiæ aſſecuraverat, de eo damno teneri *arg.* § 14. *leg. naut. tit.* 7. Male, aliud enim eſt in mercibus, aliud in nave, hæc iter abſolvit, ubi ad locum deſtinatum pervenit, illæ ex *d.* § 13. aſſecuratoris periculo ſunt, etiam XXIV. horas poſt appulſum. Quin & male, ſi vel de mercibus eſſet quæſitum, navis ſine permiſſu Regis Hiſpaniæ advenerat in locum hoſtilem, & aſſecurator non aſſecuraverat contra poteſtatem juris. Aſſecurati, non aſſecuratoris erat impetrare veniam Regis Hiſpanici, ut hoſti in hoſtilem locum navigare liceret, ſi non impetraverit, eſt quod ſibi, non aſſecuratori imputet.

Belle quæri poteſt, an & quemadmodum dividenda ſit actio, ſi plures aſſecuratores ſubſcripſerint, & an damnum, quod datum eſt, a ſingulis repeti poſſit? Et, ſi merum jus ſequamur, dicendum videbatur, poſſe aſſecuratum, quem velit, exigere, &, quem velit, dimittere: neque id injuria, quum quiſque, in quam ſubſcripſit ſummam, ſi navis merceſque damnum facerent, ſeſe obligaverit, atque ita quiſque in eam ſummam debendi reus ſit. Sed inutile viſum eſt, ex aſſecurati odio, invidia, gratia, certe ex ſolo ejus arbitrio aliquem bonis ſuis exui, quum rei nauticæ plus proſit, quam noceat, ſi etiam grande damnum a multis feratur. Unde & aliquot Mercatorum nubes, jubente Curia, 13. Oct. 1599. apud Scabinos Amſterdammenſes teſtata eſt (2), ſecundum aſſecuratorem ſine conſenſu primi dimitti non poſſe, *omnes enim aſſecuratores, qui ſubſcripſerunt, pro rata fieri damni ſocios*. Quæ ratio forte & Philippum II. movit, cum in § 13. Ed. conſtituerit, tam poſtremum, quam primum aſſecuratorem de damno vel lucro ex æquo teneri, quod ipſum inſertum eſt § 23. *A.* & § 25. *M.* quod illi §§ ajunt *ex æquo*, de proportione geometrica intelligendum puto, & ſic explicat illa teſtatio anni 1599. & hoc jure utimur, quia ita conſtitutum eſt, ceteroquin, ſi merum jus ſequamur, ut modo dicebam, ex arbitrio aſſecurati penderet, quem ex debitoribus ſuis convenire & exigere vellet. Sed ſi jus merum æquioribus præceptis temperemus, civilius forte dicendum eſt, neminem ex primis aſſecuratoribus poſſe dimitti, niſi conſentiant omnes, qui poſt acceſſerunt: nam ſi primus forte ſubſcripſerit in mille, ſecundus, quia jure conſtitutum eſt, exactionem inter omnes dividi, non alia mente æque in mille ſubſcripſiſſe videtur, quam ſi navis damnum faceret in mille, ſe non eſſe laturum niſi 500. Idem eſt in tertio & cete-

cete-

(1) Stracchа *de aſſecurat. gloſſ.* 12. *n.* 2.

(2) *Handveſten van Amſterdam* 1663. p. 173.

Digitized by Google

ceteris, qui ſequuti ſunt. Ultimus autem, etiam nemine conſentiente, dimitti poſſet, eum enim nemo eorum, qui ante ſubſcripſerant, ſpectavit, in ſuam ſolam ſummam recipientes univerſum damnum. Ut igitur aſſecuratus ultimum adſumere vel non adſumere potuit, ſic & eum poſset ἀσύμβολον dimittere citra ullum anteriorum conſenſum.

Neque me moverit illa Mercatorum ratio, ex ſocietate nempe proficiſci illam damni communionem, nam de ſocietate inter aſsecuratores nihil quicquam convenit, nec naſcitur ex intellectu tacito, qui, dum contraheretur, interceſſit, ut fit in iis, qui poſt ſubſcripſerunt, hi enim priores ſpectarunt, ſed qui ante ſubſcripſerunt, poſteriores non ſpectarunt, ignari, an qui acceſſuri eſsent. De conſuetudine neſcio, quid dicam, neque enim illi Mercatores eo anno 1599. conſuetudinem probarunt, quamvis in principio ea voce uſi ſint, ſed, quid ipſi probarent, magis reſpondiſſe videntur, neque enim ullam attulere rationem, quæ conſuetudinem argueret, ſed duntaxat, qua opinionem ſuam ex mente ſua ſtabilirent. Ob rei tamen mercatoriæ utilitatem valeat etiam ratio, quæ ratio non eſt, cum ei auctoritatem præſtent illi §§, abſit enim, ut dicamus, per illos §§ poſſe quidem aſſecuratum omnes pro rata exigere, neque tamen teneri, ſed poſſe vel ſolos priores, reliquis dimiſſis.

Si qui aſſecuratorum ſolvendo eſſe deſierint, antea tamen habiti pro aſſiduis, ex ratione juris eandem, quam diximus, diſtinctionem ſequi poſſumus, ſcilicet poſteriorum ἀπορίαν prioribus nocere, horum illis non nocere, hi enim ita ſubſcripſerunt, ut & priores, qui tunc obligati erant, cum ſubſcripſerunt, etiam pro parte, qua antea ſubſcripſerant, tenerentur, quod de prioribus dici nequit. Sed mercatoriis ingeniis hoc ſubtile magis, quam utile videbitur. Apud hæc ex regula dividendæ actionis etiam prioribus proderit poſteriorum ἀπορία, atque ita, ſi in mille damnum datum ſit, Titius, qui in mille ſubſcripſit, non niſi 500. feret; ſi Mævius, qui itidem in mille ſubſcripſit, factus fuerit ἄπορος, reliqui 500. aſſecurati erunt damno, quod ſic ſatis eſt iniquum. Ut huic iniquitati occurratur, Amſterdammenſes 30. Jan. *1626.* conſtituerunt (3), aſſecuratore facultatibus lapſo, pendente rerum aſſecuratarum periculo, poſſe aſſecuratum per Notarium & teſtes bonorum curatoribus, aut ubi poſtremum habitavit aſſecurator, obnunciare aſſecurationem, & tunc res, de quibus agitur, ab alio aſſecurari poſſe, ſed præmium repeti non poſſe. Cujus conſtitutionis rationem non ſatis adſequor, nam cui bono obnunciatio? ex § 15. *leg. nautic. tit.* 7. bona fide, ac ſine ullius fraude hic eſſe plures aſſecuratores poſſent, quid enim vetat fidejuſſorem accipere pro eo, quod minus a Titio exigi poterit? & quam æquum eſt, præmium relinquere, ſi per ipſum aſſecuratorem ſteterit, quo minus aſſecuratio effectum ſortiatur?

Ex contractu aſſecurationis naſcitur actio directa & contraria. Directa datur aſſecurato contra aſſecuratorem ad reſarciendum damnum, pro quo fidejuſſit. Contraria datur aſſecuratori, contra aſſecuratum ad ſolvendum ſuſcepti periculi, de quo convenit, pretium. Id pretium ſimpliciter *præmium* vocari obtinuit, & vulgare eſſe apud Hollandos, ut VII. centeſimæ partes pro C. aſſecuratis ſolvantur, exteri quidam ſcribunt

(3) *Plac. I.* 2. 7. 2. 3. *ad* § 2. & *poſt leg. A. de aſſecurationibus.*

bunt (4), & ſane ex § 2. & 20. *leg. naut. tit.* 7. illud præmium legitimum fuiſse videri poteſt, & nominatim quoque ejus, tanquam non infrequentis, mentio eſt in Statutis Amſterdammenſium 26. Jan. 1610. & 5. Dec. 1620. de quibus mox dicam latius, ſed periculorum varietas; & itineris longitudo non permittunt, ut quicquam certi hac de re conſtitui poſſit: unde, libero contrahentium arbitrio relinquitur. An, ſi præmium ſolutum nondum ſit, rebus deperditis, valeat actio directa, eſt, qui diſputat (5). Et vix hominis ſani eſt ea de re dubitare, quum culpa aſsecuratoris ſit ſuo tempore præmium non petiiſse, & fuit vulgaris olim conventio, ut demum poſt 3. menſes proximos præmium ſolveretur, ut apparet ex antiquis exemplis aſsecurationum, quæ legibus Amſterdammenſium & Middelburgenſium ſubjiciuntur. Sed exempla, quæ in *d.* § 2. *leg. naut. tit.* 7. & § 35. *Ed. P.* exhibentur, apocham ſoluti præmii continent, ut tunc præmium ſtatim fuerit ſolutum, & ſtatim quoque ſolvendum eſse jubet § 7. *R. V.* Amſterdammenſes autem hac de re aliter atque aliter conſtituerunt. In § 1. Statuti 26. Jan. 1610. (6) ſancitum eſt, præmium, quod VII. pro C. non excedit, ſtatim ſolveretur (cujus rei curam aliis ſtatutis etiam proxenetis Amſterdammenſes mandarunt) ſed quod excedit VII. ſolveretur intra menſes VI. Si vero pro itu & reditu ad uſque XIV. pro C. excedat, altera pars ſtatim, altera poſt VI. menſes ſolveretur, moræ poſt illos VI. menſes poſita uſura centeſima, ita § 2. *d. Stat.* 1610. Sed 5. Dec. 1620. (7) rurſus ſtatuerunt, nullas eſſe aſsecurationes, quarum præmia, quantacunque ſint, non ſtatim eſsent ſoluta, ita tamen, ut præmia pro reditu demum ſolverentur eo tempore, quo navis appuliſset.

Quod ait Statutum de pœna nullitatis, utique lex nova eſt, neque, ut putem, aliter intelligenda, quam, ſi aſſecuratus ſolutionem præmii differat, uſque dum de damno conſtet, contra aſsecuratorem nullam ei eſse actionem, nam ad ſolutionem præmii conveniri & compelli poſse, ſatis eſt liquidum, quin & Amſterdammenſes in § 6. Statuti 30. Jan. 1693. (8) præſcripſerunt formam, ſecundum quam præmia ab aſſecuratis quantocyus in judicio exigi poſſint. Sin aliter dicas, poſt contractum aſſecurationis, omnibus numeris perfectum, in ſolo arbitrio aſſecurati fuiſſet, detrectando ſolutionem præmii, a contractu recedere, & totum pro lubitu reſcindere, quod a mente Statuti longe eſt alieniſſimum. Sed ne diutius ei argumento immoremur, facit conſtans fama, hanc, quam dixi, nullitatis pœnam deſuetudine exoleviſſe: Aſſecurationem certe ſubſiſtere, licet fides habeatur de præmio, jam olim judicavit Curia Hollandiæ 24. Nov. 1639. nondum viginti annis poſt Statutum elapſis. Et vulgi ore fertur, apud Amſterdammenſes aſſecurationem non tantum non reſcindi, ſi in continenti præmium non ſolvatur, ſed non hodie moris eſse, ut in continenti ſolvatur. (10) Quod cum ſit, inutilis eſt quæſtio, an illi Statuto



(4) Marquardus & Loccenius apud Struvium *exercit.* 25. *ad ff. n.* 47.

(5) Struvius *d. exercit. n.* 48.

(6) *Plac.* I. 2. 7. 2. 3. p. 857. & *poſt leg. A. de aſſecurationibus.*

(7) Ibid. p. 858. & 859. & *poſt leg. A. de aſſecurationibus.*

(8) *Poſt leg. A. de aſſecurationibus.*

(9) Apud Loenium *caſu* 93.

(10) Roſenboom *Recueil der Keuren van Amſterd. cap.* 30. *poſt n.* 36. *Conſil. Belg. tom.* 2. *conſil.* 170. *A.* p. 456. Boel *ad d. caſ.* 93.

tuto 1620. renunciari poſſit, & an tacite renunciatum ſit, ſimulac differatur ſolutio præmii. Ita quidem reſponſum eſt 3. Maj. 1641. (11) atque ſi id Statutum adhuc obtineret. Si obtineret, ego haberem pro appendice legum, quæ de aſſecurationibus apud Amſterdammenſes editæ ſunt, & eadem auctoritate cenſerem, qua ipſæ illæ leges, ut non temere dixeris de omnibus aliis augmentis. Sin autem quæras, an legibus, quæ de aſſecurationibus latæ ſunt, renunciare liceat? magis eſt, ut negandum videatur, & ſic forte ipſe judicabis, ſi legeris, quæ dicam *cap.* 5. *&* 6. nam nihil attinet id nunc diſputare occaſione legis exoletæ.

Hæc præmii actio an rem aſſecuratam, an perſonam duntaxat habeat obligatam videndum? Et quæſitum ea de re eſt in hoc facto. Titius aſſecurari fecit navim merceſque ſuas, præmio poſt 3. menſes ſolvendo. Cedit navim merceſque Gajo, & deinde foro. Nave cum mercibus ſalva reduce aſſecuratores & navim & merces arreſtant. Quidam, quia ad præmium non eſt niſi perſonalis actio, nullo jure id eſſe factum reſpondit. (12) Judices tamen Middelburgenſes ſecundum aſſecuratores litem dederunt, ſed horum ſententiam Senatus Supremus 30. Jul. 1605. reſcidit, & navim bonaque nihil teneri pronunciavit. Plane multum refert, quid actum ſit. Si Titius Gajo ſimpliciter ceſſit, per ceſſionem exſtincta videtur aſſecuratio, neque enim Gajus aget, qui non contraxit cum aſſecuratoribus, neque Titius, cujus poſt ceſſionem nihil quicquam intereſt, ſed ſi Titius ceſſerit cum omni cauſa, atque ita cum actione contra aſſecuratores, recte aget Gajus, ſi damnum datum ſit. Idemque eſt, ſi Titius, cum ceſſit, ipſe navim merceſque aſſecuraverit Gajo, ita enim Titius ſibi obligatos retinebit aſſecuratores ſuos, iiſdemque ad ſolutionem præmii & ipſe obligatus erit, ſed utrique non niſi perſonali actione, neque enim ullum pignus eſt vel ex conventione vel ex lege.

## CAPUT III.

*Si res, ad tres menſes aſſecuratæ, rurſus indiſtincte aſſecurentur, & poſt tres menſes elapſos pereant, novos aſſecuratores in ſolidum teneri. Si navis iter mutare conſtituiſſet, ſed, antequam mutaret, periiſſet, damnum ad aſſecuratores pertinere. De uſuris ex mora in aſſecuratoribus.*

Miſſis reſponſis juris, miſſis aliis quibuſcunque auctoritatibus, conſtitui recenſere aliquot quæſtiones, quæ de aſſecurationibus inciderunt, & me Senatore vel Præſide, Senatum Supremum occuparunt, & res de iis omnibus judicatas. Mercatores quidam Hamburgenſes merces ſuas, quæ valebant 14000. florenos, & Genua Hamburgum erant tranſvehendæ, Genuæ aſſecurari juſſerunt ad tres menſes, & ad pretium 13000. florenorum. Deinde metuentes, ne exſpirarent illi tres menſes, priuſquam navis Hamburgum adpelleret, Amſterdami iterum eaſdem merces aſſecurari juſſerunt ad pretium 12000. florenorum ab Illice (*Alikanten*) uſque ad Hamburgum. Quum navis ab Illice proficiſceretur, nondum exſpiraverant tres menſes aſſecurationis Genuenſis, ſed iis jam elapſis capitur navis a Turcis in Freto Britannico. Aſſecuratores Amſterdammenſes negant ſe de damno teneri,

(11) *Conſ. Holl. tom.* 3. *conſil.* 80. *n.* 4. *&* 5.

(12) *Conſil. Holl. tom.* 1. *conſil.* 282.

neri, quia nullæ res ulterius aſſecurari poſſunt, quam ad verum earum pretium §§. 10. 12. 14. & 15. *tit.* 7. *leg. naut. P.* 1563. § 3. & 29. *Ed. P.* § 2. & 15. *A.* neque aliter, quam ut decima pars domini periculo maneat, quarum nempe pretium 2000. librarum Flandricarum æſtimationem non excedit, quod enim 2000. libras Flandricas excedit, totum recte aſſecuratur ex *d.* § 3. & 29. *P.* & *d.* § 2. & 15. *A.* in ſpecie autem propoſita utramque aſſecurationem longe excedere verum rerum aſſecuratarum pretium, & ſecundum hæc Delegati Amſterdammenſes, qui de aſſecurationibus jus dicunt, 12. Jan. 1702. itemque Scabini ex appellatione 29. Jun. 1702. pronunciarunt, aſſecurationem Amſterdammenſem non valere, niſi quantum deeſſet pretio mercium, Genuæ aſſecuratarum, hac certe ratione, quod, cum Amſterdami aſſecuratum eſſet ab Illice, adhuc ſubſiſteret aſſecuratio Genuenſis, & quod binæ illæ aſſecurationes, mercium valorem fere alterum tantum excedentes, ſimul nequeant ſubſiſtere.

Sed Curia Hollandiæ, reſciſſa utraque ſententia, 16. Nov. 1706. aſſecurationem Amſterdammenſem, quanta quanta erat, ratam eſſe judicavit. Scin' quare? quod navis eſſet capta poſt finitam aſſecurationem Genuenſem. Quod eſt veriſſimum: neque enim aſſecurati quicquam poterant conſequi ex aſſecuratione Genuenſi, finito ſcilicet periculo, quod Genuenſes in ſe receperant. Nemo poteſt merces aſſecurare ultra earum pretium, recte, atque adeo ſi navis fuiſſet capta durante illo trimeſtri ſpatio, quo durabat aſſecuratio Genuenſis, optime judicaſſent Amſterdammenſes, ſed poſt illos tres menſes ceſſavit ratio, cur merces in totum iterum aſſecurari non poſſent. Neque eſt, ut dicas, aſſecurationem Amſterdammenſem, utpote ab initio vitioſam, tractu temporis non potuiſſe convaleſcere, nam utique ſubſtitit, durante illo trimeſtri ſpatio, quod ad ὑπεροχὴν mercium, &, illo finito, ſubſtitit in totum, hoc eſt, ſemper ſubſtitit ratione ejus periculi, quod aſſecurati ſubire poterant: id fieri non poſſe, minime negant *d.* §§ quin ajunt potius, quod ad ὑπεροχὴν, ratione ſcilicet damni, quod aſſecuratum manet.

His addo, Mercatorum Hamburgenſium bonam fidem in hac cauſa undequaque pelluxiſſe, & hanc in primis inſpiciendam jubet *d.* § 15. *tit.* 7. *leg. P.* 1563. literis enim ad mandatarios ſuos Amſterdamum datis ſignificaverant, ut ex inſtrumentis litis conſtabat, ſe primum conſtituiſſe, ut Amſterdami pacto aſſecurationis insereretur, ne valeret, quæ ibi fieret, aſſecuratio, niſi poſt finitum periculum aſſecurationis Genuenſis, ſed ſeſe metuere, ne id pactum litibus cauſam præberet, quia deſiderat § 3. *A.* ut pacto exprimatur locus, ex quo aſſecuratio inciperet, quod utique per rerum naturam exprimi non poterat, cum ignoraretur, ubi navis ſit navigatura poſt elapſos tres menſes aſſecurationis Genuenſis; adduntque in eadem epiſtola, ſe certos eſſe, navem adhuc Illice hæſiſſe, cum ultimus jam menſis ageretur aſſecurationis Genuenſis, & inter Illicem & locum, ubi futura eſſet navis poſt tres illos menſes elapſos, exiguum fore diſcrimen. Optima ſane fides?

Quare Senatus, paucis admodum diſſentientibus, 19. Jul. 1707. (1) ex appellatione, Curiæ ſententiam probavit, damnatis etiam aſſecuratoribus in uſu-



(1) *Obſervat. tumult. tom.* 2. *n.* 296.

ras trientes a lite conteſtata. Erat etiam Senator, qui eos volebat damnare in centeſimas ejus ſummæ, quæ a Delegatis Amſterdammenſibus adjudicata erat ratione ὑπεροχῆς, idque putabat convenire § 3. Statuti Amſterdammenſis 26. Jan. 1610. quod forte aliis non diſpliciuſſet, ſi operæ pretium fuiſſet, tam exiguæ ſummæ diſtinctas rationes inire.

Amſterdami 6. Sept. 1692. ad ſummam 24000. florenorum fidejuſſum eſt pro incolumitate navis, navigaturæ Maſſilia ad uſque Albim, *geen plaats exempt, mits te mogen eſclaren op alle en zodanige plaatſen, als de Schipper goedvinden zal*. Hæc navis a Turcis in mari Mediterraneo, *op de hoogte van Cabo de Gata*, deprimitur & tota comburitur. Aſſecuratus damnum reſarciri petit cum uſuris a mora. Contradicunt aſſecuratores, & quidem Amſterdami & apud Curiam hac una ratione, quod navis iter ſuum mutaverit, vel certe mutare conſtituerit: nam qui iter ſuum mutat, aliumve portum, quam in contractu placuit, ſubit, nullam habet actionem § *6. & 7. tit. 7. leg. naut. P.* 1563. § 14. *P.* & § 7. *A.* Plane ut jure Romano in pecunia trajectitia iter mutare non licebat *l. 3. C. de naut. fœn.* niſi tamen iter mutetur ex cauſa neceſſitatis § 14. *P.* & § 7. *A.* aut non aſſecurati, ſed nautæ culpa, ſic enim rata manet aſſecuratio, & aſſecuratus agit cum nauta § 7. *A.* eademque ſententia videtur § 14. *P.* qui ſimpliciter ait, nautam teneri.

Illud conſilium mutandi itineris probabant aſſecuratores, ex illis nautarum chirographis, quæ *Cognoſcementen* appellant, & ſane ex iis conſtabat, Magiſtrum Maſſiliæ merces quaſdam navi ſuæ impoſuiſſe, quas perferret Duinkerkam, & rurſus conſtabat, eum Maſſilia navigaſſe Illicem, & ibi quoque merces recepiſſe, quas perferret ad portum, qui dicitur *Havre de Grace*, & hos locos in contractu aſſecurationis non eſſe expreſſos, duo igitur nova itinera eſſe cogitata, quamvis non perfecta. Aſſecuratus hæc quidem non negabat, ſed ajebat, aſſecuratam eſſe navem a Maſſilia ad Albim *nullo loco excepto*, & ex lege aſſecurationis potuiſſe navem *te eſcaleren op alle en zodanige plaatſen, als de Schipper goedvinden zal*, ejuſque formulæ, ex recepto Mercatorum uſu, hanc eſſe ſignificationem, ut poſſit navis, etiamſi neceſſitas non urgeat, omnes portus ſubire, qui ſunt medii inter locum, a quo, & locum, ad quem aſsecuratio facta eſt, quique, ut Noſtrates ajunt, *in de zelve route leggen*, & a Maſſilia ad Albim præternavigandos eſſe portus *van Alikanten, Havre de Grace & Duinkerken*. Et quod de recepto Mercatorum uſu dicebat aſsecuratus, teſtabatur quoque ingens turba Mercatorum Nautarumque Amſterdammenſium. Addebat aſsecuratus, navem a Turcis eſse depreſsam & combuſtam in mari Mediterraneo, & id mare utique navigandum fuiſse Albim verſus, de aliis urbibus & portubus, & an ad eas eoſve deflectere licuiſset, tunc demum recte quæri, ſi in iis vel circa eas eoſve damnum paſsa fuiſset navis. Ad hæc aſsecuratores: illam formulam, *te mogen eſcaleren op alle plaatſen*, non ſignificare, omnia loca, quæ præternaviganda ſunt, commercii cauſa, adire licere, ſed neceſſitatis ſolius cauſa, citra ullam omnino commercii contemplationem, producto etiam in hanc rem teſtimonio aliquot Mercatorum, ſed eorum præcipue, qui Amſterdami aſsecurationibus faciendis operam dabant. Deinde urgebant, omnino ex ſola deſtinatione animi iter mutatum videri, neque adeo referre, quo loco damnum paſsa fuiſ-

fuiſset navis, conſilium mutandi, non eventum mutati itineris ſpectandum eſse.

Judices aſsecurationum Amſterdamменſes 25. Oct. 1696. & Scabini 31. Oct. 1697. ſecundum aſsecuratores ſententiam dederunt, ſed Curia, reſciſſis illis ſententiis, contra aſsecuratores judicavit 22. Dec. 1701. Sane ſi ex his, quas dixi, rationibus cauſa eſset definienda, plerique Senatores non dubitaſſent, quin Curia recte judicaverit: nam ecce, inquiebant, expreſsa ſtipulatione hic erat cautum, ut Navarchus omnia loca adire poſset *ex ſuo ipſius arbitrio*, quæ ſtipulatio utique fuiſset inutilis, ſi Maſſilia ad uſque Albim recta fuiſset navigandum. Ne dicas, ita cautum fuiſſe, quia ex neceſſitate iter mutare licet *d.* § 7. *A.* idque, non aliud, ea verba ſignificare, plane enim tunc otioſa fuiſſet illa clauſula, nihil quicquam comprehendens, quam id, quod jam lege comprehenſum erat, & cui bono tunc illa itineris mutatio permitteretur ſoli arbitrio Navarchi, abſque ulla mentione neceſſitatis? Senatum movit, quod navis ibi fuerit depreſsa & combuſta, ubi, Albim verſus, navigandum erat, & utique ex loco damni dati æſtimandum eſse de periculo, quod aſsecuratores in ſe receperunt, ſolum conſilium de mutando itinere aſsecuratoribus nihil nocere, eventum mutati itineris nocere poſse, ſed inanem eſse querelam de re plane infecta.

Sed quemadmodum aſsecuratores longe ſunt promtiores ad accipienda præmia, quam ad ſolvenda damna aſsecurationum, &, ut hæc evitent, ſolent eſse ingenioſiſſimi, etiam noſtri aſsecuratores aliis rationibus in rem ſuam utebantur apud Senatum noſtrum, ſed fere ejuſmodi, quæ in facto verſabantur. Ajebant, navem non pertinuiſse ad aſsecuratum, ſed ille contra probabat, quin ſi non pertinuiſset, quid rei? facta erat aſsecuratio, ut ſemper fieri ſolet, non tantum ei, qui aſsecurationem curaverat, ſed & ei, ad quem ea res pertineret, & in aſsecurato nec dominium, nec forte mandatum ſpeciale deſiderari, diſputavi ſupra *cap.* 1. Etiam de minori pretio navis cavillabantur; ſed præterquam quod aſsecuratus ſic ſatis probavit, id pretium longe excedere eam ſummam, pro qua fidejuſsum erat, etiam inſtrumento aſsecurationis hic erat inſertum, *dat by pacto expres, en met believen van de Aſſuradeurs het Schip was getauxeert op 36000. Guldens, 't zy minder of meerder waardig*. Scio, eam æſtimationem contraria probatione refutari poſse ex § 10. *tit.* 7. *leg. naut. P.* 1563. ſed nulla plane hic erat in contrarium probatio. Tricabantur quoque, inſtrumenta quædam, quæ appellant *Zee-brieven*, non fuiſse idonea, at nihil omnino iis defuit, abſit, ut depreſſioni & combuſtioni navis cauſam dederit. Addebant & alia nonnulla, ſed adeo frivola, ut referre pudeat, refellere multo magis. Igitur 28. Febr. 1708. (2) confirmata fuit Curiæ ſententia, qua ſinguli aſsecuratores damnati erant ſolvere ſummam, ad quam quiſque fidejuſserat cum uſuris a mora.

Uſuras autem ſimpliciter Curia adjudicaverat, nec dixerat quas, ut nec actor eas expreſserat, ſed ex *monitorio juris*, ut vocant, ſatis apparebat, actorem centeſimas intendere, idque ex § 3. Statuti Amſterdammenſis 26. Jan. 1610. quo cautum eſt, eas ſummas, in quas aſsecuratores a judicibus delegatis Amſterdammenſium damnati ſunt, in continenti eſse ſolvendas, ſin autem, earum

(2) *Obſerv. tumult. tom.* 2. *n.* 380.

rum uſuras centeſimas eſſe pendendas, donec ſententiæ ſatisfiat, & erant Senatores, qui pro ea ſententia reſpondebant, ſed dicebam, legem duram non eſſe porrigendam ad ſpecies, ibi non expreſſas, non ſolvi centeſimas ex eo Statuto, niſi in ea ſpecie, ubi Judices aſsecurationem damnarunt, hic autem non damnaſſe, ſed abſolviſſe aſſecuratores, in mora igitur non fuiſſe, quo minus ſolverent, nam ipſum actorem ab illorum ſententia appellaſſe. Me igitur præeunte placuit, uſuræ tantum trientes, ex uſu vulgari, addicerentur, & id ſententiæ infereretur, ut novæ litis præcideretur occaſio.

Cum uſuræ, ut petitæ, ſic & adjudicatæ eſſent *a mora*, inter partes apud Senatum deinde quæſitum eſt, ex quo tempore mora eſſet cenſenda? Aſſecuratores putabant, non antea moram a ſe commiſſam, quam a ſententia Curiæ, qua damnati erant, viciſſe enim ſe adverſarium ſuum apud Amſterdammenſes. Sed quum Curia & Senatus Amſterdammenſium ſententias reſciderint, Senatui viſum eſt, & recte, ſi quid judico, moram eſſe retrotrahendam, &, in hoc argumento, non, ut vulgo, æſtimandam a lite conteſtata, ſed a tribus menſibus poſtquam res vel naves pro derelictis ſunt habitæ, *na het gedane abandonnement*, nam tunc ſolvendum eſt ex Forma, quam ei rei dedit § 25. *A.* Extant quidem variæ ſententiæ, quæ ad litem conteſtatam moram referunt, ut eſt illa Senatus, 17. Jul. 1707. quam habes *hoc ipſo capite*, ſed & Judices & partes fugere poſſet minus accurata ejus rei inſpectio, certe ſi non petitæ fuerint uſuræ, niſi a lite conteſtata, non ante adjudicari poſſe certum eſt.

## CAPUT IV.

*Variæ aſſecuratorum exceptiones rejectæ, & rurſus de uſuris ex mora præſtandis. Si aſſecuratum ſit ad inſulam D. Thomæ in Africa, aſſecuratorem non teneri de damno, facto ad inſulam D. Thomæ in America. An rata ſit aſſecuratio contra dolum culpamve navarchi aliorumve nautarum. Navarchum iter mutare poſſe, ſi ejus arbitrio res relicta ſit, &, ſi non ſit, aſſecuratores nihilominus teneri, ſi abſque mandato aſſecurati mutet. Culpam navarchi nunquam liberare aſſecuratores, dolum liberare, ſi cum exercitoribus agatur.*

IN litibus, quæ de aſſecuratione occurrunt, fere omnis quæſtio eſt de defenſionibus ſeu exceptionibus, quibus, ad evitanda damna, aſſecuratores utuntur, utuntur autem, in diverſis ſæpe cauſis, iiſdem tamen exceptionibus, eaſque, quamvis decies rejectas, decies tamen repetunt. Amſterdami aſſecuratum eſt pro incolumitate mercium, quæ impoſitæ erant navi, a ſtatione Texelenſi navigaturæ ad *Tanger*. Exorta tempeſtate navis periit in illa ſtatione. Sempronia, cui aſſecuratum erat, agit ad reparationem damni dati cum uſuris a lite mota, & ait, merces, navi impoſitas, ſibi conſtitiſſe 4776. flor. eique ſummæ addit præmia, quæ ſolverat, aſſecurationum, & rurſus detrahit pretia rerum ſervatarum, atque ita damnum æſtimat *op* 81½ *pro Cento*, quod in jure petit a ſingulis aſſecuratoribus pro rata ſubſcriptionum. Illi negant ſe quicquam debere, quia merces ad Semproniam non pertinebant, &, ſi pertinerent, navem non idonee inſtructam, *niet behoorlyk geequipeert*, &, ſi idonee

nec inſtructa fuiſſet, periiſſe culpa navarchi & nautarum; neque adeo ſe teneri.

Judices aſſecurationum Amſterdamenſes 23. Jan. 1703. & Scabini 12. Jul. 1703. aſſecuratores plane abſolvunt, ſed Curia ex appellatione, 17. Apr. 1709. condemnat, ut petitum erat. Cum rurſus ad Senatum eſſet appellatum, 2. Oct. 1711. æquior viſa eſt Curiæ ſententia. Abunde conſtabat, tantum mercium ad Semproniam pertinuiſſe, quantum ei aſſecuratum erat, unde & poſt naufragium aſſecuratores ei, qua dominæ, mandaverant, ut res naufragas ſervare & curare vellet. Sed quid ſi ad alium pertinuiſſent merces? utique & ei aſſecuratum erat, ſed id jam occupavi *capite proximo*. Navem non legitime fuiſſe inſtructam ajebant quidem aſſecuratores, ſed ajebant tantum, nulla enim in hanc rem probatio, & multo minus, ſe propterea non teneri dominis mercium, qui utique navem non inſtruxerant. Navem periiſſe culpa navarchi nautarumque nihil quicquam quoque conſtabat, imo potius contrarium, ſed ne de eo ſimus ſolliciti, nam mox audies, etiam ex culpa magiſtri nautarumve aſſecuratores omni modo teneri.

Curia uſuras non definiverat, nos, ne deinde ea de re litigaretur, trientes, id eſt, vulgares uſuras, adjudicavimus, minime vero centeſimas, ob eandem rationem, quam dixi *ad fin. capitis proximi*, & quæ nunc omnibus Senatoribus æque placebat. Apud nos autem omiſſa eſt damni æſtimatio *op* $81\frac{1}{2}$ *pro Cento*; nam & hanc iniquiſſimam eſſe aſſecuratores cauſabantur, ſed rationes, cur eſſet, nolebant exprome re, & ſane fere uſu judiciorum receptum eſt, ut reus, qui ait ſe nihil debere, abſtineat a ſecunda defenſione, ſe nempe *tantum non debere*, ratus, hac ſecunda defenſione primæ nonnihil præjudicari, & qui ſic ſentiunt, non omnino falluntur. Significabant nonnulli Senatores, etiam ideo iniquam videri illam æſtimationem, quod ex § 3. & 29. *Edict. P.* & § 2. & 15. *A.* decima pars oneris domini periculo manere debeat, quod heic factum non erat. Idque illi Senatores omnino ſervandum putabant propter § 1. *A.* Alii vero non ſervandum, cum uſus id jam ſubegiſſet. Sed quia placuit de æſtimatione damni dati inter partes tranſactionem tentare, diſplicuit nunc de eo prolixius diſputare. An contra leges aſſecurare liceat, plena manu *proximo capite* agere conſtitui.

Amſterdami aſſecuratum eſt *op* $\frac{1}{2}$ *in ſeker ſchip en lading, van Middelburg naar Angola in Africa, geen plaat uytgeſondert op de geheele Kuſt, en van daar naar het Eyland St. Thomas in Africa, en na gedane negotie weder van daar tot Middelburg*. Navis Angolam ſalva appulit, & inde ſolvit cum mercibus, navigans ad inſulam D. Thomæ, quæ eſt in America, & ibi a navi Francica capitur, & deinde publicatur. Aſſecuratus Amſterdami petit damnum, navi mercibuſque datum; negat aſſecurator ſe quicquam teneri, quia navis contra inſtrumentum aſſecurationis, abſque ulla neceſſitate, iter mutaverat, navigans ad Americam, ubi in Africa ſubſiſtendum erat, &, itinere mutato, aſſecurationem eſſe nullam ex § 7. *A.* Reſpondet aſſecuratus, iter non eſſe mutatum, nam aſſecuratum eſſe ad inſulam D. Thomæ, *St. Thomas*, & per hanc intelligi inſulam D. Thomæ, quæ eſt in America, aliam inſulam, quæ in Africa eſt ſub linea æquinoctiali, ſemper appellari *St. Thomé*, non *St. Thomas*, quod autem additum eſt, *in Afri-*

*Africa*, culpa vel ignorantia Proxenetæ eſſe additum, & falſam hanc adjectionem vel demonſtrationem non vitiare rem ipſam, & vel ideo non vitiare, quia aſſecuratione ſimpliciter facta *op de Kuſt van Africa*, inſula *St. Thomá*, etiam non expreſſa, ſub ea comprehenditur, ut plurimi Mercatores uno ore teſtabantur.

Ad hæc aſſecurator, utramque inſulam & in Africa & in America, uno eodemque nomine vocari, & eam, quæ in Africa eſt, in quibuſdam tabulis Geographicis, etiam noviſſimæ editionis, vocari inſulam *St. Thomas*. Dejnde, quæcunque tandem mens fuerit aſſecurati, ſuam utique fuiſſe, ſecundum aperta inſtrumenti verba, non aliter aſſecurare, *als op St. Thomas in Africa*, quæ inſula ab ore Africæ vix 40. aut 50. milliaribus diſtat, minime vero *op St. Thomas in America*, quæ inſula ad minimum 800. milliaribus; ab Africa diſſidet, & quamvis *St. Thomas* vulgo comprehendatur ea aſſecuratione, quæ fit *op de Kuſt van Africa*, ſi tamen exprimatur, abundantiorem cautelam non nocere; alios aſſecuratores quidem ſubſcripſiſse eidem inſtrumento, *naer St. Thomas in America*, ſed & eoſdem majus fidejuſſionis præmium accepiſse, quam ipſe acceperat, & ſane cum in uno inſtrumento memorentur duæ aſsecurationes, altera ad inſulam D. Thomæ in Africa; altera ad inſulam D. Thomæ in America, quis hominum eas inſulas non habeat pro diverſis & ſeparatis? Si ſimpliciter dictum fuiſſet, *St. Thomas*, non addita mentione Africæ, fortaſse potior fuiſset aſsecurati cauſa. Nunc eum vicit aſsecurator apud Judices aſsecurationum Amſterdammenſes 2. Dec. 1694. apud Scabinos 6. Jul. 1696. & apud Curiam 13. Oct. 1698. quas ſententias confirmavit Senatus Supremus 7. Oct. 1711.

Pericula, pro quibus fidejuſſum eſt, ad aſsecuratores pertinent, ſed quæritur, an omnia? Et quid ſi contra dolum vel culpam navarchi aliorumque nautarum aſsecuratum ſit, an valebit aſsecuratio? nolim hic excurrere in locum communem, an & quemadmodum quis teneatur, ſi homines improbos vel negligentes rebus agendis adhibuerit, habemus enim in hoc argumento leges ſpeciales, quas ſequi oportet. Philippus II. in § 4. *legum naut. tit.* 7. 1563. abrogato omni jure contrario conſtituit, nullæ eſsent factæ faciendæve aſsecurationes contra *baratariam*, *furtum aliamve culpam* (*of eenig misbruyk*) ipſius navarchi ceterorumve nautarum, ſed anno 1570. in § 35. *edict.* omnes eas aſsecurationes denuo probavit, interea ſi neſcis, quid ſit *Barataria*, docebit te du Cange *Gloſſar.* in *ea voce*. Leges Rotterdammenſes veteres § 5. & novæ § 43. ita diſtinxerunt, ne exercitores (*Reeders*) aſsecurari facerent contra dolum (*Schelmerye*) Magiſtri, quem ipſi conſtituerunt, liceret autem contra dolum ceterorum nautarum, & contra imperitiam negligentiamque ipſius Magiſtri. Et, ni fallor, eſt id jus apud nos utique receptum in exercitoribus, in iis vero, qui duntaxat ſunt domini mercium, nihil diſtinguunt leges Rotterdammenſes, nec eſt, cur diſtinguerent, cum eorum non ſit, homines eligere, qui navem regant, quare & iis licebit contra navarchi dolum ſibi, facta aſſecuratione proſpicere. Sic uſu eſse receptum didici ex formulis ἀσφαλισμάτων, quæ apud Amſterdammenſes & Middelburgenſes typis editæ & legibus aſsecurationum ſubjectæ ſunt, nam in exemplo, quod de navibus aſsecuratis exhibetur, & ad exercitores pertinet, aſsecuratio fit contra culpam navarchi & nautarum, atque etiam contra

Digitized by Google

tra dolum nautarum, & in exemplo, quod de mercibus aſsecuratis exhibetur, & ad dominos mercium pertinet, aſsecuratio fit contra dolum & culpam tam navarchi, quam nautarum.

His ſubjicio hanc ſpeciem. Qui Amſterdami navem merceſque aſſecuraverant ab Embda ad inſulam D. Thomæ in America, & inde ad fortalitium *Arguin* in Africa, id fecerunt contra omnia pericula prolixe ibi narrata, quin etiam, ut habebat inſtrumentum de nave aſſecurata, *tegen de onagtſaambeid van Schippers en bootsgeſellen, ook ſchelmerye van de voorſchreve bootsgeſellen*, &, ut habebat inſtrumentum de mercibus aſſecuratis, *tegen de ſchelmerye en onagtſaambeid van Schippers en bootsgeſellen*, quæ, ut modo dicebam, formula vulgaris eſt in omnibus aſſecurationibus tam navium, quam mercium. Præterea utrique inſtrumento erat inſertum, ut navarcho liceret ad omnes portus adpellere, eoſque ex animi ſui ſententia ſubire. Quum navis, de qua agebatur, ſalva perveniſſet *in de Slapers-baay*, prope *Arguin*, ab epibatis, ſchapa in proximum continentem fugientibus, relicta, incenſa & combuſta eſt. Cauſa fugæ a metu trium navium, quæ hanc, ut caperent, inſequebantur, quæque Turcicæ eſſe credebantur, ſed Francicæ erant, non minus tamen hoſtiles. Aſſecurati damnum, navi mercibuſque datum, apud Amſterdammenſes reſarciri ſibi petunt, ſed eos repellunt aſſecuratores duplici defenſione, altera, quod navarchus portum vel ſinum ſubiiſſet, quem non debebat, nempe de *Slaapers-baay*, recta enim navigandum fuiſſe ad *Arguin*, & ſic iter eſſe mutatum; altera, quod navarchus, vano metu, navim incendere & nautas fugere juſſiſſet, ſine quo mandato navis capta non fuiſſet. Judices aſsecurationum Amſterdamenſes 29. Sept. 1699. itemque Scabini 24. Mart. 1701. ſecundum aſſecuratores pronunciarunt, ſed Curia Hollandiæ 5. Dec. 1709. ſecundum aſſecuratos. Quum iterum eſſet appellatum, Curiæ ſententiam Senatus, paribus ſuffragiis, probavit 8. Sept. 1712. & recte, ſi quid judico: licuit enim navarcho, ex inſtrumento aſſecurationis, quoſcunque portus & ſinus ſubire, & ſi vel non licuiſſet, & tamen navarchus id feciſſet proprio Marte, abſque ullo aſſecurati mandato, rata eſt aſſecuratio, ſalva actione contra navarchum ex § 7. *A*. & ſic tranſeo alia omnia, quæ in hanc rem etiam pro navarcho adferebantur. Deinde nihil quicquam conſtabat de mandato fugæ & incendendæ navis, nam ipſi epibatæ, ne a Turcis capiantur & in ſervitutem redigantur, ſæpe ſolent fuga ſibi ſalutem quærere, & leges potius dare, quam accipere. Et ſi vel de mandato conſtitiſſet, quis auſit adfirmare citra neceſſitatem mandatum fuiſſe? Si tres naves, quæ hanc inſequebantur, Turcicæ fuiſſent, utique juſtus ab his metus. Et, ſi conſtitiſſet, Francicas fuiſſe, ſatius eſt navem & merces perdere, quam hoſti dedere. Quod tandem ajebant aſſecuratores de incolumitate navis, ſi incenſa & combuſta non fuiſſet, non modo non probabant, ſed omnes fere præſumtiones & probationes in contrarium vergebant, capta ſane & publicata fuiſſet a Francis, & aſſecuratorum nihil intereſt, ſi pereat navis, quo pacto pereat, flammis, an occupatione hoſtis. Sed fac navarchum, fac nautas in culpa fuiſse, utique ſecundum leges, quas recitavi, contra eorum culpam aſſecurare licet, & hic aſſecuratum erat. Quin &, quod ad dominos mercium, aſſecuratum quoque erat contra dolum navarchi, ut per leges licet. Sin ajas, exercitoribus non lice-

licere aſſecurare contra dolum navarchi, quem ipſi navi regundæ præponunt, largior, at repono de dolo navarchi nihil quicquam conſtitiſſe. Quis credat, navarchum dolo malo incenſurum navim, & ſimul ſuas ſarcinas & ſuum peculium? Sed quid de dolo ſolliciti ſumus, cum ne de culpa quidem conſtaret? Cum leges ajunt, recte aſſecurari contra *de onagtſaambeid van Schippers en bootgeſellen*, per *onagtſaambeid* intelligunt omnem culpam, dolo oppoſitam, non culpam duntaxat omiſſionis, ut nugabantur aſſecuratores. Recte igitur, ut dixi, condemnati ſunt ad reſarciendum damnum, additis etiam uſuris trientibus poſt tres menſes, ex quibus navem habuerant pro derelicta, nam ad has uſuras, ampliato libello, apud Senatum quoque contenderant, & ſimulac de re ipſa conſtabat, de uſuris laboratum non eſt.

## CAPUT V.

*Lucrum, quod ſperatur, per leges nauticas aſſecurari non poſſe. Iis legibus an recte renunciatur? An ſit actio de damno, quod accidit ipſius aſſecurati dolo vel culpa? Iter non mutari, ſi pro* forma, *ut ajunt, alius locus exprimatur* in het cognoſcement, *alius in pacto aſſecurationis, neque etiam mutari, ſi aſſecuratoris nihil quicquam interſit, quin nec mutatum iter aſſecurato nocere, ſi ipſe non mandaverit. Si generaliter aſſecuratum ſit, ut in Africa, & America omnia loca prohibita adire liceat, nihil referre, per quem Principem aditio prohibita ſit. In aſſecurationibus non admitti reſtitutiones in integrum ex cauſa imprudentiæ.*

Rotterdami aſſecuratæ erant exiguæ & nullius pretii merces, & cum maxime aſſecuratum erat lucrum, quod ſperabatur, *geimagineerde winſt*, quæ merces quodque lucrum æſtimabatur 2000. flor. *en dat van Nieuwpoort naar St. Malo, en van daar naar Rotterdam.* Quia autem lucrum, quod ſperatur, aſſecurare non licet per leges Rotterdammenſes, iis aſſecurator renunciaverat, & quia bellum intercedebat inter Reges Franciæ & Angliæ, aſſecuratus curavit, ut navis libere navigare poſſet ex Scotia in Galliam, & inde rurſus in Scotiam, *met paſpoort van de Koning van Vrankryk.* Ea navis in itinere ad Galliam occupatur a Duinkerkenſibus. Aſſecurator, ejus rei certior factus, & nihil ſiniſtri cogitans, aſſecurato mandat, ut ſuis ſumtibus navem cum onere Duinkerkæ vindicare vellet. Vindicat etiam aſſecuratus, ſed fruſtra, navis enim cum ſuo onere ibi publicatur. Poſtquam aſſecurator fato ſuo functus eſſet, aſſecuratus ejus liberos & heredes convenit apud Senatum Supremum (nam ſic inter partes convenerat) & ab his petit illos 2000. florenos, & ſumtus, Duinkerkæ in rei vindicationem factos.

Contradicunt liberi & heredes, & ajunt, hic præcipue aſſecuratum eſſe lucrum, quod ſperabatur, *geimagineerde winſt*, idque eſſe prohibitum ex *legib. naut.* Philippi II. 1563. *tit.* 7. § 11. & § 2. *R.* & ex legibus novis § 28. nec prodeſſe renunciationem, quia nullæ ſunt pactiones, quæ legibus; de aſſecuratione conſtitutis adverſantur § 1. *R. V.* & § 75. *R. N.* § 1. *A.* & § 1. *M.* etſi iis, etiam jurejurando, renunciatum ſit § 2. *Ed. P.* habemus igitur hic leges, *perfectas*, ut JCti Romani olim loquebantur, ſive leges, quæ habent clauſulam, quam Pragmatici vocant *irritantem*, & ubi hæc eſt, nihil valet quævis renunciatio. Factæ ſunt leges

leges de aſſecurationibus, ut fraudibus occurratur, & niſi has religioſiſſime cuſtodiamus, nequitiis & fraudibus aperitur janua. Factæ ſunt præterea, ut aſſecurati ſerventur indemnes, non ut lucrum faciant, atque ita non ut de lucro, quod duntaxat ſperant certiores. Lucrum, quod ſperatur, utique incertiſſimum eſt, damnum, quod emergit, ſciri poteſt, lucrum ceſſans, ſciri non poteſt. Quare rationem habet ſummam, ut pro illo fidejuſſorem accipiamus, pro hoc non etiam. Ejuſmodi leges, ob publicam utilitatem conſtitutæ, privatorum pactis ſubverti non poſſunt, & uterque, qui contra paciſcitur, verſatur in re illicita, & unde ipſa lex ejuſmodi pacta reſcindit. Quod ſi non valeat renunciatio aſſecuratoris, utique mandatum, quod poſtea dedit, valere nequit, nam ſublata cauſa principali, tollitur & acceſſorium.

Contra hæc aſſecuratus: conſuetudinem, inter Mercatores receptam, dudum ſubegiſſe illas, quas dixi, leges; aſſecurationes de lucro, ut ita dicam, putativo, perpetuo uſu frequentari, &, ubi decollavit ſpes lucri, ſolvi, quod promiſſum & pro eo, quod intereſt, æſtimatum eſt; hanc conſuetudinem pro jure eſſe habendam, & Judicis eſſe in controverſiis, quæ incidunt, eam auctoritate ſua probare. Et plurimi quoque Senatores ita ſapiebant, rati, renunciationem valere, & ei omni modo ſtandum eſſe, turpiter facere aſſecuratorem, qui fidem datam fallat, & huic turpitudini velificandum non eſſe. Alii, ſed minores numero, negabant conſtare de conſuetudine, quæ illas leges ſubegiſſet, quamvis enim Mercatores ſæpe paciſcantur contra leges, de aſſecurationibus latas, & quamvis ea pacta ſæpe ſervaverint, ex eo tamen nihil effici, nam, cum de conſuetudine quæritur, primum illud explorandum eſt, an etiam contradicto aliquando judicio firmata *l.* 34. *ff. de legib.* & deſiderabant illi Senatores vel unam rem judicatam, quæ eam conſuetudinem probaſſet, ceteroquin ſtabant regulæ in *l.* 2. *C. quæ ſit longa conſuet.* Addebant, ex *l.* 33. & 35. *ff. de legib.* conſtare, cum de auctoritate conſuetudinis ſermo eſt, de ea agi, quæ, deficiente lege, nata eſt, non de ea, quæ legem ſubvertat, multo minus de ea, quam ipſa lex improbat & reſcindit. Laudo Mercatorem, qui fidem, etiam contra leges datam, ſervat, ſed & laudo Judicem, qui fraudes & nequitias Mercatorum non fovet, & reſcindit pactiones, quas lex reſcindi jubet. Judicis eſt leges ſequi, nec diſputare, an turpiter faciat aſſecurator, qui fidem datam violat. Eſto, turpiter faciat, ſed & turpiter facit, qui contra leges paciſcitur. Unde & illi Senatores, ſi non aliud interveniſſet, de quo mox dicam, non aliam actionem aſſecurato dabant, quam ad merces aſſecuratas, id eſt, ad damnum, quod paſſus erat, non ad lucrum, quod ſperabat, ſed alia, ut dixi, ſententia obtinuit.

Erat & aliud in hac lite, ex quo pellucebat fraus Mercatoris Rotterdamenſis, & ex quo, ſecundum nonnullos Senatores, irrita erat omnis aſſecuratio. Inſtruxerat nempe navim *met een paſpoort van de Koning van Vrankryk* ex Scotia in Galliam, & inde rurſus in Scotiam, aperte contra mandatum navigandi, quod navarcho ſuo dederat, ſcilicet *van Nieuwcaſtel naar St. Malo, en van daar naar Rotterdam*, quodque ipſum etiam inſtrumento aſſecurationis erat inſertum. Et quia hæc pugnabant cum venia Regis Francici, ideo publicata fuit navis cum onere, ut nominatim ſententia Duinkerkenſi erat expreſ-

 ſum,

ſum, quin & ideo publicata fuiſſet, vel ſi ſalva advenitſſet te *St. Malo*, neque enim licuit navi aliud iter facere, quam conceſſerat Rex Franciæ. Forte & Mercator Rotterdammenſis, prævidens, navim, quamvis ſalvam, ſemper tamen publicandam fuiſſe, ſufficere ratus eſt, ſi de ſola fere ſpe lucri ſibi aſſecuratum eſſet. At urgebant diſſentientes Senatores, navim eſſe captam, dum navigabat *van Nieuwcaſteel naar St. Malo*, atque adeo eſſe captam in itinere non prohibito. Imo vero in prohibito *Nieuwcaſteel* enim eſt in Anglia, & licuerat duntaxat ex Scotia navigare. Et quid refert, ubi capta ſit navis, dummodo conſtet, veniam Regis non conveniſſe mandato, quod navarcho datum erat, & propterea publicatam fuiſſe navim. Dolus, an culpa aſſecurati huic variationi cauſam præbuerit, non deſinio, nec quicquam intereſt. Aſſecurato etiam prodeſſe non poterat, quod contra *hoſtem* quoque aſſecuratum eſſet, id enim eſt intelligendum contra injuriam hoſtis, non contra id, quod hoſtis fecit jure optimo, ex ipſius aſſecurati vel dolo vel culpa. Alia tamen, ut dixi, ſententia obtinuit 25. Nov. 1712. Quæ plura in hac lite adferebantur, indigna ſunt, quæ referam.

Quum Amſterdami aſſecuratum eſſet ab Uliſſipone ad Hamburgum, & navis periiſſet prope Angliam, negabant aſſecuratores ſe de damno teneri, quia conſtabat ex chirographis (1), quibus navarchus Uliſſipone profeſſus erat, ſe has illaſas merces recepiſſe, navim non Hamburgum, ſed Tonningam in Holſatia fuiſſe deſtinatam, juris autem eſſe nautici, mutato itinere reſolvi aſſecurationem § 6. *tit.* 7. *leg. naut. Philipp.* 1563. & § 7. *A.* Aſſecuratus dicebat, ſic quidem in illis chirographis eſſe ſcriptum, ſed non niſi *pro forma*, ut ajunt, ad evitandum nempe periculum, quod imminebat a prædatoriis Gallicis (Tonningam enim tempore belli, quod tunc erat, neutrarum partium fuiſſe, non item Hamburgum) plurimaſque ejus rei probationes adferebat, itemque teſtimonia celebrium aliquot Mercatorum, ſæpe hanc piam fraudem fuiſſe adhibitam ad eludendos hoſtes. Addebat aſſecuratus, ſi vel revera navarchus Tonningam deſtinaſſet, & ea deſtinatione iter mutaſſet, nihilominus tamen aſſecuratores teneri ex *d.* § 7. *A.* niſi probaſſent, quod hic non probabant, ex mandato aſſecurati iter fuiſſe mutatum. Ad hæc negabat aſſecuratus, iter fuiſſe mutatum, cum navis periiſſet inter ea loca, quæ in pacto aſſecurationis expreſſa erant, nempe inter Uliſſiponem & Hamburgum.

Aſſecuratores, quod de pia fraude dixi, ſatis agnoſcebant, ſed urgebant inſtrumento aſſecurationis tunc inferendum fuiſſe, nulli præjudicio futurum, ſi alia loca reperirentur in illis receptarum mercium chirographis, quam hic expreſſa eſſent, cumque uſum etiam teſtibus, & exemplis probabant. Sed hæc quidem aſſecuratus prudentiæ, non neceſſitati adſcribebat, &, quicquid ejus rei eſſet, nihil tamen, ex jure nautico, ſibi imputari poſſe, quum, mutato quamvis itinere, ipſe mandatum mutandi non dediſſet, & quum, ex eodem jure, ne quidem navarchus iter mutaverit, vel quicquam peccaverit, tunc enim duntaxat iter mutatum intelligi, ſi quid ejus rei fiat in præjudicium aſſecuratoris, quo ſcilicet plus periclitetur, quam ex deſtinato itinere periclitatus fuiſſet, & ſic eam rem expli-

(1) *Cognoſcementen.*

plicare d. § 6. *tit. 7. leg. nautic. P.* 1563. licitam utique eſse ſtipulationem, ut non totum iter, ſed vel pars aliqua itineris periculo ſit ejus, qui aſsecuravit, atque adeo nihil ad rem pertinere, ſi vel revera hæc navis Tonningam eſset deſtinata, & ipſe aſsecuratus id mandaſſet, neque enim periit inter Hamburgum & Tonningam; ſed inter Uliſſiponem & Hamburgum. Quum partes hanc quæſtionem ſtatim ad Senatum Supremum judicandam detuliſſent, Senatus 12. Apr. 1714. ob eas rationes, quas jam repræſentavi, ſecundum aſsecuratum jus dixit.

Medioburgi navis merceſque aſsecuratæ erant in hæc verba: *van Middelburg naar de Kuſten van Africa en America, ſonder permiſſie van de Weſtindiſche Compagnie, voor alle perikel, geen uytgeſondert; zoo dat het Schip vermag* OVERAL *te zeilen, zoo op bekende, als onbekende, gepermitteerde, als ongepermitteerde plaatſen of havens, alles naar het goedvinden van den Commandeur.* Quum hæc navis navigaſſet ad inſulas, quæ vocantur *Biſſages*, quas ex privilegio Regis Francici, ſoli ſocietati Sinogallicæ adire & commerciis frequentare licet, capta eſt a navi Gallica, quæ ad illam ſocietatem pertinebat, &, quod illicitis commerciis operam daret, publicata 18. Jun. 1700. Aſsecuratus damnum, quod paſſus eſt, repetit, ſed negat aſsecurator ſe teneri, cum neſciviſset, navim, de qua agitur, etiam ad colonias Franciæ eſse navigaturam, bona fide ſe exiſtimaſse, navim non alia loca adituram, quam quæ pertinent ad Societatem Belgii fœderati Americanam, & id ſe effeciſse ex verbis, *ſonder permiſſie van de Weſtindiſche Compagnie*. Quin, ſi ſciviſset, tantum periculi ſibi imminere, id ſe ſuſcepturum non fuiſse, pro præmio, etiam duplo vel triplo majore, quam nunc accepiſset, atque adeo ſe eo caſu ultra dimidium fuiſse deceptum, poſtulans quoque, ſi Judici neceſsaria videretur, reſtitutionem in integrum contra ſubſcriptionem, forte imprudenter a ſe factam.

Senatus 13. Sept. 1715. riſit & exploſit illam reſtitutionem in integrum, nam ſi hanc, ex cauſa imprudentiæ, in aſsecurationibus admittas, actum eſt de omni fide ejuſmodi contractuum, nec ſcio, illas machinationes unquam ab aſſecuratoribus eſse adhibitas, ut ut fallendæ fidei ſtudere ſoleant. De re ipſa igitur videndum eſt. Et tunc etiam Senatus exiſtimavit, generalia nimis eſse ſtipulationis verba, quam ut reſtringi poſſint ad eas Ditiones, quæ ad Societatem Americanam Belgii fœderati pertinent, generaliter enim dicitur, *naar de Kuſten van Africa en America, en overal te zeilen, zoo op gepermitteerde, als ongepermitteerde plaatſen*, ſine ulla diſtinctione, ſive per Gallos, ſive per alios ejuſmodi loca adire non liceat; Galli utique excepti non ſunt, quod oportebat, ſi contra eos aſsecuratum non eſset. Quod autem mentio inciderit Societatis Americanæ, non eo pertinet, ut ad alia loca prohibita appellere non liceret, ſed ut ſciret aſsecurator, id etiam periculum, quamvis ibi navigetur contra Edicta Ordinum Generalium, nihilominus ipſum manere, neque de eo, atque ſi contra leges navigatum eſſet, excipi poſse. Contra aſsecuratorem pronunciaverunt Judices aſsecurationum Middelburgenſes 30. Apr. 1706. itemque Scabini 21. Jan. 1707. utrobique aſsecuratore in expenſas damnato. Eorum ſententias probavit Senatus d. 13. Sept. 1715. compenſatis tamen expenſis apud Judices aſsecurationum Middelburgenſes, atque ſi in prolixa lite materies litigandi non defuiſset.

CA-

## CAPUT VI.

*Quum ex duabus navibus colliſis altera periiſſet, aſſecuratoribus non prodeſſe, quamvis navem, quæ periit, annoſam fuiſſe dixerint, vel culpa navarchi damnum fuiſſe datum, vel ſalvæ navis magiſtrum, alibi conventum, fuiſſe abſolutum. Quouſque Amſterdami naves aſſecurari poſſint, & an Statuto, ea de re facto, renunciare liceat? Sub appellatione urbis Amſterdammenſis etiam Texeliam contineri. Aſſecuratione facta* op de Spaanſche Weſtindien, *an & quando Jamaicam liceat adpellere?*

AMſterdami 3. Nov. 1687. navis mercesque aſſecuratæ erant ab ea urbe ad Norvegiam, & inde ad Gades in Hiſpania, & poſtquam navis, exorta tempeſtate, in aliam illiſa, tantum non integra cum mercibus periiſſet, aſſecuratores apud Judices aſſecurationum Amſterdammenſes conveniuntur ad reſarciendum damnum, nec tantum conveniuntur ex contractu avertendi periculi, cui ſubſcripſerant, ſed & ex chirographo, quo, damnum ad ſe pertinere rati, exercitori & dominis mercium mandaverant, colligerent & venderent naufragium, ſe damnum, & expenſas, in hanc rem factas, eſſe laturos. Aſſecuratores, ut abſolverentur, tribus defenſionibus utuntur. Prima erat, navem aſſecuratam fuiſſe annoſam, nec ſatis aptam, quæ tempeſtatibus maris reſiſteret; ſecunda, navarchum navem, quæ perierat, dolo malo, latiſſima certe culpa, in aliam navem, quæ ſalva manſerat, immiſiſſe, non alio conſilio, quam ut eam perderet; tertia, magiſtrum navis, quæ ſalva manſit, Gadibus fuiſſe conventum, quo damnum lueret, quod ipſe, immiſſione navis ſuæ, dediſſet, ſed fuiſſe abſolutum, atque ita judicatum, ſolum magiſtrum navis, quæ periit, damno cautam dediſſe. Judices aſſecurationum 29. Nov. 1689. & Scabini Amſterdammenſes 13. Sept. 1692. ſecundum aſſecuratores pronunciarunt, an omnibus illis defenſionibus, an una, & qua, moti, neſcio, hoc ſcio, Curiam Hollandiæ omnes illas defenſiones rejeciſſe, & reſciſſa utraque ſententia, ſecundum aſſecuratos pronunciaſſe 10. Oct. 1702.

Ex appellatione quæſitum eſt apud Senatum, quid valerent illæ defenſiones? & primam non valere Senatus judicavit, præterquam enim quod in facto non conſtaret de nave annoſa, ſcire velim, quæ lex ætatem navium definiverit, ut nempe ex eo aſſecuratio vel caderet vel ſtaret? Sane ex legibus Amſterdammenſibus ne quidem ætas navis exprimenda eſt. Poterant quoque aſſecuratores Amſterdami, ubi navis jacebat, & ipſi habitabant, eam inſpicere vel naupegis inſpiciendam dare, & ſic conſtituere, an periculum in ſe ſuſcipere vellent, nec ne, &, ſi velint, poterant, ob majorem ætatem, majus periculi pretium paciſci. Quin &, quod caput rei, non perierat navis ſuo vitio, ſed vi externa, per tempeſtatem in aliam navem illiſa, quomodo etiam nova & vel maxime robuſta navis facile periret. Secunda defenſio nihil magis profuit aſſecuratoribus, quis enim credat, navarchum dolo malo ſuam navem in aliam immiſiſſe, ut ſua periret? Furente Oceano non tantum agitur de ſalute navis & mercium, ſed & de vita hominum, tu putas, navarchum, ut vita ſua magis periclitaretur, mandaſſe nautis, ut navim ſuam in aliam immitterent? Ego non puto. Tu putas, nautas, de quorum corio etiam ludebatur, tam

tam ſtulto mandato fuiſſe parituros? Ego non puto. Noli igitur mirari, aſſecuratores, id, quod dicebant, non probaſſe, quia aſſecuratus fere contra probabat, hanc puta colliſionem mera Θεῶ βίᾳ accidiſſe, navim enim ſuam, ob ingentem motum marium & ventorum, gubernaculo non fuiſſe audientem. Et quid ſi culpa navarchi interveniſſet? Etiam contra hanc aſſecuratum erat & aſſecurare licet, imo & contra dolum navarchi dominis mercium caveri licet, ut hæc latius explicavi ſupra *cap.* 4. Sed nec tertia defenſio ullum habebat pondus; de ſententia illa, Gadibus lata, nihil quicquam conſtabat; &, ſi conſtitiſſet, nihil inde poterat effici, quam magiſtrum navis, quæ ſalva manſit, Gadibus fuiſſe abſolutum, forte ideo, quod ipſe dolo vel culpa damnum non dediſſet, & quod ibi, ut jure Romano, damna fortuita quiſque ſua ferat, nec, ut apud nos, profemiſſe communicentur. Sed fac, Judices ibi perperam judicaſſe, quid hoc ad partes, quæ hic litigant, & damnandæ vel abſolvendæ ſunt ſecundum leges patrias? Nihil igitur adferebatur, quo ſe aſſecuratores idonee defenderent & liberarent à contractu, cui ſubſcripſerant, & etiam a fide, quam poſtea dederant de reſarciendo damno, & refundendis expenſis, ne quidem reſtitutione in integrum contra illam promiſſionem petita, multo minus impetrata.

Sed aliud erat, quod hic Senatum nonnihil turbabat. Scilicet de aſſecuratione navium, & quouſque eas aſſecurare liceat, varie cautum eſt. Ratione mercium diſtinguit Philippus II. in § 8. *tit.* 7. *leg. nautic.* 1563. Sed idem ſimpliciter in § 20. *Ed.* 1570. naves non niſi infra ſemiſſem aſſecurari permittit, & ſic quoque § 4. *M.* iſta beſſem vero § 10. *A.* Rotterdammenſium leges veteres § 4. diſtinguunt ratione itineris, quod conficiendum eſt. Atque hæc quidem rationem habent manifeſtam, ſi curam navium agant ipſi domini, palam enim inutile eſt, ſi, navibus perditis, tantundem dominis eſſet ſalvum ex aſſecuratione. Quod ſi autem ii ſint navium domini, qui ipſi earum curam non agunt, non animadverto, cur iis totam navem aſſecurare non liceat. Unde forte *d.* § 4. *R.* qui definit, quouſque naves aſſecurare liceat, non loquitur niſi de navarchis & exercitoribus, *van Schippers en Reeders* quoniam autem penes navarchos potiſſima eſt navium cura, & hi ſecundum mores, qui nunc frequentantur, fere non ſunt navium domini, earum prohibitionum exigua nunc ratio eſt, & inde eſſe opinor, quod Rotterdammenſes in novis legibus § 25. naves ſimpliciter aſſecurari permiſerint.

Sed ubi non eſt ejuſmodi lex nova, ſequimur antiquas, & non ex ratione, ſed ex auctoritate juris, ſi ea præſto ſit, cauſas definimus. In hac ſpecie navis, tempore factæ aſsecurationis, æſtimata fuerat certo pretio, & conſtabat, hanc æſtimationem longe excedere beſſem pretii, quo valebat navis. Quod excedebat, reſcindendum eſse plurimi Senatores reſpondebant ex *d.* § 10. *A.* addita ex § 1. *ibid. clauſula*, quam vocant, *irritante*. Sed erant in Senatu, qui urgebant, conſuetudinem inter Mercatores receptam, ſubegiſse illum § 10. ejuſque rei argumentum eſse, quod contractibus aſsecurationum, ut typis deſcripti circumferuntur, ſæpe addatur clauſula manuſcripta, qua legibus, de aſsecuratione latis, ſi quid pactioni obſtent, parte renunciant, & quod etiam Judices Amſterdammenſes in judicando illas leges, quibus renunciatum eſt, ſoleant negligere, de quo tamen, in hac

hac certe lite, nihil quicquam conſtabat. Sed ubi lex eſt perfecta, & nullas eſse jubet pactiones, quæ contra eam ſunt, nihil valere illas in contrarium probationes, *capite proximo* plenius expoſui. Sententia igitur Curiæ in plerisque probata fuit 11. Nov. 1726. ſed correcta quod ad aſsecurationem navis, facta ultra beſsem veri pretii, reſtituto tamen, quod ad illam ὑπεροχὴν, præmio aſsecurationis. (1) An hæc correctio ſatis conveniat ſententiæ, quam Senatus dixit 25. Nov. 1712. & quam commemoravi *d. cap.* judicent, quibus jus ſuffragii eſt.

Navis merceſque Amſterdami aſsecuratæ ſunt in hæc verba: *van Amſterdam en de circumjaceentien van dien naar de Spaanſche Weſtindien te mogen varen op alle Plaatſen, Eylanden, Baayen, Rheeden of Rivieren, geen uytgeſondert, en van daar weder naar Amſterdam*. Navis ſalva advenit in Americam, ibique commercia exercet ſua, & bis etiam appellit ad inſulam Sancti Jacobi, quam Jamaica appellant, & nunc eſt colonia Anglorum, eo autem appulit ad cibaria, & inſtrumenta quædam nautica, quibus indigebat, comparanda. Inde poſtremum navigans, ut Amſterdamum rediret, non procul ab hac inſula periit. Aſsecuratores, ad damnum reſarciendum conventi, negant ſe teneri, duplici ratione; altera, quod navis, tempore factæ aſsecurationis, non amplius jacuiſset Amſterdami, ſed in Statione Texelienſi, idque inſtrumento aſsecurationis expreſsum non eſse, ut oportebat ex Statuto Amſterdammenſi 29. Jan. 1688. Altera, quod aſsecuratum eſset *op de Spaanſche Weſtindien*, Inſulam autem, prope quam naufragium erat factum, non ad Hiſpanos pertinere, ſed ad Anglos. Judices Amſterdammenſes, vel utramque, vel alterutram rationem probantes, aſſecuratores abſolverunt. Delegati quidem ad cauſas aſſecurationum 6. Dec. 1696. Scabini vero 1. Nov. 1697. damnatis quoque actoribus in expenſas utriuſque judicii; ſed Curia 5. Febr. 1703. utramque ſententiam reſcidit, & aſſecuratores, ut ſolverent, damnavit, additis quoque omnium judiciorum expenſis, tamquam in re liquida.

Quod ad rem ipſam attinet, juſtior erat Curiæ, quam Amſterdammenſium ſententia, quis enim ſanus adfirmaverit, Texeliam, quæ revera eſt ſtatio navium, quæ Amſterdamo abeunt, aut eo redeunt, non cenſeri *onder de circumjacentien van Amſterdam?* Illud autem Statutum 29. Jan. 1688. nihil aliud dicit, quam qui naves & merces, jam profectas, aſſecurare curat, etiam curare oportere, ut id ipſum, & quando profectæ ſint, inſtrumento aſſecurationis inſeratur, quod valde alienum eſt ab hac ſpecie, ſi ſub appellatione Amſterdami etiam Texelia comprehendatur. Quin exſtat aliud Statutum Amſterdammenſe 23. Jan. 1699. quod aperte definit, appellatione Urbium, ex quibus naves merceſque profectæ ſunt, etiam portus & ſtationes contineri. Erat quidem poſtremum illud Statutum hac aſſecuratione poſterius, ſed quum nihil declaret, quam jus commune, portus nempe urbibus adhærentes, appellatione urbium venire, miror fuiſſe homines Pragmaticos, qui in hac lite teſtabantur, aſſecurationes, Amſterdami factas, utique eſſe nullas, ſi iis inſertum non ſit, navem jam in Texelia jacere, & magis miror, Scabinos Amſterdammenſes, ut præ ſe ferebant, etiam in aliis cauſis ita judicaſſe.

Se-

(1) *Obſervat. Tumult. tom. 6. n.* 1290.

Digitized by Google

Secunda aſſecuratorum ratio nihil magis valuit, nam qui dicit *Spaanſche Weſtindien*, intelligit Americam, cujus maxima pars ad Hiſpanos pertinet, inſula autem Jamaica ſita eſt in media America. Pactum quoque, navim adpellere poſſe *ad omnes inſulas*, ſine ulla diſtinctione, ad Anglos, an ad alios pertinerent. Ajebat quidem turba XI. Mercatorum Amſterdamenſium, aſſecuratione facta *op de Spaanſche Weſtindien* Hollandis integrum non eſſe ad Jamaicam adpellere, & ibi commercia ſua exercere; quod eſt veriſſimum, ſed non alia ratione, quam quod Angli ſuis ſolis permittunt, aliis omnibus Nationibus interdicunt commercia in ea Inſula exercere, at vero navis, de qua agebatur, ibi commercia non exercuerat multo minus eo nomine publicata erat. Quin alia turba Mercatorum nautarumque teſtabatur, navigatione ex Hollandia inſtituta *op de Spaanſche Weſtindien*, ſolemne eſſe, ut navis ſemel iterumque ad Jamaicam applicet ad cibaria ibi comparanda; nec propterea iter mutatum intelligi. Sane, ſi vel mutatum iter eſſet, nihil obeſt, ſi ex neceſſitate mutetur § 7. *A.* & quæ major neceſſitas, quam ſi navis egeat cibariis vel inſtrumentis nauticis? in hunc enim finem ad Jamaicam adpulerat. Ne teneram, quod ſupra ex eodem § 7. aliquoties obſervavi, etiamſi iter mutatum eſſet, abſque ullo tamen aſſecurati mandato, quod hic ne prætexebatur quidem, aſſecurationem tamen valere, ſalva aſſecuratori actione contra navarchum. Atque ita Senatus, compenſatis tamen omnium judiciorum antea actorum, expenſis, Curiæ ſententiam probavit 19. Mart. 1717. (2).

Bynk. T. IV. I i ratio

## CAPUT VII.

*Navium merciumque, quæ tempore factæ aſſecurationis jam profectæ ſunt, vel jam perierunt, quando aſſecuratio valeat, & quando non item. Illuſtris ſpecies, de eo judicata apud utramque Curiam. Alia ſpecies, in qua aſſecurator tribus rationibus oppugnabat aſſecurationem, & diverſæ de ea ſententiæ, & quæ tandem obtinuerit. Diſcutiuntur illæ rationes, & an ea, quæ ob mutatum iter aſſecurationem reſciderit, ſatis fuerit idonea.*

Ex § 6. *A.* omnis aſſecuratio nulla eſt, quæ fit poſt tres menſes, vel ſi vel longiſſime diſtent loca, ad ſummum poſt ſex menſes, poſtquam jam navis ex aliquo portu ſolvit, niſi aſſecuratus aſſecuratorem de eo fecerit certiorem, & aſſecuratio facta fuerit *in omnem eventum, op goede en quade tyding*. Quod ita interpretati ſunt Amſterdamenſes Statuto 29. Jan. 1688. (1) ut, ſi res navesque jam profectæ ſint, aſſecuratus id teneatur exprimere inſtrumento aſſecurationis, & ſimul addere tempus, quo profectæ ſunt, ſin autem ignoret, etiam id teneatur exprimere, *op pœne van nulliteit*. Hæc de profectione, ſed quid ſi res navesque tempore factæ aſſecurationis jam perierint? Ejuſmodi aſſecurationes ſimpliciter improbari videntur in § 4. & 5. *in. fin. leg. naut. tit.* 7. & ſane nullas eſſe, non inepte dixeris, niſi aliqua lex ſit, quæ eas fuſtineat, nam ſi jam perierint, pro nulla re fidem interpoſitam eventus docuit. Sed ex lege id deinde diſtinctionem recepit, ſi enim aſſecuratus rerum interitum ignoraverit, recte ſit aſſecuratio

(2) *Obſerv. tumult. tom. 6. num.* 1332.

(1) *Poſt leges A. de aſſecuratio nilus.*

ratio § 11. *Ed. P.* § 20. *A.* § 20. *M.* § 8. & 9. *R. V.* & § 35-40. *R. N.* Præſumitur autem ignorare, ſi res ibi perierint, unde id, etiamſi nuncius ſingulis duabus horis, tria milliaria perficeret, necdum tamen ſciri poſſet *d.* § 11. *Ed. P.* § 21. *A.* § 23. *M.* § 9. *R. V.* & § 35. *R. N.* quod ſi ſciri poſſet, adeo ſcire præſumitur, ut neque in contrarium probatio admittatur § 21. *A.* & § 23. *M.* niſi tamen aſſecuratio concepta ſit, *in omnem eventum*, *op goede en quade tyding*, quo caſu aſſecurator, qui ſcientiam aſſecurati non probaverit, omnino tenetur, ſi aſſecuratus ſe ignoraſſe jurare paratus ſit § 21. *A.* § 23. *M.* § 9. *R V.* & § 36. & 37. *R. N.* addit *d.* § 9. *R. V.* 38. 39. & 40. *R. N.* ſi aſſecurator aſſecuratum tempore fidejuſſionis damnum ſciviſſe probaverit, aſſecuratum in duplum premii, id quod intereſt, & falſi damnandum.

His ita præmiſſis applicemus hanc ſpeciem. Titius Anglus per Mævium Hollandum Amſterdami aſſecurari fecit navim mercesque ab urbe Suratta ad uſque Londinum, ſoluto præmio *van* 14. *pro cento*. Deinde aſſecuratus inſtrumento aſſecurationis hæc verba inſeruit: *volgens rapport met de laaſt aangekomen Schepen lag het voorſchr. Schip nog te Suratte, voorts weet de geaſſureerde van geen vertrek, dus op alle goede en quade tyding.* Hæc aſſecuratio facta erat 31. Dec. 1711. poſtquam navis a portu Surrattenſi jam ſolviſſet 9. Febr. 1711. & a Francis jam capta eſſet 3. Apr. 1711. atque adeo facta erat & poſt ſex menſes a profectione navis, & tamdiu poſt captam navim, ut aſſecuratus ſecundum regulam, quam propoſui, de ea occupatione certior eſſe factus potuerit. Sed ajebat aſſecuratus, ex verbis, quæ exhibui, conſtare, aſſecurationem eſſe factam *op alle goede en quade tyding*, & ſic fidem ſuam eſſe liberatam, petebat igitur 8000. florenos, pro qua ſumma fidejuſſum erat. Quum aſſecuratores ſolutionem detrectarent, partes compromittunt in arbitros, in Judices nempe Delegatos, qui Amſterdami de aſſecurationibus jus dicunt. Hi 12. Sept. 1713. Anglo adjudicant 1200. florenos, id eſt, 15. *pro cento van de getekende ſomme*. Anglus ab hoc Laudo provocat ad Curiam, ſed hæc Laudum ſimpliciter probavit 12. Jul. 1715. Appellatum eſt ad Senatum. Et quidem nobis, quamvis diligenter quærentibus, conſtare non potuit, qua ratione Arbitri Amſterdammenſes & Curia Anglo adjudicaverint 15. *pro cento*, ſi enim ideo, quod nulla eſſet aſſecuratio, atque ita reſtituendum eſſet præmium, jam ſolutum, id ex ſtipulatione duntaxat erat 14. *pro cento* a quo aſſecuratoribus adhuc detrahere licebat $\frac{1}{2}$ *pro cento voor hare ſignature*, ut certi juris eſt, atque ideo, ut Senatui videbatur, ſi reſcindenda eſſet aſſecuratio, non alia ſuperaret actio, quam ad $13\frac{1}{2}$ *pro cento*. Sed quia propoſita non erant *gravamina*, quæ ſolent appellare *a minima*, nihil id pertinebat ad controverſiam appellationis. Quare de re ipſa omnis quæſtio fuit.

Aſſecuratorum defenſio erat, ſignificaſſe aſſecuratum, & contractu quoque expreſſum eſſe, navim, ut proxime nunciatum erat, Surattæ adhuc hærere, &, niſi id ſignificatum eſſet, ſe omnino non fuiſſe fidejuſſuros, quia naves ex eo portu non poſſunt ſolvere niſi menſibus Novembri, Decembri, Januario & Februario, quibus ſolis ſpirant venti, ad profectionem apti, *de goede Mouſon* vocant. Sin autem navis, de qua agebatur, ex eo portu jam ſolviſſet menſe Februario anni 1711. & nondum appuliſſet Londinum 31. Dec. 1711. tempore factæ aſſecurationis, ſe non fuiſſe dubitaturos, quin navis periſſet vel capta eſſet, ſciviſſe autem aſſecuratum, con-

contra, quam in inſtrumento aſſecurationis teſtabatur, navim ex eo portu jam ſolviſſe, nec ignoraſſe, quod nemo ignorat, poſt finitum Februarium, ſolvere non potuiſſe. Illam ſcientiam probabant aſſecuratores ex ipſa epiſtola, qua Anglus 29. Nov. 1711. aſſecurationem curari juſſerat, in ea enim ad Hollandum ſcripſerat, *dat het ſchip moet komen van Suratte, en hier geweeſt zyn met de laatſte ſchepen, dog*, inquiebat, *is zyn paſſage gemiſt, zoo wy beſluiten, dogwert verwagt met de naaſte ſchepen van daar*. Ex his verbis efficiebant aſſecuratores, & fere omnes Senatores, aſſecuratum, tempore factæ aſſecurationis, profectionis fuiſſe conſcium, quid enim aliud eſt, *dat het ſchip met de laatſte ſchepen hier geweeſt moet zyn, dog dat hy beſloot, dat het zyn paſſage gemiſt was?* querebantur igitur aſſecuratores, ſe fraude mala eſſe deceptos, & hanc fraudem tantopere increpare § 31. *A.* ut non modo nihil actum ſit, ſed & decipientes ad id, quod intereſt, & pœnam corporalem teneantur. Unus tamen apud nos Senator, non infimæ dignationis, ita conciliabat utramque ſcripturam: *Het ſchip lag volgens de laatſte rapporten te Suratte, voorts weet de geaſſureerde van geen vertrek*, hoc eſt, ut explicabat epiſtolam, *het ſchip is te Suratte blyven overleggen, om dat het met de laatſte Mouſon niet gereet kon zyn, en is daarom zyn paſſage gemiſt, anders zoude het met de laatſte Schepen al hier zyn geweeſt*, & ideo ſic explicabat, quia, ut ipſi quidem videbatur, aſſecuratus de ipſa profectione navis nihil quicquam ſcire poterat, teſtabantur enim nautæ captæ navis, *dat zy de laatſte waren vertrokken van het Saiſoen of Mouſon van den jare* 1711. Sed illi profecti erant 9. Febr. 1711. nec ſcire poterant, an non alia navis ex eo portu ſolviſſet menſe Februario poſt diem nonum. Et, quicquid ejus rei ſit, verba epiſtolæ, ut ſe lectoribus offerunt, nemo aliter intellexerit, quam de profecta jam nave, & alia, quam dixi, interpretatio ſubtilior eſt, quam verior. Sane ſi hæc ipſa, quæ retuli, epiſtolæ verba inſerta fuiſſent inſtrumento aſſecurationis, ut fieri debebat, ſi Anglus ejuſque mandatarius Hollandus bona fide egiſſent, nemo aſſecuratorum, ut mihi quidem ſedet, pro tam modico periculi pretio fidem ſuam obligaſſet. Quare probata fuit Arbitrorum & Curiæ ſententia 3. Jul. 1717. (1) Etiam alia nonnulla, ut fit, in hac lite adferebant aſſecuratores, ſed hæc omnia, reſciſſa aſſecuratione, ceſſabant, neque adeo, ut referam, operæ pretium eſſe puto.

Titius Amſterdami aſſecuravit merces Mævii ab Urbe Corcavia (*Cork*) in Hibernia & omni circumjacenti territorio ad uſque Rotterdamum vel Brugas, hoc addito, navim 1. Dec. 1696. adhuc hæſiſſe Corcaviæ, & aſſecurationem fieri in omnem eventum, *op alle goede en quade tyding*. Navis illa 16. Decemb. 1696. Corcavia ad Kinſaliam, quæ Urbs quoque eſt in Hibernia, & inde ad Milfort, Pleimouth & Portsmouth, quæ Urbes ſunt in Anglia, & inde rurſus iter ſuum proſequens a Francis capitur, & deinde publicatur. Omnes reliqui aſſecuratores, excepto Titio, damnum ſolvunt. Mævius Titium reluctantem Amſterdami in jus vocat ad Delegatos, qui de cauſis aſſecurationum cognoſcunt, & hi Titium abſolvunt 21. Jun. 1701. abſolvunt & Scabini Amſterdamenſes 20. Maj. 1702. ſed Curia Hollandiæ, ex appel-



(1) *Obſerv. Tumult. tom. 6. n.* 1357.

Digitized by Google

appellatione, 4. Dec. 1708. utramque ſententiam reſcidit, & Titium, ut ſolveret, damnavit, additis expenſis non tantum judicii, apud Curiam acti, ſed omnium aliorum, quæ præceſſerant. Senatus 23. Jul. 1717. (1) rurſus Curiæ ſententiam reſcidit, & Amſterdammenſium probavit, compenſatis ubique expenſis. Videamus. Tres rationes adſerebat Titius, quibus aſſecurationem oppugnabat. Prima erat, quod navis, tempore factæ aſſecurationis, jam ſolviſſet e portu Corcaviæ, neque tamen id inſtrumento aſſecurationis fuiſſet inſertum, vel ſignificatum, id ignorari, ut debebat ex Statuto Amſterdammenſium 29. Jan. 1688. de quo proxime dixi. Sed hæc ratio pleroſque Senatores non movit, quum id Statutum intelligerent de ea ſpecie, qua aſſecuratus de profectione certus eſt, de tempore profectionis incertus, in hac autem ſpecie aſſecuratus nec profectionem ſciebat, nec per rerum naturam ſcire poterat, expreſſit igitur, quod ſciebat, navim ſcilicet 1. Dec. 1696. adhuc Corcaviæ jacuiſſe, *en voorts op alle goede en quade tyding.* Secunda Titii ratio erat, quod merces, de quibus agebatur, ad Mævium non pertinuerunt, ſed fratrem ejus, cum ab initio, tum etiam ex ceſſione, poſtea facta, & in hanc cauſam multa utrimque diſputabantur, ſed fere indigna, quæ memorem, adeo hæc res tricarum plena erat. Erant tamen Senatores, qui vel ob hanc cauſam pro Titio reſpondebant, ego vero minime, quia, ne quid aliud dicam, frater Mævii 25. Nov. 1702. ſi & quatenus neceſsarium videretur, Mævio mandaverat, ut hanc litem contra Titium ageret. Sed objiciebatur, Mævium contra Titium litem non fuiſse conteſtatum nomine fratris, at nomine proprio, & ſic erat, ſed non aliam ob cauſam Mævius hoc mandatum acceperat, quam ex abundanti cautela, ut hanc Titii exceptionem elideret, nam lite mandata Mævio, ejus frater utique, lite finita, contra Titium fruſtra egiſſet, & ſic res ſalva erat, ſive Mævius ſive frater ejus, mercium aſſecuratarum fuiſset dominus, aſsecuratio enim facta erat Mævio, ſive ei, ad quem ea res pertineret. Tertia Titii ratio erat, quod iter fuiſset mutatum, navigatum quippe eſse ad omnia ea loca, quæ ſupra retuli, & in inſtrumento aſsecurationis expreſsa non erant, mutato autem itinere nullam eſse aſsecurationem ex § 7. *leg. A.* & ea in primis ratio pleroſque Senatores movit, ut pro Titio reſponderent. Sed tamen non deerat, quod pro Mævio dici poterat, nam, ſi Milfort excipias, omnia alia loca erant media inter locum, a quo, & locum, ad quem deſtinatum iter erat, & ſi, ut in hac ſpecie, cautum ſit, ut navarchus ad omnia loca poſſit appellere, loca intermedia adire licet ſine metu mutati itineris, ut latius ſupra expoſui *cap.* 3. *&* 4. Milfort quidem non erat juxta iter, ſed nonnihil ab eo remotum, neque etiam conſtabat de neceſſitate ad eam Urbem appellendi, alioquin, ſi neceſſitas urgeat, ad omnia loca appellere & curſum mutare licet § 7. *A.* at vero eo ipſo § 7. cautum eſt, valere aſsecurationem, ſi abſque mandato aſsecurati iter mutaverit navarchus, ſalva aſsecuratori actione adverſus ipſum navarchum, ut & id plenius expoſui ſupra *cap.* 4. *&* 5. De hoc mandato appellendi ad Milfort, quin & ad alia loca, quæ dixi, nihil quic-

(1) *Obſervat. Tumult. tom. 6. n.* 1363.

quam conſtabat, & tamen aſsecuratoris erat id mandatum probare. Imo vero, inquiebant alii Senatores, conſtabat ex chirographo navarchi, *uyt het Cognoſcement*, eum quoque iter deſtinaſſe Londinum, ſed dubitabatur, an illud chirographum ſatis id mandatum probaret, &, ſi probaret, nihil tunc conſtaret niſi mandato appellendi Londinum, quo nunquam appulerat navis, non de mandato appellendi ad Milfort, de quo tamen quærebatur, & de hoc appulſu ad Milfort non niſi unus teſtis teſtabatur, ut ne id quidem fuerit probatum. Vicit tamen, ut ſolet, vis major.

## CAPUT VIII.

*Rurſus depulſæ aliquot aſſecuratorum defenſiones ex variis cauſis, & cum maxime ex mutato itinere. Quemadmodum intelligendus ſit* § 1. Statuti Amſterd. 23. Jan. 1699. *Bonam fidem in aſſecurato præſumendam, donec contrarium probetur. Mandantem & mandatarium, quod ad ſcientiam vel ignorantiam, in aſſecurationibus haberi pro una eademque perſona ex* § 2. d. Statut. *& Senatus Supremi ſententia in eam rem.*

Titius in Suecia habitabat, mandat Mercatori Amſterdammenſi, ut navim merceſque ſuas, quæ ex Suecia navigarent ad fretum Sundicum, faceret aſsecurari ex eo freto, ſive ab Elſingoburgo ad uſque Amſterdamum, ſed duntaxat pro periculo maris, & addit, *dat het ſchip het Convoy, dat in de Sond lag, nog wel zoude vinden, en daar mede vertrekken, dat indien het Convoy naar Noorwegen gedeſtineert was, dat het ſchip dan regt door moeſt ſeilen. Dahet ſchip uyt de Sond nog niet was vertrokken, en voorts op alle goede en quade tyding.* Secundum hæc facta eſt aſsecuratio, & ejus inſtrumento præterea inſertum, ut vulgo inſeri ſolet, aſsecurationem quoque fieri contra culpam navarchi. Cum navis appuliſset in fretum Sundicum, inde cum nave tutelari deflectit ad Norwegiam, & ibi periit. Aſsecuratores apud Judices ad cauſas aſsecurationum, qui Amſterdami ſunt, ad reſarciendum damnum conventi, abſolvuntur 13. Apr. 1702. quam ſententiam Scabini Amſterdammenſes probarunt 3. Nov. 1703. ſed improbavit Curia, damnatis aſsecuratoribus 10. Oct. 1708. Appellatum eſt ad Senatum. Aſsecuratores, ut fit, non una defenſione utebantur. Primum ajebant, navim, tempore factæ aſsecurationis, jam ſolviſse e portu Suecico, idque ſibi ſignificatum non fuiſse, quare nec aſsecurationem ſubſiſtere ex Statuto Amſterdamenſi 29. Jan. 1688. Sed nihil hoc Statutum ad rem præſentem, quia periculum non manebat aſsecuratores a portu Suecico, ſed ab Elſingoburgo, eoque navis, tempore aſsecurationis, nondum pervenerat, certe inde non ſolverat, ut expreſſe ſignificatum erat. Deinde ajebant aſsecuratores, navim navigaſſe cum nave tutelari, &, ut hanc obtineret, aliquot dies hæſiſſe in freto Sundico, potuiſſe, vento tunc ſecundo, citius navigare, & ſic forte periculum maris ſuperare. Sed nec illa defenſio aſſecuratoribus profuit. Titius quidem periculum, quod ab hoſtibus imminebat, in ſe receperat, ſed non erant pacti aſſecuratores, ut navis quantocyus, & ſine tuitione navigaret, & ſimulac ventus faveret, e freto Sundico ſolveret, potuit igitur navis, ut a periculo, quod Titius receperat, tutior eſſet, etiam cum tuitione navigare, & aliquantiſper in eam cauſam morari, modo non ad Norwegiam navigaret.

Sed quod maxime urgebant aſſecuratores,

tores, erat cauſa mutati itineris, nam, ut dixi, navis Titii Norwegiam verſus navigaverat, & ibi perierat, nec, quicquid contradiceret Titius, negari poterat, iter fuiſſe mutatum, ut ſub tutela navis præſidiariæ navigaret, & inde efficiebant aſſecuratores, ſe non teneri ex § 7. *A.* Sed plurimi Senatores exiſtimabant, quamvis mutatum fuiſſet iter, nihilominus aſſecuratores teneri, quia ait *d.* § 7. aſſecurationem ſubſiſtere, ſi Magiſter ſine mandato iter mutet, ſalva aſſecuratori actione adverſus ipſum Magiſtrum; hic autem non tantum non conſtare de mandato mutandi itineris, ſed contra potius, nam Titium, quum aſſecurationem fieri mandaret, palam ſcripſiſſe, *indien het Convoy naar Noorwegen gedeſtineert was, dat het ſchip dan regt door moeſt ſeilen.* Supra etiam aliquotiens obſervavi, ad finem quoque *præcedentis cap.* mutatum iter aſſecuratoribus non prodeſſe, ſi Magiſter proprio Marte, & abſque aſſecuratori mandato iter mutaverit. Contra hæc tamen quidam Senatores nunc inſurgebant, rati in *d.* § 7. non agi, ut hic agitur, de exercitoribus ipſius navis, eorum enim eſſe Magiſtrum idoneum navi præponere, ſin autem, ex ejus facto hos ipſos teneri *l.* 1. § 2. *ff. de exercit. act.* Sed agi de illis ſolis, qui merces ſuas aliorum navibus imponunt, *van bevragters*, & inde eſſe, quod ait *d.* § 7. *vermag de geaſſureerde den Schipper*, DIE HY BEVRAGT, *geen andere havens doen ingaan of aannemen* &c. Sed longe plurimi Senatores illum § vel maxime intelligebant de ipſis exercitoribus, quia rotunde loquitur de iis, quorum eſt navarchus navigaturis mandata dare, nam ex mandato ibi jus naſcitur; mandata autem ſoli dant exercitores, non illi, qui ſolas merces navibus imponunt. Et illi ipſi Senatores exiſtimabant, illa verba, *die hy bevragt*, ideo oppoſita videri, quia exercitor, ſi ipſe nihil mercium navi ſuæ impoſuerit, mutationem itineris mandare non eſt præſumendus, cui enim bono ipſe iter trahat? ſed propter merces impoſitas, & alibi locorum vendendas, poterat trahere, & ideo mandare mutationem itineris. Exercitor quidem magiſtrum præponit, & ex ejus facto ipſe tenetur jure Romano, ſed per leges, quibus nunc utimur, & quas ſupra recitavi *cap.* 4. *vſ. pericula*, exercitoribus quidem contra dolum navarchi aſſecurare non licet, ſed contra culpam licet, quemadmodum & in hac ſpecie, ut dixi, contra culpam navarchi aſſecuratum erat. Nihil hic peccaverat navarchus, niſi ſola culpa, nam unice mutaverat iter, ut perpetuo ſub tuitione navigaret, parum idcirco deflectens a recto itinere, quo ſic tuto & ſine metu hoſtium Amſterdamum adpelleret.

Titius putabat, ſi hæ rationes non ſufficerent, etiam alia ratione aſſecuratores eſſe damnandos, quod nempe agnoviſſent damnum, tanquam damnum ſuum, atque ideo ſibi mandaſſent, ut res naufragas colligeret, venderet, & de ſumtibus, in eas ſervandas factis, tranſigeret, ne quidem contra hæc petita reſtitutione in integrum. Sed quia conſtabat, aſſecuratores id mandaſſe, ſalvo jure, quod habebant, & plane tunc fuiſſe ignaros conditionis cum navis, tum damni, quin vel ignaros fuiſſe ipſius loci, ubi navis perierat, ea ratione nemo Senatorum motus eſt, ſed reliquæ ſufficere viſæ ſunt ad probandam Curiæ ſententiam, ut probata eſt 30. Sept. 1717. (1) ita tamen, ut quantita-

(1) *Obſerv. Tumult. t. 6. n.* 1374.

titatem damni, quam definiverat Curia, non definiverit Senatus, aſſecuratores enim, nihil ſe debere râti, ad quantitatem, libello expreſſam, nihil quicquam reſponderant, unde placuit, de quantitate tranſactionem tentare, &, ſi hæc non ſuccederet, excutere, an & quæ aſſecuratorum defenſio eſſet. Præterea Senatus aſſecuratores damnavit in uſuras trientes a lite apud Amſterdammenſes mota, nam ad has Titius novo libello apud Senatum contenderat, venia in hanc rem impetrata.

Fere omiſeram, fuiſſe Senatorem, qui alia & ſingulari ſententia hic uſus fuit. Exiſtimabat ſcilicet ex § 3. *A.* juncto § 1. Statuti Amſterdammenſis 23. Jan. *1699.* hanc aſſecurationem fuiſſe nullam, quia non erat expreſſus locus impoſitarum mercium, quod neceſſe eſt ex *d.* § 1. ubi periculum incipit ex alio loco, quam ubi merces impoſitæ ſunt. Sed ne dicam, id Statutum ceſſare, ut ibi additur, in navibus aſſecuratis (nam & hic aſſecurata erat navis) ei utique, in hac ſpecie, ne quidem locus erat in mercibus aſſecuratis, palam enim expreſſus erat locus impoſiti oneris, nempe *Carelscroon*. Valde etiam dubitem, an ille § 1. aliter obtineat, quam ſi aſſecuratio fiat poſt profectam navem, ad evitandas fraudes, quæ tunc poſſunt incidere, hic autem facta erat ante profectam navem ex freto Sundico, ex quo cum navis, tum oneris periculum ad aſſecuratores pertinebat, ſimul ſcilicet ex uno eodemque loco, non ex diverſo, & in qua ſpecie nulla fraudis ſuſpicio argui poterat.

Succedat alia cauſa. Mævius Rotterdammenſis mandat aſſecurationem Sempronio Amſterdammenſi. Sempronius eam curat 5. Maj. 1702. *van Amſterdam naar de Canariſche Eylanden, en wederom*, hoc addito, *dat het ſchip op den 30. Dec. 1701. uyt een haven van Engeland was vertrokken, en dat de geaſſureerde daar van geen ander advis had*, & porro, *dat de Aſſurantie geſchiede op alle goede en quade tyding*. Navis illa, incertum quando, periit, negat tamen aſſecurator ſe ad damnum reſarciendum teneri, cum ob alias rationes, quas, ut frivolas, tranſeo, tum quod mala fide inſertum eſſet aſſecurationis inſtrumento, *dat de geaſſureerde geen ander advis van het ſchip bad*, quia Sempronius, qui aſſecurationem curaverat, eo tempore, quo contrahebatur, jam acceperat epiſtolam, cum Mævio Rotterdammenſi communicatam, qua ſignificabatur, *dat het ſchip op den 3. Maart 1702. op Teneriffe, eene van de Canariſche Eylanden, nog manqueerde*, quod celaverat aſſecuratorem, & ſic verſatus in mala fide, quæ, præter alia, aſſecurationem reſcindit ex § 31. *A.* Amſterdami quippe hic contractus fuerat celebratus, & ea ratione, eoque, ut videbatur, ſola, etiam Delegati Amſterdammenſes 14. Sept. 1703. Scabini *6.* Mart. 1705. & Curia 26. Novemb. 1710. ſecundum aſſecuratorem ſententiam dixerunt. Quum cauſa, ex appellatione, apud Senatum Supremum penderet, Mævius Rotterdammenſis ibi obtulit jusjurandum, ſe nempe, quum mandaret aſſecurationem, quumque Amſterdami contraheretur 5. Maj. 1702. nondum accepiſſe illam epiſtolam, ſcriptam 3. Mart. 1702. adeoque recte dictum eſſe in inſtrumento aſſecurationis, *dat 'er van het ſchip geen ander advis was als van den 30. Dec. 1701.*

Sane aſsecuratoris erat probare, aliam tunc fuiſſe aſſecurati ſcientiam, quia aſsecuratum erat in omnem eventum, *op alle goede en quade tyding*, argumento ejus juris, quod exſtat in § 20. *&* 21. *A.* ceteroquin videtur ſufficere jusjuran-

jurandum contrarium affecurati *d.* § 21. *in fin.* utque ita tota hæc lis fuerit facti. Duo Senatores, qui apud nos primum ſententiam dicebant, putabant quoque, affecuratorem probaſſe aliam affecurati ſcientiam, moti tamen leviſſimis conjecturis & ſuſpicionibus, quas hinc inde colligebant, ſed alii omnes exiſtimabant, non tantum aliam ſcientiam non probaſſe aſsecuratorem, at vero, ſepoſito paulisper jurejurando, ipſum aſsecuratum variis teſtimoniis contrarium, atque ita ipſam, quam vocant, *negativam* probaſse. Nolim minutias factorum recenſere, nam ea res tædii & longioris operæ eſset plena. Sed tamen, quia, quod ad ſcientiam, in cauſa aſsecurationis mandatarius & mandans habentur pro una eademque perſona, ſic ut ſufficiat, etiam mandatarium ſciviſse id, de quo quæritur ex § 2. Statuti Amſterdammenſis 23. Jan. *1699.* Placuit, etiam Sempronium Amſterdammenſem teneri ad præſtandum jusjurandum, quod obtulerat Mævius Rotterdammenſis, & ſi ita uterque juraret, diſſipatum videri, quicquid erat leviſſimarum ſuſpicionum, atque ita tres, quas dixi, ſententias reſcindendas, & ſecundum aſsecuratum eſſe pronunciandum, ſin autem uterque, vel alteruter jusjurandum ſubterſugeret, tres ſententias eſse confirmandas, & ſic judicatum eſt *6.* Octob. 1717. (2)

## CAPUT IX.

*De mutato vel non mutato itinere variæ inſpectiones, & contrariæ de his Amſterdammenſium & utriuſque Curiæ ſententiæ. Nonnulla de Uſuris.*

SEmpronius Amſterdami curavit aſſecurari merces ſuas Riga Londinum verſus, ea lege, ut navis ſub tuitione navigaret ex mari Balthico Londinum. Cum navis perveniſset ad anguſtias maris Balthici, pergit navigare ad Gottenburgum, ubi naves erant tutelares, quæ Anglicas naves Londinum ducerent. Prope veſperam autem ejuſdem diei, quo navis ex mari Balthico enavigarat, & fere ad portum Gottenburgicum pervenerat, gravi tempeſtate jactata, cum portum ſubire non poterat, ſed prætervehitur, & in Norwegiam appulit. Navarchus ibi exſpectat præternavigantem Claſsem Hollandicam cum tuitione ſua, & huic ſe jungens proficiſcitur in Hollandiam, ſubiturus Stationem Texelenſem, ut inde Londinum pergeret, ſed navis, in illa Statione in anchoris ſtans, ab alia nave obruta, periit. Aſsecuratus apud Judices aſsecurationum Amſterdammenſes petit reparationem damni, ſed repulſam tulit 12. Oct. 1706. ut & apud Scabinos 23. Mart. 1708. Curia vero, ad quam appellaverat, damnatis aſsecuratoribus, ſecundum aſsecuratum ſententiam dixit *29.* Jul. 1712. Poſtquam aſſecuratores rurſus ad Senatum Supremum provocaſsent, aſsecuratus, moram litis metuens, impetrata in hanc rem venia, novo libello etiam petiit uſuras aſsecuratæ ſummæ poſt tres men-

(2) *Obſerv. Tumult. t. 6. n.* 1375.

menſes, ex quibus merces ſuas habuerat pro derelictis.

Quæſitum igitur eſt primum de re ipſa, deinde de uſuris. Nihil dicam de variis rationibus, ab utraque parte adlatis, quæ Senatum nihil quicquam moverunt, quemadmodum, exempli gratia, aſsecuratores quibuſdam ex ſuis mandaſse, ut cum aſsecurato de damno, ſi poſsent, vellent tranſigere, fruſtra enim eo argumento utebatur aſsecuratus, quia, ut & in aliis cauſis obſervavi, illa mandata ſemper præviam cauſæ cognitionem deſiderant, atque ita ſemper dantur, ſalvo cujuſquam jure. Aſsecuratores autem, poſt cauſæ cognitionem, putabant ſe habere rationes, quibus aſsecuratum repellerent. Prima erat, navim ſolviſse ex mari Balthico ſine navi tutelari, contra quam convenerat, nullam igitur eſse aſsecurationem, non ſervata ejus lege. Sed eam defenſionem Senatus non probavit; quia conſtabat ex variis teſtimoniis Mercatorum, & ex uſu ſubſecuto, perinde tunc fuiſse, ſive dixeris; *uyt de Sond met Convoy*, ſive *uyt Gottenburg met Convoy*, Gottenburgi enim tunc erat ſtatio navium Anglicarum, & ibi quoque erant naves tutelares, navarchus autem vi majori impeditus erat Gottenburgum adpellere, ventis & undis jactatus in Norwegiam. Hactenus, unanimi omnium Senatorum conſenſu, nihil peccaverat navarchus. Sed vero inde Texeliam navigaverat, mutato ſic itinere, quod ipſum, ſecundum aſsecurationem reſcindit. Erant Senatores, qui bona fide dubitabant, an iter mutatum dici queat, ſi navis Londinum deſtinata ſub tuitione, cum ea ſtationem Texelenſem ſubit, rati ex Norwegia eundem fere curſum eſse ſervandum, & ſi quid intereſset, inter partes conveniſse, liceret navi nonnihil diverte-re a recto itinere, *te mogen eſcaleeren*, quin ſi iter mutatum ſit, mutatum eſse ex cauſa neceſſitatis, convenerat enim, ut navis ſub navi tutelari navigaret, ut navigavit uſque ad Texeliam, ibi, Londinum verſus, exſpectans aliam navim tutelarem, ex neceſſitate autem licitum eſse mutare iter, rata nihilominus aſſecuratione, ſcriptum eſt in § 7. *A.* Addebant illi ipſi Senatores, ſi vel ſine neceſſitate mutatum fuiſset iter, ſubſiſtere tamen aſsecurationem ex *d.* § 7. ſi non ex aſsecurati mandato, ſed ex culpa nautæ iter mutetur, & nullum hic fuiſse aſsecurati mandatum, & ſic omnino eſt, ut plenius dixi *cap. præced. vſ. ſed quod*. Movebant nonnulli, neque hic mutandi itineris ſatis juſtam cauſam fuiſse, ſed fallebantur, ut ſupra jam indicavi, & ſi non fuiſset, quid ad aſsecuratum, qui nihil mandavit? Movebant etiam, *d.* § 7. duntaxat eſſe intelligendum de mandato exercitoris, non ejus, cujus merces portabantur, & ſic ipſe quoque intelligerem, ut expoſui *d. vſ. ſed quod*. At ſcire velim, cur exercitori, ſi magiſter, quem ipſe præpoſuit, ſe inſcio, ita mutaverit, daretur aſſecurationis actio, & ea tamen negaretur ei, cujus merces duntaxat portantur? Ne dicam, plena fide hic etiam conſtitiſſe, eum, cujus merces portabantur, exercitorem quoque fuiſse ipſius navis. Id ſatis concoquere non poteram, fuiſſe Senatorem, qui *d.* § 7. intelligebat de mutato, nautæ culpa, itinere, &, cum nullam ejus culpam hic deprehenderet, nihilominus contra aſſecurationem reſpondebat. Si peccatum eſſet, & culpa nautæ verſaretur, contra eum, eumque ſolum ſalva actio eſt ex *d.* § 7. obligatis interea aſſecuratoribus. Quinque Senatores numerabantur pro ſententia Curiæ, quatuor alii pro ſententiis Amſterdammenſium.

Quum obtinuiſſet Curiæ ſententia, de uſuris fere deliberatum non eſt, nam aſſecuratorum moram definit § 25. *A.* poſt tres menſes, poſtquam naves merceſque pro derelictis ſunt habitæ, & ſic etiam uſuras addixit Senatus, ut ſæpe alias, ſæpe tamen & a lite mota, cum ita petitæ fuiſſent. Perperam, quia in hoc argumento lex moram definivit. Ita autem, ut dixi, judicatum eſt 30. Jun. 1719. (1)

Addo cauſam, priori non abſimilem. Amſterdami 28. Aug. 1703. facta eſt aſſecuratio mercium in hæc verba: *van Bremen naar Londen, met Hollandſch Convoy te vertrekken naar d' Elve of deſe Landen, en van daar met Engelſch of Hollandſch verandering van Convoy per Londen.* Navis ſub navi tutelari Hollandica navigat Brema, ſive e flumine Viſurgi Albim verſus, inde ſub eadem navi tutelari Texeliam verſus, & rurſus inde ſub alia navi tutelari Londinum verſus, ſed, Londinum navigans, & vi majore divulſa a navi tutelari, capitur a Prædatoria Gallica. Aſſecurator detrectat damnum reſarcire, quia ex lege aſſecurationis, licebat quidem deflectere ad Albim, ſed inde recta navigandum erat Londinum, licuiſſe etiam a Viſurgi navigare in Hollandiam, & ſic Londinum, ſed non licuiſſe primum deſtinare ad Albim, deinde in Hollandiam, & tunc Londinum, ut nunc deſtinatum & navigatum erat, ſic mutari & augeri iter, & aucto itinere augeri periculum, & aſſecuratorem liberari, quemadmodum etiam Amſterdami Judices Delegati aſſecuratorem abſolverunt 10. Febr. 1706. & ex appellatione Scabini 12. Nov. 1707. Sed Curia, ad quam iterum provocatum erat, utramque ſententiam reſcidit 6. Oct. 1710. atque ita ſecundum aſſecuratum, qui merces ſuas navi impoſuerat, jus dixit, adjudicatis etiam uſuris a lite mota.

Aſſecurator rurſus provocat ad Senatum Supremum, & ibi primo quæſitum, an iter eſſet mutatum, deinde, ſi mutatum, an id aſſecuratori prodeſſet. Mutatum eſſe iter dicendum videbatur, ſi verba aſſecurationis ſpectes, non autem, ſi mentem contrahentium: nam ecce aſſecuratus ajebat, & tantum non plene probabat, Albis mentionem non alio fine eſſe injectam, quam quod naves tutelares Hollandicæ, e Viſurgi ſolventes, ſi ventus faveat, ſoleant quidem recta Hollandiam petere, ſed ſi minus faveat, ſemper ad Albim divertere, & inde in Hollandiam navigare. Aſſecurati eam fuiſſe mentem palam conſtabat ex epiſtola, qua aſſecurationem fieri juſſerat, ſed non aliam quoque aſſecuratoris fuiſse, inde conſtare poterat, quod navigatio ad Albim, niſi ex recepta illa conſuetudine, plane fuiſſet inutilis, neque enim merces erant exportandæ, ut nec ullæ fuerant exportatæ, at vento minus ſecundo, cum e Viſurgi ſolveret navis tutelaris, receptæ conſuetudini paruit, alioquin Albis remotior eſt ab Hollandia, quam Viſurgis. Quare verba aſſecurationis accipienda ſunt, atque ſi ita concepta fuiſſent: *Van Bremen of de Weſer na deſe Landen, of van de Weſer naar de Elve, en zoo naar deſe Landen, en voorts met verandering van Convoy naar Londen;* etiam ideo, quod nullæ naves tutelares, ſive Anglicæ ſive Hollandicæ recta ex Albi Londinum tenderent. Sed quid ſi mutatum fuiſſet iter? hic repetendum, quod aliquotiens ſupra inculcavi, ex § 7. *A.* mutationem itineris aſſecuratori non

(1) *Obſerv. Tum. 1. 7. n. 1542.*

non prodeſse, ſi ex neceſſitate fiat; hæc autem navis, Viſurgi ſtans in anchoris, a navi tutelari Hollandica non alia itineris indicia ( *Sien-brieven* ) acceperat, quam a Viſurgi in Hollandiam, & tamen navis tutelaris, ſub cujus præſidio navigare debebat, Viſurgim relinquens, Albim verſus navigare juſſerat, & ea juſſa capeſsere fas erat. Ne dicam, quod etiam aliquotiens inculcavi, aſsecuratorem, multo itinere, non liberari, niſi aſsecuratus iter mutare juſſerit, quod hic non juſserat, nec jubere poterat, quia non erat exercitor navis, cujus eſt Magiſtro imperare, ſed mercium dominus duntaxat, qui nullo plane modo tenetur ex facto Magiſtri. Multis igitur nominibus præſtabat Curiæ ſententia, a Senatu etiam probata *6*. Dec, 1719. (2)

Sed quia Curia uſuras damni dati addixerat a lite mota, apud Judices ſcilicet aſſecurationum, & quia uſuræ duntaxat erant petitæ in judicio appellationis apud Scabinos, nequidem impetrata in hanc rem venia ( *ſonder Requeſt Civil* ) unus Senatorum exiſtimabat, has adjudicari non potuiſſe. Sed quia apud Judices aſſecurationum nulla fit litis conteſtatio in ſcriptis, ita ſolet ſervari, ut aſſecuratus, ad Scabinos adpellans, ibi petat uſuras, etiam non implorata in eam rem venia. Nec etiam aſſecurator apud Scabinos Amſterdammenſes exceperat, ſe cogi non poſſe ad hanc libelli partem reſpondere. Simpliciter igitur, ut dixi, probata fuit Curiæ ſententia, & recte, ſi ante litem moram tres menſes, ex quibus merces pro derelictis habuerat aſſecuratus, tunc fuerint elapſi ( potuit enim minus petere ) ſin autem, ſervanda lex erat, quæ moram definivit.

## CAPUT X.

*Mercibus aſſecuratis ex Haſnia in Galliam, an, quæ in freto Sundico prope Elſenoram navi ſunt impoſitæ, ſine mentione ejus freti, aſſecuratorum periculo navigent? Rurſus de mercibus, alibi in navem illatis, quam eo loco, ex quo navis profecta erat, & periculum ad aſſecuratorem pertinebat. Si navis uſque ad Londinum aſſecurata, antequam ad Oſtium Tameſis perveniſſet, capta & ab hoſtibus redemta fuerit, aſſecuratores ad pretium redemtionis teneri, etiamſi navis Londinum non navigaverit, ſed ulterius deſtinata fuerit.*

ASecuratores periculo ſuo recipiunt merces *te laden of nog te laden, van Coppenhage en de circumjacentien van dien tot Rouaan in Vrankryk* Haſniæ mercibus quibuſdam navi impoſitis, navis porro navigat ad fretum Maris Baltici, *de Sond*, ibique prope Elſenoram, alias quaſdam merces recepit. Quum navis, iter ſuum ad Galliam proſequens, periiſſet, aſſecuratus ab aſſecuratoribus, qui Amſterdami, ubi aſſecuratio erat celebrata, habitabant, damnum ſuum reſarciri petit, negant aſſecuratores ſe teneri, quod ad merces nempe, in freto Sundico navi impoſitas, & ſecundum eos judicarunt Delegati ad res nauticas 10. Sept. 1709. & deinde Judices Amſterdammenſes 17. Dec. 1710. ſed utramque ſententiam reſcidit Curia 17. Jan. 1714. & has etiam merces aſſecuratorum periculo eſſe juſſit.

Appellant aſſecuratores ad Senatum Supremum, & negant, has merces ſuo



(2) *Obſerv. Tum. t. 7. n.* 1579.

periculo eſſe poſſe, quia ex § 3. *A.* nulla eſt aſsecuratio; non expreſſo loco, ubi navis merces recepit, nec hic expreſsum eſse fretum Sundicum ſive urbem Elſenoram. At vero omni opere urgebat aſsecuratus, illud fretum comprehenſum eſse *onder de circumjacentien van Coppenhage*, eſse enim ejuſdem Regni Danici, ejuſdem Inſulæ Zelandiæ, & ad idem Inſulæ latus. Sed, ſi verum amamus, inter Hafniam & Elſenoram nimia intercapedo eſt, quam ut altera Urbs dici poſſit eſſe in alterius confinio, aliquot enim milliaria interſunt, & non exigua pars maris Baltici inter utramque Urbem interjacet. *Circumjacentien* ſunt loca proxima, flumina, portus, ſtationes, ſed non loca, tantum ab ſe invicem diſſita. Addebat aſsecuratus, ex § *ult. Statuti Amſterd.* 23. *Jan.* 1699. conſtare, *dat onder de circumjacentien van een plaatſe de Zeegaten of Havens begrepen zyn*, & ſic eſt, ſed quis auſit dicere, fretum Sundicum ſive urbem Elſenoram eſse *een Zeegat of Haven van Coppenhage*? Neque ex eo id probaveris, quod omnes naves, Hafnia venientes, & in Galliam tendentes, fretum Sundicum tranſeant, & ibi vectigal aliquod ſolvant Regi Daniæ, nam id ipſum obtinet in omnibus navibus, in Galliam deſtinatis, quæ proficiſcuntur Regiomontio, Riga, Revalia, & aliis Urbibus ad Mare Balticum. Et tamen magna turba teſtium, tam Hafnienſium, quam Amſterdammenſium Mercatorum uno ore affirmabat, in argumento, quod de aſsecurationibus eſt, fretum Sundicum ſive Elſenoram ſub Hafnia comprehendi, ſed alia, nec minor turba Mercatorum Amſterdammenſium id ipſum uno ore negabat, & rogo, cui turbæ credere æquius melius ſit? plurimi Senatores tranſibant in ſententiam prioris turbæ, & nonnihil etiam tribuebant illis rationibus, quas modo refutavi, atque ita plurimi reſpondebant pro aſsecurato. Duo alii Senatores ea ratione non movebantur, ſed inhærentes verbis *d.* § 3. *A.* contra aſsecuratum reſpondebant, quia non expreſserat locum oneris prope Elſenoram impoſiti, & id ſimpliciter jubere *d.* § 3. ut fraudibus Mercatorum eatur obviam. Sed rurſus alii, qui nec ipſi movebantur ea ratione, quæ plurimos movebat, pro aſsecurato tamen ſententiam dicebant ex § 1. *d. Statuti Amſterd.* 23. *Jan.* 1699. qui ait, locum impoſiti oneris tunc demum eſse exprimendum, ſi merces alio loco imponantur, quam eo, unde periculum incipit, hoc eſt, ut illi interpretabantur, ſi majus periculum maneat aſsecuratores per impoſitionem mercium, alibi factam, ut ſi, verbi gratia, locus impoſiti oneris longius diſtet a loco, in quo navem ſolvere oportebat, hic autem longius non diſtare, quia navis, Hafnia in Galliam deſtinata, neceſsario fretum illud tranſire & in illo morari debet ob rationem, quam dixi, aſsecuratores igitur majus periculum non manere, non mutato itinere, imo minus, nam inter Hafniam & illud fretum aſsecuratorum periculo non navigaſse merces, in freto poſtea navi impoſitas. Sed duo illi Senatores etiam ad has rationes ſurdebant, rati, Hafniam & Elſenoram eſſe diverſa loca, & ſic eſt, ſi verba ſpectes, non, ut alii putabant, ſi mentem Statuti, quod, ſecundum eos, unice videtur reſpicere majus vel minus aſsecuratorum periculum. Igitur variatum eſt ſententiis, ſed ita, ut duo duntaxat Senatores contra Curiæ ſententiam reſponderint, alii, omnes pro ea ſententia, ſed alia atque alia ratione uſi.

uſi. Prævaluit Curiæ ſententia 11. Apr. 1720. (1)

Haud diu poſt apud Senatum incidit alia quæſtio de nave, alibi onerata, quam eo loci, unde profecta erat & periculum incipiebat. Aſſecurator Amſterdammenſis in ſe ſuſceperat periculum mercium, *te laden of nog te laden*, *van Staden en alle circumjacentien van dien af naar America en de Spaanſche Weſtindien.* Navis in itinere periit. Aſſecurator, ad damnum reſarciendum interpellatur, negat ſe teneri, variis uſus exceptionibus, ſed quas non recenſeo, quia, una excepta, reliquæ omnes nullius plane erant pretii. Hæc una erat, locum, ubi impoſitæ merces erant, contractu non fuiſſe expreſſum, atque adeo contractum non ſubſiſtere ex § 3. *A.* juncto § 1. *Statuti Amſterd.* 23. *Jan.* 1699. Stadenam quidem expreſſam eſſe, ſed merces, de quibus agebatur, navi fuiſſe impoſitas ad *novam molam*, quæ dicitur prope Hamburgum, quod nec aſſecuratus negabat, eum vero locum comprehendi non poſſe *onder de circumjacentien van Staden*, ad minimum enim quinque milliaribus Germanicis ab ea diſtare ad Orientem, majus igitur aſſecuratoris periculum fuiſſe.

Delegati ad res nauticas 18. Dec. 1711. & Scabini Amſterdammenſes 18. Febr. 1713. ſecundum aſſecuratorem pronunciarunt, ſed Curia, reſciſſa rurſus utraque ſententia, ſecundum aſſecuratum 20. Dec. 1715. Senatus Supremus, ex appellatione, paribus ſuffragiis judicavit, quamvis Stadena prope Albim, & Hamburgum ad Albim ſitæ eſſent, ſitas tamen eſſe in diverſis Imperiis, & eo ab ſe invicem intervallo, ut altera Urbs in alterius confinio eſſe dici nequeat, ex § 1. *Statuti Amſterd.* 23. *Jan.* 1699. non quidem neceſſe eſſe locum impoſiti oneris exprimere, ſi is locus idem ſit cum loco, ex quo periculum incipit, ſed hic loca plane eſſe diverſa, diverſa quidem etiam fuiſſe loca, de quibus dixi in præcedenti cauſa, ſed non majus periculum, & de majori periculo interpretandum videri *d.* § 1. ſaniorum Senatorum ſententia erat. Sane hic majus fuiſſe periculum, ex dupli cauſa conſtabat, ex longiori nempe itinere, de quo jam dixi, & ex hoſtibus imminentibus, nam anno 1707. quo contracta erat hæc aſſecuratio, Galli & Hiſpani Hamburgenſes naves & merces, jure belli, capiebant, ſed non capiebant Stadenſes, quia Stadena pertinebat ad Regem Sueciæ, amicum Gallorum & Hiſpanorum. Atque ideo aſſecuratus, quamvis ipſe Hamburgenſis, quamvis navis & merces Hamburgenſes, quamvis prope Hamburgum navis onerata, de Hamburgo tacens, ſolam Stadenam expreſſerat inſtrumento aſſecurationis, procul dubio, ut minori pretio aſſecuratorem alliceret & falleret, ſtipulatus etiam, quo malam fidem tegeret, ne, ſi navis periret, ulla inſtrumenta cogeretur exhibere aſſecuratori, quam unicum aſſecurationis inſtrumentum. Alia igitur hæc cauſa erat, atque ea, de qua proxime dixi, & aliter quoque judicatum, nam reſciſſa Curiæ ſententia, quemadmodum Amſterdami, ſic & apud nos repulſus eſt aſſecuratus 18. Apr. 1720. (2) Nec in contrarium movere debet, navim non periiſſe vel ex longiore itinere, vel ex prædatoria Gallorum Hiſpanorumve, quum enim aſſecuratio ab initio non ſubſiſtat, ut hic non ſubſiſtebat, ad ea, quæ poſtea acciderunt, attendendum eſt. Quia autem aſſecuratio erat nulla, aſſecu-

(1) *Obſerv. Tum. tom.* 7. *n.* 1621.

(2) *Obſerv. Tumult. tom.* 7. *n.* 1623.

ſecuratoris erat pretium aſſecurationis reſtituere, detracta, ex lege & more, ducenteſima pro mercede operæ, quam aſſecuratus aſſecurationi fruſtra adhibuit, quod, quia Amſterdammenſes non expreſſerant, Senatus ſententiæ ſuæ inſeruit.

Quum navis Amſterdami aſſecurata eſſet *van Port a Port tot Londen*, in itinere a prædatoria Gallica capitur, ſed capta redimitur certo pretio. Poſtquam redemta erat, porro navigat in Angliam, & pervenit ad ſtationem, quæ dicitur *Roy de Nore*, quæ ſtatio eſt ad Oſtium Tameſis. Inde autem non navigat Londinum, ſed Tameſin præternavigans pergit ad *Lynregis*, qui locus eſt ad Orientem Angliæ, & a Londino diſtat ducentis, & quod excurrit, milliaribus Anglicis, & conſtabat quoque ex inſtrumentis, eo, ut exoneraretur, deſtinatam fuiſse navem. Aſsecurati petunt pretium redemtionis. Aſſecuratores negant ſe teneri, quia navis nunquam Londinum advenerat, qui tamen locus contractu aſsecurationis erat expreſsus. Judices aſsecurationum Amſterdammenſes 23. Oct. 1711. & Scabini 17. Febr. 1713. ſecundum aſſecuratores judicarunt, ſed Curia 3. Apr. 1716. ſecundum aſsecuratos.

Aſsecuratores, quo abſolverentur, in primis urgebant, non tantum hic cogitatum eſſe de mutando itinere, ſed revera mutatum fuiſse, neque enim navem Londinum navigaſse, ut debebat ex ſtipulatione, ſed ad *Lynregis*, qui locus contractu aſsecurationis expreſsus non erat, & non expreſsus contractum reſcindit ex § 2. *A.* Aſsecurati ajebant *d.* § 3. non jubere, ut locus exonerationis exprimatur, ſed locus, *daar 's ſchip zal willen varen*, ut conſtet ſcilicet de termino, ad quem periculum in ſe ſuſcepit aſsecuratus, poſse autem & totum iter & partem itineris in ſtipulationem deduci, atque adeo navem, ex mari Mediterraneo Amſterdamum deſtinatam, poſse aſsecurari vel ad uſque Amſterdamum, vel ad uſque Gades, & ſi ad Gades uſque, periculum aſsecuratoris eſse *tot op de hoogte van Cadix*, nec deſiderari, ut navis ipſum portum ejus Urbis neceſsario ſubeat, quamvis, ſi velit, poſſit, ſi igitur navis pereat, priuſquam ad Gades pervenerit, periculo aſsecuratoris periiſse. Atque ita in ſpecie propoſita navis non poterat navigare ad *Lynregis*, niſi præternavigaret Oſtium Tameſis, quare eo uſque navigabat periculo aſsecuratoris, & antequam eo perveniret, ab hoſtibus capta & redemta fuit. Poterat navis Londinum navigare ex contractu aſsecurationis: ſed qui periculum in ſe ſuſcipit uſque ad Londinum, utique & in ſe ſuſcipit uſque ad Oſtium Tameſis, nec ex eo, quod navis Londinum non navigaverit, majus, imo vero minus periculum aſsecuratorem manere, res oppido certa eſt, nihil igitur quicquam ad eum pertinet, etiamſi navis Londinum non navigaverit. Si capta fuiſset navis, ab Oſtio Tameſis navigans ad *Lynregis*, nulla procul dubio eſset actio adverſus aſsecuratorem, ſed illa ulterior deſtinatio ejus periculum non auget. Atque has rationes, & ita Curiæ ſententiam probavit Senatus 27. Jun. 1720. (3) fere ut in alia cauſa, quæ judicata eſt 28. Febr. 1708. & quam ſupra commemoravi *cap. 3. vſ. Amſterdami*, utque in illa cauſa, ſic & in hac aſsecuratis adjudicatæ ſunt uſuræ trientes, a tribus menſibus poſtquam naves pro derelictis fuerant habitæ ex § 25. *A.* non quidem uſuræ hic petitæ erant ab initio, ſed, ut pe-
tere

(3) *Obſerv. Tumult. tom. 7. n. 1641.*

tere liceret, a Senatu Supremo impetratum erat. Non eſt, ut addam, aſſecuratores non quidem in prioribus judiciis, ſed nunc apud Senatum nonnihil fuiſse tricatos, an ſatis fuiſset probatum, navem ad aſsecuratos pertinuiſse, at, quum de eo affatim conſtiterit, nolim in recenſenda re, quæ plene facti erat, bonas horas perdere.

## CAPUT XI.

*An conditio, inſtrumento aſſecurationis inſerta, in appendice, ubi de aliis actum eſt, cenſeatur repetita. De expenſis litis nonnulla. Tres ſententiæ reſciſſæ, & refutatæ rationes, quibus eas obtinuerat aſſecurator, præcipue ob mutatum navis nomen. Tres aliæ ſententiæ probatæ, & abſoluto aſſecuratore, quod aſſecuratus, tempore aſſecurationis, præſumeretur ſciviſſe interitum rei, aliis aſſecuratoris rationibus rejectis.*

Mercibus aſsecuratis a Corcovia (*Corck*) ad Bilbaum (*Bilbao*) pro omni periculo, excepto duntaxat eo, quod a Chriſtianis immineret, navis ſolvit, & ſalva pervenit ad Ponte Vedra, quæ Urbs eſt in Gallicia. Quod cum intellexiſset aſsecuratus, qui in Bilbao habitabat, ad amicum Amſterdammenſem ſcribit, ſibi nunciatum eſse, navem non recta navigaſse Bilbaum, ſed ad Ponte Vedra, ibi merces ſuas jacere ſalvas, at vero eſse exonerandas, & minori navigio, (*met een Bark*) portandas ad Bilbaum, rogans, ut amicus id cum aſsecuratoribus communicare vellet, & curare, ut merces denuo aſsecurarentur *van Ponte Vedra naar Bilbao*. Aſsecuratores inſtrumento aſsecurationis, quod antea ſignaverant, nunc iterum ſubſcribunt, & ajunt, ſibi ſignificatum eſse id omne, quod dixi, & mox addunt: *en nemen wy de riſico op ons, en alles tot onſen laſte, waar voor wy twee per Cento hebben genoten.* Quum merces tempore belli, quod tunc erat inter Hiſpanos & Belgas Fœderatos, in poſtremo, quod dixi, itinere a Chriſtianis eſsent captæ, aſsecuratores variis rationibus contendunt, ſe ad id damnum reſarciendum non teneri. Has rationes, ſive unam ex his, probarunt Judices aſsecurationum Amſterdammenſes 12. Jan. 1712. improbarunt vero Scabini 1. Mart. 1713. ſed rurſus probavit Curia 12. Sept. 1714. Quum iterum appellatum eſset, has omnes rationes Senatus diligenter excuſſit, ſed, una excepta, reliquas omnes, ut plane frivolas rejecit, & ſane adeo erant frivolæ, ut ne ipſe quidem commemorare operæ pretium ducam. Illa una, quæ ad rem pertinere viſa eſt, in eo verſabatur, an ſcilicet exceptio, inſtrumento aſsecurationis inſerta de damno non præſtando, quod Chriſtiani inferrent, habenda eſset pro repetita, an pro abolita in appendice ſeu noviſſima parte ejus? pro abolita eſse habendam aſsecuratus urgebat, quia aſsecuratores illa, quam exhibui, clauſula in ſe receperant *de riſico*, *en alles tot haar laſte*, illa enim generali elocutione *alles* etiam comprehenſum eſse periculum, quod a Chriſtianis immineret. Ad hæc aſsecuratores, imo exceptionem, quæ præceſſit, etiam in fine videri repetitam, quia eidem inſtrumento ſubſcriptum erat, & quia *de riſico* eſt id ipſum periculum, quod antea erat expoſitum. Hæc autem, *alles tot onſen laſte*, referebant ad digreſſionem itineris, ad minus navigium, cui merces imponerentur, & ad alia pericula, quæ in adjecta clauſula enumerabantur, *en waar voor zy twee per Cento hadden genoten.* Et hanc ſibi videri contrahentium ten-

mentem fuiſse, lecto inſtrumento ejuſque appendice, 28. Mercatores Amſterdammenſes teſtati ſunt 17. Oct. 1713. hoc addito, ſi & pro Prædatoriis Chriſtianis fidejuſsum fuiſset de Ponte Vedra ad Bilbaum, *dat de prœmie dan geen twee, maar wel* 10. *à* 12. *per Cento behoorde geweeſt te zyn.* Accedebat, quod ipſe aſſecuratus binis epiſtolis, quibus amico Amſterdammenſi mandaverat hanc aſsecurationis appendicem, nihil quicquam monuerat de exceptione, quam dixi, tollenda, ſed duntaxat de digreſſione itineris & minori navigio, utque ita tunc ipſe non videatur voluiſse recedere a priori exceptione, & ſi vel voluiſset, ejus utique erat legem apertius dicere, alioquin, ſecundum vulgares regulas, pactum adjectum contra eum interpretandum eſt, ut contra eum quoque interpretatus eſt Senatus 11. Jul. 1720. (1). Probata ſic Curiæ & priorum Judicum ſententia.

Quum autem aſsecuratus, qui apud Scabinos Amſterdammenſes vicerat aſsecuratores, per appellationem metueret moras litis a Curia obtinet *Requeſt Civil*, ut vocant, ut ſibi liceret libellum augere & etiam uſuras petere, & impetrat, & petit. Nec male ſi porro vinceret apud Curiam, nam cauſæ principali id erat conſequens. Sed Curia, reſciſsa Scabinorum Amſterdammenſium ſententia, etiam uſuras negavit, *de koſten in appel compenſerende, maar condemnerende den geaſſureerde in de koſten op de Requeſte Civile en den geamplieerden eyſch gevallen.* Quæ poſtrema de expenſis juſſio Senatui diſplicuit d. 11. Jul. 1720. compenſatis quoque his, quas dixi, expenſis, neque enim temere agit, qui uſuras petit ejus, quod judex, a quo appellatur, ei addixit, ut addixerant Scabini Amſterdammenſes, & ipſa cauſa, quam uſuræ ſequebantur, ſatis etiam erat dubiæ inſpectionis. Quare omnes expenſæ apud Curiam compenſatæ ſunt, probata reliqua ſententia.

Titius Amſterdami aſſecuravit merces quasdam, *geladen in het ſchip le Thomas, Capitein Pierre Guion, van Rochelle naar de Kuſt van St. Domingo of Hiſpaniola, op een of verſcheide plaatſen.* Navis ad illam Inſulam ſalva advenit, & navarchus ibi nonnullas merces vendit, ſed oram Inſulæ legens ab hoſtili nave Anglica capitur, & cum reliquis mercibus publicatur. Quum aſſecuratus ab aſſecuratore damnum ſibi reſarciri peteret, repulſam tulit apud Judices rerum maritimarum Amſterdammenſes 14. Mart. 1713. apud Scabinos 26. Oct. 1714. & apud Curiam 5. Februar. 1717. Aſſecuratus appellat ad Senatum Supremum, & aſſecurator ibi, ut & in prioribus judiciis, non una ratione ſe defendit. Primum ait, ſe periculo fuiſſe liberatum, ſimulac navis ad eam Inſulam incolumis advenerat, ſed repugnabant verba contractus, ex quibus licebat varia loca ejus Inſulæ adire, *op een of verſcheide plaatſen*, & conſtabat, navem, ex quo advenerat, illam Inſulam non reliquiſſe, quin omnes ejus nautas, fuga ſalutem quærentes, ſe in eam ſcapha ſubduxiſſe, Deinde ait, merces, in Inſula ante captam navem venditas ſuperare ſummam, pro qua ſe obligaverat, & ea quoque cauſa ſe non teneri, ſed vero in facto conſtabat, aſſecurationem non fuiſſe factam in eas merces, quæ venditæ erant, at in alias & longe diverſas, hoc eſt, in eas, quæ revera captæ & publicatæ erant. Quod porro ajebat, navarchum & nautas navem ſuam ſine

(1) *Obſerv. Tumult. tom.* 7. *n.*1647.

ſine idonea cauſa deſeruiſſe, atque adeo eorum in hac ſpecie latam culpam, ſi non dolum, verſari, vix ſeriam reſponſionem merebatur, pugnando enim non poterat vi majori reſiſtere, &, ſi vel potuiſſet, aſſecuratum quoque erat contra dolum & culpam navarchi & nautarum, & in dominis mercium ejuſmodi aſſecuratio valet, ut plenius dixi ſupra *cap.4. vſ. pericula*. Præterea ajebat, aſſecuratum non probare, ſocios mercium, quos ipſe habebat, vel aſſecurationem mandaſſe, vel tantam eorum utilitatem verſari, quanta debebat. Sed ex novis inſtrumentis, apud Senatum Supremum probatis, nemo dubitabat, quin id pleniſſime eſſet probatum.

Tandem ajebat aſſecurator, & id caput rei erat, nomen navis inſtrumento aſſecurationis eſſe inſerendum, ſin autem, nullam eſſe aſſecurationem ex § 3. *A.* Hic quidem expreſſum eſſe nomen *le Thomas*, ſed, ut ex actis publicationis conſtabat, navis captæ nomen fuiſſe *la Dauphin Galere*, Et ſane antiquum navis nomen fuerat *la Dauphin Galere*, ſed id mutatum erat, quia non tempeſtive a Rege Franciæ advenerat diploma liberi commeatus (*het Paspoort*) quod imploratum erat *voor la Dauphin Galere*, & quia Rupellis forte ad manum erat aliud diploma, quod impetratum erat *voor le Thomas*, & ex cauſa ejuſmodi diplomatum ſæpe navium nomina mutari teſtabatur turba Mercatorum, qua Gallorum, qua Amſterdammenſium. Mutatum autem hic erat nomen navis, ex ſpeciali venia Archithalaſſi Francici, & exinde omnia, quæ ad iter pertinebant, erant conſcripta ſub novo nomine Thomæ, *de Reysinſtructie*, *het Paspoort*, *de Zee-brieven*, *de Cognoſcementen*, *de Facturen*, & ſi quæ alia ſunt ejuſmodi, & exinde etiam aſſecuratio facta erat ſub eodem nomine Thomæ. De his omnibus conſtabat plena fide, ſed in puppi navis manſerat inſigne Delphini, & ei ſubſcriptum nomen *le Dauphin Galere*. Hinc illæ lachrymæ. Urgebat autem aſsecurator, ſi, ſe inconſulto, nomen mutare liceret, multis id fraudibus aperturum januam, nam duas ſic naves ſub eodem nomine poſſe navigare ſuo periculo, nec ſciri poſſe, utra ex his ſuo periculo naviget, ſtrictam eſſe aſsecurationis materiam, & id habendum eſse pro nomine navis, quod inſigne præ ſe fert, quodque publice puppi inſcribitur, & ob has quoque rationes duo Senatores pro aſsecuratore reſpondebant. Sed alii omnes una voce: idcirco nomen navis deſiderari, ut, quæ aſsecurata ſit, conſtet, nunc conſtare, Thomam & Delphinum unam eandemque navem fuiſse, & nomen non dolo malo eſse mutatum, ſed ut navis cum reliquis, ad iter accinctis, inſtructa diplomate liberi commeatus, navigare poſset, forte & pro vero nomine navis eſse habendum, quod exprimitur in illis diplomatibus liberi commeatus, & in aliis inſtrumentis, quæ ſic enumeravi, quamvis ex incuria antiquum inſigne manſerit, idque, mutato nomine, ſæpe accidere, plurimi Mercatores Amſterdammenſes adfirmabant. Aſsecuratus utique hic erat in bona, imo optima fide, nam non tantum ab eo aberat omnis doli mali ſuſpicio, ſed & diſsentientes Senatores largiebantur, dolum malum in hac ſpecie ſubeſse non potuiſse propter adſcriptum navarchi nomen, & propter teſtimonium Admiralitatis Rupellenſis, non aliam navim inde navigaſse ſub nomine Thomæ, quam eam, quæ ante appellata erat *la Dauphin Galere*. Poterat quidem ea mutatio fraudi eſse, ſed quum hic fraudi non fuerit, & palam de ratione mutati nominis conſtiterit, plu-

pluribus Senatoribus videbatur, tres, quas dixi, ſententias eſse reſcindendas, & damnandum Titium in eam ſummam, pro qua ſe obligaverat. Ita judicatum eſt 20. Febr. 1722. (2).

Sempronius, Mercatorum peregrinorum mandatarius, 8. Jan. 1712. Amſterdami curat aſsecurationem *op de vragten, die ſeker ſchip zoude verdienen van Bordeaux naar Amſterdam*, hoc adjecto, *dat het ſchip op of omtrent den* 17. *Dec.* 1711. *was in Zee geloopen, en dat de aſſurantie geſchiede op alle goede en quade tyding, renuncierende den Aſſuradeur aan alle Ordonnantien, die deſe aſſurantie zouden mogen contrarieren.* Quum autem navis eo ipſo 17. Dec. 1711. jam periiſset in oſtio fluvii Burdigalenſis, atque adeo Sempronius ab aſsecuratore damnum ſibi reſarciri peteret, is contradicit, & varie ſe defendit. Potuiſset quidem ex § 10. *A.* qui palam ait, mercedes tranſvectionum aſsecurari non poſse, ſed quia renunciaverat legibus, de aſsecuratione latis, quamvis iis renunciare non liceat § 1. *A.* ne tamen videretur improbe facere, ea defenſione uſus non eſt. Audi nunc eas, quibus uſus eſt. Primum negabat, naufragium eſſe probatum, de quo tamen plene conſtabat. Deinde ait, contractu eſse expreſsum, *dat het ſchip op of omtrent den* 17. *Dec.* 1711. *was in Zee geloopen*, ſe igitur duntaxat ſuſcepiſse periculum *maris*, non periculum *fluvii*, & navem periiſse in oſtio fluvii. Atque ſi periculum non ſuſcepiſſet a Burdegala uſque ad Amſterdamum, & illud *in Zee loopen* intelligendum non eſset de ipſa enavigatione navis, & referendum æque ad fluvium, quam ad mare. Neque igitur ea defenſio aſsecuratori prodeſse potuit. Sed & aliam adhibuit, magis idoneam, Sempronium ſcilicet non probare, Mercatores illos peregrinos pro ea parte, quam perhibebant, fuiſse dominos & exercitores navis, atque ita mercedes pro ea parte ad ſe pertinuiſse; & erat ſane, cur dubitari poſset, an vel quicquam ejus rei probaſsent. Ad ſummum non probaverant niſi dimidium ejus partis, quam perhibuerant, & inde conſtabat, longe plus eſſe aſsecuratum, quam per legem licebat. Unde quæſitum eſt, an tota aſsecuratio eſset nulla, an duntaxat quod ad ὑπεροχὴν? Unus Senator, quum leges de aſsecuratoribus id expreſse non definiant, ὑπεροχὴν tantum vitiari reſpondebat, tres quatuorve alii, imo totam aſsecurationem non ſubſiſtere argum. § 2. *juncto* § 1. *A.* reliqui Senatores ea de re ſententiam non dicebant, contenti poſtrema & præcipua defenſione aſſecuratoris, de qua mox dicam. Sic ut eam quæſtionem Senatus non definiverit, ſed ego non reſcinderem, niſi ὑπεροχὴν, quia ὑπεροχὴ duntaxat contra leges eſt, nec quicquam reſcindit *d.* § 1. niſi id ipſum, quod contra leges eſt, eamque ſententiam jam ſuggeſſi ſupra *cap.* 1. *vſ. Dominus*.

Poſtrema illa & præcipua aſſecuratoris defenſio erat, navem tempore factæ aſſecurationis jam periiſſe XXII. dies, & ſane Burdegalæ id naufragium jam innotuiſſe 28. Dec. 1711. & 29. Dec. inde literas Amſterdamum eſſe miſſas, quibus id ſignificabatur, conſtare autem ex teſtimonio eorum, qui epiſtolas curant, intra X. dies Burdegala epiſtolas perferri Amſterdamum, & quum aſſecuratio facta ſit 8. Jan. 1712. id eſt, die undecimo, non tantum mandanti, ſed & mandatario potuiſſe innoteſcere interitum navis, neque adeo aſſecuratio-

(2) *Obſerv. Tum.* 1. 8. *n.* 1616.

Digitized by Google

tionem valere ſecundum ea, quæ prolixe diſputavi ſupra *cap.* 8. *in princ.* eſſe quidem hic aſſecuratum in omnem eventum, *op alle goede en quade tyding*, quo caſu, etiamſi navis perierit, ex § 20. & 21. *A.* valet aſſecuratio, niſi probetur, aſſecuratum reſciviſſe interitum, ſed ita demum, ſi aſſecuratus præſtito jurejurando affirmare paratus ſit, ſe nihil ejus rei reſciviſſe. Mandatarius autem, qui cum mandante idem habetur ex noviſſimo Amſterdammenſium Statuto 23. Jan. 1699. litigans apud Judices aſſecurationum, ejuſmodi jusjurandum non obtulerat, &, cum lis penderet apud Scabinos, fato ſuo erat functus. Atque hæc ratio omnes Senatores, nemine excepto, movit, ut contra aſſecuratum judicarent 30. Jul. 1722. (3) ut judicaverant Judices rerum maritimarum Amſterdammenſes 23. Nov. 1713. & Scabini 3. Nov. 1714. & Curia 9. Mart. 1717. eo ubique in expenſas damnato, atque ſi, ut probabile eſt ex non oblato jurejurando, in mala fide fuiſſet verſatus.

## CAPUT XII.

*Si, profecta nave, tempus profectionis, vel, ſi ignoretur, ejus rei ignorantia contractu non exprimatur, aſſecurationem, Amſterdami factam, reſcindi. Aſſecuratæ navis nomen, inſigni fraude, ad aliam navem porrectum. Actioni aſſecurationis ad ſummum intra triennium præſcribi. Aſſecurationem non recte cedi, hoc effectu, ut nova aſſecurati perſona ſubſtituatur.*

1. OCtob. 1710. Amſterdami aſſecuratæ ſunt merces, navigaturæ, Dublino in Hibernia ad Liſbonam in Luſitania, idque ad ſummam 4000. florenorum. Navis e portu Dublinenſi ſolvit 11. Oct. 1710. & quum nihil de ea audiviſſet aſſecuratus, qui Dublini habitabat, 28. Nov. 1710. atque ita XLVII. dies poſt inchoatum iter, literis ad Mævium Amſterdammenſem datis, ei mandat, ut adhuc pro mille aliis florenis eaſdem merces aſſecurari faceret, idque fit 30. Dec. 1710. & 2. Jan. 1711. nihil quicquam addito, quam navem jam fuiſſe profectam, & aſſecurato poſt profectionem nihil de ea fuiſſe nunciatum, *en voorts op alle goede en quade tyding.* Navis deinde periit, incertum quando & ubi. Solvuntur illi 4000. floreni, ſed quum aſſecuratus etiam peteret illos mille florenos, aſſecuratores objiciunt, aſſecuratum non probare, merces, ad ſe pertinentes, valere 5000. floren. Deinde ex Statuto Amſterdammenſi 29. Jan. 1688. (de quo ſupra dixi *cap.* 7. *in pr.*) ſi naves merceſque jam profectæ ſint, & id ſciverit aſſecuratus, ejus eſſe id inſerere inſtrumento aſſecurationis, & ſimul ſignificare tempus, quo profectæ ſunt, ſi neſciat, etiam id inſerendum eſſe, ſi neutrum fecerit, aſſecurationem eſſe nullam. Nihil autem hic ſignificatum erat, quam navem eſſe profectam, reliquis omnibus omiſſis. Judices rerum nauticarum Amſterdammenſes aſſecuratum repulerunt 16. Maj. 1713. & Scabini 21. Apr. 1714. & Curia quoque 3. Maj. 1717. Nec Senatus ab his omnibus ſententiis diſſenſit. Prima defenſio facti erat, altera juris. Si de quæſtione facti pronunciandum fuiſſet, ſatis videbatur certum, aſſecuratum non probare, navis periiſſet, nec ne, & ſua interfuiſſe 5000. floren. Sed de quæſtione juris plerique



(3) *Obſerv. Tumult.* t. 8. n. 1873.

Senatores duntaxat reſpondebant, Statutum enim, quod ſic memoravi, ſatis aperte loquebatur. Ei quidem ſe ſatisfeciſse putabat aſsecuratus, quia, ecquando navis fuiſset profecta, ignoraverat, & hanc ignorantiam contractu expreſsam præ ſe ferebat. At vero cui fiet probabile, Mercatorem, qui Dublini habitabat, & abſentiam ſuam ab ea Urbe non allegabat, ignoraſse, ecquando navis ſua e portu Dublinenſi ſolviſset? Et quid ſi ignoraſset, & ſemper dormitaſset, an contractu aſsecurationis expreſſit, ſe ignorare tempus profectionis? Minime gentium; ſimpliciter dixit, ſibi poſt profectam navem nihil de ea fuiſse nunciatum, id eſt, ſe neſcire, quid navi poſt profectionem acciderit. Si his addas, navem jam XLVII. dies navigaſse, quum aſsecuratus mandaret ſecundam aſsecurationem, & Dublino Lisbonam, & vice verſa, iter confici poſſe etiam dimidio ejus temporis, quod præterlapſum erat, graviſſima contra aſſecuratum militabat ſuſpicio, eum ſcilicet per literas ſciviſſe, navem non appuliſſe Lisbonam eo tempore, quo oportebat. Poterat quidem ſe hac ſuſpicione per jusjurandum liberare, quia aſſecuratum erat in omnem eventum ex § 21. *A.* ſed non liberaverat, &, ſi ſe liberaſſet, ſolum, quod dixi, Statutum ad reſcindendam aſſecurationem ſuffiecere viſum eſt, quemadmodum & apud nos 9. Apr. 1723. (1) paribus ſuffragiis aſſecuratores fuerunt abſoluti.

Singularis ſpecies eſt, quam nunc dabo. Middelburgi 8. Aug. 1696. facta eſt aſſecuratio *van Porto Velo met de Gallioenen naar Cadix, op zodanige goederen en contanten, als geladen zouden zyn in het ſchip, genaamt de Admirante, wie het ook zoude mogen commanderen*. Quum navis quædam, quæ appellabatur *de Admirante*, periiſſet anno 1698. aſſecuratores anno demum 1710. conveniuntur Middelburgi apud Judices ad res maritimas delegatos, quo reſarcirent damnum, rebus aſſecurati illatum per illud naufragium anni 1698. Aſſecuratores, inter alia, negabant de damno aſſecurati conſtare; neque enim probari, quid & quantum mercium vel pecuniæ aſſecuratus in illa nave habuiſſet. Judices Delegati 11. Febr. 1711. facta interlocutione jubent, aſſecuratus juraret, ſe revera tantum damni fuiſſe paſſum, quantum petebat, & poſt præſtitum id jusjurandum, neque ſcientibus aſſecuratoribus, definitiva ſententia 17. Jul. 1711. aſſecuratores condemnant in reparationem ejus damni. Poſtquam ab utraque ſententia appellatum eſt, utramque probarunt Scabini Middelburgenſes 20. Dec. 1712. Quum ex ſecunda appellatione, omiſſo medio, cauſa hæc ad Senatum perveniſſet, rurſus quæſitum eſt, an aſſecuratus quidem ſemiplene probaſſet, tantum mercium vel pecuniæ a ſe navi fuiſſe impoſitum, ut earum pretium æquaret vel ſuperaret ſummas, pro quibus fidejuſſum erat, & ſi non ſemiplene probaſſet, an recte ei delatum eſſet jusjurandum, quod ſuppletorium appellant? ſed, quæ facti ſunt, ſoleo præterire, id tamen auſim dicere, ubi tanta eſt probationis inopia, quanta hic erat, in genere a me impetrari non poſſe, ut ad explendum defectum probationis, litem jurijurando actoris committerem, in hac autem ſpecie, quia ſolis Hiſpanis, nullis vero exteris, permiſſum eſt commercia exercere cum Claſſe, quæ ex Hiſpania in Americam, & inde rurſus in Hiſpaniam

(1) *Obſervat. Tumult. tom.* 8. *n.*1916.

niam navigat, ideo Batavos, alioſque exteros, qui lege prohibente id faciunt, mutuari nomine Hiſpanorum, quorum fidem ſequuntur, & ideo facilius in hac, quam in aliis cauſis, recurri poſſe ad jusjurandum ſuppletionis.

Sed vero aliud erat, quod unice Senatum movit, ut paribus ſuffragiis utramque Middelburgenſium ſententiam reſciderit. Damnum utique aſſecurationis non recte petitur, niſi conſtet, periiſſe navem, in quam illata erant bona aſſecurata. Hic aſſecurata erant bona *in de Admirante*, non expreſſo ipſius navis vel navarchi nomine, quod alioquin exprimi deſiderat § *9. M.* Sed quid, inquies, opus erat exprimi, quum in ſingulis Claſſibus non naviget niſi una *Admirante?* Sic eſt. Verum, cum quotannis navigare ſoleat ejuſmodi Claſſis, ſcire velim, quam *Admirante* hic intellexerint partes? Aſſecuratum erat 8. Aug. *1696.* & conſtabat 4. Aug. *1696.* Claſſem Hiſpanicam ex America navigaſſe, cujus omnes naves, atque adeo *de Admirante*, ſalvæ pervenerant in Hiſpaniam anno *1697.* ſed ex Claſſe, quæ ex America navigaverat anno *1697.* perierat *de Admirante*. Vulgare autem eſt, eas res naveſque aſſecurari, quæ ad iter paratæ, aut jam in itinere ſunt, non vero eas, quæ poſt annum demum profecturæ ſunt. Quare Senatus exiſtimavit, eam *Admirante* hic fuiſſe aſſecuratam, quæ quatuor dies ante factam aſſecurationem ex America navigaverat, non eam, quæ demum poſt annum navigatura eſset. Accedebat, quod eodem illo 8. Aug. *1696.* plures aliæ aſſecurationes, tam Middelburgi, quam alibi, ſimpliciter fuerint factæ *op de Admirante*, & quod nemo eorum, qui ſic aſſecuraverant, de damno præſtando fuerit conventus, nedum condemnatus; quia nempe illa *Admirante* ſalva advenerat, ſed aſſecuratus, qui hic agebat, poſtquam intellexiſſet, illam *Admirante*, quæ ſequenti anno navigaverat, & quæ forte merces ſuas portaverat, periiſſe, hoc inſtrumentum mala fide, ut quidem Senatui videbatur, eo porrigebat. Ne dicam, de damno ad ſummum eſſe agendum intra triennium, ex quo res naveſque perierunt, ceteroquin actioni præſcribi ex § *26. Ed. P.* § *13. A.* § *19. M.* § *16. R. V.* & § *96. R. N.* Hic vero non eſſe actum niſi poſt annos XII. An pudor improbitatem in tantum diſtulerit, non ſum, qui dicam. Igitur ſecundum aſsecuratores ſine ſcrupulo judicatum eſt 22. Febr. 1715. (2)

Titius merces ſuas Middelburgi aſſecurari fecit Dublino in Hybernia ad uſque Veram in Zelandia, compoſitis de ea aſsecuratione duobus inſtrumentis, ſed non adſcripto nomine, in cujus gratiam facta eſſet, hac forma, *ten behoeve van . . . . of die het anderſints in 't geheel of ten deele zoude mogen aangaan*. Cum Titius poſtea intellexiſset, ne dimidiam quidem mercium partem, quas exſpectaverat, eſſe tranſmiſsam, ad preces Mævii, qui in eadem quoque navi merces habebat, ei cedit unum ex his inſtrumentis, adſcripto etiam Mævii nomine. Navi ab hoſte capta, Mævius aſſecuratores in jus vocat ad Judices aſsecurationum Middelburgenſes, quo ſolverent ſummas, pro quibus ſinguli inſtrumento ſubſcripſerant, ſed ibi repellitur, additis etiam expenſis, 18. Jul. 1708. & ex appellatione repellitur quoque apud Scabinos Middelburgenſes *16.* Jul. *1709.* Appellatum eſt, omiſso medio, ad Senatum Supremum. Inter partes erat in confeſso, quamvis inſtrumen-

(2) *Obſerv. Tumult. tom. 9. n. 2124.*

mento non eſset inſertum nomen Titii, ad eum tamen ejuſque merces totam aſſecurationem ab initio pertinuiſſe, ſed quum merces non fuiſsent expreſsæ, aſſecuratione ſimpliciter facta *op ingelade Coopmanſchappen, ſonder onderſcheid van wat natuur de zelve zouden mogen weſen*, Mævius exiſtimabat, ſibi id inſtrumentum cedi potuiſse, *om dat het op een open naam was*, & ex eo perinde agi poſse, atque ex cautione, quæ nomen creditoris non continet, ſed ſcripta eſt *op een open naam*. Aſsecuratorum quoque nihil intereſse, Titii, an Mævii merces fuerint aſsecuratæ, & in § 9. *M.* qui deſiderat nomina quædam exprimere, de nomine aſſecurati altum eſse ſilentium.

Ad hæc aſsecuratores; aliud juris eſſe *in een Obligatie op een open naam*, aliud in *een Police op een open naam*; nam in cautione nihil referre, cui ſolvat debitor, at in aſsecuratione ſpectari certas merces, & quidem merces ejus, in cujus gratiam facta eſt aſsecuratio, & hanc, inſciis & invitis aſsecuratoribus, non poſse transferri ad alias merces, de quibus ab initio cogitatum non eſt, contra aſsecuratos multas eſſe exceptiones, quæ aſsecuratoribus proſunt, utpote de minori pretio mercium, de decima periculi non retenta, & ſi quæ ſunt aliæ, has opponi poſse & debere iis ipſis, qui aſsecurationem curarunt vel mandarunt, non poſſe nec debere aliis, quibus ceſsa eſt aſsecuratio, recepti quidem moris eſse, ut ejuſmodi inſtrumenta cedantur, ſed tunc ſemper cedi jus ejus, in cujus gratiam aſsecuratum eſt, nunquam vero, ut nova perſona ſubſtituatur, quod multum haberet abſurdi. Atque ea ratio ſola Senatum movit, ut 13. Sept. 1725. (3) utramque Middelburgenſium ſententiam probaverit. Erant tamen & aliæ, nam ne quidem Mævius probabat, an, quot & quas merces in navi habuiſset, quod unum quoque ei repellendo ſuffeciſſet. Reliquas rationes, quæ minoris momenti ſunt, transeo. His velim addi, quæ de ceſſione aſsecurationis, ejuſve parte jam obſervavi ſupra *cap. 1. vſ. Dominus.*

## CAPUT XIII.

*Rurſus de ſcientia vel ignorantia profectionis, vel interitus rerum aſſecuratarum. Si plures aſsecurationes fuerint factæ, & plus aſſecuratum, quam per legem licet, an illud plus cedat poſtremis aſſecuratoribus, an inter omnes pro rata dividatur? Etiamſi, qui aſſecurationem curavit, fines mandati exceſſerit, ab eo tamen plus damni exigi non poſſe, quam revera paſſus eſt aſſecuratus. Qui ſpondet* del credere, *non utitur beneficio ordinis. In negotio, Amſterdami contracto, aſſecuratores non obligat avaria, alibi locorum æſtimata.*

DUo Mercatores Galli 22. Jan. 1708. mandant Mercatoribus quibuſdam Amſterdammenſibus, ut ad ſummam 5000. florenorum curarent aſsecurationem mercium ſuarum, quæ navigarent Lisbona Rupellas verſus, *ſonder dat zy kennis hadden van het vertrek van het ſchip, en voorts op alle goede en quade tyding*. Idem mandatum 29. Jan. 1708. repetunt ad alios adhuc 1000. floren. & iterum 1. Febr. 1708. ad alios 5000. flor. & tandem 12. Febr. 1708. adhuc ad alios 2000. floren. atque ita ſimul ad ſummam 13000. flor. Amſterdammenſes mandatum exſequuntur. Navis quæ receperat merces Gallorum, Lisbona

(3) *Obſerv. tum. 1. 9. n.* 2185.

bona jam ſolverat 24. Dec. 1707. & cum omni onere perierat 1. Jan. 1708. Omnes aſſecuratores, de damno interpellati, ſponte ſolvunt, quod promiſerant, exceptis duobus, qui poſtremi ſubſcripſerant ad illos 2000. flor. ſed & hi, ad Judices aſſecurationum Amſterdammenſes vocati, ad ſolutionem damnantur 25. Jan. 1713. & ſic quoque damnant Scabini 17. Nov. 1714. additis uſuris centeſimis a tempore ſententiæ. Has ſententias Curia probavit 10. Mart. 1722. & apud Senatum Supremum, ex appellatione, quæſitum eſt, an recte? Aſſecuratores, ut fit, varie a ſe damnum amoliuntur, primum negantes, Gallorum merces valuiſſe 13000. flor. & deinde negantes quemque Gallum pro ſemiſſe fuiſse, earum dominum, ut pro ſemiſse ſingulis aſſecuratum erat, ſed id poſtremum ſatis probatum eſse cenſuit Senatus, & pretium mercium ſuarum probabant quoque Galli ad 13757. florenos, nec lubet, nec vacat his probationum tricis immorari. Duo alia, quæ etiam facti erant, majoribus animis controvertebantur. Scilicet ex Statuto Amſterdammenſi 29. Jan. 1688. non licet aſsecurare naves vel merces profectas, niſi aſſecuratus profectionem ignoret, & id inſtrumento aſſecurationis exprimat, & ex § 21. *A.* nulla eſt aſſecuratio, etiam in omnem eventum facta, *op alle goede en quade tyding*, ſi probare poſſit aſſecurator, aſſecuratum ſciviſse interitum rei, quum aſſecurationem mandaret. Ajebant autem aſſecuratores, aſſecuratos, tempore hujus aſſecurationis, & ſciviſse profectionem navis, & ſciviſse quoque ejus interitum. Galli utriuſque rei ignorantiam præ ſe ferebant, oblato quoque in eam rem jurejurando, quod ad ignorantiam interitus, jusjurandum etiam deſiderat *d.* § 21. Sed aſſecuratores nitebantur contra probare, quin &, ſecundum nonnullos Senatores, ſatis contra probabant, at, ſi verum amamus, minus ſufficiebant illæ probationes, premebantur quidem aſſecurati quibuſdam conjecturis & præſumtionibus, quas enarrare longum eſt, ſed adeo levibus, ut, ſecundum pleroſque Senatores, oblatum jusjurandum has omnes facile dilueret.

Atque ita priores ſententias ſimpliciter confirmaſset Senatus, verum quum ex § 2. & 15. *A.* nullæ res ulterius aſsecurari poſſint, quam ut decima pars domini periculo maneat, ſi nempe earum rerum pretium non excedat 2000. libras Flandricas, nam quod excedit, totum recte aſsecuratur, quumque id jus uſu abrogatum non ſit, ut quod ad merces dixi ſupra *cap.* 4. *vſ. Curia*, & quod ad naves *cap.* 6. *vſ. ſed ubi*, nec etiam contraria pactione tolli poſſit § 1. *A.* ut in hac ſpecie contra pactum erat, omnes Senatores putabant, per legem aſsecuratorum periculo manſiſse 1200. florenos, atque aſsecurari non potuiſse niſi ad 12557. flor. & quum aſsecuratum eſset ad 13000. flor. plus, quam per legem licet, aſsecuratos eſse 443. flor. & inde rurſus quæſitum eſt, illa ὑπεροχὴ cui cedat, an omnibus aſſecuratoribus pro rata, an poſtremis duntaxat? Ego putabam, ſolis poſtremis, nam ex *legibus nauticis Philippi II. t.* 7. § 15. (quocum convenit § 32. *M.*) plures aſsecurationes, ſine dolo malo factæ, ratæ ſunt ad juſtum rerum valorem, ſi hunc excedant, primæ valent, & poſtremæ quod ad ὑπεροχὴν reſcinduntur. Sed ita ſolus putabam, reliqui omnes Senatores exiſtimabant, id, quod ſupereſt, inter omnes aſſecuratores eſſe dividendum, & ſingulis cedere pro rata. Id efficiebant ex § 13. *Edict. Philipp. II.* 1570. &

§ 23.

§ 23. qui ajunt, tam poſtremum, quam primum aſſecuratorem de damno vel lucro ex æquo teneri, quod forte intelligendum eſt, ſi minus ſit aſſecuratum, quam aſſecurari poterat, alioquin frontibus adverſis pugnat cum *d.* § 15. *legum nauticar.* niſi dicamus *d.* § 13. abrogaſſe *d.* § 15. quod ego non auſim dicere, quum uterque § ſit inſertus Formæ aſſecurationis, quam Middelburgenſes ſervant, alter in § 25. alter in § 32. ejuſdem Formæ. Imo, inquiebant reliqui Senatores, neque alia ratione ulla pugna eſt; nam in *d.* § 15. ſermo eſt de aſſecurationibus, quæ diverſis locis factæ ſunt; & ſic eſt, ſed non alia forte cauſa, quam quod nemo præſumatur uno eodemque loco eaſdem res bis in aſſecurationem deducere, alioquin quid intereſt, diverſis locis, an uno, factæ fuerint aſſecurationes? nec inter loca quicquam etiam diſtinguunt *d.* §§ 15. & 23. & § 25. Utile erit his addere, quæ ſupra diſputavi *cap.* 2. *vſ. belle*.

Tandem etiam quæſitum eſt, an uſuris Centeſimis hic eſſet locus? Et locum eſſe plerique Senatores reſpondebant, ſic enim jubet § 3. Statuti Amſterdammenſis 26. Jan. 1610. ſi nempe aſſecuratus, apud Judices aſſecurationum damnatus, ſtatim non ſolvat, aliud eſt, ſi ibi vincat aſſecuratus, & deinde in judicio appellationis vincatur. Qua de re plura dixi *cap.* 3. *vſ. uſuras*, & *cap.* 4. *vſ. Curia*. De his Centeſimis abrogatis multa quidem garriebant, ſed nihil ſolidi adferebant aſſecuratores. Igitur, detracto duntaxat eo, quod plus aſſecuratum erat, quam per legem licebat, quod ad alia omnia priores ſententias probavit Senatus 21. Septemb. 1725. (1)

Duo Mercatores Auguſta Vindelicorum mittunt merces quaſdam ad duos Mercatores Amſterdammenſes, & mandant *de zelve voor haar rekening te verſenden naar Cadix aan zekere twee Spaanſche Coopluiden, na dat ze de zelve te Amſterdam hadden doen verſekeren, en dat ze voor de Verſekeraars wilden ſtaan* DEL CREDERE, ut vocant, *onder genot van ſekere proviſie*. Sic mandatum eſt & præterea nihil. Inter Galliam & Hiſpaniam tunc pax erat, ſed bellum inter Galliam & Belgium fœderatum. Amſterdammenſes, quo tutius merces navigarent, eas imponunt navi Genuenſi, quia Genuenſes neutrarum partium erant, & chirographis receptarum mercium (*de Cognoſcementen*) inſerunt nomina Hiſpanorum, atque ita aſſecurationem curant. Navis, iter proſequens, capitur á Gallis; & longo tempore detinetur, ſed, quum perperam capta eſſet, deinde cum mercibus relaxatur. Relaxata Gades advehit, at multum damni paſſa per retardatum iter. Navarchus ibi petit, ut id damnum, *als avarie gros*, æſtimaretur & inter dominos navis & mercium divideretur. Judices Gadenſes æſtimant, & ſimul pronunciant, quantum ex ea æſtimatione ſolvere deberent domini mercium. Auguſtani, hoc intellecto, Amſterdammenſibus mandant, ut ſummam, quam ipſi ſolvere damnati erant, quantocyus ab aſſecuratoribus repeterent. Sed illi negant, ſe repetere poſſe, priuſquam Amſterdamum eſſent tranſmiſſa inſtrumenta, ex quibus ibi damnum retardati itineris æſtimari poſſet, nam damnum, Gadibus æſtimatum, ab aſſecuratoribus Amſterdammenſibus exigi non poſſe, Amſterdami, ſecundum leges & conſuetudines nauticas, ineundum

(1) *Obſerv. Tumult. t.* 9. *n.* 2191.

dum eſse id damnum , & ſic exigendum ab aſsecuratoribus . Auguſtani, diſfidentes mandatariis ſuis , quia pro aſſecuratoribus fidejuſſerant , Titio , itidem Amſterdammenſi , cedunt actione ſua adverſus mandatarios , & ſic eos convenit Titius apud Scabinos Amſterdammenſes ex ſuo *del credere* , contendens ad æſtimationem damni , Gadibus factam, ſed repulſam tulit 29. Januar. 1712. Poſtquam ad Curiam Hollandiæ appellaſſet , impetrata in hanc rem venia , libellum auget , & primum contendit ad omnes ſummas , pro quibus ſubſcripſerant aſsecuratores , ſin autem, ad eam ſummam , qua damnum Gadibus erat æſtimatum , ſed & ibi quod ad utrumque repellitur 2. Febr. 1722.

Titius rurſus appellat ad Senatum Supremum , & ibi anxie diſputatum eſt de nonnullis qualitatibus, ut appellant, quas ſibi Titius adſcribebat , ſed has omnes neglexit Senatus , cum , qua ceſſionarius , recte ageret , & ea qualitas ſola ſufficeret . Quod ad rem ipſam attinet , Titius omnes ſummas , pro quibus ſubſcripſerant aſsecuratores, a mandatariis . Amſterdammenſibus petebat , quod ſcilicet fines mandati exceſſiſſent, & ideo exceſſerant , quod merces navi Genuenſi impoſuiſsent , & chirographis navarchi inſeruiſsent nomina Hiſpanorum. Sed mandatarii ajebant , de nave & nominibus , quibus uterentur , nihil quicquam ſibi mandatum eſſe, relictum id eſse ſuo ipſorum arbitrio ; idque erat veriſſimum . Ceterum , quicquid fecerant , ſe feciſse ad majorem mercium ſecuritatem , & laudandos ſe potius , quam culpandos eſse , quod prudenter mandantibus ſuis conſuluiſſent . Sed non eſt, cur diutius immoremur libello , hac parte , refutando , quia excepto damno, quod natum erat ex retardato itinere , Auguſtani utique merces ſuas habuerunt ſalvas , neque adeo ab aſſecuratoribus eorumve fidejuſsoribus plus poterant petere , quam revera perdiderant . Omnis aſſecurationis actio eſt ad ſolam indemnitatem , nulla ad lucrum faciendum , & ſane lucrum facerent Auguſtani , ſi, ſalvis mercibus , etiam earum pretium recuperarent .

Damnum autem avariæ , quod petebatur ex τῷ *del credere* , duplici fere ratione amoliebantur mandatarii Amſterdammenſes. Altera , quod *del credere* ſit fidejuſſio , quodque non renunciato beneficio ordinis , ut in hac ſpecie renunciatum non erat , aſſecuratores primo loco eſſent conveniendi . Altera, quod avaria , a Judicibus Gadenſibus æſtimata neque aſsecuratores , neque adeo ſe , qua fidejuſſores , obligaret , apud Delegatos enim ad res maritimas, qui ſunt Amſterdami , ubi negotium contractum eſt , illam æſtimationem eſſe ineundam , & ſic quoque Scribam ( *de Secretaris* ) eorum Delegatorum, in hac cauſa de uſu conſultum , Scabinis Amſterdammenſibus reſpondiſse 20. Jan. 1712. (2) Quin & putabant mandatarii , id ipſum ſatis effici poſſe ex § 32. *leg. A.* & ex duobus Statutis Amſterdammenſibus , deinde promulgatis 4. Dec. 1598. & 14. Jun. 1607. (3) Prima ratio minus ſufficere viſa eſt , quamvis enim non auſim dicere , quod plurimi dixerunt , omnia fidejuſſorum beneficia ceſſare in foro Mercatorum , attamen in τῷ *del credere* id eſse veriſſimum , mihi perſuaſum eſt , nam , qui ita ſpondet , ſpondet ut reus principalis , & ſolutionem in ſe recipit *als eige Schuld*, quo-



(1) Prolatum eſt Reſponſum inter inſtrumenta litis.

(3) Ambo exſtant poſt *leg. A.*

quo caſu beneficium ordinis ceſſare, Curia & Senatus Supremus etiam alias judicarunt. (4) Exteri Mercatores in eo *del credere* unice ſequuntur fidem mandatariorum ſuorum, quibus etiam pro ea fidejuſſione mercedem ſolvunt, namque ipſos aſsecuratores, quos mandatarii adhibent, tunc adhibent ſuo periculo, & nemo eorum exterorum eſt, qui eos novit, certe qui gnarus eſt eorum conditionis. Et ſic etiam uſu ſervari inter Mercatores, teſtantur, qui juris mercatorii & nautici peritiam apud nos profeſſi ſunt. (5) Magis pleroſque Senatores movebat ſecunda ratio, quia, ex jure communi, quiſque præſumitur contrahere ſecundum leges loci, ubi contrahit, & quia nominatim cavetur *d.* § 32. *leg.* *A.* actionem ex aſsecuratione, Amſterdami contracta, apud Judices, in eam rem delegatos, eſse judicandam, quod verum eſt, etiamſi agatur ad partem damni, quam *avarie* appellant, nam ex duobus, quæ dixi, Statutis etiam de eo damno illi Delegati judicant. His accedebat, quod Avaria Gadibus perperam eſſet æſtimata, ſi ſequamur, ut ſequendæ ſunt, leges & conſuetudines Amſterdammenſes, quod etiam Scriba ille, harum rerum peritiſſimus, non modo affirmabat, ſed & exemplis prolatis probabat.

Duo tamen Senatores ſtabant æſtimationi Gadenſi, rati, ſi damnum minoris æſtimaretur Amſterdami, quam Gadibus æſtimatum erat, id damnum minus tunc pati ipſos aſsecuratos, & contra omne damnum aſsecurationem eſse factam. Sed ea ratio nihil quicquam valet, nam aſſecuratis non aliud damnum reſarciendum eſt, quam quod iis debetur ſecundum leges & conſuetudines Amſterdammenſes, has enim ſpectarunt contrahentes, & has ſpectari jubet *d.* § 32. *A.* Dubitabatur quoque, an contra mandatarios, qua fidejuſſores, recte ageretur, quum actioni adverſus ipſos aſsecuratores præſcriptum videri poſset ex § 12. *A.* eo enim cavetur, de avaria agendum eſse intra ſeſqui annum, & plures anni hic, ante inſtitutam actionem, effluxerant, ſed apage dubitationem, quia tempus, quod effluxerat, effluxerat culpa ipſorum mandatariorum, his quippe mandaverant Auguſtani, ut quantocyus aſsecuratores convenirent, & reſcripſerant quoque Amſterdammenſes, ſe jam eos conveniſſe, de quo tamen ex aliis & prolatis nihil quicquam conſtabat.

Ex his apparet, duos Senatores ſecundum Titium reſpondiſse, & voluiſſe mandatarios damnare ad æſtimationem, Gadibus factam, ſed alios omnes Senatores Titium repuliſse, & ſic probaviſse utramque ſententiam, hac tamen cautela, quæ & ſententiæ Senatus inſerta eſt, ut liberum eſset Titio æſtimationem damni, quam vellet, conficere & mandatariis apud Judices delegatos Amſterdammenſes, de cauſa cognituros, adhuc porrigere, ſalva defenſione contra æſtimationem, libello comprehenſam, & ſalva mandatariis actione, ſi quid culpa vel negligentia Titii vel eorum, qui jure ſuo ceſserant, commiſsum eſset, quominus mandatarii contra ipſos aſsecuratores experiri poſſent. Quod poſtremum ideo additum eſt, quia Auguſtani & Titius, priuſquam mandatarios convenerat, plurimum temporis abire paſſi erant, & interea nonnulli ex aſsecuratoribus foro ceſserant. Hæc acta & judicata ſunt variis

(4) Apud Neoſtad. *Decif. Supr. Cur.* 12.
(5) Phoonſen *Wiſſelſtyl. cap.* 27. *n.* 11. & Werwer *in Not. over Bodemerye* p. m. 172.

variis diebus & noviſſime 26. Febr. 1726. (6)

## CAPUT XIV.

*Magiſtri ejuſdemque domini navis culpa, ab aſſecuratore objecta, ſed varie refutata. Rurſus de ignorantia profectæ navis, & de navigatione ſine tutela a loco profectionis, contra quam convenerat, & quid ſi ibi tutela præſto non fuerit? Rejectæ aliquot aſſecuratorum exceptiones, & quid habendum ſit de præſcriptione, quæ actioni de damno objicitur, & nunquid contra eam reſtitutio in integrum impetrari poſſit?*

Titius Amſterdammenſis, ad ſummam 1300. florenorum, in ſe recipit periculum navis, ex mari Baltico navigaturæ Hamburgum verſus. Navarchus, qui navem ducebat, ipſe erat ejus dominus, emerat enim, ut inſtructa erat, 2600. florenis. Quum navis in itinere, vi ventornm litrori impulſa, periiſset, navarchus, inſtrumentis quibuſdam navis in loco naufragii venditis, navem ipſam derelinquir, & apud Judices aſsecurarionum, qui Amſterdami ſunt, ab aſsecuratore reperit reliquum damnum, quod etiam illi adjudicant 9. Sept. 1723. ad ſummam 1040. florenorum, detracto ſcilicet pretio, ex inſtrumentis venditis redacto. Hanc ſententiam probant Scabini Amſterdammenſes 11. Sept. 1725. & Curia Hollandiæ 6. Oct. 1727. Appellatum eſt ad Senatum Supremum. Et quidem Titius, qui detrectabat ſolutionem; in navarcho arguebat, quod navim, littori impactam, non reparaſset, & rurſus in mare eduxiſset. Negabat navarchus, id fieri potuiſse, & plurimis teſtimoniis id ipſum probabar. Affirmabat Titius, & ipſe quoque teſtimonia quædam in eam rem adferebar, ſed navarchi teſtimonia longe vincebant, ſive numerarentur, ſive ponderarentur. Præterea navarchus: ſi vel id fieri potuiſset, impenſas, in hanc rem adhibendas, immane quantum ſuperaturas fuiſse pretium totius navis, quod & ipſum multi teſtes, earum rerum periti, uno ore affirmabant, nullis aliis contra teſtantibus. Poſtremum ajebat, petiiſse ſe mandatum ab aſsecuratore, ut ſibi liceret impenſas facere ad navim quoquo modo ſervandam, ſed repulſam tuliſse, & de eo etiam conſtabat abunde. Omnibus igitur modis res navarchi ſalva erat. Et quis, obſecro, credat, navarchum culpam commiſiſse in relinquenda navi, quum, ea relicta, ipſe ad minimum tantum damni fuerit paſſus, quantum aſsecurator? nam poſt emtionem, plus altero tanto factam, etiam plurima impenderat ad eam reficiendam & comparanda quædam nova inſtrumenta. Simpliciter igitur tres priores ſententias Senatus confirmavit 16. Jun. 1728. (1)

Mævius aſsecuravit merces Sempronii *van Coningsbergen en alle circumjacentien van dien tot Londen, te varen met Convoy*. Sempronius inſtrumento aſsecurationis exprimit, ſe ignorare, an navis jam Regiomonrio eſser profecta, *en dus op alle goede en quade tyding*. Et ſane navim fuiſse profectam per rerum naturam ſcire non potuit Sempronius, quum demum profecta fuiſser 30. Oct. 1716. & aſsecuratio facta fuerit triduo poſt, id eſt, 3. Nov. 1716. Quia autem Regiomontii non

Mm 2 erat

(6) *Obſerv. tumult. tom. 9. num. 2242.*

(1) *Obſerv. Tumult. tom. 9. n. 2449.*

erat navis tutelaris, quacum hæc navis proficiſci poterat, navigavit Dantiſcum, & inde cum navi tutelari, Londinum deſtinata, iter ſuum proſecuta eſt, ſed in mari Baltico, gravi tempeſtate exorta, periit. Mævius damnum reſarcire detrectat duplici ratione, altera, quod navis, tempore factæ aſſecurationis, Regiomontio jam eſſet profecta, altera, quod ab initio non navigaſſet cum navi tutelari. Secundum Mævium pronunciant Judices rerum maritimarum Amſterdammenſes 9. Sept. 1718. ſed ſecundum Sempronium Scabini 1. Febr. 1720. & Curia 22. Mart. 1724. Quum appellatum eſſet ad Senatum, omnium ſuffragiis exploſa eſt prima defenſio Mævii, quia notiſſima res ex legibus aſſecurationum Amſterdammenſibus, quas ſupra aliquoties recitavi, valere aſſecurationem, quamvis profecta fuerit navis, ſi ea formula, qua hic, aſſecuratum fuerit. Etiam ſecunda Mævii defenſio omnium ſuffragiis rejecta fuit, quia, inquiebat unus Senator, Dantiſcum eſt *onder de circumjacentien van Coningsbergen*. Sed vero ea ratione reliqui Senatores non utebantur, at longe alia, nempe navim, ut ut Regiomontio ſolviſſet ſine tutelâ, ſalvam tamen & incolumem perveniſſe Dantiſcum, & inde cum tutela fuiſſe profectam, & poſtea periiſſe. Inter Regiomontium & Dantiſcum, quia ſine tutela navigavit, navigavit ſolo periculo Sempronii, utique ſi ab hoſtibus eſſet capta, nam an idem dicendum ſit, ſi per tempeſtatem mari eſſet hauſta, non eſt, ut hic definiam, ſed a Dantiſco, cum tutela navigans, navigavit periculo ſolius Mævii. Res videbatur ſic ſatis certa. Quare Scabinorum & Curiæ ſententiæ probatæ ſunt 8. Sept. 1728. (2)

Quum aſſecuratæ eſſent merces *van Morlaix in Vrankryk tot Cadix in Spanjen*, navis, quæ merces portabat, a prædatoria Hiſpanica capitur, & cum mercibus publicantur 29. Maj. 1720. ſententiam, de publicatione dictam, Rex Hiſpaniarum probavit 8. Jul. 1720. non obſtante rei vindicatione, quam domini navis & mercium inſtituerant. Rotterdami, ubi contracta erat aſſecuratio, aſſecuratus ab aſſecuratoribus repetit damnum 23. Oct. 1722. apud Delegatos, nempe ad cauſas maritimas, & hi 29. Apr. 1724. aſſecuratores damnant ad ſolvendam intra menſem pecuniam, pro qua ſubſcripſerant, cum uſuris trientibus, ſi poſt illum menſem ſolutionem differrent. Aſſecuratores, præteritis Scabinis, ut ibi licet, appellant ad Curiam. Aſſecuratus, *by propoſitie van Grieven a minima*, ut vocant, etiam queritur de iniquitate ſententiæ, quia ſcilicet ei adjudicatæ non erant uſuræ poſt menſem, ex quo merces pro derelictis fuerant habitæ, ut in inſtrumento aſſecurationis convenerat, utque etiam apud Delegatos erant petitæ. Curia 22. Sept. 1729. ſententiam Delegatorum contra aſſecuratores probavit, & reparatis gravaminibus aſſecurato, addixit uſuras trientes poſt menſem a derelictis mercibus elapſum. Ex appellatione ad Senatum, quæſitum eſt, quid juris?

Aſſecuratores tribus rationibus a ſe amoliebantur damnum. 1. quod navis, & quidem perperam, navigaſſet ſub apluſtri Anglico. 2. quod navis etiam merces illicitas portaſſet. 3. quod actioni de damno repetendo jam diu eſſet præſcriptum. Duas priores rationes nequidem in facto ſatis probabant aſſecuratores, &, ſi vel probaſſent, nihil quicquam ad rem pertinere videbantur. Si

(2) *Obſerv. Tumult. tom.* 10. *n.* 2459.

Si navarchus oſtenderit apluſtre Anglicum, non alia cauſa oſtenderat, quam quod putaſſet navim Hiſpanicam fuiſſe Turcicam, nam inter Anglos & Barbaros in Africa tunc pax erat. De illicitis mercibus id ajebant aſſecuratores quod nemo Senatorum ſatis intelligebat, tantum abeſt, ut putaſſent, has merces vel navi fuiſſe impoſitas, vel publicationi cauſam præbuiſſe. Ad hæc plena fide conſtabat, merces, hic aſſecuratas, non fuiſſe illicitas, quod unum, ut aſſecuratorum os obturetur, ſufficere viſum eſt. Et quicquid his rationibus, peccatum eſſet, peccaſſet navarchus, & contra ejus dolum vel culpam rotunde hic etiam erat aſſecuratum, & dominis mercium aſſecurare licet, ſi de legibus Rotterdammenſibus recte diſputavi ſupra *cap.* 4. *vſ. pericula*. Igitur Senatus duas priores rationes paribus ſuffragiis rejecit.

Magis laboratum eſt de tertia ratione, nam ecce § 16. *R. V.* & § 69. *R. N.* deſiderant, ut actio de damno inſtituatur intra XVIII. menſes a damno, in Europa facto, alioquin præſcriptioni locum eſſe, hic autem ante actionem inſtitutam fere abiverant XXII. menſes, non tantum a damno facto, ſed a prima ſententia publicationis. Et Senatus etiam 22. Febr. 1725. judicavit, tempora præſcriptionis in hoc argumento diligenter eſſe obſervanda, ut memini me dicere ſupra *cap.* 12. *vſ. ſed vero, in fin.* Adverſus lapſum ejus temporis reſtitutionem quidem in integrum concedunt *d.* §§ 16. & 69. ſed non niſi ex idonea cauſa. Petierat etiam reſtitutionem aſſecuratus, ſed non alia cauſa, quam quod ſæpius aſſecuratores de ſolutione interpellaſſet, quodque hi, variis prætextibus uſi, eam diſtuliſſent, atque eam cauſam, tanquam ſatis idoneam, probaverant Judices Delegati & Curia, verum de his omnibus nihil quicquam in facto conſtabat, & dubitari poſset, an vel ſola interpellatio ſufficeret ad interrumpendam præſcriptionem, nam, ut ajunt *d.* §§ 16. & 69. ipſa actio inſtituenda eſt intra XVIII. menſes. Si tamen non tantum interpellaſset aſſecuratus, ſed & ipſi aſsecuratores diem ad deliberandum petiiſsent, vel inſtrumenta, quæ ad hanc cauſam pertinent, ſibi exhiberi poſtulaſsent, vel de tranſactione interea eſset actum, ut hæc omnia ſancte affirmabat aſsecuratus, ſatis hæ cauſæ ad reſtitutionem in integrum ſufficere viſæ ſunt, ſed has probare non eſt in facili, quia fere intra privatos parietes, remotis arbitris, ejuſmodi ſermones cæduntur. Unde Senatus decrevit 15. Jan. 1729. (3) ſi aſsecuratores jurejurando affirmare parati eſsent, nihil horum interveniſse, reſcinderetur utraque, quam dixi, ſententia, & aſsecuratus ob præſcriptionem repelleretur; ſin autem id jusjurandum jurare nollent, probaretur Curiæ ſententia, nam de uſuris illa ſola recte judicaverat, non tantum ex contractu, ſed & ex lege, quam præſcribit § 68. *R. N.* Poſtea comperi, id jusjurandum ab aſsecuratoribus non præſtitum, ſed de tota lite inter partes tranſactum eſse.

CA-

(3) *Obſerv. Tum. tom.* 11. *n.* 2492.

## CAPUT XV.

*Iterum diſcuſſæ & rejectæ aliquot aſſecuratorum defenſiones. Nonnihil de uſuris, an a lite mota, an a conteſtata adjudicandis? Aſſecuratione facta* op bederffelyke en onbederffelyke goederen, *frumentum & hordeum iis vocibus recte comprehendi. An, ſi aſſecuratio facta ſit ad* fluvium Nannetis *periculum aſſecuratorum ceſſet, ſi navis ſalva ad fluvium pervenerit, ſed merces perierint, antequam in Urbem Nannetem fuiſſent delatæ?*

Aſſecuratum eſt Rotterdami 18. Oct. 1721. *op ſchip en goed van Nerva en alle de circumjacentien van dien tot Amſterdam*, hoc addito, *dat de riſico zoude loopen van de uur en dag af, dat het ſchip zoude hebben beginnen te equiperen.* Navis, quæ Revaliæ jacebat, ſine onere navigat Nervam ſeu Narvam verſus, ut ibi onus ſuum reciperet. Quum perveniſſet ad fluvium ejuſdem nominis, anchoras projicit *by de Zeemund.* Præparatio fit ad onus recipiendum, ſed poſtridie ejus diei, quo ibi ſtabat in anchoris, navis, ingenti procella ab anchoris depulſa, aliquot pedes in continentem ejicitur. Quum aſſecuratus, quicquid ejus rei eſſet, aſſecuratoribus ſignificaſſet, hi 20. Dec. 1721. aſſecurato mandant, is vellet navem vel in mare deducere, vel vendere, vel alias ex animi ſui ſententia, de nave ejuſque onere ſtatuere, ſe expenſas, in eam rem factas, quantocyus eſſe reſtituturos, quumque ita mandaſſent quod ad navem & onus, & poſtea intellexiſſent, navem fuiſſe vacuam, id mandatum 27. Dec. 1721. reſtringunt ad ſolam navem. Tota fere hyeme laboratum eſt, ut navis effoderetur & in mare deduceretur, & tandem effoſſa & deducta Amſterdamum appellit 12. Jul. 1722. Quum aſſecuratus ab aſſecuratoribus fruſtra repeteret expenſas, in effoſſionem & deductionem factas, eos eo nomine convenit apud Judices, qui de rebus maritimis Rotterdami jus dicunt. Rei, probe gnari, etiam ſibi obſtare duo illa mandata, & fidem ibi datam de refundendis quantocyus expenſis, adverſus ea implorant reſtitutionem in integrum. Sed illi Judices 27. Apr. 1724. rejecta reſtitutione in integrum, aſſecuratores condemnant ad reparationem damni, eamque ſententiam Curia probavit 28. Jan. 1728. Appellatione ad Senatum facta, aſſecuratus, animadvertens, aſſecuratores litem trahere, apud Senatum Supremum, impetrata in hanc rem venia, etiam petiit uſuras ejus pecuniæ, in quam aſſecuratores erant damnati, a mora, inquiebat, vel ſaltem a lite conteſtata. Etiam ei petitioni contradicitur, quia ipſi ſorti contradicebatur. Quæſitum eſt primum de re ipſa, deinde de uſuris.

Aſſecuratores tribus potiſſimum defenſionibus utebantur. Primum ajebant, vim majorem, de qua dixi, accidiſſe, antequam navis Narvam appuliſſet, ſcilicet *by de Zee-mund*, qui locus tribus fere Leucis a Narva diſtat, & ſe periculum non ſuſcepiſſe, niſi ab urbe Narva. Sed vero conſtabat, navem plenam, propter brevia, ad urbem Narvam applicare, neque inde etiam cum onere enavigare poſſe, onus igitur exponi & imponi in ipſo flumine *by de Zee-mund*, & ſic ibi perpetuo uſu ſervari. Quod ſi ſit, ſatis intelligimus, τὸ *Zee-mund* eſſe recenſendum inter loca Narvæ vicina, & aſſecuratum erat *van Narva en alle circumjacentien van dien.* Deinde ajebant, periculum ad ſe non pertinere, niſi priuſquam

quam navis onerari cœpta eſſet, ſed ajebat inſtrumentum aſſecurationis, poſtquam navis *inſtrui* cœpta eſſet, *na dat het ſchip zoude hebben begonnen te equiperen*, navis autem plene inſtructa nunc venerat prope Narvam, nec ultra progredi poterat, ſi cum onere revertendi animum haberet, & eo igitur tempore periculum ad aſſecuratores pertinebat. Quin ſic illi ipſi quoque ſapiebant, profeſſi ſecundo mandato, ad navem ſolam, eamquê adhuc vacuam, primum mandatum eſſe reſtringendum, ita enim putabant, ſeſe eſſe obligatos, antequam navis onerari cœpta eſſet. Poſtrema aſſecuratorum defenſio, qua tamen apud ſolum Senatum utebantur, erat ex § 47. & 49. *R. N.* atque illi ajunt, periculum aſſecurationis durare, donec onus fuerit expoſitum in loco deſtinato, vel, ſi interea non exponatur, XIV. dies poſt appulſum navis. Unde efficiebant, ſi navis Revalia ad Narvam ab aliis aſſecuratoribus eſſet aſſecurata, horum periculo fuiſſe navem, & damnum, quod pateretur intra XIV. dies poſt appulſum ad Narvam, neque adeo ſe teneri de eo damno, quod accidit poſtridie poſt appulſum, quia inaudita res eſt, aſſecuratum adverſus diverſos aſſecuratores de uno eodemque damno experiri poſſe in ſolidum. Sed *d.* §§ 47. & 49. definiunt duntaxat, quando periculum definat, non quando incipiat, de quo ſolo hic quærebatur, & loquuntur de nave plena ejuſve onere, & hic agebatur de nave vacua, ſi de ſola nave ſermo ſit, ſtatim poſt appulſum in locum deſtinatum periculum aſſecuratorum deſinit, ut ſupra diſputavi *cap.* 2. *vſ. hæc quidem*, fruſtra igitur hæc adferebantur. Quin nec navis, nec merces hic erant aſſecuratæ Revalia ad Narvam, ſi fuiſſent, & diverſi aſſecuratores invicem de eo damno litigaſſent, potuiſſet aſſecuratus exſpectare eventum ejus litis, & tunc convenire, qui victus eſſet. Sed ſi vel illi §§ 47. & 49. ad hanc ſpeciem pertinerent, quicquid ibi dicitur, non aliter obtinet, quam ſi non contra pactum ſit, nam contra paciſci poſſe permittit intermedius § 48. Hic autem nominatim pactum erat, periculum incepturum, poſtquam navis inſtrui cœpta eſſet, multo igitur magis poſt navem plene inſtructam.

Quare omnes illas defenſiones Senatus improbavit, & ſimul exiſtimavit, cum etiam ſine duobus, quæ dixi, mandatis aſſecuratores tenerentur, inutilem eſſe diſputationem de reſtitutione in integrum contra illa mandata. Si tamen de ea judicandum fuiſſet, pleriſque Senatoribus videbatur, nullam, ſatis idoneam, reſtitutionis cauſam adferri, certe idonea non erat, quam ſolam adferebant aſſecuratores, ſe ex incuria ita mandaſſe. Quod ſi ſit, habent, quod ſibi imputent; & in poſterum diſcant cautius mercari. De uſuris, an ſcilicet deberentur, laboratum non eſt, quum uſuræ ſequantur ſortem, ſed quatuor Senatores putabant, eas non eſſe adjudicandas niſi à lite conteſtata, ſex alii a lite mota, ut etiam erant petitæ. Utrumque uſu ſervatur, prout concepta ſunt verba libelli, & ſane inter litem motam & conteſtatam non eſt tanta intercapedo temporis, ut de ea differentia diſputari oporteat, vel, quod ſciam, in Senatu unquam diſputatum ſit. Quatuor illi Senatores cenſebant, reum ſola contradictione conſtitui in mora, ideoque litem conteſtatam eſſe ſpectandam; alii ſex, imo interpellatione judiciali, &, ſi reus contradicat, ad eam tunc cauſam retrahi. Atque ita de omnibus judicatum eſt

eſt 5. Novembris 1729. (1).

Medioburgi 6. Apr. 1725. aſſecuratum eſt *op alle goederen en Coopmanſchappen, bederffelyk of onbederffelyk, die men behoorde te noemen, of niet te noemen, van de Stad Brugge en alle circumjacentien van dien* TOT DE RIVIER VAN NANTES. Quum navis, frumento & hordeo onuſta, ſalva perveniſſet ad fluvium Nannetis, nec propter brevia & vada ad ipſam Urbem appropinquare poſſet, ut nunquam poſſunt naves majores, onus exponitur in duas naviculas minores, ut hæ deferrent ad urbem Nannetem, ſed per tempeſtatem, ſubito exortam, naviculæ illæ naufragium paſſæ ſunt, corrupto maximam partem frumento & hordeo. Aſſecuratus apud Judices maritimos, qui Medioburgi ſunt, agit contra aſſecuratores ad reſarciendum damnum. Hi negant ſe teneri, quum navis fuerit onuſta frumento & hordeo, nec illas ſpecies in contractu eſſe expreſſas, ut oporteret ex § 7. *M.* Deinde ajunt, ſe non aliud periculum in ſe ſuſcepiſſe, quam quod merces maneret uſque ad fluvium Nannetis, *tot de Rivier van Nantes*, & navem ibi perveniſſe ſalvam, & incolumem. Judices maritimi 8. Jan. 1727. & Scabini Middelburgenſes 3. Maj. 1728. ſecundum aſſecuratum jus dixerunt, ſed Curia Hollandiæ, reſciſſa utraque ſententia, ſecundum aſſecuratores 21. Dec. 1729. Quum appellatum eſſet ad Senatum Supremum, nova ibi judicii facies exſurgit, nam ecce aſſecuratus ibi in actis profitetur, tempore factæ aſſecurationis neque ſe, neque ipſos aſſecuratores quicquam diſtinxiſſe inter fluvium & urbem Nannetis, & ſe paratum eſſe cauta cavere, ſi non aſſecuratores in libris ſuis ipſi notaſſent, ſe, abſque ulla diſtinctione, uſque ad Nannetem aſſecuraſſe, vel, ſi nihil notaverint, ſi jurare vellent, ſe, dum contraheretur, ea mente fuiſſe, ut ad fluvium duntaxat, non urbem aſſecuratio porrigeretur. Ad hæc aſſecuratores nihil reſpondebant, quam ſe neque ad exhibitionem librorum, neque ad jusjurandum teneri. Conteſtata ſic lis eſt.

Scio, ex *d.* § 7. *M.* & ex aliis pleriſque legibus, de aſſecuratione latis, ita juris eſſe, ut mercibus aſſecuratis aſſecurata eſſe non cenſeantur frumentum, vinum, oleum & cetera, quæ tam facile corrumpuntur, & ſcio, id ſervandum eſſe, quamvis parvam, & forte nullam rationem habeat; quid enim ad aſſecuratores, ſi res per ſe corrumpantur, aut ſervando ſervari nequeant, nec ne? Sed quia lex ita ſcripta eſt, eam intelligimus, ut expreſſa eſt, de mercibus ſcilicet ſimpliciter aſſecuratis, non ubi additum eſt, ut hic erat, *op bederffelyke of onbederffelyke goederen, die men behoorde te noemen of niet te noemen.* Sane, quia ipſas ſpecies exprimere ſæpe eſt difficile, ſæpe etiam impoſſibile, uſu inter Mercatores receptum eſt, ut ſufficiat dixiſſe, *op bederffelyke of onbederffelyke goederen*, & in hac ſpecie etiam plus dictum eſt. De eo uſu ex inſtrumentis litis conſtabat, & ſecundum eum Amſterdamenſes quoque 9. Maj. 1651. ſtatuerunt, (2) ut verbis *bederffelyke en onbederffelyke goederen*, omnia mercium rerumque genera continerentur, exceptis admodum paucis, quæ in Statuto memorantur, & huc non pertinent. Omnibus igitur Senatoribus videbatur, aſſecuratoribus prodeſſe non poſſe *d.* § 7.

Plus

(1) *Obſerv. Tumult. tom. II. n.* 2554.

(2) Eſt id Statutum poſt § 17. *A. & in ſupplementis poſt leg. Amſterdammenſes de aſſecuratione* ſeparatim editas.

Plus Senatum turbaſſet altera aſſecuratorum defenſio, ſi non acceſſiſſet nova illa, quam dixi, aſſecurati profeſſio. Abſque ea ſi fuiſſet, tres Senatores pro aſſecuratoribus reſpondiſſent, vis enim, inquiebant, ex § 11. *M.* periculum aſſecuratorum duret, donec merces ſalvæ tutæque in terram expoſitæ ſunt, id tamen non obtinere, ſi merces de portu ad portum fuerint aſſecuratæ, ut aſſecurare licet ex § 13. *tit. 7. legum nautic.* 1563. nam tunc periculum ceſſare, ſi navis per XXIV. horas in portu, ad quem deſtinata erat, ſalva ſteterit in anchoris, & hic diutius ſalvam ſtetiſſe. In fluvio Nannetis, verba contractus palam præ ſe ferre, *tot de Rivier van Nantes*, & habere aſſecuratum, quod ſibi imputet, ſi legem non apertius dixerit, in ambiguo enim contra ſtipulatorem faciendam eſſe interpretationem *l. 39. ff. de pact.* Sed vero alii omnes Senatores in contrariam ſententiam erant proniores, rati, ſi merces ad urbem Nannetem ſint portandæ, ut conſtabat hic portandas eſſe, plane eſſe ſynonyma, ſive dicas *ad Nannetem*, ſive *ad fluvium Nannetis*, ſive *ad urbem Nannetem*, fluvii enim mentionem eſſe injectam, non ut periculum aſſecuratorum ibi ceſſaret, ſed quia navis ultra navigare non poterat, & ipſe Proxeneta, qui contrahentes in hoc facto conciliaverat, teſtabatur, ſe etiam has voces pro ſynonymis habuiſſe, Quin & quamplurima proferebantur exempla aſſecurationum, in quibus, cum merces eſſent portandæ ad Urbem, tam Urbis, quam fluvii nomina reciprocabantur, nec ullum omnino exſtabat exemplum, quod in pretio aſſecurationis unquam fuerit diſtinctum inter Urbem & fluvium, ut nempe majus fuerit ſolutum, ſi ad Urbem, minus, ſi ad fluvium duntaxat aſſecuratum eſſet. Erant & Senatores, qui de urbe Nannete cogitatum inde efficiebant, quod fluvii Nannetis facta fuerit mentio, non fluvii Ligeris, quemadmodum ille fluvius, qua late patet proprie appellatur, ſed ea ratio me non moverit, quum illa pars fluvii, quæ Urbem adluit, vulgo etiam dicatur fluvius Nannetis. Magis movebat, quod mercibus aſsecuratis, aſsecuratorum periculum ſemper duret, uſque dum fuerint expoſitæ in Urbem, ad quam deſtinabantur, & quidni hic duraret? in fluvio utique exponi non poterant. Neque etiam fingebatur, merces alio fuiſse deſtinatas, ut ſic de portu ad portum ſolummodo fuiſſet aſsecuratum, nam in ipſa Urbe eſſe exonerandas inter partes, ut dixi, conſtabat. In hac lite etiam adferebantur multa Mercatorum teſtimonia, quorum nonnulli pro aſsecuratoribus, nonnulli pro aſsecurato reſpondebant, ſed quum pari fere numero diſcreparent, & ſpeciem facti non ſatis accurate expreſſiſsent, ea omnia negligenda eſse Senatus cenſuit.

Atque ita in utramque partem diſputatum eſt, non habita ratione illius, quam dixi, profeſſionis, apud Senatum factæ, ſed ex ea omnibus Senatoribus perſuaſum eſt, aſsecuratores in mala fide verſari, poterant enim adverſarium vincere, ſi exhiberent libros ſuos, ſi quid in his pro ſententia ſua notaſſent, vel ſi mentem, quam præ ſe ferebant, jurejurando vellent explicare. Erant tamen inter Senatores, qui contra exhibitionem librorum reſpondebant, atque ſi ex domo adverſarii non liceret inſtrumenta petere, ſed quum ea res in controverſiis & litibus Mercatorum quotidie frequentetur, nec abſque eo ſæpe veritas explorari poſſit, id alios, plures numero, nequicquam offendit; in ju-

jurejurando tamen, aſſecuratoribus deferendo, conveniebant omnes. Atque ita decretum eſt, ut aſſecuratores vincerent, ſi, prolatis libris, non refutarentur propria annotatione, vel, nulla annotatione habita, ſi jurare vellent, cum contraheretur, ea mente fuiſſe, ut ad fluvium Nannetis duntaxat aſſecurarent, & eorum fides eſſet liberata, ſimulac navis in fluvio anchoram projeciſſet. Et ſecundum hæc priores, quas dixi, ſententiæ vel reſciſſæ vel probatæ ſunt 18. Jul. 1731. (3) Poſtquam ab hac ſententia interpoſita eſſet reviſio, & aſſecuratus, de ea proteſtatus, litigaret in judicio executionis, audio, inter partes de ipſa cauſa fuiſſe tranſactum.

## CAPUT XVI.

*Quæ ſcientia in aſſecurato impediat aſſecurationem rerum, quæ jam perierunt? & an metus & ſuſpicio in hanc rem ſufficiant? Iter mutatum intelligi, ſi loca adeantur, in inſtrumento aſſecurationis non expreſſa, etiamſi ſint media inter portum a quo, & portum, ad quem deſtinatum iter eſt. An itinere ſic mutato, mutatum præſumatur ex mandato exercitorum? permittendum id videri exercitorum jurijurando. Qui pecuniam credidit magiſtro navigaturo, etiam conſenſiſſe videri, ut ex ea merces comparare liceret. An privati recte exerceant fœnus nauticum in Indiam Eoam?*

SEmpronius Dordracenus 14. Febr. 1723. per filium Titium literas mittit ad filium Mævium, qui Amſterdami habitabat, eique mandat, ut curaret aſſecurationem mercium quarundam, quas exſpectabat, Neoporto Dordracum uſque. Id mandatum exſequitur Mævius 16. Febr. 1723. ea formula, *op alle goede en quade tyding*. Quum autem jam periiſset ea nocte, quæ intercedit inter 9. & 10. Febr. 1723. aſſecuratores, ad damnum luendum interpellati, contendunt, Sempronium tempore mandati jam ſciviſſe interitum rerum ſuarum, Sempronius negabat, & aſſecuratores in jus vocat apud Judices delegatos ad res maritimas, qui Amſterdami officio ſuo funguntur. Illi Judices 31. Maj. 1724. aſſecuratores ad reparationem damni condemnant, ita tamen, quum pater Sempronius proxime ante ſententiam fato ſuo eſſet functus, ut uterque filius, tam qui literas patris pertulerat, quam qui acceperat, jurejurando affirmaret, ſe tempore contractus interitum rerum ignoraſſe. Quam ſententiam probarunt Scabini Amſterdammenſes 18. Apr. 1726. & Curia Hollandiæ 22. Mart. 1730.

Appellatum eſt ad Senatum, & ibi quæſitum, quid juris, ſi aſſecuratio fiat earum rerum, quæ jam perierunt, & ſi fiat ſub formula, *op alle goede en quade tyding*? Quicquid ejus rei eſt, ex legibus, de aſſecuratione latis, prolixe excuſſi ſupra *cap.* 7. *in princ.* nec quæ ibi dixi, hic repeto. Summa huc redit ex § 20. & 21. *leg. Amſterd.* ex quibus hæc cauſa erat definienda, ut aſſecuratio valeat, ſi rerum interitum ignoraverit aſſecuratus, præſcripto tempore, in quo ſcire vel ignorare præſumatur, ſin autem facta ſit aſſecuratio in omnem eventum *op alle goede en quade tyding*, aſſecuratorem omnino teneri, niſi ſcientiam aſſecurati probet, dummodo aſſecuratus jurare paratus, ſe interitum rerum ſuarum ignoraſſe *d.* § 21.

(3) *Obſerv. Tum.* t. 11. n. 2646.

21. quem § Amſterdammenſes 23. Jan. *1699.* (1) facto Statuto, ita interpretati ſunt, ut, ſi alii mandata fuerit aſsecuratio, mandans ignorare debuerit tempore mandati, & mandatarius tempore contractus. His ita ſancitis, unus Senator apud nos exiſtimabat, reſcindendas eſse illas omnes ſententias, quia Sempronius ante litem cœptam, vel illa inchoata, jusjurandum expurgationis non obtulerat, ſed reliqui omnes negabant, id deſiderare *d.* § 21. Egerat Sempronius ſimpliciter ad reparationem damni, probe conſcius, ſe obtinendi ſpem non habere, niſi juraret, ſe interitum rerum ſuarum ignoraſse, ſed morte præventus jurare non potuit; & quid juraret, ſi, ut in hac ipſa ſpecie, aſsecuratores ejus ſcientiam probare vellent? tunc prius judicandum erat, an probarent, nec ne, ſi non probarent, ita demum locus eſset jurijurando.

Igitur cardo quæſtionis in eo vertebatur, an ſcientiam aſsecurati probaſſent aſsecuratores? & tam unus ille Senator, quam adhuc alius putabant, probatam eſse, quia unus teſtis, præſtito jurejurando, affirmaverat, ſe eo ipſo die, quo aſsecuratio mandata erat, Sempronio ſignificaſse, e re ſua fore, ut mercium ſuarum aſsecurationem quantocyus curaret, & Sempronium tunc interrogaſse, an qua difficultas eſſet, ſe autem reſpondiſse, quicquid ejus rei ſit, auctor tamen tibi ſum aſsecurationis curandæ, quæ etiam mandata eſt per literas, poſtquam Sempronius ſibi ſilentium commendaſset. Ex eo teſtimonio illi Senatores ſcientiam aſsecurati efficiebant, atque adeo nolebant filiis Sempronii jusjurandum deferre. Sed quicquid ille teſtis affirmaverat, ajebat ſe accepiſse a quodam Friſio, magiſtro minoris navigii, qui Dordracum advenerat, & ille Friſius, rurſus auditus, ajebat, ſe quidem prope Sluſam vidiſſe navem, ibi naufragium paſſam, ſed ſe plane ignoraſſe nomen vel navis vel magiſtri. Quod de ſcientia naufragii exſtat in legibus, de aſſecuratione latis, non quidem ego intellexerim, ut nemo Senatorum intelligebat, de ſcientia, quæ plena fide conſtet, ut forte deſideres duos pluresve teſtes, qui naufragio adfuerunt, & id vel præſentes, vel abſentes per literas nunciarunt, unus ſuffecerit, & in eo Auctores, qui de re nautica ſcripſerunt, video conſentire, ſed tamen nolim ſufficere ſolos de naufragio rumores, quum fama ſæpe fallat, &, quod ad naufragia, ſæpe fefellerit, nolim ſolum periculi metum ſufficere, nam is metus plurimos movet ad curandas aſſecurationes, ſed tamen a ſcientia longe alienus eſt. Perſuaſiſſimum quoque habeo, penes Sempronium fuiſſe eam periculi ſuſpicionem, ut propterea aſſecurationem fieri mandaverit, & forte ſilentium teſti commendaverit, ne fruſtra aſſecuratores quæreret. At vero ſi teſtis auctorem ſuum laudaſſet, magiſtrum illum Friſium, & is de naufragio fuiſſet conſultus, Sempronio utique ea ipſa narraſſet, quæ ſupra dixi eum reſpondiſſe; &, ſi ita narraſſet, Sempronius, ſi quid judico, bona fide mandaſſet aſſecurationem, nam Sempronii navem vel merces periiſſe cum ignorantiſſimis ignorabat ille Friſius. Plurima etiam adferebantur ad refutandum illum teſtem, ſed ea omitto, quum, eo etiam non refutato, plerique Senatores cenſerent; non eam in Sempronio fuiſſe ſcientiam, quæ mandatum aſſecurationis potuerit prohibere. Atque ita tres, quas di-

 xi,

(1) Exſtat *poſt leg. Amſterdam. de aſſecurat.*

xi, ſententiæ probatæ ſunt 21.Jul.1731.(2).

Aſſecuratum eſt Amſterdami 21. Aug. 1725. *op het caſco van ſeker ſchip van Port a Port en alle circumjacentien van dien tot Hamburg*, *en dat de Schipper tot Faro zoude mogen aanloopen, om ſyn verdere lading in te nemen*. Quum magiſter navis in portu Cale nullas reperiret merces, quas portaret Hamburgum, nonnullas alias ibi recipit, Ulyſſiponem deſtinatas, & inde, ad alias recipiendas, navigaturus ad *Faro*. Ulyſſiponem appellit, & merces exponit, & ob ventum adverſum ibi aliquamdiu moratur. Deinde navigat ad *Faro*, ſed in eo itinere capitur a nave Turcica. Aſſecuratores ajunt, iter eſſe mutatum, & quidem, ut erat veriſimillimum, ex ipſo exercitorum mandato, ſeque adeo ad damnum reſarciendum non teneri, ſed tamen damnantur Amſterdami a Judicibus rerum maritimarum 22. Nov.1726. & a Scabinis 18. Mart. 1729. & a Curia 7.Febr. 1732. ita tamen a Curia, ut aſſecuratoribus ſalva eſſet actio adverſus magiſtrum, ſi proprio Marte iter mutaſſet.

Quum appellatum eſſet, inter omnes Senatores nunc videbatur conſtare, nullos portus, in inſtrumento aſſecurationis non expreſſos, abſque neceſſitate adiri poſſe, quamvis ſint intermedii inter locum, a quo, & locum, ad quem deſtinatum iter eſt, quum Ulyſſipo interjacet inter *Port a Port* & *Faro*. Id enim ſi liceret citra conſenſum aſſecuratorum, iter quam longiſſime poſſet trahi non ſine majori aſſecuratorum periculo in ſubeundis portubus. Unde & hi ſolent ſtipulari majus præmium, ubi in eodem itinere, *in de zelve route*, varii portus ſubeuntur. Si id expreſſum non ſit, & tamen loca intermedia adeantur, mutatum iter intelligi, omnes, ut dixi, Senatores nunc conſentiebant. Dico, *nunc* conſentiebant, quia non omnium Senatorum ea ſemper ſententia fuit, quam in rem conſulenda ſunt, quæ ſupra dixi *cap.* 3. *vſ. Amſterdami, & duobus ſeqq. cap.* 4. *vſ. bis ſubjicio, & ſeq. cap.* 5. *vſ. quum*, *& ſeq. cap.*7. *vſ. Titius Amſterdami, cap.* 8. *vſ. Aſſecuratores*. Verum ſi quis hæc omnia perpendat, animadvertet, vel cauſas in facto variaſse, vel alias fuiſse decidendi rationes, cum maxime, quod aſſecuratoribus non proſit mutatum iter, ſi magiſter mutet ſine mandato. Sed quicquid ejus rei ſit, nunc, inquam, omnes Senatores exiſtimabant, loca ad eundem curſum ſita, ſi de iis ſileat ſtipulatio, adiri non poſse, niſi ex neceſſitate vel conſenſu aſsecuratorum. De Ulyſſipone nulla mentio in ſtipulatione nec ulla eam adeundi neceſſitas vel conſenſus aſsecuratorum. Mutato ſic itinere res expedita eſt ex § 7. *A.* teneri nempe aſsecuratores, ſi magiſter abſque mandato exercitorum iter mutet, ſalva illis actione contra magiſtrum, ut hanc quoque Curia reſervaverat, ſed non teneri, ſi mandantibus exercitoribus iter mutatum ſit. Quapropter de ſolo facto quæſitum eſt, & de eo ſolo quæri debebat, ſi ſubſiſtant, quæ alia occaſione Senatus judicavit 30. Sept.1717. *d. cap.* 8. *vſ. Titius qui*, *& ſeq.* Sed difficilis probatu res, an & quid exercitores magiſtro navis mandaverint, id ſciri non poteſt niſi ex forma itineris, quam magiſtris ſuis enavigaturis exercitores dare ſolent, vel ex literis, ad eos peregre ſcriptis, quæ mandata illa comprehendunt. Nihil horum proferebatur, & utique celabunt exercitores, ſi ſibi obſtet. An dicemus, quicquid magiſter egit præſumendum eſse ex manda-

(2) *Obſervat. Tumult. tom.* 8. *n.*1916.

dato, vel etiam ſine mandato egiſse? Utrumque difficile dictu eſset. Erant tamen Senatores, qui onus probandi rejiciebant in aſsecuratores, ut hi nempe probarent mandatum mutandi itineris, ſed quum fere impoſſibile ſit, ut mandata, ab exercitoribus magiſtris data, aſsecuratores nanciſci & proferre poſſint, pleriſque Senatoribus id viſum eſt durius & iniquius. Media via placuit, ut nempe priores ſententiæ probarentur, ſi jurejurando affirmare parati eſsent exercitores, ſe magiſtro non mandaſse vel permiſiſse, ut portum Ulyſſiponenſem ſubiret, vel alios contractus de perferendis mercibus iniret ex ſua ipſius ſententia, ſin autem exercitores id jusjurandum jurare nollent, reſcinderentur priores ſententiæ, & abſolverentur aſsecuratores. Ita judicatum eſt 7. Maj. 1735. (3)

Mercator Middelburgenſis mandat Proxenetæ Rotterdammenſi, ut curare vellet aſsecurationem *van Middelburg naar Batavia, met het ſchip 't Slot ter Hooge, Schipper Willem de Smit, op* 10300. *ſilvere Ducatons en* 7320. *guldens aangetelde gelden op een Notariale Obligatie ten laſte van de voorn. Willem de Smit.* Varii aſsecuratores pro utraque ſumma in hæc verba fidejubent 22. Mart. 1732. Navis, iter ſuum proſequens, periit cum omnibus mercibus, ſalva tamen pecunia numerata, atque adeo ſalva illa ſumma 10300. Ducatorum. Alia autem ſumma 7320. florenorum data erat navarcho ſub fœnore nautico, & ille navarchus ex ea comparaverat merces, quæ una cum navi perierant. Mercator Middelburgenſis, ratus, ſibi aſſecuratum eſse illud creditum 7320. florenorum, idque periiſſe cum nave perdita, aſsecuratores Rotterdammenſes apud Judices maritimos, qui ibi ſunt, convenit, ut ſibi reſarcirent damnum. Hi negant, ſe quicquam debere, quia non aſsecuraverunt merces, ſed pecuniam numeratam, ſcilicet 7320. *guldens aangetelde gelden*, & ſic quoque ſe eum contractum adnotaſse in libris ſuis, omnem autem pecuniam numeratam, navi impoſitam, fuiſse ſalvam, atque adeo ſe de damno non teneri. Judices tamen maritimi 7. Aug. 1734. ſecundum Mercatorem Middelburgenſem litem dederunt, & ita quoque ex appellatione Curia Hollandiæ 15. Ja. 1737.

Rurſus eſt appellatum ad Senatum, & is cenſuit, nihil quicquam referre, quid aſsecuratores in libris ſuis annotaviſsent, omnem enim cauſam pendere ex inſtrumento aſsecurationis, cui ſubſcripſerant, & quidem ibi diſtinctis periodis aſsecuratum erat *op* 10300. *Silvere Ducatons, en op* 7320. *guldens, welke op Obligatie waren angeteld aan den Schipper*, & plene conſtabat ex ea ipſa pecunia navarchum comparaſse merces, quæ cum nave perierant, & porro conſtabat ex teſtimonio plurimorum Mercatorum, Aſsecuratorum, & Proxenetarum, tam Middelburgenſium, quam ipſorum Rotterdammenſium, ſtilo, ut vocant, *mercantili* penes ſe eſse receptum, ut, qui aſsecuravit *op gelden*, navigantibus data, aſsecuraſse videatur *op contant geld*, ſi eam pecuniam navigantes ſecum ferant, *maar op goederen*, ſi navigantes ex ea pecunia merces comparent, & has ſecum ferant, tunc enim ſurrogatas videri merces loco pecuniæ numeratæ, & ſic perpetuo uſu ſervari. Addebant, hanc conditionem ſignificari, ſi aſsecuratio, ut hic, fiat *op aangetelde gelden, op Obligatie gegeven aan zoo of zoo een navigant*, eos navigantes tantum non ſemper eam pecuniam impendere comparandis mercibus, ſed

(3) *Obſerv. tum. t. 12. n. 2900.*

Digitized by Google

ſed & poſse, ſi velint, eam ſecum ferre. Ex eo uſu illi interpretabantur hæc, quæ dixi, aſsecurationum verba, nec aliter quoque Senatus, ſic edoctus, interpretatus eſt, præſertim cum nullum ullius hominis teſtimonium in contrarium adhiberetur.

Sed movebant quidam Senatores, quod tamen aſſecuratores non moverant, an non per privilegia, Societati Orientali data, aliave Ordinum Generalium Edicta illiciti eſsent contractus, quibus fœnus nauticum exercetur a privatis, qui pecunias merceſve trajectitias ad Indiam Eoam mittunt? Et ſi illiciti contractus, an non illicitæ aſsecurationes, quæ de his rebus fiunt argumento eorum, quæ diſputavi *lib.* 1. *quæſt. jur. publ. cap.* 21. Sed excuſſis Ordinum Generalium privilegiis & Edictis non comperit Senatus, ejuſmodi contractus adhuc eſſe vetitos. Qui ſi vetiti eſſent, id utique porrigendum non eſſet ad eas pecunias merceſve, quas omni jure transvehere licet, ut ſi pecunia obvenerit ex hereditate aliqua, vel eæ ſint merces, quæ navigantibus, etiam commercii cauſa, permittuntur, conſtat enim quaſdam permitti, & potuit navarchus etiam hanc pecuniam in comparandas ejuſmodi merces impendiſse. Quouſque id permiſsum eſt, navarchus fuiſset verſatus in re licita, ſed, ut dixi, generaliter compertum non eſt, quicquam rei vetitæ verſari in contractibus, quibus fœnus nauticum exercetur. Superata etiam hac difficultate Senatus ſimpliciter utramque ſententiam probavit 19. Febr. 1738. (4)

## CAPUT XVII.

*Ex Statuto Amſterdammenſi non ſufficere, ut, profecta nave, profectio ſignificetur, niſi & addatur tempus, quo profecta ſit. Perinde tamen eſſe, aſſecuratores id ſciant ex inſtrumento aſſecurationis, an aliunde. Æſtimationem rerum aſſecuratarum ab aſſecurato eſſe probandam, nec ſufficere ſolam ejus adſertionem & jusjurandum de bona fide. Si, qui aſſecurationem mandavit, ſciverit, quando navis merceſque profectæ ſunt, mandatarius autem ex juſta cauſa ignoraverit, ſufficere, ſi hujus ignorantia in aſſecurationis inſtrumento exprimatur. Si aſſecuratum ſit* van de Staat Davids naar Amſterdam, *pro periculo, quod in reditu accidit, aſſecuratum eſſe, & id incipere poſt finitam piſcationem, & hanc finitam intelligi, quando navis ex Freto recta navigat Amſterdamum.*

SEmpronius, qui merces quaſdam impoſuerat navi, Hullo Amſterdamum navigaturæ, aſsecuratoribus ſignificat, navem 17. Maj. 1724. adhuc jacere Hulli in Anglia, & ſic fit prima mercium aſsecuratio. Ipſe ille Sempronius 29. Maj. 1724. aliam epiſtolam accepit, Hulli ſcriptam 20. Maj. qua ſignificatum eſt, navem pridie ejus diei, id eſt 19. Maj. fuiſse Hullo profectam, & mox eodem illo 27. Maj. eaſdem merces ab aliis quoque aſsecurari fecit in hæc verba: *dat volgens een brief van den* 20. *Mey het ſchip reets van Hul was vertrokken, dat hy geen nader tyding van het ſchip had, en dat de aſſecurantie geſchiede op alle goede en quade tyding*. Navis in itinere periit. Secundi aſse-

(4) *Obſerv. Tumult. tom.* 13. *n.* 3074.

Digitized by Google

aſsecuratores, ad damnum, in quod ſubſcripſerant, reſarciendum conventi apud Judices rerum maritimarum Amſterdammenſes, abſolvuntur 31. Aug. 1725. Sed apud Scabinos Amſterdammenſes, modo Sempronius juraret, ſe tempore factæ aſsecurationis ignoraſse interitum navis, condemnantur 30. Mart. 1729. eamque ſententiam Curia confirmavit 13. Jul. 1733. additis etiam uſuris trientibus a lite conteſtata, quæ, implorata in hanc rem venia, apud Curiam erant petitæ.

Quamvis duæ illæ poſteriores ſententiæ viderentur latæ ſecundum § 20. & 21. *leg. Amſterd.* ubi aſsecuratio erat facta, appellatum tamen eſt ad Senatum, & ab aſſecuratoribus laboratum, ut oſtenderent, Sempronium ſciviſſe interitum navis tempore ſecundæ aſſecurationis, ſed fruſtra laboratum, nihil enim adferebatur, ex quo id effici poterat, ſed iis, quæ facti ſunt, recenſendis ſuperſedeo. Magis ad rem pertinebat, quod ex jure addebant aſſecuratores, nempe ex Statuto Amſterdammenſi 29. Jun. 1688. nullam eſſe aſſecurationem, ſi, nave jam profecta, aſſecuratus profectionem & *tempus*, *quo profecta eſt*, non exprimat in inſtrumento aſsecurationis, niſi aſſecuratus id ignoret, & ignorantiam illam quoque profiteatur in eodem inſtrumento; hic autem nihil eſſe expreſſum, quam navem jam fuiſse profectam, non addito tempore profectionis, & tamen Sempronium ipſum quoque diem ſciviſſe ex illa epiſtola 20. Maj. 1724. Ut hæc effugeret, aſſecuratus, ajebat, Statutum non deſiderare, ut *dies*, ſed ut *tempus* exprimatur, & quod ibi de tempore dicitur, ἐν πλάτει eſſe accipiendum, ex ipſo autem contractu conſtare, navem eſſe profectam inter 17. & 20. Maj. 1724. nec ipſius diei ſcientiam aſſecuratoribus quicquam prodeſſe potuiſſe, quin & in inſtrumento aſſecurationis expreſſum eſſe, navem fuiſse profectam, & id videri referendum ad eum diem, quo miſſa eſt epiſtola, nempe 20. Maj. & navem forte non perveniſſe ad ipſum Oceanum, ſuperato flumine, niſi eo ipſo 20. Maj. conſtare autem ex alio Statuto, quod Amſterdammenſes ſanciverunt 3. Febr. 1699. naves non haberi profectas, niſi, relictis portubus & præternavigatis omnibus brevium indiciis, plenum mare intraverint. Erant duo Senatores, qui his rationibus multum tribuebant. Sed ne iis refutandis bonas horas perdam, ſufficit ſcire, aliam fuiſse rationem, magis idoneam, quæ pro aſſecurato militabat, quod nempe ex inſtrumentis litis plena fide conſtaret, eam ipſam epiſtolam 20. Maj. 1724. qua nunciabatur, navem pridie fuiſſe profectam, aſſecuratoribus fuiſſe exhibitam, ab iiſque lectam, priuſquam inſtrumento aſſecurationis ſubſcripſerant, & ita eos diſcere potuiſſe, quo die navis profecta fuiſſet, ſic enim habebant eandem ſcientiam, quam aſſecuratus. Sive autem id ſciverint ex epiſtola, ſive ex contractu aſſecurationis, res plane eodem redibat. Et in eo omnes Senatores conveniebant, unde 7. Febr. 1739. (1) probatæ ſunt duæ poſteriores ſententiæ.

Nonnulli aſſecuratores Rotterdami aſſecuraverant duas ſarcinas mercium (*twee pakken cramery-goederen*) quæ in mari Baltico deſſerrentur ab alio ad alium portum, quarumque pretium in inſtrumento aſſecurationis æſtimatum erat 6000. florenis. Duæ illæ ſarcinæ una cum nave perierunt, & aſſecuratores ad ſolvendas ſummas, pro quibus ſubſcripſe-

(1) *Obſervat. Tumult. tom.* 14. *n.* 3122.

pſerant, in jus vocati, excipiunt, neque de ipſis mercibus, neque de earum pretio quicquam conſtare. Unde Judices Rotterdammenſes ad res maritimas *9.* Mart. 1737. interlocutoria ſententia jubent, ut aſſecuratus tam de ipſis mercibus, quæ illis ſarcinis incluſæ fuiſſent, quam de earum pretio plenius edoceret. Aſſecuratus, ut ſatisfaceret interlocutioni, componit indicem earum mercium, non deſcriptum ex aliquo libro, vel alia ejus annotatione, ſed, ut ajebat, ex memoria ſua, quam, ut poterat, ſervaverat. Adjicit quoque ſingulis mercibus pretium, ſed, ut rurſus ajebat, ex ſua ipſius æſtimatione, abſque ulla alia probatione. Hunc indicem exhibet adverſariis, & ſimul offert jusjurandum, quicquid in eo notaverat, ſe bona fide notaſſe. Quum pretium, ibi adſcriptum, excederet illos *6*000. florenos, iidem Judices maritimi, modo aſſecuratus juraret jusjurandum, quod obtulerat, ſecundum eum jus dixerunt, & eam ſententiam probavit Curia 13. Nov. 1738. Sane certi juris eſt ex § 10. 12. *&* 18. *tit.* 7. *leg. naut.* 1563. quin & ex § 19. *R. V.* & ex § 70. *R. N.* ad damnum agi non poſſe, niſi conſtet de vero pretio rerum aſſecuratarum, idque ipſe aſſecuratus agnovit, quum interlocutionem Judicum maritimorum probaſſet, & ei ſatisfacere eſſet paratus, ſed Senatus putavit, eum non ſatisfeciſſe illo mercium catalogo, quem exhibuerat, & ex cerebro ſeu memoria labili fabricaverat, nec etiam ad pretium probandum ſufficere ſuam ipſius æſtimationem: ſic enim nunquam defuturam probationem, ſi ſola adſertione & jurejurando de bona fide res tranſigi poſſit. Rejecta igitur eſt ea probatio, ſed quia conſtabat, illas ſarcinas in Freto Sundico, ubi vectigal ſolvitur Danorum Regi, fuiſse æſtimatas 1200. Imperialibus Danicis, & quia nihil aliud ad manum erat, ex quo pretium definiri poſſit, Senatus, reſciſſis prioribus ſententiis, damnum, ſarcinis datum, eadem ſumma æſtimavit, & aſſecuratores, pro rata ſubſcriptionis, in eam damnavit 31. Jul. 17*39*. (2)

Mævius, qui Quebeci in America Septemtrionali habitabat, 28. Oct. 17*36*. ad Titium Rupellenſem literas dedit, quibus mandat, ut merces quaſdam ſuas, quas propediem Quebeco Rupellam erat miſſurus, aſſecurari faceret ad uſque certam ſummam. Titius, acceptis illis literis, quum Rupellæ nulla eſſet aſſecurandi occaſio, 27. Dec. 17*36*. ſcribit ad Sempronium Amſterdammenſem, ut in Hollandia illam aſſecurationem curare, & aſſecuratoribus ſignificare vellet, navem, quæ merces portabat, Quebeco eſſe profectam 3. Nov. 17*36*. ceterum, ſe nulla alia inſtrumenta habere, quam illam Mævii epiſtolam. Sempronius curat illam aſſecurationem Rotterdami 10. & 12. Januar. 1737. Sed, quia Titius ſcripſerat, ſibi nihil ad manum eſse, quam illam Mævii epiſtolam, datam 28. Oct. 17*36*. Sempronius anxius hærebat, quemadmodum ex epiſtola, ſcripta 28. Oct. ſcire potuiſset Titius, navem Quebeco deinde eſſe profectam, nempe 3. Nov. & metuens ea de re litem, prudenter inſtrumento aſſecurationis inſerit, *dat de riſico zou ingaan op den 3. Novemb. 1736. als wanneer gemeent wierd, dat het ſchip zou zeilen, zulks geſchiet weſende of niet, of wel eenige dagen vroeger of later, dat de aſſuradeurs te vreden waren; alles ter goeder trouwe, en voorts op alle goede en quade tyding.* Ha-

(2) *Obſerv. Tumult. tom.* 14. *n.* 3148.

Habebat utique Sempronius, cur dubitaret, an non Titius erraſſet in aſſignando die profectionis, neſciebat enim, aliam navem Quebeco Rupellam advenisse, & ex ejus navarcho Titium intellexiſſe, navem, quæ has merces vehebat revera Quebeco eſſe profectam 3. Nov. 1736. Quum autem hæc navis naufragium eſſet paſsa 13. Nov. 1736. & reparationem damni Sempronius poſceret apud Judices, qui de aſſecurationibus Rotterdami cognoſcunt, hi 14. Jan. 1739. aſſecuratores ad illam reparationem damnarunt, eorumque ſententiam Curia habuit ratam 20. Jul. 1736.

Provocatum eſt ad Senatum, & ibi aſsecuratores primum arguebant malam fidem Titii, atque ſi 27. Dec. 1736. cum aſſecurationem fieri mandaverat, jam ſcivifset, merces, de quibus agebatur, periiſſe, ſed probationes in hanc rem minus erant idoneæ, & ſi quæ eſſent ſuſpiciones, has præſtito in contrarium jurejurando Titius jam diluerat. At vero quam maxime urgebant §§ 32. 33. & 34. *R. N.* ſecundum eos enim merces, jam profectæ, aſſecurari poſſunt, ſed non aliter, quam ſi aſſecuratus tempus profectionis, ſi noverit, exprimat, ſi non noverit, etiam id exprimat, alioquin aſsecurationem reſcindi. Qui §§ plane conveniunt cum Statuto Amſterdammenſi 29. Jan. 1688. Ajebant autem, Sempronium Amſterdammenſem ex literis, ad ſe datis 27. Dec. 1736. ſcivisſe, navem jam fuiſse profectam 3. Nov. 1736. nec tamen id rotunde expreſſiſse in inſtrumento aſsecurationis, ut exprimere debebat ex mandato, nullam igitur eſse aſsecurationem ex ſpeciali § 34. & ex generali § 73. *earundem leg.* Non licet dicere, quod tamen nonnulli Senatores dicebant, aſsecuratores fuiſse contentos ea circumſcriptione, quam de profectione navis adhibuerat Sempronius, idque eos palam inſtrumento aſsecurationis fuiſse profeſsos, nam aliquoties jam Senatus judicavit, ut ſupra retuli, legibus, de aſsecuratione latis, renunciari non poſſe, & id ipſum continetur § 1. *R. V.* & § 75. *R. N.* turpe quidem eſse fidem datam fallere, ſed in lege perfecta ſummo jure id licere, ut plenius diſputavi *hoc libro cap.* 5. *vſ. contradicunt, & ſeq.* Plurimi Senatores malebant reſpondere, Sempronium profectionis non plane fuiſse conſcium, ſed dubitaſse ob eam, quam dixi, rationem, & ob quam nemo non dubitaret, & ideo ſignificaſſe, ſibi non plene conſtare de tempore profectionis, quod verum erat. Addebant alii, ubi periculum incipit ex certo tempore, ut hic ex 3. Nov. 1736. ſcientiam vel ignorantiam profectionis nihil ad aſſecuratores pertinere, & iis §§ 32. 33. & 34. tunc locum non eſſe. Erant tamen Senatores, qui animoſius Sempronium increpabant, quod, qua mandatarius Titii, fines mandati non diligenter obſervaſset, ſed quod hi culpæ, alii prudentiæ adſcribebant. Sane non erraſset Sempronius, ſi tempus profectionis expreſſiſset, ut in mandato ſimpliciter expreſsum erat, ſed maluit mandanti conſulere, ſi forte, ut ipſi quidem videbatur, diem profectionis perperam ſignificaſset. Ad hæc, quod in *legibus Rotterdammenſibus d.* §§ 32. 33. & 34. ſcriptum eſt, Sempronius referebat ad eum duntaxat, qui aſsecurationem mandavit, non ad eum, qui ex mandato curavit. Exſtat quidem Statutum Amſterdammenſe 23. Jan. 1699. quod in his rebus mandantem & mandatarium habet non pro una eademque perſona, ſed præterquam quod id Statutum non obtineat niſi in cauſis Amſterdammenſibus, ſano ſenſu utique non aliter intelligi poteſt, quam ſi uterque eandem vel ſciverit, vel ignoraverit. Si

Si mandans ſciverit ante factam aſsecurationem, res periiſse, mandatarius autem ignoraverit, ſcientia ſolius mandantis reſcindit aſsecurationem, in utroque enim requiritur bona fides. Hic autem in utroque fuit optima fides, mandans expreſſit profectionem navis, quam ſciebat, mandatarius, qui de ea anxius dubitabat, maluit ignorantiam exprimere, & quicquid expreſſum eſſet, aſſecuratoribus nec oberat, nec proderat. Utraque igitur ſententia probata fuit 15. Jan. 1740. (3)

Quum Gajus intellexiſset, navem ſuam in Freto Davidis cepiſſe ſex balænas, Amſterdami 26. Jul. 1728. aſſecurari ſibi facit *op Walvisſpek en baarden van de Straat Davids naar Amſterdam*. Navis eas balænas ceperat prope inſulam Diſco, ſed revertens navigavit ad glaciem Occidentalem, *het Weſt-ys*, ut juxta eam in reditu piſcaretur, & caperet balænas, ſibi forte obvias. Sed per tempeſtatem ruptis & luxatis quibuſdam navis inſtrumentis, nautæ inde divertunt & appellunt *in de Zuydbaay* (qui Sinus eſt ad Orientem Freti) ut ibi reficerent inſtrumenta ſua, ea mente ut poſt refectionem rurſus deflecterent ad glaciem Occidentalem, ibi iterum piſcaturi. Sed navis, exiens ex illo ſinu periit, ſalva tamen aliqua oneris parte. Aſſecurator, ut damnum, quod ibi acciderat, reſarciret in jus vocatus, abſolvitur a Judicibus rerum maritimarum Amſterdammenſibus 29. Martii 1729. eorumque ſententiam probarunt Scabini 21. Mart. 1731. & Curia Hollandiæ 2. Nov. 1735.

Appellatum eſt. De eo autem inter partes conſtabat, quum ita, ut dixi, aſſecuratum eſt, aſſecuratum eſſe pro ſolo periculo, quod in reditu accideret, ſed inde quæſitum, quando navis rediiſſe cenſenda eſſet? Turba 18. Mercatorum Amſterdammenſium adfirmabat, reditum incipere, poſtquam finita erat piſcatio, & de eo etiam inter partes ſatis conveniebat. At vero Gajus contendebat; captis illis ſex balænis prope inſulam Diſco finitam fuiſse piſcationem, navem quidem ſuam navigaſse ad glaciem Occidentalem, & poſt rupta, & in illo, quem dixi, ſinu refecta navis inſtrumenta, rurſus eo navigare conſtituiſſe nautas, ſed recepti moris eſſe, ut naves redeuntes ex Freto Davidis deflectant ad glaciem Occidentalem, & juxta eam Amſterdamum navigent, non eo animo, ut ibi veram piſcationem exerceant, id eſt, ut eaſdem vias eant, redeant, & quaquaverſum oberrent, ſed ut, dum redeunt, unam alteramve balænam, ſi forte obviam, ſui quoque juris faciant, & ſane de eo more teſtabantur 22. Mercatores, navarchi, & alii, ejus piſcationis periti. Sed quærebatur, an id liceret periculo aſſecuratorum? Adfirmabant quidem illi 18. Mercatores, aſſecuratores de damno, in reditu accepto, teneri, quocumque loco id fuerit acceptum, ſed reditum interpretabantur, ſi navis, Amſterdamum deſtinata, finita piſcatione, recta Amſterdamum naviget, non vero ſi deflectat ad aliam piſcationem. Et ſecundum hæc plerique Senatores reſpondebant, ſi nautæ, exeuntes illo ſinu, conſtituiſſent recta Amſterdamum pergere, dici poſſe, finitam fuiſſe piſcationem, etiamſi forte balænam, ſibi obviam, cepiſsent, ſed nunc conſtituiſſe ad Occidentem deflectere, ubi major eſt balænarum copia, non alia mente, quam ut obvias quaſque balænas facerent ſuas, neque adeo dici poſſe

(3) *Obſ. tu. Tum. 1. 14. n. 3168.*

poſſe finitam fuiſſe piſcationem, ex illo ſinu, ſi Amſterdamum deſtinaſſent, navigandum fuiſſe ad meridiem, & ſuperato Angulo, qui dicitur *Staten-hoek*, ad Orientem, quod periculo ſuo licuit facere, aſſecuratoris periculo non licuit. Ex his efficiebatur, navem periiſſe, priuſquam abſoluta eſſet piſcatio, atque ita damnum ad aſſecuratorem non pertinere. Hac una ratione omnes Senatores, uno diſſentiente, très priores ſententias probabant, neque adeo excutiebant alias rationes, quas etiam in rem ſuam vertebat aſſecurator, & quæ tamen videbantur exigui ponderis. Ita judicatum eſt 10. Febr. 1740. (4)

## CAPUT XVIII.

### *Si navis navi ejuſque oneri damnum dederit, an & quemadmodum reſarciendum ſit?*

AB aſſecuratione tranſeamus ad alias ſpecies damni nautici, & primum ad eam, quæ eſt de damno navium. Hanc ex legibus, ea de re latis, explicare operæ pretium erit, etiam ideo, quod quædam in illis occurrant, quæ alium interpretem videntur deſiderare, quam hactenus nacta ſunt. Jure quidem Romano in damno navium merum jus ſequi placuit, merum jus eſt, ſi navis navi damnum dederit, animadvertendum, dolo, culpa, an caſu datum ſit, ſi dolo vel culpa, reſarciendum eſſe ab eo, qui dedit, ſi caſu, fato imputandum, negata omni reſtitutione. De dolo nemo ambigat, de culpa & fato eſt *l.* 29. § 2. 3. & 4. *ff. ad leg. Aquil.* ad quos §§ comentatus ſum *lib.* 5. *obſerv. jur. cap.* 16. & 17. De dolo & culpa, ſi probari poſſit, eandem jurisprudentiam adhuc ſequimur, ſed quum facile quis ignoret, aut probare nequeat, quid alter in alia nave poſſit facere vel non facere, facile accidebat, ne ulla damni fieret reſtitutio, ut nec fiebat, ſi caſus fortuitus damno cauſam dediſſet. Ut ab eo jure recederetur ſola utilitas effecit, ſola, inquam, utilitas, nam alia ratio communicandi damni, quam dedit § 28. *vſ. het gevalt. leg. Wiſbuyc.* acuminis eſt nautici, quod ego non percipio. Ut navis, quæ damnum dedit, vel dederetur, vel damnum reſarciretur, ad inſtar ſcilicet actionis de pauperie ex jure Romano huc transferre, mercaturæ favor non patiebatur, mollior juriſprudentia placuit, & media via electa eſt. In totum eſse reſarciendum damnum, ſine culpa datum, durum & avarum eſt, ut nihil plane reſarciretur, ſi caſus damno cauſam dederit, juſtum quidem, ſed ob rationem, quam dixi, inutile viſum eſt. Ut ei rei ſuccurreretur, injuſta quidem, ſed utili ratione placuit, ut damnum, ſine culpa datum, ſimpliciter communicaretur, ſic enim legibus conſtitutum, & judiciis receptum eſt. De judiciis quamplurimis ipſe teſtari poſſem, ſed teſtentur potius Neoſtadius *deciſ. Supr. Cur.* 48. & 49. & Coren *obſerv.* 40. & 41.

Sed utile erit ipſas leges nauticas ea de re conſuluiſſe, ſive Wisbuycenſes, quibus nos fere utimur, ut Romani utebantur legibus Rhodiis, ſive patrias, id eſt, univerſo Belgio communes, ut ſunt leges Caroli V. 19. Jul. 1551. (1) & Philippi II. ult. Oct. 1663. (2) ſive Friſicas, id eſt, Provinciæ vicinæ,

 ex

(4) *Obſerv. Tumult. t.* 14. *n.* 3173.
(1) *Plac.* I. 2. 7. 11.
(2) *Plac.* I. 2. 7. 1. 2.

ex aliis fere deſcriptas. Hæ autem de damno navium ita ſtatuunt. Si navis navigans alteri § 71. *leg. Wisbuyc.* jacenti § 27. *d. leg.* § 48. *leg. naut. Caroli V.* § 3. *tit.* 5. *leg. Philippi II.* § 3. *tit.* 25. *lib.* 1. *leg. Friſic.* naviganti § 48. *leg. Wisbuyc.* § 46. *leg. Carol. V.* § 1. *tit.* 5. *leg. Philipp. II.* § 1. *tit.* 25. *lib.* 1. *leg. Friſic.* vel ruptis vinculis ſoluta navis navi ſtanti ligatæ § 49. *leg. Wiſbuyc.* § 47. *leg. Carol. V.* § 2. *tit.* 5. *leg. Philipp. II.* § 2. *tit.* 25. *lib.* 1. *leg. Friſic.* ſine culpa damnum dederit, commune eſt omnibus *d.* §§ ſi culpa interceſſerit, variis §§ additur, qui culpam fecerit, damnum lueret.

Supereſt alius caſus, quem nondum excuſſi, ſi nempe in anchoris ſtans ligatave navis alteri ſimiliter ſtanti vel ligatæ, non ruptis funibus, ſed ſolo attritu damnum dederit, quid dicemus? Et 5. Oct. 2. Nov. 1649. XXX. Mercatores Amſterdammenſes reſponderunt, (3) ſibi videri, *dat als Schepen vaſt ſitten en weer vlot worden, en d' eene d' andere door ſtorm of wind met het aanvryven beſchadigt, dat zulks moet gerekent werden als een ramp, en dat die de ſchade heeft geleden, de-zelve alleen moet dragen, ſonder vergoeding van den anderen.* Ad hunc caſum referri poſſent § 29. *leg. Wiſbuyc.* § 5. *tit.* 5. *leg. Philipp. II.* & § 5. *tit.* 25. *lib.* 1. *leg. Friſic.* niſi quod in illis §§ damnum paſſus id repetat, ſi culpa dantis intercedat, quod rationem habet, ſed quid ſi nulla intercedat? Difficile dictu eſt, neque tunc damnum communicari. Ea autem XXX. Mercatorum reſponſio forte magis data eſt ex animi ſui ſententia, quod id ipſis bonum & æquum videretur, quam ex lege vel conſuetudine generali, quia multorum inter eos reſponſio non continet, eam eſſe vel legem vel conſuetudinem, ſed id ſibi bonum & æquum videri. Alii tamen inter eos id ita uſu ſervari rotundo ore adfirmant, ſed quia ea damna ex attritu ſæpe non magni momenti ſunt, fieri potuit, ut ea de re damnum paſſi litigare noluerint, quod in aliis jus non facit. Forte tamen ea reſponſio & hanc rationem habet, quod nempe damnum, quod ex attritu eſt, magis præcaveri poſſit, quam quod a navi datur, quæ eſt in medio curſu, poſſitque de hoc damno, magis quam de omni reliquo, an caſu, an culpa fiat, facilius conſtare, unde ceſſat communicandi damni ratio. Sed vero ſi nulla culpa vel ſit, vel argui poſſit, haud animadverto, cur non damnum, etiam attritu datum, communicandum ſit. Scio *d.* § 29. *leg. Wiſbuyc.* & *d.* §§ 5. 5. *leg. Philipp. & Friſic.* ex jure Romano definire damnum, attritu datum, ſed, ut modo dicebam, ſi culpa dantis intercedat, & ſic eſt in omni damno navium, ſed nihil definiunt, ſi mero caſu fortuito attritus, & ex eo damnum fiat, nec mihi ulla ratio ſuccurrit, cur hunc caſum magis placeat definire ex jure Romano, quam ex reliquo jure nautico, quo utimur, & quod ſine ulla diſtinctione omne damnum, mutua impulſione navibus datum, commune eſſe jubet.

Sed pergamus ad damni, ſine culpa dati, & ab utroque ferendi, explicationem. Apud Pragmaticos, hilarioris olim famæ, ſcribi video, (4) damnum navium, ſine culpa datum, communicari ex legibus nauticis, damnum vero bonorum

(3) *Form.* 2. *cap.* 1. p. 36. *ad* 40. *& Conſil. Belg. tom.* 3. *conſil.* 132. *& in libello* over het beſchadigen van Binnenlands Vaarders *p.* 15. *& multis ſeqq.*

(4) *Bello juridico caſu* 49. p. 381. *& ſeqq.*

rum ex ſola conſuetudine, rebus judicatis confirmata. Sed ſi eorum Pragmaticorum ſententia utaris, quiſquis es, prolixe falleris. Antiqua fuit conſuetudo, & navis & bonorum damnum communicari, nec intercedo, quominus ex ea & aliis conſuetudinibus compoſitæ ſint leges nauticæ, quibus utimur, ſed ſi per *conſuetudinem* intelligas conſuetudinem, illis legibus poſteriorem, erras aut ludis, & hanc intelligunt Pragmatici; cum ajunt, nec jure civili, nec jure nautico quicquam de bonis eſſe cautum. Jus civile in *l.* 29. § 2. 3. & 4. *ff. ad leg. Aquil.* ſimpliciter loquitur de damno, quod culpa nautarum datum eſt, reſarciendo, quod utique potes & debes intelligere tam de damno navium, quam mercium, etiam ideo, quod de damno funium præciſorum ſermo ſit in *d. l.* 29. § 3. quam ſi vel de navi, damno adfecta, duntaxat loqueretur *d. l.* 29. § 2. 3. & 4. omnes, qui JCti nomen ferunt, id etiam intelligerent de bonis, in ea navi repertis, nec ſcio eſſe quemquam, qui aliter intelligat. Leges Wisbuycenſes fere ſimpliciter loquuntur de navibus, ſed idem juris eſſe de bonis manifeſta ſententia eſt § 27. & 68. earundem legum, utque ita in ceteris §§ naves intelligendæ ſint cum omni cauſa, id eſt, ut id, quod de damno navibus illato dicitur, etiam porrigatur ad bona, quæ iis navibus vehuntur. Leges Caroli V. § 46. 47. 48. & 49. & Philippi II. *tit.* 5. § 1. 2. 3. 4. & 5. & leges Friſiæ *lib.* 1. *tit.* 25. § 1. 2. 3. 4. & 5. ſimpliciter fere loquuntur, ut loquitur jus Romanum, de damno dato, quod æque ab bona, quam ad naves pertinet. Et quis credat, quod ſancitum eſt in *d.* §§ 46. 1. 1. de damno communicando, ſi navis ſine culpa fuerit depreſſa, id non eſſe intelligendum de omni damno, quod depreſſione datum eſt, atque ita non de damno, quod bonis, ſed quod ſolis navibus accidit? recta interpretandi ratio id non patitur, & prohibet manifeſta auctoritas in *d.* §§ 27. & 68. Quod ergo de damno, navibus illato, hic illic ſancitur expreſſe, id & de onere, ex eadem poteſtate legis, omnino intelligendum eſt. Fuerunt tamen, qui damnum, oneri illatum, communicari negarunt, quorum opinionem & alii exploſerunt, (5) ſed velitatione potius, quam juſto prælio. At quum de jure, quo utimur, nemo ambigat, de auctoritate ejus juris, ex legibus, an ex conſuetudine ſit, non eſt, ut multum laboremus. Addo duntaxat unam ſpeciem, me Senatore, a Curia Suprema judicatam de damno, caſu dato. Navis, quæ Hamburgo in Stationem Texelenſem venerat, inde ſub tuitione Admiralii Hollandici cum aliis plurimis enavigat, & poſtquam illa Claſſis aliquamdiu navigaſſet, Admiralius, ſigno dato, jubet Claſſem vela vertere, ſed navis Societatis Indicæ Orientalis, quæ Claſſem comitabatur, & propter onus gravius vel motum maris vehementiorem vela vertere non poterat, Hamburgenſem, contra ſe venientem, obruit, eaque impulſione navis Hamburgenſis periit, Hamburgenſes Curatores Societatis Indicæ in jure conveniunt, quo reſarcirent dimidium damni, caſu & ſine culpa dati, ex his, quas memoravi, legibus nauticis. Societas culpam arguit, & hanc transfert in navem Hamburgenſem, nam ab hominibus ſuæ navis proclamatum eſſe, rurſus vela verteret Hamburgenſis, ſe enim vertere non poſſe. Ad hæc Hamburgenſes

(5) *Conſil. Holl. tom.* 2. *conſil.* 27.

burgenſes: proclamationem illam ad aures hominum ſuorum non perveniſſe, illos eum curſum tenuiſſe, quem juſſerat Admiralius, navis Indicæ fuiſſe, eundem curſum tenuiſſe, nec ſcire ſuos homines potuiſſe, navem Indicam gubernaculo ſuo audientem non fuiſſe, illos ſingulis momentis exſpectaſſe, ut Indica curſum mutaret, &, ſi mutare non poſſet, ut alia ratione, quam ſuggerebant, ſibi & Hamburgenſi conſuleret. Sic alter, ut fit, in alterum culpam derivabat, ſed ſatis conſtabat, mero caſu, ſine ulla ullius culpa, de qua tuto liceret decernere, accidiſse damnum, atque eapropter eſſe commune: nam quod Societas dicebat, cito nimis nautas Hamburgenſes navem ſuam reliquiſse, ut vitæ ſuæ, quæ nondum periclitabatur, conſulerent, æque erat frivolum, ac aliud, quod addebant, ſe nempe, reſpectu Hamburgenſium, judicari non poſse ex legibus Caroli V. vel Philippi II. nam, ne dicam, ſub tuitione Hollandica hanc Claſſem enavigaſſe, id ipſum, quod illis legibus ſancitum eſt, etiam ſancitur legibus Wiſbuycenſibus variis §§, & hæ tam Hamburgi, quam hic valent, ſi noſtræ iis non adverſentur. Recte igitur Curatores Societatis Indicæ, ut petierant Hamburgenſes, damnarunt Judices Amſterdammenſes 27. Aug. 1710. Curia Hollandiæ 19. Sept. 1713. & Senatus noſter 12. Febr. 1717. (6)

## CAPUT XIX.

*Damni communicatio an ad quaslibet naves & quælibet bona pertineat?*

JAm videamus, ad quas naves bonaque illæ de damno communicando leges nauticæ pertineant? & conſulta ratione, conſultiſque, quas dixi, legibus, ad omnes naves, &, quæ iis vehuntur, bona videntur pertinere, & ſic ipſe quoque putarem, ſi a recepta in contrarium ſententia diſſentire eſſet integrum. Vulgo diſtinguunt inter naves marinas, quas appellare licet ϑαλασσοπόρȣς (*Zeevaarders*) & naves fluviatiles, quas appello ποταμοπόρȣς (*Binnelandsvaarders*) & ajunt in illis damna navium & bonorum communicari, in his ſolarum navium. Exſtat pro ea ſententia libellus, hoc titulo, *Advyſen, Certificatien en Gewyſdens rakende het vergoeden van de ſchade, die de binnenlandſche Schepen malkander komen aan te doen*, qui iterata editione prodiit Amſterdami anno 1670. & rurſus 1730. *poſt jus nauticum*, Adriani Verwer. Libellus ille conſcriptus eſt, ut naves ποταμοπόρȣς a damno oneris abſolvat, & fato imputet, quod ſine culpa oneri accidit, utque adeo oneris domini ſoli ferant damnum, quod rebus ſuis illatum eſt. In hanc rem adferuntur plurima Advocatorum (1) & hominum nauticorum Reſponſa, & res vario tempore judicatæ, nempe apud Judices Amſterdammenſes anno 1611. apud Enchuſanos 29. Dec. 1648. (2) & Del-

(6) *Obſerv. Tumult.* t. 6. n. 1320.

(1) Quæ & ſunt in *Conſil. Belg. tom.* 1. *conſil.* 7. & *tom.* 3. *conſil.* 52--56.

(2) Quæ ſententia cum inſtrumentis litis conteſtatæ & conſiliis Advocatorum in utramque partem etiam exſtat *in bello jurid caſu* 48. *p.*369--373.

& Delphenſes 6. Nov. 1657. (3) &, cum appellatum eſſet, etiam apud Curiam Hollandiæ ult. Jul. 1665. (4)

Reſponſa illa Advocatorum & nautarum ποταμοπόρων continent plurimas rationes, ſed fere indignas, quæ ſerio refutentur. Præcipua eorum ratio eſt, quo damna quidem navium ποταμοπόρων, ſine culpa data, communia eſſe conſueverint, de damno autem bonorum, quæ in iis navibus fuerunt, nunquam id audiverint. Quod rei, de qua agitur, probandæ non ſufficit. Se id nunquam audiviſſe adfirmant, & forte neque multis annis ſemel accidit, ut peteretur. Et quamvis ſæpe acciderit, & ſæpe viderint, navium ποταμοπόρων damna communicari, bonorum non communicari, atque ita dominos res ſuas recepiſſe corruptas earumque damnum ſolos ſine ulla contradictione tuliſse, & quamvis præterea viderint, aliter fieri ſæpiſſime de bonis, quæ navibus θαλασσοπόροις vehuntur, quid, obſecro, inde? Si Titii rem ſatis minimam ſæpius interverteris, neque ille ideo toties tecum litigaverit, ne dicas propterea, neque eum te recte in jus vocaturum, ſi totum ejus patrimonium diripias. Minutias volentes negligimus, & utiliter negligimus, neque tamen ideo, ſi eas perſequi velimus, nobis præjudicium fiat, idque multo minus. cum de re majoris momenti incidat caſus. Navigiis ποταμοπόροις res quaslibet imponimus, etiam minutiſſimas, quæ forte per unum alterumve milliare vehuntur. His deperditis, ſi omnes earum rerum domini ad judicium provocarent, repetituri rerum ſuarum partem dimidiam, plus forte impenſarum facturi eſſent, quam amiſſarum totum eſſet pretium. Non igitur mirum eſt, ſi non frequenter videris, rerum in navi ποταμοπόρῳ ſubmerſa dominos ad dimidii damni reſtitutionem contra Magiſtros litigaſſe. Aliter eſt in navibus θαλασσομόροις, quibus fere non imponuntur ſi merces magnæ quantitatis, & magni quoque pretii, de quarum damni dimidii reſtitutione operæ pretium eſt egiſſe. Ipſi nautæ ποταμοπόροι non ſemper de damno navium ſuarum agunt, ſed, ſi minimum ſit, negligunt, ſi vero tanti ſit, ut litigaſse expediat, jus ſuum perſequuntur. Idem de bonis, quæ in navibus ποταμοπόροις perierunt dicendum eſt, ſi earum pretium minimum ſit, negligitur, ſi tanti ſit, ut ejus dimidii ergo contra magiſtros, itemque rerum, quæ in navi ſalvæ ſunt, dominos litigaſſe expediat, nihil prohibet, quominus poſſint, ſi velint.

Illa autem Advocatorum de conſuetudine teſtimonia unice ſunt deſumta ex teſtimoniis nautarum, qui ita uſu ſervari reſpondent. Si dicas, ea Reſponſa utique alias valere ad conſuetudinem probandam, animadverte, quam periculoſum ſit credere nautis, adfirmantibus, de navi ſua ſe agere poſſe, mercium, quæ in ea navi perierunt, dominos non poſſe. Iis ſcilicet credes, ſi credas teſtibus in re ſua. Naves fluviatiles ad ipſos nautas pertinent, merces fere ad alios, de quorum damno parum ſolliciti ſunt. Ex his, puto, apparet, non multum illis Reſponſis hac in re eſſe tribuendum.

Quod ad ſententias, vario tempore, ut dixi, latas, quæſtionis eſt, an non in iis litibus, quas definierunt illæ ſenten-

(3) Ibid. cum inſtrumentis & conſiliis *in bello jurid. caſu* 49. p. 374-379.

(4) Exſtat & ea ſententia cum conſiliis in utramque partem ibidem *eod. caſu* p. 380-385.

mini navis ſalvæ & mercium, quæ in ea erant, ſalvarum, *pond ponds gelyke*, recte, ſed eadem ratio Geometrica prius ineunda erat inter navem vacuam, quæ depreſſa erat, & navem, quæ depreſſerat, ejuſque merces ſalvas. Utique ſic mihi videtur.

## CAPUT XXI.

*De modo contributionis, & quæ res contribuant? & cujus damni actio non detur?*

SUperſunt adhuc aliquot quæſtiones de damno navium, ſine culpa dato. Prima eſt de modo contributionis, an nempe merces naviſque conjunctim mercium naviſque damnum reparare teneantur, an ſeparatim merces mercium, naviſque navis? Unde duæ rurſus naſcuntur aliæ quæſtiones, ut puta onuſta navis navem vacuam depreſſit, an navis vacuæ damnum quoque merces in navi, quæ damnum dedit, reparare teneantur? Vel vacua aliam cum onere obruit, an ſolâ ea navis ad dimidium damni, & navi & mercibus dati, teneatur? Et cum onuſta navis vacuam depreſſiſſet, ea res apud Supremum in Hollandia Senatum agitata eſt, & quædam Amſterdammenſium & Rotterdammenſium teſtium turbæ, de conſuetudine maritima conſultæ, uno ore teſtatæ ſunt, (1) *een gemeene Coſtuime te weſen, dat een geladen of ongeladen ſchip een ander geladen of ongeladen overſeilende, de halve ſchade, aan ſchip en goed toegebragt, gebouden is te dragen, al waren in het overſeilde ſchip geen goederen geweeſt, werdende niet te min de halve ſchade over het behouden ſchip en goed omgeſlagen*. Et ſecundum has teſtationes Supremus Senatus 17. Maj. 1630. & navis & mercium dominos in dimidium damni, navi vacuæ dati, pro rata damnavit. (2) Sed hoc adverſatur § 68. *leg. Wisbuyc.* qui ait, ſi onuſta navis onuſtam depreſſerit, onus oneris dimidium damni laturum, itemque navem navis. Quid dicemus? An *d.* § 68. reſtringemus ad caſum, quo utraque navis onuſta eſt? ut aliter ſe res habeat, ſi onuſta depreſſerit vacuam, vel vacua onuſtam? Sed hoc illis teſtationibus non convenit, quæ inter vacuas & onuſtas naves nihil quicquam diſtinguunt. Quamvis autem ipſe illis teſtationibus tantum non ſoleam tribuere quantum alii, fatendum tamen eſt, magnam rationem habere, nec eſſe, cur ſola navis alterius navis, & ſolæ merces aliarum mercium damnum ferant. Simpliciter etiam poſteriores leges nauticæ Caroli & Philippi de damno communicando loquuntur, ſine ulla diſtinctione, navi, an oneri datum ſit, utque ita utriuſque æſtimatio conjunctim ſit facienda, & conjunctim ferendum damnum, quod a navi mercibuſque acceptum eſt. Igitur & ratio, & forte auctoritas juris poſterioris hac parte ſubegit jus Wisbuycenſe, uſum certe ſubegiſſe nec dubitabis, ſi credas ei, qui de uſu ex profeſſo ad hanc rem commentatus eſt. (3)

Diſtincta nihilominus eſt actio contra navis merciumque, in ſalva navi ſuperſtitum, dominos. Si ergo merces jam exonerarit nauta, non putem contra eum naviſque dominum actionem eſſe, niſi probetur & detrahatur, quantum contribuere debebant, quæ ſuperfuerunt, & jam exoneratæ erant merces. Et cum, qui damnum paſſus erat, navem, quæ dede-

(1) Apud Coren *obſerv.* 41.
(2) Idem *d. obſerv.* 41.
(3) Verwer *ad* § 1. *tit.* 5. *leg. nauticar. Philippi II.*

dederat cum mercibus, quæ in ea erant, arreſto incluſiſſet, ſolo navis domino in jus vocato, & Curia Hollandiæ reum in ſemiſsem damni damnaſſet, exſequutione in navem merceſque facienda, reus quidem a tota ſententia appellavit, ſed Supremus Senatus, reliqua ſententia probata, non probavit tamen exſequutionem in *merces* fieri, quarum domini in jus vocati non erant. (4) Optime, abſurdum enim eſſet, rem inter alios actam, mercium dominis præjudicare.

Quod ſi de bonorum contributione agatur, videndum eſt de pretio eorum, quæ perierunt; & quæ ſervata ſunt. Ita autem definiendum, videri poteſt, ut ſi de contributione, jactu facto, ageretur, neque enim animadverto, quid interſit, colliſione navium, an jactu, merces perierint. Jure Romano jacta in contributione æſtimantur, quanti emta, ſalva, quanti venire poſſunt *l.* 2. § 4. *ff. de lege Rhod. de jactu*. Ex § 12. & 38. *leg. Wisbuyc.* tam jacta, quam ſalva videntur æſtimanda *na de markt, daar de behouden goederen verkogt zullen werden*, & ita palam definit § 6. *tit.* 4. *leg. naut. Philippi II.* & § 6. *tit.* 24. *leg. Friſic.* & ita olim Judices Amſterdammenſes, &, cum appellatum eſſet, Curia Hollandiæ judicarunt. (5) Succeſſit deinde alia ſententia, quæ jacta æſtimavit, quanti eo in loco fuerunt, ubi jacta ſunt, quia revera tantum damni rerum jactarum dominum fuiſſe paſſum negari non poteſt, ratione nempe habita itineris, hactenus peracti, & ſuperati in eo periculi. Atque ita quoque Senatus Supremus, cum de æſtimatione mercium ineunda ageretur, nave ab alia obruta, judicavit, reſciſſa illa Amſterdammenſium & Curiæ ſententia, & ſæpe alias ita judicaſſe relatum eſt. (6) Rationem habet illa ſententia, ſed difficillimam explicationem, ut alia occaſione obſervabam *lib.* 2. *quæſt. jur. publ. cap.* 14. Rurſus aliam ſententiam conſuetudo invexit, dimidio ſcilicet itineris perfecto æſtimanda bona, quanti in loco, quo deſtinabantur, ſi necdum dimidio, quanti, ubi emta ſunt, venire poterant; dixi *conſuetudo*, quia omne jus nauticum ſoli conſuetudini originem debet. Quod autem de dimidio itineris, ad ineundam æſtimationem, modo notabam, totidem verbis ſcriptum eſt in libro, qui inſcribitur, *Il Conſolato del mare cap.* 94. ubi de jactu agitur, & de eodem jactu id ipſum exſtat § 69. & 70. *leg. Wisbuyc.* ut Amſterdami editæ ſunt anno 1711. nam in aliis Editionibus alia eorum §§ ſententia eſt. Sed ita inter *d.* §§ 12. & 38. & *d.* § 69. & 70. non conveniret. Servari tamen diſtinctionem inter iter, pro dimidio perfectum, nec ne, varii Auctores tradunt (7), idemque juris eſſe ſæpe reſponſum eſt. (8) Quod autem nonnulli Conſultores addunt, ita etiam apud Senatum Supremum judicatum eſſe, eorum fide eſſe jubeo, nam ex *deciſ.* 48. & ex Coren *obſerv.* 41. quæ loca adferunt, nihil ejuſmodi effici poteſt. Hæc ratio ineundi damni pinguior quidem eſt, ſed aliis, quas dixi, forte utilior, nec

(4) Apud Neoſtad. *deciſ. Supr. Cur.* 49.

(5) Vide Neoſtad. *deciſ. Supr. Cur.* 48.

(6) Neoſtad. *d. deciſ.* 48.

(7) Weytzen *van Haverye* § 22. Vinnius in *Not.* ad Peckium *de re nautica* in *l.* 2. § 3. *ff. de leg. Rhod. de jact.* Glins ad *d.* § 6. *tit.* 4. *leg. Philippi II.* & alii quam plurimi.

(8) *Conſil. Belg. tom.* 1. *conſ.* 243. & 244. & *tom.* 3. *conſ.* 251.

Digitized by Google

nec dubito, quin uſu ſit receptiſſima. Quare miror, nuperum Scriptorem (9) eam rejeciſſe, & ſine ulla ullius legis vel hominis auctoritate omnia omnino bona æſtimare voluiſſe, quanti emta ſunt. Bona utique ſervata ſemper æſtimata ſunt, quanti venire potuerunt, quod autem ait § 7. *tit.* 4. *leg. Philipp. II.* & § 7. *lib.* 1. *tit.* 24. *leg. Friſic.* pecuniam conferre *naar ſyn inwendige waardye*, non ſatis intelligo, niſi arcere voluerint numiſmata, & in his pretium affectionis.

Sed quænam ſervatorum bonorum nomine habebimus, ut contribuant? & putem omnia, quemadmodum ſi de jactu agatur. Sed an & Magiſtri nautarumque ſtipendia? Et quidem in teſtationibus Amſterdammenſium & Rotterdammenſium, menſe Julio 1628. apud Senatum Supremum factis, expreſſum eſt, (10) conſuetudinem eſse, Magiſtri ſtipendium æque contribuere atque bona ſervata, ſic quoque ille Senatus judicavit 17. Maj. 1730. In una autem earum teſtationum adjicitur, id demum tunc obtinere, quando bona æſtimantur pretio loci, quo vehebantur, ut erat in illo caſu, contra vero, ſi pretio loci, quo emta ſunt. Nautarum quoque ſtipendia contribuere eæ teſtationes conſentiunt, in quibuſdam tamen additur, id fere ob minutum eorum pretium negligi ſolere. Supremus etiam Senatus eodem 17. Maj. 1630. Magiſtro contra nautas ſoluti ſtipendii nomine condictionem contributionis ſervavit. (11) Hæc in ſervata navi, ſed quid ſi perierit? Et 3. Apr. 1674. quidam Advocati, ex facto conſulti, reſponderunt, (12) Magiſtri nautarumque navis, quæ dimidio itineris perfecto depreſſa erat, ſtipendia, quippe quæ ita jam debebantur, contributione eſſe ſarcienda. Sed alii, eodem fere tempore, aliter ſapuere. (13) Non minus diſcrepant ac tumultuantur, (14) ſi navis, quæ aliam depreſſit, ejuſve merces fuerint aſſecuratæ, an, in earum pretio æſtimanda, detrahi quoque debeat aſſecurationis præmium? Sed his aliiſque minutiis excutiendis nolim immorari.

Magis operæ pretium erit, ut de mutuo damno videamus: fere enim accidit, ut navis, quæ vel obruendo vel allidendo damnum dedit, accipiat quoque. In ſententia, qua Supremus Senatus d. 17. Maj. 1730. navem, quæ aliam depreſſerat, dimidium damni dati reſtituere damnavit, adjectum eſt, detraheret dimidium damni, quod ipſa deprimendo acceperat. Sed id ſemper, & ubique non obtinet, omnino enim diſtinguendum eſt, utrum mutua facta ſit impulſio, & tunc admittenda eſt detractio, ſin autem, non etiam: ut puta mea navis navigans tuam contra navigantem depreſſit, & ipſa quoque damnum accepit, ego tui damni dimidium feram, & tu mei. Contra vero, ſi mea tuam, in anchora ſtantem, vel ligatam obruat, mea quoque damnum patiatur, ego damni, tibi dati, dimidium feram, tu mei non etiam. Idque rationem habet manifeſtam, ſi enim contra navigantem deprimam, & ego tibi damnum dedi, & tu mihi dediſti, qui autem damnum dedit, ex *legibus Wisbu-*

*ye.*

(9) Verwer *ad* § 1. *tit.* 5. *leg. Philippi II. num.* 7.

(10) Apud Coren *d. obſerv.* 41.

(11) Coren *d. loc.*

(12) *Conſil. Belg. tom.* 1. *conſil.* 244. *quæſt.* 3. & 4.

(13) *Conſil. Belg. tom.* 3. *conſil.* 212. *junct. conſil.* 251.

(14) *Conſil. Belg. tom.* 1. *conſil.* 244. *quæſt.* 1. & *Conſil. Belg. tom.* 3. *conſ.* 251.

*yc. Caroli*, *Philippi & Friſiorum* ejus dimidium fert, & hic uterque dedimus. Aliter atque ſi jacentem navem obruam, tunc enim, quod patior damnum, mihi ipſe dedi. Si bovem tuum aggreſſorem meus bos occiderit, conſtat actionem non eſſe *l.* 4. § 11. *ff. ſi quadr. paup. fec. dic.* nam ſi me teneri putes, non minus falleris, quam ſi, cum contra ſaxum meum incurriſſet, aut in foſſam meam, quam jure habui, bos tuus incidiſſet, tu me accuſares, ſaxum meum eſſe durum, atque ita bovi tuo non ceſſiſſe, aut aquam meam, in quam ſe præcipitavit, eum ſuffocaſſe, ut enim ſaxo durities, aquæ liquor, ita bovi naturale eſt cornu petentem repetere, de pauperie autem non eſt actio, niſi contra naturam ſit data *l.* 1. § 7. *ff. eod.* hic vero meus bos, quod fecit, ſecundum naturam fecit. Sic Ulpianum interpretor in *d. l.* 1. § 11. Scio eſſe, qui Ulpiani juriſprudentiam reprehendant, ſcio eſſe, qui defendant, ſed quæ utrique ſcripſerunt, mihi videntur indigna, de quibus aliquid dicatur.

Sed nolim ſola ratione vincere, accedant auctoritates. Huc refero § 47. *leg. nautic. Caroli V.* § 2. *tit.* 5. *leg. Philippi II.* & § 2. *lib.* 1. *tit.* 25. *leg. Friſic.* quibus conſtitutum eſt, ſi navis ligata ſine culpa fluitare incipiat, & alii, itidem ligatæ, damnum dederit, damnum, quod dedit, commune futurum, quod paſſa eſt, ſolam laturam. Ait § 47. *in fin. En of den genen, die dryvende is, hem ſchade dede aan een ander ſchip* (*leggende aan 't ancker of wel gemeert*) *zal de ſchade zelve lyden, ſonder den geenen, die aan ſyn ancker wel gemeert was leggende, iets daar van te mogen eyſchen.* in aliis Edd. pro *hem ſchade dede* legitur *en ſchade dede*, ſed *hem* pro *zig* clarius eſt, niſi legas, *en ſchade lede*, quod verum videri poteſt, quia idem verbum, *lede*, ea de re exſtat in *d.* §§ 2. *leg. Philipp. & Friſic.* qui §§ ex *eo* § 47. confecti ſunt. Illa tamen lectio, *en ſchade dede*, etiam defendi poteſt, nam ut apud Latinos *damnum facere* eodem ſenſu, quo *pati*, accipitur, ita & apud Belgas *ſchade doen*. De re ipſa interim conſtat.

## CAPUT XXII.

*De damno navium, unius vel utriuſque culpa dato; & quid damni appellatione veniat?*

CUlpæ vocabulo etiam dolum comprehendimus, nam magis tenetur, qui dolo damnum dedit, quam qui culpa. Hactenus autem diſputavimus de damno abſque culpa dato, ubi vero alterutrius culpa damnum datum eſt, & ea culpa probari poteſt, ad jus Romanum revertimur, ejus nempe ſolius eſſe damnum, cujus culpa datum eſt. Si ergo navis navigans naviganti § 1. *tit.* 5. *leg. Philippi II.* § 1. *lib.* 1. *tit.* 25. *leg. Friſic.* in anchora ſtanti aut portum tenenti § 27. 48. & 71. *leg. Wiſbuyc.* § 48. *leg. Caroli V.* § 3. *tit.* 5. *leg. Philippi II.* § 3. *lib.* 1. *tit.* 25. *leg. Friſ.* damnum culpa dederit, totum damnum fert *d.* §§. Idemque juris eſt, ſi navis culpa fuerit ſoluta, & ſic damnum dederit, tunc enim duntaxat damnum commune eſt, ſi abſque culpa fuerit ſoluta § 2. *tit.* 5. *leg. Philippi II.* & § 2. *lib.* 1. *tit.* 25. *leg. Friſic.*

Quid culpæ nomine veniat, difficile eſt definire, præcipue ea in re valet Judicis arbitrium. Culpa tamen damnum dediſſe videtur, qui, ne impediretur, obſtitit: utputa navis tua juxta meam, quæ fundo inſiſtit, fluitat, & metus eſt, ne meæ impellatur, tu quidem

*lands ſeilende*, *leggende of komende*, & ſic quoque ipſiſſimis verbis § 1. 2. & 3. *tit.* 5. *leg. Philipp. II.* & § 1. 2. & 3. *tit.* 25. *lib.* 1. *leg. Friſic.* quod non aliter intelligeres, certe ego non aliter intelligo, quam de *buyten-en binnenlands-vaarders*, generalis enim eſt oratio, &, ut dixi, generalis in utriſque ratio. Et tamen Advocati & nautæ, qui diſſentiunt, hæc interpretantur, atque ſi ſermo eſſet de ſolis navibus θαλαττοπόροις, forte navigantibus *binnen de eerſte, twede en derde ton*, quod mihi quidem videtur eſſe leges calumniari & verba captare. *Schepen, binnen 's lands ſeilende*, communi uſu loquendi, ſunt *binnenlands-vaarders*, & abſurda eſt alia interpretatio, niſi conſtet, de navibus marinis unice verba fieri.

Accipimus igitur omnem navem, ſive marinam, ſive fluviatilem, ſive in aliquo ſtagno naviget, ſive ſchedia ſit, ut in exercitoria Ulpianus in *l.* 1. § 6. *ff. de exercit. act.* Atque ita etiam olim Cauſſidici Amſterdammenſes reſponderunt 20. Jan. & 23. Febr. 1641. & 17. Apr. 1643. (5) quorum poſtremus ait, ſe XL. annorum experientia compertum habere, Amſterdami, in damno navium, inter θαλασσοπόρους & ποταμοπόρους nunquam fuiſſe diſtinctum. Et de jure quid refert, in mari, flumine, lacu damnum datum ſit, ſi eadem ubique ſit ratio? Addo, quod in § 20. *tit.* 7. *leg. nautic.* Philippus II. ſanciverit, quodcumque ex iis legibus dijudicari nequit, ex jure ſcripto communi eſſe definiendum, abrogatis omnibus *conſuetudinibus* contrariis. Fac igitur, de navibus ποταμοπόροις nihil fuiſſe cautum in illis legibus, tunc utique ad jus civile erit recurrendum, & eo jure etiam ſchaphæ dominus de damno, ſibi dato, ſæpe recte experitur *l.* 29. § 2. *ff. ad leg. Aquil.*

Quum autem plena fide conſtet, eas leges nauticas in navibus marinis, earumque oneribus eſſe ſervandas, quæro, an etiam pertineant ad naves piſcatorias, quæ in mari piſcantur, ut capiant balænas vel haleces, *Groenlands-vaarders* & *Haring-buyſen* vulgo dictas? & quid, inquies, dubitas, quia illæ naves etiam mare frequentant, & quia in § 51. *leg. nautic. Caroli V.* nominatim expreſſum eſt, eas leges etiam ſervarent *de Viſſchers, en hen generende met de Viſſcherye?* dubitandum tamen eſt quod ad naves halecarias, nam in § 22. Edictorum, quæ Carolus V. & Philippus II. de piſcatione halecaria ediderunt 1545. & 4. Aug. 1564. & 9. Mart. 1680. (6) & § 21. Edictorum, quæ Ordines Hollandiæ de eodem argumento ediderunt 20. Mart. 1611. 12. Maj. 1620. & 12. Maj. 1629. (7) conſtitutum eſt, ſi quis *Haring-viſſcher* alteri inſcius ſine dolo malo damnum dediſſet, hac de re Judex loci, unde enavigarant, judicaret *naar diſcretie*, hoc eſt, pro arbitrio & animi ſui ſententia, quod diceres excludere ſemiſſem damni dati, in aliis legibus expreſſum. Sed quod de æſtimatione damni arbitraria ſtatuitur in iis Edictis, aut ſpeciale eſt in piſcatione halecaria, ut multa ſpecialia ibi occurrunt de vetita appellatione, & aliis quam plurimis, aut intelligendum de damno, retibus funibus & aliis inſtrumentis piſcatoriis illato, in quam ſententiam proclivior eſſem, quia de his ſolis fere ſermo eſt in illis Edictis, & quia Carolus V. anno 1541. jam caverat de ejuſmodi damno, & tamen



(5) *Conſil. Holl.* to. 2. *conſil.* 27. *n.* 1. 2. & 3.
(6) *Plac.* I. 2. 5. 1. *Ed. Reg.* 1.
(7) *Plac.* I. 2. 5. 1. *Ed. Ord. Holl.* 1. & 2.

Digitized by Google

in legibus nauticis 1551. piſcatores iis legibus ſubjecerat, quod ad damnum ſcilicet, ut ipſe interpretor, ipſis navibus earumque oneri illatum. Atque ita inter utrumque Edictum bene conveniet. De damno retibus dato etiam eſt *l. 29. § 3. ff. ad leg. Aquil.*

## CAPUT XX.

*Damni præſtatio an ultra navis rerumque pretium porrigi poſſit? & qua proportione damnum utrimque communicandum ſit?*

DAmnum navibus mercibuſque, quæ in iis erant, datum communicari ſi jam noveris, parùm profeciſti, vix enim eſt, ut multo ſis certior, quam dudum. Quid enim? An dicemus, eum, qui ſine culpa ſua damnum dedit, ejus damni partem dimidiam ùtique laturum, atque ita & quandoque ultra navis, quæ damnum dedit, rerumque quæ in ea ſuperſunt, pretium? An vero navem merceſque earum domini recte relinquent & damnum paſſis cedent? Sane leges nauticæ fere ſimpliciter loquuntur, ubi nulla utriuſque culpa eſt, *dat de ſchade by jeder door de helft moet gedragen werden: dat ve ſchade zal weſen half en half*, & quæ ſimiles ſunt formulæ in eandem ſententiam. His autem verbis totius dimidii præſtandi neceſſitas impoſita videri poſſet, idque eam æquitatem habere, ne damnum, quod nulla unius culpa datum eſt, unus magis ferat, quam alter. Poſſet hæc res conſiderari tanquam fatum aliquod, quod utrumque eorum æque deprehenderit, quodque adeo pari auxilio ſit ferendum. Sed tamen juſtius eſt, ne res noſtræ citra culpam noſtram ultra earum pretium nobis noceant, ut ita liceat navem, quæ damnum dedit, & res, quæ ſuperſunt, cedere utilitati eorum, qui damnum paſſi ſunt. Atque ita judicio contradictorio Supremus Senatus judicavit 21. Dec. *1629.* (1) idque non eſt contra, ſed ſecundum jus Romanum in variis articulis, ut in actione de pauperie, in actione noxali, & in damno, ab ædibus ruinoſis dato, antequam caveatur *l. 7. § 1. & 2. l. 8. & l. 9. ff. de damno infect.*

Ex his conſequitur, neque in ſolidum dimidium actionem eſſe dandam contra unum ex pluribus dominis navis, quæ damnum dedit. Plus dico, neque dandam eſſe ad integram partem ejus, ſed duntaxat ad id, quod ejus pars, reliquarum partium contributione quoque computata, debebit, & ita etiam judicio contradictorio Supremus Senatus judicavit d. 21. Dec. *1629.* (2) neque id etiam adverſatur juri Romano, etſi eo jure ex contractu magiſtri quiſque exercitorum teneatur in ſolidum, id enim duntaxat obtinet in negotiis, quibus magiſtrum præpoſuerunt exercitores, ut latius exequutus ſum *lib. 1. quæſt. jur. publ. cap. 19.* certe magiſtri officium non eſt aliorum naves obruere, & nemo ſanus dixerit, huic rei ab exercitoribus fuiſſe præpoſitum.

Sed quia illæ leges Caroli V. & Philippi II. ſimpliciter loquuntur de damno communicando, belle quæri poteſt, Geometrice an Arithmetice id computandum ſit? Quod ſi Geometrice, & mea navis 200. aſſium tuam, quæ erat 100. aſſium, obruerit, ego *66.* aſſes & beſſem contribuam, tu vero tantum 33. & trientem. Quod ſi Arit-

(1) Coren *obſervat.* 40.

(2) Coren *d. loco.*

Arithmetice, ego 50. contribuam & totidem tu, ſed & ita quandoque depreſſæ navis ſemis ſalvam abſumet. Solam tamen rationem Arithmeticam videntur noviſſe in variis judiciis, quæ apud Senatum Supremum acta & edita ſunt, (3) Geometrica ratione ibi plane inaudita, & memini, me Senatore, & de Geometrica proportione perorante, reliquos Senatores 23. Nov. 1720. obſtupuiſſe, atque ſi Jovis ignibus icti eſſent. Et tamen ratio Geometrica videtur eſſe æquior & melior, quia damnum, nulla culpa datum, tanquam fatum, quod utrique evenit, conſiderandum, atque ita paribus auxiliis, prout cujuſque opes ſunt, propulſandum eſt. Qui ergo plus habet, plus periclitetur, qui minus, minus, pro opibus quiſque ſuis; & ita nunquam depreſſæ navis ſemis totam ſalvam abſumet, quanto enim pretioſior eſt depreſſa navis, tanto & plus de ſumma, ex ejus computatione facta, deſumitur. Idque cum maxime conveniens eſt ei, quod dicitur apud Coren *obſerv.* 40. *n.* 26. ideo abſurdiſſimum eſſe, ſi domini ultra navem, quæ ſalva eſt, convenirentur; *om dat zy dan ſomtyts meer zouden moeten uytkeeren, als zy gebaſardeert hadden*, hoc eſt, ſæpe plus tunc contribuendum eſſe, quam periclitari conſtituiſſent.

Secundum quantitatem igitur & navium & rerum, quas periclitati ſunt domini, videtur contribuendum, idque non tantum æquius & melius, ut modo dicebam, ſed & juſtius videtur. Videamus. Ait § *item het gebeurt* 27. *leg. Wisbuyc.* ſi navis altera alteri impacta effecerit, ut in altera dolia vini frangerentur, *die ſchade zullen zy deelen na den pryſe, dat daar wyn in beide ſchepen is*. Ergo qui plus pretii in vino habuit, plus contribuet, ſancit enim, reſarciendum eſſe damnum ſecundum pretium vini, quod uterque in navi habuit, quæ proportio eſt Geometrica. Præterea ait § *item het gevalt* 68. (in aliis Edd. 70.) ſi navis onuſta aliam navem cum onere depreſſerit, ineundam eſſe pretii utriuſque navis, & oneris utriuſque, antequam damnum hoc daretur, rationem, & ex conjuncta utriuſque, navis pecunia navis damnum eſſe reſarciendum, itemque oneris ex utriuſque oneris pretio conjuncto, *pond ponde gelyk*, *mark mark gelyk*, quæ rurſus mera eſt Geometrica computatio; nam ſi ex meorum 200. tuorumque 100. conjuncta ſumma, 100. pro damno dato ſubtrahas, mihi decedunt $66\frac{2}{3}$, tibi vero $33\frac{1}{3}$. Et ſcire deſidero, ſi in jactu, qui caſu fit, ratio Geometrica obſervetur, cur non æque obſervanda ſit in damno navium, quod ſolo caſu accidit, eadem quippe utrobique eſt ratio. In jactu autem, ex ipſis legibus nauticis, proportionem Geometricam obſervamus, *penning pennings-waerde*, ſive *pennings-gelyk*, § 38. *leg. Wisbuyc.* § 6. *tit.* 4. *leg. Philipp. II.* § 6. *tit.* 14. *lib.* 1. *leg. Friſic.*

Rationem tamen Geometricam, quam ex jure Wisbuycenſi attuli, non obſervari, indicant ea, quæ exſtant apud Coren *d. obſerv.* 40. *n.* 29. & 30. & eam rationem nimis ſubtilem eſſe homo Batavus, ſed auris ſat Batavæ, alibi ſcripſit. (4) Sed ut *Ruſtici quæſtiones per medium dividunt*, ex nota Gloſſæ ad *l.* 34. *in fin. ff. de negot. geſt.* nec per



(3) Apud Neoſtadium *deciſ.* 48. & 49. & apud Coren *obſerv.* 40. & 41.

(4) Verwer. *in not. ad d.* § 27. & 68. *leg. Wisbuyc.*

dem cogi nequis, ut navim tuam abducas, ſed humane introductum, pati tenearis, navim tuam a me abduci; quod ſi id non patiaris, de damno, quod tua navis dabit, teneberis § 29. *leg. Wisbuyc.* § 5. *tit.* 5. *leg. Philippi II.* & § 5. *lib.* 1. *tit.* 25. *leg. Friſic.* Sed an in ſolidum actionem dabimus, ut neque navim, quæ ita damnum dedit, cedere & relinquere liceat? Et quidem ſimpliciter loquuntur *d.* §§ at etiam illi, qui loquuntur de dimidio, ubi citra culpam damnum datum eſt, in qua ſpecie tamen cedere & relinquere licet, ut ſupra *cap.* 20. diſputavimus. Sed puto, hic in ſolidum actionem dandam eſſe, æque ac damus ei, quem damni infecti, non cauti, nomine a Prætore in poſſeſſionem miſſum, ædium dominus admittere noluit *l.* 7. *pr.* & *l.* 15. § 36. *ff. de damno infect.*

Si navis ligata fluitare cœperit, & alteri, in anchoris ſtanti, impulſa damnum acceperit, damnum ſuum ipſa fert, etiamſi proclamaverit, ut navis, in anchoris ſtans, funes anchorarum vellet latius extendere, & navis ligata id noluerit, & ſic, tanquam ex § 47. *leg. naut. Caroli V.* reſponſum *Conſil. Holl. tom.* 1. *conſil.* 198. & *Conſil. Holland. Amſterd. tom.* 3. *conſil.* 16. De proclamatione nihil ait *d.* § 47. ſed tamen puto recte reſponſum eſſe, neque enim quiſquam tenetur ipſe navim ſuam abducere, ſed duntaxat pati, ut alius abducat ſecundum *d.* §§ 29. & 5. 5. quos modo laudabam, Neque culpa eſt, funes anchorarum nos latius extendere, cum id vix fiat ſine periculo, ubi iratum mare eſt.

Culpam quoque conſiderandum eſt ejus, qui damnum paſſus eſt, nam ſi noctu ſit obrutus, cum neque ignem haberet, neque clamaret, ipſe ſibi damnum feciſse videtur, ſic ait *l.* 36. ejus Farraginis, quæ titulo *juris nautici Rhodiorum* circumfertur. Quamvis autem auctoritatem juris non habeat illa farrago, ut ſatis videor probaſſe *libro ſingulari ad l.* 9. *ff. de lege Rhod. de jact. cap.* 8. & quamvis jure nautico, quo utimur, nihil præciſe ea de re cautum ſit, magnam tamen rationem habet ea ſententia, & ſecundum hanc, me Senatore, Senatus Supremus 23. Nov. 1720. (1) abſolvit eos, qui navigantes aliam navem navigantem depreſſerant, quia navis depreſſa, ſine accenſo lumine navigaverat. Contra, ſi qui damnum dedit, neque ignem habuerit, neque clamaverit, in ſolidum videtur teneri, atque ita ineptum eſſe Pariſienſe Arreſtum, quod memorat Mornacius ad *l.* 29. § *ſi navis ff. ad leg. Aquil.*

Eſt & culpæ ſpecies anchoram, nullo ſupernatante indicio, notaſſe. Quapropter, ſi eo quis damnum acceperit, tenetur in ſolidum, qui anchoram ſine indicio habuit § 49 *leg. Caroli V.* § 4. *tit.* 5. *leg. Philippi II.* § 4. *lib.* 1. *tit.* 25. *leg. Friſic.* niſi ſine culpa indicium, quod additum fuit, cum anchora ejiceretur, unda abſtulerit, neque adhuc novum indicium addere potuerit, tunc enim damnum commune eſt *d.* §§.

Supereſt alia inſpectio, quid enim ſi utriuſque culpa damnum datum & acceptum ſit? Et cum uterque alterius culpam incuſaret, & utriuſque culpa par eſſe videretur, Curia Hollandiæ damnum commune eſſe cenſuit, & ita quoque, cum provocatum eſſet, Senatus Supremus. (2) Sed magis putarem, utriuſque culpa damno dato, nullam invi-



(1) Exſtat ſententia *inter Acta Senatus*.

(2) Neoſtad. *Supr. Cur. deciſ.* 49.

invicem eſſe actionem, & ſuum quemque damnum ferre oportere. Quemadmodum enim aget, qui ipſe in culpa eſt? Damnum ſentiit, fateor, qui acturus eſt, ſed ſentiit ſua culpa, neque adeo damnum eſſe intelligitur, noviſti quippe regulam juris in *l.* 203. *ff. de reg. jur.* utique non damnum, niſi quod ſibi ipſi fecit, cujus nomine alterum convenire ſatis incivile eſt. Neque proderit, ſi dicas, & adverſarium in culpa eſſe, ut enim agas, jus tuum fortius ſit oportet, & ſic Paulus diſputat, ubi utriuſque turpitudo verſatur, in *l.* 8. *ff. de condict. ob turp. vel injuſt.* exceptionem ille largitur, quia exceptio, quod in pari cauſa ſit, defendit, ſed actionem negat, quia hæc non datur niſi ei, qui jus habet potentius. Qui omne damnum vel plus damni paſſus eſt, nihil repetet ab eo, qui nihil vel minus damni paſſus eſt, quia in pari cauſa melior eſt conditio poſſidentis *l.* 126. § 1. & *l.* 128. *pr. ff. de reg. jur.* parem autem cauſam facit utriuſque culpa, nam ſimulac ea acceſſerit, omnem actionem excludit. Si ædes tuæ meas lapſu oppreſſerint, aut tuas relinquere, aut damnum ſarcire debes, ſi nempe cautionem damni infecti exegerim, ſi vero per negligentiam non exegerim, aliud dicendum *l.* 8. *ff. de damno infect.* ipſe enim in culpa ſum, quod mihi non proſpexerim.

Sed his poſses objicere § 3. *tit.* 5. *leg. Philippi II.* & § 3. *lib.* 1. *tit.* 25. *leg. Friſic.* qui §§ ajunt, ſi navis navigans non naviganti damnum dederit, & damnum dantis nautæ jurent, non culpa fecisſe, commune futurum, niſi, qui damnum paſſus eſt, contrarium probet, & ipſe quoque extra omnem culpam ſit, tunc enim, qui damnum dedit, de toto teneri. Quæ duæ eſſe prioris regulæ exceptiones videri poſſunt. Si non contrarium probetur, regula habet locum, ſed an idem dicemus, ſi ſecunda ceſſet exceptio? Sane id ſequitur, ſi a ſenſu contrario diſputare liceat. Ex JCtorum Romanorum ſcriptis ſæpe ita recte diſputamus, ſed ubi parem prudentiam invenire eſt? In legibus poſterioribus non ſatis tutam eſſe a contrario diſputationem Interpretes obſervarunt ad *l.* 1. *pr. ff. de offic. ejus cui mand. eſt juriſd.* Inter leges, poſterioribus temporibus latas, prudenter ſane conſcriptæ ſunt, quæ nomine Philippi II. Hiſpaniarum Regis, prodierunt, ut puta quæ, ſi verum fama ſuſurrat, ex ſententia Viglii fere conſcriptæ ſunr, ſed cum ne jure quidem Romano ſemper recte argumenteris a contrario, noli id exſpectare a juriſprudentia poſterioris ævi. Κατά τι convenit exceptio in *d.* §§ ut καθόλȣ conveniat, non requiritur. Hæc autem eorum §§ ſententia eſt: cujus culpa damnum datum eſt, de toto tenetur, non vero, ſi & qui paſſus eſt, in culpa ſit. Atque hæc dicendi ratio conſtat, etſi dicamus, damni, utriuſque culpa dati, actionem non eſſe. Quod vero obſcurum eſt in *d.* §§ 3. 3. interpretemur ex § 46. *leg. Caroli V.* & § 1. *tit.* 5. *leg. Philippi II.* & § 1. *lib.* 1. *tit.* 25. *leg. Friſic.* Illi ajunt, tunc demum communicari, *zoo ſy elkanderen aan boort quamen*, *niet mogende* of *niet konnende ontſeilen of ontwyken*, deſiderant igitur, ut uterque ſit extra culpam, quod ſi uterque ſit in culpa, contra videtur dicendum, id eſt, contra neutrum damni actionem eſſe.

Quid damni appellatione contineatur, difficile eſt definire. Puto autem generaliter eſſe dicendum, id omne contineri, quod cauſa, de qua agitur, ei, de quo agitur, abeſt. Sed quum navis, quæ ab alia damnum acceperat, ideo

Claſ-

Digitized by Google

Claſſem ſequi non poterat, & intra XXIV. horas a Prædatoribus Duynkerkenſibus capta eſſet relatum eſt, (3) Senatum Supremum ult. Jul. 1633. judicaſſe, damni actionem non eſſe, niſi quanti deterior eſſet facta navis ipſo appulſu: quod alii ſunt, qui probant argumento *l.* 21. § 5. *ff. de act. emt.* (4) Sed neſcio, an utique probari debeat, & an non potius de tota nave directa actio ſit, quippe non modo occaſione, ſed & ex cauſa impulſus perdita, quamvis non in continenti, & ſic, in ſpecie non abſimili, Ulpianus cenſet in *l.* 7. § 7. *ff. ad leg Aquil.* totam enim navem perdere eſt ita corrumpere, ut in mari, prædatoribus infeſto, hoſtibus ſola exponatur, atque ita capiatur & præda fiat, prædatoribus autem infeſtum fuiſſe mare etiam electa Claſſis tutela palam arguit. Plane quemadmodum diceremus de tota navi teneri, qui, cum naufragium timeretur, clavum abſtulit, ac ita navis periit *l.* 3. § 8. *ff. de incend. ruin. naufr.*

## CAPUT XXIII.

*An actio de damno, culpa dato, etiam competat adverſus exercitores navis, & an in ſolidum?*

DIgnum eſt hanc quæſtionem excutere, nam quotidiana eſt, ſed neſcio, an recte excuſſa. Id quidem manifeſtum eſt, actionem de damno, culpa Magiſtri dato, contra ipſum Magiſtrum in ſolidum competere, ſed an & contra exercitores dabimus? & quia Magiſtri fere non habent, unde ſolvant, ſæpe ea quæſtio incidit. Si farraginem *legum Rhodiarum* ſequamur, ex ejus *l.* 36. ea diſces de damno navium, quæ, ſi ſcias, mox ſunt dediſcenda, ſed quia illa farrago nulla auctoritate juris cenſetur, tuto eam tranſmittimus. Ego vero, quicquid alii dicant, non auſim adfirmare, ſi dolo vel culpa magiſtri damnum datum ſit, id ab exercitore eſſe reſarciendum. Repetenda in hanc rem ſunt decreta juris, quæ prolixe exequutus ſum *lib.* 1. *quæſt. jur. publ. cap.* 19. & ex iis conſtabit, ex facto quidem magiſtri teneri exercitorem, ſed non ex alio facto, quam cui præpoſitus eſt, ut variis exemplis id illuſtrat Ulpianus *l.* 1. § 12. *ff. de exercit. act.* Omnis præpoſitio eſt ex mandato, ſive expreſſo, ſive tacito, & ſi quid delinquat magiſter, dum id mandatum exſequitur, etiam exercitor tenetur: Ei autem mandatum non eſt aliorum naves dolo vel culpa obruere, quod ſi fecerit, ipſe damnum, quod dedit, luat, non exercitor.

Scio ex § 11. *tit.* 4. *leg. Philippi II.* & ex § 11. *lib.* 1. *tit.* 24. *legum Friſic.* Si magiſter naviget præter majoris partis nautarum ſententiam, & damnum ſit datum, non tantum magiſtrum teneri, ſed & in ſubſidium quoque exercitores in ſolidum, *voor hem*, ajunt *d.* §§, ut nempe eodem modo teneantur, atque ipſe magiſter, ſed animadverte, quibus teneantur, rerum ſcilicet, quæ vehebantur, dominis; & cur iis? quia cum iis contractum eſt. Sed quomodo id porriges ad eos, quibuſcum nihil contractum eſt? Sui loco vectoribus exercitor, qui locationem conductionem recte probe impleat, ſubſtituit magiſtrum, ſui loco cauponem dominus cauponæ, ſui loco ſtabularium dominus ſtabuli. Si quid nautæ, caupones, ſtabularii cum aliis contrahant, contrahunt ex mandato dominorum, & rationis, quin & juris manifeſti eſt, ut ex eorum actis & geſtis etiam domini teneantur. Atque ita quoque eſt in exercitoria actione, quæ non alia ratione datur contra exercitorem na-

Qq 2

(3) Van Leeuwen *R.H.R. lib.* 4. *t.* 39. § 7.

(4) Ibidem *d. loc.*

navis, quam quod ex ejus mandato, ſaltem tacito, contractum eſt cum magiſtro de rebus, ad officium ejus pertinentibus. Sed nullum ejuſmodi mandatum, ſive expreſſum, ſive tacitum, nullus contractus, ſive verus, ſive quaſi, interceſſit, ſi magiſter obviam forte Titii navem dolo vel culpa corrumpat vel perdat. Noli objicere, damno nulla culpa dato, de damni tamen dimidio ad uſque navis pretium adverſus exercitorem agi, nam, ut ſupra dixi, jure ſingulari receptum eſt, ut damnum, nullius culpa datum, tanquam fatum, utriuſque commune æſtimetur, cetera juri communi relicta ſunt.

Sane in § 21. Edictorum, quæ Carolus V. & Philippus II. de piſcatione halecaria ediderunt 1545. & 4. Aug. 1564. & 8. Mart. 1580. (1) & Hollandiæ Ordines 19. Apr. 1597. (2) conſtitutum eſt, *die ſyn medeviſſcher wetens en willens beſchadigt, zal de ſchade beteren, zoo verre zyn goed ſtrekt, en 't ſurplus te verhalen aan de Reeders van de Schepen, daar by by beſchadigt is, en de Stuurman zal boven dien verbeuren 60. guldens, en gepunieert werden ter arbitrage van de Wet*. Sed ut multa ſpecialia in illis edictis continentur circa eos, qui haleces piſcantur, ut ſupra obſervavi *ad finem cap.* 19. ita verius eſt, illum § 21. duntaxat eſſe intelligendum de damno piſcatorio, de quo agitur in §§ *ibidem præcedentibus*, quibuſque certa quædam formula præſcribitur iis, qui ſimul uno loco piſcantur, qua formula eorum officium in eo ſocietatis genere continetur circa ſua & aliorum retia, & quæ plura ſunt ejus generis. Sed neque de damno actio ex *d.* § 21. in ſolidum datur adverſus exercitores, quemadmodum utique daretur, ſi ex præpoſitione originem duceret, ut diſputavi, *d. lib.* 1. *quæſt. jur. publ. cap.* 19. ſed ad inſtar de pauperie duntaxat ad uſque navis rerumque in ea pretium, *d.* enim § 21. ita auctus eſt in § 20. Edictorum, quæ Ordines Hollandiæ ea de re ediderunt 20. Mart. 1611. 12. Maj. 1620. & 12. Maj. 1629. (3) *te verhalen aan de Reeders van de Schepen, daar by by beſchadigt is*, TOT DE WEERDE VAN DE SCHEPEN, *en ingelade goederen toe*. Ita recte editum eſt Amſterdami anno 1645. (4) & ſæpe alias, non recte editum in vulgatis libris Edictorum, omiſſa fere una linea. Igitur, ſi me audias, contractus, aut inſtar contractus; lex aut conſuetudo fit oportet, antequam ex magiſtri dolo vel culpa hic ullatenus teneantur exercitores.

Addo nunc rem, quæ huc pertinet, a Supremo Senatu Hollandiæ, me Præſide, haud ita pridem judicatam. Quum navis, mercibus onuſta, Burdegala Rotterdamum navigaret, & ſub veſperam perveniſſet prope Goredam (*Goeree*) navarchus portum illum ſubire conatus eſt, ſed navis, magna vi ventorum in littus ejecta, ibi ſubſtitit. Quod cum intellexiſſent domini mercium, merces ſuas, in minores naviculas tranſlatas, Rotterdamum vehunt, ſed partim madidas; partim corruptas. Ipſa navis, magnis ſumtibus, e littore extrahitur, & tandem Rotterdamum deducitur. Inter dominos mercium & exercitorem navis, ex compromiſſo, deinde litigatur apud Senatum Supremum. Domini mercium in Conventione repetebant eam pecuniæ ſummam, quam impenderant in merces ſer-

(1) *Plac.I.* 2.5.1. *Ed. Reg.*1.
(2) *Plac.I.* §. 2, 5. 1. *Ed. Holl.*1.
(3) *Plac.* I. 2. 5. 1. *Ed. Holl.*2.
(4) *Plac. van Holland.* p.366.

ſervandas, & minoribus naviculis Rotterdamum tranſvehendas, & porro exigebant aliam pecuniæ ſummam pro madidis ac corruptis mercibus, ita tamen ad hæc contendebant, ut exercitor ultra navis pretium non teneretur. Exercitor in Reconventione etiam quædam petiit, ſed cum hæc penderent a jure vel injuria Conventionis, nolim commemorare. Duplex quæſtio oborta eſt, altera facti, altera juris. Facti, an qua culpa magiſtri hic interceſſerit, altera juris, an exercitoris eſſet, eam luere. Domini mercium adfirmabant, ſola culpa navarchi id naufragium eveniſſe, multis nautarum teſtimoniis probantes, navarchum non debuiſſe ſub veſperam portum Goredanum ſubire ſine ductore (*ſonder Loots*) potuiſſe & debuiſſe ad diem ſequentem hærere in mari aperto, idque ventum, qui tunc flabat, ſatis permiſiſſe. Deinde, ſi vel portus fuiſſet ſubeundus, & navarchus, ſine ductore, brevia noſſet, oportuiſſe, ut navarchus in parato haberet duas anchoras & duos anchorarum funes, quibus projectis a naufragio ſervaſſet navem, neutrum feciſſe navarchum, atque ita peccaſſe commiſſione & omiſſione. Addebant, ex culpa & imperitia navarchi teneri exercitorem, idque variis legibus perſcriptum eſſe ſub *titulo*, *Nautæ*, *Caupones*, *Stabularii*, & ſub *titulo*, *de exercitoria actione*, & ſic de jure Hollandico ſcripſiſſe Grotium *introduct. ad juriſprud. Holland. lib.* 3. *cap.* 1. § *reeders* 32. idque convenire legibus nauticis, Philippi II. ult. Oct. 1563. *titulo*, *van Schipbrekinge* § 11. & ſecundum hæc omnes fere Senatores ſententiam dicebant.

Unus erat, qui diſſentiebat, & naufragium caſui potius, quam culpæ, adſcribebat, quia nautæ, qui in nave fuerant, una voce teſtabantur, cum eſſent prope Goredam, tantam venti vim fuiſſe, & mare adeo concitatum, ut portum ſubire coacti fuerint, niſi ſe præſenti periculo expoſuiſſent, tentaſſe, ut funes anchorarum præpararent, ſed undas, quæ continuo undas ſuperveniebant, operuiſſe ſuperiorem navis partem, ſic ut funes expedire non potuerint, nautas, qui in continenti ſunt, ut fuerant omnes teſtes; non ſatis tuto judicare, quid nautæ, tanta tempeſtate obruti, poſſint vel non poſſint facere, pendere id e factis, quæ illi ſæpe ignorant, præſumendum eſſe, niſi evidenter contrarium probetur, nautas, in mari hærentes, artis nauticæ fuiſſe peritos, & pro vita boniſque ſuis, ut oportet, excubaſſe. Ad hæc ille unus dubitabat, ſi vel culpa navarchi interveniſſet, an & ex ea teneretur exercitor? putabat ille, quod jure Romano cautum eſt de Nautis, Cauponibus, Stabulariis, & de exercitoribus, exercitoria conveniendis, habere rationem juris & publicæ utilitatis, ſed eſſe reſtringendum ad ſpecies, ibi traditas, neque adeo porrigendum ad quæſtionem, ab his alienam, nec ſemper verum eſſe, quod vulgo jactatur, quaſi delictum videri, quis utatur hominibus improbis, imperitis, ineptis, negligentibus, neque enim vel jure Romano vel Patrio id obtinere, niſi ubi lege ſpeciali id expreſſum eſt; quin in *l.* 52. § 2. *ff. ad leg. Aquil.* & in *l.* 1. § 4. *ff. ſi quadrup. pauper. fec. dic.* diſtingui inter culpam mulæ & mulionis, ut, ſi culpa mulionis damnum datum ſit, ſolus mulio, non dominus mulæ id reſarciat. Et, ſi culpa nautarum damnum datum ſit, contra nautas experiri jubet *l.* 29. § 2. *ff. ad leg. Aquil.* & inter actionem, qua tenetur ipſe dominus, & qua tenetur ipſe nauta, aperte diſtinguit, *d. l.* 29. § 2. & 4. Grotius quidem, quod ad jus Hol-

Hollandicum, contradicit, ſed ejus auctoritas abſque auctoritate juris apud omnes non peræque valet: nam quod cavetur *d.* § 11. *leg. Philippi II.* non eſt, inquiebat ille, niſi de uno & ſingulari caſu, qui ibi prolixius enarratur, & nunc in deſuetudinem abiit. Imo & eo ipſo caſu exercitor non tenetur niſi actione ſubſidiaria, ſi nauta ſolvendo non ſit, hic autem ſtatim agi adverſus ipſum exercitorem. Addebat quoque ille unus, ſe neſcire, an ex rebus judicatis, ſæpe ea de re actis, evinci poſſet, cum effectu contra exercitorem fuiſſe actum ex dolo, culpa vel imperitia navarchi, ſi nempe exercitor in eligendo navarcho culpam non commiſerit. Contra Aſſecuratores ſæpiſſime fuit actum & judicatum, ſi quod damni acciderit ex dolo vel culpa magiſtri, ſed non alia cauſa, quam quod formulis aſſecurationum palam contineatur, aſſecuratorem quoque teneri ex dolo vel culpa navarchi & nautarum. His rationibus motus ille unus exiſtimabat, nullam hic fuiſse magiſtri culpam, ſed meram θεῦ βίαν, & ſi qua fuiſſet, ex ea non teneri ipſum exercitorem, verum contraria ſententia obtinuit 23. Dec. 1733. (5)

Liceat his omnibus hanc ἐπίκρισιν addere, non de quæſtione facti, quæ Senatum occupavit, ſed de quæſtione juris. Si nempe in hac ſpecie, ubi domini mercium contra exercitorem litigarunt, recte diſputaverit ille unus, multo magis vera eſſe, quæ præmiſi, nullam contra exercitorem actionem eſſe, ſi navarchus aliorum, quibuſcum nihil contractum eſt, naves corrumpat vel perdat, quin, ſi non recte diſputaverit, nihilominus eam, quam præmiſi, ſententiam ſubſiſtere, ubi nullus eſt contractus, vel verus vel quaſi. Sin autem prævaleant aliorum Senatorum rationes, ex his danda fuiſſet actio contra exercitorem in ſolidum, certe ſubſidiaria, ſi ſequamur *d.* § 11. ſed in ſolidum dari non potuit ex forma libelli, ſupra memorati, alioquin non ambigo, quin in ſolidum dediſſent Senatores.

## CAPUT XXIV.

*De jactu & reliquo damno nautico.*

Generaliter placere poteſt, damnum pro utilitate communi factum, commune eſſe, utque in variis ſpeciebus id obtinere aliunde conſtat, ſic ex lege Rhodia, cum maxime obtinet in jactu. Quæ jure Romano de jactu cauta ſunt, hic non repeto, ut neque, quæ alius (1) ſpeciali libello ea de re commentatus eſt ex jure Belgico. Nonnulla tantum delibabimus, quæ magis ex uſu, & minus forte diſcuſſa ſunt, quæque mihi, quam aliis veriora videntur.

*Avariæ* vox in hoc argumento ubique Gentium eſt frequentata, ſcribitur autem *avaria* & *havaria*, ſine vitio Zelandiſmi, ſcribitur & *averia* & *averagia* in eundem ſenſum. Avaria, de qua hic agimus, eſt damnum nauticum, pro ſalute communi tam navis, quam oneris recte factum, ſumitur & pro contributione ad id damnum reſarciendum, quin & pro quolibet damno nautico. Sunt & aliæ ejus vocis ſignificationes, quas hic non deſcribo. Origo fere ignota eſt, communi fato earum vocum, quæ ſequiori ævo natæ ſunt, & quarum ſignificationes tam late patent. Vul-

(5) *Obſervat. Tumult. tom.* 12. *n.* 2808.

(1) Quintin Weitſen *van het regt der Nederlandſche Avaryen.*

Vulgo deducitur ab *ά* privato & *βάρος*, *onus*. Alii malunt ab *ά* & *βάρις* navis. Alii Hebraicam, alii Perſicam, alii Cymbricam originem præferunt, quæ & ſimul alia in hanc rem deliria congeſſit M. de Vicq ad Weitſen *de avariis* § 2. Rurſus alius, (2) iis omnibus contemtis, per abſurdas ambages derivat ab *haven*, vel *havre*, quia contribuunt illi, quorum bona in portum venerunt, iis, quorum bona jacta ſunt. Quam etymologiam nonnulli (3) impenſe laudant. Alius (4) itidem ab *haven* deducit, ſed quia in portu fit contributio. Quod ſatis conveniret, ſi *havaria* accipiatur pro vectigali, ut ſemel atque iterum accipitur; ſic enim idem eſſet, quod latine *portorium* dicimus, ſed vulgatæ ejus verbi ſignificationes neque huic, neque aliis etymologiis ſatis conveniunt. Si ludere liceat, quidni & nos laudamus? *Averium* & *Averia*, ut Du Cange in *Gloſſario* obſervavit, verbum eſt infimæ Latinitatis, & ſignificat *bona*, unde Itali & Hiſpani *avere*, *havere*, & *haver*, itidem pro *bonis*, eſtque ea vox forte uſu tranſlata ad bona, quæ conferunt. Et quid ſi derivemus ab Hiſpanico *aver*, quod venit a Latino *habere*; *habere* autem, præſertim temporibus collapſæ Latinitatis, accipitur pro *debere*, ut *averiæ* vel *avariæ* nomine intelligatur omne, quod conferri debet. Sed hæc reliquis, quæ dixi, vix certiora ſunt. Quia autem *averagia* apud Scriptores ſequioris ævi accipitur pro detrimento, quod in vectura mercibus accidit, ut Spelmanus in *Archæologo* notavit & probavit, mihi pluſquam veriſimile eſt, inde natum & contractum eſſe vocabulum *averiæ* vel *avariæ*, & in eo acquieſcimus, donec quis meliora adferat.

Ad res ipſas tranſeamus. Potiſſima autem avariæ ſpecies eſt jactus, qui, ut recte fiat, deſideratur eorum, quorum bona in navi ſunt, conſenſus § 20. 38. & 39. *leg. Wisbuyc.* § 4. *tit.* 4. *leg. Philippi II.* § 4. *lib.* 1. *tit.* 24. *leg. Friſic.* Quod ſi illi non adſint, vel diſſentiant, jactus nihilominus fieri poteſt, ſi tertia pars epibatarum (*van zyne geſellen*) juret, neceſſe fuiſſe *d.* § 20. quod etiam velle videtur § 39. *leg. Wisbuyc.* ubi periculi cauſa navis exarmata eſt, qui ait diſſentientibus mercium dominis, ad jactum probandum ſufficere, ſi magiſter navis juret *met ſyn derde*, ſed § 38. earundem *legum*, bonis jactis contra dominorum ſententiam, ait ſufficere, ſi de neceſſitate jurent *twee of drie goede knapen*, qui adfuerunt. Omnino autem ſervandus eſt *d.* § 4. *tit.* 4. *leg. Philippi II.* qui palam definit, jactum modo recte fieri ex plurium epibatarum conſenſu. Ceterum ſi, qui jactum fieri noluit, probet, juſtum metum non fuiſſe, jacientium damno duntaxat jactum eſſe, non eſt, ut dubitemus. Ubi autem jactum ſit, in mari vel fluvio, & ex qua navi, marina vel fluviatili, non magis diſtinguimus, quam de reliquo damno nautico, de quo diximus ſupra *cap.* 19. & relatum eſt, (5) in judiciis quoque non diſtingui.

Contribuitur etiam, arbore aliiſve navis inſtrumentis, periculi removendi cauſa, dejectis *l.* 3. *l.* 5. § 1. *ff. de leg. Rhod. de jact.* non ſi exorta tempeſtas ea dejiciat, vel ipſam navem perdat *l.* 2. § 1. *l.* 5.

---

(2) M. Z. Boxkornius *in epiſtola* ad Arnoldum Vinnium 1. *Apr.* 1647. ante Peckium *ad rem nauticam*, a Vinnio editum.

(3) Vinnius ad Peckium *in l.* 1. *ff. de leg. Rhod.* & Verwer Weytſen *de avariis* § 1.

(4) Huber. prælect. ad *tit. ff. de leg. Rhod.* § 3.

(5) *Conſil. Holl. tom.* 2. *conſ.* 65.

*l.* 5. *pr.* & *l.* 6. *ff. eod.* rationem differentiæ habes in *d. leg.* idem cautum eſt § 12. 21. & 39. *leg. Wisbuyc.* & § 4. *tit*4. *legum Philippi II.* & § 4 *lib.*1. *tit.* 24. *leg. Friſic.* & in his omnibus eadem deſiderantur, quæ de bonis mox dicebam. Anchora, funibus reſectis, amiſſa, ut cum tempeſtas eſſet, ſervaretur navis, bona nihil contribuere, Delegatos rerum maritimarum judices, & Scabinos Amſterdammenſes 16. Nov.1661. cenſuiſſe relatum eſt, (6) quia, ajunt, non voluntarie jactum eſt. Addunt & ob hanc cauſam, navi ſtudio in litus directa, nihil merces, ex navi ita littori inſidente exoneratas, contribuere, etiam ideo, quia nihil contribuitur, niſi ſalva nave *l.* 4. *in fine pr. ff. de leg. Rhod. de jact.* Parum acute, nam ſemper res aliter ſalva eſſe nequit, periculo coacti jacimus, neque aliter navis ſalva deſideratur, jactis mercibus, quam ut ita ſervata nave etiam merces in ea ſalvæ ſint; merces enim ſalvæ, damnumque ob eam rem factum, contributionem inducunt. Aliud eſt, ſi ſola tempeſtas navem littori impellat, & ibi frangat, vel armamenta navis, arborem, funes, anchoras dejiciat, tunc enim navita ſimilis videri poteſt fabro, qui, dum officio ſuo fungitur, incudem vel malleum fregit *d. l.* 2. § 1. *ff. de leg. Rhod. de jact.* & ſic palam definit § 8. *in fin. tit.* 4. *leg. Philippi II.* & § 8. *in fin. lib.* 1. *tit.* 25. *leg. Friſic.* aliud eſt, ſi ex plurium epibatarum conſilio, ut vita, ut merces ſalvæ ſint, navis in littus dirigatur, vel ex eorum conſilio arbor dejiciatur, anchoræ & funes reſecentur, quo vitæ & mercibus conſulatur. Unde rectius alii, (7) malo exciſo, anchoris funibuſque reſectis, ut a tempeſtate navis merceſque ſalvæ eſſent, contributioni locum eſſe reſpondent. Et ſane tam de navi, data opera in littus directa, quam de inſtrumentis, periculi cauſa dejectis, aperte ita ſancitum eſt *d.* § 4. *tit.* 14. *leg. Philippi II.* & *d.* § 4. *lib.* 1. *tit.* 25. *legum Friſic.* & de inſtrumentis eadem ſententia eſt *d.* §§ 12. 21. & 39. *legum Wisbuyc.*

Unde quæſitum eſt, quid juris, ſi, cum navis tempeſtate jactata, hæreret in vado, Magiſter merces exoneraverit ſalvas, & navis periiſſet. Sunt qui volunt, (8) mercium dominos contributuros, quaſi ob merces ſervatas navis periiſſet. Puto perperam, nihil enim hic damni factum, ut merces ſervarentur, quæ ſola ratio contributionis eſt, ſed in vado, dum navis exoneratur, periit, nihil ergo contribuetur *l.* 2. § 1. *l.* 4. *l.* 5. *l.* 6. & *l.* 7. *ff. de leg. Rhod. de jact.* Ceterum, quamvis navis perierit, Magiſtro tamen mercedes debentur, ſi aliis navibus vel naviculis merces ſuo ſumtu ad dominos pertulerit § 3. *tit.* 4. *leg. Philippi II.* & ſic recte reſponſum eſt, (9) & a Senatu Supremo, me præſente, judicatum 16.Febr.1707. (10) contra Mercatores quoſdam Amſterdammenſes, qui mercedes ſe debere negabant, utique ab his detrahenda eſſe ſervaticia, quæ impenderant ad merces conſervandas, omni ope contendebant, ſed cum nulla argueretur Magiſtri culpa, Judices delegati ad res maritimas, 21. Febr. 1686. ſervaticia, a dominis erogata, non eſſe detrahenda judicarunt, contra vero Scabini Amſterdammenſes 27. Nov. 1687. Curia ex appellatione 29. Apr. 1698.

(6) *Conſil. Belg. tom.* 1. *conſ.* 286. p. 662.
(7) *Conſ. Belg. tom.* 3. *conſil.* 155.
(8) *Conſil. Holl. tom.*2. *conſil.*153. *q.*1.
(9) *Conſil. Holl. tom.*2. *conſil.*153. *q.*2.
(10) *Obſerv. Tum. tom.*1. *n.*255.

Digitized by Google

1698. Senatus, eo, quo, dixi, die, Delegatorum ſententiam probarunt, quia ſervaticia impenſa erant ad ipſas merces conſervandas, nec ad nautam pertinent, non magis, quam corruptio mercium, quæ ſine culpa nautæ accidit.

Si res in ſchapham ex neceſſitate translatæ, cum nempe aliter navis portum intrare non poſſet, perierint, negat § 50. *leg. Caroli V.* navitam, ſi extra culpam ſit, teneri. Sed an contribuetur? & contribuendum ait *l. 4. pr. ff. de leg. Rhod. de jact.* quod ſequimur. Sed an navis quoque contribuet? Video eſſe, qui non dubitant. (11) Neque ego dubitarem, ſi hoc pro ſalute navis factum eſſe dicamus. Nihil definit *d. l. 4. pr.* Ubi ad hunc caſum deveniunt Interpretes, (12) diligentes ſunt, ut te doceant, quid rei ſit ſcapha, adductis etiam iis, quæ ante ſeculum, & quod excurrit, perſcripta erant. Proferunt & Harmenopulum Προχείρου *lib. 2. tit. 10. § 9.* cui ſcapha dicitur βάλκα & κυντπλὰς. Quamvis autem βάλκα conſtanter ſcribatur, & hanc vocem etiam retineant, qui Gloſſas & Nomenclaturas ediderunt, quique Harmenopulo interpretando operam dederunt, magis tamen mihi placeret, ſi pro βάλκα reſcriberemus βάρκα, nam circa ea tempora *barcæ* vox in uſu fuit, & ſecundum Iſidorum *lib. 19. origin. cap. 1. barca eſt, quæ cuncta navis commercia ad litus portat*. Sequens vox Κυντπλὰς originem dedit Venetorum *Gondolis*, ad eas certe jam retulit Cujacius ad Pauli *ſentent. lib. 2. tit. 7. § 4.* & refert quoque Du Cange in *Gondola*. Venetorum Gondolæ jam olim celebratæ fuerunt, & inde Photius Venetos appellat κονδος-όλας. Neſcio, cur id epitheton non probaverit, Iſaacus Voſſius *de trirem. & liburnic. conſtruct. pag. 126. & 127.* Quamvis enim olim & majoribus navigiis uſi fuerint Veneti, & adhuc utantur, non abſurde tamen κονδος-όλων epitheton iis convenit, non ideo, quod ſolis Gondolis navigent, ſed quod præ reliquis gentibus plus gondolis utantur. Romani etiam aliis veſtibus utebantur, quam Toga, neque ideo tamen alii Romanos male dixerunt *gentem togatam*. Credo Voſſium magis voluiſſe locum, vulgo non notum, proferre, quam Photium reprehendere.

Sunt nonnullæ ſpecies, de quibus non ſatis conſtat, an, ſi incidant, contributioni locus ſit. Ita quæritur, ſi qua navis, ob reverentiam, aliæ non præſtitam, hoſtiliter excepta, patiatur damnum, an id damnum commune ſit? Sunt qui ajunt, ego negandum cenſeo, niſi lex ſit, quæ apluſtria & vela aliorum Principum navibus ſubmittere prohibeat, ſed nolim hic repetere, quæ ea de re ſcripſi *quæſt. jur. publ. lib. 2. cap. 21. vſ. hac occaſione*, & *vſ. non igitur*. Rurſus quæritur, an contributioni locus ſit, ſi quid jactum vel dejectum ſit, quod culpa nautæ male onerata eſſet navis? & ajunt § 8. *tit. 4. leg. Philippi II.* & § 8. *lib. 1. tit. 24. leg. Friſic.* ſolius nautæ damno id futurum, *en niet gebragt werden in eenige avaria*. Quod ita intelligerem, ut tunc demum locum haberet, ubi jactarum rerum dominus a nauta jacturam conſequi poſſet, alioquin ſi recte arbitror, ab omnibus contribuendum eſt. Ut ſolus nauta culpam ſuam præſtet, rationem habet, ſed ſi minus ſit idoneus, quia pro ſalute communi jactum eſt, jactus ratio contributionem deſiderat. Inter Magiſtrum idoneum vel minus



(11) Weytſen *de avariis § voorts zoo js de vrage* 30.

(12) Peckius *ad rem nauticam in d. l. 4. pr.* & Vinnius ad Peckium *d. loc. lit. R.*

idoneum non diſtinguunt *d.* §§ 8. 8. ut nec diſtinguit Taco van Glins ad *d.* § 8. *legum Philippi*, ſed, conſulta ratione, ut dixi, diſtinguendum videtur.

Si navis a piratis redemta ſit, redemtionis pretium eſſe contribuendum conſtat ex *l.2.* § 3. *ff. ad leg.Rhod. de jact.* nam pro ſalute navis & mercium fit redemtio, quod ad inſtar jactus conſiderandum eſt. Nullo autem modo id porrigendum eſt ultra navium & mercium, de quibus agitur, dominos. Cum anno 1663. Legatus Ordinum Generalium navem quandam redemiſſet, Ordines 1. Dec. ejuſdem anni decreverunt, (13) ea redemtionis ſumma ex novo tributo, omnibus, qui in Turcia negotiantur, imponendo redigeretur. Quod neſcio, an defendi poſſit, niſi injurioſa utilitate, neque enim ea navis redemta erat, ut ceteris ibi negotiari liceret, ſed avertendi majoris damni gratia. Et magis forte injurioſum id decretum, quia ea navis ob delictum fuerat publicata. (14)

Contribuunt autem omnes, quorum res ex periculo, juſta ratione jactus, ſervatæ ſunt, etiam navis & res nautæ § 12. 20. 21. & 39. *legum Wisbuyc.* In § 6. *tit.4. legum Philippi II.* & *in* § 6. *lib.* 1. *tit.* 24. *legum Friſ.* optio datur Mercatori, velitne contribuere navem, an integrum naulum, navitæ promiſſum. In *d.* § 20. *legum Wisbuyc.* nautis, ſi ſtrenue operam poſuerint, & officio ſuo functi ſint, datur unum dolium immune (*een vat vry*) quod accipitur de nautarum quaſi peculio, quod per conniventiam habent immune (15) In § 30. *vſ. item, leg. Wisbuyc.* cavetur, eandem immunitatem habiturum Mercatorem, quam habet nauta.

Pecunia quoque quin contribuat, dubium non eſt *l.* 2. § 2. *ff. de leg. Rhod. de jact.* § 18. *vſ.* 1. *item waar.* & *duobus ſeqq. legum Wisbuyc.* Olim aliud his juris fuiſſe traditum eſt, & rationes, quæ in utramque partem adferuntur, recenſuit Weitſen, (16) ſed longe potiores ſunt, quæ pro contributione pecuniæ militant. (17) Sed non eſt diſputandum, ubi expreſſa eſt juris auctoritas, ut nunc eſt in § 7. *tit.* 4. *legum Philippi II.* &, quod ad Friſios, § 7. *lib.* 1. *tit.*24. *legum Friſ.* excipiunt tamen *d.* §§ 7. 7. eam pecuniam, quam quis in veſtimentis ſuis habere ſolitus eſt. Unde etiam contribuunt lapides, & ornamenta aurea ſive argentea, etſi ea geſtare ſolitus ſit nauta.

Cum jus Romanum definiat, & uſu ſervetur, bona ſalva æſtimari, quanti venire poſſunt, cur ex § 38. *legum Wisbuyc.* duntaxat ſemis pecuniæ numeratæ contribuat, non ſatis animadverto, neque etiam, cur ex *d.* §§ 7. 7. pecunia duntaxat contribuat *naar ſyn inwendige of intrinſique valeur*, qui vulgo opponitur valori publico, & ſic etiam *d.* § 7. explicari ſolet. (18) Sed cur non valore publico, tanti enim eſt, quanti Princeps eſſe voluit, niſi eum § 7. referas ad numiſmata, & arcendum ab iis pretium affectionis, ut tentabam *cap.*21. *ſupra vſ. quod ſi*. Quo ipſo verſiculo prolixe diſputavi, quemadmodum bona, tam perdita, quam ſalva ſint æſtimanda. Quæ omnia hic repe-

(13) Aitzema *lib.* 43. p.855--857.
(14) *Hollandſche Mercurius* 1663. p.75. & *ſeqq.*
(15) M. de Vicq ad Weitſen *de avariis* § 27.
(16) *Van avarien* § 23.24.25. & 26.
(17) de Vicq ad Weitſen § 13. p.39. 40. 41. & 42.
(18) Glins *ad d.* § 7. & de Vicq ad Weitſen § 13. p.42.

repetita ſunto, quia nihil intereſt, in æſtimatione ineunda, an colliſione navium, an jactu damnum fuerit datum & acceptum.

Ad contributionem bonorum magiſtro datur retentio *l. 2. pr. ff. de leg. Rhod. de jact.* § 21. *legum Wisbuyc.* ſed de actione diſputant. Locati conducti proponitur in *d. l. 2. pr.* & ſi ita diſtinguas, ut ibi diſtinctum eſt, non eſt, ut eam actionem longius petitam arguamus. Quin & alii actioni poſſet eſſe locus, nam naſcitur, quæ ex jactu fit contributio, vel ex ſocietate, inita de ſalute rerum quarundam jactu redimenda, vel ex ſpeciali conſenſu, vel ex auctoritate juris. Sunt, (*19*) qui inter ſocietatem & jus contributionis quandam ſimilitudinem eſſe ajunt, quod alius (20) putat inſubtile eſſe, quia ſocietas non eſt niſi lucri. Perperam, omnis rei honeſtæ ſocietas eſt, imo & minus damnum facere lucri ſpecies eſt. Atque etiam pro ſocio agi poterit, ubi revera ſocietas eſt, ſive ubi eorum, contra quos agitur, conſenſu jactus factus eſt, aut ubi jactum recte eſſe factum jam judicatum eſt, ſi non eſſet, præpoſtere ageres, perinde ac ſi emti judicio Titium velles cogere, ut viam ad ſepulcrum venderet, neque tamen dubitares, puto, poſtquam Judex Titium, viam venderet tanti, damnaſſet, quin emtio eſſet, & tu recte emti ageres. Sunt, (21) qui & mandati & negotiorum geſtorum recte agi poſſe exiſtimant. Sane fieri poteſt, ut recte mandati agatur, ſi ejus, contra quem agitur, conſenſu, atque ita mandato, jactum ſit, at negotiorum geſtorum vix putem, qui enim ſuum æque ac alterius negotium gerit, vix eſt, ut geſſiſſe videri poſſit. Sed quid de nomine actionis laboramus, cum & contributoria ex lege Rhodia dari poſſet? utique hodie, cum omnes actiones ſint ad inſtar præſcriptis verbis.

Hactenus de Avaria, quam *extraordinariam* ſive *groſſam* appellant. Alia eſt *ordinaria* ſive *communis*, & quid ad hanc, quid ad illam pertineat, intereſt ſcire, quia ad groſſam navis & merces contribuunt, ad communem ſolæ merces, non etiam navis. Avaria communis conſiſtit in impenſis, quæ dantur Ductoribus navium (*Lootſen*) § *60. legum Wisbuyc.* § *9. tit.4. legum Philipp.* § *9. lib. 1. tit. 24. leg. Friſic.* aliiſque, de quibus indignum eſt tractare.

## CAPUT XXV.

*An contributioni locus ſit, nonnullæ quæſtiones, & de his res judicatæ.*

Accipe nunc aliquot ſpecies, in quibus quæſitum fuit, an ad inſtar jactus, ob navem merceſque ſervatas, contribuendum ſit, & quid de his judicaverint varii Judices, interque hos Senatus Supremus, me Senatore. Magiſter navis, quæ inſtructa & munita erat quadraginta tormentis bellicis, juſto epibatarum numero, quin & codicillis ad deprædandos hoſtes, affixo Amſterdami programmate publice denunciat, ſe certo tempore navigaturum Illicem, Genuam, Liburnum & Venetias, *ſonder na geſelſchap te wagten*, invitatque adeo Mercatores Amſterdamenſes, ut ſibi merces, eo locorum vehen-



(19) Peckius ad *l.2.pr.ff. de leg.Rhod.de jact.n.7.*

(20) Vinnius ad Peckium *d.loc.lit.F.*

(21) Buchnerus *de jure aquat. th.*209.

hendas traderent :- Magiſter poſtquam onus ſuum receperat, Amſterdamo navigat ſub præſidio navis bellicæ, quæ Porſtmudam deſtinata erat, & ubi hæc portum Porſtmudanum ſubit, eundem ſubiit navis mercatoria. Quum navis bellica deinde alio navigare juſſa eſſet, plurimæ naves mercatoriæ, quæ in illo portu hærebant, ſine ullo præſidio trans mare currunt, ſed hæc, de qua ago, quia cum Francis bellum erat, non auſa iter ſuum proſequi, per integrum annum ibi moratur, exſpectans aliam navem præſidiariam, quacum ad Gades pergeret. Magiſter, ea comitatus, Gades pervenit, ibique rurſus per integrum annum hæret, præſtolatus aliam navim præſidiariam, quæ eum porro duceret per mare Mediterraneum. Hac accepta iter ſuum abſolvit, & Amſterdamum reverſus, a dominis mercium, *by wege van avarie groſſe*, petit ſumtus retardati per biennium itineris, atque ſi expenſi eſſent pro ſalute navis merciumque. Ingens ſumma erat, quæ petebatur, ob increſcentes mercedes nautarum, & alimenta, per biennium illis præſtita. Et hanc ſummam, nonnihil tantum imminutam, contra quoſdam mercium dominos adjudicarunt Judices delegati ad res maritimas, qui Amſterdami ſunt, 20. Nov. 1697. & rurſus contra alios 26. Nov. 1698. & ſic quoque, ex appellatione, Scabini Amſterdammenſes 22. Jul. 1700. Has omnes ſententias Curia reſcidit 27. Jun. 1710. negata omni petitione. Cum appellatum eſſet ad Senatum Supremum, ibi ſententiis variatum eſt, ſed tamen plurimi Senatores, reſciſſa Curiæ, pro Amſterdammenſium ſententiis reſponderunt. Multa in hac lite adferebantur & controvertebantur, quæ, ſi verum amamus, nihil quicquam ad rem pertinebant, quæque adeo poſſum tranſmittere. In eo ſolo vertebatur quæſtio, an navarchus in hoc facto dominis mercium, pro ſua parte, poſſit imputare ſumtus retardati itineris? *leg-dagen* appellant. Non exſtat, quod ſciam ea de re jus certum & definitum, niſi quod § 5. *tit.* 2. *leg. Philipp. II.* & § 5. *lib.* 1. *tit.* 22. *leg. Friſic.* caveatur, ſi per culpam Mercatorum iter retardetur, navarcho reſarciendum eſſe damnum retardati itineris, ſed cum in hac ſpecie nulla Mercatorum culpa argui poſſit, alienum id eſt ab hoc argumento. Qui pro Magiſtro dicebant ſententiam, hoc unum urgebant, Magiſtrum, tempore belli, prudenter exſpectaſſe navim præſidiariam, quæ navim ſuam, & Mercatorum merces tueretur contra naves prædatorias hoſtium, non debuiſſe pretioſiſſimam navim periculo exponere, dominis mercium etiam profuiſſe ſecuritatem navis præſidiariæ, rationis igitur eſſe, ut & pro parte ferant damnum retardati ob tuitionem itineris. Ad hæc alii Senatores, ſed pars minor (vide tu, an ſanior) agi hic de locatione & conductione inter Magiſtrum & dominos mercium, nec ex eo contractu Magiſtro aliam actionem eſſe, quam ad mercedes, quas pactus eſt, pro bonis eo & vel eo locorum transferendis, nec eſſe, quod, ſoluta mercede, ultra petat; niſi, quod tacite contractui, ineſt *der avarie kommune*, nihil quicquam ad Mercatores, quamdiu iter duret, & quid quantumve Magiſter expenderit in alimenta vel mercedes epibatarum; illud duntaxat damnum commune eſſe; & omnium contributione ſarciendum, quod accidit præſenti & imminenti periculo, jactu forte facto, aut ſi quid ſimile eſt, *laborante nave*, ut Paulus loquitur in *l.* 2. *pr.*

*pr. ff. de leg. Rhod. de jact.* & ut loquuntur omnes leges nauticæ, quibus hic utimur, hoc addito, oportere de eo periculo teſtari majorem epibatarum partem, antequam contributioni locus ſit; & hic epibatas de retardando itinere nequidem fuiſſe conſultos, nullam eſſe legem, quæ navigationem ſine præſidio, quamvis tempore belli, ad præſens & imminens periculum referas, tutius equidem eſſe navigare cum præſidio, ſed & tutius per hyemem non navigare, quia majus ſubeſt maris periculum, & tamen neminem Magiſtro tribuiturum *leg-dagen*, ſi in portu aliquo per hyemem hæreat, & ibi æſtatem exſpectet; idque magis dicendum eſſe, ubi navis mercatoria, ut in hac ſpecie, in tantum inſtructa & armata erat, ut ſibi metuendum non eſſet niſi a Claſſe hoſtili, cum ex Codicillis, in hanc rem impetratis, facile unam duaſve prædatorias hoſtiles vincere potuiſſet; nec obſtare, quod etiam ſine periculo præſenti & imminenti contributioni ſæpe locus ſit, ut in ſpecie, a Grotio propoſita *introd. lib.* 3. *cap.* 22. *vſ. niet anders*, nam ibi ſermonem eſſe de *Admiraalſchappen*, & damnum, quod ſocietati navium per hoſtes illatum eſt, ibi communicari ex pacto ſocietatis, quod valde alienum eſt ab hac ſpecie. Addebant iidem Senatores, Magiſtrum hic publice proſcripſiſſe, ſe iter facturum, non exſpectato aliarum navium comitatu, quod & præſidiarias excludit, & ejuſmodi programma Magiſtrum obligare *l.* 11. § 2. & 3. *ff. de inſtit. act.* &, cum ita proſcriptum ſit, Mercatores ea conditione etiam merces ſuas in navim intuliſſe, & forte curaſſe earum aſſecurationes, ut ſic de prudentia Magiſtri, ad conſervandas ſcilicet merces non ſit philoſophandum; quin tantum damni hic eſſe paſſos Mercatores, illa biennii mora, ut contra Magiſtrum potius iis actio ſit de eo reparando, quod merces ſuas, & deteriores, & biennio duntaxat ſerius potuerint venum exponere, & putabant hanc publicam denunciationem vel ſolam ſufficere, ut Magiſter Mercatores eo nomine debuiſſet præſtare indemnes, tantum abeſſe, ut hac contributione invitandus ſit, quo in necem mercaturæ pergat ſimile quid audere.

Plurima quidem in hac lite rerum judicatarum & tranſactarum exempla proferebantur, in quibus varie diſputatum, varie deciſum, & tanquam dubio Marte tranſactum eſt, an damnum retardati itineris, dum exſpectabatur navis præſidiaria, quæ tuitioni eſſet, incideret vel non incideret in *Avarie-groſſe*. Sed Senatores, qui contra Magiſtrum reſpondebant, rati, illas facti ſpecies longe lateque variare, certe in nulla deprehendi ejuſmodi, quale hic erat, programma publicum, facile nihilominus patiebantur, omnes illas res judicatas, ſibi hic illic contrarias, compenſari, id eſt negligi. Non auctoritatibus, ſed rationibus vincendum eſt, niſi tam ſis craſſi ſincipitis, atque ille qui pro omni ratione dixit, Judices Amſterdammenſes peritiores eſſe juris nautici, quam eſt utraque Curia, atque adeo ſe in cauſis dubiis, illorum ſententias præferre. Dignus ſcilicet, qui Senator intraverit in Collegium, quod de appellationibus jus dicit. Reſciſſa igitur eſt Curiæ, & probatæ Amſterdammenſium ſententiæ 16. Mart. 1713. (1).

Succedat alia ſpecies, ſed priori non abſimilis, niſi quod in hac publice denun-

(1) *Obſerv. Tumult. tom.* 4. *n.* 941.

nunciatum non ſit, iter retardatum non iri, etiamſi aliæ naves non fuerint comites. Anno CIƆIƆCCX. tempore belli Francici duo Magiſtri Surinamæ in naves ſuas recipiunt varias merces, certa mercede Amſterdamum tranſvehendas. Quum duæ illæ naves cum tribus aliis, quæ ſimul navigaverant, prope Angliam adveniſſent, nullo hoſte inſequente, in portum Pleimuydanum deflectunt, &, quum ibi fama eſſet, mare hoſtibus eſſe infeſtum, navim bellicam exſpectant, ſub cujus præſidio Amſterdamum navigarent. Et ſub tuitione quoque navigant, nunc ad hunc, nunc ad alium portum Angliæ, ut ſe offerebat occaſio tuitionis, & ſic tandem Amſterdamum appellunt. Quia autem in Anglia hæſerant per ſex menſes, & ea mora ſtipendia & alimenta nautarum valde creverant, hos ſumtus extraordinarios, factos, ut ajebant, non tantum ad conſervationem navis, ſed & mercium, a mercium dominis pro ea porportione, quæ obtinet *in Avarie Groſſe*, apud Judices Amſterdammenſes repetierunt. Et, Judices quidem rerum maritimarum, diminutis nonnihil illis expenſis, ſecundum navarchos ſententiam deducunt 16. Oct. 1711. ſed hanc retractarunt Scabini, dimiſſis mercium dominis, 26. Jan. 1713. Curia, retractata rurſus Scabinorum ſententia, priorem ſententiam probavit 16. Febr. 1717. cum iterum appellatum eſſet ad Senatum Supremum, uno excepto, paribus nunc ſuffragiis judicatum eſt 19. Jun. 1722. (2) ſumtus retardati itineris, quamvis retardetur ob metum hoſtium, dummodo non inſequentium, ad mercium dominos non pertinere. Detrimentum quidem propter metum aliquem factum, reſarciendum eſſe ait *l. 2. § 1. in fin. ff. de leg. Rhod. de jact.* ſed ejuſmodi metum nunc intelligebant Senatores, qui naſcitur ex præſenti & imminenti periculo, laborante forte nave, non vero, quæ naſcitur periculo, quod jam aderat tempore locationis, & conductionis, hoc eſt, commune periculum hoſtium, quod ſemper adeſt tempore belli, & quia aderat, nec de exſpectanda tuitione quicquam convenerat, domini mercium majori pretio curaverant mercium ſuarum aſſecurationes. Majora igitur illa pretia ſolvent, & præter ea ſumtus retardati itineris? Forte ſatius fuiſſet merces ſuas, jam aſſecuratas, in poteſtatem hoſtium perveniſſe, quam eas nunc tardius accipere, &, præter pretium aſſecurationis, tantum contribuere. Nunc cenſebant plurimi Senatores, nunquam contributioni locum eſſe, niſi in caſu extraordinario, & qui præter opinionem accidit, & ſic de contributione loquuntur omnes leges, cum Romanæ, tum Patriæ. Nec contra movere debet prudens ſcilicet conſilium ſubeundi portus Anglici, quod quinque Magiſtri navium, quæ ſimul navigaverant, conjunctim ceperant, nam eſto, eos prudenter conſuluiſſe navi ſuæ, de eo non quæritur, ſed an, ſine ulla neceſſitate, etiam recte conſuluerint mercium dominis? &, quicquid ſit, an, ſecundum ea, quæ proponuntur, ulla adverſus eos protracti itineris competat actio? Nec etiam proderit, ſi vel hi ſciverint, naves, de quibus agitur, portum Anglicum ſubiiſſe, neque contra fuerint conteſtati; nam præterquam, quod non conſtiterit niſi de ſcientia unius, ſcire velim, quid inde in rem Magiſtrorum? ſciverint, recte, ſed an ideo ſine ulla promiſſione tenebuntur ad id, ad quod ſine illa ſcientia non tenerentur? nemo di-

(2) *Obſerv. Tumult. tom. 8. n.* 1858.

Digitized by Google

dixerit. Rerum ſuarum fuerunt ſecuri, & ſatis gnari, nihil damni ex eo ſibi eſſe metuendum, niſi quod forte tardius & deterius merces ſuas eſſent accepturi.

Ecce nunc aliud factum, in quo Senatus mercium dominos, ex cauſa retardati itineris, iterum ad contributionem damnavit, ſed factum ab aliis, quæ memoravi, longe diverſum. Magiſter navis 10. Aug. 1712. in navem ſuam receperat merces, certa mercede vehendas Amſterdamo ad portum Calenſem (*Port à Port*) ſed ea lege, ut navigaret ſub præſidio navis bellicæ Ulyſſiponem vel ad ipſum portum Calenſem. Navigat cum multis aliis ſub ea tuitione, & cum appropinquaſſet ad illum portum, forte ibi adſunt pluri mæ naves prædatoriæ, quæ & aliquas ex his navibus occupant. Navis bellica, ſigno dato, reliquas naves Ulyſſiponem navigare juſſit, & ibi noſter Magiſter hæſit per ſex menſes & amplius, priuſquam pervenerit, vel tuto pervenire potuerit ad portum Calenſem. Retardatum iter in cauſa fuit, ut in ſtipendia & alimenta nautarum plus fuerit impenſum. Has impenſas, factas, ut ajebat Magiſter, ad conſervationem cum navis tum mercium, & factas propter præſens & imminens periculum, a mercium dominis, proportione Geometrica, repetit. Et obtinuit Amſterdami apud Judices rerum maritimarum 26. Jun. 1714. & apud Scabinos 13. Nov. 1715. & apud Curiam Hollandiæ 6. Jul. 1717. An recte, quæſitum eſt apud Senatum in judicio appellationis. De præſenti & imminenti periculo conſtabat, & conſtabat, non caſu fortuito, ſed voluntate & deſtinatione, ad evitandum periculum, hoc iter longius fuiſſe protractum. Jure quidem Romano incognita eſt hæc ſpecies, nec ibi fere diſputatur de reſarciendo damno, niſi occaſione naufragii, ſed mores, qui nunc ſunt, ad omne genus periculi contributionem porrigunt (3), & damno, inde nato, ſæpe etiam comprehendunt ſtipendia & alimenta nautarum, longius præſtita (4). Sane, ubi eadem ratio idem jus facit, negari nequit, quin omnia, quæ in jactu deſiderat jus Romanum, etiam hic occurrant. Sed quid ſi Magiſter navis, exorta forte tempeſtate; vel etiam admonitus, hic illic hærere piratas, conſtituerit portum aliquem ſubire, & ibi morari, an & hos ſumtus protracti itineris imputabimus dominis mercium? Difficile dictu eſt, & ea res immane quantum vergeret in necem mercaturæ, eoque argumento apud nos Senator magnæ auctoritatis etiam hic contra contributionem reſpondebat. Reliqui tamen omnes pro contributione, prohibuerant quippe mercium domini ſine tuitione navigare, & ea neglecta, præſens imminebat periculum. Accedit, quod ipſo jure Romano pretium redemtionis in contributionem veniat *l.* 2. § 3. *ff. de leg. Rhod. de jact.* redemtionis autem vice hic videbatur fungi protractum ex neceſſitate iter. Simpliciter igitur omnes anteriores ſententias probavit Senatus 5. Mart. 1721. (5).

CA.

(3) Vinnius ad Peckium *de re nautica in l.* 2. § 1. *ff. ad leg. Rhod. de jact. litt. A.* & Weitſen *de avariis § waar door* 31.

(4) Verwer *ad Edict. Philippi II.* 1563. *tit.* 4. § 12. p. m. 117. § 1.

(5) *Obſerv. tumult. tom.* 7. *n.* 1720.

Digitized by Google

## CAPUT XXVI.

### *Variæ Quæſtiunculæ.*

I. Recte fiunt aſſecurationes in inſtrumento publico aut chirographo privato, a contrahentibus aut teſtibus fide dignis, prout iis, quorum res agitur, viſum eſt, ſubſcripto § 6. *Ed. P.* § 18. *A.* § 8. *M. &* § 20. *R.V.* Chartam legitimam ſive ſigillatam, qua fieri debent, præſcribit § 58. *Ed. Ord. Holl.* 23. Jul. 1677. & eorundem Ordinum publicatio 2. Dec. 1716. ut & § 5. *Ed. Ord. Gener.* 18. Maj. 1635. (1). An ergo ſine ſcriptura fieri non poſſunt? & puto, poſſe, & illis §§ 6. 18. 8. 20. 58. & 5. nihil aliud conſtitui, quam, ſi in ſcriptis fiant, qualis ſcriptura deſideretur, quod & ſatis indicat *d.* § 5. & § 57. *d.* Edict. 23. Jul. 1677. repetiti 28. Aug. 1716. quippe qui idem ſtatuunt de inſtrumentis, quibus fiunt rerum mobilium venditiones, quas tamen citra ſcripturam fieri poſſe manifeſtum eſt. Solent etiam Ordines, cum quid ſine ſcripto fieri nolunt, id ſpecialiter exprimere, uti de locatione conductione rerum immobilium expreſſum eſt § 59. *d. Ed. Ordd. Holl.* 1677. qui § 58. ſpeciali Edicto fuit promulgatus 3. Apr. 1677. (2) & addita pœna repetitus 22. Dec. 1733.

II. Inter eos, quibus aſſecurare non licet, in § 30. *A.* 29. *M. &* § 82. *legum Noviſſ. R.* recenſentur Judices, qui de Aſſecurationibus cognoſcunt, eorumque officia, & id habet magnam rationem. Sed nulla ratio eſt, cur ipſi aſſecurari non poſſint, neque etiam vetantur *d.* §§§ quin aſſecurari poſſe nominatim declaraverunt Amſterdammenſes menſe Februario 1600. & menſe Junio 1601. ut eſt in additionibus ad *d.* § 30. *A.* In illis autem §§ 30. & 29. additum, etiam aſſecurare non poſſe *d'Officiers*. Scire velim, qui intelligantur. An officiales illorum Judicum? non putem, nam in *d.* §§ præponuntur Judicibus, & poſt Judices enumeratos ſequuntur eorum Officiales. Et quum de majoribus vel minoribus Præfectis militiæ ea vox intelligi nequeat, nihil ſupereſſe videtur, quam ut intelligamus Ballivios, ſed cur Ballivii magis vetarentur, quam Magiſtratus? neſcio. Si dictum eſſet, *Officiers van Havenen, Bruggen of Paſſagien*, ut illi prohibentur aſſecurare in § 19. *Ed. P.* prohibitio haberet rationem, & magis eſt, ut hos ſolos etiam intelligamus. Vetantur & aſſecurare Proxenetæ *d.* §§ 30. & 29. & § 80. *R.* quia ſcilicet id fere nunc eorum officium eſt, quod olim Curatoris Aſſecurationum Generalis, qui, cujuſque vicarii olim quoque aſſecurare prohibiti § 18. *P.*

III. Titius, damnum paſſus, varios aſſecuratores, qui habitabant Amſterdami, Rotterdami, & in tractu Borealis Hollandiæ ſimul omnes in jus vocat ad Curiam, quod nempe in variis territoriis habitarent, & metueret ſententiarum diverſitatem. Magiſtratus Amſterdammenſes, hoc intellecto, ad Curiam literas dedit, ut, quod ad Aſſecuratores Amſterdammenſes, revocare vellent mandatum in jus vocationis, hos enim de negotiis, ibi contractis, conveniri non poſſe, niſi apud Judices in hanc rem delegatos ex § 32. *A.* & hinc quoque in cauſis aſſecurationum prohibitam eſſe juriſdictionis prorogationem ex § 8. ampliatæ Formæ 1644. Titius porrecto Curiæ libello cauſam ſuam apud Cu-

(1) *Plac. I.* 3. 9. 3. p. 2233.

(2) *Plac. III.* 7. 9. 9.

Digitized by Google

Curiam agi poſtulat, ſed Curia nihil quicquam reſcribit, & interea mandatum revocat. Titius adit Senatum Supremum, *en verſoekt van dat alles Mandament in cas d'appel.* Quærebatur, an concedendum eſſet? De re ipſa dubitatum eſt. Regula eſt, ut dixi, in *d.* § 32. ſed nihil ibi definitum eſt, quid juris, ſi diverſis locis habitarent aſſecuratores? Verum quidem eſt, ſi Curia ſtatim adiri poſſit, ſimulac unus vel alter aſſecuratorem non Amſterdami, ſed alibi locorum habitaverit, inutilem ſic reddi *d.* § 32. ſed non minus verum, ſi plures ſint aſſecuratores, & quiſque conveniatur coram Judice ſuo, evitari non poſſe ſententiarum diverſitatem, non tantum apud inferiores Judices, ſed & in caſu appellationis, cum hæc cauſa ſerius, illa ocyus finiatur, & ſic poſſet ſortiri alios atque alios Judices, qui forte non idem ſentirent. Mandatum tamen appellationis negatum eſt 13. Dec. 1710. (3) quia Titius nihil poterat exhibere quod Curia in præjudicium ſuum ſtatuiſſet. Et quamvis ea ratio etiam alias Senatui placuerit, neſcio tamen, an ſatis ſit idonea. Si Pragmatici, qui Titio operam forenſem præſtabant, teſtarentur, a ſe exactum eſſe mandatum, quidni appellationi eſſet locus? Sin aliter dicas, in poteſtate Curiæ eſſet prohibere, ne homines jus ſuum perſequi poſſint.

IV. Quæſitum eſt, ſi ob profeſſionem mercium aut nullam aut male factam res perierit, propter fraudem forte vectigalis commiſſo ſublata, an ad aſſecuratorem damnum pertineat? Sane ad creditorem pecuniæ trajectitiæ nihil pertinet, ſi prohibitæ merces comparatæ & a Fiſco publicatæ ſint *l. 3. C. de naut.* Sed in aſſecuratore alia ratio eſt, hunc enim teneri ob malam navarchi profeſſionem 3. Jun. 1636. reſponſum eſt (4). Adſentior ſi navarcho ejus rei cura fuerit data, nam contra dolum & culpam navarchi dominis mercium recte aſſecuratur, ut plenius dixi *hoc lib. cap. 4. vſ. pericula*. Sed ſi cura profeſſionis fuerit data ei, pro cujus facto aſſecurator non interveniſſet, aliud dicerem, & ut aliud dicamus, res ipſa poſtulat.

V. Nullas eſſe pactiones, quæ legibus, de aſſecuratione conſtitutis, adverſantur, expoſui ſupra *cap. 5. vſ. contradicunt.* Sunt, qui ajunt (5) ſi vel una pactio illicita addatur, totum contractum nihil valere. Sed id verum eſſe, nondum potui animadvertere. In § 2. *leg. nautic. P. tit. 7. 1563.* ſimpliciter conſtitutum eſt, ne quis aliter res ſuas aſſecurari faceret, quam in *d.* § 2. propoſita formula exhibetur, & in § 20. *d. tit.* 7. ſimpliciter reſcinduntur contractus, qui in fraudem illarum legum facti ſunt. Attamen, ne utile per inutile vitietur, dicendum, reliquis ratis manentibus, iſtas duntaxat pactiones reſcindi, quæ legi adverſantur; & ita Rotterdammenſium leges veteres § 1. ait enim, eas pactiones, quæ in illis legibus ſpecialiter prohibitæ ſunt, pro non ſcriptis eſſe habendas, quamvis iis renunciatum ſit, reliqua veró omnia manere rata. Optime, ſi quid judico, & ſecundum hæc Carolus V. in § 22. *leg. nautic. 19. Jul.* 1551. non alias pactiones reſcindit, quam quæ factæ eſſent contra illas leges, non quidem de aſſecurationibus, ſed de aliis rebus factas.

VI. Ut ratæ ſint aſſecurationes, neceſſe eſt, ignorari ſtatum, in quo ſunt res,



(3) *Obſervat. Tumult. tom. 3. n. 676.*
(4) *Conſil. Holl. tom. 5. conſil.* 222.
(5) *Conſil. Holl. tom. 1. conſil.* 187.

res, de quibus agitur. Unde Grotius *de jure belli lib.* 2. *cap.* 12. § 23. ita ſcripſit: *Contractus avertendi periculi, quem aſſecurationem vocant, omnino nullus erit, ſi contrahentium alter rem, de qua agitur, aut ſalvam, quo deſtinabatur, perveniſſe, aut periiſſe ſciverit.* Sane ſi aſſecuratus, tempore aſſecurationis, rerum interitum ſciverit, aſſecurator plane non tenetur, ut variis legibus, de aſſecuratione latis, conſtitutum eſt, iiſdemque legibus expreſſum, quando aſſecuratus interitum ſcire, quando ignorare præſumatur. Has leges recitavi *hoc libro cap.* 7. ſed miror illis legibus nihil eſſe cautum de alio caſu, quem habet Grotius, ſi nempe aſſecurator rem jam ſalvam perveniſſe ſciverit. Rotterdammenſium leges veteres § 19. & novæ § 55. ſimpliciter ajunt, aſſecurationis præmium deberi, etſi tempore, quo contrahebatur, res, de quibus agitur, in locum deſtinatum jam pervenerant, ſed id non aliter intelligo, quam ſi aſſecurator res ſalvas perveniſſe ignoraverit, nam ſi ſciverit, in dolo eſt, celans, quod celare non debebat, quod ex jure communi non valere dicendum eſt *l.* 1. § 1. *ff. de act. emt.* aſſecuratio utique eſt contractus bonæ fidei, a quo omnem fraudem abeſſe, &, ſi adſit, vindicari oportere, ajunt § 22. *Ed. P.* § 31. *A.* & § 39. *M.*

VII. Mercibus aſſecuratis, variæ ſunt ſpecies, quæ non aſſecuratæ intelliguntur, niſi nominatim deſignentur. Has enumerat § 17. *A.* § 7. *M.* & § 3. *M.* & circa quaſdam exceptio eſt in Statuto Amſterdammenſi 9. Maj. 1654. Cur autem placuerit inter eas ſpecies recenſere res, quæ ſervando ſervari non poſſunt, non ſatis intelligo, & ejus rei rationem mihi non conſtare, jam profeſſus ſum ſupra *cap.* 15. *vſ. ſcio*. Si enim per ſe corrumpuntur & pereunt ſuo domino, & hoc ipſum ait § 29. *A.* § 20. *M.* & § 45. *R. N.* Si corrumpantur & pereant per tempeſtates & hoſtes, quidni id periculum, æque ac aliarum rerum, aſſecurator ſubeat? Ajunt (6) etiam, exprimendum eſſe *riſico op Bodemery*, idque legibus Amſterdammenſium, de aſſecurationibus latis, contineri, ſed neque ejus rei rationem adſequor, neque exſtat in legibus, niſi induſtriam meam fugerit. Si tamen aſſecuratus ignoret, merces eſſe miſſas *op Bodemery*, aſſecurationem valere, anno 1672. quam plurimi, ſententiam rogati, reſponderunt (7).

*FINIS LIBRI QUARTI.*

IN-

(6) *Conſil. Belg. tom.* 1. *conſil.* 288.

(7) *d. Conſil.* 288.

# INDEX
## RERUM ET VERBORUM

*In quo numerus prior tomum, poſterior paginam, litera* a *vel* b *primam alteramve columnam denotant.*

### A

Abeſſe reipublicæ cauſa. *vide* Reipubl. cauſa.
Abjicere pro *exponere* 2. 104. *a*.
Ablativi abſoluti aliquoties in Pandectis occurrunt 1. 460. *a* & 473. *b*.
Abortum procurare an patri, an matri, an aliis licuerit 2. 100. *a*.
Aburnus Valens; & quam varie ejus nomen ſcribatur 2. 51. *a* & *b*.
Academici fori privilegio ſtudioſi renunciare poſſunt 3. 309. *a*.
Acceptilatio quid operetur 3. 374. *b*.
Acceſſio pecorum ad fructuarium pertinet, acceſſio hominum non item 1. 243. *b*.
—— fructus inſulæ in flumine natæ non pertinet ad uſufructuarium proximi fundi, ſed ad proprietarium 1. 245. *a b*.
—— ex alluvione, vel etiam ex eo, quod vis fluminis adjecit, pertinet ad fructuarium *ibid.*
Acceſſio temporis in uſucapione, quo res fuit apud teſtatorem, & quo fuit apud heredem, prodeſt legatario, ſi legatum vere fuit, vel fideicommiſſum 1. 419. *b*.
Acceſſionis eodem ſemper jure acceſſio non eſt 2. 69. *b*.
*Accidere in aliquo*, pro *alicui* 1. 73. *a*.
Accipere judicium quot modis dicatur 1. 98. *a*.
Accreſcendi jus unde fit inter heredes legitimos & teſtamentarios 1. 57. *b* & 58. *a*.
—— cur in teſtamento militis locum non habeat 1. 58. *a*.
—— inter legatarios unde oriatur 1. 58. *b*.
—— eſt inter verbis conjunctos tantum ſi per vindicationem legatum ſit, & quare *ibid.*
—— cur non ſit inter conjunctos legato damnationis, nec inter re tantum conjunctos 1. 59. *b*.
Accurſii auctoritas 3. 104. *b*.
Accuſatorum partibus qui hodie funguntur, juriſdictione ſua aliis cedere nequeunt 3. 460. *b*.
Achæi habebant morem peculiarem indicendi belli 3. 317. *a*.
—— locum pugnæ ſolebant conſtituere *ibid.*
Achæorum reſpublica in multis fuit ſimilis Reipublicæ fœderati Belgii 3. 296. *b*.
Achilleus tyrannus quando a Diocletiano fuerit debellatus 2. 146. *b*.
Achmet Turcarum Imperator quale privilegium Belgis fœderatis dederit 3. 201. *a*.
Acta Principum, etiam qui imperium invaſerunt, ſunt ſervanda 3. 518. *a*.
*Acte van Secluſie* 4. *May* 1654. explicatur 3. 430. *a*.
Actio ex pacto non oritur 3. 66. *a*.
*Actionibus* contrariis non agi de perfidia, ſed de calculo, quid ſit 1. 17. *b* & 18. *a*.
—— non habitura effectum negari dicitur 3. 38. *a*.
*Actiones* Ædilitiæ, de dolo, in factum. *vid. ſuis locis*.
—— communi dividundo. *vid.* Communi dividundo.
*Actionibus* contrariis damnati cur non fiant infames, directis contra 1. 17. *b* & 18. *a*.
*Actiones* & credita hoſtium, quæ apud nos inveniuntur, exorto bello recte publicantur 3. 348. *b*.
—— varia hujus rei exempla 3. 349. *b*.
—— non recte publicantur, ſi convenerit, ut commercia utrinque ſint licita 3. 351. *a*.
—— recte publicantur, ſi princeps a ſubditis exegerit, quod illi hoſtibus debebant 3. 351. *b*.
—— ſi non exegerit Princeps, pace facta reviviſcit jus priſtinum. *ibid.*
*Actio* Damni. *vide* Damni.
—— incerti ex ſtipulatu pinguior eſt actione de dolo 3. 16. *b*.
—— in rem num jure Romano adverſus Legatos detur 3. 257. *a*.
—— mandati, pro ipſa mandandi facultate 1. 280. *b* & 281. *a*.



Digitized by Google

—— negotiorum geſtorum hodie etiam porrigitur ad mercedem 3. 344. *a.*
—— oneris averſi competit ſi nauta onus avertat culpa, non ſi dolo, vel dolo, ſed damni dandi, vel alterius cujuſque rei, quam lucri ſui cauſa. Si vero dolo & animo ſibi habendi, actio furti competit 1. 440. *b.*
———— & actio furti ejuſdem fuerunt poteſtatis, quod ad pœnam dupli 1. 441. *b.*
———— actione locati fuit pinguior 1. 441. *a* & 442. *b.*
———— & actio *de recepto* ex primo & ſecundo capite Edicti *Nautæ, Caupones & Stabularii &c.* ac denique actio locati conducti, quo differant 1. 445. *a.*
*Actiones* perſonales præſcribuntur ſpatio triginta annorum 4. 149. *a.*
Actio pro actu & negotio 1. 281. *a.*
Actores, *Agenten*, olim dignius habiti ac hodie 3. 276. *b.*
—— an jure Legatorum habeantur 3. 277. *a.*
Actori ſuccurritur, quoties ſavetur reo, ut conveniri non poſſit, ne quid præjudicii patiatur circa temporalem præſcriptionem 1. 483. *b.*
Actus eſt jus agendi jumentum vel vehiculum, quod manu agi, duci, trahive poteſt, non quod jumentis junctis trahitur, in quo differt a via 1. 177. *a.*
—— latitudo olim definita 1. 177. *b.*
———— eſt etiamſi jumentum tantum duci poſſit, non etiam vehiculum 1. 176. *a* & 177. *b.*
*Ad* pro *at* ſcripſerunt veteres 1. 338. *b.*
Addicti ob delictum vere & per omnia fiebant ſervi; ſecus qui ob debitum addicti ſervitutem ſerviebant 1. 138. *a* & *b.*
Addictio bonorum illius, qui non ſolvit tributum. *vide* Tributum.
Addictionis debitorum ratio 1. 1. *a.*
Adfines. *vide* Affines.
Adfinium. *vide* Affinium.
Adjectivis genitivus additur more Græcorum 1. 52. *a.*
Adipiſcendæ poſſeſſionis judicium an ſemper ad alterutram Curiam pertineat 4. 34. *b.*
A. D. L. in notam juris tranſiverunt & ad locum ſignificant 1. 267. *b.*
*Admiraal-ſchappen*, Admiralitatis jurisdictio an ad piraticam pertineat 3. 386. *b.*
Admonere & monere debitorem, pro interpellare debitorem, vel convenire apud judicem 1. 485. *b.*
Admonitio pro *interpellatione.* *ibid.*
Admonitio pro verberatione. *vide* Monere.
Adoptandi vel non adoptandi conditio, adſcripta heredi, an faciat legatum pœnæ nomine? 2. 206. *a* & *b.*
Adſeſſores olim in Conſilio Graviorum 4. 11. *a.*
—— vocabantur *Raden.* *ibid.*
*Adſeſſorum* ſalaria 1. 301. *a.*
Adulter occidi poteſt, non quovis modo, ſed in continenti 1. 248. *b.*
—— an in lupanari *ibid.*
—— occidi poteſt a patre, modo & filiam in continenti occidat 2. 87. *a.*
—— etiam a marito lege Julia, & quatenus 2. 90. *b.* & *ſeq.*
—— an quem licet occidere, foris etiam cædere liceat 1. 248. *a.*
—— an etiam fame vel veneno *ibid.*
—— ſi percutiatur gladio, qui veneno infectus eſt, etſi a veneno mors, jure cæſus videtur? *ibid.*
—— an eum occidere liceat in domo ejus vel aſylo? 1. 249. *b.*
—— an adultera deprehenſa & occiſa, qui effugerat, adulter in foro jure occidatur 1. 249. *a.*
—— ab eo variæ pœnæ exigebantur 1. 247. *b.*
—— inter eum & adulteram connubium non eſſe, etiamſi præter adulterium nihil accedat 4. 126. *a.*
Adulterii damnatus, ſolutiſque ex ea cauſa nuptiis, aliam uxorem an recte ducat *ibid.*
Advena an ſtatim ſubditus 1. 247. *b.*
Advocationem vel teſtimonia inſtruere etiam accepta pecunia licet, modo ſine dolo malo fiat 1. 144. *a* & *ſeq.*
—— qui inſtruunt ad obligationem innocentium, falſi tenentur 1. 145. *b.*
Advocati, Curiæ Hollandicæ ſuppoſiti 4. 8. *a.*
Advocatos majores conſulebant ſæpe Oratores 2. 47. *a.*
Ædes Legati. *vide* Legati ædes.
Ædificia res mancipi, & quo jure 2. 60. *a.*
—— ſuburbana an liceat extruere 3. 474. *b.*
—— ſi lege aliqua ſit vetitum, ſubvertere ea licet, etiam non refuſo pretio *ibid.*
Ædiles jus dicebant, ſed in certis rebus 1. 236. *a.*
*Ædilium* Edicta tantum tria memorantur in jure 1. 180. *a.*
Ædiles plebis, eorum origo & officium 1. 25. *a.*
Ædi-

Digitized by Google

Ædilitiæ actiones omnes ſunt temporales 1. 179. *b.*
Ægeon dictus *ἑκατόγχειρ* 2. 33. *b.*
Ægyptia ſacra, licet ſtultiſſima, Romæ tamen licita, ſed poſtea abolita 2. 132. *b.*
Ægyptii Soldani in titulis luxuriantur 3. 176. *a.*
Ægyptiorum odium erga vicinos in cauſa religionis 2. 129. *b.*
Ælia Capitolina non habuit jus Italicum 1. 281. *b* & 284. *a.*
Ælii (Sexti) Tripartita 2. 36. *a* & *b.*
*Senatus cenſuit*, formula, qua ſæpe SCta finiebantur 2. 143. *a.*
Æro, vaſis ſpartei genus 1. 45. *a.*
Æs inauratum, nihil aliud eſt, quam æs ſub auro 1. 327. *b.* & *ſeq.*
Ærosa pecunia quæ? 1. 113. *a.*
Ætas, quæ apta muneribus civilibus 1. 187. *b.*
Æthales, nomen gentile 1. 118. *a.*
Æthaliæ inſulæ quot ſint 3. 166. *b.* & *ſeqq.*
Affines proprie qui ſint 1. 242. *a.*
—— ſunt etiam ſponſus & ſponſa, maritus & uxor, quamvis vulgo ea appellatione non veniant *ibid.*
—— eorum gradus. *vide* Gradus.
Affinium idem ac affinitas 1. 255. *b.*
—— pro confinio, id eſt, eo loco, qui termini agrorum ſeſe contingunt *ibid.*
in Africa pium fuit mactanos liberos: impium facinus 2. 93. *a.*
Agere, in definitione actus, quid? 1. 175. *b.* & *ſeq.*
Agere pro regere 2. 14. *b.*
Agitare pro regere *ibid.*
Agnatorum & Gentilium ſucceſſionis ab inteſtato ratio. *vide* Succeſſio.
Agnatus etiam dicitur filius, ſed non ex communi uſu, propter aliud ſpeciale & magis amicum nomen 1. 242. *b.*
Agnomina varia unius hominis 2. 33. *b.*
Agnoſcere liberos pater tenetur, ſive conſtante matrimonio, ſive poſt divortium editos 2. 102. *b.*
Agonothetici fundi qui dicantur 1. 315. *b.* & *ſeq.*
Ἄγραφοι, ἀγράφως 1. 106. *b.*
*Air*, *inquis*, ſuperflue poſita 1. 152. *b* & *ſeqq.*
Alfenus. Duos ejus nominis fuiſſe 2. 42. *a.*
—— Varus quis 1. 433. *a.*
—— poſteritati reliquit libros XL. *Digeſtorum*, nullos vero *Collectaneorum*, ſive *Conjectaneorum* *ibid.*
Alfeni Digeſta quid continuerint 1. 434. *b.* & *ſeq.*
—— libros Digeſtorum quoſdam, non vero omnes in epitomen redegit Paulus 1. 436. *b.*
in legibus ex Alfeni *Digeſtorum libris*, ubi eſt *reſpondit*, referri debet ad Servium Alfeni præceptorem, ubi vero in Epitome, referendum eſt ad ipſum Alfenum, cujus ſententiam Paulus Epitomator exhibet 1. 437. *a.*
in Alfeno Varo pellucet ſimplicitas & gravitas Romana, nihil in ea eſt imitationis, oſtentationis, ſcribit non aſpere, non vaſte, non inulce, ſed leniter & æqualiter 1. 474. *a.*
Algerienſes, Tripolitani, Tunetani, & Zaleenſes non ſunt piratæ 3. 385. *b.*
—— ſunt Civitates, quæ certam ſedem, & imperium habent, & quibuſcum nunc pax, nunc bellum. *ibid.*
—— ab Hiſpanis forte pro juſtis hoſtibus non habentur 3. 386. *a.*
—— qui ab illis capiuntur, mutant ſtatum & fiunt ſervi *ibid.*
Alienandi modi 2. 57. *a* & *ſeqq.*
Alienandi, vel non alienandi ſervi, conditio, adſcripta heredi, an efficiat legatum pœnæ nomine 2. 207. *a.*
Alienatio, eſt omnis actus per quem dominium transfertur *ibid.*
—— eaque duplex pro ratione dominii, pleni vel minus pleni 2. 70. *b.*
—— & dominii tranſlatio, reciprocantur 2. 71. *b.*
—— ubi de ſervis agitur, comprehendit etiam manumiſſionem 2. 207. *b.*
—— an ſit in mutuo 2. 71. *b.*
Alkmaria, an & quo jure urbium jura exerceat 3. 469. *a.*
Ἀλληλεγγυότητα 2. 165. *b.*
ex Alluvione acceſſio. *vide* Acceſſio.
Alter pro *alio* 1. 192. *b.*
—— non eſt uterque, nec duo ſimul, ſed alter duorum, vel ſecundus 1. 203. *a* & *b.*
Alternationis legatum. *vide* Legatum.
Alvei luſus 1. 39. *a.*
Amanuenſes procuratorum an ad forum Curiæ pertinent 4. 314. *b.*
Ἀμφίβολον ambiguæ ſignificationis 2. 164. *b.*
Amicos hodie ſeſe invicem vocant hoſtes 3. 331. *b.*
Amittere, pro *adimere*, tollere 1. 26. *b.*
Amneſtia non recte proficiſcitur niſi a ſum-

Digitized by Google

ſumma poteſtate 3. 477. a.
ab Anchario familia eſt Ancharia 1. 298. b.
Angariatio 3. 413. b.
Angli num Oceani Britannici domini ſint 3. 214. a.
—— an eorum imperium maris a Gentibus agnitum ſit 3. 217. a.
Angularius ſive Anguillarius lacus, 1. 344. a.
Anianiſmi quam plurimi in fragmentis veterum JCtorum 1. 264. a.
Animadvertere facinoroſos homines, pro *in homines* 1. 501. b.
Animalia quæ res mancipi 2. 63. a.
Animalium diſtinctio 2. 64. a.
Animi motus pro ſententia 1. 265. b.
Animo an dominium naturaliter retineri poſſit 3. 202. b. & ſeq.
Annus *tempus legitimum* vocatur 1. 257. b.
—— luctus. *vide* Luctus.
Anteceſſores non tantum ſunt, qui leges docent, ſed ii, qui *Pragmatici* dicebantur, & fere occupabantur componendis inſtrumentis, quæ ad rem judiciariam pertinebant 1. 300. a. & b.
Antinomiæ non ſunt, cum diſcrepantes ſententiæ JCtorum referuntur, adjecta ea, quæ obtinuit 1. 14. b.
Antiqui uſus & moris vocabula 2. 49. a.
Antonini nomine non ſemper Pius intelligitur 3. 157. b.
—— Pii vel Philoſophi modeſtia an conveniat cum eo, quod ſe orbis dominum appellavit 3. 174. a. & b.
Ἁπλῶς pro *ſincere*, *ſine dolo* 1. 360. b.
Apotactitæ, Manichæorum Secta 2. 148. a.
Apotheca eſt quarumvis rerum in fundo promtuarium 1. 110. b.
—— librorum eſt eorum, qui commercii, aut alterius rei, non uſus gratia habentur, & differt a bibliotheca 1. 111. a.
Appellandi tempore præterito quid juris ſit. *vide* Revocatio judicati.
Appellatio quibus ex cauſis vetita ſecundum leges Hollandiæ in cauſa matrimoniali 4. 103. a.
in Appellationibus ad Principem, quemadmodum ſummæ computandæ ſint 1. 236. b.
Appellatum ad Prætorem nunquam fuit a Magiſtratu, qui in cauſa ordinariæ juriſdictionis infra Prætorem juri dicundo præfuit, ſed ad Principem 1. 236. a.
—— fuit a Judicibus datis ad Prætores *ibid.*
Appellari adeoque ſummam & in quibus negotiis ad Principem liceat 1. 237. a b.
Appellationis frivolæ pœna 1. 237. a.
Appellandi facultatem eſſe in majoribus & minoribus negotiis, & quæ ſint ejus regulæ exceptiones 1. 237. b.
Appellabitur is, qui judicem dedit, ut litem finiat, & inde a judice, quem Conſules dederunt, ad ipſos Conſules eſt provocatio 1. 351. b.
Appellandum non eſt a mandatario ad mandantem, ſed mandante 1. 352. a.
Appellatur tamen a Legato Proconſulis ad ipſum Proconſulem *ibid.*
in Appellationibus ad Principem ſummæ quemadmodum computandæ ſint 1. 236. b.
Appius Claudius Centemmanus, idem qui Cæcus, etiam Craſſus dictus 2. 33. a.
—— R litteram invenit 2. 33. b. & ſeq.
—— quot ejus nominis fuerint 2. 33. a & ſeqq.
Appoſitio ſæpe interpretationis & explicationis vim habet 1. 133. a.
Apprehenſio naturalis quid juris tribuat 3. 200. a.
—— ejus veſtigium remanſit in iis, quæ uſu civitatis in dominium non redacta 3. 200. b.
Aquæductum per fundum domumve ſuam trajectum recidens cur non teneatur lege Aquilia 1. 195. b.
Aquilia Lex. *vide* Lex.
Aquiliana novatio cur neceſſaria 3. 74. b.
—— ſtipulatio. *vide* Stipulatio.
Aquiminarium, vel aquiminale, vel aquimanile, eſt pelvis ad aquam manibus lavandis ſubminiſtrandam 1. 374. a.
Arbitro & arbitror 1. 50. a.
Arcam communem habere Collegiis licitis tantum permiſſum 2. 141. b.
Arces extruere inconſulto Principe non licet 3. 470. a.
Argentea ſuppellectili qui utebantur 3. 328. a.
Argumentum pro inſtrumento vel apparatu 1. 271. b. & ſeq.
Arma hoſtibus ſubminiſtrare in ſubditis etiam hodie capitale eſt 3. 360. b. & ſeq.
Arreſta: eorum origo 3. 245. b. & ſeqq.
—— unde forum competens tribuerint *ibid.*
—— ex ſola ſubjectione æſtimanda *ibid.*
—— num apud Romanos in uſu, & an forum competens tribuerint 3. 245. b.
Arreſto an detineri queant Principis bona in

Digitized by Google

in aliena ditione 3. 251. a. & ſeqq.
—— ubi ad factum exempla *ibid.*
ab Arreſto num Legati immunes 3.261.a. & 264. a.
Arreſtare exteros Hagæ magiſtratui Hagano cur non licet 4.9. a. & ſeqq.
Arreſtari an poſſint cives. *vide* Cives magnarum urbium.
Arrhæ, ubi intercesserunt ſponſalia, ex quibus nata erat obligatio, & ex quibus juſtæ exſpectabantur nuptiæ, olim reddebantur quadruplicatæ 1. 402. b.
—— in ſponſa provinciali, ut, ſi Præſes allusve officialis eam deſponſavit, quam ducere non poterat, ſimpliciter erant reddendæ. Aliter atque aliter jure novo 1. 403. a.
Arrharum mentio, ubi de ſponſalibus agitur 1.404. b.
Arrogationis antiquæ formula expreſſit jus vitæ & necis patrum in liberos 2.80.b. & ſeq.
Arruntius, nobilis heredipeta 2. 163. b.
Aſinum habebant Gentiles pro Judæorum Deo 1.298.b.
ab Aſino familia eſt Aſellia 1.298.b.
Aſſecurare res hoſtium an liceat 3. 400.a. & ſeqq.
—— non licet naves merceſque, quas jure belli recte occupamus & publicamus 3. 401. b.
—— quibus non licet 4. 320.a.
—— an licet contra Piratas 4. 228. b.
Aſſecurari non poteſt lucrum quod ſperatur 4. 242. a.
—— an poſſit libertas civilis 4.229.a.
—— an & quouſque poſſint naves 4 247.a.
qui Aſſecuravit res hoſtiles vel *op contrabande goederen*, non tenetur de damno 3. 402. b.
Aſſecuratio veteribus & jure Romano plane incognita 3. 400. a.
—— ejus tamen aliqua ſpecies eſt apud Suetonium *ibid.* & b.
—— hodierna eſt interpoſitio fidei pro rerum alienarum ſecuritate *ibid.*
—— nulla eſt, ſi inſtrumento non ſit inſertum nomen loci, a quo, & ad quem deſtinatum eſt iter 4. 227.a.
—— nulla eſt ultra id, quod domini intereſt 4. 227. b.
—— an rata ſit contra dolum, culpamve navarchi, aliorumve nautarum 4.242.a.
—— rerum, merciumque, quæ tempore factæ aſſecurationis jam profectæ ſunt, vel jam perierunt, quando valet 4.249.b.
—— an admittat præſcriptionem actionis de damno, ac reſtitutionem in integrum 4. 277. a.
*Aſſecuratione* facta *op bederfelyke en onbederfelyke goederen*, an comprehendantur frumentum, & hordeum 4.278.a.
—— facta ad fluvium, an periculum ceſſet, ſi navis ſalva ad fluvium pervenerit, ſed merces perierint, antequam in urbem fuiſſent delatæ *ibid.*
—— facta *van de ſtraat Davids naar Amſterdam*, quodnam periculum præſtant aſſecuratores 4.290.a.
*Aſſecurationis* actio directa & contraria 4. 232. b.
—— præmium ſi nondum ſolutum ſit, an rebus deperditis, valeat actio directa 4. 233. a.
—— præmii actio an rem aſſecuratam, an perſonam duntaxat habeat obligatam 4. 234. a.
—— actioni ad ſummum intra triennium præſcribitur 4. 269. b.
—— inſtrumento loca non expreſſa ſi adeantur, iter mutatum intelligi 4.282.b.
—— totus contractus an ſit nullus, ſi vel una pactio illicita addatur 4. 321. b.
*Aſſecurationes* quomodo & qua forma fiunt 4. 320. a.
—— an ſine ſcriptura fieri poſſint *ibid.*
—— an admittant uſuras 4. 239. a. 257.a. 279. b.
*Aſſecurationum* leges 4. 225. a. & ſeqq.
—— an iis renunciare liceat 4.234.a.
—— quæſtiones de mutato vel non mutato itinere 4. 256. b.
—— uſuræ 4. 237. a. 257. a.
*Aſſecuratores*, ſi navis ab hoſtibus derelicta, vel a domino redemta fuerit, non tenentur in ſolidum, ſed tantum ad damnum datum 3. 414. a.
—— numquam liberantur culpa navarchi 4. 240.b. & ſeq.
—— dolo navarchi liberantur, ſi cum exercitoribus agatur 4. 241. b.
—— quando male objiciant culpam Magiſtri ac Domini navis 4. 275. a.
—— tenentur ob malam navarchi profeſſionem 4.321.b.

—— an teneantur, ſi ob profeſſionem mercium aut nullam aut male factam res perierit 4. 411. *a.*
—— plures ſi ſint, an aſſecuratus poſſit, quem velit exigere, & quem velit dimittere 4. 231. *a.*
—— an recte allegent ignorantiam profectæ navis 4. 275. *a.*
—— ſi diverſis in locis habitant, an ſimul ad Curiam vocari poſſint 4. 320. *b.*
*Aſſecuratoris* unius ἀπορία an reliquis noceat, vel proſit 4. 232. *a.* & *b.*
*Aſſecuratorum* periculo quando merces, naveſque eſſe incipiant & deſinunt 4.230.*a.*
—— exceptiones 4.238.*b.*
—— defenſiones aliquot depulſæ ex variis cauſis, & maxime ex mutato itinere 4. 253. *a* 278. *a.*
*Aſſecuratus* quomodo pendente periculo poſſit cavere, ne ſibi noceat ἀπορία aſſecuratoris 4. 232. *b.*
—— ſi ſciverit res aſſecuratas periiſſe, an valeat aſſecuratio, & an metus & ſuſpicio ſufficiant 4. 282. *a* & *ſeqq.*
*Aſſecuratarum* rerum æſtimatio ab aſſecurato probanda, & quomodo 4. 288. *a.*
*Aſſecuratis* mercibus, variæ ſunt ſpecies, quæ non aſſecuratæ intelliguntur, niſi nominatim ſint deſignatæ 4.322.*b.*
Aſterius, Haſterius, Oſtorius, Auſterius, Auſterus, confuſa 1.117.*b.*
Aſylum an præbeant ædes Legati 3.302.*b.* & *ſeqq.*
—— exempla ea de re 3. 303. *b.* & *ſeqq.*
—— an præbeant ædes, quas Scriba legationis habitat 3. 304. *b.*
Aterius, nobilis heredipeta 2. 363. *b.*
Atlanticum mare Luſitani ſibi vindicant 3. 224. *a.*
Avaria 4. 310. *b.* & *ſeqq.*
—— communis 4. 315. *b.*
Auditorium quid 3. 8. *b.* & *ſeq.*
—— in jure omnibus adſcribitur, qui cauſæ cognitionem habent *ibid.*
—— Præfecti Prætoris & ipſius Principis unum idemque fuit *ibid.*
Aufidius Namuſa octo libros, quos decem illuſtres Servii auditores conſcripſerunt, in CXL. libros redegit, cui operi forte inſcripſit Collectanea ſive Conjectanea 1. 434. *b.*
Αὐγισμός 1. 106. *b.*
Auguſti appellatio quem denotet 3. 190 *b* & *ſeq.*
Aula ubi Hagæ exſtructa fuit 4. 12.*b.*
*Aurea* veteres appellabant *flores*, & eleganter dicta, ex aliorum ſcriptis, præſertim orationibus 2. 44. *b.*
*Aurea ſtatua* differt a ſtatua deaurata. 1.327.*b.*
Aureorum computatio ætate veterum JCtorum ad rem numariam pertinuit 1.486.*a.*
Aureus & ſeſtert. num differant 3. 14. *a.*
*Autem* etiam tranſitiva particula 1. 27. *b.*
Authentica *hodie C. de judic.* eſt conficta 3.478.*a.*
Authenticæ in Codice unde ſic dictæ 3.101.*b.*
—— de iis ridicula non neminis opinio. *ibid.*
—— qua de cauſa Codici inſertæ 3.102 *a.* & *b.*
—— a variis auctoribus collectæ *ibid.* & *ſeqq.*
—— quid ſub iis intelligatur *ibid.*
—— *Gloſſellæ* vocatæ 3. 136. *b.*
*Authenticæ* Fridericorum Impp. a quo Codici adjectæ 3. 106.*b.*
*Authenticæ* a quo collectæ & ſuo loco digeſtæ; & num id mandato & conſtitutione Imperatoris factum 3. 117. *b.*
—— non omnes ab Irnerio collectæ 3.108. *b.* & 132. *a.* & 135. *b.*
—— eæ tamen quæ Irnerii non ſunt, ei adſcribuntur 3. 110. *a.*
—— veterum nobis incognitæ & contra 3.115. *a.* & *ſeqq.*
*Authenticarum* auctor quo jure Irnerius eſſe negetur 3. 110. *b.* & 118.*b.*
—— non idem auctor qui tranſlationem veterem Novellarum dedit 3. 120. *b.*
—— incertus numerus, incerta ſedes, & variantes lectiones 3. 115. *a.* & *ſeqq.*
—— quarumdam antiquitas uſque ad Juſtinianum aſcendit 3. 105. *a.* & *b.*
*Authenticarum* Corpus quid 3. 110. *b.* & 130. *b.* & 133. *a* & *ſeqq.*
*Authentica* una eademque quandoque a variis fabricata 112.*a.* & *ſeq.*
Authentici appellatio jam Irnerii ævo frequentata 3.102.*a.*
*Authenticum* & Authenticæ quid veteribus tempore renaſcentis juriſprudentiæ 3. 101. *b.* & *ſeqq.* & 133. *b.*
Αὐτόνομοι Civitates. *vide* Civitates.
Αὐτοχειρία jure Romano non prohibita, nec punita fuit, niſi in his, qui ob metum criminis ſe occiderunt 1.167. *b.* & *ſeq.*

pu-

Digitized by Google

— publicatione bonorum punitur, non in quibuſvis facinoroſis e ſola facti ſceleritate, ſed in his, qui rei poſtulati, vel in ſcelere deprehenſi, metu conſcientiæ ſe occiderunt 1. 169. *a.*
— tentata, non perfecta, in militibus cur punita fuerit 1.168.*a.* & *ſeqq.*
— ſervis naturaliter licita, non civiliter 1. 167. *a.*
Azzalum Indicum 1. 171. *b.*

B

B & V ſæpe permutantur 1. 127. *a.*
Babylonica quæ 1.171.*a.* & *b.*
Babylonienſes Soldani in titulis luxuriantur 3. 176. *a.*
*Bacchanalia*, eorumque origo &c. 2.136.*b.*
— ſublata Marciano SCto *ibid.*
*Bacchas*, pro eo, *qui inter Bacchantes eſt* 2. 141. *a.*
Bacchi ſacris initiati, ex horrendo carmine, quo Pontifex præibat, conjurabant in omne facinus ac libidinem 2. 141.*b.*
Barbari in Africa non ſunt Piratæ 3.385.*b.*
Βάρκα ſcapha 4. 313. *a.*
Barneveldius, Hoogerbeetſius & Grotius quamobrem ſint damnati 3.425.*b.* & 488.*b.*
— obtorto collo ad judices delegatos rapti 3.512.*b.*
Baſilici ex jure poſteriorum Principum plurima addiderunt ſuæ vel Κατὰ πόδα vel παραγράφου 1. 480.*a.*
Belgæ quale privilegium ab Achmete acceperint 3. 201. *a.*
— uſu maris & fructu contenti nullius imperium ſibi vindicant 3.221.*b.*
— qui & quare mari Auſtrali dominentur *ibid.*
— ſervos non habent niſi in Aſia, Africa, America 3. 333.*a.*
Belgii Fœderati Reſpublica in multis eſt ſimilis Reipublicæ Achæorum 3.429.*b.*
— ſingulæ urbes ſuo ære olim ſua bella geſſerunt 3. 405. *a.* & *ſeq.*
— pacem fecerunt 3.415.*b.*
— ſingulis Provinciis an jus ſit belli gerendi 3. 405. *a.*
*Vide amplius in V.* Ordines
Belgis Fœderatis expediunt Legationes ordinariæ 3.243.*b.*
Bellum quid ſit 3. 323. *a.* & *ſeqq.*
— gerere quid 3. 329. *b.*
— ut ſit legitimum, indictio belli non eſt neceſſaria 3. 325. *a.*
— recte incipit a vi mutua 3.328.*a.*
— Hiſpanorum contra Belgas, uſque ad annum 1648. geſtum, cœpit ſine indictione 3. 328. *a.* & 329.*a.*
Belli indicendi mos Achæorum. *vide* Achæi.
— jus in actiones & credita hoſtium, quæ apud nos inveniuntur. *vide* Actiones & Credita &c.
— ſtatus inter hoſtes 3. 331. *a.*
— ſtatus inter non hoſtes 3. 356. *b.* & *ſeqq.*
Bellum ſi oriatur, num Legati tuti ſint 3. 307. *a.*
Bello ſubito oriente non ſolent denunciare Principes hoſtium ſubditis, ut res ſuas, alioquin publicandas, avehant, niſi expreſſe aliter fuerit pactum 3.328.*b.* & *ſeqq.*
in Bello omnis vis in hoſtem juſta 3.324.*a.*
— dolo uti licet 3. 324. *b.*
— perfidia illicita *ibid.*
— quid juſtum ſit in bona amicorum vel hoſtis. *vide* Bona.
— non neceſſaria eſt conditio loci pugnæ 3.326.*b.*
— quid juris reſpectu commerciorum. *vid.* Commercia
Bella non niſi indicta gerunt magnanimi Principes Populique 3. 326. *b.*
Bellorum ſine indictione geſtorum exempla 3. 330. *a.*
*Vide* Hoſtis.
*Benedicta* quæ appellabantur 2.44. *a.* & *ſeq.*
*Benedictorum liber* Caſcelii qualis fuerit *ibid.*
*Beneficium*, pro quocunque facto, vel cauſa, non lectum 1. 184. *b.*
*Bergloon* 3. 344. *b.*
Berytus jus Italicum habuit 1. 284. *b.*
Beſtiæ quæ 2. 63. *b.*
— an ſint Elephanti, & Cameli 2.65.*a.*
— non aliud ſunt quam feræ 2.64.*b.*
— ſunt res nec mancipi 2.67.*b.* & *ſeq.*
*Bibliotheca* eſt librorum, qui uſus gratia habentur 1.110.*b.* & *ſeq.*
*Vide* Apotheca.
— ſuppellectilis legato non continetur, inſtructi continetur 1.174.*a.*
Bodemery. *vid.* Contractus.
Bona & res idem 1.99.*a.*
— Amicorum in hoſtium navibus reperta,

ta, an recte publicentur 3.372.*b.& ſeqq.*
— jure Francico publicantur 3.374.*a.*
— quid ea de re pactis variarum Gentium fuerit conventum 3.373.*b.*
— ex qua ratione non recte publicantur *ibid.*
— damnatorum olim omnia publicabantur, quod deinde varie mutatum fuit 1.84.*b.*
—— etiam olim liberi plures interdum accipiebant e privilegiis, non ex lege Papia Poppæa *ibid.*
—— cur publicarentur 1.85.*a.*
— hoſtibus advehi vetita, ſi in confiniis hoſtium deprehendantur, præſumuntur hoſtibus advehi 3. 367.*b.*
— Legatorum arreſto ſubjacent, & quæ illa ſint 3.284.*a.& ſeqq.*
— mobilia Legati an pignoris cauſa capi poſſint 3. 268. *a.*
— Principis in alieno territorio an arreſto detineri queant 3.251.*a.& ſeqq.*
Bonorum communione pacta, an impingantur in *l. 6. C. de ſecund. nupt.* 4. 88.*a.*
Bonorum poſſeſſio vulgaris & Carboniana, utraque anno perimitur, ſed utriuſque tempora ſeparatim currunt, & quomodo 1. 35. *b.*
— utraque interdum eodem anno perimitur, interdum Carbonianæ petitio diutius durat *ibid.*
— Carboniana interdum competit, non petita vulgari 1. 36.*a.*
Bonæ fidei contractus. *vid.* Contractus.
Bonæ fidei poſſeſſor conſtituitur ſæpe in mala fide ex ſola editione inſtrumentorum ante litem conteſtatam 1. 463. *a.*
—— per ſolam litis conteſtationem non ſemper conſtituitur in mala fide, quamvis id ſæpius pro regula habeatur 1.463. *b. &* 465. *b.*
—— manere poteſt ad uſque rem iudicatam *ibid.*
*Boni mores* ſunt viri honeſti & probi 1.361.*a.*
Bonitarium jus. *vid.* Jus.
Boves an res mancipi 2.66.*a.& ſeq.*
— *Lucæ* pro Elephantis 2.68.*a.*
Brabantini illi, qui ſub Rege Hiſpaniarum fuerant, ſed deinde a Belgis ſunt occupati, anno 1648. & poſtea fruſtra petierunt admitti in fœdus Utrechtanum 2. 382. *b.*
Bredani 15. Sept. 1579. in fœdus Utrechtanum ſunt recepti 3. 383. *a.*
*Breve lumen*, *brevis ſuppellex*, *brevis focus*, de paupertino apparatu 1. 32.*a.*
*Brevien van naturaliſatie* quid præſtent 3. 458. *b.*
Britannici freti Romani olim domini fuerunt 3.209.*a.*
Britannicum mare num ab Anglis poſſideatur 3. 214. *a.*
Brutis tribuitur coitus promiſcuus 2.154 *a.*
Brutus (Junius) an fuerit Tribunus Celerum 2 22.*a.*
*Butea* vel *butia*, *βύτιον* & *βῦτις* eſt *cupa* vel *cupella* 1. 250. *b.*
a *Butia* forte *butiola*, id eſt, parvulæ cupæ. 1. 251. *a*
— cedunt ædibus diſtractis *ibid.*
*Buxis*, ſive *Pyxis*, mundus muliebris 1.270.*b.*
Byſantinum fretum Romani olim in dominio habuerunt 3.223.*a.*
*Byſſina* vel *buſſina vaſa*, pro *buxeis* 1.174.*b.*

## C

CS. & X. ſæpe permutantur 1.105.*a.*
Cadavera hoſtium a victoribus ſepeliuntur, vel victis ad ſepulturam traduntur 3. 334. *a. & b.*
Cæci quatenus prohibeantur poſtulare 1.189.*b.*
*Cædere* pignora, eſt *diſtrahere* 1. 4. *b.*
Cæſarienſis Colonia non habuit jus Italicum 1.281.*b.&* 484.*b.*
*Caja* & *Cajus Sejus*, nomina exemplis ſervientia in jure 1.45.*a.*
Calcei olim in uſu vulgari non erant, nec veſtium nomine continebantur 1.139.*b.*
*Calceatus*, pro eo, qui ad vim inſtructus eſt 1.140.*a.*
*Calciatus* pro eo, qui *inſtructus*, *expeditus* & *paratus* eſt 1.500.*b.*
Calculi quæſtiones ſolo *indicio*, id eſt, indicatione erroris calculi, dirimi poſſunt 1.18.*a.*
Calones in caſtris caloniam exercentes judici militari ſubſunt 4. 68. *b.*
Calumniæ jusjurandum. *Vide* Jusjurandum.
Cameli an beſtiæ 2. 65. *a.*
— an res mancipi, & quando ex Oriente advecti 2. 68. *a.*
*Capilli* dicuntur quicunque pili 1.173.*a & b.*
*Capilli Indici*, pili animalium ex India allati *ibid.*
Capito (Atejus) libros ſcripſit de jure Pon-

Digitized by Google

Pontificio 2. 138. *b.*
Capta quando fiant capientium 3. 335. *b. & ſeqq.*
— a piratis omnimodo prioribus dominis ſunt reſtituenda 3. 380. *a.*
*Captare hereditatem*, & Captator hereditatis, quid ſit, & quæ captatio ad cauſam juris pertineat 2. 162. *b. & ſeq.*
Captatoriæ inſtitutiones qua lege fuerint prohibitæ 2. 161. *a.*
— quæ non ſint 2. 165. *a & 169. b.*
— quæ item ſint 2. 166. *b.*
— etiam in teſtamentis militum nullius ſunt momenti 2. 177. *b.*
— an in cauſis piis valeant 2. 178. *a.*
— differunt a mutuis conjugum aliorumve inſtitutionibus 2. 178. *b.*
Captatoria inſtitutio quæ ſit reſpectu tertii 2. 172. *a.*
— pro non ſcripta habetur, & quomodo hoc intelligendum 2. 179. *a & ſeq.*
Captatoriæ ſcripturæ variæ formulæ, & quemadmodum his conditio hamata inſit, & quemadmodum rurſus non inſit aliis, quæ captatoriæ videntur 2. 168. *a.*
Captatoria ſtipulatio illicita 2. 172. *a.*
Captatoria ſubſtitutio etiam illicita 2. 179. *a.*
Captatori a captato heres poſtea ſcriptus, an poſſit aliquid ejus teſtamento capere 2. 179. *b.*
Captionem dirigere in aliam perſonam 2. 172. *b.*
Caput pro ſorte 1. 3. *b.*
Caput & locus paria ſunt, pro veterum JCtorum ſententiis, quibus etiam adſcribebatur numerus 1. 266. *a.*
Capitis pœnas dare dicitur debitor in LL. XII. Tab. qui uſuras ſortis ſolvit 1. 3. *b.*
Captivi ſi non redimerentur, ſæpe ſine lytro dimiſſi 3. 332. *b.*
— *vide* Redemtio.
— in territorium amici, qui ſimul non eſt fœderatus, delati, non fiunt liberi 3. 379. *b.*
in Captivos an laquei pœnam exercere liceat 3. 332. *a.*
Captura eorum, qui tempore belli orientis in alterius imperio inveniuntur, hodie raro exercetur 3. 333. *a.*
Carboniana bonorum poſſeſſio 1. 35. *b.*
*Carcer*, pro his, qui coercentur carcere 1. 43. *a.*
Cardinalis, num ob crimen damnari poſſit 3. 274. *a & b.*
Cardinalis Legati forum competens *ibid.*
*Caſcellius* an *Caſcelius* ſcribendum 2. 43. *a.*
— ejus *Benedicta* 2. 44. *a.*
Caſſia Suriana 1. 171. *a.*
Caſſius Longinus Conſul fuit cum Quartino temporibus Tiberii 2. 51. *a.*
*Caſtella pumblea* 1. 250. *a.*
Caſtris obſeſſis nihil quicquam licet advehere, non obſeſſis licet advehere omnia, quæ non ſunt *contrabanda* 3. 366. *b.*
*Caſu* pro *cauſa*, & *cauſa* pro *caſu* 1. 417. *b.*
Caſus fatales. *vide* Fat.
Catecheſis Palatina publica omnium fœderati Belgii Provinciarum auctoritate non fuit probata, niſi poſt annum 1651. 3. 489. *b. & ſeq.*
Cato ( *Marcus* ) Princeps Porciæ familiæ 2. 36. *b.*
*Cavere*, *Cautio*, quid 3. 11. *b.*
Cauſæ exheredationis. *vide* Exheredatio.
*Cauſa vectigalis*, hoc eſt, fruſtrandi vectigalis ergo. Sic quoque *cauſa fideicommiſſi*, *cauſa fœneratorum* 1. 460. *b.*
Cauſa an differat a pœna 2. 196. *a.*
Cautio vulgo *obligation* 4. 131. *a.*
Cautio *vim non fieri* 3. 17. *a.*
Cautiones aliæ 4. 132. *b.*
Cautionum virtus quæ 3. 12. *a.*
Cautio ſi qua producentis nomine ſit concepta, an ex ea recte agat quilibet poſſeſſor 4. 129. *b.*
Cenotaphium non eſt religioſum, & diſſenſio JCtorum de ea re 1. 14. *a.*
*Cenſendi* vox ex formula SCtorum 2. 161. *a.*
*Cenſus* pro his, *qui cenſendi ſunt*, vel pro *tabulis cenſuum* 2. 22. *b.*
in Cenſu ineundo deſcriptio bonorum in Hollandia eſt improbata 3. 505. *b.*
——— juri jurando ſtatur *ibid.*
— in Hollandia ſubditi quamplurimum olim ſunt queſti minus a ſe exigi quam oportebat 3. 506. *a.*
Cenſus, *vide* Tributum.
Centemmanus varie ſcribitur in MSS. 2. 33. *a.*
— ratio nominis *ibid.*
Centenarii 2. 131. *a.*
Centeſima pro uſura. *vide* Uſura & 3. 29. *b.*
Centumviri de teſtamentis inofficioſis cognoſcebant 1. 238. *b.*
*Cera*, vox ſolemnis in formulis 1. 150. *b. & ſeq.*



Digitized by Google

Ceſſio bonorum an proſit adverſus mulctam pecuniariam ex delicto debitam 4. 134. *b.*
Ceſſio in jure 2. 65. *b.*
—— communis, tam rerum mancipi, quam nec mancipi *ibid. & ſeq.*
—— ejus formulæ poſtea ſublatæ 2. 71. *a.*
Χαλκία *fortia robuſta* 2. 16. *b.*
Χυρίμβολον quid proprie ſit Incertum 1. 79. *a.*
Chiliarchæ 2. 131. *a.*
Chirographi exhibitio potiſſimus creditorum probandi modus 3. 11. *b.*
Chriſtiani JCtos, veterum ſacrorum vindices, adverſarios ſuos experti ſunt 2. 129. *a.*
—— partim a Judæis orti, contra diſſentientes rabioſi potius quam religioſi 2. 130. *a.*
—— quamobrem maxime Romanis inviſi 2. 134. *b.*
—— quo loco eorum res fuerint apud Principes Romanos ad uſque Conſtantinum Magnum *ibid.*
—— veteres non tam diſputationibus, quam ſuaſionibus, putarunt congrediendum eſſe cum adverſariis 2. 150. *b.*
———— plurima Gentilibus exprobrarunt, quæ ipſi Gentiles palam deteſtabantur 2. 118. *b.*
Chriſtina Sueciæ Regina quo jure in Francia Monaldeſchium juſſerit interimi 3. 247. *b. &* 250. *a.*
Chryſanthianum certamen Sardianorum quale 1. 64. *a.*
Cicero ( Marcus Tullius ) an Juriſconſultus fuerit 2. 45. *b.*
—— an quid de jure ſcripſerit 2. 47. *b. & ſeq.*
—— tres libros urbane dictorum ſcripſit 2. 44. *b.*
*Cillus* idem quod *aſinus*, & hinc *Cillorum* familia 1. 298. *b.*
Cincia lex 1. 408. *a.*
*Cingere* nummos, eſt *circumcidere* 1. 207. *a.*
Circi limes pro *linea*. *vide Limes* & *Linea*.
Circumciſio Judæis permiſſa 2. 133. *b. & ſeq.*
*Circumvenire* pro nocere 1. 233. *a.*
*Cis* pro *citra* 2. 29. *b.*
Citatio. *vide* Judicii denunciatio.
Cives magnarum Urbium in Hollandia, eorumque bona etiam in agro arreſtari poſſunt 4. 74. *a.*
Civis plurium civitatum num quis eſſe poſſit 3. 271. *a.*
*Civitas*, non, ut urbs, ſimpliciter *Romanam* ſignificat 2. 12. *a.* 2.
—— id aliquando tamen verum eſt *ibid.*
Civitatem non amittit a patre venditus 2. 81. *a.*
—— aut libertatem nemo amittit, niſi ipſe auctor factus ſit, & quomodo hoc intelligendum 2. 96. *b.*
*Civitates* ſub Imperio Romano etiam *Reſpublicæ* dicuntur 1. 164. *a.*
Civitates αὐτονόμοι num uti potuerint olim jure proprio obſtante jure Romano 3. 189. *b.*
Claſſis, quæ ſtat in anchoris, eam maris partem, cui incubat, videtur occupaſſe, quatenus quamdiu incubat 3. 502. *a.*
Claſſes integræ navium comparantur præſidiis, arcibus & portubus *ibid.*
Clauſulæ reſervatoriæ vis in teſtamento 4. 151. *b.* 168. *b.*
Clauſulæ derogatoriæ vis 4. 152. *a.* 176. *a.*
Clericis Pontificiis ante pacem Monaſterienſem libere in Belgio fœderato morari non licuit 3. 496. *b.*
—— varia circa hanc rem Ordinum Gener. Edicta *ibid.*
—— quominus Edicta illa exerceantur, non obſtat § 4. pacis Monaſterienſis 30. Junii 1648. 3. 498. *a & b.*
—— quid hac de re actum fuerit in Comitiis generalibus 1651. 3. 497. *a. & b.*
*Cludo*, *cluſum*, pro *claudo*, *clauſum* 1. 148. *a.*
Codicilli, ſi eos ſequatur teſtamentum, habentur pro non ſcriptis, niſi ſpeciali voluntate ſint confirmati 1. 466. *a.*
—— priores an confirmati ſint ipſo teſtamento, an aliis codicillis, ſchedulis & his ſimilibus animi indiciis, multum intereſt 1. 468. *a.*
*Cogitationis pœnam non eſſe*, quod dicitur, non debet reſtringi ad Edictum, *quod quiſque juris in al.* 1. 123. *b.*
Cogitationis pœna. *vide* Voluntas.
*Cogitatio* pro *caſu*, *exemplo*, *ſpecie* 1. 130. *a.*
*Cognati* proprie ſunt, qui a latere veniunt, ultra fratrem 1. 240. *a.*
*Cognatos* poſterior Juriſprudentia appellavit Collaterales, & maxime fratribus id nomen tributum 1. 240. *b.*
*Cognatio* pro *fraternitate* & *conſanguinitate* 1. 233. *a.*
Cognatorum ſucceſſionis ab inteſtato ratio. *vide* Succeſſio.
Coire religionis cauſa licuit, non tamen prætextu religionis illicitos cœtus agere 2. 135. *b.*

Coitus promiſcuus brutis tribuitur 2. 154. *a.*
Collateralis ordo non ſubſiſtit ſine ordine aſcendentium & deſcendentium, ſed ex utroque pendet 1. 253. *b.*
Collegia & Corpora quæ licita, quæ non 2. 130. *b.* & 136. *a.*
Collegiis licitis tantum permiſſum communem arcam habere 2. 141. *b.*
*Collegium*, *Univerſitas*, *Societas*, pro eodem habentur 1. 401. *a.*
*Collocare* pro *expendere*, *erogare* 1. 430. *a.*
Coloniæ plures jure Latii donatæ 2. 60. *a.*
—— quædam Provinciales immunes fuerunt a tributis, quæ tamen jus Italicum non habebant 1. 281. *b.*
de Colonis juris Italici 1. 282. *a.*
Colono remiſſio penſionis conceditur ex cauſa, quæ *Θεῦ βία* accidit, non ex alia, quæ, cum fundum conduceret, jam exſtabat 1. 76. *b.*
Columna Lactaria 2. 121. *b.*
Comicorum auctoritate ſæpe non ſatis tuto probatur jus 1. 30. *a.*
Comitum poteſtas in Belgio fœderato non ceſſavit niſi poſt 26. Jul. 1581. 3. 418. *a* & *ſeqq.*
—— non abrogata eſt fœdere Utrechtano, neque Gandavenſi 3. 420. *a.*
*Commentitium jus* quid 1. 268. *b.*
Commercia ceſſant inter hoſtes ex natura belli 3. 334. *a.*
—— mutua in belli indictionibus plerumque prohibentur 3. 334. *b.*
—— aliquando ob utilitatem permittuntur vel in totum, vel quod ad certas merces 3. 335. *a.*
—— ſi ſint permiſſa, quod ad hæc ſtatus belli ſuſpenditur *ibid.*
*Commiſſariſſen*, qui vocantur, an utantur jure Legatorum 3. 277. *a.*
*Commiſſie vaarders* 3. 389. *a.*
Commiſſoria lex. *vide* Lex.
Commoratio brevis in aliquo loco an forum tribuat 9. 247. *b.*
Communi dividundo actione repetit impenſas, ſi quis putans ſibi cum Titio fundum communem eſſe, ſumtum fecerit, cum tamen cum alio eſſet communis 1. 320. *a.*
—— non repetit, qui impendit in rem communem, quam putat ſuam, ſed retentionem duntaxat habet *ibid.*
*Communicare* pro *polluere* 2. 149. *a.*
*Communicatio* an pro pollutione dicatur *ibid.*
Communio antiqua num recte negetur 3. 202. *a.*
—— rerum non poſſeſſarum inter Gentes fœderibus tollitur 3. 201. *b.*
Communione bonorum pacta inter conjuges, quorum alter, vel qui ambo liberos habent ex priore matrimonio, non impingi in *l. hac edictali 6. C. de ſecund. nupt.* etiamſi alter plus bonorum ad nuptias attulerit, quam alter 4. 88. *a.*
in Communione nihil relictum eſt, quod potuit haberi ſeparatim 3. 204. *b.*
*Componere* & *proponere* leges, promiſcue uſurpat Pomponius 1. 17. *a.*
*Concept. inſtructie Curiæ Hollandiæ* 28. *Mart.* 1670. 4. 6. *b.*
Conditio quando & quomodo dicatur contractui ineſſe 3. 78. *a.*
—— omnis in futurum fere confertur 2. 196. *a.*
Conditionis in tempus præteritum, præſens, vel futurum relatæ quævis 1. 195. *a.*
*Conditio* de nuptiis & quocunque coitu 1. 192. *a.*
Conditiones pœnales. *vide* Legata.
Conditiones, quæ a fato & fortuna dependent, fere ejuſmodi ſunt, ut earum cauſa vel nulla ſit, vel ſi qua ſit, tamen ſciri haud quaquam poſſit 2. 196. *b.*
Conditiones regit voluntas defuncti *ibid.*
Conditio illicita, probroſa, & impoſſibilis pari paſſu ambulabant 2. 198. *a.*
—— quid juris, ſi ejuſmodi conditio appoſita ſit heredi, reſpectu hereditatis; vel legatario, reſpectu legati, & quid ſi ab herede vel legatario ſub illa legetur *ibid.* & 211. *b.*
Conditiones quibus omnino parere neceſſe eſt, nihil refert, heredi a quo, an legatario, cui legatur, teſtator adſcripſerit 2. 211. *b.*
an Conditio, an pœna, an translatio ſit, unde dijudicandum 2. 199. *a.*
Conditio, qua viduitas indicitur, illicita & probroſa eſt 2. 203. *b.*
——— de nuptiis contrahendis, vel non contrahendis, an efficiat legatum pœnæ nomine 2. 204. *a.*
—— de adoptando vel non adoptando 2. 206. *a.*
—— de alienando vel non alienando ſervo 2. 206. *b.* & *ſeq.*
*Confeſſio* pro *declaratione Jui* 1. 407. *a.*
*Confeſtim* quid 1. 476. *a.*

*Confinis* dicitur ager agro conjunctus 1.255.*b*.
*Conſuderant* pro *conſunderant* 1.438.*b*.
Conjecturæ Budæi, Alciati, Zoannetti, & aliorum, receptæ in Editiones librorum juris, incertum an e MSS. 1.46.*a & ſeq.*
Conjuges, ſi mutuo teſtamento ſe invicem heredes ſcribant cum poteſtate alienandi, ſed ea lege, ut bona, quæ ſuperſtes relinqueret, poſt ejus mortem, inter utriuſque heredes æquis partibus dividantur, an hereditates, & legata, aliaque lucra, quæ ſuperſtes ſua Ipſius induſtria acquiſivit, pro ſemiſſe etiam cedant heredibus Conjugis primum defuncti 4.194. *a & ſeqq.*
Conjunctio & disjunctio legatariorum, quod ad jus accreſcendi, quæ 1.58.*b & ſeq.*
*Connubium* pro *nuptiis* 2.205.*a*.
Connubium non eſſe inter adulterum & adulteram etiamſi præter adulterium nihil accedat 4.126.*a*.
Conſanguinei ſeparati ab agnatis ſunt, & tamen definitione agnatorum continentur 242.*b*.
*Conſignatio* quid 1.151.*b*.
Conſilia quæ puniantur 1.124.*a*.
ex Conſilio non fraudulento nemo obligatur Reipublicæ 3.423.*a & ſeq.*
—— omne damnum, quod inde quis patitur, a Republica ei eſt ſarciendum 3.423.*b*.
*Conſiliaris* pro *Conſiliarius* 1.50.*b*.
*Conſtitutio* Caroli V. 19. Jul. 1541. 4.10.*a*.
Conſtitutiones Principum in jure laudatæ, non omnes ad nos pervenerunt 1.209.*a*.
Conſuetudo Gentis unius quatenus Gentes obliget 3.313.*b*.
Conſulares Faſti. *vide* Faſti.
*Conſulatio* & *conſulare*, pro *conſultatio* & *conſulere* 1.61. *b &* 82.*b*.
Conſules *pueri* ſæpe memorantur, ſi ſententiam dixerint jure Magiſtratus, auctoritatem rei judicatæ habuit 1.336.*b*.
Conſules mercatorum qui ſint, quare mittantur & an jure Legatorum utantur 3.269.*b*.
—— ubi conveniendi in cauſa civili *ibid.*
—— juriſdictionem exercent, quod ad homines ſuæ Nationis inter ſe litigantes 3.282.*b*.
in *Continenti* in pactis quid, & quomodo intelligendum 3.67.*b. & ſeqq.*
*Continentis* imperium finitur, ubi finitur armorum poteſtas 3.352.*b*.
*Contrabanda* quænam dicantur 3.362.*b. &* 366. *b*.
—— ad hoſtes amicorum advehere non licet, & ſi deprehendantur, cadunt in commiſſum 3.361.*a*.
—— quæ pro mercede tranſvectionis nantis ſunt obligata, ſi in itinere deprehendantur, non recte a nautis petitur merces 3.364.*a*.
Contractus, qui vocatur *Bodemery* 4.219.*a*.
*Contractum ipſo jure nullum* implere vel non implere, pendet a mera voluntate contrahentium 3.402.*b*.
in Contractibus quare formulæ præſcriptæ a juris peritis 3.66.*b*.
Contractus bonæ fidei pinguiores ſunt quam ſtricti juris 3.70.*b*.
Contractus ſtricti juris duo dantur nominati *ibid. &* 94.*b*.
Contractibus ſtricti juris an inſint pacta in continenti adjecta 3.36.*b*.48.*a &* 67.*b*.
—— an pacta, quæ vocantur detrahentia 3.67.*a*.
—— an pacta in iis prout in bonæ fidei ſervanda *ibid.*
Contradictoria adjecta 1.131.*b*.
Contributionis modus, & quæ res contribuant 4.301.*a*.
Contributioni an locus ſit, ſi malum exciſum, anchoræ, funeſve reſectæ ſint, ut a tempeſtate navis, merceſque ſalvæ ſint 4.312. *a. & b*.
—— ſi navis data opera in littus directa, vel inſtrumenta periculi cauſa dejecta ſint 4.311.*b. & ſeq.*
—— ſi navis tempeſtate jactata, hæret in vado, & magiſter merces exoneraverit ſalvus, & navis perierit 4.312.*b*.
—— ſi res in ſcapham ex neceſſitate translatæ, cum nempe aliter navis portum intrare non poſſet, perierint 4.313.*a*.
—— navis ipſa an hoc caſu ſubjaceat *ibid.*
—— ſi qua navis, ob reverentiam alteri non præſtitam, hoſtiliter excepta, patiatur damnum 4.313.*b*.
—— ſi quid jactum, vel dejectum ſit, quod culpa nautæ male onerata eſſet navis *ibid.*
—— ſi navis a Piratis redemta ſit 4.314.*a*.
—— ad inſtar jactus, ob navem merceſque ſervatas *ibid.*
—— propter ſumtus retardati itineris

a na-

a navarcho factos 4. 316. *b.*
Contributioni quinam ſubjacent 4. 314. *a.*
—— an ſubjacet pecunia 4. 314. *b.*
Contributoria actio ex lege Rhodia 4.315.*a.*
*Conveniendi* verbum annudum pactum arguat 3. 30. *a.*
Conventio de plus condictione repetendo, quam numeratum fuit,cur non valeat 3.89.*a.*
Conventio nuda. *vide* Pactum nudum.
*Coopertoria* quid 2. 211.*b.*
*Copais* lacus abundavit anguillis 1.345.*b.*
*Cophini* ſunt corbes, propria Judæorum ſupellex 1.451.*b.*
Coponius Procurator Judææ fuit cum Præſidiali poteſtate 1. 95.*a.*
Conquinaria vaſa olim fiebant etiam ex argento 1. 374. *b.*
*Coquitare* pro frequente coquere 1. 375. *a.*
Corpora & Collegia. *vid.* Collegia.
*Corvi* pro heredipetis 2.163.*a.*
Cornelia lex *vid.* Lex.
*Cottidiana* ſunt, quæ ſæpe incidunt & recurrunt, quæque etiam ſelecta ſunt & memorabilia 1. 359. *b.*
Craſſus (Publius) JCtorum diſertiſſimus, integro nomine dictus eſt, *Publius Licinius Craſſus Mucianus* 2. 39. *a.*
*Credi* non raro apud Veteres pro ſimplici aſſertione occurrit 3. 38. *a.&b.*
in Credita pecunia nuda promiſſio ſatis lubrica 3.11.*b.*
Creditæ pecuniæ fœnus. *vide* Fœnus.
Creditorum potiſſimus probandi modus quis *ibid.*
Crimina remittere ſolius eſt Principis 3.476.*a.*
——— ex Edicto Philippi II. de crim. 1570. tantum licet Comiti, Gubernatori Generali, vel ei, cui id ſpecialiter eſt conceſſum 3.476.*b.*
——— in Hollandia & Zelandia ſoli poſſunt Ordines *ibid.*
——— non poſſunt Magiſtratus 3.477.*a.*
Criminum remiſſiones olim in Belgio frequentes *ibid.*
Criminum impunitatem promittere ſolius eſt Principis 3. 477. *b.*
——— non poteſt Magiſtratus vel judex 3. 477.*a.*
——— poteſt, ſi acceſſerit prævia Principis auctoritas 3.478.*a.*
——— poteſt, ſi lex aliqua conſciis criminum impunitatem polliceatur 3.479.*b.*
——— ſi abſque his ſimpliciter promiſerit, impunitates ſunt nullæ 3.479.*a.*
——— varia hujus rei exempla *ibid.ſeq.*
in Criminibus quatenus voluntas puniatur. *vid.* Voluntas.
*Crocuſantia* quid 1. 273. *a.*
*Culpæ* nomine quid veniat 4.304.*b.&ſeqq.*
*Cumcurrens* pecunia 2.205.*a.*
*Cumnubere* pro *nubere*, & *connubium* pro *nuptiis* *ibid.*
Cumulatio duplicis muneris in una perſona num permiſſa ſit 3. 11. *a.*
Cunabula juris quid apud Pomponium 2.36.*a.*
*Cupa* & *Cuppa* promiſcue ſcribitur 1.451.*b.*
*Curare*, fullonum verbum, pro *polire*, *lavare*, *cogere* & *conciliare* 1. 443. *a.*
——— tectorum verbum, pro incruſtare, obducere calce, cæmento, gypſo *ibid.*
Curator in omnibus ſufficiebat, niſi ubi pupillo cum tutore lis erat, tutore opus fuerit 1.396.*b.*
Curatori locus erat, ſi vel tutor ſexus Reipublicæ cauſa abſuerit, vel ad tempus excuſetur 1. 401. *b.*
*Curatores* & Procuratores ſæpe ſine diſcrimine dicuntur 1. 92.*b.*
Curia Hollandiæ inſtituta a Philippo Burgundo integro fere ſeculo poſt annum 1338. 3. 373. *a.*
——— quo jure deportet ex ditione Utrechtana 3. 517. *b.*
——— an, & quam jurisdictionem exerceat vi ſui Territorii 4.36.*a.*
——— ratione rerum 4.37.*a.* & *ſeq.*
——— ratione perſonarum 4. 38. *a.*
——— ratione criminum 4. 38.*b.* & *ſeq.*
Curiæ Hollandiæ juriſdictio 4. 3. *a*
——— in nobiles 4. 5. *a.*
—— etiam in exteros nobiles protracta 4.7.*a.*
—— in Advocatos & Procuratores 4.7.*b.*
—— in cauſa debiti Præfectorum militum 4. 73. *a.*
Curiæ Hollandiæ Suppoſiti, quoad forum quinam ſint 4.7.*a.*
——— an alibi ad forum ſortiendum arreſtari poſſint 4. 8. *b.*
Curiæ Hollandiæ territorium 4. 36. *a.*
—— erectio 4. 13. *b.*
—— Hagæ ſedentis, an Magiſtratus Hagani prior, & antiquior Hagæ fuerit juriſdictio 4.9.*b.*&*ſeq.*13.*b.*
—— & Magiſtratus Hagani conventio, quod ad

ad Prætorianos & alios milites 4.70.*b.*
—— decretum *de pœnalibus ſtipulationibus quæ excedunt modum legitimum uſurarum* 4. 144. *b.*147.*b.*
Curiæ Supremæ res judicatæ, de quæſtionibus ex Edicto Ordinum Hollandiæ 4.Maj. 1655. 4.156.*a.*
——— an, & quatenus actio de damno, culpa dato, competat adverſus exercitores navis, & an in ſolidum 4.308.*b.*& *ſeq.*
——— de foro Quæſtoris Generalis Fœderati Belgii, ſi in officio deliquerit 4. 59. *a.* & *ſeqq.*
——— de domicilio impuberis, vel minoris, & an ſuperſtes parens, vel tutor id mutare poſſit 4. 78. *b.*
Curiæ Hollandiæ res judicatæ de foro eorum, qui ab exteris Provinciis in Hollandiam mittuntur ad OrdinesGenerales4.44.*a.*
Curiæ utriuſque res judicatæ de foro eorum, qui Hagæ habitant, neque nobiles, neque etiam ex opificiis ſeſe exhibent 4. 18. *b.*
——— de *l. hac edictali 6. C. de ſecund. nupt.* 4.90. *b.* & *ſeqq.*
—— de uſu *l.3. C. de ſecund. nupt.* 4.101.*b.*
——— de vetita appellatione in cauſa matrimoniali 4. 103. *a.*
——— de Proxenetico 4.110.*b.*
——— de Doario 4.115.*a.*116.*a.*
——— de effectibus matrimonii, quod ad thorum & menſam ſeparati 4. 122.*b.*
——— de pacto nuptiali, quo mulier ſibi ſervavit optionem, an lucrum, damnúmque, an ſua duntaxat quæ attulit, ſalva habere malit 4.128.*b.*
——— de cautionibus, vulgo *obligation* 4. 129. *b.*
——— de aliis cautionibus 4.132.*b.*
——— de ceſſione bonorum an proſit adverſus mulctam pecuniariam ex delicto debitam 4.135.*a.*& *ſeqq.*
——— de pacto paratæ executionis 4.140.*b.*
——— de pœnalibus ſtipulationibus 4. 145. *b.* 147. *b.*
——— de teſtamenti factione activa Pontificiorum Eccleſiaſticorum, ut ſanctimonialium 4.160.*b.*& *ſeqq.*
——— de teſtamenti factione minorum in favorem tutorum & curatorum, eorumve liberos 4.164.*b.*168.*a.*
——— de clauſula reſervatoria 4.168.*b.*170.*a.*
——— derogatoria 4.176. *a.* & *ſeqq.*
——— de his, qui ſibi in teſtamento adſcribunt 4. 185.*b.*
——— de mutuo conjugum teſtamento 4. 194. *a.* & *ſeqq.*
——— de ſucceſſione ſpuriorum, & de jure ſuccedendi in illorum bona 4. 201. *a.* & *ſeqq.*
——— de retractu 4.206.*a.*& *ſeqq.*210. *b.* & *ſeqq.*
——— an venditori, nondum ſoluto pretio, competat vendicatio 4. 216. *b.* & *ſeq.*
——— de mutuo nautico 4.220.*a.* & *b.*
——— de aſſecurationibus 4. 234. *a.*
——— de variis quæſtionibus eo pertinentibus 4. 234. *b. ad* 290.
——— de aſſecurationum uſuris 4. 238. *a.* 257. *a.*
——— de damno a nave navi dato 4. 292. *a.* & *ſeqq.*
——— de mercedibus magiſtro debitis, quamvis navis perierit, ſi aliis navibus, vel naviculis merces ſuo ſumtu ad dominos pertulerit 4. 312. *b.*
——— de contributionibus ad inſtar jactus, ob navem merceſque ſervatas 4.315.*b.*
——— de ſumtibus retardati itineris navarcho præſtandis 4. 316. *a.* 317. *b.* & *ſeq.* 319. *a.*
Curiæ tribuum 1. 186. *a.*
*Curia movere* quid. *ibid.*
*Curioſus* in malum, nonnunquam etiam in bonum accipitur ſenſum 1. 303.*b.*
Currax 1. 50. *a.*
*Cuſtodia militaris* differt a *carcere* 1.9.*b.*
—— aliquando aperta & libera erat *ibid.*
*Cuſtodiæ*, pro his, qui cuſtodiuntur 1.43.*b.*
Cycladenſes an & qua ratione extra Cyclades fuerint 3. 161.*b.* & *ſeqq.*

## D

D & T ſæpe permutantur 1.212.*b.*
Pro D antiqui ſæpe uſi ſunt R, ut *arvorſum* pro *advorſum* &c. 2.139.*b.*
D ſæpe in fine dictionis apud antiquos adjicitur 2.142.*a.*
Dacia non utitur teſtamentis 1.238.*b.*
Damnatorum bona. *vid.* Bona.
Damnum mutuum navium quomodo ferendum 4.304.*b.*
——— navibus, unius vel utriuſque culpa

pa datum ibid.
Damnum quod cives direptione ædium ſuarum ſunt paſſi, an reſarcire teneantur magiſtratus 3. 522. *b.*
Damni, quod oritur ex calamitate belli, nulla fit reſtitutio 3. 475. *b.*
Damni actio culpa dati an etiam competat adverſus Exercitores navis, & an in ſolidum 4. 307. *b.*
—— ubi non datur 4.301.*a.* & *ſeq.*
Damni appellatione quid veniat, ubi navis navi damnum dedit 4.305.*b.*306.*b.*
—— communicatio an ad quaslibet naves, & quælibet bona pertineat 4.294.*b.*
—— ſecundum leges nauticas Caroli V. & Philippi II. an Geometrice an Arithmetice computanda ſit 4.298.*b.* & *ſeq.*
Damni infecti cautio ſi poſtuletur re integra, dominus vel cavere debet, vel totis ædibus carere 1. 182. *a.*
—— cautione non præſtita, ſi ædes ruerint & dominus ruinam pro derelicto habere velit, nulla in eum actio eſt; ſi repetat, de damno infecto cavere debet, non de facto ibid.
—— interpoſita non tenetur dominus de damno, quod caſu fortuito, vel vi majore, datum eſt 1.182.*b.*
*Damnum temporale*, pro damno ex lapſu temporis 1.483.*b.in fin.*
de Damno in ſuis finibus facto reſarciendo leges plurimarum Gentium 1.502.*a.*
Danorum Reges quo jure tributa exigant in freto Baltici maris 3.212.*b.*
*Dare*, *ſolvere*, *ſatisfacere* ſynonyma ſunt 3. 24.*b.*
*Dare*, *legare* eſt formula legatorum per vindicationem relictorum. 1.377.*b.*
*Dare dati* pro *in dotem* 1.504.*a.*
Debitor pro eo, qui debiturus eſt 1.23 *b.*
Debitorum ſectio ex L. XII. Tabb. *vide* Sectio.
Debitoribus condemnatis certum tempus conceſſum ad conquirendam pecuniam 1.3.*a.*
Decemviri 2.27.*b.*
—— *litibus* vel *ſtlitibus judicandis* 2.29.*a.*
Decima quæque Veteres Diis ſuis offerebant 1. 325. *b.* & *ſeq.*
*Declamare* non eſt niſi *bene dicere* 2.44.*b.*
Decreta explicata
—— *Ordinum Generalium* 25. Mart. 1651. 4. 67. *a.*
—— *Hollandiæ* 30. Sept. 1654. 4.66.*a.*
—— *Hollandiæ* 12. Jul. 1659. 4. 7. *b.*
—— Hollandiæ 20. Jul. 1662. 4.103.*b.*
—— Hollandiæ 13. Maj. 1734 4.162.*a.*
—— Curiæ Hollandiæ de pœnalibus ſtipulationibus 4.144.*b.*
—— *vid.* Curia Hollandiæ.
Dedititius uſucapionem non habebat, ſed ſolum præſcriptionem 2.73.*a.*
Defenſio ſui eſt juris naturalis 1.231.*a.*
Defigere 2.154.*a.*
*Definire* & *finire* promiſcue dicitur 1.341.*b.*
Dei Peregrini. *vide* Peregrini, Religio, Sacra.
de *Dejectis* & *effuſis* actio unde ſit, & cur perpetua, & ſi fere tota pœnalis 1.30 *b.*
Delegati in aliquod Collegium, tuentur ibi prærogativam ſuorum delegantium 3.451.*a.*
—— qui ab exteris Provinciis in Hollandiam mittuntur ad Ordines Generales Belgii Fœderati, Conſiliarios Ordinum Generalium, eorum Rationales, ſive ad Collegia marina, an quo ad forum pro veris Legatis ſint habendi 4. 46. *a.*
Delegatorum famuli an eodem foro utantur, quo ipſi Delegati 4. 53. *b.*
—— forum in cauſa civili 4. 54. *a.* & *ſeq.*
Delictum commune ſi miles contra militem commiſerit, cui ea de re juriſdictio competit 4. 66. *b.*
Delinquens, ubi deliquit, judicatur 3.248.*a.*
Delus Inſula num a Cycladibus diſtincta 3. 165. *b.*
Δημόσιοι quid ſignificent 3.169.*a.* & *ſeqq.*
Dendrophori 2.131.*a.*
*Denotare*, pro *damnare*, *punire* 1.8.*b.*
*Denotare*, pro *notare cum infamia* vel *valde notare* ibid.
*Denotatio*, pro *ignominia*, *nota exiſtimationis* ibid.
Denunciare teſtimonium. *vide* Teſtimonium.
Denunciatio familiæ exhibendæ 1.148.*b.*
*Deponentia*. *vide* Verba.
Deportare non poteſt Præſes; ſed ſi quem deportandum putet, Imperatorem adit, cauſam exponit, ſententiam ſuam adſcribit, & hanc ſi comprobet Princeps, deportatio eſt, ante non eſt 1.249.*a.*
Deportatio, ordinaria pœna legis Corneliæ de ſicariis 2.90.*a.*
—— *vid.* Præſides.
Depoſita pecunia ſcriba aliuſve publica auc-

ctoritate conſtitutus ſine fraude uti poteſt, itemque Magiſtratus, qui publice exercet tabernam argentariam, ſi ſcilicet pecunia ad quantitatem deponatur, ſecus ſi clanſa vel obſignata 1.450.*a.*
Depoſiti duo ſunt genera *ibid.*
*Deprecari*, *deprecatio*, num ſine poſtulatione veniæ intelligi queat 3.156.*b.*
—— idem quandoque eſt, quod *preces*, *precatio*, & *ſupplicatio* *ibid.*
Derogatoria clauſula. *vide* Clauſula.
*Deſidiæ* deditus eſt væcors & rei privatæ incurioſus & negligens 1.504.*b.*
Deferendæ militiæ auctores non minus puniuntur quam ipſi deſertores 3.403.*a.*
Δεσμὰ etiam lora & funes 1.42.*b.*
*Deteſtanda ſacra* quæ 2.128.*b.*
Devirginare 1.49.*b.*
*Deus* idem quod *numen* vel *divinitas* 1.297.*a.*
Deos plures non conſtituit Romana Gentilium religio, ſed unum duntaxat, cujus variæ qualitates diverſis nominibus colitæ. Vulgus plures eſſe credidit, nominum multitudine errans *ibid.*
Dictatore creato ceſſabant omnes magiſtratus 2.24.*a.*
Dictatoribus adjuncti Magiſtri Equitum, ſic, quomodo Regibus adjuncti Tribuni Celerum 2.23.*b.*
Dies intercalaris. *vide* Intercalaris.
Dies ſtipulationis, utrum intelligendus ſit dies ſtipulatione comprehenſus, an ſtipulationi interpoſitæ 3.48.*b.*
Digeſtorum vox, veteribus JCtis pro titulo ſolemnis, quemvis librum denotat, quidcunque tandem eo contineatur 1.435.*a.*
Διοικητὴς pro Præſide 1.9.*a.*
Diocletianus inſolentioribus titulis delectatus 2.146.*a.*
—— Achilleum debellavit & Alexandriam cepit, & quando 2.146.*b.*156.*b.*
—— poſt captam demum Alexandriam in Chriſtianos ſævire cœpit 2.151.*b.*
Directum interdictum. *vid.* Interdictum.
*Diſcerniculum*, acus comatoria 1.272.*b.*
Diſputatio fori 2.17.*b.*
Diſputationes injuſtæ Juriſperitorum quæ apud Lactantium 2.129.*a.*
*Diſtrahere rationes*. *vid.* Rationes.
Divinæ res pertinent ad curam legum; & quatenus 2.127.*a.* & *ſeqq.*
Doarium pactis antenuptialibus conſtitutum ex hereditate deducendum eſſe, priuſquam ratio portionis legitimæ habeatur 4.114.*b.*
Doarium, pro lucro, an pro ære alieno habendum 4.112.*a.*
—— ſive ὑπόβολον, Conjugi ſuperſtiti pactis antenuptialibus promiſſum an exigi poſſit, quamvis ſeparatio quod ad thorum & menſam intervenerit 4. 112. *a.* & *ſeq.*
de Doario res judicatæ Curiæ Hollandiæ *ibid.*
qui *Dobbele Zeebrieven* utuntur, minus delinquunt, quam Piratæ, ſed tamen eorum naves & merces publicantur 3.385.*a.*
Doctrinæ ſuperſtitionis 1.149.*a.*
Dolabra inſtrumentum lanionis 1.501.*a.*
Dolabris utebatur Præfectus Vigilum ad reſtinguenda incendia *ibid.*
Dolia, in quibus ſub terra frumentum condebatur, an ædibus diſtractis cedant, facti potius eſt quæſtio, quam juris 1.251.*a.*
Dolus in bello eſt juſtus 3.324.*b.*
—— excluditur formula *probe recte* 3 16.*a.*
Dolo uti metuentis eſt 3.325.*a.*
Doli actio cur non paſſim indulgeatur, in primis ſi modica ſumma ſit 1.11.*b.*
———— *vide* Actio.
Domaniales quæſtiones pertinent ad cognitionem Curiæ 4.33.*b.*
Domicilium impuberis, vel minoris, an ſuperſtes parens, vel tutor mutare poſſit, & quo effectu circa ſucceſſionem ab inteſtato 4.77.*b.*
Dominia non diſtinguit jus naturale 3.313.*b.*
—— quo ſenſu eorum diſtinctio ex jure Gentium eſſe dici poſſit 3.201.*a.*
Dominium eſt vel naturale, vel legitimum, ejuſque diſtinctio in plenum vel minus plenum, Bonitarium vel Quiritarium, Provinciale vel Romanum 2.70.*a.* & *b.*
—— omne illud diſcrimen per Juſtinianum ſublatum 2.71.*a.*
Dominii adquirendi modi in rebus, quæ mancipi erant 2.65.*b.*
———— modus jure Gentium, non alius quam apprehenſio & poſſeſſio 1.55.*a.* & *b.*
Dominium ex jure Gentium ſola voluntate defuncti non poteſt propagari in heredes 1 55. *b.*
—— ex naturali poſſeſſionem ortum 3.200. *a.* 202. *a.*
—— citra poſſeſſionem naturalem eſt ex ju-

re civili 3.200 *a*.
—— ſolo animo ſecundum naturæ regulas retineri nequit 3.203.*a*.
——transferri in locatione conductione, poſtulante rei natura, inſolens non eſt 1.446.*b*.
—— transfertur in depoſito, ſi pecunia ad quantitatem eſt depoſita 1.448.*a*.
Dominii acquirendi modi in rebus quæ mancipi erant 2.65.*b*.
——*translatio* & *alienatio* reciprocantur. 2.71.*a*
—— jus origo Patriæ poteſtatis 2.79.*a*. & *ſeq*.
—— inde derivandum *ἀνυπεύθυνον* Patrum Romanorum in liberos imperium 2.79.*b*.
Dominium eminens 2.471.*a* & *ſeq*.
—— rectius vocatur *Imperium eminens*. *ibid*.
—— an ſublato eo, civitas ſalva eſſe nequit 3.471.*b*.
—— prudentiſſime eo eſt utendum 3.472.*a*.
—— ex eo licet Principi jus ſubdito quæſitum in rem ſive mobilem ſive immobilem auferre 3.472.*b*.
—— ex cauſa *neceſſitatis* & utilitatis eo uti Principi licet *ibid*.
—— *utilitatis* appellatio quouſque ſit porrigenda 3.472.*b*.
—— recte exercetur ad occupanda ea, ſine quibus opera publica exſtrui non poſſunt 3.473.*a*.
—— non recte exercetur ex cauſa voluptatis vel amœnitatis publicæ, vel etiam ex cauſa ſolius ornatus publici 3.473.*b*.
—— ſi ex eo res vel actiones ſubditorum ſint occupatæ vel deſtructæ, dominis pretium e publico eſt reſarciendum *ibid*.
—— ſi qua lege vetitum ſit prope urbem ædificare, ædificia recte deſtruuntur, etiam non refuſo pretio 3.475.*a*.
—— ſi agri capiantur, ut ex iis fiant munitiones, pretium agrorum eſt refundendum 3.475.*b*.
Dominium maris 3.500.*a*.
—— *vid*. Mare.
Dominus Orbis. *vid*. Orbis.
*Domini* appellatio Senecæ ævo valde evilverat 3.159.*a*.
Dominorum in ſervos *ἀνυπεύθυνον* dominium refrenavit lex Petronia ſub Nerone 2.89.*a*.
—— ſuſtulit Hadrianus *ibid*.
Domitius Ulpianus Reſcripta collegit, quibus obviam iretur novis ſectis 2.129.*a*.
de Domo numeratio. *vid*. Numeratio.
Domum revocandi jus. *vid*. Jus.
Donatio inter virum & uxorem facta, ſubſequuta traditione convaleſcit ex Oratione Severi & Antonini, ſi donator vivus eam non revocaverit 1.274. *a* & *b*.
——— ſecus ſi pacto vel etiam ſtipulatione duntaxat promiſſa ſit 1.274.*b*.
——— annua, ſive promiſſio annua per ſtipulationem, ſi a conjuge conjugi facta ad certos annos, vel quoad vixerit, non poſſunt eæ penſiones, quarum dies ceſſit ante defunctum donatorem, ab ejus heredibus peti, quia traditio deſideratur; poſſunt tamen eæ peti, quarum dies cedit poſt defunctum donatorem 1.275.*b*.
Donationes mortis cauſa fuerunt ad inſtar legatorum, formula vindicandi relictorum, redactæ, in quibus quarta Falcidia ipſo jure eſt heredis, ejuſque habet vindicationem 1.379.*a*.
*Donum munus*. *vid*. Legatus.
——— collatum in delegatos, qui repræſentant Principem, an hi delegati poſſint capere 3.447.*a*.
Dos eſt vel *adventitia* ſimpliciter, vel adventitia *receptitia* 1.472. *a*.
—— mariti culpa deperdita ab heredibus ejus repetitur, ſed bonis mariti publicatis ab ærario 1.152.*b* & *ſeq*.
—— uxoris culpa publicata, nec heredibus, nec ab ærario *ibid*.
*Dotes* prædiorum non duntaxat ſunt aptæ qualitates, verum etiam omnia ea; quibus prædia inſtruuntur & dotantur 3.314.*a*.
Drenthani 11. Apr. 1580. in fœdus Utrechtanum recepti, ſed poſtea ab Hiſpanis occupati, cum hi receſſiſſent, ſæpe fruſtra petierunt in fœdus admitti 3.382.*a*.
*Δριμύα* fortia, robuſta 2.16.*a*.
*Ducator*, *ducare*, pro *ductor*, *ducere* 1.200.*a*.
*Dulcis*, vox ſolemnis de liberis 1.38.*b*.
*Dulci officio fungi* quando dicantur parentes 1. 38. *a*. & *b*.
*Duntexat*, particula ſæpe omittitur 1.84.*a*.
*Duplex* pro *doloſo* 1.360.*b*.
Dyrrachium jus Italicum habuit 1.284.*b*.

E

E Pro *a* ſæpe in Pandectis Florentinis occurrit 1.283.*b*.
Eboreæ Tabulæ 2.16.*a*.
in Ebore an ſcribi poſſit 2.17.*a*.
Eccleſiaſtæ, qui in Hollandia degunt, an apud Curiam conveniri poſſint 4.29.*b*.
Eccleſiaſtici Pontificii, an & quatenus teſtari queant 4.158.*b*. & *ſeq*.
Ecloga Rhodiorum navalis quam fidem mere-

reatur 3.184.*a.* & *ſeq.*
Edicta etiam dicuntur ſingulæ partes Edicti perpetui 1.36 *b.* 188.*b.*
Edicti perpetui ordo non ſemper ſervatus in Pandectis 1.100.*b.* & *ſeqq.*
Edicto quod quiſque juris &c. ſæpe utuntur Principes 3.330.*a.*
*Edictum Auguſti* differt a lege *Julia Judiciaria* 1.335.*a.*
Edicta explicata
—— *Caroli V.* 4. Octobr. 1540. 4.113.*b.*
—— § 6. 4.114.*a.*
—— § 12. 4.163.*b.*
—— *Caroli V.* 19. Maji 1544. 4.135.*a.*
—— § 38. *ibid.*
—— *Ordinum Generalium* 29. April. 1589. 4. 72. *a.*
—— *Ordinum Hollandiæ* 9.Febr.1593.4.7.*a.*
—— 4. Maj. 1655. 4. 155. *a.* 159. *a.*
22. Mart. 1657. 4.6 *a.*
11. Decemb. 1666. 4. 6. *b.*
*Effocare partum* 2.104.*a.*
Ἡγεμὼν & *ἡγεμονεύων* recte vertitur *Præſes*, cum dicitur de Procuratore Cæſaris, cum Præſidiali poteſtate 1.95.*b.*
Ei & I in Græcis permutantur 1.34.*a.*
Ειργειν, *exponere* 2.80.*a.*
Ἑκατόγχειρ cur Ægeon dictus 2.33.*b.*
Elaphonenſia metalla 2.156.*a.*
Elephanti, an beſtiæ 2.65.*a.*
—— an res mancipi 2.68.*a.*
—— Romanis primum viſi bello Pyrrhi, & *boves Lucæ* appellati 2.67.*b.* & *ſeq.*
Emancipare filium, inclementius a ſe habitum, debuit Pater temporibus Trajani 2. 89. *b.*
in Emancipationibus imaginaria non vera celebrabatur venditio 2.80.*b.*
Emblemata Salvii Juliani an ſint in Edicto perpetuo 1.48.*a.* & *b.*
Emblemata Triboniani rejecta 1. 30.*b.* 82.*b.* 130. *b.* 132.*b.* 145. *a.* 146. *b.* 150. *a.* 174. *a.* 258. *a.* 262. *a.* 343. *b.* 358. *a.* 379. *a.* 383. *a.* 386. *b.* & *ſeq.* 389. *b.* & *ſeq.* 394. *a.* 397. *b.* 399. *b.* 402. *a.* 405. *a.* 408. *a.* 409. *b.* 414. *b.* 416. *b.* 419.*b.* 421.*b.* 424. *b.* 427. *a.* 466.*a.* & *ſeqq.* 469.*b.* 472.*b.* 476. *a.* 478. *a.* 480. *b.* 485. *b.* 488.*b.* 490.*b.* & *ſeq.* 494. *a.* 496. *b.* 504. *b.* 2. 300.*b.* 3. 22. *a.*
Emblema Triboniani fingere in legibus, ex Novellis interpolatis, vel ex legibus Codicis, quæ Pandectis ſunt poſteriores, perquam eſt abſurdum 1.386.*a.* 408.*a.*
—— cui ſola Latinitas cauſam præbet, valde lubricum eſt 1. 407. *a.* 428. *b.* 473.*b.* 485. *a.* 504. *b.*
Emblema nullum eſt, niſi quod JCtis antiquis aliam ſententiam obtrudit, quam ipſi habuerunt, ſive quid addatur ex jure novo, ſive quid ob jus novum immutetur 1.389.*a.*
—— ſi quid ob eandem rationem omittatur, niſi propter ea, quæ omiſſa ſunt, eorum, quæ ſuperſunt, alius nunc ſit ſenſus, alius olim fuerit *ibid.*
—— ubicunque in Pandectis reperitur JCtorum diſſentientium ſententia, quam poſterior Conſtitutio vel Deciſio Juſtiniani probavit 1.396.*a.* 406.*a.*
—— ubicunque in legibus loquutio *ſupra modum legis* occurrit, vel ſimilis, in qua *legis* fit mentio 1.408.*a.*
—— ubi *tempus legibus ſibtutum* & tempus legitimum reperitur 1. 416. *b.* 424. *b.*
—— ubi pars, quæ Patronis a Libertis debetur, vocatur *debita*, ſive pars *certa* & *legitima* 1. 481. *a.*
—— ubi Tribonianus addidit voculas, quæ tranſitionibus ſerviunt, vel ubi quædam in Pandectarum locis retulit, quæ pertinebant ad ſuperiora, & quo lectorem remittit 1. 486. *b.*
Emendationes, peſſimo more, ſæpe in Pandectas tranſlatæ 2. 150. *b.*
de Emendationibus pronunciare non inſpectis libris antiquis etiam magnis nominibus fraudi fuit 2. 40. *b.*
Emphyteuſis num ſit ſtricti juris 3. 85. *a.*
—— num ei inſint pacta in continenti adjecta *ibid.*
*Emtio* pro *mancipatione* 2. 66. *a.*
Emtor liberi hominis. *vide* Venditor.
Ἐν, *ad*, *apud*, *prope*, quandoque ſignificat 3. 160. *b.*
Enallage caſuum 1. 215. *b.*
Encratitæ, Manichæorum ſecta 2. 148. *a.*
Ἐνδάους χέριν ἀμειβόμεναι, quæ ſint 2.164.*b.*
*Enveyes*, Legatorum ſpecies, olim minus frequentati ac hodie 3. 275. *b.* & *ſeq.*
—— an quod ad forum ejuſdem juris ſint, ac alii Legati 3. 276. *a.*
Ἐπι-

Digitized by Google

'Επίτροπος recte vertitur *Curator* & *Procurator* 1. 92. *b*.
'Εφόδιον. *vide* Viaticum.
Equi, an res mancipi 2. 66. *a*.
Eroſa pecunia, quæ 1. 113. *a*.
*Ergaſtula*, pro his, qui coercentur ergaſtulis 1. 43. *b*.
*Eſcarium argentum* differt a *potorio* 1. 373. *a*.
*Eſcario argento* legato, id omne legato cedit, quod ad eſum potumque adhibetur, quodque paterfam. *ad epulandum* in miniſterio habuit 1. 373. *b*.
—— non debentur vaſa argentea, quæ ſolis ſerviunt potationibus, ſive compotationibus, quia inter epulandum nullus eorum eſt uſus *ibid*.
—— continetur aquiminarium, quia propter eſcam paratur 1. 374. *a*.
—— non continentur inſtrumenta, ſive vaſa cocitatoria 1. 374. *b*.
'Επαίρεια 2. 135. *b*. & *ſeq*.
*Evelleris* pro *evulſerit* 1. 438. *b*.
Eventum nemo tenetur præſtare 3. 423. *a*.
de Evictione agens emtor fundi, qui eum ipſe venditori ſuo vendiderat, & ante alii obligaverat, exceptione doli mali repellitur 1. 127. *a*.
Evictionis nomine tenetur, qui liberum hominem, tanquam ſervum, ignoranti vendidit 2. 97. *b*.
Evicto in libertatem ſtatu libero, venditor, ſi expreſſerit conditionem falſam, ſive ſciens ſive ignorans, non ſemper & ubique tenebitur, ſed ita demum, ſi falſa conditio damnum aliquod emtori attulerit 1. 370. *a*.
Evicto ſervo ab eo, qui ſervum ſuis ſumtibus artificium quoddam docuit, ſi poſſeſſor deducat ſumtus, an ratio ſit habenda lucri, quod ex artificio ſervi percepit 1. 502. *b*.
—— in ratione lucri ineunda non ſpectabitur pubertas ſervi *ibid*.
—— ſi exceſſerit XXV. ætatis annum, poſt id tempus impenſarum & lucri ratio non inibitur, ſed artificium cum ejus ſumtu penſabitur 1. 503. *a*.
Eunuchos facere, in Imperio Romano prohibitum, aliunde invehere non prohibitum 1. 172. *b*.
*Excedere* jungitur caſui quarto 1. 238. *a*.
—— pro *progredi* 1. 342. *a*.
*Excuriare* quid 1. 185. *b*.
*Excuſare*, pro *prohibere ſine nota* 1. 186. *b*.
Executionis paratæ pactum 4. 138. *a* & *ſeq*.
Exemplis in jure Gentium plus credendum eſt, quam teſtibus & conjecturis 3. 292. *a*.
Exercitor quando de recepto teneatur 1. 80. *a*.
Exercitores navis an etiam recte conveniantur actione damni culpa dati, & an in ſolidum 4. 307. *a*. & *ſeqq*.
—— navis prædatoriæ. *vide* Navis prædatoria.
Exheredationis cauſæ, præter quatuordecim expreſſas, æque graves vel graviores admittuntur 1. 238. *b*.
Exheredatio poſtumi neceſſaria. *vide* Poſtumus.
*Exiguus*, pro *vili* 1. 76. *b*.
*Exiguitas* ſive vilitas fructuum non facit ad remittendam penſionem coloni *ibid*.
Exilii indictiones ubique Gentium ceſſare, foret utile 3. 480. *a*.
Exilium indicere non poteſt Judex extra ſuum territorium *ibid*. & 518. *a*.
—— niſi lex fines exilii deſignet 3. 483. *a*.
—— varia hac de re Ordinum Hollandiæ & Zelandiæ Edicta 3. 483. *b*.
—— niſi privilegio Principis id fuerit conceſſum, ſive generaliter in omnibus delictis, ſive ſpecialiter in atrocioribus & maxime frequentatis 3. 481. *b*. & *ſeqq*.
—— varia ejus rei exempla in urbibus Hollandiæ 3. 482. *b*.
*Exilium*, pro *loco exilii* 1. 16. *a*.
*Vide* Exul.
Explicare pecuniam 1. 214. *b*. & *ſeq*.
Exponendi liberos jus. *vide* Liberi.
*Exponere* & *abjicere* promiſcue ſumuntur 2. 104. *a*.
Expreſſa nocent, non expreſſa non nocent 2. 193. *b*.
Exul, cui reverſuro ſtatuta eſt pœna, an poſſit puniri, ſi tanquam Legatus mittatur ad eum, a quo exulat 3. 434. *a*.

F

F. & P. ſæpe permutantur 1. 20. *a*.
Fabia lex. *vide* Lex.
in Factum actio datur ob furtum rei minimæ 1. 12. *a*.
—— intelligitur aliquando per actionem furti

furti *ibid.*
Falſi pœna. *vide* Lex Cornelia.
*Falſus tutor*, procurator &c. qua ratione dicantur 1. 131. *b.*
Familia, ſive hereditas. *vide* Hereditas.
Familia Ancharia ab Anchario 1. 298. *b.*
—— Aſellia ab Aſino *ibid.*
—— Cilorum a Cilo *ibid.*
Fanenſia, vel Fainenſia vel Phainenſia vel Fenenſia metalla 2. 155. *b.*
Faſtis Conſularibus non tuto fidendum 3. 192. *a.*
Fatales caſus, fatalia damna, quæ *in prudentibus* accidunt, ſive quæ nulla prudentia poſſunt evitari 1. 73. *a.*
de Fato doctrina JCtorum eadem, quæ Philoſophorum 1. 193. *b.*
*Fenenſia* metalla. *vide* Fanenſia.
Feræ, modo domitæ & in dominio ſint, quadrupedum vocabulo continentur in L. XII. Tabb. 2. 64. *b.*
Ferias extraordinarias dabant Præſides Provinciarum adventus ſui celebrandi cauſſa 1. 63. *b.* & *ſeq.*
Ferrum Indicum 1. 171. *b.*
Fideicommiſſa pœnæ nomine non recte olim relinquebantur 2. 191. *b.* 210. *a.*
in Fideicommiſſis plus licuit, quam hereditatibus vel legatis *ibid.*
Fideicommiſſorum origo 1. 347. *a.*
Fideicommiſſum ab eo, qui neque liberos, neque cognatos habet, præſentibus amicis datum ſine alia ſolemnitate cur valeat 1. 56. *b.*
Fideicommittere olim nutu poterat, qui poterat loqui, ſed ob ſupervenientem morbum impediebatur 1. 489. *a.*
—— non poterat mutus natura talis, ſive caſu, & quid circa hæc jure novo ſit conſtitutum 1. 489. *b.*
*Fiduciaria juſſio* 27. *Sept.* 1614. 4. 3. *b.* 9. *a.*
—— § 9. & 10. 3. *ſeq.* *ibid.*
*Filii filius* pro *Nepote* 2. 13. *b.*
Filiofamilias procuratore poſt judicium acceptum mortuo, in eum quem defendit, translata actio datur, lite nondum finita; judicati, finita 1. 98. *b.*
Filiusfamilias in cauſis publicis habetur pro patrefamilias 1. 36. *b.*
—— ſine auctoritate patris ex voto non obligatur 1. 325. *b.*
—— ſubreptus qua actione peti poterat 2. 79. *a.*
*Fingere* nummos eſt *formare* 1. 206. *b.*
*Finire* & *definire* promiſcue dicitur 1. 341. *b.*
Fiſcales fundi quinam 4. 36. *a.* & *ſeqq.*
Flagellis cædi pœnarum genus 1. 247. *b.*
Flavius (Cnæus) Appii Claudii Scriba, quis fuerit 2. 18. *b.*
Florentinus Librarius, calami compendio ſtudens, non repetiit, quæ geminanda erant; Taurellius quæ ſemel poſita, bis ſibi videbantur legenda, majuſculis litteris expreſſit 1. 381. *a.*
*Fluerat* pro *fluxerat* 1. 438. *b.*
Focenſia, Fœnenſia, vel Fonenſia metalla 2. 155. *b.*
Fœdera quid 3. 201. *b.*
—— tollunt communionem rerum non poſſeſſarum *ibid.*
Fœdus Utrechtanum non per omnia hodie obſervatur 3. 406. *b.*
—— explicatum 3. 381. *b.* 405. *a.* & *ſeqq.* 415. *b.* 422. *b.* 465. *b.* 488. *a.* 509. *b.* 513. *a.*
Fœdera inita a Conſulibus qui nullum habebant mandatum, rata habebat Senatus Populuſque Romanus 3. 442. *a.*
Fœdera inita intercedente mandato, ratihabitione apud Romanos non indigebant. *ibid.*
Fœderatus, ſi duo communes ipſius Socii bellum gerant adverſus exteros, utrique debet præſtare, quod ex fœdere debet, ſi utrinſque cauſa ſit juſta, ſi alterius tantum, ei tantum præſtabit, cujus cauſa eſt juſta 3. 358. *b.*
—— ſi duo communes ipſius Socii inter ſe bellum gerant, ei ex fœdere ſatisfacere debet qui juſtiorem habet cauſam 3. 359. *a.*
—— de juſtitia vel injuſtitia cauſæ Socii ſolus jure Gentium hodierno eſt arbiter 3. 359. *b.*
Fœnenſia metalla. *vide* Focenſia.
Fœnus integræ ſortis, cujus exactio ſola conventione ſiſtitur, an ipſo jure committatur 3. 54. *b.*
—— pecuniæ creditæ, quod ex pacto non debetur, an odio uſurarum conſtitutum ſit 3. 379. *a.*
—— nauticum in Indiam Eoam an recte exerceant privati 4. 286. *a.*
*Folium Barbaricum* quid 1. 170. *b.*
—— pentaſphæreum, quid 1. 171. *a.*
Forenſia metalla, an fuerint 2. 155. *b.*

Forma, pro modo & ordine verborum 2. 18. *b.*
*Forma Ordinum Generalium* 12. *Aprilis* 1588. 4. 73. *a.*
—— § 43. *ibid.*
—— *Curiæ Hollandiæ* 4. *Sept.* 1462. 3. 6. *a.* § 94. 4. 6. *a.*
—— 20. *Aug.* 1531. *ibid.* & 8. *a.* § 8. 4. 32. *b.* 73. *a.* § 73. 4. 8. *a.*
*Formare* actiones quemadmodum dicantur pacta, quæ inſunt contractibus 3. 69. *a.*
Formula quid 2. 18. *b.*
Formula, *is ad quem ea res pertinet*, utilis eſt reſpectu heredis 3. 23. *a.*
—— & reſpectu crediroris qui chirographum ſine ceſſione juſta habere deſiit 3. 24. *a.*
—— *probe recte* dolum excludit 3. 16. *a.*
Formulæ Manilii quid 3. 66. *a.*
—— venalium vendendorum leges vocantur a Cicerone 3. 66. *b.*
—— Senatusconſultorum 2. 139. *a.*
Formulæ in omne genus contractibus præſcribebantur a Juriſperitis, & quare 3. 66. *b.* & *ſeq.*
Formularum ſignificationes ſciendæ ſunt 3. 12. *a.*
ex Formulis non æſtimandæ ſupremæ hominum voluntates, ſed ex re ipſa 3. 193. *b.*
Forum competens unde æſtimandum ſit 3. 245. *a.* & *ſeq.*
—— non naſcitur ex brevi commoratione in aliquo loco 3. 247. *a.*
—— ex delicto oritur 3. 247. *b.*
—— arreſta tribuunt, & cur 3. 244. *b.*
Forum competens num Princeps in alterius imperio, ſi ibi deliquit aut contraxit, ſortiatur 3. 248. *b.*
—— an Legati olim apud Veteres in loco legationis forum ſortiti 3. 313. *b.*
Forum competens Legatorum variat pro varia eorum conditione 3. 273. *b.*
ad Forum non competens ſi quis vocetur, an Majeſtatis crimen committatur 3. 283. *a.*
Fori privilegium Legatorum ex qua ratione deducendum ſit 3. 255. *a.*
—— quouſque Legatis competat 3. 264. *a.*
—— an eidem Legati renunciare poſſint 3. 308. *a.* 309. *b.*
de Foro competente Legatorum quid jure Romano cautum ſit, & de quibus Legatis id intelligendum 3. 256. *a.*
de Foro Legatorum ubi quæritur, non diſtinguendum cujus conditionis vel nominis Legati fuerint 3. 244. *a.*
—— in utramque partem ex ſola ratione diſputari poteſt 3. 260. *a.* & *ſeq.*
—— variæ variorum ſententiæ de illo 3. 310. *b.*
—— in criminibus Gentium mores 3. 293. *b.*
—— quæſtio non ex jure Naturæ æſtimanda, nec ex Legatorum ſanctitate 3. 313. *a.*
Fori Academici privilegio Studioſi renunciare poſſunt 3. 309. *a.*
Forum minorum, viduarum & miſerabilium perſonarum apud Hollandos 4. 22. *a.*
—— eorum, qui ab exteris Provinciis in Hollandiam mittuntur ad Ordines Generales, Conſiliarios Ordinum Generalium, eorum Rationales, ſive ad Collegia Marina 4. 40. *a.*
—— ratione delictorum commiſſorum in officio 4. 42. *b.* 50. *a.*
—— eorum qui Hagæ habitant, neque Nobiles, neque Forenſes Curiæ ſunt, neque etiam ex opificiis ſeſe exhibent 4. 18. *b.*
—— militum in cauſa delicti 4. 63. *a.*
—— nobilium exterorum in Hollandia 4. 6. *a.* & *ſeqq.*
—— pagani militariter delinquentis 4. 68. *a.*
—— Quæſtoris Generalis Fœderati Belgii, ſi in officio deliquerit 4. 59. *a.*
*Frangere*, pro *tollere*, *auferre* 1. 163. *a.*
Frediani 2. 131. *a.*
Freti Britannici Romani olim domini 3. 205. *a.*
Fretum Byſantinum Romani olim in dominia habuere 3. 223. *a.*
—— Herculeum iidem tenuere *ibid.*
—— Gaditanum Hiſpani jure ſibi ſubjicere poſſunt 3. 212. *b.*
in Freto Baltici maris quo jure Danorum Reges tributa exigant *ibid.*
Fridericorum Imperatorum Authenticæ a quo Codici adjectæ 3. 106. *b.*
Friſii. *vid.* Utrechtani.
*Frivola* pro *Supellectile*, quin & pro *omni patrimonio*, & pro *mundo*. 1. 359. *b.*
Fructus acceſſio 1. 243. *a.*
Fructus non eſt, nec ad uſufructuarium pertinet partus ancillæ 1. 243. *b.*
Fructus inſulæ in flumine natæ non pertinet ad uſufructuarium proximi fundi 1. 245. *a.*
Fructus acceſſio ex alluvione, vel ex eo, quod

Digitized by Google

quod vis fluminis adjecit, pertinet ad fructuarium 1.245.*b.*
Fructus, *qui percipi potuerunt*, petere a quovis poſſeſſore, etiam bonæ fidei, valde lubricum eſt 1.463.*a.*
Functio in mutuo, quid 1.24.*b.* & *ſeq.*
Fundi Italici ſtipendium vel tributum non pendebant, neque etiam illæ Provinciæ, quæ jure Italico erant donatæ 1.281.*b.*
Fundorum Provincialium, quaſi ad Imperium pertinentium, ſtipendium vel tributum a Provincialibus Principi Populove Romano pendebatur *ibid.*
Funebres ſumtus non repetit, qui humanitatis cauſa impendit 1.207.*b.*
—— ad eos obligatur heres *ibid.*
Funus. *vid.* Sepultura.
Furor obeſt nuptiis contrahendis, non vero rite contractæ ſolvuntur; quamvis ab ea regula excipiatur caſus nonnullus 1.473.*a.*
Furtum ſi ejuſdem rei plures fecerint, unum duntaxat furtum eſt, & ſemel in quadruplo eſt actio 1.249.*b.*
—— ſi omnes partem offerant, atque ita ſimul unam pœnam unius delicti; quod omnes commiſerunt, an id ſufficiat 1. 250.*a.*
—— an ceteri liberentur, ſi unus pœnam præſtiterit *ibid.*
Furti actionem habet pater, ſi filius familias ſubreptus ſit, non mater 2.70.*a.*
*Furtum pro re furtiva* 1.16.*a.*
Furtum etiam rei minimæ eſt, ſed ex eo non datur actio furti, verum in factum 1.10.*b.* & *ſeq.*
Furti non tenentur omnes, qui fures ſunt, & contra 1.11.*b.*
per Furti actionem nonnunquam intelligitur actio in factum 1.12.*a.*
Furtum facit, non ſacrilegium, qui rem ſacram e loco profano, vel profanam e ſacro aufert, jure civili non canonico 1. 20. *b.*
Furti nec manifeſti pœna dupli eſt ex lege XII. Tabb. non ex Edicto 1.137.*b.*
Furti manifeſti pœna capitalis e lege XII. Tabb. unde & quænam fuerit *ibid.*
—— pœnæ e lege XII. Tabb. ſucceſſit Prætoria in quadruplum, ſervata pœna nec manifeſti 1.139.*a.*
Furti actio civilis in duplum & quadruplum; criminalis extraordinaria 1.65.*b.*
Furti actione criminali inſtituta, civilis tollitur, etiamſi fur nihil aliud, quam rem ſublatam *in ſimplum* reſtituere juſſus fuerit 1. 67. *a.*
Furti pœna e Conſtitutionibus Juſtiniani & Friderici 1.139. *a.*
Furtorum quorumcunque pœna dupli e lege Solonis, lege XII. Tab. tantum furto nec manifeſto 1.137.*b.*
de Furibus quibuſdam cognoſcit Præfectus Vigilum. *vid.* Præf. Vigil.
Fuſcianus JCtus 2. 51. *b.*
Futura JCti per rerum naturam certa putant, ſed incerta habent, quod ad jus, propter noſtram ignorantiam 1.194.*a.*

G

Gabinia lex 1.74.*a.* 3.437.*a.*
Gaditanum Fretum Hiſpani an ſibi ſubjicere poſſint jure 3.212.*b.*
Gajus JCtus an ſcripſerit ad legem Gliciam 1.74.*a.*
Gallis, Syris & Phrygibus apud Romanos permiſſum pati muliebria, ſine infamia nubere, & genitalia ſibi præcidere 2. 132. *b.*
Gelri jam ante abrogatos Comites primas tenuere inter Provincias 3.518.*b.*
Gelria, Tranſiſulania, & Utrechtum anno 1672. occupatæ a Francis, jure poſtliminii redierunt ad Fœdus Utrechtanum, quo captæ exciderant 3.383.*a.*
Gelria poſt diſceſſum Francorum anno 1674. unum ſuffragium in Conſilio Ordinum Generalium perdidit *ibid.*
Geminæ locutiones paſſim reperiuntur apud JCtos, & alios auctores 2.17.*a.* 26.*a.*
Geminationes litterarum vel ſyllabarum 1. 28. *b.* 131. *a.* 132. *b.* 152. *a.* 181. *a.* 184. *b.* 197. *b.* 214. *a.* 215. *b.* 229. *b.* 309. *b.* 338. *a.* 381. *a.* & *b.* & *ſeqq.* 415. *a.* 443. *b.* 456. *a.*
Geminationis ratio, ejuſque uſus & abuſus 1. 205. *a.*
—— regula aliquot locis adhibenda, vel rejicienda 1.381.*a.*
*Gener* pro *ſponſo filiæ* 1.13.*b.*
Generales loquutiones ſæpe ſunt reſtringendæ ad ſpeciem propoſitam 1.413.*b.* 453.*a.*
Genitivorum uſus quidam apud JCtos 1. 43. *b.*

Gens

Gens Gentem non obligat; nec vel omnes Gentes obligant aliam quæ ſui juris eſt 3.299.*b.*
Gentilium ſucceſſionis ab inteſtato ratio. *vid.* Succeſſio.
Gentis unius teſtimonium non facit jus Gentium 3.264.*b.*
Gentium conſuetudo quatenus ſingulas Gentes obliget 3.313.*b.*
Gentium Jus. *vid.* Jus Gentium.
Gentium mores quod ad forum Legatorum in criminibus 3.293.*b.*
Gentium nomina maribus impoſita num maris dominium tribuant 3.216.*b.*
Gentium omnium vocem audire videtur qui jus Romanum audit 3.256.*a.*
Genuenſes quo jure Liguſtici maris imperium ſibi adſcribant 3.220. *a.* & *b.*
Georgicæ leges Juſtiniani 3.184.*a.*
*Gertre Provincias*, quid ſignificat 2.21.*a.*
Glicia lex, an ad eam ſcripſerit Gajus JCtus 1.74. *a.*
*Gloſellæ* pro Authenticis 3.102.*b.*136.*b.*
Gloſſemata non temere ſtatuenda 1.47. *b.* 148. *b.* 445. *b.*
Gnoſtici cœtus nocturnos ſceleribus reddiderunt infames 2.136.*a.*
Gradus adfinitatis nulli ſunt, ſed ſolis nominibus cenſentur 2.254.*a.*256.*a.*
——— quare 1.256.*b.*
——— ſi qui ſint, in primo eſſent Conjuges 1.242.*b.*
Gradus non ſemper eſt agnatorum cognatorumve inter ſe diſtantia, ſed & quorumcunque propinquorum ordo 1.252.*b.*
*Gradus* & *ordinis* promiſcua appellatio *ibid.* & 256. *a.*
Græce loquutiones multæ in Pandectis occurrunt 1.407. *a.* 429. *a* 474 *a.*
Græci fere immunes ab odio religionis 2. 130. *a.*
—— Latinis vocabulis interdum uſi 3.159.*b.*
Gravida mulier quando morbo laborare cenſeatur. *vide* Morbus.
Graviones Hollandici de quibus cauſis olim judicaverint 4.11.*a.*
——— an olim ubicunque eſſent in Hollandia, vel Zelandia, judicaverint de cauſis criminalibus 4.12.*a.*
Gravionum judicia 3.11.*a.*
Groninga urbs cum ab Hiſpanis occupata fœdere Utrechtano excidiſſet, ab Orangia Dynaſta rurſus victa poſtliminio ad id rediit 3.381.*b.*510.*a.*
Groningani an ſubſcripſerint fœderi Utrechtano *ibid.* & *ſeq.*
—— fere ſequuti partes Hiſpanorum, & poſt deditionem propenſiores æquo iis fuerunt *ibid.*
Grotius. *vid.* Barneveldius.
—— libros ſuos de *jure belli* & *pacis* non tam ſcripſit de jure Gentium univerſo, quam potius de moribus, apud pleraſque Gentes Europæas receptis 3.376. & *ſeq.*
Gubernacula duo in navibus antiquorum 2. 200. *b.*
Gutturoſus 1.52.*b.*

H

H Mutatum in LL 93.*b.*
Hæretici *Satoribus*, & hæreſes *Semini* comparantur 2.153.*b.*
Hagæ quinam tertium genus hominum a nobilibus & iis, qui ſe opificiis exhibent, diverſum conſtituunt 3. 8. *b.*
*Hamis* utebatur Præfectus Vigilum ad reſtinguenda incendia 1 501.*a.*
Haſterius. *vid.* Aſterius.
*Haud* & *haut* promiſcue ſcribitur 1.338.*b.*
Heliopolitana Syriaca fuit civitas juris Italici 1.282.*b.*
Heliogabalus ſolum Deum ſuum Heliogabalum coli voluit 2.134.*a.*
*Henzels tot degens* recenſetur inter contrabanda 1.303.*b.*
Henricus IV. Franciæ Rex juris Gentium peritiſſimus & tenaciſſimus 3.301.*b.*
Heredipetæ, & varia eorum nomina 2. 163. *a.*
Hereditas, ſive familia, primum locum obtinet inter res incorporales 3.68.*a.*
—— mancipabatur per æs & libram, unde cenſenda eſt mancipi *ibid.*
—— heredis non facit aliter res ſingulas, quam legatum vindicationis dominium legatarii facit 1.378.*a.*
—— non acquiritur hoſti etſi ex teſtamento vel ab inteſtato ei debeatur 3.347.*a.*
Hereditatem captare. *vid.* Captare.
—— gratia & benevolentia mereri, etiam laudi datum fuit apud Romanos 2.166.*a.*
in Hereditate pœnæ nomine idem juris obtinuit, quod in legatis pœnæ nomine 2.191.*a.*



Digitized by Google

—— ut & in parte hereditatis 2.210.*a.*
Hermaphroditica Legatio quæ vocatur 3. 283. *b.*
Hermogenianus JCtus in libris Epitomatum Juris ordinem Edicti Perpetui ſequutus 1.102.*b.*
—— plus ſemel novis & inſolitis uſus fuit vocabulis 1.346.*b.*
Hermolaus Barbarus 3.445.*b.*
*Hieronianus*, nomen proprium 1.118.*b.*
*Hircus* alarum & oris vitium 1.154.*b.*
Hircoſi non ſunt morboſi *ibid.*
Hiſpani an fretum Gaditanum jure ſibi ſubjicere poſſint 3.212.*b.*
—— imperium Oceani ſibi adſcribere dicuntur 3.222.*b.*
Hiſpaniæ univerſæ a Veſpaſiano jus Latii fuit tributum 1.285.*b.*
Hollandi recte joco dicerentur *Mergi Agrarii* 1.344.*b.*
Hollandiæ Curia quo jure facinoroſos ſuos deportet ex ditione Utrechtana & contra 3. 517. *b.*
—— Ordinum decretum de ſalutanda arce Kronenburg 3.213.*a.*
———— Edictum de Legatorum privilegio revocandi domum 3.266.*a.*
—— Ordinibus a quo & quo jure ignorantia juris Gentium exprobrata 3.262.*b.*
Hollandici Graviones. *vid.* Graviones.
Hoogerbeetſius. *vid.* Barneveldius.
Homines non diſtinguit jus naturale 3.313.*b.*
Homicidium hominis liberi non differt ab homicidio ſervi apud Græcos 2.88.*a.*
Hopia Indica 2.171.*b.*
Horatii Tergemini Senatores cincti 1.119.*b.*
*Horreum* eſt, in quo ſub terra in doliis frumentum condebatur, vel rerum quarumcunque ſervandarum cauſa habitum 1.251.*a.*
*in Hortis* ſe oſtendere intelligendum eſt de privatis ludis, in hortis aliquando haberi ſolitis 1.246.*b.*
Hoſtes bifariam intelliguntur 1.285.*b & ſeqq.*
—— *perduelles* vocantur, hinc *hoſtium* & perduellium appellatio eſt confuſa *ibid.*
—— vivi fuerunt exuſti *ibid.*
Hoſtis non habet perſonam ſtandi in judicio, niſi commercii cauſa 3.351.*a.*
—— ſi arceatur a judicio, neque adverſus hoſtem, in Imperio noſtro forte degentem, recte experiemur *ibid.*
—— impetrata ſecuritate per hoſticum tranſeundi, in ſuo territorio recte capitur 3. 416. *b.*
—— in hoſticum venturus, ſi ſecuritatem impetravit, an a creditoribus conveniri & detineri poſſit 3.416.*a.*
Hoſtem aggredi vel perſequi an liceat in Amici territorio vel portu 3.352.*a.*
—— in amici portu, amici non hoſtem, non licet aggredi vel capere, & ſi quis capiat, amici eſt efficere, ut capta reſtituantur vel ſumtu ſuo, vel ſumtu ejus, qui damnum paſſus eſt 3.352.*b.*
Hoſtem in mari aperto deprehenſum dum oppugnamus & cædimus, perſequi licet uſque ad amici flumen, ſtationem, portum, modo parcatur amici caſtellis, & hoſtibus ipſis, ſi amicorum portus jam ſubierint 3.354.*a. & b.*
—— in territorio alterius recte perſequimur ex recenti prælio fugientem 3.355.*b.*
Hoſtes hodie ſeſe invicem vocant *amicos* 3. 331. *b.*
Hoſtium nomine an etiam amici noſtri intelligantur, qui victi apud hoſtes ſunt, urbe eorum forte occupata 3. 335. *a.*
—— actiones & credita. *vide* Actiones.
—— res mobiles & præſertim naves quando fiant capientium 3. 335. *b.*
in Hoſtium cadavera quid liceat 3. 334. *a.*
Hoſtibus *bene precari* & *Salutem dicere*, adulatorum eſt 3. 331. *b.*
ad Hoſtes amicorum quaſnam res non liceat advehere 3. 360. *b.*
—— an liceat advehere res promiſcui uſus tam in bello quam extra bellum 3. 361. *a.* 362. *b.*
—— an ipſa materia rerum prohibitarum quoque ſit prohibita 3. 362. *b. & ſeq.*
*qui* Hoſtes non ſunt. *vide* non hoſtes.
in *Hoſtico*, pro *in loco hoſtili*, vel *barbarico* 1. 204. *b.*
*Humanitas* eſt pietas, & communis benevolentia, quam homo homini debet 1. 209. *a.*
Humanitati tribuitur gratuita ſepultura *ibid.*
*Humanitatis negotium gerere*, quid *ibid.*
*Humatio*, pro *reliquiis, quæ humantur* 1.16. *a.*
Hydroparaſtatæ, Manichæorum ſecta 2. 148. *a.*
Hypothecaria actio an reſcindere poſſit ſervitutem fundo obligato impoſitam 4.152.*b.*

I in

Digitized by Google

# I

I in antiquis ſcripturis paſſim adjicitur ante E 1. 140. *b.*
I & EI. *vide* EI.
I & T facile permutantur 1. 118. *b.*
I. TA. non eſt nota indicans *primas tabulas* 1. 47. *a.*
*Jachten* an debeant haberi inter naves bellicas 3. 503. *a.*
Jactus nauticus 4. 310. *b.*
Idonior & idoneior 1. 51. *b.*
*Ignotus ille, ubi degit* 1. 429. *a.*
Ἰκαρία Inſulæ nomen eſt, non maris Icarii 3. 164. *a.*
Ilienſes non tantum jure Italico beati fuerunt, ſed & aliis privilegiis 1. 284. *b.*
Illicita & probroſa conditio pari paſſu ambulat cum impoſſibili 1. 199. *a.*
*Illicitum* & *probroſum* an, & quando differant 1. 197. *b.*
Imagines Imperatorum cultæ 1. 135. *a.*
—— iis ſacrificare nolebant Chriſtiani, unde læſæ Majeſtatis accuſabantur, damnabanturque *ibid.*
Imbecilliores partem ſuam poſſunt ſtatim vocare ad Curiam 4. 6. *b.*
Immobiles res. *vid.* Res.
Immobilia recuperata poſtliminio redeunt ad priores dominos 3. 340. *b.*
—— hoſtium licet mero jure belli poſſint vendi, in omni tamen fere Europa eorum tantum fit annotatio, & fiſcus fructus capit; finito vero bello priſtinis dominia reſtituuntur 3. 349. *a.*
Immobilium poſſeſſio bello quæſita quouſque extendatur 3. 345. *a.*
*Immunis* dicitur ea perſona, vel ea res, quæ onera, aliis indicta, præſtare non tenetur 1. 461. *b.*
*Imo*, particula, in notis Pauli ad Labeonem quid notet 1. 115. *a.*
*Impedire* caſui tertio jungitur 1. 358. *b.*
Imperator in alterius territorio nom ſit tanquam privatus 3. 247. *a.*
—— Romanorum vel hodie Germanorum fuerit ne umquam totius Orbis Dominus, diſputatum a veteribus juris magiſtris 3. 175. *a.* & *b.*
Imperatores Romani an imperium maris habuerint olim 3. 183. *a.*
Imperatoribus delatum fuiſſe *Proconſulare Imperium*, quo ſenſu intelligendum ſit 1. 501. *a.*
Imperia non diſtinguit jus Naturæ 3. 313. *b.*
—— pleraque non ex libero Gentium ſuffragio, ſed ex vi originem traxerunt 3. 428. *a.*
Imperium & Juriſdictio an poſſint mandari 3. 459. *a.*
—— *merum* jure Romano mandari non potuit; *mixtum* potuit *ibid.*
—— continentis finitur, ubi finitur armorum poteſtas 3. 352. *b.*
Imperium maris & proprietas maris, num differant 3. 183. *a.*
Implicare litibus 1. 146. *b.*
Impoſſibilis conditio. *vide* Conditio.
*Improles* qui 1. 187. *b.*
*Imprudens* eſt *inſciens*, *non valde prudens* 1. 72. *a.*
*Imprudentia*, JCtis ſemper culpam & negligentiam notat. 1. 72. *b.*
Impuberis vel minoris domicilium, an ſuperſtes parens, vel tutor mutare poſſit 4. 77. *b.*
Impuberum appellatio ſæpe late ſumitur, eoſque complectitur omnes, qui pleniſſime puberes non ſunt, id eſt, qui annum ætatis XVII. nondum impleverunt, quamvis attigerint 1. 337. *a.*
Impunitatis promiſſio. *vid.* Crimina.
*In* ſæpe regit caſum accuſativum 1. 331. *b.*
*In annos octo vel decem* relictum quid 1. 135. *a.*
*In diebus triginta vel centum*, quid *ibid.*
In facili, in difficili eſſe 1. 51. *b.*
*Inauditus* pro inobediens 2. 91. *b.*
*Inaurata* accipiuntur non tantum pro iis, quorum ſuperficies auro incocta vel illita eſt, ſed & pro iis quæ vulgo aurea dicuntur 1. 329. *b.*
Incapacibus, ſive non capientibus relicta quibus cedunt 4. 155. *b.*
Incertis actio. *vide* Actio.
*In continenti* in pactis quid 3. 67. *b.*
—— cum aliquo ſpatio intelligendum 3. 68. *a.*
Incorporales res. *vid.* Res.
*Incrementa* quid 3. 29. *b.*
*Incurioſus* ſatis Latinum videtur 1. 303. *b.* & *ſeqq.*
In Indiam navigandi libertas unde adferenda 3. 224. *a.*

*Indicium*, eſt *ſignum indicans*, & *indicatio* 1. 18. *a.*
Indicium profiteri 1. 18. *b.*
*Indicium* & *judicium* ſæpe commutantur 1. 446. *b.*
Indictio belli pertinet ad ſolam humanitatem 3. 325. *a. & ſeqq.*
—— non pendet niſi a voluntate ejus qui indicit 3. 326. *a.*
—— apud Achæos & Romanos in uſu 3. 326. *b.*
—— in uſu hodie apud pleraſque Gentes Europæas 3. 327. *a.*
poſt Indictionem belli bona hoſtium vulgo recte capiuntur 3. 330. *a.*
Indictionibus belli ſolet fere conſtitui, ut bona hoſtium apud nos reperta, & bello capta publicentur 3. 346. *b.* *Vide* Bellum.
Induciis pactis ut de deditione agatur, an liceat munitiones reficere 3. 415. *a.*
*Ineſſe* contractui quid 3. 68. *b. & ſeq.*
Ineſſe ex parte rei & ex parte actoris quid ſit 3. 86. *b.*
Infamia non notatur, qui operas ſuas, ut prodiret artis ludicræ cauſa, locavit, neque prodiit 1. 247. *a.*
—— notantur viduæ intra annum luctus nubentes 1. 247. *b.* 262. *b.*
—— non notantur parentes; liberi, nec alii propinqui, ſed invicem non elugentes 1. 259. *b.*
Infantes. *vide* Liberi.
Infantes in terram deponebantur, & quo fine 2. 117. *a.*
Infanticidarum pœna quando cœperit eſſe capitalis 2. 105. *a.*
de Infantum nece, & nunquid de ea aliud prior, aliud poſterior ætas cenſuerit 2. 100. *a.*
—— de eorum venundatione 2. 106. *b. & ſeqq.*
—— expoſitione 2. 110. *a. & ſeqq.*
*Inficere* 2. 154. *b.*
Infigere non accuſandi, ſed dandi caſum deſiderat 2. 154. *a.*
Infinitivus ſæpe pro genitivo, ſæpe etiam pro omni caſu 1. 241. *a.*
*Injungere* an pro *jungere* recte dicatur 2. 23. *a.*
*Injunctum tignum* differt a *juncto* 2. 23. *b.*
Injuria levis non infamat 1. 14. *a.*
Injuriæ propulſatio. *vide* Injuſta.
*Injurien die gedaen werden den Officiers, of andere ge privilegeerde perſonen* an ad juriſdictionem Curiæ pertineant 4. 32. *b.*
Inofficioſi querela non eſt e Conſtitutionibus Principum, nec ex lege Glicia, nec ex ulla alia 1. 74. *a.*
—— moribus recepta, & Prudentum auctoritate probata eſt ex bono & æquo contra legem XII. Tabb. & quo colore 1. 75. *b.*
—— *vide* Querela & Teſtamentum.
Inſcriptionibus legum interdum apponuntur Libri, Capita, & Tituli, unde leges ſumtæ ſunt 1. 191. *a.*
*Inſerere* pro *ingerere* optime dicitur de hæreſibus 2. 154. *a.*
*Inſidiari* pro *nocere* 1. 233. *a.*
*Inſpectio* & *inſpectatio*, pro *caſu*, *exemplo*, *ſpecie* 1. 130. *a.*
*Inſtituit agere*, non ſignificat *elegit*, ſed *cœpit agere*, vel ſimpliciter *egit* 2. 12. *a. & b.* 2.
Inſtitutio in alterius arbitrium collata non valet, ejuſque ratio 2. 180. *b.*
Inſtitutiones captatoriæ. *vid.* Captatoriæ.
—— mutuæ. *vide* Mutuæ.
Inſtructi legatum. *vide* Legatum.
Inſtrumenta bellica quamvis advehere non liceat ad utrumque amicum, recte tamen venduntur utrique amico, quamvis inter ſe hoſti 3. 404. *a.*
*Inſtrumentum domus* differt a ſuppellectile 1. 501. *b.*
Inſulæ in flumine natæ fructus non pertinet ad uſufructuarium proximi fundi 1. 245. *a. & ſeqq.*
*Intellegerit* pro *intellexerit* 1. 438. *b.*
*Intendere* pro *agere* 1. 473. *b.*
Intercalarius 1. 50. *b.*
Intercalaris dies naturaliter auget numerum dierum, civiliter non auget 1. 178. *b.*
—— auget in lege Commiſſoria, niſi partes aliter ſignificaverint 1. 180. *b.*
—— an computatus fuerit inter 30. dies juſtos qui e L. XII. Tabb. judicatis dabantur 1. 179. *a.*
—— non computatur in tempore judicati faciendi, quod datum eſt Conſtitutionibus 1. 180. *b.*
Interdictum *quod Legatorum*, rem legatam poſſidente legatario, competit heredi, quod

quod ad quartam Falcidiam, ſi non vindicandi modo ſit legatum 1. 378. *b.*
——— ceſſat, ſi vindicationis fuerit legatum, cum ex lege Falcidia heres trium unciarum habeat dominium, quamvis non prohibeatur interdicto uti, ſi velit *ibid. & ſeqq.*
Interdictum de Liberis exhibendis an habeat pater, ſi filiusfamilias ſubreptus ſit 2. 79. *b.*
—— Salvianum. *vide* Salvianum.
Interdictorum diſtinctio in directum & utile non eſt ab eorum Auctoribus, ſed ab expoſitione JCtorum 1. 49. *a.*
Interpolationes Triboniani non facile agnoſcendæ, niſi aliter res ſalva eſſe non poſſit 2. 200. *a.*
Interpretatio & lex ſæpe opponuntur 1. 159. *a.*
—— *Prudentum* pro jure civili 2. 18. *a.* 36. *b.*
—— reſtrictiva loquutionum generalium ad ſpeciem propoſitam 1.413.*b.* 455.*a.*, 2.67.*a.*
In Interpretatione juris plurimum valuit Prudentum auctoritas 2. 36. *b.*
Interpunctio legum 1. 367. *a.* 381. *a.*
Inteſtati cauſa potior fuit apud Græcos, teſtati vero apud Romanos 1. 346. *b.*
—— ſucceſſionis origo. *vid.* Succeſſio.
*Ipſo jure* uſuras non committi, quid denotet 3. 53. *b.*
Irnerius num Novellas ut ſpurias rejecerit 3. 107. *a.*
—— num ſolus ſit auctor collectionis Authenticarum 3. 102. *b.* 107. *a.* 129. *a.* 133. *b.* & *ſeq.* 135. *b.*
—— ſi primas Authenticas non ſcripſit, num ideo nullas ſcripſiſſe dici poſſit 3.130.*a.*
—— ſi gloſſas ad Authenticas ſcripſit, num propterea nullas integras Authenticas ſcripſiſſe dici poſſit 3. 136. *b.*
—— quarumdam Authenticarum ex aſſe auctor eſt 3. 133. *b.* 134. *a.* 136. *a.* & *b.*
—— nec tantum locum & titulum illis aſſignavit 3. 134. *a.* 135. *a.* 136. *b.*
—— quo jure Authenticarum auctor eſſe negetur 3. 110. *b.*
Iſiaca ſacra, avide primum arrepta, mox pœnam meruerunt 2. 133. *a.* & *b.*
*Ita* pro *tunc* 1. 47. *a.*
—— abundat 1. 47. *b.*
Italia, an naufragiis commoda ſit 3. 160. *a.*
Italica & Italicenſia prædia. *vide* Prædia.
Italici fundi ſtipendium non pendebant, neque etiam illæ Provinciæ, quæ jure Italico erant donatæ 1. 281. *b.*
Italici juris fuerunt
—— Heliopolitana Syriaca 1. 281. *b.*
—— Ilienſes 1. 284. *b.*
—— Laodicenſes 1. 283. *a.*
—— Licitani 1. 285. *a.*
—— Ptolemæenſes 1. 283. *b.*
—— Trajanopolis 1. 284. *a.*
—— Tyro 1. 282. *b.*
—— Valentini 1. 285. *a.*
*Vid.* jus Italicum. Coloniæ.
*Iter* quid, & ut diſtinguatur ab actu 1. 175. *b.* & *ſeqq.*
Judæa diviſa in plures Provincias & Præſides 1. 96. *a.*
Judeæ etſi præeſſet Præſes Syriæ, tamen in ea Procurator Cæſaris cum Præſidiali poteſtate erat *ibid.*
Judæi odium Religionis ex Ægypto deportarunt in Syriam 2. 129. *b.* & *ſeq.*
—— conſuetudinem virilia mutilandi, tanta pertinacia, omni ævo ſervare conati ſunt, ut ſine Gentis internecione haud facile tolli potuerit 2. 133. *b.*
—— Romæ proſeuchas ſuas habuere 2. 133. *b.*
—— in Hollandia recepti 3. 499. *a.*
Judicati revocatio. *vid.* Revocatio.
—— faciendi tempus varie olim definitum 1. 179. *a.*
*Judices* per excellentiam de *Præſidibus* 1. 9. *a.*
Judices, qui Conſtitutiones Principum negligebant, qua pœna tenerentur 1. 149. *b.* & *ſeq.*
Judex datus, qui cauſam terminabat, *Judex ſpecialis* dictus 1. 351. *b.*
—— qui ad certum tempus, vel intra certum tempus judicare juſſus eſt, ſi deceſſerit, & alius ei fuerit ſuffectus, rationis eſt, quantum temporis primo datum fuerat, tantumdem ſecundo datum intelligi 1. 425. *b.*
—— id fallit in caſu, quo tempus excurrit in tempus novi magiſtratus, nam tunc judex ſubditus habebit tantum temporis, quantum magiſtratui veteri ſupereſt ad exercendam juriſdictionem 1. 426. *a.*
Judici vitanda familiaritas cum hominum vulgo 1. 265. *a.*
Judices ſi ſapiunt, & ſe ſibi priores probarunt, non habent, quod a familiaritate & con-

& contemtu metuunt *ibid.*
Judicem in cognoſcendo neque excandeſcere oportet adverſus eos, quos malos putat, neque precibus calamitoſorum inlacrimari *ibid.*
Judices eſſe poſſunt, qui annum ætatis 17. expleverunt, quamvis non cogantur, niſi 20. majores ſint 1.335.*b.*337.*b.*
Judices eſſe poſſunt omnes minores cujuſcunque ætatis, ſi magiſtratum gerant, vel partes ſcientes & volentes in eos conſentiant 1.337.*a.*
Judices pedanei num auditorium habuerint 3. 9. *a.*
Judices minores in cauſis minoris momenti, quarum cognitio alioquin pertineret ad Scabinos, non ſunt mandatarii juriſdictionis 3.461.*b.*
Judices agreſtes tempore Gravionum 4.13.*a.*
Judices, qui de aſſecurationibus cognoſcunt, eorumque officia aſſecurare nequeunt 4.320.*a.*
Judicii denunciatio quemadmodum Legato fieri debeat 3.289.*a.*
——— in Hollandia duplex *ibid.*
*Judicium legitimum*, id eſt, actio legitima 1. 398. *a.*
*Judicium* & *indicium* ſæpe permutantur 1. 466. *b.*
Judicia ceſſant inter Principes 3.326.*a.*
Julia lex. *vid.* Lex.
Julianus (Salvius) Edicti perpetui auctor, non autem Didius Julianus Imperator, cujus ille, ut creditur, fuit Proavus 2.52.*b.*
Juliani plurimi, ad quos Diocletianus & Maximianus reſcripſerunt, plures item Proconſules Africæ hoc nomine 2.147.*a.*
Julianus aliquis ſub Diocletiano tyrannidem in Africa adſectavit 2.147 *b.*
Jura prædiorum quatenus mancipi ſint, aut contra 2.68.*b.*
——— ſunt qualitates quædam, quæ prædiis inhærent 2.69.*a.*
Jurare lapidem. *vid.* Lapidem.
in Jure conſtituto non valent rationes 2. 84.*a* 116.*a.*
Juriſconſultus quis 2.46.*b.*
Juriſconſulti non profani duntaxat juris, ſed & ſacri prudentiam profitentur 2.127.*a.*
—— pro avita Romanorum religione defendenda novis ſectis fortiter ſe oppoſuerunt, præſertim ſi in Reipublicæ perniciem vel detrimentum viderentur vergere 2.128.*a.*
—— eorum fœcunda meſſis, cur ſub Conſtantino M. & deinceps exaruerit 2.129.*a.*
—— eos veterum ſacrorum vindices, adverſarios ſuos experti ſunt Chriſtiani *ibid.*
—— libros ſuos non ſcribebant continua ſerie, ſed dividebant in Titulos, & hos iterum in *paragraphos* ſive *locos* 1.266.*a.*
—— eorum auctoritatibus utebantur Veteres in cauſis controverſis 1.268.*a.*
—— eorum ſententiæ libellis offerendis addebantur *ibid.*
—— habuerunt loqutiones ſibi peculiares 1. 385. *a.*
—— Veteres rariſſime utebantur æqualium vel juniorum auctoritate 1.288.*b.*
—— ſæpe fuerunt ſententiam rogati de rebus certis & liquidis, non ſemper de rebus incertis & dubiis 2.489.*b.*
Juriſconſulti & Oratoris officium, Republica libera, fuit diſtinctum, poſtea conjunctum 1.375.*a.*
Juriſconſulti olim ab Oratoribus interrogabantur, & vel domi ſedebant vel tranſverſo foro ambulabant *ibid.*
—— *diſertiſſimi*, *diſertiſſimi legum Oratores*, *Oratoreſque maximi vocantur* 1.375.*b.*
—— non ſolent uno loco expedire, quicquid ad plenam alicujus argumenti ſcientiam pertinet 1.388.*a.*
—— juſta interpretatione ſæpe, quod in una ſpecie ſancitum erat, ad aliam tranſtulerunt, cum par eſſet ratio 1.428.*a.*
Juriſdictio a ſola ſubjectione pendet 3.245.*a.*
—— in non ſubditum nulla 3.263 *b.*
—— civilis an legalis in ſuam familiam competat 3.282.*b.*
——— a nemine, niſi cui a Principe mandata, recte exercetur 3.302.*a.*
—— an prorogari poſſit in judicem extra imperium, cui ſubeſt is, quo de agitur 3. 308. *a.*
—— ne prorogetur, an magiſtratuum interſit 3.309.*a.*
—— an eam Principes prorogare poſſint 3. 308. *a.*
——— an Legati 3.308. *b.*
Juriſdictiones non ſunt diſtributæ in gratiam Judicum 3.309.*b.*
Juriſdictionis prorogatio an hodie omnis licita 3.310.*b.*
Juriſdictio cur jure Romano potuerit mandari 3.459.*a.*

mo-

—— moribus Belgii mandari nequit 3.459.*b.*
—— qui hodie eam exercent, juriſdictionem exercent Principis, non propriam 3.460. *b.*
—— a Proconſule mandata Legato. *vid.* Proconſul.
in Juriſdictione delegata quidquid ſpecialiter non eſt delegatum, pertinet ad juriſdictionem ordinariam 3.393.*a.*
Juriſdictio Curiæ Hollandiæ 4.3.*a.*
——— Hagæ ſedentis, an Magiſtratus Hagani prior & antiquior Hagæ fuerit 4.10.*a.*
—— quæ Militaribus Judicibus competit, eſt duntaxat in milites 4.67.*b.*
Juriſperiti quare formulas in contractibus præſcripſerint 3.66.*a.*
Juriſprudentiæ definitio, quod ad res divinas 2.127.*a.*
Jus: ejus præcepta. *vid.* Præcepta.
Jus accreſcendi. *vid.* Accreſc.
*Jus civile* pro *interpretatione Prudentum* 2. 18. *a.* 36. *b.*
*Jus commentitium* quid 1.268.*b.*
Jus generale privilegia anteriora non abrogat 3.458.*b.*
Jus Gentium, quale ſit 3.249.*a.*299.*& ſeq.*
—— an adverſetur maris dominio 3.232.*b.*
—— an ab uſu & moribus Gentium pendet 3.263.*a.*
—— num a teſtimonio unius Gentis 3. 264. *b.*
—— a prudentia politica diſtinguendum 3. 311. *a.*
—— non aliud eſt, quam quod putaverunt veteres JCti 3.313.*a.*
—— in eo non tam teſtibus & conjecturis, quam exemplis credendum 3.292.*a.*
——— ex rationes prævalent, quas uſus approbavit 3.263.*a.*
ex eo vim injuſtam repellere licet 1. 232. *a.*
—— ejus ignorantia Hollandiæ Ordinibus exprobrata 3.262.*b.*
—— uno alterove pacto, quod a conſuetudine recedit, non mutatur 3.361.*b.*
—— de eo ex ſolis pactis, non addita ratione, pronunciare, ſæpe eſt incertum & periculoſum 3.378.*b.*
—— quæ ejus juris ſunt, non decidit jus Romanum 3.232.*b.*
Jus Italicum, de eo & coloniis quibuſdam juris Italici 1.281.*b.*
——— omnino præſtat immunitatem a ſtipendiis & tributis, quæ alioquin Provincialibus indicuntur, ſive quod ad capita, ſive quod ad fundos *ibid.*
——— non tamen ſola tributorum cauſa fuit circumſcriptum ſed latius patuit 1. 282. *b.*
——— differt quam maxime a jure Latii 1.285.*b.*
Jus Juſtinianeum vulgo vocatur *jus commune* 3.410.*a.*
Jus Metropolitanum nihil pertinet ad occupationem totius 3.346.*b.*
Jus Naturale, nec homines diſtinguit, nec dominia, nec imperia 3.313.*b.*
—— ex eo non æſtimanda quæſtio de foro Legatorum *ibid.*
——— vim injuſtam repellere licet 1. 232. *a.*
Jus Patrum in liberos. *vid.* Liberi.
Jus Quiritarium & mancipi erat fundorum Italicorum & Italicenſium, at Bonitarium duntaxat & minus plenum fundorum Provincialium 2.70.*a.*
Jus repreſſaliarum an contra Legatos exercendum 3.306.*b.*
Jus revocandi domum Legatorum quibus rationibus impugnari queat 3.260.*a.*
——— contra illud auctoritas Curiæ Hollandiæ 3.260.*b.*
——— rationes pro illo jure 3.261.*a.* *Vide & Privilegium.*
Jus Romanum non decidit quæ juris Gentium ſunt 3.232.*b.*
—— illud qui audit, vocem omnium Gentium videtur audire 3.256.*a.*
Jus ſervitutis competit victori in victum 3. 332. *a. b.*
*Juris ſtudioſi* quinam dicantur 1. 300. *a.* *& ſeqq.*
Jus vitæ & necis competit victori in victum 3.331.*b.*
——— in captivos quamvis obſoleverit, an non tamen eo uti liceat adverſus eos, qui ſe obſtinatius defenderunt 3.333.*b.*
in Jus vocatio. *vid.* Judicii denunciatio.
Juſjurandum omne proficiſcitur ex fide & perſuaſione jurantis, & inutile eſt, niſi quis credat, Deum, quem teſtem advocat, perjurii ſui eſſe vindicem 1.297.*b.*
—— per alium, quam ipſe putat Deum, ani-

Digitized by Google

animum jurantis non obligabit, nec pœnam Dei extimeſcet 1.298.*a.*
—— ei ſtandum eſt, quod propria ſuperſtitione juratum eſt *ibid.*
—— calumniæ tempore Pandectarum & a parte actoris & a parte rei in iis duntaxat cauſis obtinuit, in quibus lex præſumebat faciles ad rixandum animos, vel ubi alia calumniandi, id eſt vexandi ſuſpicio incidebat: ſed jure novo in omnibus præſtatur 1.383.*b.* & *ſeqq.*
*Juſte* hoc eſt, *ex cauſa probabili* 1.462.*b.*
*Juſti dies* ſunt a jure conſtituti 1.6.*b.*
Juſtiniani leges Georgicæ 3.184.*a.*
*Juſtus Hoſtis* quis 3.385.*b.*

K

Kalendæ futuræ quæ ſint 3.17.*a.*
*Kapers* 3.389.*a.*
*Kariſſime* vel *Kariſſime nobis*, formula ſalutationis 2.149.*b.*
*Kloppen*. *vid.* Sanctimoniales virgines.
Κοινόω *polluo*, κοινονία turpitudo 2.149.*a*
Κόσμος pro *Orbe Romano*, rarius occurrit 3. 175. *a.*
—— nnm etiam maria complectatur 3. 178. *a.*
Κόσμου κύριον cur ſe Antoninus adpellaverit 3. 174. *a.*
Κονδοσολες 4.313.*b.*
Κοιτιλὰς 4.313.*a.*
Κράτιστος νόμος quid ſignificet 2.82.*a.*
*Kruyſſers* 3.389.*a.*

L

L. *Lo. loc.* nota vocis *locus* 1.205.*b.*
Labeo poſt Mucios vixit 1.30.*b.*
—— ejus libri Πιθανῶν quid continerent 1.114.*b.* 128.*b.*
—— ſprevit Conſulatum ab Auguſto oblatum, & quam ob cauſam 2 49.*a.* & *b.*
—— ingenii qualitate qua valebat, & fiducia doctrinæ plurima innovavit 2.50 *a.*
—— Pater & filius JCti, & præter hos alius Labeo Theologus 2.50.*a.* 128.*a.*
in Lacunis ſupplendis fere fruſtra laboratur 2. 148. *b.*
Lælii plures perperam confuſi 1.121.*a.*
Laodicæa maritima ad Orontem jus Italicum a Severo accepit; Laodicæa vero ad Libanum duntum ante immunis erat reddita 1.283.*a.*
Lapidem qui juravit perjurus 1.298.*a.*
*Lapides* & *lapilli*, pro *lapidibus* pretioſis 1. 171. *b.*
Laquei pœnam in captivos exercere licet, ſed, ſi non liceret, ideo exercere, quia non redimuntur, non habet rationem 3. 331. *b.*
Latii jus Hiſpaniæ univerſæ a Veſpaſiano tributum 1.285. *b.*
Latina eruditio apud JCtos, fere occupatos in priſcis legum verbis exponendis, magis ſtetit incorrupta, quam apud alios quoſvis auctores, quamvis ſæpe labes ſeculi pelluceat. 1. 474. *b.*
Latini Græcis vocabulis interdum uſi 3. 159. *b.*
Latinitas Pandectarum defenſa 1. 49. *a.* & *ſeqq.*
Latrunculi 3.389.*a.*
*Lavatio* pro inſtrumentis, quæ ad lavandum pertinent 1.271.*a.*
*Lautumiæ* continentur appellatione vinculorum 1.43.*b.*
Legatarius. *vide* Legatum.
Legatio ut pleno jure conſiſtat ſtatus utrimque liber requiritur 3.427.*b.*
—— *Hermaphroditica* quæ vocata 3.283.*b.*
Legationes ordinariæ cur Belgis expediant 3.243.*b.*
Legationibus ordinariis qui Principes utantur *ibid.*
*Vid.* Legatus.

*Legatum*.

Legati damnationis & vindicationis diverſus effectus, quod ad jus accreſcendi 1. 59. *b.*
Legatum generale, ſpeciale. *vid.* Species.
Legatum fundi inſtructi continet omnem inſtructionem 1.109.*b.*
—— cum ſuis villicis & reliquis colonorum &c. tantum ſpecies enumeratas *ibid.*
—— fundi, *ut inſtructus eſt*, *ut poſſedi*, *ſicut eſt*, idem 1.111.*a.*
—— inſtructi continet etiam bibliothecam & ſuppellectilem 1.174.*a.*
—— ſuppellectilis tantum continet ea, quæ habentur uſus domeſtici & quotidiani gratia, non quæ ſpeciali uſui ſunt deputata 1. 174. *b.*

—— veſtis & ſuæ veſtis. *vid.* Veſtis.
—— uni relictum; ſi paribus rationibus concurrant duo, & ignoretur, utri teſtator legatum voluerit, cur neutri debeatur 1.81.*a.*
—— duobus, v. g. Titiis, de quibus conſtat, recte relictum, deinde ſimpliciter uni ademtum; de quo non conſtat, utrique debetur, & quare 1.81.*b.*
—— uſusfructus. *vid.* Uſusfructus.
Legato *eſcario argento*, quid contineatur. *vid.* Eſcarium.
Legata fideicommiſſis per omnia æquata eſſe 1.409.*b.*
Legato fundo *cum ſuis enthecis*, vel, quod perinde eſt, *cum ſuis dotibus*, legatus cenſetur inſtructus 1.313.*b.*
Legato alicui ſervo per vindicationem (nam ad alia legatorum genera id non pertinet) ſi forte locus ſit legi Falcidiæ, partem incertam vindicat duntaxat 1.378.*a.*
*quod Legatorum*. *vid.* Interdictum.
Legatum optionis an tranſmittatur ad heredes ſi legatarius non optaſſet 2.201.*a.*
—— an differat a legato alternationis 2. 201. *b.*
Legata pœnæ nomine, nunc prohibita, nunc licita fuerunt 2.189.*a.*
—— quæ proprie fuerint, nec olim inter veteres ſatis conſtitit, nec hodie ſatis conſtat 2.189.*b.*
—— an jure Pandectis antiquiore fuerint vetita, an demum ab Antonino Pio 2. 190. *a.*
—— quæ proprie ſint 2. 191. *b.* 197. *a.* 210. *b.* & *ſeqq.*
—— an, ut ea veteres definiunt, differant a conditionibus, quæ a mero arbitrio pendent 2.193.*a.*
—— cur prohibita 2.198. *a.* 201. *a.* 206. *b.*
—— in eis, an aliquid novi ſit conſtitutum per *l. un. C. de his, quæ pœn. nom. reling.* & in § *ult. Inſtit. de legat.* 2.209. *b.* & *ſeqq.*
—— quid moribus obtineat 2.212.*b.*
—— eorum exempla 2.194.*b.* 204.*a* & *b.*
Legatum pœnæ nomine an efficiat adoptandi vel non adoptandi conditio adſcripta 2. 206. *a.*
—— an alienandi vel non alienandi ſervi 2. 207. *a.*
—— an conditio de nuptiis contrahendis 2. 204. *a.*
—— quid ſi dubitetur, an conditio ſit licita, vel illicita, turpis vel honeſta 2. 198. *b.*
—— nec in militum teſtamentis valuit 2. 209. *b.*
—— nec in cauſa libertatis 2.191.*b.* 209.*b.*
—— nec in his, quæ Principi relinquuntur 2.208.*b.*
*quod Legatorum* interdictum. *vid.* Interd.
Legatario rem, non per formulam vindicationis legatam poſſidente, heredi ad quadrantem conſequendum nulla eſt actio, ſed agere poteſt interdicto *quod legatorum* 1.378.*b.*

*Legatus.*

Legatus Proconſulis nihil proprii habet, etiam poſt delegatam jurisdictionem 1.352.*a.*
—— cum Proconſule communem duntaxat habet juriſdictionem, non vero in totum ea ſe abdicat Proconſul, quemadmodum reliqui mandantes 1.353.*a.*
Legatus an ſit ejus, apud quem mittitur ſubjectus 3.255.*a.*
—— an judicio ejus, apud quem legatione fungitur, ſive de debito ſive de crimine agatur, obnoxius *ibid.* & 264.*a.*
—— quouſque Principem repræſentet 3.260.*a.*
—— ſi debitum ſolvere detrectet, an exemtus ſit foro ejus, apud quem degit 3 265.*a.*
—— ubi & quomodo in cauſa civili conveniendus 3.268.*b.*
—— ubi ex delicto conveniendus 1.290.*a.*
—— qui in loco legationis habitabat antequam Legatus eſſet, ubi conveniendus 3. 270. *b.*
—— num quis eſſe poſſit apud eos, quorum ſubditus eſt 3. 271.*a.*
—— qui mercaturam exercuit, & in eam rem contraxit cum ſubditis ejus, apud quem legatione fungitur, an domum revocare poſſit 3.278.*a.* & *ſeqq.* 280.*a.*
—— alicui ex ſuis privatim per ſuos pœnam capitalem infligere nequit 3.282.*a.*
—— bene tamen ſuos modice coercere poteſt 3.282.*b.*
—— an in ſuos juriſdictionem civilem exercere non poſſit *ibid.*
—— quibus ex cauſis poſſit conveniri in loco legationis, & quomodo tunc facienda judi-

judicii denunciatio 3.284.*a.*
—— ſi agat prius an etiam ſuſcipere actionem teneatur 3.287.*a.*
—— qui manu agit, manu repelli poteſt 3. 290. *b.*
—— delinquens an Legatorum privilegia amittat 3.291.*b.*
—— etſi puniri nequeat, juberi tamen regione excedere, poteſt 3.297.*b.*
—— an ut domi revocetur Princeps rogandus 3.298.*a.*
—— qui rebelliones ex mandato Principis ſui excitat, an, & quomodo puniendus 3. 311. *b.*
—— an juriſdictionem prorogare & fori privilegio renunciare poſſit 3.307.*a.*308.*b.*
—— ejus perſona ſemper ſancta habenda 3. 244. *a.*
———— Hollandiæ Ordinum ea de re Edictum *ibid.*
—— ejus bona mobilia num pignoris cauſa capi poſſint 3. 267.*b & ſeq.*
—— ejus ædes, an & quatenus aſylum præbeant 3.302.*b.& ſeqq.*
—— de ejus vita, bonis, exiſtimatione, nemo niſi Princeps, qui miſit, decernere poteſt 3.313.*b.*
—— ordinarius, extraordinarius qui dicatur 3. 243. *a. & b.*
—— cujuſcumque dignitatis an domum revocet 3.244.*a.*275.*b.*
—— num actione in rem conveniri poſſit ſecundum jus Romanum 3.257.*a.*
—— num de jure Romano agere poſſit, ubi conveniri nequeat *ibid.*
—— ex delictis in legatione commiſſis cogebatur olim Romæ judicium pati 3.257.*b.*
*Legati* municipales & provinciales Romanorum an Legatorum jure frui potuerint 3. 263. *b.*
—— an ab arreſto immunes 3.260.*b.*
—— in loco legationis, tacito conſenſu Gentium, litigare non coguntur 3. 264. *a & b.*
—— qui apud eum ad quem legantur, recepti nondum ſunt pro Legatis, an jure Legatorum utantur 3.266.*b.*
—— num propriis ſive a legatione alienis negotiis ſe interponere debeant 3. 278. *a. & ſeqq.*
—— an in cauſa civili & pecuniaria extra cauſſam legationis reſpondere apud judices cogi poſſint 3.279.*b.*
—— exempla ea de re 3.280.*a.*
—— num actione in rem conveniri queant 3. 286. *b.*
—— an repreſſaliarum immunes ſint 3.306.*a.*
—— ſi male, ex mandato tamen faciant, an detineri vel puniri poſſint 3. 307. *a.*
—— an bello orto tuti ſint *ibid.*
*Legatorum* crimina duplicis generis ſunt 3. 291. *a.*
—— diſtinctio in ordinarios & extraordinarios, num apud Veteres obtinuerit 3.243.*a.*
—— jure an utantur in Belgio *Commiſſariſſen* 3.275.*b.*
*Legatorum* & ipſorum Comitum privilegia qua ratione exſtingui dicantur legatione exſtincta 3.281.*a & b.*
—— Comites qui ſint, quo jure utantur, an domum revocent, & an eorum bona arreſto ſubjaceant *ibid.*
———— ſi deliquerint, quod forum ſortiantur 3.300.*a.*
———— an in capitalibus cauſis a Legatis puniendi 3.301.*a.*
de *Legatorum* jure revocandi domum editum Hollandiæ Ordinum 3.266.*a.*
*Legatorum* jura non petenda ex jure Romano 3.258.*b.*
———— an competant exuli & in pœnam proſcripto, qui pro Legato mittitur 3. 305. *a & b.*
de *Legatorum* foro in criminibus mores Gentium & exempla Legatorum ob crimina punitorum & non punitorum 3.293.*b.*295.*a.*
*Legatorum* privilegium fori quo jure negatur Legatis minorum Gentium 3.244.*b.*
—— privilegia ipſis ex jure Gentium debita an qua Gens poſſit tollere 3.299.*b.*
—— quando non proſint 3.300.*a.*
—— ſanctitas quæ, & an inde privilegium fori 3.253.*b.*
—— ſpecialia nomina 3.273.*b.*
—— varia nomina nec una conditio 3.243.*a.*
—— uxores an inter comites numerandæ 3. 283. *a. & b.*
a *Legatis* quatenus coactio abeſſe debeat 3. 268. *a.*
*Legatis* eorumve Comitibus qui injuriam feciſſe arguebatur, incidebat olim in legem Juliam de vi publica 3.254.*b.*
—— ordinariis Romani veteres non uſi, & quare 3.243.*b.*
de

de Legatis quæ occurrunt in jure Romano non niſi de Provincialibus & municipalibus exaudienda 3.258.*b.*
*Legatos* Princeps mittere poteſt quot libuerit 3.259 *b.*
—— ſalvo jure Gentium, nec omnes, nec quibuſcunque conditionibus recipere neceſſe eſt 3.264.*a.* & *b.*
*Legatus* eſt mandatarius Principis ſui 3.439.*b.*
—— quod egit contra arcanum mandatum, an valeat *ibid.* & *ſeq.*
—— fines mandati egrediens non obligat Principem mandantem *ibid.*
—— ſi mittatur ad res ſerias agendas, duplex habet mandatum, publicum & ſecretum 3.440.*a.*
—— quod egit ex generali mandato, hodie vim nullam habet, niſi acceſſerit ratihabitio 3.441.*b.*
—— quæ egit ſecundum mandata, juſti Principis eſt probare 3.442.*b.*
—— Hiſpanicus Francicum præcedit apud Imperatorem Germanicum 3.449.*b.*
—— ſuperioris Principis, ſed abſentis, an præcedat inferiorem Principem, ſed præſentem 3.450.*a.*
*Legati* munere an poſſit fungi mulier 3.435.*a* & *ſeqq.*
*Legato* major minorve honor habetur pro dignitate mittentis, & pro ipſius Legati varia conditione 4.428.*a* & *b.* 437.*a.*
Legati quinam recte mittantur 3.443.*b.* & *ſeq.*
—— non recte mittuntur exules ad eum, a quo exulant, ſtatuta in redeuntes pœna capitis 3.434.*a.*
—— quare non ſint obnoxii poteſtati ejus, ad quem mittuntur 3.427.*a.*
—— quid rerum olim egerint & nunc agant, cum publice audiuntur 3.436.*b.*
—— antequam publice audiantur, Codicillos ſuos, *Credentialen*, edunt 3.437.*a.*
—— cum audiuntur publice, hodie nihil edunt eorum, quæ ſunt dicturi 3.437.*b.*
—— apud Achæos non audiebantur, niſi id, de quo apud Conſilium erant acturi, prius edidiſſent *ibid.*
—— quonam in loco audiantur 3.438.*a.*
—— hodie promiſcue audiuntur apud viros, mulieres, pueros, puellas, etiam apud infantes 3.438.*b.*
—— cum audiebantur apud Romanos, non intererant feminæ *ibid.*
—— cum audiebantur Principes Romani interdum paſſi ſunt, ut filii ſuo intereſſent auditorio *ibid.*
—— ad Ordines Generales miſſi cum ſingulis Provinciis, aut cum membris earum recte agunt de Republica 3.431.*b.*
—— ejuſdem commatis, inter ſe ſervant eundem honorem, quem habent Principes 3.448.*a.*
*Legatorum* cauſa non ex jure civili, ſed ex ſolo jure Gentium eſt æſtimanda 3.435.*b.*
—— inſtrumentis an idem honor ſit habendus, ac ipſis Legatis 3.451.*a.*
Legatis Senatus ex leg. Gabinia datus ex K. Febr. uſque ad K. Mart. 3.437.*a.*
Legatis an donum munus liceat accipere 3.443.*a.*
—— advenientibus, commorantibus & abeuntibus olim munera data *ibid.*
—— apud Romanos non videtur interdictum fuiſſe accipere munus 3.443.*b.*
—— non etiam apud Græcos, exceptis ſolis Corinthiis *ibid.*
—— abeuntibus apud pleraſque Gentes hodie dantur munera 3.444.*a.*
—— qui hac de re ſtatuerint Ordines Generales fœderati Belgii *ibid.*
—— comitibus æque ac ipſis Legatis interdictum donum munus accipere 3.445.*a.*
—— ipſa munerum prohibitione etiam prohibitum accipere dignitates 3.445.*b.*
—— quod donatur an retineant ſibi, an vertant in rem Principis, qui eos miſit 3.446.*b.*
*Legatos* quinam mittere poſſint 3.426.*b.*
—— mittere eſt ejus, qui ſummum imperium habet 3.427.*a.*
—— neque intereſt, an imperium ex juſto titulo, an ex ſola injuria originem traxerit 3.428.*a.*
—— mittere omnes recte poſſunt ejus rei ergo, cujus agendæ poteſtatem habent 3.428.*b.*
—— mittere non recte poſſunt rebelles ad ſuum Principem 3.472.*a.*
—— ſciſſa in factiones Republ. quænam pars recte mittat 3.428.*a.*
—— mittere vel accipere an poſſint ſingulæ Provinciæ fœderati Belgii, *vid.* Provinciæ.

—— ſeparatim mittere non potuit aliqua Civitas Concilii Achaici 3. 429. *b.*
—— exterorum Principum Nobilibus vel Urbium Magiſtratibus in Hollandia privatim audire licet 3. 433. *a.*
*Vide ſupra* Legatio
*Leg-dagen*, an & quando navarcho præſtanda 4. 316. *b.*
Legitima, ſive portio patronis debita ex hereditate liberti, fuit pro ratione temporis varia ac mutabilis 1. 479. *a.*
—— relinqui olim debebat ſine *conditione* & *dilatione* 1. 479. *b.*
—— non ſemper ex lege Papia fuit æſtimanda, ſed tantum exiſtentibus liberis minus tribus, ſed ſi libertus ſine liberis deceſſiſſet, extraneo herede ſcripto, ſemis debebatur Patrono ex Edicto Prætoris 1. 481. *b.*
Legitimatus in Hollandia an & in Gelria pro legitimato habendus ſit 4. 151. *a.*
Legitimi Magiſtratus opponuntur extra ordinem creatis 2. 23. *b.*
*Legitimum judicium*, id eſt, actio legitima 1. 398. *a.*
Λειτουργία 1. 462. *a.*

*Lex.*

Lex omnis ſine ſanctione eſt imperfecta 1. 143. *a.*
*Legis* eſt jubere, non diſputare 2. 150. *b.*
in *Legis* ſententiam impingere, & in legis verba impingere diſtinguuntur 2. 172. *b.*
*Legibus* obtemperare prima ſemper obſequii gloria fuit 2. 198. *b.*
*Leges* negligunt fere ea, quæ a ſolo ſecreto animi pendent. 2. 163. *b.* 179. *a.*
Leges ſæpe in præteritum quid indulgent, quod in futurum vetant 1. 500. *b.*
*Legibus* ut pareamus, jubet ipſa utilitas 3. 453. *a.*
*Leges* ſive ſententiæ JCtorum, quamvis generaliter ſcriptæ, explicandæ ſunt ex ipſis libris JCtorum, unde deſumtæ ſunt 1. 412. *a.*
*Legis* mentio ſimpliciter apud JCtos pro ſubjecta materia intelligenda de ea lege, de qua agitur, utpote ſemper ſibi aliiſque cognita 1. 408. *a.*
*Legis actio* eſt forma inſtituendi judicii, quam *Praxin* vocamus 2. 36. *b.*
*Lege agere* nihil aliud eſt, quam experiri legis actione certa ſolliemnique 1. 398. *a.*
*Legum* Inſcriptiones. *vid.* Inſcriptiones.
Leges ad perpetuam rei memoriam æri incidebantur 2. 16. *a.*
*vid.* Tabulæ.
*Leges* veterum Romanorum rigidæ, ut eorum mores 2. 79. *b.*
*Lex* Æbutia de Conſuetudinibus contra L. XII. Tabb. 1. 75. *b.*
*Legis* Agrariæ fragmentum illuſtratum 1. 205. *b.*
de *Legibus* Annariis 1. 334. *b.*
*Legis* Aquiliæ ſecundo capite videtur cautum fuiſſe de dejectis & effuſis 1. 28. *b.* & *ſeqq.*
———— tertio capite de omnibus animalibus læſis, & de occiſis, quæ pecudum numero non ſunt, datur actio directa, non in factum 1. 201. *a.*
Lege Aquilia tenetur qui ſuggrundam ſuper aream ſuam projectam recidit 1. 195. *b.*
*Lege* Aquilia quando teneantur nautæ. *vide* Nautæ.
*Leges Cæſareæ* vulgo indigitant Juſtinianeas 3. 410. *a.*
*Legi* Cinciæ varie fuit ſubrogatum ab Auguſto, Nerone & Trajano, intervenientibus etiam SCtis, & tandem conſuetudine non utentium obſolevit 1. 408. *a.* & *ſeqq.*
*Lex* Commiſſoria. *vide* Intercalaris.
in *Legibus* Conſtantini ſermo parum accuratus & oſtentatio verborum 1. 8. *a.*
*Lex* Cornelia de falſo teſtamentario interpretatione videtur producta ad omne genus falſi, quod judicio publico etiam alia lege vindicari poterat 1. 141. *b.*
———— Senatuſconſultis confirmata & producta ad alia crimina 1. 142. *ad* 152.
———— pœna adverſus quoſcunque compoſitores & ſignatores falſi teſtamenti reſtricta ad eos, qui dolo malo id fecerunt 1. 143. *a.*
*Lege* Cornelia de ſicariis, an vindicata liberorum cædes 2. 82. *b.*
*Legis* Fabiæ de plagiariis cognitio ſpecialiter data quibuſdam Procuratoribus Cæſaris 1. 94. *a.*
*Lex* Falcidia heredi quadrantem tribuit, ſed alio atque alio jure 1. 377. *a.*
—— in legatis formula vindicandi relictis, here-

heredi ipſo Jure quadrantem dabat 1.377.*b.*
—— quamvis nominatim tantum caverit de legatis per vindicationem relictis, ratio tamen legis illud jus conſequendi quadrantis facile porrexit ad reliqua legatorum genera, at vero in his obligatio ad integra præſtanda, vi legis ſublata non erat, ut erat in legatis vindicationis 1. 378. *a.*
*Legis* Falcidiæ beneficio an poſſint uti, qui caverunt ſe daturos, quod per legem Falcidiam retinere poterant 1.406.*a.*
*Lege* Gabinia cautum eſt, ut ex K. Febr. uſque ad K. Mart. Legatis Senatus quotidie daretur 3.437.*a.*
*Leges* Georgicæ Juſtiniani 3.184.*a.*
*Lex* Glicia an fuerit, & an ad eam ſcripſerit Gajus, dubium 1.74.*a.*
*Lex* Julia feminis a morte viri vacationem anni tribuit, ne incurrerent pœnam cœlibatus, ſed nihil ea lex cavit de maribus, neque de propinquis 1.259.*a.*262.*b.*
*Lex* Julia, qua cautum eſt, ne minor XX. annis judicare cogatur, fuit lex Auguſti, quæ alias *judiciaria.* appellatur, & differt ab *Edicto Auguſti* 1.335.*b.*
Lege Julia patri data poteſtas occidendi adulteri, modo & filiam in continenti occideret 2.87.*a.*
—— quatenus permiſſum occidere adulterum uxoris ſuæ 2.90.*a.*
*Legis* Juliæ de adulteriis cognitio ſpecialiter data quibuſdam Procuratoribus Cæſaris 1, 93. *b.*
—— eidem, vel legi Juliæ de maritandis ordinibus nullo argumento adſcribitur, quod patres interdum coguntur liberos in matrimonium collocare 1.190.*b.*
Lege Julia & Papia Poppæa an prohibitæ captatoriæ inſtitutiones, & an fuerit SCtum an Lex proprie dicta 2.181.*b.*
—— ei non recte adſcribitur, quod plures liberi damnatorum integra bona accipiunt 1. 84. *b.*
ex *Lege* Papia Poppæa patronus ex ſola legitima inſtitutus, & tamen ultra a liberto gravatus, non tenetur ultra ſolvere, quamvis promiſerit 1.406.*a.*
*Lex* Papia patrono dedit portionem virilem in bonis liberti ſui, ſive teſtati, ſive inteſtati morientis, ſi nempe is plus quam centum haberet in bonis, & minus quam tres liberos 1.481.*a.*
—— patronos a bonis libertorum, centenariis minorum, penitus excluſit *ibid.*
*Lege* Petronia, ſub Nerone refrænata dominorum poteſtas in ſervos 2.89.*a.*
*Leges* Regiæ, quarum auctoritas pulſis Regibus exoleverat cum XII. Tab. rurſus conquiſitæ ſunt 2.14.*a.*
*Leges* Rhodiæ. *vid.* Rhod.
*Lex* Saupheja. 1.438.*a.*
*Lege* Servilia Glaucia fuit cautum, ne quis judex minor annis XXX. major annis LX. legeretur 1.334.*b.*
*Lex ſpecialis*, idem ac *jus ſpeciale* 1.395.*a.*
Ad *Leges* XII. Tabb. petendas quot viri in Græciam miſſi 2.16.*b.*
*Lex* XII. Tabb. de ſecandis debitoribus explicata 1.1.*a.*
—— de ſucceſſione inteſtati illuſtrata 1.56.*a.* *Vid.* Tabulæ.
Libellis Imperatoribus offerendis ſententiæ JCtorum addebantur 1.268.*a.*
*Liberalitas captioſa*, quæ 1.163.*a.*
Liberi omnes dicuntur, qui in patria poteſtate ſunt, cujuſcunque ætatis vel conditionis 2.83.*b.*
—— jure antiquiſſimo, res mancipi 2.62.*b.*
—— ſervorum loco parenti, idque tum poteſtate occidendi, tum vendendi, & exponendi, & hoc ex lege Romuli 2. 79. *a.* 86. *b.*
Liberis ſurreptis pater habebat furti actionem, & directam rei vindicationem ex jure Quiritium 2.79.*b.*
Liberi ſæpe etiam præclare meriti, a patribus mactati, indignante & reluctante populo 2.80.*a.*
—— plus licuit patri in venditione liberorum, quam domino in venditione ſervorum *ibid.*
Liberi venditi an ingenuitatem amiſerint 2. 81. *a.* 99. *b.*
—— an civitatem 2.81.*b.*
Liberos occidendi poteſtas, quamdiu duraverit *ibid.*
—— duraſſe videtur poſt legem Corneliam de ſicariis, quin & Pompejam de parricidiis, & Juliam de adulteriis *ibid.*
—— ceſſaſſe videtur temporibus Trajani, Adriani, Antonini Pii, reliquorumque deinceps Principum, primum moribus, mox legibus 2.88.*b.*

hul-

—— nulla lex diſerte id prohibuit ante Conſtantinum M. 2.93.*a.*
Librorum venditio quando obtinuerit, quando ceſſaverit 2.94.*a & ſeqq.*
—— credibile eſt ceſſaſſe, poſtquam moratior ætas philoſophiam juri prudentiæ conjunxit 2.96.*b.*
—— crimen fuit Diocletiani temporibus 2. 97. *b.*
—— niſi ex cauſa paupertatis pater venderet 2.98 *b.*
—— quatenus licita fuerit 2.106.*b.*
—— alimentorum vel æris alieni cauſa etiam jure Judaico licita fuit 2.99.*a.*
—— quid aliarum Gentium leges ea de re ſtatuerint *ibid.*
Liberos pignori dare vel accipere non licuit, & quæ pœna ejus, qui filium familias ſciens a patre pignori acceperit 2.98.*a*
—— circa liberos nondum natos, quid juris patri, quid matri competierit 2.100.*a.*
—— recens natos, quamdiu occidere, vel exponere, vel vendere licuerit 2.101.*b.*
Liberorum expoſitio quamdiu licita fuerit, & quæ pœna in expoſitores poſtea conſtituta 2.110.*b.*
Liberos ſive conſtante matrimonio, ſive poſt divortium editos, agnoſcere & alere Pater tenetur 2.102.*b.*
in Liberos nunquam matri vitæ neciſque poteſtas permiſſa 2.112.*a.*
Liberi hominis venditor in crimen plagii incidebat, ut & olim emtor, ſi ſciens dolo malo emiſſet 2.97.*a.*
Libertas pœnæ nomine non recte olim legabatur 2.191.*b.*209.*b.*
Libertatem aut civitatem nemo amittit, niſi ipſe auctor factus ſit, & quomodo hoc intelligendum 2.200.*b.*
Libertati quo ſenſu a Principe proſpiciatur 1. 417. *a.*
Libertas navigandi. *vid.* Navigandi libertas.
Liboniano SCto an prohibitæ fuerint captatoriæ inſtitutiones 2.161.*a & b.*
Librarii retinere malebant vitia ſcripturæ, quam inductione, etiam minima, quidquam offendere elegantiæ 2.40.*b.*
Libri Quæſtionum a Reſponſorum libris quomodo diſcrepent 3.7.*b & ſeq.*
Libri a JCtis non ſcribebantur continua ſerie, ſed dividebantur in *Titulos*, & hi iterum in *Paragraphos* ſive *Locos* 1.266.*a.*
Libripens hominem non imponebat libræ, ſed forte digito tangebat 2.72.*a.*
Liciniæ C. Gracchi uxoris dos publicata ob luctum mariti 2.152.*b & ſeqq.*
*Licitani*, ſeu potius *Lucitani*, qui Licentiam urbem Hiſpaniæ Tarraconenſem, non procul a Valentia, habitabant, jus Italicum habuerunt 1.285.*a.*
Licitæ & illicitæ merces, ſi ad eumdem dominum pertineant, ob continentiam delicti recte publicantur, ſecus ſi ad diverſos dominos 3.369.*b & ſeqq.*
—— quid hac de re Ordines Generales pacti ſint & edixerint *ibid.*
Licitarum mercium domini ſi ſciverint ſimpliciter, ab aliis etiam illicitas in navem imponi, ſimplex ſcientia non facit locum publicationi 3. 371.*a & ſeqq.*
*Lieroort* Arx 1.413.*a.*
Liguſtici maris an Genuenſes domini 3.220.*b.*
*Limes* circi pro *linea* 1.368.*b.*
*Linea alba* erat, unde quadrigis progredientibus certamen oriebatur *ibid.*
*Linea* proprie dicebatur, qua ſpectantium ſedilia in circo diſtinguebantur, quamvis ea vox multis aliis ſignificationibus accipiatur 1.369.*a.*
*a Linea*, id eſt *a circo*, uſitata loquutione, in jus vocare licet *ibid.*
*Litem agere* ſatis bene dicitur 1.399.*a.*
Litis conteſtatio facit temporales actiones perpetuas 1.484.*b.*
Litium magnus, non tantum apud Pragmaticos, ſed & ipſos Judices, eſt favor 2. 212. *b.*
Littora in eadem, qua mare, cauſa ſunt 3. 235. *b.*
—— quomodo communia dicantur *ibid.*
Locare etiam dicitur conductor operam ſuam 1. 129. *a.*
in Locatione conductione transferri dominium poſtulante rei natura 1.447.*b.*
Locationis conductionis duo ſunt genera 1. 444. *a.*
—— & emtionis differentia *ibid.*
Loci pugnæ condictio non eſt neceſſaria in bello 3.326.*b.*
*Loci* ſive *Loca* proprie erant veterum JCtorum diſtinctæ ſententiæ 1.266.*b.*
*Locus* & *caput* paria ſunt, quibus adſcribebatur numerus *ibid.*
*Locus* apud Oratores eſt *argumentum*, vel *ſedes*

*ſedes argumenti* 1.267.*a.*
*Loci* etiam dicebantur particulæ Legum, Edictorum & Conſtitutionum 1.267.*b.*
*Loquutiones* generales. *vid.* General.
—— geminæ. *vid.* Geminæ.
Loris cædi, ſervile fuit habitum & maxime contumelioſum, ſecus ac flagellis 1.248.*a.*
*Lucius* Titius ſuppoſitum nomen eſt quo exempli cauſa utuntur JCti 1.44.*b.*3.12.*b*
Luctuoſa hereditas quæ 1.38.*b.*
Luctus propinquorum eſt voluntarius, commendatur a ſola honeſtate & moribus, ſed negligitur ſine ullo cujuſquam præjudicio 1.260.*b.*262.*a.*263.*b.*
—— non impedit nuptias 1.260.*b.*
Luctus viduarum 1.257.*b.*
Luctus ratio in viduis eſt metus incerti partus, non reverentia defuncti mariti 1.258.*a.*
—— eadem eſt jure Pontificio 1.260.*a.*
Luctus viduarum urgetur a ratione civili, nec negligitur ſine metu intervertendæ hereditatis, & turbandi cum turbato ſanguine patrimonii 1.262.*a.*
Lugendi viduarum tempus olim fuit X. menſes ex legibus Romuli, nunc annus eſt 1. 257. *b.* 262. *a.*
Lugendi tempus nec viris, nec patribus, nec filiis ullum eſt 1.262.*b.*
Lugere quos non liceret 1.154.*a*
Luſitani mare Atlanticum ſibi vindicant 3. 222. *b.*
Luſus Turrilis quis 2.40.*a.*
*Luxus*, pro eo, quod *luxatum eſt*, & luxatione 1.105.*b.*

M

MÆciani liber ex lege Rhodia utrum Latine an Græce ſcriptus 3.154.*a.*
*Mævius* antiqui ſcribebant E ſimplici, & U vocali 2 171. *b.*
*Magis*, particula omiſſa ante *quam* 1.26.*a.*
Magiſter equitum Dictatori adjunctus, ut Tribuni Celerum Regibus adjuncti 2.23.*a.*
*Magiſtro* navis, quamvis navis perierit, mercedes debentur, ſi aliis navibus, vel naviculis merces ſuo ſumtu ad dominos pertulerit 4.312.*b.*
—— navigaturo qui pecuniam credidit, etiam conſenſiſſe videri, ut ex ea merces comparare liceret 4.285.*a.*
—— datur retentio ad contributionem bonorum 4.315.*a.*
Magiſter navis prædatoriæ. *vid.* Navis prædator.
—— univerſitatis idem ac Syndicus 1. 401. *a.*
Magiſtri bona debitorum qui foro ceſſerant, diſtrahebant poſtea *Curatores* 1.400.*b.*
Magiſtratus omnes ceſſabant creato Dictatore 2.24.*a.*
—— legitimi opponuntur extraordinem creatis 2.23.*b.*
—— non dicuntur, qui non ſunt ordinarii 2. 31. *b.*
Magiſtratus, quo anno cum imperio ſunt, cauſam in judicio non agunt, vel defendunt, niſi actiones eſſent interituræ 1. 484. *b.*
—— Municipales de rebus non judicarunt niſi uſque ad certam ſummam 1.236.*b.*
—— quamdam juriſdictionem habuerunt *ibid.*
Magiſtratus non ita ut Princeps ſingulorum bona poteſt obligare 3.467.*a.* & *b.*
Magiſtratus & Judices omnes hodie ſunt quaſi Mandatarii juriſdictionis 3. 460. *a* & *b.*
—— omnes Urbium ab Ordinibus fœderati Belgii habent poteſtatem creandorum judicum 3.461.*b.*
—— an teneantur reſarcire damnum, quod cives direptione ædium ſuarum ſunt paſſi 3. 522. *b.*
—— omnino indemnes ſervare debent eos, qui, dum leges vel ſententias exſequuntur, ſunt direpti *ibid.*
Magiſtratuum an interſit, ne prorogetur juriſdictio 3.369.*b.*
Magiſtratui Hagano exteros Hagæ arreſtare eur non licet 4.10.*a.*
*Majeſtas* pro *Patria poteſtate* 2 80.*a.*
Majeſtatis crimen an committatur, ſi quis ad forum non competens vocatur 3.283.*a.*
*Majore* tempore quid ſignificet apud Pomponium 2.22.*b.*
Majori, qui Reipublicæ cauſa abeſt, datur reſciſſoria, dabitur etiam exceptio, ſi ſcilicet ipſe res poſſideat 1.500.*a.*
Malabathrum 1. 171. *a.*
Malæ fidei poſſeſſor. *vide* Bonæ fidei poſſeſſor.

*Mali*

Digitized by Google

*Mali mores* ſunt inhoneſti & improbi viri 1. 361. *a.*
Maleficii crimen videtur pertinuiſſe ad legem Corneliam de ſicariis & venef. 1. 125. *b.*
in *Maleficiis voluntas ſpectari* quod dicitur, pertinet ad crimen maleficii κατ' ἐξοχὴν ita dictum *ibid.*
Manceps dicebatur totius vectigalis princeps redemtor, ἀρχιτελώνης, iſque aliis ſæpe ſublocabat partem vectigalium, vel aliorum opera utebatur in exigendis vectigalibus, & hi dicebantur ὑποτελῶναι 1. 296. *b.*
*Mancipare* & *emancipare* promiſcue ſumuntur 2. 57. *a.*
—— & *nexu tradere* paria ſunt 2. 57. *b.*
*Mancipatio* per æs & libram 2. 68. *a.*
—— rerum incorporalium quomodo fieret 2. 68. *b.*
—— rerum nec mancipi an fuerit admiſſa 2. 61. *b.* 79. *a.*
—— non intelligitur, *niſi*, *ut debuit*, *mancipio ab eo accepit*, *a quo jure civili potuit* 2. 72. *a.*
Mancipationis ſolemnia *ibid.*
—— formulæ a Juſtiniano poſtea ſublatæ 2. 71. *a.*
Mancipi res forte a *mancipiis*, ut præcipua ſpecie, dicuntur 2. 62. *b.*
—— ſi vel omnino non fuiſſet mancipata, neve ea in jure ceſſum, ſive non ut oportebat, Dominium ejus Quiritarium non tranſibat, at Bonitarium duntaxat, cum cauſa uſucapiendi, poſt uſucapionem etiam Quiritarium 2. 72. *b.*
—— rerum dominium quomodo ſtatim pleno jure, quæreretur 2. 65. *b.*
—— prædiorum jura quatenus ſunt mancipi 2. 68. *b.*
Mancipia quorum numero & præſtantia Veterum opes definiebantur, erant res mancipi 2. 62. *b.*
—— adeo ut ſub his nonnunquam ceteræ res mancipi intelligantur 2. 62. *a.*
Mancipia ruſtica an pro parte ruris habeantur, & prædio cohæreant 2. 73. *a.*
*Mancipium* pro *lege emtionis & venditionis*, *quod ad ædes*, *rem mancipi diſtractas*, & cur 2. 62. *b.*
*Manen*, *gemaant* & *ter maniſſe* unde 1. 485. *b.*
Manes, Manichæorum auctor, quis fuerit 2. 148. *b.* 152. *a.*
Mandata Legatorum. *vid.* Legatus.
Mandatarius mandatori non imputat, ſi à latronibus fuerit ſpoliatus 3. 398. *b.*
*Mandati actio* pro ipſa mandandi facultate 1. 280. *b.*
ex Mandato ſi faciant Legati, etſi male faciant, an detineri puniríve poſſint 3. 307. *b.*
Mandatum Principis an ſit licitum vel illicitum, non eſt privati examinare 3. 425. *a.*
—— Principis qui exſequitur, non recte punitur 3. 423. *a.* & *ſeqq.*
—— ſervandus eſt indemnis 3. 424. *a.* & *b.*
—— generale non ſemper ſufficit 3. 441. *a.*
Manichæi *Mannicheos* ſe vocabant 1. 28. *a.*
—— primum in Africa excœperunt 2. 147. *b.*
—— Edictum Diocletiani adverſus eos 2. 146. *b.*
—— variæ eorum ſpecies 2. 148. *a.*
—— non tantum habiti fuerunt Hæreticorum principes, ſed & Rempublicam varie turbarunt, & Societati civili multifariàm nocuerunt *ibid.*
—— ſecta impuriſſima, quamvis credibile ſit, Orthodoxos plurima iis adſinxiſſe, quæ non uſquequaque vera erant, vel alia mente proferebantur. 2. 151. *a.*
—— excludebant vel prohibebant matrimonia, divinitus conceſſa, interdicebant uſu caſei, ovorum, lactis, vini, carnium &c. 2. 152. *a.*
—— paulo ante Diocletianum e Perſide prodierunt 2. 153. *a.*
*Manifeſtare*, pro manifeſtum facere 1. 85. *a.*
*Manifeſtus ille hoc vel illud facere* 1. 129. *a.* 474. *a.*
*Manu fieri* quæ dicantur 1. 134. *b.*
*Manu gubernare* quid ſignificet 2. 12. *b.* 2.
Marci Antonini clementia 1. 304. *b.*
Marcianum SCtum de Bacchanalibus tollendis 2. 138.
Marcianus quando libros Inſtitutionum ſcripſerit 1. 14. *b.*
Mare Adriaticum an Venetorum dominio ſubſit 3. 218. *a* & *ſeqq.*
—— Atlanticum num claſſibus cuſtodiri queat 3. 222. *b.*
—— Auſtrale dominio Belgarum quomodo ſubſit 3. 221. *b.*
—— Britannicum num ab Anglis poſſideatur

Digitized by Google

tur 3. 213. *b.* & *ſeqq.*
—— Liguſticum num a Genuenſibus poſſideatur 3. 221. *b.*
—— Mediterraneum num Romani olim tenuerint 3. 208. *b.*
—— quo jure ejus dominium a Franciæ Rege adſertum 3. 221. *b.*
—— exterum quo ſenſu accipiatur 3. 206. *b.* & *ſeqq.*
—— an & qua ratione occupari & dominio teneri poſſit *ibid.*
*Mare clauſum* quid 3. 224. *a.*
—— *liberum* quid *ibid.*
—— ſi corpore deſiit poſſideri, commune fit 3. 208. *a.*
—— hodie nullum in dominio alicujus Principis 3. 211. *b.*
—— quomodo in dominio eſſe poſſit 3. 223. *a.*
—— quo ſenſu commune dicatur a JCtis 3. 232. *a.*
—— quomodo a populo, item quomodo a privato occupari poſſit 3. 233. *b.*
—— terræ proximum an & qua ratione occupari & dominio retineri poſſit 3. 204. *a.* & *ſeq.*
—— vacuum quid 3. 207. *a.*
de *Mari* ſubdito teſtimonia ſuſpecta ſunt 3. 225. *b.*
*Maria* nunquam occupata, vel relicta occupanti cedunt 3. 209. *b.*
*Maris* dominium an præſcriptione longi temporis adquiratur 3. 219. *b.* & *ſeq.*
———— ab auctoribus veteribus nunc adfirmatur, nunc negatur 3. 224. *b.*
———— ab eo num differat potentia navalis 3. 229. *a.*
—— dominus præſcribere poteſt ſalutationem & ſalutandi modum 3. 240. *b.*
—— aliis navigatione ejus an poſſit interdicere, & tributa imperare tranſeuntibus *ibid.*
*Maris* imperium an ad Imperatorem Romanorum pertineat 3. 183. *a.*
—— libertas cur Grotio placuerit 3. 230. *a.*
—— littora quomodo communia 3. 235. *b.*
—— pars quam Claſſis incubat, videtur occupata, quatenus, & quamdiu Claſſis incubat 3. 502. *b.*
—— poſſeſſio quomodo ſervetur 3. 209. *a.*
*Maritimæ* quæſtiones quatenus ex lege Rhodia deciſæ 3. 177. *b.*
*Marium* pars terræ proxima ejuſdem imperii cenſetur, cujus & terra 3. 502. *b.*
Margaritæ res mancipi 2. 61. *b.*
—— quando innotuerint Romanis 2. 61. *a.*
Maritus, in id quod facere poteſt, ſi condemnatus ſit, & nomina ſint ad dotis quantitatem, ita tamen cedendæ mulieri ſunt actiones, ubi ſibi retineat victum 1. 367. *a.*
Mariti duo concurrentes. *vide* Uxor.
Marocorum lana 1. 172. *b.*
Martinus Authenticarum quarumdam auctor eſt 3. 112. *b.*
—— interpolavit Authenticas Irnerii *ibid.*
*Maſſurius Sabinus* ſcribitur, & Maſurius 2. 59. *b.*
Mater non habebat furti actionem ſi filiusfamilias ſubreptus erat 2. 79. *a.*
*Matri* an licuerit abortum procurare 2. 100. *a.*
—— nunquam fuit in liberos vitæ neciſque poteſtas 2. 112. *a.*
Mathematici ut exſtirparentur, ſæpius apud Romanos fuit laboratum 1. 306. *b.*
Matrimoniales cauſæ quibus in caſibus appellationi ſubjacent ex legibus Hollandicis 4. 103. *a.*
Matrimoniale pactum. *vid.* Pactum.
Matrimonii effectus quod ad thorum & menſam ſeparati 4. 120. *b.*
Matrimonii libertati impenſe ſtudebant veteres 2. 204. *a.*
Maximianus Herculeus an adfuerit Diocletiano adverſus Achilleum; & an ſimul auctor fuerit Edicti adverſus Manichæos 2. 146. *b.*
*Maximus*, communis Principum titulus 2. 145. *b.* 2.
Medii in bello. *vid.* Non hoſtes.
de *Menſæ ſcriptura* numeratio quid 3. 14. *b.*
*Menſum* in genitivo plurali pro *menſium* 3. 32. *b.*
Menſor adſignatus a venditione fundi, ſi intra dictum tempus non metiatur, tenetur de dolo, & debitor liberatur 1. 136. *a.*
*Mentum* pro *commentum* 1. 460. *b.*
Mercatorum fœnerationes cur hodie depoſita vocentur 1. 449. *a.*
*Mergi agrarii* recte Hollandi joco dicerentur 1. 344. *b.*
Metalla varia 2. 155. *b.*
*Metalla* pro *damnatis in metalla* 1. 43. *a.*
Metropoles ſæpe plures fuerunt in una Provin-

vincia, nam non imminuto jure alterius urbis, alteri quoque urbi jus Metropolitanum tributum fuit 1. 339. *b.*
Metropolitanum jus nihil pertinet ad occupationem totius 3. 346. *b.*
*Meus* aliquando mutatum in *Mevius*, & contra. 2. 171. *b.*
Miles ſi vectigal fraudavit quale id delictum 4. 67. *a.*
—— ſi delictum commune contra militem commiſerit, ubi ſit conveniendus 4. 66. *b. & ſeq.*
—— ſi in caſtris commune delictum delinquat 4. 69. *a.*
—— ſi in claſſe vel extra claſſem *ibid.*
Militare ſub extero Principe amico licet 3. 402. *b. & ſeq.*
—— hoſtibus non licet *ibid.*
*Militare officium judicis*, pro *apparitoribus* & *officialibus judicis* 1. 133. *a & ſeq.*
Militaribus judicibus in quos competat juriſdictio 4. 67. *b.*
*Militaris* manus, pro apparitoribus & officialibus judicis 1. 133. *a.*
Milites quando adhibeantur in cauſis privatorum 1. 132. *b.*
—— in cauſis civilibus apud judicem civilem, conveniendi ubinam ſint quibuſque in caſibus 4. 71. *b.*
—— qui in caſtris ſunt, ſoli militari juriſdictioni ſubjacent *ibid.*
—— in caſtris in jus vocari nequeunt ex quavis cauſa civili 4. 72. *a.*
—— ſi apud civilem judicem conveniantur, apud qualem conveniendi *ibid.*
Militum forum in cauſa debiti 4. 71. *a.*
—— delicti 4. 63. *a.*
—— etiam aliqua nonnunquam juriſdictio in paganos peregrinos 4. 67. *b.*
Militem conducere an liceat in amicæ Gentis populo 3. 402. *b & ſeq.*
—— licet, ſi nulla lex prohibeat, ne ſubditi mutent civitatem 3. 404. *a.*
—— niſi in pace convenerit, ne vel uni vel utrique id facere liceat *ibid.*
—— in Hollandia & reliquo Belgio fœderato non licet ſine conſenſu Ordinum *ibid.*
Milites ſi forte naves hoſtiles deprehendant, judicum militarium eſt juriſdictio 3. 392. *b.*
Militiæ deferendæ auctores non minus puniuntur, quam ipſi deſertores 3. 402. *b. & ſeq.*
Militum Romanorum magnus favor, præſertim in teſtamentis 3. 177. *b.* 209. *b. & ſeqq.*
—— non tamen illis licuit, quod erat contra bonos mores *ibid.*
Minoris ætatis privilegium quando ceſſat quod ad forum 4. 26. *a.*
Minores quibus & quæ bona nec inter vivos, nec ex teſtamento donare, & relinquere poſſunt 4. 163. *a. & ſeqq.*
Minorum forum apud Hollandos 4. 22. *a.*
—— ſponſalia in Hollandia 4. 94. *a.*
—— an requirant tutorum auctoritatem in Hollandia *ibid.*
—— an pœnitentiæ locum dent 4. 97. *a.*
Miſerabilium forum apud Hollandos 4. 22. *a.* 24. *b.*
*Mνᾶσιν* an vox Græca 1. 70. *a.*
Mobiles res. *vid.* Res *item* Bona.
Mobilia poſtliminio non redeunt 3. 340. *b.*
—— ſine diſtinctione omnia hodie ſunt in præda *ibid.*
—— intra hoſtium præſidia deducta, ſi poſtea deprehendantur, cedunt recuperatori *ibid.*
—— & immobilia jure belli recte occupantur 3. 335. *b.*
Mobilium rerum differentiæ juris Romani, jure Gentium obſoleverunt 3. 340. *b.*
Mobilium & ſe moventium promiſcua ſignificatio 2. 61. *a.* 62. *a.*
Modi pœnales 3. 208. *b.*
Mohametis III. Turcarum Imperatoris ridicula admiratio 2. 130. *a.*
*Monere debitorem* pro *interpellare* vel *convenire* apud judicem 1. 485 *b.*
*Monere, admonere, flagellis, &c.* pro *verberare* 1. 42. *a.*
*Monimentum* de cenotaphiis, & ſepulcris 1. 14. *a.*
Monſtroſos partus interfici lex jubebat 2. 120. *b.*
*Monumenta* Manilii 2. 37. *a b.*
Mora an fieri intelligatur ubi cum effectu nulla petitio 3. 55. *a.*
ex Mora uſuræ ſimpliciter non debentur in contractibus ſtricti juris 3. 56. *b.*
Morbus & vitium differunt 1. 103. *a.*
*Morbus ſonticus* quis 1. 158. *b.*
ob Morbum ſonticum L. XII. Tabb. dies judicii diffindebat ipſo jure *ibid.*

Morbo ſontico cenſetur impediri puerpera, quominus judicio ſiſtat, & tuta eſt ipſo jure ex L. XII. Tabb. gravida exceptione per interpretationem 1.159.*a.*
Morbus aliter accipitur, cum de vadimonii deſerti pœna agitur, aliter in Ædilitio edicto 1.155.*a.*159.*b.*
Morboſi ſæpe dicuntur quod ad Edictum Ædilitium etſi alioqui ſani 1.103 *b.*
—— an ſint, quibus os olet 1.154.*b.*
*Mores boni* ſunt honeſti & probi viri 1.361. *a.*
—— *mali*, inhoneſti & improbi *ibid.*
*Motus animi pro ſententia* 1.265.*b.*
Motus ſæpiſſime in Codice judicibus adſcribitur 1.266.*a.*
Mucius (Quintus) & an duo ejus nominis fuerint Proconſules Aſiæ 2.37.*b.*
Mucius Scævola (Quintus) Pontifex Maximus, ut & pater ejus Publius 2.39 *b.*
—— ab utroque diſtinctus Q. Mucius Augur *ibid.*
P. Mucius defenſus 1.153.*b.*
Mulcta pecuniaria ex delicto debita an ceſſione bonorum averti poſſit 2.134.*b.*
Muli, an res mancipi 2.66.*b.*
Mulieres prohibentur poſtulare 1.188.*b.*
Mulieres an Legatorum munere poſſint fungi 3.435.*a.*
Mulierum ſunt quædam virtutes propriæ, quædam cum viris communes *ibid.& ſeqq.*
de Mundo & ornamentis muliebribus quædam 1.270.*b.*
*Mundus* aliud eſt Philoſophis & Grammaticis, aliud JCtis *ibid.*
—— & *ornamenta* differunt *ibid.*
—— tamen & *ornamenta* comprehendit 1.272. *b.*
Mundus pro imperio Romano 3.174.*b.*
*Municare* pro *communicare* 1.460.*b.*
Municipales, *vid.* Magiſtratus.
Municipales Legati. *vid.* Legati.
*Munis* ſignificatio quæ, & an ſatis ſit latina 1.461.*b.*
Munitiones an liceat reficere eo tempore, quo de deditione tractatur 3.215.*a.*
Munus duplex in una perſona cumulari non permiſſum 3.11.*b.*
Muros exſtruere non licet ſine auctoritate Principis 3.467 *b.*
—— labantes reparare licet ſine conſenſu Principis 3.468.*a.*
—— ob rebellionem vel aliam quam cauſam dejectos reficere non licet ſine conſenſu Principis 3.468.*b.*
Mutus an teſtari poſſit, apud veteres dubitatum fuit 1.490.*a.*
Mutua inſtitutio, nec inter virum & uxorem, nec inter alios quoſvis improbata fuit 2.166.*a* 178 *b.*
*Mutuari* in malam partem ſumtum 2.165.*b.*
Mutuum eſt contractus ſtricti juris 3.70.*b.* 71. *b.*
—— in eo an ſit alienatio 2.71.*b.*
—— cur tantum conſiſtat in rebus, quæ pondere, numero, & menſura conſtant 1.24.*a.*
—— non reſpicit creditorum commoda, modo res functionem recipiat in genere, & malitia abſit 1.23.*a.*
—— etiam in ſpecie reddi poteſt, ſed magis redditur in genere & quare 1.26.*a.*
Mutuam pecuniam non neceſſe eſt reddi totidem corporibus, nec eadem materia, eademque moneta, ſed ſufficit eadem reddi quantitate 1.22.*a.*
—— non cogitur debitor in aliam formam accipere, quam ei utile eſt, etiam ſi nulla præceſſerit ſtipulatio de forma nummorum 1.23.*b.*
Mutuum nauticum 4.220.*a* & *b.*

## N

N & U ſæpe permutantur 1.16.*b.* & *ſeq.*
*Nam* hic illic apud poſteriores ſcriptores occurrit ſine ſignificatione cauſæ, ita ut tranſitioni tantum inſerviat 2.31. *b.* 137. *a.*
*Naturaliſatien brieven* 3.458.*b.*
Navalis potentia num differat a dominio maris 3.229.*a.*
Navarchi navibus prædatoriis ab exercitoribus præpoſiti, & ad prædandum conducti, an cum aliis navarchis poſſint paciſci de ſocietate prædæ, quam ſeparatim ſunt capturi 3.389.*b.*
Navarcho an, & quando præſtandi ſumtus retardati itineris, ſive *leg-dagen* 4.316.*b.*
Naufragiis an Italia commoda ſit 3.160.*a.*
Navigandi libertas in Indiam Eoam ex quo fundamento adſerenda 3.224.*a.*
Navigatio maris num ſit loco poſſeſſionis 3. 211. *a.*
—— an tribuat dominium maris 3.214 *b.*

Navigatione maris, qui ejus dominus eſt, aliis interdicere poteſt 3.213.*a.*
Navis non ad prædandum emiſſa, ſi prædam tamen ceperit, ad quem pertineat 2. 396. *b.* & *ſeq.*
— quæ vehit merces illicitas an recte publicetur 3.271.*b.*
— vectigalis fraudandi cauſa adhibita ex omnium Principum Edictis publicatur 3. 376. *a.*
— amica vehens res hoſtiles an recte publicetur 3.375.*b.*
*Vide* Bona.
— ſi ob reverentiam aliæ navi non præſtitam patiatur damnum, ad quem illud pertineat 3.503.*a.*
Navis hoſtilis præda. *vid.* Præda.
Navis prædatoriæ exercitores quouſque teneantur de damno injuria dato 3. 394. *a.*
— exercitores ſi magiſtrum emiſerint ad prædandum, & ille perperam prædetur, tenentur in ſolidum 3.395.*a.*
— plane non tenentur, ſi magiſtrum prædatoriæ exercendæ non præfecerint 3.396.*a.*
Navis prædatoriæ magiſter, ſi navem amicorum occupaverit, tenetur de omni damno, quod injuria dedit 3.394.*a.*
Navi ab hoſtibus derelicta vel redemta, pecuniæ trajectitiæ creditores & aſſecuratores non tenentur, niſi ad damnum datum 3.414.*a.*
Naves hoſtium quando fiant capientium 3. 335. *b.* 337. *a.*
— in portus hoſtiles deductæ, & poſtea recuperatæ, cedunt recuperatori 3. 340. *a.* & *ſeq.*
— in portus hoſtiles nondum deductæ an fiant capientium 3.341.*b.*
— quid juris priſtinis dominis & recuperatoribus in naves ante deductionem in portus recuperatas 3.342.*a.* & *ſeq.*
— varia circa hanc rem Ordinum Generalium fœderati Belgii Edicta 3.342.*b.*
Naves mercatorum ſi pactum inierint mutuæ defenſionis, & una ex his hoſtilem navem ceperit, ſoli quæ cepit, præda cedit 3.391.*b.*
— prædatoriæ duæ pluresve ſi navem hoſtilem perſequantur & una ceperit, ea ſola quæ cepit, accipit prædam 3. 391. *a.* & *b.*
Navibus quando & quorum præſtanda ſit reverentia 3.500.*a.*
— in mari proximo, quod ſubeſt dominio alicujus Principis, eſt præſtanda 3. 500. *b.*
— in mari extero, quod in nullius Principis dominio eſt, ut præſtaretur reverentia, male exigitur *ibid.*
— niſi pactis id fuerit conventum 3.501.*a.*
— quid ea de re convenerit inter Anglos & Ordines fœderati Belgii *ibid.* & *ſeq.*
Navis rerumque pretium an damni præſtatio excedere poſſit 4.298.*a.*
— quamvis perierit, Magiſtro tamen mercedes debentur, ſi aliis navibus, vel naviculis merces ſuo ſumtu ad dominos pertulerit 4.312.*b.*
— navi ejuſque oneri ſi damnum dederit, an, & quemadmodum reſarciendum ſit 4.291.*a.*
— qua proportione damnum utrinque communicat 4.298.*a.*
Nave profecta, ex ſtatuto Amſterdammenſi non ſufficere, ut profectio ſignificetur, niſi & addatur tempus, quo profecta ſit 4. 286. *b.*
— perinde eſſe utrum Aſſecuratores id ſciant ex inſtrumento aſſecurationis, an aliunde *ibid.*
Naves piſcatoriæ an etiam contineantur legibus nauticis 4.298.*a.*
Navis Magiſtro quid juris competat. *vid.* Magiſter navis.
Navium bellicarum numero an ſint Jachten 3. 503. *a.*
Nauta, cujus navem mercium transvehendarum cauſa vector conduxit, vel qui ipſe merces transvehendas conduxit, quibus caſibus teneatur, vel non teneatur, ſi navigare impeditus fuerit, vel navis perierit 1.128.*b.* & *ſeqq.*
Nautæ tenentur lege Aquilia, ſi eorum culpa navis in ſcapham alterius incurrens damnum dederit, non dominus 1.197.*a.*
nec Nautæ nec dominus tenentur, ſi navis fune rupto, aut cum a nemine regeretur, impacta ſit *ibid.*
Nautæ vi ventorum in anchoras alterius navis impulſi, ſi eos præciderint, tenentur ſuo facto, etiam ſi aliter expedire ſe non potuerint 1.199.*a.*
Nauticæ leges Caroli V. & Philippi II. 4. 298. *b.*

Na-

Nauticus jactus 4.310.*b.*
Nauticum mutuum 4.220.*a & b.*
in *Necem* vel *occiſionem alicujus fieri* quid dicitur 1.146.*a.*
Negari dicitur actio effectum non habitura 3. 38. *a.*
Negationes duæ ex communi uſu non negant, ſed affirmant, quamvis apud Græcos fortius negent, quod & in linguam Latinam aliquoties tranſiit 1.234.*a.*
Negotiorum geſtor non dicitur de Procuratore 1.19.*b.*
—— caſum quando præſtet 1.20.*a.*
*Negotium* pro *contractu* 1.445.*a.*
*Nexus* eſt *obligatio*; *nexi*, *obligati* 3.57.*b.*
*Nexu tradere* & mancipare paria ſunt *ibid.*
Nitrum an recenſendum inter *contrabanda* 3. 363. *b. & ſeqq.*
Nobiles quinam accipiendi 4.7.*a.*
—— Curiæ Hollandiæ ſubjecti 4.5.*a.& ſeq.*
—— externi conveniuntur ut plebeji 4.7.*b.*
Nobilibus externis privilegium datum de redimendis bonis *ibid.*
Nobilitas ab externo Principe conceſſa an in Belgica civitate proſit 3.521.*b.*
*Nomina ſolemnia*, quæ exemplis ſerviunt apud JCtos, vel Philoſophos 1.44.*b.*
—— ſæpe confunduntur 1.45.*a.*71.*a.*
—— duo, & liberorum hominum, etiam ſervis dantur in jure 1.45.*a.*
Nominum propriorum emendatio ſæpe ſola conjectura nititur, nec temere admittenda 1.116.*a.*
Nomine Gentilitio ſæpe auctores laudantur 1. 289. *b.*
in Nominum propriorum ſcriptura magna varietas 2.35.*b.*42.*a.*
Nomina Gentium maribus impoſita, num earum dominium tribuant 3.216.*a & b.*
Νόμοι Κύριοι, quid 3.178.*b.*
*Non* pro *non tantum* 1.166.*b.*
Non hoſtes cenſentur, qui neutrarum partium ſunt, nec ex fœdere his illiſve quicquam debent 3.356.*b.*
—— quid facere vel non facere poſſint inter duos hoſtes *ibid.*
—— omni modo debent cavere, ne ſe bello interponant, neque uni parti æquiores ſint vel iniquiores, quam alteri 3.357.*a.*
—— ex cauſa æquiore huic vel illi non debent plus minuſve tribuere vel negare 3. 357. *b.*
—— uni parti non debent ope conſilio adeſſe, nec milite auxiliari juvare *ibid.*
—— non debent advehere alterutri ea, quæ bello gerendo ſunt neceſſaria 3.358.*a.*
—— frumentum advehere poſſunt, excepta obſidionis famiſve cauſa 3.360.*a.*
Non hoſtes Fœderati & Socii. *vid.* Fœderati.
Notarii Hagæ habitantes an apud Curiam recte conveniantur 4.30.*b.*
Notis fingendis & interpretandis ſæpe peccatur 1.46.*b.*98.*b.*130.*b.*420.*a.*
de Notis quæ ſiunt conjecturæ fere omnes inanes ſunt & lubricæ 2.29.*b.*73.*b.*
*Nova res*, *novum jus*, quid 1.77.*a.*
Novatio Aquiliana cur neceſſaria 3.74.*b.*
Novellæ num ab auctoribus Anthenticarum fideliter ſint excerptæ 3.102.*b.*
—— an Irnerius eas ut ſpurias rejecerit 3. 107. *a.*
—— an mortuo Ivone demum repertæ 3. 121. *a.*
Novellæ Leonis, & ipſius ætate, & poſt eum, in Oriente auctoritatem juris habuerunt, non in Occidente 1.161.*a.*
—— quando prodierint 1.162.*a.*
—— quando, & quibus caſibus in Oriente obſolverint 1.162.*b.*
—— etiam nunc in quibuſdam caſibus ſervantur *ibid.*
*Noxius*, pro nocente 1.7.*b.*
Nubere viduis non licet intra annum luctus propter motum incerti partus 1. 258. *a.*
Numa nulli propinquo majorem luctum indulſit, quam X. menſium, ſed nullum ulli imperavit 1.262.*b.*
*Numeratio de domo*, vel *de menſa ſcriptura*, quid 3.11.*b.*
—— quare illud *de Domo*, cautionibus fuerit inſertum *ibid.*
Numero ſeptenario num occultæ qualitates inſint 3.36.*b.*
Numariæ rei doctrina lubrica & incerta 3. 14. *b.*
*Nummi probi recte* quid 3.15.*b.*
*Nummi κατ' ἐξοχὴν* pro *minoribus nummis*, ut ſeſtertii 1.77.*a.*
Nummos cingere, fingere 1. 206.*b. & ſeq.*
*Nundinæ* pro omni eo, quod ad nundinas pertinet 1.271.*b.*
Nuptiis contrahendis furor obeſt, ſed rite con-

contractæ non ſolvuntur, quamvis ab hac regula excipi poſſit caſus quidam 1.473.*a.*
Nuptiarum conditio an efficiat legatum pœnæ nomine 2.204.*a.*
Nuptiæ favorabiles 2.203.*b.*
—— conciliatæ an admittant petitionem proxenetici 4.108.*a.*
Nuptiarum ſecundarum pœnæ. *vid.* Pœnæ.
Nuptiale pactum, quo mulier ſibi ſervavit optionem, an lucrum damnumque, an ſua duntaxat, quæ attulit ſalva habere malit 4.84.*a.& ſeqq.*

O

OBligare *liti*, quid 1.146.*b.*
ad *Obligationem innocentium coire*, quid 1.146.*a.*
Obſeſſis urbibus, caſtris, portubus an quicquam liceat advehere 3.365.*a.*
*Obviat* 1.407.*a.*
Occidendi liberos jus. *vid.* Liberi.
Occupatio bellica quando mutet dominium 3. 336. *a.*
—— an ad eam requiratur ſpatium 24. horarum 3.336.*b.*
*vid.* Parte occupata.
Occupatio num dominium tribuat re amiſſa 3.201.*b.*
—— maris quid præſtet 3.211.*a.*
Oceanus vaſtus num occupari vel poſſideri queat 3.222.*b.& ſeqq.*
—— quomodo vocetur *Mare* κατ' ἐξοχήν 3. 234. *a.*
*Vid. plura in voc.* Mare.
*Offendere* cum caſu Dativo 1.358.*b.*
*Officia* pro *Officialibus*; *Officium judicis*, pro ejus officialibus vel apparitoribus 1. 133. *a.*
Officiales Curiæ Supremæ an ſubſint Curiæ Hollandiæ 4.32.*b.*
*Officiers*, qui aſſecurare nequeunt, quinam intelligendi 4.320.*b.*
*de Officio certiorem eſſe debere*, & *officio fungi*, idem 1.8.*a.*
Officiorum præcepta. *vid.* Præcepta.
*Officioſus* pro eo, qui officio publico obnoxius eſt 1.462.*a.*
Οἴχεται proprie de his, qui prædatum eunt 1. 34. *a.*
Ομβρικα 1.173.*a.*
Omiſſiones in legibus Pandectarum numero emblematum non ſunt habendæ 1. 386. *b. & ſeqq.*
*in Omnibus* vel per omnia, pro *in pleriſque*, *in multis* 1.413.*b.*
Oneris averſi actio. *vid.* Actio.
*Oneſiphorus* ſervorum nomen non tantum eſt, ſed & liberorum hominum 1.234.*b.*
Opera publica ſumtu publico extruere non licet ſine auctoritate Principis 3. 467. *b. & ſeq.*
—— reficere licet etiam ſine conſenſu Principis 3.467.*a.*
*Opinatores* unde dicti 1.350.*a.*
*Opinio* idem quod *ſynopſis*, ſive ejus modi ſcripta commemoratio, quæ totam rem, de qua agitur, ſimul conſpectui exhibet, quo ſenſu a *ſententia* diſtinguitur *ibid.*
Optionis legatum. *vid.* Legatum.
Opus quid 2.42.*b.*
Orandi nova formula 13. Mart. 1663. ab Ordinibus Hollandiæ Eccleſiaſticis optimo jure fuit præſcripta 3.493.*a.*
—— fruſtra a ceteris Provinciis & ab Eccleſiaſticis fuit oppugnata 3.495.*a.*
—— num eam hodie omnes in Hollandia Eccleſiaſtæ ſequantur 3.295.*b.*
Orator quis 2.46.*b.*
—— quouſque jus ſcire debeat 2.47.*a.*
Oratoris & JCti officium Republica libera fuit diſtinctum, poſtea conjunctum. Oratores olim cauſas agebant, & ſi quid majoris momenti incideret, JCtos interrogabant 1.375.*b.*
*Orator* pro Legato 3.243.*a.*
Oratorem Ordines fœderati Belgii ſuum ad Turcorum Imperatorem. Legatum vocarunt *ibid.*
*Orbis* & *Orbis univerſus* pro *Imperio Romano* 2.152.*b.*3.175.*a.*
—— pro majore parte terræ, ab aliis ſeparata, ut Britannia 2.153.*a.*
Orbis dominum quod ſe adpellavit Antoninus Pius, num conveniat cum ejus modeſtia 3.174.*b.*
Orbis totius imperium Romani Principes quo jure ſibi arrogaverint *ibid.*
*Ordinatio Politica* 1. *April.* 1580. 4. 103.*a.*
—— § 3. *ibid.*
Ordines Generales fœderati Belgii curant commune bonum totius Reipublicæ 3. 407. *a.*
—— non præcedunt Ordines ſingularum Pro-

Provinciarum in iis, quæ ad ſingulas Provincias pertinent 3.494.*a.*
—— præcedunt in iis, quæ ad commune bonum fœderati Belgii pertinent, vel cum agitur nomine totius Reipublicæ *ibid.* & 521. *a.*
—— paucis exceptis agunt ex mandato Ordinum, quos repræſentant 3.494.*a.*
—— an rectè ſe immiſceant controverſiis ſingularum Provinciarum 3.509.*a.*& *ſeqq.*
—— quid ea de re fuerit ſtatutum fœdere Utrechtano *ibid.*
—— exceptis controverſiis inter Groninganos & Ommelandenſes, de aliis in aliis Provinciis non judicarunt, niſi qua Arbitri ex compromiſſo partium, vel ex delegatione 3.511.*b.*
—— judicare tamen de iis poſſunt, ſi partes judicio ſe ſubtrahant 3.512.*a.*
Ordines Hollandiæ tempore Gravionum potuerunt leges ferre 3.420.*b.*
Ordinibus Hollandiæ tam inter ſe, quam cum aliarum Provinciarum Ordinibus conſulere & coire licuit ex legibus Mariæ Burgundæ 3.420.*a.*
—— idem ex privilegio Joannis Bavari licuit, modo ne contra Graviones conſulerent *ibid.*
*Ordinis* & *gradus* promiſcua appellatio 1. 252. *b.*
Orientis Reges luxuriantur titulis, etiam ii qui tributa præſtant potentioribus 3. 176. *a.*
Ornamentum. *vid.* Mundus.
Oſtorius. *vid.* Aſterius.
*Otacilius*, nomen in jure 1.116.*b.*
Otium, ut multorum malorum, ita etiam hæreſeos cauſa 2.148.*b.*
*Oves* & *pecora* convertuntur 2.64.*a.*
—— an res mancipi 2.67.*a.*

P

P & F permutantur 1.20.*a.*
P. V. & P. U. notat Præfectum Urbis & Præfectum Vigilum 1.65.*b.*
Pacis Monaſterienſis § 4. interpretatio 3. 498. *b.* & *ſeqq.*
ad Pacem Principem invitum cogere, eſt iniquum 3.416.*b.*& *ſeq.*
Pacta quælibet emtioni venditioni poſſunt adjici 2.68.*b.*
Pacta Principum tuetur bona fides 3.451.*b.*
—— publica an ſemper & ubique ſervanda *ibid.* & *ſeq.*
—— ſunt ſervanda, licet Reipublicæ ſint damnoſa 3.453.*b.*
—— inita cum populo aliquo ſubſiſtunt, licet mutetur forma regiminis 3.517.*a.*
Pactis publicis an inſint tacitæ exceptiones, & quæ 3.452.*a.*
Pactum nudum cur obligationem non producat 3.65.*b.*
—— num efficiat obligationem naturalem *ibid.*
—— prius an per poſterius tollatur 3.75.*a.*
—— an indicetur per *conveniendi* verbum 3.30. *a.*
Pactum de non petendo vel in continenti ſtipulationi adjectum parit tantum exceptionem 3.74.*b.*
—— ſive conventio nuda in ſolemnem non tranſit, licet partem ejus quod ſolemniter nuncupatum eſt, in ſe contineat 3. 92. *a.*
Pacti & ſtipulationis an aliqua cognatio 3. 94. *b.*
ex Pacto uſuras non deberi, num odio uſurarum conſtitutum ſit 3.79.*a.*
Pacta quamvis in continenti adjecta non inſunt contractibus ſtricti juris, adeoque nec actionem producunt 3. 36. *b.* 51, *b.* 67. *b.*
—— an ſtipulationi inſint 3.67.*a.*
—— adjicientia & detrahentia 3.86.*b.*
—— detrahentia num inſint contractibus ſtricti juris 3.67.*a.*
—— actionem quando producant *ibid.*
—— adjecta ſi inſunt, ejus ſunt efficaciæ ac contractus 3.69.*a.*
—— quæ inſunt contractibus quemadmodum dicantur *formare* actionem *ibid.*
—— in continenti facta bonæ fidei judiciis inſunt 3.68.*b.*
—— contractibus adjecta utrum nuda ſint an veſtita, λογομαχία eſt 3.70.*b.*
—— contractibus ſtricti juris adjecta nihil operantur, nec ex parte agentis, nec rei *ibid.*& 74. *a.*
—— ex intervallo adjecta etiam inſunt contractibus realibus bonæ fidei 3.73.*b.*
—— interdum præcedebant, interdum ſequebantur ſtipulationes 3.81.*b.*
de Pactis mutuo adjectis non multum reperitur

ritur in jure 3.71.*a*.84.*b*.
Pactum nuptiale, quo mulier ſibi ſervavit optionem an lucrum, damnumque, an ſua duntaxat, quæ attulit, ſalva habere malit 4.84.*a*. *& ſeqq.*
—— paratæ executionis 4.138.*a*. *& ſeqq.*
*Pactumejus*, nomen frequens in jure & apud alios auctores 1.116.*a*. *& b.*
Paganus ſi militariter delinquat, ubi ſit conveniendus 4.68.*a*.
—— ſi in caſtris deliquerit 4.68.*b*.
Παιδοποιΐα. *vid.* Liberi, Infantes.
*Palmyra*, in Provincia Phœnice, jus Italicum habuit 1.283.*b*. *& ſeq.*
Pandectarum Florent. auctoritas prævalet in pari cauſa 1.13.*a*. 23.*a*.
in Pandectis modo ordo Edicti perpetui, modo Codicis veteris ſervatus 1.100.*b*. *& ſeqq.*
in Pandectarum archetypo Florentino non reperiri quæ concluduntur, hujus modi notulis [ ] vel etiam illis *////* an hoc verum ſit 3.41.*b*.
*Pantonius*, nomen proprium in jure 1.118.*a*.
Papia Poppæa lex 1.479.*a*. 481. *a*.
Papinianus JCtorum Princeps 3.10.*b*.
—— ejus Præfectura 3.41.*a*.
—— ſub appellatione generali a Paulo quandoque confutatus 3.51.*b*.
—— vapulat in ſcriptis Pauli 3.52.*b*.
*Parere uſuris* idem ac *uſuras ſolvere* 1.302.*a*.
Parœmium, *een moeder maekt geen baſtaert* 4. 200. *b*.
Parte occupata in bello, etiam totum occupatur & poſſidetur, ſi is ſit occupantis animus 3.346. *a*.
—— niſi alius illius totius partem poſſideat *ibid.*
*per Partes* quid ſignificet 2.20.*b*.
*Partim* ſatis Latine ſemel tantum ponitur 2.27. *b*.
Partus. *vid.* Liberi, Monſtroſos, Venter.
—— ancillæ in fructu non eſt 1.244.*a*.
Partum abigere. *vid.* Abortus.
Pater agnoſcere & alere tenetur liberos, ſive conſtante matrimonio, ſive poſt divortium editos 2.102.*b*.
*Patrem* filium, inclementius a ſe habitum, emancipare coegit Trajanus 2.89.*b*.
*Patres familiarum* ſuarum *Principes* vocantur, & *Patria poteſtas*, *Majeſtas* audit 2.79. *a*. *& ſeq.*
*Patri* lege Julia data poteſtas occidendi adulteri, modo & filiam in continenti occideret 2.87.*a*.
*Patrum* in liberos jus. *vid.* Liberos.
*Patris* appellatio ad avos & proavos porrigitur 1.240.*a*.
Patres. De his judicium 2.232.*a*. *& in notis.*
Patientiam accommodare, id eſt, pati, litem coram ſe agi 1.261.*a*.
Patria poteſtas quare poſterioribus temporibus reſtricta 2.88.*b*.
Patriæ poteſtatis origo repetenda ex jure dominii 2.79.*a*.
—— & inde ἀνυπεύθυνον Patrum Romanorum in liberos imperium 2.79.*b*.
Patriæ an Parentum prior ſit cura 1.503.*a*.
Patrimonium Hollandiæ ſpectat ad cognitionem Curiæ 4.33.*b*.
Patronus ex ſola legitima inſtitutus, & tamen ultra a liberto gravatus, non tenetur ultra ſolvere, quamvis promiſerit 1. 406. *a*.
*Vid.* Legitima.
Paulus JCtus quis fuerit 3.6.*b*.
—— ejus ſcripta *ibid.*
—— vapulat quaſi ſubtilis nimis & obſcurus 3.8.*a*.
—— in brevitate ſibi placet 3.33.*b*.
—— Papinianum nominatim vellicare non ſemper auſus 3.52.*a*.
—— & Ulpianus æmuli 3.51.*b*.
—— ejus libri ad Plautium cujuſmodi fuerint 1.87.*b*.
—— ejus notæ ad Labeonis libros Πιθανῶν quid continuerint 1.114.*b*.
*Paupertas* idem ac *bona* 1.359.*b*.
Peccata omnia paria eſſe non putant JCti 1.10.*b*.
Pecudes, maximæ olim divitiæ 2.67.*a*.
—— quæ proprie dicantur 2.63.*b*.
—— an proprie dictæ res mancipi 2.66.*b*.
Pecudum nomine quæ contineantur in lege Aquilia 1.202.*a*.
Pecus omne quadrupes 2.64.*a*.
Peculatus etiam tenetur, non tantum furti, qui pecuniam civitati ſubtraxit, & utrum ex lege Julia, an e Conſtitutionibus 1.164.*a*.
Peculatu commiſſo poteſt agi ex lege Julia, & furti 1.166.*b*.
Peculiarius 1.50.*b*.
*Peculium* idem quod *bona* quæ teſtatores relinquunt 1.359.*b*.

Pecunia quid 1.22.*a.*
—— a pecude dicta 2.67.*a.*
—— an contribuat 4.314.*b.*
In Pecunia credita nuda promiſſio ſatis lubrica 3.11.*b.*
Pecuniæ creditæ fœnus. *vid.* Fœnus.
—— veteri & hodiernæ collatio difficilis 3.14.*b.*
Pecus. *vid.* Pecudes.
Pedanei judices num habuerint auditorium 3.9.*a.*
*Pediculi* quid 1.210.*b.*
Pegaſianum SCtum 1.347.*a.*
Pelles Babylonicæ, Parthicæ 1.171.*a.*
Πένθος luctus dignorum maritorum 1.259.*b.*
Πένθυμος luctus indignorum *ibid.*
Penſio quid 3.41.*a.*
Penſionibus annuis non ſimul & ſemel præſcribitur, ſi ultra 30. annos in ſolutione ceſſatum ſit, ſed iis duntaxat, quæ ante 30. annos exactæ non ſunt 4.149.*a.*
*Perduellium* & *hoſtium* appellatio confuſa 1.286.*b.*
Peregrinæ religiones. *vid.* Religio.
Peregrini Dei Civitate donati 2.131.*a.*
Peregrinus an ex cauſa arreſti ubicumque moratur, detineri poſſit 3.248.*b.*
Peregrini an ſint arcendi ab adminiſtratione Reipublicæ 3.455.*b.*
—— quominus admoveantur Reipubl. non prohibet ratio *ibid. & ſeq.*
—— ex ipſa ratione ſoli arcendi ſunt ii, a quibus metus eſt, ne ſalus publica periclitetur 3.456.*b.*
—— ne muneribus adhibeantur, variis Comitum Holl. privilegiis impetrarunt Hollandi & Zelandi *ibid.*
—— a dignitatibus poſſunt arceri, quæſita vero dignitas non recte iis adimitur 3.457.*b.*
—— illi recte arcentur, qui inde oriundi ſunt, ubi Noſtrates lege vel more Civitatis arcentur 3.458.*a.*
—— qui Hollandos non excludunt, neque in Hollandia ab honoribus excluduntur *ibid.*
Peregrini nobiles in Hollandia hærentes an ſubditi Curiæ Hollandiæ 4.7.*a.*
Perfidia in bello eſt illicita 3.324.*b.*
*Perfocare partum* 2.104.*a.*
*Perhibere* & *præbere* teſtimonium recte dicitur 1.151.*a.*
Perjurus eſt, qui *per Lapidem* juravit, & fidem fallit 1.298.*a.*
*Permutare* pro *aliquid alicui reddere* 1.451.*b. & ſeq.*
*Perpetuum* eſt, quod non ceſſat, quamdiu durat 1.104.*b.*
Perſæ fere immunes ab odio religionis 2.130.*a.*
—— in Romano Imperio non ſervabant leges Romanas de inceſtis nuptiis 2.132.*b.*
*Perſonæ ſalientes* 1.252.*b.*
Petitione quomodo tota obligatio ſolvatur 1.459.*a.*
*Petrones* quid 1.451.*a.*
Petronia lex. *vid.* Lex Petronia.
Phryges. *vid.* Galli.
Philippi II. Hiſpan. Reg. minus æqua conſtitutio de non ſubmittendo navium Hiſpanicarum primo apluſtri ſalutandi arces externorum Principum ergo 3.213.*a.*
Philippus II. legitimus Comes Hollandiæ fuit habitus uſque ad annum 1581. 3.418.*b.*
—— poſt annum 1564. uſque ad annum 1581. varias leges edidit 3.421.*a.*
—— quæ geſſit ad abdicationem uſque, ut firma ſint, exigit utilitas publica 3.421.*b.*
Philippo II. imperium non eſt abrogatum nec Fœdere Utrechtano, nec Gandavenſi 3.420.*a.*
Philippus Burgundus cogitavit primus de inſtituenda Curia Hollandiæ 4.13.*b.*
Philoſophiæ definitio 2.127.*a.*
Phainenſia metalla 2.155.*b.*
Pignora cædere 1.4.*b. & ſeq.*
Pignori dare vel accipere filiumfamilias non licuit, & quæ pœna ejus, qui ſciens filiumfam. a parente pignori accepit 2.98.*a.*
Pignoris cauſa an capi poſſint Legatorum bona 3.267.*b.*
Pignus ſi publicetur, jus pignoris non extinguitur 3.364.*a.*
—— non liberat debitorem, niſi ſufficerit 3.396.*b.*
Pignoris jus ſalvum eſt creditori amico, ſi res pignorata capiatur 3.413.*b.*
Piratæ ſunt qui nullius Principis auctoritate terræ marique rapiunt 3.384.*a.*
—— ſint, nec ne, inde pendet, an mandatum prædandi habuerint, nec ne 3.388.*a.*
—— non ſunt Algerienſes &c. *vid.* Algerienſes.
—— dominium non mutant 3.380.*a.*
Piratæ exteri, ſi *noſtros* ſint deprædati & ca-

capiantur, apud noſtros recte accuſari & puniri poſſunt 3. 387. *b.*
—— qui *exteros* ſunt deprædati, an apud nos deprehenſi a nobis judicari poſſint 3. 388. *a.*
Piratarum pœna vulgaris eſt capitis bonorumque ſupplicium 3. 388. *b.*
—— more nonnulli puniuntur ob atrocitatem criminum, licet proprie Piratæ non ſint 3. 385. *a.*
a Piratis capta poſtliminio non egent 3. 384. *a.*
Piraticæ judicium an fori communis ſit, an vero ad Admiralitates pertineat 3. 386. *b.*
Piſcationis ergo habentur etiam prædia 1. 316. *a.*
*Placuiſſe* JCtis dicitur, quod pro re certa fuit habitum 1. 246. *a.*
Plagii crimen 2. 97. *a.*
de Plagiariis lex Fabia, cujus cognitio ſpecialiter data erat quibuſdam Procuratoribus Cæſaris 1. 93. *b.*
Plumbatæ 1. 7. *b.* 43. *a.*
*Pluverat* ab antiquo *pluveo* 1. 438. *b.*
*Pœna* pro *uſuris* 1. 3. *b.* 3. 26. *a*
Pœna capitalis non tantum ob dolum irrogatur jure civili 1. 143. *b.*
Pœnæ variæ ab adulteris privatim exigebantur 1. 249. *a.*
Pœnæ nomine legata. *vid.* Legata, Hereditas, Fideicommiſſa, Libertas.
an Pœna, an conditio, an translatio ſit, unde dijudicandum 2. 199. *b.*
in Pœnis fere diſtingui ſolet inter honeſtiores & humiliores 2. 155. *b.*
*Pœnalis*, pro eo, *qui pœnam meruit* 1. 7. *b.*
Pœnales modi 2. 208. *b.*
Pœnalis conditio adjecta heredi vel legatario, a quo legabatur, vel ei, cui legabatur, an quod ad effectum juris, interſit 2. 193. *a.*
Pœnales ſtipulationes 4. 145. *b.* 147. *b.*
Pœnitentiæ locum an dent minorum ſponſalia. *vid.* Minorum.
*Polire*, *politus*, *politiones*, quid 1. 122. *a.*
*Politor*, pro agricola, nuſquam lectum *ibid.*
*Politique Ordonnantie van Holland* 4. 205. *b.*
—— § 19. *ibid.*
*Pollicitationis* & voti differentiæ quam plurimæ 1. 324. *a.*
*Pondo* ſemper *appendi*, non numerari dicuntur 3. 13. *b.*
Pontifices qui jus ſacrum conſtituebant & interpretabantur, olim etiam jus civile moderabantur 2. 128. *a.*
Pontificis Maximi titulus adſcribitur Principibus in Edictis 2. 146. *a.*
Pontificem olim apud Romanos in jus vocare an ſemper nefas fuerit 3. 255. *a.*
Pontificii Sacerdotes an olim Curiæ ſubfuerint Hollandiæ 4. 29. *b.*
—— Eccleſiaſtici, vel ſacra eorum loca an ex teſtamento capere poſſint 4. 154. *a.*
—— an, & quatenus teſtari poſſint 4. 158. *b.* & *ſeqq.*
*Vid. amplius voc.* Clerici.
Pontius Pilatus Procurator Syriæ & Judeæ fuit, ſed Judeæ cum Præſidiali poteſtate, non Syriæ 1. 95. *b.*
Populus idem manet, licet mutetur forma regiminis 3. 517. *a.*
*Portorium* idem quod vectigal 1. 358. *a.*
in Portu Amici an liceat capere vel aggredi hoſtem, Amici non hoſtem. *vid.* Hoſtes.
Portubus hoſtilibus, navibus cinctis & obſeſſis, nihil quicquam licet advehere 3. 366. *a.*
—— quid hac de re decreverint Ordines Gener. 26. Jun. 1630. 3. 366. *b.*
*Poſſe* pro *debere* 1. 134. *b.*
*Poſſeſſionem manu militari transferre*, quid 1. 132. *b.*
Poſſeſſio ut nanciſcatur omnium rerum, quæ in fundo ſunt, non neceſſarium videtur, ut ſingulæ quæque corporaliter apprehendantur, ſed ſufficit animus poſſidendi, cum poteſtate apprehendendi conjunctus 1. 363. *a.*
Poſſeſſio & dominium pari paſſu ambulant jure naturæ 3. 200. *a.*
—— ſi amiſſa eſt etiam dominium amittitur *ibid.*
—— ſolius animi ex jure civili eſt 3. 210. *a.* & *ſeq.*
—— in uſu conſiſtit 3. 210. *b.*
Poſſeſſio maris quid præſtet 3. 211. *b.*
Poſſeſſio immobilium. *vid.* Immobilia.
Poſſeſſionis adipiſcendæ judicium an ſemper ad alterutram Curiam pertinuerit 4. 34. *b.*
Poſſeſſor ædium non poſſidet ſingulos lapides, tigna, cæmenta, quatenus tanquam

res

Digitized by Google

res mobiles conſiderantur, ſed jure univerſitatis, quateuus hæc omnia inter ſe conjuncta ſunt, poſſidet dominus, & uſucapit tanquam res immobiles 1. 363. *b.*
Poſſeſſor malæ fidei, quod poſſedit, & ex hereditate poſſidere deſiit, ſive dolo, ſive culpa, ſive caſu, id omne victori reſtituere debet, etiam fructus, non tantum quos percepit, ſed & quos percipere potuit 1. 463. *a.*
—— bonæ fidei, nihil reſtituit, niſi quantum ex ea re locupletior eſt factus *ibid.*
De Poſſeſſore bonæ fidei & malæ fidei *vide amplius* 1. 465. *a.*
Poſtliminium cur ſit in bello 1. 41. *a.*
—— in pace non omnibus eſt, ſed his, qui bello ſubito orto apud hoſtes deprehenduntur, ſi nihil de iis cautum ſit legibus pacis *ibid.*
—— ad res ſoli pertinet, non ad res mobiles in præda captas, quæ capientium fiunt 1. 115. *a.*
—— etiam his eſt, qui bello capti & pace reverſi, renovato bello iterum capiuntur, & ſic ad priſtinos dominos revertuntur *ibid.*
—— non eſt ei, quem pater vendidit, & quare 2. 81. *b.*
—— etiam in integris populis locum habet 3. 381. *a.*
—— eo non egent capta a Piratis 3. 384. *a.*
*Vide amplius voc.* Immobilia, Mobilia.
*Poſtula*, *puſtula*, *puſula* promiſcue dicitur 1. 443. *b.*
Poſtulare qui prohibeantur 1. 185. *a.*
—— prohibentur cæci 1. 189. *a.*
Poſtulationibus prohibetur, qui operam ſuam ad beſtias in arena depugnandas locavit 1. 247. *a.*
Poſtumus, ne agnatione ſui rumpat teſtamentum, inſtituendus eſt, vel exheredandus 1. 491. *a.* 495. *a.*
—— inſtituendus eſt ex jure civili ſive antiquo, vel ex lege Junia Velleja 1. 491. *a.*
Poſtumi nepotes, ceterique mares, mortuo patre, nominatim erant exheredandi, quia ſui naſcebantur, ſed eo vivo, inter ceteros ſufficiebat exheredare 1. 495. *a.*
Potentia navalis a maris dominio an differat 3. 229. *a.*
*Poteſtas* pro *Magiſtratu* 1. 36. *b.*
*Potorium* differt ab *eſcario* 1. 373. *a.*
Præcedentiæ jus inter Legatos 1. 448. *a.*
—— inter Principes *ibid.*
—— de eo ſæpe certatum inter Reges Franciæ & Hiſpaniæ 1. 448. *b.*
—— de eo qui diſputant, ſi in unum locum debeant convenire, quomodo hoc terminandum 3. 519. *a.*
Præcedentiæ jus inter Ordines fœderati Belgii. *vide* Ordines fœd. Belg.
Præcepta officiorum quatenus diſtinguenda a præceptis & regulis juris 2. 105. *a.*
Præda navis hoſtilis, quam una pluresve naves ceperunt, aliis cum caperetur præſentibus, an ſit communis 3. 390. *b.*
—— capta a navi non emiſſa ad prædandum, cui ſit adjudicanda 3. 396. *b.* & *ſeqq.*
—— caſu obvia & a privatis capta ſit capientium 3. 399. *b.*
Prædæ maritimæ & terreſtris judicium ad quos pertineat 3. 392. *a. in fin.*
Prædatoria privata 3. 388. *b.* & *ſeqq.*
—— ad jus publicum pertinet 3. 388. *b.*
—— qui eam exercent, non ſunt Piratæ 3. 389. *a.*
Prædatoriam nemo recte exercet ſine Codicillis Ordinum Generalium vel Præfecti Maris 3. 399. *b.*
Prædatoria navis. *vid.* Navis.
Prædia etiam habentur piſcationis ergo 1. 316. *a.*
Prædia Italica & Italicenſia ſunt res mancipi, Provincialia non item, niſi, ex privilegio, jure Latii donata 1. 60. *a.*
—— Provincialia, *ſtipendiaria* dicta, ab Italicis olim diſtincta 1. 69. *b.*
—— eorum poſſeſſores non habebant ipſam proprietatem, ſeu potius jus Quiritarium, & jus mancipii, quod erat fundorum Italicorum & Italicenſium, at Bonitarium duntaxat, & minus plenum 1. 70. *a.*
in Prædiis ruſticis potiſſimum Veterum divitiæ conſiſtebant 1. 60. *a.*
Prædiorum ruſticorum jura ſunt res mancipi, urbanorum non item 1. 68. *b.*
—— ratio differentiæ 1. 69. *a.*
Præfectus Vigilum in quos vel fures vel alios, animadverteret 1. 65. *a.* & *ſeqq.*
—— vigilat cum *hamis* & *dolabris* 1. 501. *a.*
—— Annonæ & Vigilum 1. 31. *b.*
—— Feriarum Latinarum cauſa *ibid.*

—— Urbi 1. 31. *a.*
Præfocare partum 1. 104. *a.*
ex Præpoſitione ſola tabernæ naviſque dominii teneantur, ſi quod actum eſt, ad cauſam præpoſitionis pertineat, non ad aliam, ab ea diverſam 3. 395. *a.*
Præpoſtera ſtipulatio. *vid.* Stipulatio.
Præſcribi non ſimul & ſemel penſionibus annuis, ſi ultra 30. annos in ſolutione ceſſatum ſit, ſed iis duntaxat, quæ ante 30. annos exactæ non ſunt 4. 149. *a. & ſeqq.*
Præſcriptio an locum habeat contra actionem de damno in aſſecurationibus. *vid.* Aſſecuratio.
Præſcriptio longæ poſſeſſionis olim valuit, etiam in his rebus, quæ ob defectum juris uſucapi non poterant, tam immobilibus, quam mobilibus 1. 72. *b.*
—— ex Conſtitutionibus Principum profecta 1. 73. *a.*
de Præſcriptione fruſtra laborabatur, ſi uſucapio procederet *ibid.*
Præſcriptio longi temporis an dominium maris tribuat 3. 220. *a.*
*Præſides* etiam vocantur *Judices*, Δικασταὶ 1. 9. *a.*
Præſides Provinciarum excipiebantur a Civitatibus oratione, quæ laudes ipſorum & Civitatum continebat 1. 63. *b. & ſeq.*
—— quam poteſtatem habeant in provinciis, cum quod ad alias res, tum quod ad pecuniam reprobam 1. 112. *a.* 133. *b.*
—— merum imperium habebant, nec tamen deportare poterant 1. 94. *a.*
Præſides, ne provinciales in ulteriorem familiaritatem admittant, in mandatis habebant 1. 265. *a.*
—— ſi quem deportandum putent, Imperatorem adeunt, cauſam exponunt, ſententiam ſuam adſcribunt, & hanc ſi comprobet Princeps, deportatio eſt, ante non eſt 1. 349. *a.*
—— relegare poſſunt, ſi inſulam ſub ſe habeant, ſi non habeant, Princeps adſignat *ibid.*
*Præſtavit* pro *præſtitit* 1. 438. *b.*
*Præterita* Veteres ſæpe formarunt ad analogiam temporis præſentis *ibid.*
Præteritum pluſquam perfectum ſubjunctivi non indicat futurum tempus, ſed præteritum 1. 175. *b.*
Prætores fideicommiſſarii 1. 30. *b.*
Prætorum numerus 1. 30. *a.*
Prætorio Præfectus, num ſolus habuerit auditorium 3. 9. *a.*
—— judicavit 3. 10. *a.*
Prætorio Præfecti plures in urbe Romana 3. 10. *b.*
*Præventie* quo modo intelligendum in § 8. Formæ Curiæ Hollandiæ 20. Aug. 1531. 4. 6. *b.*
Pragmatici qui dicantur 1. 300. *b.*
—— eorum ſalaria 1. 301. *b.*
—— cautionibus ac formulis ſuperfluas verborum cautelas adjicere ſolent 3. 32. *a.*
Pretio nondum ſoluto, an venditori competat rei vindicatio 4. 215. *a. & ſeqq.*
Principes citra appellationem recta ſæpe fuerunt aditi 1. 237. *a. in fin.*
—— de facto, quod incidit, ſæpe reſcribunt de jure conſtituto, quo & alii retro uſi erant 1. 477. *a.*
Principis imperio quæ cauſa in Romana Republica originem præbuerit 1. 20. *b. & ſeq.*
Princeps in alterius imperio & ditione quo jure cenſeatur quod ad forum competens 3. 247. *a. & ſeqq.*
—— an ibi jura quæ Majeſtatis vocantur, quod ad ſuum principatum exercere poſſit 3. 247. *b.*
—— qui ibi contraxit vel deliquit, an ibi puniri & detineri ob æs alienum poſſit 3. 249. *a.*
—— an in alterius ditione minus juris habeat quam Legatus 3. 250. *b.*
—— qui manu ibi rem agit, manu depelli poteſt *ibid.*
—— ejus bona in alterius territorio an per arreſtum forum tribuant 3. 251. *a.*
Principes num poſſint prorogare juriſdictionem 3. 308. *b.*
Principes Romani ante Conſtantinum M. a quolibet in rebus quibuslibet adibantur 3. 158. *a. in fin.*
———— totius Orbis imperium ſibi arrogarunt, quamvis vix decimam ejus poſſederint partem 3. 174. *b.*
Principum duorum ſubditus an quis eſſe poſſit 3. 271. *a.*
Princeps non ultra obligatur quam in quantum facere poteſt 3. 454. *a.*
Principi imperium abrogare & adverſus Præſides ab ipſo conſtitutos bellum gerere mul-

multum inter ſe differunt 3. 419. *a.*
Principis mandatum an ſit licitum vel illicitum, non eſt privati examinare 3. 425. *a.* *Vid.* Mandatum Principis.
Principum, etiam qui imperium invaſerunt, acta & pacta ſunt ſervanda 3. 518. *a.*
*Principium* apud Rhetores eſt *præfatio* & *exordium* 1. 267. *a.*
—— fuit & prima ſententia legis vel JCti, ex qua ad §§ ſive ad Locos fuit tranſitus 1. 266. *b.* & *ſeqq.*
*Prior*, pro *proximior*, *propior* 1. 13. *a.*
Privatus quomodo partem maris occupare poſſit 3. 235. *a in fin.*
—— qui fortuito moratur in alia ditione, num ex eo tanquam ſubditus forum ſortiatur 3. 247. *b.*
Privilegia anteriora jus generale non abrogat 3. 458. *b.*
Privilegia reſtringere non licet, niſi in modum pœnæ 3. 482. *b.*
Privilegium revocandi domum quouſque Legatis in jure Romano conceſſum 3. 256. *a.*
de Privilegio revocandi domum Legatorum Edictum Ordinum Hollandiæ 3. 266. *a.*
Privilegium Viduitatis, & minoris ætatis quando ceſſat quod ad forum 4. 27. *a.*
——— fori ſi duo habent, an alter adverſus alterum eo uti poſſit 4. 28. *a.*
Probandi modus potiſſimus creditorum 3. 11. *b.*
*Probatio ſemiplena* recte dicitur per *κατάχρησιν* adjecti contradictorii 1. 132. *a.*
*Probi recte* formula dolum excludit 3. 16. *a.*
*Probroſum* & *illicitum*, an & quando differant 2. 197. *b.*
*Procedere* pro *ex alicujus diſciplina* prodire 2. 34. *a.*
Proconenſia metalla 2. 155. *b.*
Proconſul, qui juriſdictionem Legato mandavit, non videtur, quemadmodum reliqui mandantes, ſe abdicaſſe juriſdictione, ſed hanc duntaxat cum Legato communicaſſe 1. 353. *a.*
Proconſules ex Conſulibus plerumque ſortiebantur Provincias 2. 38. *a.*
*Proconſulare Imperium* Imperatoribus fuiſſe delatum, quo ſenſu intelligendum 2. 501. *a.*
Proculus ſub Othone & deinceps floruit 1. 288. *b.*
*Procuratien* olim apud Belgas dicebantur Mandata Legatorum 3. 439. *b.*
Procurator, nomen generale eſt 1. 19. *b.*
*Procurator* & *Curator* ſæpe ſine diſcrimine dicuntur 2. 92. *b.*
de Procuratore filiofamilias. *vid.* Fil. famil.
Procuratores Cæſaris extra cauſas fiſcales juriſdictionem non habebant 2. 92. *b.*
—— merum imperium non habebant, nec judicia publica exercebant, niſi quæ ſpecialiter iis conceſſa erant, inter quæ non erat jus deportandi 2. 92. *a* 94. *b.*
*Procuratores Cæſaris, qui vice Præſidum funguntur*, etiam dicuntur Præſides, & qui ſint 2. 95. *a.* & *b.*
——— etiam merum imperium habebant 2. 93. *a.* 94. *b.*
——— potuerunt eſſe in parte provinciæ, cui toti Præſes præerat 2. 96. *a.*
Procurator Cæſaris interdum unus erat plurium Provinciarum, interdum plures in una Provincia, ſed diverſarum rerum *ibid.*
Procuratores Curiæ Hollandiæ ſuppoſiti 4. 8. *b.*
Procuratorum Amanuenſes an ad forum Curiæ pertineant 4. 31. *b. in princ.*
*Proficere*, *progredi*, *procedere* 2. 34. *b.*
Promiſſio nuda in credita pecunia ſatis lubrica 3. 11. *b.*
——— annui inter Virum & Uxorem. *vid.* Donatio.
*Promittere* doti, pro *in dotem* 2. 504. *a in fin.*
Propinquorum luctus. *vid.* Luctus.
*Proponere* & *componere leges* promiſcue uſurpat Pomponius 2. 17. *a.*
Proprietas verborum in formulis legum quam maxime obſervabatur 2. 64. *a.*
Propulſio injuriæ. *vid.* Vis injuſta.
Proretæ munus in navi 1. 200. *b.*
Prorogatio juriſdictionis. *vide* Juriſdictio.
Protelare ſatis latinum & antiquum eſt pro *propellere*, *proturbare*, ſed an veteres dixerint pro *differre* & *producere*, dubitatur 1. 484. *b.*
Provincia quæque habuit ſuam Metropolin, Præſidis Romani ſedem 1. 339. *b.*
Provinciæ cujuſque fœderati Belgii membra an recte Legatos accipiant 3. 431. *b.*
ſi Provincia aliqua ceſſum ſit, omnibus eius partibus ceſſum videri 3. 348. *a.*
Provinciæ ſingulæ fœderati Belgii habent jus ſummæ poteſtatis 3. 406. *b.*
——— ſunt ſui juris, niſi quatenus ei renun-

renunciarunt fœdere Utrechtano 3. 429. *b.*
——— an habeant jus belli gerendi 3. 405. *a.* & *ſeqq.*
——— quominus liceat, non obſtat § 9. Fœderis Utrechtani 3. 407. *b.*
—— modo ne ipſæ male agendo cauſam bello præbuerint 3.408.*b.*
—— an cogi poſſint ad ſuſcipiendum bellum pro cauſa communi 3.409.*a.*
—— an habeant jus repreſſaliarum 3. 409. *b.* & *ſeqq.*
—— pro cauſa ſua recte pacem & fœdera pangunt 2.415.*b.*
—— recte Legatos mittunt pro cauſa ſua, non pro cauſa communi 3.429.*b.*
—— ex fœdere Utrechtano in cauſa religionis ſunt ſui juris. *vid.* Religio.
Provinciæ diſſentientes quibus modis ſint conciliandæ 3.512. *b.* & *ſeqq.*
—— qui ea de re ſtatutum fuerit fœdere Utrechtano 3.513. *a.*
—— quid actum fuerit hac de re in Comitiis extraordinariis Ordinum Generalium 1651. habitis 3.514.*a.*
—— nulla certa forma conciliationis unanimi conſenſu unquam fuit probata vel recepta 3.515.*b.*& *ſeq.*
Provinciales Legati. *vid.* Legati.
Provincialia prædia. *vid.* Prædia.
*Proviſionalien Ordre* &c. *vid.* *Fiduciaria juſſio.*
Proxenetæ vetantur aſſecurare 4.320.*b.*
Proxeneticum pro nuptiis conciliatis an peti poſſit 4.108.*a.*& *ſeqq.*
*Ptolemenſium*, ſive, ut Florentiæ legitur, *Ptolem-Enſium*, id eſt *Ptolemeenſium* colonia jus Italicum habuit 1.283.*b.*
Pubertatem Caſſiani in maſculis æſtimabant ex habitu corporis, ſive potentia generandi, conceſſa inſpectione in cauſa nuptiarum, ſi de ea dubitaretur, non in aliis cauſis 1.157.*a.*
—— Proculejani ex anno XIV. quorum ſententiam Juſtinianus probavit, & ſolam in Pandectas retulit 1.157.*b.*
—— Priſcus Javolenus & ejus ſectatores ex utroque 1.157.*a.*
—— in fœminis Caſſiani itidem videntur æſtimaſſe ex habitu corporis, ſed ſine inſpectione, & quare 1.158.*a.*
—— Proculejani ex anno XII. *ibid.*
*Publica* κατ᾽ ἐξοχὴν dicuntur, quæ ſunt Populi Romani 1.164.*b.*
—— etiam dicuntur, quæ ſunt *aliarum Rerumpublicarum*, æque liberarum, & *Civitatum* ſub Imperio Romano *ibid.*
Publicani etiam abſentes publicum exercuerunt 3.162.*b.*
—— num naufragiis inhiaverint 3.170.*b.*
*Publicanum* & *publicum* unum & idem 1. 295. *a.*
*Publicanum* idem eſt quod vectigal 1.296.*b.*
Publicatio an fit liciti propter illicitum. *Vid.* Licitæ merces.
Publicatio bonorum damnatorum. *vid.* Bona.
Publicii plures memorantur in jure 1.117.*a.*
*Publicus* ſimpliciter, ſervum publicum denotat 3.169.*a.*
*Pueri* qui habeantur, quod ad poſtulandum 1. 185. *a.*
Pupillarius 1.50.*b.*
*Puſillatum*, id eſt, *purgatum*, & *puſillum* factum propter putredinem extractam 1. 443. *b.*
*Puteal* pro omni eo accipitur quod ſuper puteum extruitur, ſive ædicula ſit, ſive aliud quid ornatus gratia 1.251.*a.*
*Pyxis* ſive *Byxis* mundus muliebris 1.270.*b.*
*Pyxis* e quacunque materia 1. 131.*b.*175.*b.*
Pyrgus quid 2.40.*a.*

## Q

Q & C permutantur 1.215.*a.*
Quadrupedes quæ res mancipi 2.63.*a.*
Quadrupedum definitio *ibid.*
—— appellatione etiam feræ continentur L. XII. Tabb. 2.65.*a.*
—— non tamen omnis quadrupes dici poteſt fera *ibid.*
*Quæſitum eſt*, *quæri poteſt*, formulæ JCtorum 1.82.*b.*
Quæſtionibus pluribus propoſitis JCti ſæpe tantum ad unam reſpondent 1.68.*b.*179.*a.*
Quæſtionum libri veterum JCtorum ab aliis quomodo diſcrepent 2.7.*b.in fin.*
Quæſtiones maritimæ quatenus ex lege Rhodia fuerunt deciſæ 3.177.*b.*
Quæſtiones publicæ an primum a Sylla conſtitutæ 2.30.*a.b.*
Quæſtores Ærarii 2.25.*b.*
Quæſtoris Generalis Fœderati Belgii forum, ſi in officio deliquerit 4.59.*a.*& *ſeqq.*
Quæſtuaria mulier 1.52.*b.*
*Qualitas*, idem atque *bonitas*, aptitudo, ſalubri-

Digitized by Google

Inbritas, amœnitas, commoditas 1. 487. *b. & ſeq.*

—— & *materia* ſive *ſubſtantia* differunt 1.488.*a.*

*Qualitas* ingenii quid ſignificet 2.50.*a.*

*Quantitas* quid ſit in pecunia 1.22.*a.*

Quarta Falcidiæ ipſo jure ad heredem pertinuit, ſed non aliter, quam ſi per vindicandi formulam legatum fuiſſet 1.377.*b.*

—— in reliquis legatorum generibus locum habuit, at in his obligatio, ad integra præſtanda, vi legis ſublata non erat, ut erat in legato vindicationis, hinc ipſo jure illa reliqua legata ſubſiſtebant, ſed heres actione perſonali conventus, per exceptionem retinebat quartam 1.378.*b.*

—— obtinuit ipſo jure in donationibus mortis cauſa, quoniam ad inſtar legatorum, formula vindicandi relictorum, redactæ fuerunt 1.379.*b.*

—— ab herede ſoluta an repeti poſſit 1. 380. *b.*

Querelæ inofficioſi teſtamenti olim frequentes 1.238.*a.*239.*a.*

——— cur minus freqnentes hodie 1. 238. *b.*

—— omnibus promiſcue parentibus & liberis datur, qui de jure pro iis habentur 1.239.*b.*

—— non datur ſpuriis *ibid.*

—— olim competebat fratribus ſine ullo heredum reſpectu 1.240.*b.*

*Vid. amplius voc.* Inoffic.

*Quia* & *qua* ſæpe locum mutarunt 1. 365. *a.* 430. *b.*

Quiritarium jus. *vid.* Jus.

*Quo* pro *in quem finem* 2.26.*a. in fin.*

*Quotus* a *quot*, & partem ſignificat 1.230.*b.*

## R

R litteram Appius Claudius invenit, & quomodo hoc intelligendum 2. 33. *b. & ſeq.*

R Antiqui ſæpe uſi ſunt pro D ut *arvorſum* pro *adverſum* 2.139.*b.*

*Raden* olim vocabantur Aſſeſſores in conſilium Gravionum adhibiti 4.11.*a.*

*Ratio ſtatus* 3.417.*b.*

*Rationes* idem quod patrimonium 1. 311. *b. in fin.*

Rationes diſtrahere eſt diſſipare & intervertere patrimonium pupillare, ſive id fiat turbatis rationibus, ſive alio quocunque modo 1.312.*a.*

Rebelles jure Legatorum non utuntur 3. 427. *a.*

*Recte* quid, & cur hæc vocula in cautionibus & formulis veteribus familiaris 3.16.*a.*

*Redactus* ſec. & quart. declinationis 1. 51.*b.*

*Redacta* fructuum 1.52.*a.*

Redemtio & detentio captivorum non inducit ſervitutem 3.332.*b.*

Redimendi captivos neceſſitas interdum pactis exprimitur conſtituta certa pecunia 3. 333. *a.*

*Reficere* pro *reparare* 1.323.*a.*

*Reficere* & *refectus* pro *redigere*, reditu, proventu, vel redactu 1.359.*b. in princ.*

*Refundere* pro *reddere* ſatiſne latinum 3.30. *b. in fin.*

*Regere jura* pro *reddere* 2.21.*b.*

Regio una a victore occupata, nulla ab alio retenta, totius imperii tribuit poſſeſſionem 3.346.*b.*

Regulæ a veteribus conſtitutæ, earum ratio non æque ſemper patet, & ſæpe ex uſu vel facto ortæ ſunt 1.256.*b.*

Regulus arte captatoria variis hominibus illuſit, ipſe etiam aliquando illuſus 2.163.*b.*

Reipublicæ cauſa reivindicatio. *vid.* Res.

*Relatum* pro *apud JCtos in eorum ſcriptis probatum* 1.430.*a.*

Relegare in inſulam Præſes poteſt, ſi quam ſub ſe habeat, ſi non habeat, Princeps adſignat 1.349.*a.*

Relicta incapacibus quibus cedunt 4. 155.*b.*

Religio non poteſt cogi 2.131.*b.*

Religiones peregrinæ quo loco apud Romanos fuerint, & an earum cauſa coire licuerit 2.129.*b. & ſeqq.*

Religionis peregrinæ homines nunquam relegabantur, vel alia pœna puniebantur, niſi ſi Rempublicam turbarent, ut ſi peregrina ſacra inducant 1.304.*b.*

Religionis cauſa coire licuit, non tamen ſub prætextu religionis cœtus agere 2. 135. *b.*

—— odium magis infecit gentes, quæ erant puſillioris animi, quam quæ aliqua animi magnitudine cenſebantur 2.129.*b.*

—— cura quatenus ad leges & JCtos pertineat 1.127. *a. & ſeqq.*

Religione ſeu patria ſeu peregrina ſi quis abu-

abutatur ad promovendas ſeditiones & rebelliones, relegatione punitur 1.305.*a*.
Religio abſque decretis hominum conſiſtere nullo modo poteſt 3.489.*b*.
Religionis libertas ex fœdere Utrechtano fuit penes ſingulas Provincias fœderati Belgii 3.488.*b*.
—— ea duravit adhuc anno 1618. & 1619. *ibid*,
—— ante annum 1651. nulla lex aut pactio interceſſit inter Ordines Generales, ut ſolus Calvinianiſmus doceretur in Belgio fœderato 3.489.*a*.
—— Synodi Dordrechtanæ, quæ ſolum probavit Calvinianiſmum, Decreta omnia ab omnibus provinciis non ſtatim fuerunt probata 3.490.*a*.
—— Decreto 27. Jan. 1651. Ordines Generales promiſerunt, ſingulus in ſua Provincia religionem reformatam defenſuros 3. 491. *a*.
—— an una Provincia recte tueatur Calvinianiſmum, nec ne, non pendet ab arbitrio ceterorum Fœderatorum 3.491.*b*.
—— modus defendendi Calvinianiſmi d. Decreto cuique Provinciæ relictus 3.492.*a*.
—— ſingulæ Provinciæ ſalvo d. Decreto, in cauſis Eccleſiaſticis manſerunt ſui juris *ibid.* & 493. *b*.
in Religionis cauſa nulla ab omnibus Provinciis poteſtas data eſt Ordinibus Generalibus 3.492.*b*.
*Vid.* Deus.
Religioſus tantum eſt locus, ubi caput conditum eſt, ſi membra per partes pluribus locis ſepulta ſint 1.16.*a*.
—— etiam videtur locus, in quo una tantum qualiſcunque pars corporis ſepulta eſt, reliquis inhumatis *ibid*.
—— non etiam cenotaphium 1.15.*b*.
Religioſum locum quando poſſit facere ſolus proprietarius 1.27.*b*.
Remiſſio criminum. *vid.* Crimina.
*Rependere* pro *reddere*, *reſtituere* 1.431.*a*.
*Repetere* pro revocare, reſcindere 1.294.*b*.
Repetitio ejus, quod ademtum eſt, an ſit neceſſaria ante introitum belli 3.327.*a*.
Repræſentationis commodum eſſe in dote prælegata, ut recte dos relegetur, quamvis annua die præſtaretur 1.415.*b*.
Repreſaliæ an contra Legatos exerceri debeant 3. 306. *b*.
—— Romanis incognitæ 3.409.*b*.
—— non conceduntur niſi in palam denegata juſtitia 3.410.*a*.
—— locum non habent niſi in pace 3.410.*b*.
—— in totum tolli non patitur improbitas *ibid*.
—— concedere ſolius eſt Principis 3.411.*a*.
—— in Belgio olim ſingulæ urbes exercebant *ibid*.
—— recte exerceat ſingulæ fœderati Belgii Provinciæ in cauſa ſua, non in cauſa communi 3.411.*b*.
Res jure naturæ ſolo animo retineri non poteſt 3.200.*b*.
*Rei* appellatio ſæpe refertur ad id, quod præceſſit, ſive unum ſit, ſive plura 1. 152. *a*.
Reipublicæ cauſa cenſetur abeſſe, ſtatim atque aliquis egreſſus eſt civitatem, ex qua mittitur, quamquam non exceſſerit Provinciam, ex cujus Metropoli mittitur, iſque tamdiu abeſt, quamdiu in eandem urbem non redit 1.338.*b*.
a Reipublicæ adminiſtratione an arcendi ſunt peregrini. *vid.* Peregrini.
Rei vindicatione ex jure Quiritum liberi peti potuerunt 2.79.*a*.
Res hoſtiles in amicorum navibus repertæ recte publicantur 3.377.*a*.
Res ab hoſtibus captæ, in non hoſtis imperium delatæ, an poſtliminio revertantur 3.378.*a*.
—— revertuntur delatæ in imperium amici, qui ſimul eſt ſocius & fœderatus *ibid*.
—— non revertuntur, ſi tantum delatæ ſunt in Imperium amici, qui non eſt fœderatus 3.379.*b*.
Res hoſtium an liceat aſſecurare. *vid.* Aſſecurare.
—— an apud communes amicos liceat vendere 3.380.*b*.
Res mobiles, & præſertim naves hoſtium, quando fiant capientium 3.335.*b.* & *ſeqq*.
Res an & quouſque recuperatori cedant 3. 340. *b*.
quas Res ad hoſtes advehere non liceat. *vid.* Hoſtes.
Rerum mobilium & ſe moventium promiſcua ſignificatio 2.61.*a*.
Res immobiles quomodo mancipari poſſint 2.72.*a*.
—— mobiles quomodo *ibid*.
incor-

— incorporales an, & quæ ſint res mancipi 2. 68. *a*. & *ſeqq*.
— tam mobiles, quam immobiles, quæ ob defectum juris uſucapi non poterant, præſcribi poterant 2. 73. *a*.
Res judicatæ. *vid*. Curiæ.
— divinæ. *vid*. Divinæ.
Reſciſſoria data ei, qui Reipublicæ cauſſa abeſt 1. 500. *a*.
ob Reſcriptorum Principalium ignorantiam non debent reprehendi JCti, & cur 1. 15. *a*.
— in Reſcriptis interpretandis ſæpe diſſentiunt veteres JCti 1. 15. *b*.
Reſervatoria clauſula. *vide Clauſulæ*.
*Reſidenten* olim magis frequentati ac hodie 3. 275. *b*.
— an quoad forum ejuſdem juris ſint ac alii Legati 3. 276. *a*.
*Reſpondere & reſponſitare de jure*, *eſt reſponſa dare* conſulentibus 1. 187. *b*.
Reſpondent ſæpe JCti interrogando 2. 87. *a*.
*Reſpondere honoribus majorum* quid ſignificet 2. 38. *a*.
Reſponſorum libri a libris Quæſtionum quomodo diſcrepent 3. 7. *b*. *in fin*.
Reſtitutio in integrum an poſſit impetrari contra præſcriptionem quæ in aſſecurationibus actioni de damno objicitur 4. 277. *a*. & *b*.
*Reſtructa domus* pro *domo denuo ædificata* 1. 502. *a*.
Retentio datur magiſtro navis ad contributionem bonorum 4. 315. *a*.
*Reticulum* ornamentum capitis muliebre 1. 273. *a*.
— pro faſcia *ibid*.
— varia ſignificat 1. 210. *b*.
Retorſio adverſus quem obtineat 3. 339. *b*.
Retractus jus an ſocius habeat 4. 153. *b*.
— nonnullæ quæſtiones 4. 206. *b*. & *ſeqq*.
— an ceſſat in re, quæ publice venditur 4. 212. *b*.
— an admittat præſcriptionem 4. 212. *a*.
Revocandi domum jus. *vid*. Jus, *item* Privilegium.
Revocatio judicati in duplum videtur fuiſſe, quum tempus appellandi præteriiſſet, & nulla contra ſententiam reſtitutio in integrum ſupereſſet, poteſtas, qua cauſa denuo, in judicium reduceretur, promiſſa dupli pœna, niſi obtinuiſſet, qui revocabat 1. 317. *a*.
*Reyd* Arx in agro Juliacenſi 3. 414. *b*.
Rex Franciæ Henricus IV. juris Gentium peritiſſimus & tenaciſſimus fuit 3. 297. *b*.
Rex in Siam cœli terræque imperium ſibi adſcribit 3. 176. *a*.
Reges Orientis luxuriantur titulis *ibid*.
— quum in alterius territorio morantur an jura Principum amittant 3. 249. *b*.
*Rethores* dicuntur JCti 1. 376. *a*.
Rhodia lex de quibus quæſtionibus maritimis valuerit 3. 177. *b*.
— ejus fragmentum, quod hodie occurrit, num genuinum ſit 3. 184. *a*.
— ex ea contributoria actio 4. 315. *a*.
lege Rhodia iis, qui naufragium ſervarunt, pro mercede datur pars naufragii 3. 344. *b*.
Rhodiæ leges an valuerint extra Rhodum 3. 187. *a*.
— ita demum obtinent, ubi deficiunt Romanæ 3. 184. *a*. 186. *a*.
— ex iis valuerat apud Romanos duntaxat lex de jactu 3. 186. *b*.
— quem in finem confirmatæ a Romanis Principibus 3. 186. *a*.
— an iis Tiberius auctoritatem dederit 3. 191. *a*.
Rhodii jam Auguſti tempore Romanis parebant 3. 191. *b*.
— eorum eunomia navalis quam fidem mereatur 3. 185. *a*.
Rhodus inſula num inter Cycladas inſulas 3. 186. *b*.
*Riſcus* pro *ciſta* 1. 271. *a*.
Roboreæ tabulæ 2. 16. *a*.
Romana Reſpublica quomodo ad unum pervenerit 2. 20. *b*.
Romani fere immunes ab odio Religionis 2. 130. *a*.
— nulla ſe ceteris Gentibus plus præſtiterunt, quam illa, quam de Diis habebant, opinione 2. 128. *b*.
— de terrarum orbis omniumque Gentium imperio jactitarunt 3. 174. *b*.
— quid juris in Oceano habuerint 3. 209. *a*.
— Principes. *vide* Principes.
Romanis etiam optimis ſuperbia velut innata 3. 174. *b*.
*Romanorum* leges non tantum, ſed & mores receperunt plerique populi Europæi 3. 327. *a*.
— veterum leges rigidæ, ut eorum mores

res 1.79.*b.*
Romanum jus qui audit, Gentium omnium vocem audire videtur 3.256.*a.*
Romulus viduabus præſcripſit decem menſium luctum 1.257.*b.*262.*b.*
—— an peregrinos Deos expulerit 2.131.*a.*
*Ruſticum & ruſticanum* apud bonos auctores eſt unum & idem 1.296.*a.*
Rutilius Rufus (Publius) 2.37.*b.*

S

S*abathenus lacus* quis 1.344.*a.*
Sabatia vada. *vid.* Vada.
Saccofori Manichæorum ſecta 2.148.*a.*
Sacerdotes Pontificii an olim Curiæ Hollandiæ ſubſuerint 4.29.*b.*
Sacrilegium. *vid.* Furtum.
Sacra pertinent ad curam legum 2.127.*a.*
—— *deteſtanda* quæ 2.128.*b.*
—— peregrina aliquando recepta 2.132.*a.*
Sacrorum cura pertinet ad eum, qui ſummæ rerum præeſt 3.488.*a.*
de Salariis adſeſſorum & pragmaticorum 1.301.*b.*
Salientes perſonæ 1.252.*b.*
*Salpeter* an receuſendum inter contrabanda 3.363.*b.*
Salvii JCti plures 1.48.*b.*
Salvianum interdictum antiquius Salvio Juliano fuiſſe videtur 1.48.*a.*
*Salutem dicere* hoſti adulatorium eſt 3.331.*b.*
Sanctitas perſonæ an eximat jurisdictione magiſtratus 3.255.*a.*
ex Sanctitate Legatorum num quæſtio de eorumdem foro æſtimanda 3.313.*b.*
Sanctimoniales Virgines an inter perſonas Eccleſiaſticas numerandæ 4.155.*b.* & *ſeq.*
ſine Sanctione omnis lex eſt imperfecta 2.143.*a.*
*Sanctus & Sanctianus*, nomina propria 1.116.*b.* *in fin.*
*Sanguinolentus*, & ſanguinolenti liberi 2.107.*b.*
*Satisfacere*, *dare*, *ſolvere*, ſynonyma 3.24.*b.*
Saturninus (Quintus) quando vixerit 2.92.*b.*
Saupheja lex 1.438.*a.*
Saupheji fuerunt quamplurimi *ibid.*
Scabini Hagæ quando creati 4.11.*a.*
—— eorum prima mentio 4.11.*b.*
*Scabro*, vox nuſquam lecta 1.154.*b.*
Scævola defenſus 1.153.*b.*
Scapha *Bdpov* 4.313.*a.*
SCA. ARF. pro *ſcribendo adfuerunt* 2.139.*b.*
Scotatio Dacica 2.72.*b.*
Scriba Legati a ſcriba legationis an diſtinguendus ratione fori 3.277.*b.*
*Scribere*, pro ſe ex cauſa crediti obligare 3.13.*a.*
*Scriptura* pro *teſtamento* 1.110.*a.*
Sculteti & Scabini ſucceſſerunt judicibus agreſtibus 4.13.*a.*
*Scurriles* luſus pro *jocularibus* an recte dici poſſit 2.40.*a.*
*Secare*, eſt in auctione vendere, *Sectio* auctio 1.4.*b.*
*Secare debitores* in L. XII. Tabb. eſt eos in auctione publica vendere, ut nulli imputetur, ſi non ſuo pretio ſint venditi *ibid.*
*Secreta judicia pro teſtamentis* 2.167.*a.*
*Secretum alienæ voluntatis* quid 2.166.*b.*
Sectio debitorum L. XII. Tabb. concedebatur pluribus creditoribus non uni 1.6.*a.*
Sectio corporum debitorum nunquam facta fuit 1.6.*b.*
Sectis novis JCti ſe fortiter oppoſuerunt 2.128.*b.*
*Sed* & *ſet* promiſcue ſcribitur 1.238.*b.*
*Sed &*, particulæ, interdum minuunt ſignificationem 1.147.*a.*
ad Seditiones ſedandas non ſemper vi armata, ſed dolo bono ſæpius uſi fuerunt Romani 3.523.*b.*
*Selinus* vel Trajanopolis eadem eſt urbs, & jus Italicum habuit 1.284.*a.*
*Semper* & *ubique* pro plerumque 1.413.*b.*
Senatores Curiæ Supremæ an Curiæ Hollandiæ ſubditi ſint 4.32.*a.*
—— utriuſque Curiæ in Hollandia interdictum eſt donum munus accipere 3.445.*a.*
Senatuſconſultum Pegaſianum quid præſtiterit 1.347.*a.*
Senatuſconſultum de aſſignandis libertis ſub Claudio factum 2.162.*a.*
—— Marcianum de Bacchanalibus tollendis 2.136.*b.*
—— quod captatorias inſtitutiones prohibuerit quale fuerit 2.161.*a.*
Senatuſconſultorum formulæ 2.139.*a.*161.*a.*
Seneca Philoſophus heredipeta 2.163.*b.*
*Sententia* diſtinguitur ab opinione 1.350.*b.*
Sententiæ diſtinctæ JCtorum proprio nomine dictæ fuerunt *Loci* ſive *Loca* 1.266.*b.*
Septenario numero an occultæ qualitates inſint 3.36.*b.*
Se-

Sepulcra inter & ædificia aliena legitimum ſpatium ſtatutum 1. 208. *b.*
Sepulcrorum luxuria apud Romanos 1.208. *a. in fine.*
*Sepultura*, pro cadavere 1.16. *a.*
Sepultura gratuita humanitati tribuitur 1. 209. *a.*
Sepultura cadaverum hoſtium 3.334. *a.*
*Serraculum* pro *clavo*, vel gubernaculo navis 1.196. *b.*
Servi. *vid.* Mancipia.
Servi apud Romanos vix hominum numero habebantur 2.89. *a.*
—— quomodo apud Prætorem mancipati 1.71. *a.*
—— eos exponere dominis non licuit, poſtquam his interdictum fuit non tantum ſervos occidere, ſed vel ultra modum in eos ſævire 2.116. *b.*
—— a Belgis non habentur, niſi in Aſia, Africa & America 3.333. *a.*
*Servi corrupti actio* non videtur eſſe ex leg. Aquilia, & cur perpetua, cum ſit prætoria 1.29. *b.*
Servilia lex 1.334. *b.*
*Servilius* JCtus mutandus videtur in *Cervidius*, quo Scævola ſignificetur 1.288. *a.* & *ſeqq.*
Servitutis definitio, a JCtis tradita, continet & ipſam conditionem & ſtatum ſervitutis 3.324. *a.*
Servitutis jus competit victori in victum 3.333. *a.*
in Servitutem redigendi hoſtes conſuetudo moribus plerarumque gentium exolevit 3. 332. *b.*
Servituti ſucceſſit captivorum, qui ejuſdem gradus & conditionis ſunt, permutatio, vel detentio, donec redimantur 3.333. *a.*
Servitute poſſumus uti adverſus eos, qui ea in nos utuntur *ibid.*
in Servitutem duo petunt eundem hominem, uterque ſeparatim & pro parte dimidia, alter judicio liberali vincit, alter vincitur; hac de re veterum JCtorum ſententiæ exploſæ 1.389. *b.*
*Servitus* pro *Servis* 1.133. *b.*
Servitutem imponere poteſt proprietarius diſſentiente fructuario, qua conditio fructuarii deterior non fiat 2.26. *b.*
Servitus fundo obligato poſtea impoſita an hypothecaria reſcindi poſſit 4.152. *b.*
*Vid.* Jura prædiorum & Prædia.
Servius Sulpicius a Mucio reprehenſus 2. 41. *a.*
—— de ſacris deteſtandis libros ſcripſit 2.128. *b.*
Seſtertium & aureus num differant 2.14. *a.*
—— & mille ſeſtertia paria ſunt *ibid.*
*Set* pro *ſed* 1.184. *b.*
*Sic*, pro *tunc* 1.47. *b.*
—— abundat *ibid.*
Sicarii lege Cornelia deportati 2.90. *a.*
*Sigilla* 1.252. *b.*
*Simplicitate gaudens*, pro eo, qui rudis & ignarus eſt 1.504. *b.*
*Simpliciter* pro *ſincere*, *bona fide*, *ſine dolo* 1.360 *b.* 3.46. *b.*
Singularia JCtorum & aliorum auctorum non temere damnanda 1. 79. *b.* 130. *b.* 169. *b.*
Singularius 1.50. *b.*
Smyrna, Metropolis fuit ſub Imperatoribus Romanis 1.340. *a.*
*So* & *ſos*, pro *ſuo* & *ſuos* antique 1. 206. *a.*
*Soceri* & *Socrus* adpellatione continentur etiam pater & mater ſponſi ſponſæque 1. 13. *b.*
*Societas*, *univerſitas*, *collegium* pro eodem accipiuntur 1.401. *a.*
Societas privatorum ad prædandum 3.389. *a.*
Sociorum quæ ſunt, hoſtibus erepta poſtliminio redeunt 3.383. *b.*
Socius jus retractus an habeat 4.153. *b.*
Sodalitia nautarum 1.33. *b. in fin.*
—— prædæ agendæ cauſa conſtituere licet 1. 34. *b.*
*Vid.* Collegia.
Soldani Babylonenſes & Ægyptii ſupra modum luxuriantur in titulis 3.176. *a.*
*non Solet*, his verbis ſignificatur, hanc eſſe regulam 1.444. *a.*
Solidi æſtimatione imminuta, decreſcere etiam pretia ſpecierum, quid ſit 1.96. *b.*
Solitarii, Manichæorum ſecta 2.148. *a.*
*Sollicitatores*, qui ſtipendia militum pro mutuo præſtant an ſuppoſiti Curiæ ſint 4. 8. *b.*
—— litium an pro *Suppoſitis* Curiæ habendi *ibid.*
*Soluere*: pro *ſoliti ſunt* a *ſoleo* 1.439. *a.*
*Solvere*, *dare*, *ſatisfacere*, ſynonyma ſunt 3.24. *a.*



Digitized by Google

*Solummodo* pro *tantummodo* ſatis latinum videtur 1.230.*b.*
Sors ſi dilata eſt, differuntur & uſuræ 3.50.*a.*
Sortis univerſæ fœnus an jure debeatur, quum conventio ſtipulationem ſortis immutaverit 3.50.*b.*
—— integræ evictio etiam ſi ſolummodo exceptione ſiſtatur, nihilominus ejus fœnus ipſo jure non committitur 3.54.*b.*
*Soter*, nomen proprium 1.117.*b.*
*Spadones*, pro *eunuchis* 1.172.*b.*
*Sparteoli* cum *hamis* vigilarunt ad reſtinguenda incendia 1.501.*a.*
Specialis enunciatio generali ſubjecta quando reſtringat generalem 1.106.*b.&* *ſeq.*
*Species*, pro minoribus nummis, ſive partibus ſolidi 1.96.*b.in fin.*
Species in genera dividere apud JCtos inſolens non eſt 1.447.*b.*
Specierum enumeratio legato generali ſubjecta in legato duplici, minuit generale, ſi certi numeri ſpecies nominatim expreſſæ ſint 1.107.*a.*
—— non minuit, ſi ſpecies nominatim expreſſæ non ſint *ibid.*
Specierum enumeratio legato generali una & continenti oratione ſubjecta cum unum eſt legatum, reſtringit legatum generale ad ſpecies enumeratas 1.108.*b.*
*Spectare*, pro *exſpectare*, an dicatur 1.127. *b. in fin.*
*Specula* & *ſpecularia* perperam confunduntur 1.310.*b.*
*Specula* ſunt etiam *picta tabula*, quibus olim & nunc quoque integri parietes teguntur, quin & vera ſpecula, ad ornamentum, in parietes immittebant veteres *ibid.*
Sponſalia minorum in Hollandia 3.94. *a.* *& ſeqq.*
*Sponſalia* pro his, quæ ad ſponſalia requiruntur 1.171.*b.*
*Sponſare* & *deſponſare* dixerunt Auctores JCtorum æquales 1.404.*b.*
*Sponſi* nomine etiam gener continetur 1. 12. *b.*
Spurii an, ut ab inteſtato matri ſuccedant, ſic & ſuccedant cognatis maternis 3.199. *a.* *& ſeqq.*
SS ſæpe ſcribitur pro X 1.175. *a.*
Statua aurea differt a ſtatua *deaurata* 1.327. *b. in fin.* *& ſeq.*
Statulibero in libertatem evicto, venditor, ſi expreſſerit conditionem falſam, ſive ſciens, ſive ignorans, non ſemper & ubique tenetur, ſed ita demum, ſi falſa conditio damnum aliquod emtori attulerit 1.370.*a.*
*Statum tenere* an Latine dicatur 2.150.*a.*
*Statutum* Amſterd. 23. Jan. 1699. 3.255.*a.*
Stilus JCtorum veterum, quamvis generaliter ſit Latinus, ſæpe etiam Romanus, varius tamen eſt pro varia JCtorum ætate & origine 1.474.*a.*
—— Atticus periit cum libertate Romana, ſucceſſit Rhodius, quo plerique JCti utuntur, poſtea Aſiaticus, quo in legibus ſuis tumet Conſtantinus Magnus *ibid.*
Stipendiaria prædia. *vid.* Prædia.
Stipendium pendebatur Provincialibus Principi Populove Romano 1.281.*b.*
—— non pendebant fundi Italici, neque etiam illæ Provinciæ, quæ jure Italico erant donatæ *ibid.*
Stipulatio Aquiliana non perimit ea, de quibus non eſt cogitatum 1.163.*b.*
———— cur neceſſaria 3.71.*b.*
Stipulatio captatoria illicita 3.177.*b.*
Stipulatio an præſumatur, ſi in inſtrumento ſimpliciter ſcriptum promiſiſſe aliquem 3.18.*b.*
—— conditionalis ab eventu pendet 3.55.*b.*
—— præpoſtera, inutilis 3.57.*b.*
—— de uſuris retro a die contractus initi præſtandis an præpoſtera ſit *ibid.*
—— an & quo uſque cum pacto conveniat 3.94.*a.*
—— ei num inſint pacta 3.77.*a.* 78.*a.*
—— circa ejus ſolemnia quid jure novo mutatum 3.21.*b.*
—— ejus placita ſervanda ſunt quævis, licet conditio accedat 3.57.*a.*
Stipulationes calumniam & lites præcidunt 3.34.*a.*
Stipulationis dies. *vid.* Dies.
Stipulationes pœnales, an & quatenus licitæ 3.143.*b.*
———— quatenus admiſſæ in voluntariis condemnationibus Curiæ Supremæ Hollandiæ 3.145.*b.* 148.*b.*
ex Stipulatu actio pinguior eſt actione de dolo 3.16.*b.*
Stricti juris contractus quot dentur 3.70.*a.*
———— majorem habent ἀκρίβειαν quam bonæ

bonæ fidei contractus 3.70.*b.*
*Strixerit* a veteri *ſtrigo* pro *ſtrinxerit* 1.438.*b.*
*Studioſi juris* qui 1.300.*b.*
Studioſi privilegio fori Academici renunciare poſſunt 3.309.*a.*
Subditus an ſit is, qui fortuito moratur tanquam peregrinus, ab alterius ditione 3.248.*b.*
—— duorum Principum an quis eſſe poſſit 3.271.*a.*
—— fœderati & Socii noſtri, ad communem hoſtem commeans, an a nobis puniri, vel res ejus publicari poſſint 3.364.*b.*
Subditi conditionem exuere & civitatem mutare licet pro lubitu, niſi ſpecialis lex id prohibeat 3.403.*a.*519.*b.*
—— ex privilegiis multarum Urbium in Belgio & alibi, diſcendentes tenentur ſolvere certam bonorum ſuorum partem 3.520.*b.*
Subjectio quotuplex ſit 3.245.*b.*
Succeſſionis inteſtati ex XII. Tabb. origo & ratio *ex univerſitate familiæ* unde excluduntur cognati, & mulieres, quæ e familia enupſerant 1.53.*b.*
Succeſſio inteſtati jure Gentium cui debeatur 1.55.*b.*
—— cur jure civili definita, & jure poſteriori etiam cognatis data ſit 1.54.*b.*
Succeſſionis in cauſa teſtati origo. *vid.* Teſtamentum.
Succeſſionis inter virum & uxorem ecqua ratione jure Romano placuerit, jure noſtro diſplicuit 4.205.*a.*
Succeſſionem ab inteſtato jure adfinitatis nullam eſſe juris civilis, eſt regula, quamvis aliter aliquando jure honorario 1.241.*b.*
*Sufficere* pro *ſubſtituere* accuſandi, non dandi caſum poſtulat 2.26.*b.in princ.*
*Sufficit actio* pro *competit* 1.201.*a.*
Suffragiis judicum utrinque paribus, humanius erat eam partem ſequi, quæ ſecundum teſtamentum pronunciaverat 1.347.*a.*
Suggrundam ſuper aream ſuam projectam qui recidit, cur teneatur lege Aquilia 1.195.*b.*
Summæ quemadmodum computandæ ſint in appellationibus ad Principem 1.237.*a.*
Superbia Romanis etiam optimis innata 3.174.*b.*
Superſtitio vocatur omnis religio quæ ab avita & publice recepta diſſidet 1.304.*a.*
Superſtitionis doctrina 1.149.*a.*
*Suppellex* differt ab inſtrumento domus 1.501.*b.*
Suppellectile argentea utebantur veteres, tenuiores vero argentata vel argento incluſa & obducta 1.328.*a.*
Suppellectilis legatum. *vid.* Legatum.
Suppoſiti, ſive qui in officio ipſius Curiæ Hollandiæ ſunt 4.7.*b. in fine & ſeqq.*
—— an olim omnimodo ſubjecti fuerint juriſdictioni Curiæ Hollandiæ 4.8.*a.*
—— dicuntur Advocati & Procuratores, qui apud Curiam poſtulant *ibid.*
—— quod ad exemtionem a tributis Haganis quinam habendi *ibid.*
—— Curiæ an ſint ſollicitatores litium 4.8.*b.*
*Suppooſten van den Grave* 4.11.*b.*
*Surdus* quis intelligatur eſſe quod ad poſtulandum 1.188.*b.*
*Suſcipere* hereditatem dicitur heres 1.348.*b.*
*Suus heres* cur ita dicatur 1.53.*b.*
*Sui* appellatio continet omne id, quod eſt in alicujus dominio, ſed interdum ad certas res reſtringitur 1.87.*b.*
Suæ veſtis legatum. *vid.* Veſtis legat.
Sylla an primum Quæſtiones publicas conſtituerit 2.30.*a.*
Symbolica traditio 2.72.*a.*
*Symphonia* pro ſymphoniacis 1.133.*b.*
Syndici & Scribæ, quos Magiſtratus urbium Comitiis Hollandiæ intereſſe volunt, ſi origine ſint peregrini, ſemper arcentur 3.457.*b. & ſeqq.*
Synodi Dordrechtanæ omnia decreta ab omnibus Provinciis non ſtatim fuerunt probata 3.490.*a.*
Syntheſis eſt plurium agrorum conjunctio, qui forte ab uno colono coluntur 1.315.*b.*
—— agrorum & veſtium 1.211.*b.& ſeqq.*
Syri. *vid.* Galli.
—— ſolos haberi Deos volunt, quos ipſi colunt 2.134.*a.*

## T

T & C item T & I facile permutantur 1.118.*b.*
TAB. nota *tabularum*, non TA. 1.47.*a.*
*Tabacum* an habendum inter *contrabanda* 3.364.*a.*
*Tabula ceræve*, verba ſolemnia formularum 1.150.*b.*

Tabulæ proponebantur, *ubi facillime gnoſci vel legi poſſent*, & hæc vel ſimilis formula LL. inſerebatur 2.143.*a.*
XII. Tabulæ ex qua materia primum fuerint confectæ 2.16.*a.*
XII. Tabb. leges quando latæ 2.27.*b.*
—— Pueri olim Romæ eas, ut neceſſarium carmen, diſcebant 2.36.*a.*
—— an unquam oratione verſa prodierint 2.49.*a.*
Θαλασσοκρατῶν quid 3.229.*a.*
Tali an non ſint in homine 1.105.*a.*
Talum excutere *ibid.*
*Tam*, omiſſum ante *quam* 1.26.*a.*
*Tangi contumelia* pro *moveri opprobrio* 2.41.*b.*
Τάξις, gradus apud Latinos, nunquam vero apud Græcos, ſed Βαθμὸς 1.153.*a.*256.*a.*
Tarquinius Superbus Priſci filius, non nepos 2.13.*b.in princ.*
Θεσπότης vocabulum num Imperatoribus etiam vivis tribui potuerit 3.190.*b.*
Θέμα, θεωρία quid 1.130.*a.* & *b.*
*Temporale damnum*, pro *damno ex lapſu temporis* 1.485.*b.*
*Tempore majore* quid ſignificet apud Pomponium 2.22.*a.*
*Terra contineri* proprium JCtorum verbum 1.252.*b.*
Territorio bona mobilia & immobilia regulariter ſubjecta 3.284.*a.*
in Territorio alieno quo jure cenſeatur Princeps, Legatus & Privatus. *vid.* Princeps, Legatus, Privatus.
Territorium communis amici valet ad prohibendam vim, quæ ibi inchoatur, non valet ad inhibendam, quæ extra territorium inchoata, in ipſo continuatur 3.356.*a.*
in Territorio amici recte perſequimur hoſtem fugientem 3.354.*b.*
Territorium Curiæ Hollandiæ 4.36.*a.*
Teſtamenta noſtra Holl. qualia ſunt 4.174.*b.*
Teſtamenta & ſucceſſiones ex iis videntur eſſe ex jure civili 1.55.*a* & *ſeqq.*
—— calatis comitiis apud Populum Rom. & deinde apud ſeptem teſtes cur fierent 1.55.*b.*
—— parentum inter liberos qualiacunque cur valeant 1.57.*b.in princ.*
Teſtamenti an ea vis ſit jure Gentium, ut dominium defuncti propaget in heredes 1.55.*a.*
Teſtamentum mutuum conjugum. *vid.* Conjuges.
Teſtamento qui ſibi adſcribunt 4.185.*b.* & *ſeqq.*
Teſtamentum factum ab eo, qui heredes ab inteſtato non habet, valet etiam non adhibitis ſolemnitatibus juris civilis, modo de voluntate defuncti conſtet 1.56.*a.*
Teſtamento poſteriore imperfecto, quo cognati proximi heredes ſcripti ſunt, prius perfectum, quo extranei ſcripti erant, rumpitur 1.57.*a.*
Teſtamentum tam ſcriptum, quam nuncupativum poteſt fieri quinque verbis 1.229.*a.*
—— poteſt fieri & tribus, quin & duobus 1.229.*b.*
Teſtamenti Romæ major, quam heredum ab inteſtato habebatur ratio 1.238.*b.*
Teſtamentum dicunt inofficioſum non modo filius patris, ſed & avi nepos & proavi pronepos, & ſic vice verſa 1.230.*a.*
Teſtamentis non utitur Dacia 1.238.*b.*
Teſtamentariæ ſolemnitates per æs & libram 2.68.*a in fin.*
in Teſtamentis totum facit voluntas defuncti 2.196.*b.*
Teſtamentorum jura per ſe firma eſſe debent, non ex alieno arbitrio dependere 2.180.*b.*
Teſtamentorum libertati Romani ſollicite ſemper proſpexerunt 2.177.*b.*
Teſtamenti factionem cur lex permiſerit 1.55.*b.*
—— concedit Juſtinianus omni muto, ſive natura fuerit mutus, ſive caſu obmutuerit, dummodo litteras noverit 1.489.*a.*
—— vetus juriſprudentia omni muto negat, atque ita & muto, qui ſcribere poteſt, hoc uno excepto, niſi ob morbum, qui ſupervenit, uſus linguæ impediatur *ibid.*
Teſtamenti factio activa Pontificiorum Eccleſiaſticorum & Sanctimonialium 4.160.*a.*
—— minorum in favorem tutorum & curatorum eorumve liberos 4.164.*a.* & *b.*
*Teſtari* ſignificatione paſſiva 1.230.*a.*
Teſtati cauſa apud Romanos fuit potior, inteſtati vero apud Græcos 1.346.*b. in fine.*

*Teſtatio* varia ſignificat 1. 141. *b.*
Teſtatores ſolebant bona ſua variis nominibus appellare 1. 359. *b.*
Teſtatrix gravida inſtituens liberos, quos pareret, & relinqueret ſuperſtites, & ſi hi ante ſe decederent, inſtituens maritum, an inteſtata ſit dicenda, ſi nunquam peperit 4. 151. *b.*
*Teſtimonium* & *teſtamentum* conſuetudine ſermonis commutata 1. 142. *b.*
*Teſtimonium denunciare*, *remittere*, quid 1. 147. *a.* & *b.*
—— quot teſtibus denunciare liceret, lege definitum 1.148.*a.*
—— qui denunciare poſſent 1.147.*b.*
Teſtimonium inſtruere. *vid.* Advocatio.
Teſtis in teſtamento per æs & libram potuit eſſe heres, non vero familiæ emtor 1. 496. *b.*
—— an potuerit eſſe in teſtamentis, quæ vel calatis comitiis vel in procinctu fiebant 1.497.*b.in princ.*
—— non potuit eſſe in teſtamentis Prætoriis vel mixtis 1. 499. *b. in princ.*
Teſtes qui ob gratiam vel inimicitiam teſtimonium dixerunt, qua pœna teneantur 1.149.*b.*
Theſaurus, ſi inveniatur, quid juris in eo habeat mercenarius 1.60.*a.*3.398.*b.*
Theſauri poſſeſſio quemadmodum acquiratur, non una veterum juris Auctorum ſententia fuit 1.362.*a.*
—— quæritur ſine omnigena contrectatione, modo adſit poſſidendi animus, & præter eum contrectandi poteſtas 1.364.*b.*
Theſaurus etiam appellatur id, quod quis deponit, & cuſtodiæ cauſa, terræ viſceribus commendat *ibid.*
Θιασῶται qui 1.34.*a.*
Tiberius an primus legibus Rhodiis auctoritatem dederit 3.191.*a.*
*Tignum junctum* differt ab injuncto 2.23.*b.*
Tingere nummos 1. 206.*b.*
Tituli non ſemper addebantur JCtorum libris, neque ſemper omittebantur 1.266.*a.*
—— ſive adeſſent, ſive abeſſent, diſtinctionis tamen cauſa adhibebantur ſectiones in modum §§ *ibid.*
*Titulos* ipſos in allegationibus laudare moris fuit 1.313.*a.*
Titulis inſolentioribus Diocletianus eſt delectatus 1.146.*a.*
—— luxuriantur Orientis Reges 3.176.*a.*
Titulorum prodigalitas majus jus non tribuit *ibid.*
*Tolli* & *tolliſſe*, pro *ſuſtuli* & *ſuſtuliſſe* 1. 51.*a.*438. *b.*
Toparchæ nec judicant, nec ipſi judicare poſſunt 3.460.*b.*
—— varii olim in Belgio exercuerunt criminum remiſſionem *ibid.*
*Tot* & *totus* partem denotat, ubi ſequitur *quotus*, & tunc prima ſyllaba corripitur 1.230.*b.*
*Tractus* pro *menſe* 1.42.*b.*
Traditio eſt rerum nec mancipi, ut mancipatio rerum mancipi 2. 61. *b.*
—— duplex, ſolemnis & formularia, & nuda, & quis utriuſque effectus 2.70.*b.*
—— ſolemnis poſtea ſublata 2.71.*b.*
—— ſymbolica 2.72.*b.*
*Trajanopolis* ſeu *Selinus* eadem eſt urbs, & jus Italicum habuit 1.284.*a.*
Trajectiones literarum, & ſyllabarum, & vocum in Pandectis Florentinis frequentes 1.28.*a.*71.*a.*80.*b.*105.*a.*113.*b.*167.*a.*
—— litterarum frequentiores in nominibus propriis, quam communibus 1.117.*a.*
—— ſyllabarum & vocum 1. 235. *a.*309.*a.* 321.*b.*323.*a.*331.*b.*446.*a.*459.*b.*
Tranſiſulania anno 1663. ab Epiſcopo Monaſterienſi vaſtata, perperam Ordinum Generalium Conſiliarii cenſuerunt, rationem eſſe habendam exactionum ob redemta incendia 3.415.*a.* & *b.*
Tranſitus innoxius terra marique num prohiberi poſſit 3.212.*a.*
*Translatio* pro *translatione judicii* 1.97.*b.*
an Translatio legati, an conditio, an pœna ſit, unde dijudicandum 2.199.*a.*
Trebatius de religionibus ſcripſit 2. 128.*b.*
Tribonianus defenſus 1.203.*a.*
*add.* Emblemata Triboniani.
Tribonianus non ſolet, cum JCti uno loco, quicquid ad plenam alicujus argumenti ſcientiam pertinet, expediverint, ea omnia referre uno loco, ſed alia atque alia diſtinctis libris & capitibus 1, 388. *a in princ.*
—— ſæpe in ſcriptis JCtorum quædam accommodavit ad rationem novi juris, quamvis in ſingulis verbis, quæ non ſatis elegantia videntur, ejus manus non ſit quærenda 1.473.*a.*
—— multa omiſit, quæ vel palam abrogata

gata erant, vel uſu contrario obliterata 1. 388. *b*.
—— ſæpe obtruſit nobis jus vetus, atque ſi novum eſſet 1.483.*a*.
—— addidit voculas hic illic, quæ tranſitionibus ſerviunt, vel in Pandectarum locis retulit, quæ pertinebant ad ſuperiora, quo lectorem remittit 1.486.*b*.
—— ſæpe quædam omiſit, ſæpe etiam *principiis legum* quædam addidit, ut fragmenta, invicem avulſa, cohærerent *ibid*.
Triboniani interpolationes non ſunt probandæ ex Baſilicis. *vid*. Emblemata.
Tribonianus omnia Edicta & Reſcripta, Chriſtianis adverſa omiſit 2. 135.*a*.*b*.
—— ejus emblemata vulgo jactata 2.200.*b*.
—— plus ſemel ceſpitavit in exponenda veterum JCtorum ſententia 2.201.*a*.208.*a*.
—— ad commendationem Principis ſui non ſemel voluit videri novus juris auctor 2. 202. *b*.
Triboniani cauſa miſera eſt, ubi hærent interpretes 3.21.*b*.
—— emblemata plerumque nulla 3.22.*a*.
Tribuni Celerum Regibus adjuncti 2.23.*b*.
—— militum Conſulari poteſtate quot fuerint 2.28.*a*.
Tributaria prædia. *vid*. Prædia.
Tributa exigentium acerbitas 1.7.*b*.
—— non ſolventium bona non addicuntur aliis cum onere ſolvendi tributi 1.9.*a*.
Tributorum non ſolutorum cauſa pignora capiuntur, unde fiſco ſatisfiat 1.9.*b*.
Tributum. *vid*. Stipendium.
Tributa per mare tranſeuntibus imperari poſſunt a maris domino 3.212.*b*.
Tributa 3. 504. *b*.& *ſeqq*. *vid*. Vectigalia.
a Tributis in Hollandia immunia ſunt loca publica 3.506.*a*.
—— an eodem jure utantur loca publica, quæ ad Ordines Generales pertinent *ibid*.
*Trinum nundinum* æque dicitur ac *trinundinum* 2.142.*b*.
*Tripertita* Sexti Ælii 4. 36. *a*.
*Troas* habuit jus Italicum 1.284.*b*.
*Trophimus*, *Throphimas*, *Trophima*, nomina propria 1.118.*a*.
Tubero [Quintus] Stoicus 2.38.*a*.
—— Ligarium accuſavit 2.45.*a*.
—— φιλαρχαῖος 2.49.*a*.
qui ſub Tuitione ſunt, Principem ſuum, quamvis noſtrum hoſtem, poſſunt juvare, ſed non armis viriſque, quibus contra nos bellum gerant 3.359.*b*.
Turarius vicus Romæ 2.143.*b*.
Turci, aliorum impatientes ſibi ſolis, ne religione quidem excepta, omnia vindicant avidi 2.130.*a*.
—— eos, qui non ſunt ex populo cum ipſis fœderato, in ſuas ditiones venientes in ſervitutem redigunt 3.201.*a*.
Turcorum Imperator in titulis liberalior 3. 176. *a*.
—— quale privilegium Belgis fœderatis dederit 3.201.*a*.
*Turrilis luſus* eſt *luſus alvei*, a turri, vel turricula, ſive pyrgo 2.40.*a*.
*Turtures* pro *heredipetis* 2.163.*a*.
Tuſcianus JCtus 2.52.*a*.
Tutela ſexus perpetua ætate veterum JCtorum ceſſaverat 1 401.*a*.
Tutor a matre datus liberis inſtitutis confirmari omnino debet ex inquiſitione 1. 85. *b*.
—— datus liberis non inſtitutis confirmari *ſolet*, non *debet* 1.86.*a*.
Tutore in ſolis legis actionibus legitimiſve actibus, ubi pupillo cum ipſo tutore res erat, opus fuit ad expediendam litem: in reliquis curator ſufficiebat 1.397.*a*.
Tutores olim petendi matribus intra annum: quarum negligentiæ pœnæ recenſentur 1. 477. *a*.
Tutor ſuperſtes an domicilium impuberis vel minoris mutare poſſit, & quo effectu circa ſucceſſionem ab inteſtato 4.77.*b*.
*Tyro* jus Italicum dedit Septimius Severus, & Antoninus Caracalla 1.282.*b*.

## V

V & B item V & N permutantur 1.127.*a*.
*Vada Sabatia* ſic dicta ab oppido Sabata, reperiuntur prope Savonam, & plane diſtincta ſunt a lacu Sabatio, qui eſt in Hetruria 1.345.*a*.
Vaginæ an pro armis & inſtrumentis bellicis ſint habendæ 3.363.*b*.
Valentini jus Italicum habuerunt 1.285.*a*.
Vaticinatores relegari voluit D. Marcus; quomodo & a Curia Hollandiæ judicatum eſt 1.307 *a*.*b*.
—— capitali pœna puniti ſunt, ſi nempe de

de ſalute Principis vel ſumma Reipublicæ reſponderint 1. 307. *a.*
*Ubique* & *ſemper* pro *plerumque* 1. 413. *b.*
Ὕβρις nunc injuriam, nunc contumeliam ſignificat 1. 239. *a.*
Udones. *vid.* Calcei, & Veſtium legato.
—— quid præciſe, & e qua materia fuerint, non ſatis conſtat 1. 140. *b.*
Udones, faſciæ pedules, & impilia, non ſunt ſynonyma 1. 141. *a.*
Vectigal fraudantis militis quale ſit delictum 4. 67. *a.*
Vectigal quod ſolvitur templis præter quæ cadavera, alibi ſepelienda vehuntur, eſt improbum 3. 504. *a.*
Vectigalia & tributa *ibid.*
—— immenſa ſunt in Belgio fœderato *ibid.*
—— Romæ non Principi duntaxat, ſed & Civitatibus nonnullis pendebantur 3. 506. *b. in fin.*
—— in Hollandia non modo Ordinibus, ſed & Civitatibus quibuſdam ſolvuntur, quibus id privilegii datum eſt 3. 507. *a.*
—— an Urbibus vel Pagis ad æs alienum diſſolvendum, vel ad alias impenſas neceſſarias, liceat imperare civibus vel incolis ſuis *ibid.*
Vectigalium & tributorum remiſſiones ob caſum inopinatum conceſſæ apud Romanos 3. 507. *b.*
—— id maxime locum habet, ſi damnum obveniat ex ipſius Locatoris parte *ibid.*
—— quid juris ſit in Hollandia *ibid.*
*Vehiculum*, quid 1. 177. *b.*
*Vel* pro *etiam* 2. 32. *b.*
*Vellet*, *vellent*, communis & benigna legum formula 2. 140. *a.*
Vendere liberos. *vid.* Liberi.
Venditio, ſi in materia vel ſubſtantia erratum ſit, non valet, quamvis id non ſemper, ſed ſæpe procedat 1. 227. *b.*
Venditionibus fundorum ſolebant adjici pacta de iis metiendis 1. 135. *a.*
Vendito fundo, cujus certus modus dictus eſt, cum pacto, ut emtor eum intra certum tempus metiretur, ſi emtor id facere neglexerit, minor modus deinde inventus ipſius damno eſt *ibid.*
—— cujus certus modus dictus non eſt, cum eodem pacto, ſi modus intra certum tempus renunciatus fuerit, tantum debetur pretium pro modo renunciato, ſed emtor, eo poſtea minore deprehenſo, repetere poteſt, quanto minor eſt 1. 135. *a.*
Venditor liberi hominis in crimen plagii incidebat, ut & olim emtor, ſi *ſciens dolo malo* emiſſet 2. 97. *a.*
Venditori an competat vindicatio, ſi, re vendita, ſolutio non ſequatur 4. 215. *a.* & *ſeqq.*
—— an, & ſi fides habita de pretio 4. 215. *a.*
Veneti an ſint domini Adriatici maris 3. 218. *b.*
—— poſſident eas maris partes, quibus ex continenti imperant 3. 219. *a.*
—— eorum ducis cauſa deſponſatio cum mari, ad ejus dominium non ſufficit *ibid.*
Venter pars mulieris 2. 100. *b.*
—— ad maritum jure proprio pertinet, & hinc poſt divortium, vel eo mortuo, inſpicitur *ibid.*
*Verba* & *verbera* ſæpe confunduntur in MSS. 1. 42. *a.*
Verba legum antiquarum cum diverſe referunt JCti eadem ſententia, alter locus ex altero emendandus non eſt 1. 143. *a.* 145. *a.*
*Verba deponentia* tum ſignificatione paſſiva, quam activa apud Auctores, cum noſtros, tum exteros accipiuntur 1. 230. *a.*
Verba legis & Irnerii quo ſenſu diſtinguant interpretes 3. 132. *b.* 133. *b.* & *ſeqq.*
Verba *rogavit ille*, *ſpoſpondit ille* ſtipulationem inferunt, non pactum 3. 18. *a.*
—— niſi aliunde probentur inſtrumento per errorem adjecta eſſe. 3. 22. *b.*
*Verſus* ſunt ſingulæ lineæ, per quos Veteres libros ſuos diviſerunt 1. 266. *a.*
*Verſus* pro *periodis* ſeu *ſententiis* & *capitibus*, a ſe invicem, quamvis non metro, diſtinctis 2. 49. *a.*
Veſtium legato jure Romano udones & calceamenta non continebantur, nunc continentur 1. 140. *a.*
*Veſtis ſuæ* legatum, & *veſtis* legatum ſimpliciter, diverſa 1. 88. *a.*
inter Veſtis muliebris legatum & ſtipulationem diſcrimen 1. 91. *b.*
Veſtes olim Legatis pro muneribus datæ 3. 446. *b.*
Via eſt jus *vehundi*, ſive vehiculum jumentis junctis ducendi. *vide* Actus.
Viæ latitudo, quæ 1. 177. *b.*



Digitized by Google

*Viaticum* non ſolum pro ſumtu viæ, ſed etiam pro facultate & apparatu aliarum rerum 1. 68. b.
Victori in victum omnia licent 3. 331. b.
—— competit jus ſervitutis *ibid. & ſeq.*
—— competit jus vitæ & necis *ibid.*
*Videre*, pro *noſcere* ex *hiſtoria* vel *narrationibus* 1. 120. b.
*Videri* verbum non raro apud Veteres pro ſimplici aſſertione occurrit 3. 38. b.
Vidua intra annum luctus nubens infamia notatur 1. 257. b. 262. a.
*Vide amplius voc.* Luctus.
Viduæ inſpecto ventre & renunciatæ vacuæ a Principe ſæpe & a Senatu impetrabant, ut ſibi intra legitimum tempus nubere liceret 1. 259. a.
Viduarum forum apud Hollandos 4. 22. a.
Viduitatis & minoris ætatis privilegium quando ceſſat quod ad forum 4. 26. a.
Vigilax 1. 50. a.
*Vinculorum verberatio* apud Calliſtratum, quid 1. 42. a.
*Vincula* etiam de *incluſis* dicuntur ut in lautumias 1. 42. b.
*Vincula*, pro his, qui ſunt in vinculis *ibid.*
Vindex Vitelliorum, non Aquiliorum ſervus 2. 26. b.
Vindicatio. *vid.* Rei vindicatio *voc.* Res.
Vindiciarum lis 2. 72. b.
Vinea pro agro 1. 368. a.
ob Vinearum vetuſtatem cur remiſſio non detur colono 1. 77. a.
Vineæ cur nunc *βραχύβιοι* nunc *μακρόβιοι* dicantur 1. 78. a.
Virgæ ad fuſtigationem, an ad flagellationem pertineant 1. 43. b.
*Vis atque injuria* pro *vis injuſta* 1. 231. b.
Vis injuſta jure naturæ repellitur, quatenus vis, jure Gentium quatenus injuſta 1. 232. a.
Vis propulſio jure naturæ, ex inſtinctu naturali & ſui amore, juſta eſt, ſed ut vim iniquam propellamus, ratio, juris Gentium magiſtra, permittit duntaxat 1. 232. b.
Vim inferre, quomodocunque profuturam, jus naturæ permittit: ſine juſta ratione inferre jus Gentium prohibet *ibid.*
*Vi ipſa* aliquando pro *ex natura rei*, aliquando pro *ipſo effectu*, ſed an *vi* ſolum & ſimpliciter occurrat, pro *effectu*, dubitatur 1. 430. *b. in fin.*
Vis omnis in bello eſt licita 3. 324. a.
*Vim non fieri* cautio 3. 17. a.
*Viſio*, *inſpectio*, *caſus*, *ſpecies*, eadem 1. 130. a.
Vitii & morbi diſcrimen 1. 103. *b. & ſeq.*
Vivicomburium fuit pœnæ hoſtium & perduellium, non tamen ſemper in veros perduelles igne ſævitum eſt 1. 287. a.
Ulpianus loquutus fuit latine, ſed ita ut ætas ferebat ſub Alexandro Severo 1. 474. *a in fin.*
—— ſæpe uſurpavit vocabula quæ Latinis auribus placere non poterant, quorum multa ſunt in Pandectis 1. 475. b.
—— quod Græciſmis fuerit uſus, non eſt, quod miremur, ſi ad ejus Patriam attendamus 1. 474. b.
—— ſæpe ſententiis & verbis ludit, & hinc ſæpe diverſis elogiis laudatur 1. 475. a.
—— & Paulus æmuli 3. 51. a.
—— in Papiniani aſſeſſorio fuit 3. 52. a.
—— opus ſuum de *cenſibus* ſcripſit poſt mortem Severi imperante Antonio Caracalla 1. 282. b.
—— integris libris ſeptem non collegit Reſcripta Principum contra Chriſtianos 1. 289. b.
—— *librum* VIII. de omnibus Tribunalibus ſcripſit poſt mortem Divi Pii 1. 301. a.
—— Deipnoſophiſta an idem fuerit cum Ulpiano JCto 1. 475. a.
*Vid.* Domitius.
*Uls* pro *ultra* 2. 29. b.
*Ulterior* & *ultimus* pro *interior*, *intimus* 1. 264. b.
*Univerſitas*, Societas, Collegium pro eodem accipiuntur 1. 401. a.
Univerſitas non tenetur ob delictum membri illius 3. 464. a.
ob Univerſitatis debitum ſingula membra non poſſunt conveniri & condemnari 3. 463. b.
—— contrarium tamen ſæpe obtinuit, & ferri poteſt, ſi fiat ob ſalutem publicam 3. 464. b.
—— variis privilegiis ei injuriæ occurſum 3. 465. a.
—— poſſunt conveniri & condemnari ſingula membra, ſi Princeps ex dominio eminenti, vel magiſtratus ex privilegio Principis, vel adhibito omnium membrorum



Digitized by Google

rum conſenſu, cives ſuos nominatim obligaverit 3. 465. *b.*
——— tale quid pactum § 23. fœderis Utrecht. *ibid.*
——— idem placuit Conſtitutione ſpeciali 13. Jul. 1579. ſi Ordines tributa, in quæ conſenſere, non ſufferant *ibid.*
——— d. Conſtit. hodie non ſervatur 3. 466. *a.*
——— Magiſtratus non ita ut Princeps, ſingulorum bona poteſt obligare 3. 467. *a.*
ad Univerſitatem non pertinet quod debent ſinguli 3. 464. *a.*
Vocabulis Græcis interdum Latini, & Latinis quandoque Græci uſi ſunt 3. 159. *b.*
Vocare ad Curiam ſtatim poſſunt imbecilliores partem ſuam 3. 6. *b.*
Voluntas effectu deſtituta jure civili tantum punitur in quibuſdam criminibus, de quibus id ſpecialibus legibus conſtitutum eſt, & quæ illa ſint 1. 123. *b.*
Voluntas non in omnibus atrocibus criminibus punitur 1. 126. *a.*
—— quæ in criminibus punitur, non eſt ſola tacita cogitatio animi, ſed jam ulterius progreſſa, & ſe exerens *ibid.*
Voluſius JCtus an exſtiterit. 2. 43. *b.*
Vota per eminentiam pollicitationes appellari obtinuit, quamvis multa inter ea fuerint diſcrimina 1. 324. *a.*
—— ex iis non obligantur filiifamilias ſine auctoritate patris 1. 325. *b.*
Ὑποζυγεῖν quid 1. 178. *a.*
Ὑπόχαλκον quid 1. 113. *a.*
Urbana prædia. *vid.* Prædia. 2. 44. *b.*
*Urbane dictorum* libri tres a Cicerone conſcripti 2. 44. *b.*
*Urbs* ſimpliciter *Romanam* ſignificat 1. 338. *b.* 2. 12. *a.*
—— pro *Metropoli Provinciæ* 1. 339. *b.*
Urbe ab hoſte capta, an etiam ager captus ſit cenſendus 3. 345. *a.*
——— varia circa hanc rem Ordinum Generalium Edicta 3. 347. *& ſeq.*
Urbium & Oppidorum mœnia extendere Magiſtratibus non licet ſine conſenſu Principis. 3. 469. *a. & b.*
——— variis Hollandiæ urbibus, impetratis privilegiis, id fuit conceſſum 3. 469. *b.*
Urbibus obſeſſis nihil quicquam licet advehere, ſive contrabandum ſit, ſive non 3. 365. *a & ſeq.*
——— quæ advehuntur, ad minimum publicantur, pœna capitis vel minori animadvertitur 3. 365. *b.*
Urbes, Arces, Ditiones alienas invadere vel retinere non licet 3. 413. *b.*
Urbes munire inconſulto & invito Principe non licet 3. 470. *b.*
——— qui muniunt vel extendunt, tenentur pretium ſolvere fundorum, quos occupaverunt, ex arbitrio boni viri 3. 471. *a.*
Urbium magnarum in Hollandia Cives, eorumque bona etiam in agro arreſtari poſſunt 4. 74. *a. & ſeqq.*
——— privilegia, quæ immunitatem arreſti habent 4. 75. *b.*
*Vrybuiters* 3. 389. *a.*
Uſucapere poteſt paterfamilias, filiusfamilias & *maxime* miles in caſtris adquiſitum uſucapiet 1. 421. *b.*
in Uſucapione acceſſio temporis, quo res fuit apud teſtatorem, & quo fuit apud heredem, prodeſt legatario, ſi legatum vere fuit, vel fideicommiſſum 1. 421. *a.*
Uſucapio rerum mobilium olim fuit anni, immobilium biennii 2. 72. *b.*
—— rerum mancipi dabat jus Quiritarium *ibid.*
——— ſi procederet, fruſtra laborabatur de præſcriptione 2. 73. *a.*
—— varia poterant incidere, quæ eam prohibebant, etiam in rebus Italicis *ibid.*
Uſucapionem non habebant, qui juris civilis non erant participes *ibid.*
Uſuras majores pro minoribus licet ſtipulari, ſi ad diem ſors non fuerit ſoluta, non tantum in præteritum, ſed & in futurum, modo ne excedatur centeſima 1. 340. *b.* 4. 144. *b.*
Uſura quid 3. 59. *a.*
—— maledicta herba a quo vocata 3. 43. *a.*
Uſura centeſima quid & unde dicta 3. 26. *b.*
—— vetus, nova, noviſſima *ibid.*
Uſuræ ex mora promiſſæ, eodem quo ſors tempore non debentur 3. 33. *a.*
—— integræ ſortis utrum committantur, an vero tantum pro rata penſionum, quas menſtruatim ſolutum iri convenerat 3. 35. *a. &* 39. *b.*
—— quomodo creſcant 3. 43. *a.*
—— earum incrementa quomodo compu-



Digitized by Google

tanda 3. 44. a.
—— ſortis non debitæ non debentur 3. 50. a. & ſeq.
—— differuntur ſorte dilata ibid.
—— num ipſo jure committantur 3. 53. b.
—— in contractibus ſtricti juris ſimpliciter ex mora non debentur 3. 56. b.
—— eas ſtipulari licet non tantum in caſum moræ, ſed & retro a die contractus initi ibid.
Uſuras *ipſo jure non committi* quid denotat 3. 53. b.
—— ſemiſſes num ſtipulari liceat ſub conditione non ſolutarum ſuo die quincuncium 3. 56. b. & ſeq.
Uſuræ uſurarum de quibus uſuris intelliguntur 3. 57. a.
—— fructuum nomine quandoque occurrunt 3. 59. a.
—— in mutuo an debeantur ex pacto 3. 78. b.
—— aſſecurationum 4. 237. b. & ſeq. 257. a.
Uſurarum modum legitimum excedentes pœnæ ſtipulationes decreto Curiæ Hollandiæ vindicatæ 4. 145. b. 148. b.
Uſus antiqui ſermo 2. 49. a.
—— optimus interpres rerum, quæ juris Gentium ſunt 3. 365. b.
ad Uſusfructuarium fundi proximi non pertinent fructus inſulæ in flumine natæ 1. 445. a.
—— pertinet acceſſio fructus ex alluvione, vel ex eo, quod vis fluminis adjecit 1. 445. b.
Uſusfructus bonorum, & uſusfructus rerum legatum, idem 1. 98. b. & ſeqq.
—— tertiæ partis bonorum legatum frequens 1. 99. a.
Uſufructu certarum rerum legato, nec æris alieni, nec actionum, habetur ratio 1. 99. b.
*Uti poſſidetis, ita poſſideatis*, in cauſis publicis expedit 3. 428. a.
Utrechtani & Friſii ſæpe diſputarunt de prærogativa ordinis 3. 519. a.
Utrechtana Curia quo jure facinoroſos ſuos deportet ex tota Hollandia 3. 517. b.
Utrechtanum fœdus. *vid.* Fœdus.
*Vulpes* pro heredipetis 2. 163. a.
*Vultures* pro heredipetis ibid.
Uxorem ducere filius poteſt patre captivo vel peregre abſente, ſi patris reditus per triennium exſpectetur 1. 427. b.
Uxor ſi, marito ab hoſtibus capto, aut aliter abſente, auctoritate Magiſtratus ſecundas nuptias contrahat, an marito revertente, primus an ſecundus maritus cedere debeat 4. 153. a.

## W

Wernerius. *vid.* Irnerius.
Wicquefortius juris publici ignorantiam Hollandiæ Ordinibus quare exprobaverit 3. 262. b. & 272. a.
Wisbuycenſis juris nautici uſus apud Amſterdammenſes 3. 187. a.

## Z

Zachæus ἀρχιτελώνης 3. 162. b.
Zeebrieven. *vid.* Dobbele.

IN.

Digitized by Google

# INDEX LEGUM

*Quæ in his Operibus explicantur & emendantur.*

## EX INSTITUTIONIBUS.


§ 3. *proœm.* 2. 36. *a.*
§ 2. de jure N. G. & C. 3. 54. *b.*
§ ult. de nupt. 1. 73. *b.*
quib. mod. tut. fin. 1. 155. *b.*
§ 40. de rer. diviſ. 2.69.*b.*
§ 10. de teſtam. ordinand. 1.496.*b.*
§ ultim. de militar. teſtam. 1.423.*a.*
§ 1. de exhered. liberor. 1.494.*b.*
§ 1. de inoff. teſtam. 1.240.*b.*
§ ult. de legat. *Verſic.* Pœnæ quoque nomine 1. 191. *b.* & *ſeq.*
—— *Verſic.* Veluti ſi quis 2.203.*b.*
—— *Verſic.* Aut ſi ita 2.206.*b.*
—— *Verſic.* Et in tantum 2.208.*b.*
—— *Verſic.* Sed hujuſmodi 2.210.*b.*
§ 1. de codicillis 1.467.*b.*
§ *pen.* de SCto de Tertylliano 1.478.*a.*
§ 3. ſive *pen.* de ſucceſſione libertor. 1. 478. *b.* & 483. *a.*
§ ult. de adſignand. libert. 1.117.*b.*
§ 17. de inutil. ſtipul. 3.18.*b.*
§ 1. & 2. quib. mod. tollitur oblig. 3.74.*b.*
§ 10. de actionib. 3.54.*b.*
§ 3. de exception. 3.74.*a.*
pr. de replicat. 3.75.*a.*
§ 9. de public. judic. 1.8.*b.*
§ 13. de lege Aquil. 2.64.*b.*


## E PANDECTIS.


l. 2. de juſtit. & jur. 1.297.*a.*
l. 3. eod. 1.231.*a.*
l. 5. eod. 3.201.*b.*
l. 7. § 1. eod. 3.20.*a.*
l. 2. de origine juris § 1. 1.134.*a.*
—— § 2. 2.13.*a.*
—— § 3. 2.14.*a.*
—— § 4. 2.16.*a.*
—— § 5. 2.17.*b.*
—— § 6. 1.398.*a.*2.18.*b.*
—— § 7. *ibid.*
—— § 8. 2.19.*b.*
—— § 9. *ibid.*
—— § 10. § 11. 2.20.*a.*
—— § 12. 13. 14. 2.21.*b.*
—— § 16. 2.22.*a.*
—— § 17. *ibid.*
—— § 19. 2.23.*a.*
—— § 20. 2.24.*b.*
—— § 21. 2.25.*a.*
—— § 22. 2.25.*b.*
—— § 24. 2.26.*a.*
—— § 25. 2.27.*b.*
—— § 26. 2.28.*b.*
—— § 29. § 30. *ibid.*
—— § 31. 2.29.*b.*
—— § 32. 2.30.*a.*
—— § 33. 2.31.*a.*
—— § 35. 2.32.*a.*
—— § 36. 2.33.*a.*
—— § 37. § 38. 2.35.*b.*
—— § 39. 2.37.*a.*
—— § 40. 2.37.*b.*
—— § 41. 2.39.*b.*
—— § 42. 2.40.*a.*
—— § 43. 2.41.*a.*
—— § 44. 1.434.*a.*2.42.*a.*
—— § 45. 2.43.*a.*
—— § 46. 2.45.*a.*
—— § 47. 1.300.*b.*376.*b.*2.49.*a.*
l. 1. de legibus 1.147.*a.*
l. 22. eod. 1.500.*b.*
l. 5. § 1. de ſtatu hom. 1.386.*b.*
l. 24. eod. 1.395.*a.*
l. 5. § 1. de rer. diviſ. 3.200.*b.*467.*a.*
l. 9. § 4. eod. 3.468.*a.*
l. 6. pr. eod. 3.200.*b.*
—— ult. l. 7. eod. 1.14.*a.b.*
l. 1. § 1. de Senator. 1.430.*a.*
l. 12. pr. eod. 1.282.*b.*
l. ult. § 1. eod. 1.386.*a.*
l. 3. de offic. Præt. 3.421.*b.*518.*a.*
l. 3. § 3. de offic. Præf. Vigil. 1.500.*b.*
l. 4. § 3. de offic. Proconſ. & Legat. 1. 186. *b.*
l. 4. § 5. eod. 1.339.*b.*
l. 6. § 1. eod. 1.352.*a.*
l. 7. pr. eod. 1.63.*a.*
l. 8. eod 1.500 *a.*
l. 9. § 2. eod. 1.261.*a.*


l. 11.

Digitized by Google

l. 11. eod. 1.234.a.
l. 13. eod. 1.352.a.
l. 3. de offic. Præſid. 3.245.b.
l. 4. eod. 1.500.a.
l. 6. § 5. eod. 1.31.b.133.a.
l. 19. eod. 1.264.b.
l. 19. eod. § 1. eod. 1.265.b.
l. ult. eod. 1. 49. b.
l. 3. pr. & § 1. de offic. Procur. Cæſ. vel Ration. 1. 92. b.
l. 1. § 1. de offic. ejus cui mand. eſt juriſd. 1.352.a.
l. 3. eod. 1.351.b.
l. 1. de offic. Adſeſſor. 1.301.a.
l. 2. eod. 1. 15. a.
l. 5. eod. 1. 50. b.
l. 3. de juriſdict. 1.501.b.
l. 13. § 1. eod. 1.426.a.
l. 2. de in jus voc. 3.255.a.
l. 20. eod. 1.367.b.
l. ult. eod. 1.486.a.
l. 8. § 5. qui ſatiſd. cog. 1.383.b.
l. 2. pr. ſi quis cautioa. in jud. ſiſt. cauſ. fact. non obtemp. 1.113.b.
l. 2. § 4. eod. 1. 158.b.
l. 6. § 2. de edendo 1.384.a.
l. 9. § 3. eod. ibid.
l. 1. de pactis 1.455.a.
—— § 3. eod. 3. 30. a.
l. 4. § ult. eod. 3.33.a.88.b.
l. 7. § 5. eod. 1.416.a.3.76.a.
—— § 6. 1.294.a.3.73.b.
—— § 12. 3.87.b.
l. 17. pr. eod. 3.89.a.91.b.
l. 27. § 1. eod. 3.74.a.
—— § 6. 1.458.a.
l. 33. eod. 1.503.b.
l. 38. eod. 3.91.a.
l. 41. eod. 4.74.b.
l. 48. eod. ibid.
l. 5. de tranſaction. 1. 163.a.
l. 8. § 12. & 14. eod. 1.140.a.
l. ult. eod. 1.348.b.
l. 3. § 1. de poſtul. 1.185.a.& ſeqq.
l. 6. § ult. de his qui not. infam. 1.16.b.ſeq.
l. 9. eod. 1. 263.a.
l. 11. § 1. eod. 1.258.a.263.a.
—— § 2. 1.258.b.
l. 23. eod. 1.260.b.
l. ult. eod. 1.263.b.
l. 46. § 4. de Procuratorib. 1.60.b.
l. 13. de negot. geſt. 3.14.a.
l. 47. § 1. eod. 1.398.b.
l. 1. § 3. de calumniat. 2.31.b.
l. 9. § 1. quod metus cauſa 1.151.b.
l. 9. § ult. de dolo mal. 1.388.b.
l. 10. eod. ibid.
l. 11. eod. 1.11.a.b.388.b.
l. 18. § 4. eod. 1.425.a.
l. 1. § 2. de minorib. 1.335.a.
l. 3. § 5. eod. 1.395.
—— § 6. ibid.
l. 18. § 1. & 2. eod. 3.8.b.& ſeq.
l. 22. eod. 1.400.b.
l. 27. § ult. eod. 1.394.a.
l. 29. eod. 1.395.a.
l. 28. § 5. ex quib. cauſ. maj. in integr. reſt. 1. 500. a.
l. 32. eod. 1.338.a.
l. 41. de recept. qui arbitr. recept. 1.335.a.
l. 51. eod. 1.430.b.
l. 1. § 3. nautæ caupon. ſtabul. 1.78.b.
l. 3. § 1. eod. 1.441.b.
l. 1. de judic. 3.308.a.
l. 2. § 2. eod. 1.426.a.
—— § 3. eod. 3.256.a.
—— § 4. eod. 3.257.a.
—— § 6. eod. 1.484.a.
—— § pen. eod. 1.484.b.
l. 12. § 2. eod. 1.337.b.
l. 19. § 2. eod. 3.247.b.
l. 28. § 4. eod. 1.484.b.
l. 28. § ult. eod. 1.194.a.
l. 32. eod. 2.106.a.424.b.
l. 48. eod. 1.484.a.
l. 49. § 1. eod. 1.426.b.
l. 57. eod. 1.97.b.
l. 60. eod. 1.426.a.
l. 1. de inofficioſ. teſtam. 1.238.a.
l. 4. eod. 1.74.a.
l. 8. eod. 1.266.b.
—— § 11. 1.481.b.
l. 17. § 1. eod. 1.75.a.
l. 20. § 6. de hered. pet. 1.463.a.
—— § 11. eod. 1.463.b.
l. 25. § 4. eod. 1.462.b.& ſeq.
—— § 7. eod. 1.463.a.
l. 36. § 1. eod. 1.438.a.
—— § 4. eod. 1.462.b.
l. 40. § 1. eod. 1.463.a.4.152.b.
l. 55. eod. 1.381.a.
l. 3. ſi pars hered. pet. 1.119.a.194.b.
l. 5. § 1. de rei vindicat. 1.395.b.
l. 28. eod. 1.502.b.




Digitized by Google

l. 31. eod. *ibid.*
l. 32. eod. *ibid.*
l. 39. eod. 1.446.*b.*
l. 68. eod. 1.132.*b.*
l. 76. § 1. eod. 1.378.*a.*
l. 1. § 2. de publician. in rem actione 1.379.*a.*
l. 2. eod. 1.379.*b.*
l. 7. § 8. eod. 1.414.*a.*
l. 15. § 2. de uſufruct. 1.133.*b.*
l. 15. § ult. l. 16. l. 17. pr. eod. 1.26.*b. ſeq.*
l. 34. eod. 1.358.*b.*
l. 58. § 1. eod. 1.51.*b.*
l. 5. § 3. ſi uſusfruct. petat 1.399.*b.*
l. 12. § 1. de uſu & habit. 1.289.*a.*
l. 15. de ſervitut. præd. urb. 1.358.*b.*
l. 1. pr. de ſervit. præd. ruſt. 1.175.*b.*
l. 7. pr. 1.176.*a.*
l. 17. commun. prædior. 1.241.*a.*
l. 8. § 5. ſi ſervit. vindic. *ibid.*
l. ult. ſi quadrup. pauper. fec. dic. 1.435.*a.*
l. 2. pr. ad leg. Aquil. 1.202.*a.*2.63.*a.*
—— § 2. eod. 2.64.*b.*
l. 27. § 4. eod. 1.28.*b.& ſeq.*
—— § 5. eod. 2.64.*b.*
—— § 10. eod. 1.389.*a.*
—— § ult. eod. 1.443.*a.*
l. 29. § 1. & 2. eod. 1.195.*b.& ſeqq.*
—— § 3. & 4. eod. 2.29.*a &* 199.*a & ſeqq.*
—— § 5. & 6. eod. 1.201.*a & ſeqq.* 2.64.*a.*
l. 31. eod. 1.30.*b.*
l. 49. § 1. eod. 3.474.*b.*
l. 5. § 4. de his, qui effud. vel dejec. 1.30.*b.*
—— § 12. 1.273.*a.*
l. 6. § 2. eod. 1.30.*b.*
l. 14. de noxal. action. 1.460.*a.*
l. 15. eod. 1.98.*a.*
l. 12. fin. regund. 1.255.*b.*
l. 8. § 1. famil. erciſc. 1.12.*a.*
l. 36. eod. 3.51.*a.*
l. 44. § 4. eod. 1.382.*b.& ſeqq.*
l. 6. pr. commun. divid. 1.320.*a.*
l. 7. § 12. eod. 1.399.*b.*
l. 14. § 1. eod. 1.320.*a.*
l. 29. eod. *ibid. & ſeqq.*
l. 7. § 1. ad exhibend. 3.67.*b.*
l. 12 § 2. eod. 1.142.*b.*
l. 15. eod. 1.364.*a.*384.*a.*
l. 9. de interrogat. in jur. fac. 1.293.*a.*
l. 5. § 2. de ſervo corrupto 1.29.*b.*
l. 13. eod. *ibid.&* 430.*b.*
l. 14. eod. *ibid.*
l. 16. eod. 30.*b.*
l. 1. § 1. de fugitiv. 1.500.*b.*
l. 5. pr. ſi menſor falſ. mod. dix. 1.135.*a.*
l. 14. § 4. de religioſ. & ſumt. fun. 1.430.*a.*
—— § 7. eod. 1.207.*b.*
l. 35. eod. 1.503.*a.*
l. 37. pr. eod. 3.505.*a.*
l. 44. pr. eod. 1.13.*b.& ſeq.*
—— § 1. eod. 1.15.*b.*
l. 1. de rebus credit. 3.6.*b.*
l. 2. § 1. eod. 1.24.*a.*
l. 17. eod. 1.69.*b.*
l. 40. eod. 1.341.*a.*
l. 5. § 1. de jurejur. 1.297.*a.& ſeqq.*
—— § 3. eod. 1.299.*b.*
l. 34. § 4. eod. 1.47.*b.*382.*a & ſeqq.*
l. 6. de condict. cauſa data cauſa non ſequuta 1.82.*b.*
l. 15. eod. 1.66.*a.*
l. ult. eod. 1.353.*b.& ſeqq.*
l. ult. § ult. de condict. indeb. 1.46.*a.*
l. 46. eod. 1.437.*b.*
l. 1. § 4. de pecun. conſtitut. 3.93.*b.*
l. 5. § 7. commodati vel contr. 1.443.*a.*
l. 11. § 5. de pignorat. action. 1.359.*b.*
l. 39. eod. 1.46.*a.*
l. 9. de leg. Rhod. de jact. 1.118.*a.*3.151. *& ſeqq.*
l. 10. § 1. eod. 1.128.*a.ſeqq.*
l. 1. ad SCtum Macedon. 1.361.*a.*
l. 4. pr. de pecul. 1.312.*a.*
l. 23. eod. 1.382.*a.*
l. 1. pr. depoſit. 1.448.*b.*
l. 17. § 1. eod. *ibid.*
l. 24. eod. *ibid.*
l. 25. § 1. eod. 1.449.*a.*
l. 26. eod. 1.448.*b.*
—— § 2. eod. 1.118.*a.*449.*a.*
l. 28 eod. 1.47.*b.*449.*b.*
l. 29. eod. 1.450.*a.*
—— § 1. eod. 1.449.*b.*
l. 20. § 1. mandati 1.361.*a.*
l. 58. § 1. eod. 1.15.*a.*
l. 23. § 1. pro ſocio 3.214.*b.*
l. 52. § 2. eod. 1.121.*b.& ſeqq.*
—— § 3. eod. 1.72.*a ſeq.*
l. 65. eod. 1.281.*a.*
l. 81. eod. 1.292.*b.*
l. 83. eod. 1.82.*b.*
l. 1. § 2. de contrah. emt. 1.327.*a.*
l. 9. eod. pr. & § 1. *ibid.*
—— § 2. eod. *ibid.*
l. 10. eod. 1.487.*b.*

l. 11.

Digitized by Google

l. 3. pr. § 2. 3. & 4. eod. 1.396.b. & ſeqq.
l. 4. pr. & § 1. eod. *ibid.*
l. 4. de teſtam. tut. 1.85.b.
l. 24. eod. 1.396. b. & ſeqq.
l. 2. pr. § 1. & 2. qui pet. tut. vel cur. 1.477.b.
—— § 5. eod. 1. 430.a.
l. 7. § 11. de adminiſtr. & peric. tut. *ibid.*
l. 34. eod. 1.214.b.
l. 43. eod. 1.312.a.
l. 43. eod. 1.312.a.
l. 46. § 1. eod. 1.400.b.
l. 55. § 1. eod. 1. 312.b.
l. 5. § 4. de auctor. & conſenſ. tut. 1.360.b.
l. 18. eod. 1.397.b.
l. 19. eod. 1.397.a.
l. 1. pr. de ſuſpect. tutor. 1.101.b.
l. 6. § 9. de excuſat. tut. 1.316.b.
l. 3. § 3. ubi pupill. educ. vel morar. 1. 431. b.
l. 1. § 12. de tutel. & rat. diſtrah. 1.311. b. & ſeq.
l. 2. § 1. eod. *ibid.*
l. 9. § 4. eod. 1.396. b. & ſeqq.
l. 24. eod. 1.313.a.
l. 1. § 2. de reb. eor. qui ſub tut. *ibid.*
l. 2. eod. *ibid.*
l. 4. eod. *ibid.*
l. 5. § 11. eod. 1.350.a.
l. 5. de curat. furioſ. & al. extra min. dand. 1. 400. b.
l. 9. eod. 1.399.a.
l. 13. eod. 1.313.a.
l. 20. de teſtam. & qui teſt. fac. poſſ. 1. 496. b. & ſeqq.
l. 32. § ult. eod. 1.409. a. & b.
l. 10. de liber. & poſt. hered. inſt. 1. 490. b. & ſeqq.
l. 11. eod. 2.92.a.
l. 29. § 6. eod. 3.45.b.
l. 2. de injuſt. rupt. & irrit. teſt. 1.57.a.
l. 3. eod. 1.494. a. & ſeqq.
l. 6. § 7. eod. 1.349.a.
l. 3. de his quæ in teſtam. del. 1.261.a. 3.157.b.
l. 1. § 3. de hered. inſtit. 1.229.a. & ſeqq.
—— § 5. eod. 1. 230. b. & ſeq.
l. 3. § 4. eod. 1. 430.a.
l. 17. § 5. eod. 1.289.a.
l. 23. § 2. eod. 1.92.a.
l. 29. eod. 2.176.a. & ſeqq.
l. 40. eod. 1.45.b. & ſeq. 202.a. & ſeqq.
l. 45. eod. 1.436.a.
l. 59. eod. 1.46.a.
l. 65. eod. 1.68.a.
l. 70. eod. 2. 165. a. 166.b.
l. 71. pr. eod. 2.169.b.
—— § 1. eod. 2.172.a.
l. 81. § 1. eod. 2.174.a.
l. ult. eod. 3.6.b.
l. 18. de vulg. & pupill. ſubſtit. 1.391.a. 393.a.
l. 8. § 2. de condit. inſtitut. 1.412.b.
l. 11. eod. 2. 206.a.
l. 20. § ult. 3.176.a.
l. 6. de teſtam. milit. 1.58.a.
l. 20. pr. de acquir. vel omit. hered. 1.25.b.
l. 30. § 6. eod. 1.195.b.
l. 86. eod. 1.118.a.
l. 97. eod. 3.7.b. 9.a.
l. ult. eod. 1.116.b.
l. 3. de SCto Sylan. 1. 385. a.
l. 16. eod. 1.391.a.
l. 5. de jure codicillor. 1. 18.b. & ſeq. 466. a. & ſeqq.
l. 18. eod. 1.468.a.
l. 1. de legat. I. 1.409.b. & ſeqq.
l. 30. § 6. eod. 1.354.b.
l. 33. eod. 1. 429. a.
l. 41. § 6. eod. 1.339.b.
l. 51. eod. 1.354.b.
l. 54. eod. 1. 8. b.
l. 8. § 1. de legat. II. 1.214.a.
l. 34. § 1. eod. 1. 313. b.
l. 77. § 7. eod. 1.[illegible]48.b.
l. 80. eod. 1. 378. a.
l. 88. eod. 3.14.b.
l. 1. § 3. de legat. III. 1.349.a. 351.a.
—— §. 6. eod. 1. 214.a.
l. 21. eod. 1.488.b. & ſeqq.
l. 23. eod. 1.456.a.
l. 35. eod. 1. 315. a.
l. 39. § 1. eod. 1.56.a.
l. 41. § 8. eod. 2. 206. b.
l. 49. pr. eod. 1.276.b. & ſeqq.
l. 60. pr. § 1. 2. & 3. eod. 1. 437. a.
l. 80. eod. 1.58.b.
l. 89. eod. 1.58.a.
l. 100. § 2. eod. 1.89. a.
l. ult. § ult. eod. 1.293.a.
l. 7. de ann. legat. 2.195. a.
l. 20. § 1. eod. 3.14.b.
—— § ult. eod. 1.65.a.
l. 22. eod. 1. 292. b.
l. 23. eod. 1.65.a.
l. pen. eod. 1.64.a. & ſeqq.
l. ult. de uſu & uſufr. legat. 1. 98.b. & ſeqq.

L. 1. § 2. de dot. prælegat. 1.414.b.& ſeqq.
L. 3. eod. 1.429.a.
L. 6. eod. 1.435.a.
L. 19. de opt. vel elect. legat. 2.201.a.
L. 3. § 1. de tritic. vin. vel ol. legat. 1.310. a.& ſeqq.
L. 8. de inſtruct. vel inſtrum. legat. 1.432. a.
L. 12. eod. 1.435. a.
—— § 15. & 25. eod. 1.310.b.
—— § 40. eod. 1.118. a.
—— § 46. eod. 1.107.b.
L. 16. § 1. eod. 1.436. b.
L. 18. eod. 1.501.a.
—— § 11. eod. 1.107. b.
—— § 13. eod. 1. 111.a.
L. 20. pr. eod. 1.109.a.& ſeqq.
—— § 1. & 2. eod. 1.314.b.
L. 14. de pecul. legat. 1.436. a.
L. pen. de penu legat. 1.374.b.
L. 3. § 2. de ſupellect. legat. 1.173.b.
L. 7. § 1. eod. 1.501. b.
L. 9. pr. eod. 1.107.a.
L. 20. § ult. eod. 1.111.a.
L. 21. de aliment. & cib. legat. 1.140.a.
L. 8. de aur. argent. legat. 1.87.a.& ſeqq.
L. 13. eod. 3.284.b.
L. 19. § 8. eod. 1.270.b.
—— § 12. 1.372.b.& ſeqq.
L. 25. § 4. eod. 1.139.b.& ſeqq.
—— § 10. eod. 1.270.b.
L. 32. pr. eod. 1.209.a.& ſeqq.
—— § 3. eod. 1.373.b.
—— § 7. eod. 1.270.b.271.b.
L. 33. eod. 1.90.b.& ſeqq.
L. 34. eod. 1.445.b.
L. 38. § 1. eod. 1. 111. a. & ſeqq.
L. 20. de liberat. legat. 1.316.a.
L. 25. eod. 1.259.b.
L. 3. pr. de adimend. vel transf. legat. 1.45.b.
—— § 7. eod. 1. 81. a. & ſeqq.
L. 30. § 1. eod. 1.315.a.
L. 10. de reb. dub. 1.8.a.& ſeqq.
L. 1. de his quæ pœn. nom. relinq. 2. 192. b. 197. a.
L. 2. eod. 2.192.b.193. b.& ſeq.197.a. 205.b.
L. 6. pr. de condit. & demonſtr. 2.194.b.
L. 19. eod. 2.204.a.
L. 20. eod. 1.322.b.& ſeqq.
L. 27. eod. 1.114.a.292.a.436.a.2.194.b.
L. 43. eod. 1.431.a.
L. 49. eod. 1.134.b.& ſeq.
L. 63. § 1. eod. 2.204.b.
L. 64. § 1. eod. ibid. & 205.b.
L. 71. § 1. eod. 2.204.a.
L. 102. eod. 4.152.b.
L. 1. ad leg. Falcid. 1.377.b.
—— § 11. eod. 1.379.a.
L. 11. § 6. eod. 1.47.a.
L. 26. eod. 1.378.b.
L. 30. § 7. eod. 1.266.b.
L. 45. § 1. eod. 1.431.a.
L. 68. pr. eod. 1.185.b.
L. 73. § ult. eod. 1.379.a.
L. 93. eod. 1.378.a.
L. 1. § 2. ad SCtum Trebell. 1.290.a.
—— § 6. eod. 1.364.a.
L. 13. § 4. eod. 1.348.a.
L. 14. pr. eod. 1.36.b.& ſeqq.
—— § 2. eod. 1.346.b.& ſeqq.
—— § ult. eod. 1.359.b.
L. 15. eod. ibid.
L. 16. eod. ibid.
—— § 10. eod. 1.348.b.
L. 19. pr. eod. 2.205.a.
L. 43. eod. 1.267.a.
L. 44. eod. 1.348.b.
—— § 1. eod. 1.338.b.348.b.
L. 45. eod. 1.348.b.
L. 58. eod. 2.205.a.
L. 67. § 1. eod. 1.348.b.
L. 78. § 12. eod. 1.359.a.
L. ult. infer. eod. 3.6.b.
L. 5. § 27. ut in poſſeſſ. legat. 1.133.b.
L. 3. § 5. de bonor. poſſeſs. 1.364.a.
L. 7. eod. 1.499.a.
—— § 1. eod. 1.84.a.
L. 8. pr. de bonor. poſſeſſ. contr. tab. 1.74.b.
L. 12. § 1. eod. 1.57.a.
L. 3. pr. de conjung. cum emanc. lib. 1.48.b.
L. 4. de Carbon. edict. 1.35.b.& ſeqq.
L. 12. eod. 1.36.b.
L. 1. § 1. de bonor. poſſeſs. ſec. tab. 1. 41. a. & ſeqq.
L. 3. ſi a parent. quis manum. 1.117.b.
L. ult. eod. 2.89.b.
L. 10. de jure patronat. 1.288.a.& ſeqq.
L. 16. eod. 1.482.b.
L. 21. § 1. & 2. eod. 1.478.a.& ſeqq.
L. ult. eod. 3.6.b.
L. 26. de oper. libertor. 1.118.b.
L. 14. § 8. de bon. libert. 1.215.b.
L. 26. eod. 1.480.b.& ſeqq.
L. 45. eod. 1.479.b.
L. 1. de adſign. libert. 1.117.b.



Digitized by Google

l. 1. pr. ſi tab. teſtam. null. ext. 1.47.b.
l. 9. de gradib. & adfin. 1.252.b.
l. 2. § 25. ad SCtum Tertyllian. 1.386.a.
—— § 43. eod. 1.476.a. & ſeqq.
—— § 44. eod. 1.358.b.
l. 5. § 14. de oper. nov. nunc. 1.384.a.
l. 4. de damno infect. 1.485.a.
—— § 9. eod. 1.339.b.
l. 6. eod. 1.181.b.
l. 7. pr. § 1. & 2. eod. 1.182.a. & ſeq.
l. 8. eod. 1.183.b.
l. 9. pr. § 1. 2. eod. 1.182.a.
—— § 2. & 3. eod. 1.183.a.
l. 13. § 3. eod. 1.384.a.
l. 40. § 1. eod. 1.184.a. & ſeqq.
l. 43. § 1. eod. 1.436.a.
l. 45. eod. 1.191.a.
l. 1. § 6. de aqu. & aqu. pluv. arc. 1.435.a.
l. 1. pr. de public. & vectig. 1.295.a. & ſeqq.
l. 8. § 1. eod. 1.460.a. & ſeqq.
l. 10. pr. eod. 1.92.b.
l. 11. § 1. eod. ibid.
—— § 2. eod. 3.371.a.375.a.
l. 16. § 4. eod. 1.357.b.
—— § 7. eod. 1.170.b. & ſeqq.
l. 11. de donation. 1.408.a.
l. 20. eod. 1.480.a.
—— § 1. eod. 1.386.b.405.a. & ſeqq.
l. 24. eod. 1.408.a. & ſeqq.
l. 37. de mort. cauſ. donat. 1.413.b. in fin.
l. 6. de manumiſſion. 1.435.b.
l. 7. eod. 1.436.a.
l. 29. de manumiſſ. teſtam. 2.111.b.253.b.
l. 41. § 2. eod. 1.135.a.
l. 59. pr. eod. 1.214.b.
—— § 2. eod. 1.233.b. & ſeqq.
l. 26. § 11. de fideicomm. libert. 1.418.a.
l. 27. eod. 1.417.a. & ſeqq.
l. 41. § 15. eod. 1.135.a.
l. 4. § 5. de ſtatuliber. 1.332.b.
l. 14. eod. 1.435.b.
l. 21. § 1. eod. 1.116.a.
l. 39. § 3. eod. 1.334.b.
l. 3. qui & a quib. manum. 2.202.a.
l. 8. eod. 1.460.b.
l. 14. eod. 1.292.b.
l. 16. § 1. de liberal. cauſ. 1.233.a.
l. 30. eod. 1.389.b.
l. 14. § 1. de adquir. rer. domin. 3.200.b.
l. 31. eod. 1.292.a.
l. 50. eod. 1.238.a.3.236.b.
l. 55. eod. 1.212.b.
l. 56. eod. 1.12.b.
—— § 1. eod. 1.438.b.
l. 65. pr. eod. 1.269.b.
l. 1. § 1. de adquir. vel amitt. poſſeſſ. 3.200.a.
l. 3. § 1. eod. 1.463.b.3.346.b.
—— § 3. eod. 1.362.a. & ſeqq.
l. 13. § 10. eod. 1.360.b.419.a. & ſeqq.
l. 18. § 4. eod. 3.346.a.
l. 30. eod. 1.363.b.
l. 36. eod. 1.234.a.
l. 44. eod. 1.364.b.
l. 1. de uſurpat. & uſucap. 1.416.b.
l. 3. eod. ibid.
—— § 1. 1.252.b.
l. 4. eod. 1.421.b. & ſeqq.
l. 5. eod. 1.215.a.
l. 23. eod. 1.364.a.
l. 42. eod. 1.214.b.
l. 44. § 6. eod. 1.430.a.
l. 45. eod. 2.237.b.
l. 2. § 6. pro emtore 1.363.b.
l. 2. de re judicata 1.179.b.
l. 14. eod. 1.294.b.
l. 31. eod. 1.179.b.215.a.
l. 33. eod. 1.317.a.
l. 57. eod. 1.335.b.
l. 60. eod. 1.158.b.
l. 4. de curator. bon. dand. 1.401.b.
l. ult. eod. 1.399.b. & ſeqq.
l. 9. § 3. de reb. auctorit. judic. poſſid. 1.401.b.
l. 15. § 1. eod. 1.384.a.
l. 25. eod. 1.241.a.
l. 31. § 1. eod. 1.50.b.
l. 1. § 2. quod legator. 1.378.b.
—— § 5. eod. 1.379.b.
—— § 6. eod. ibid.
l. 3. pr. ne vis fiat ei qui in poſſeſs. miſſ. 1. 133. b.
l. 3. § 1. ne quid in loc. publ. 3.236.b.
l. 4. eod. ibid.
l. 1. § 17. de flumin. 2.237.a.
l. 1. § ult. quod vi aut clam 1.438.b.
l. 9. § 2. eod. ibid.
l. 1. § 5. de remiſſionib. 1.293.b.
l. 3. de lib. exhibend. 1.71.a.
l. 1. de Salvian. interd. 1.48.b.
l. 29. de except. rei judic. 1.390.b.
l. 2. de diverſ. tempor. præſcript. 1. 178. b. & ſeqq. 425. b.
l. 3. & 9. eod. 2.72.a. & ſeqq.
l. 4. § 16. de dol. mal. & met. except. 1.360.b.
l. 5. § 5. eod. 1.408.a.
—— § ult. eod. 3.40.a.

l. 20. de obligat. & action. 1.47.b.
l. 44. § 2. eod. 3.77.b.
l. 55. eod. 1.448.a.
l. 5. de verb. obligat. 1.455.a.& ſeqq.
l. 29. eod. 1.458.b.
l. 34. § 1. eod. 3.83.b.
l. 35. § ult. eod. 1.114.a.
l. 75. § 4. eod. 1. 195. b.
l. 99. eod. 3.76. b.
l. 100. eod. 1. 195. a.
l. 110. § 1. eod. 1.91.b.
l. 121. § ult. eod. 3.17.a.
l. 132. § ult. eod. 3.82.a.
l. 133. eod. 3.83.a.
l. 134. § 1. & ult. eod. 3.81.a.
l. 135. § 2. eod. 3.39. a. 84.a.
l. 137. pr. eod. 1.98.a.
l. 2. de duob. reis conſtit. 1.459.a.
l. 12. pr. eod. 1.37.b.
l. 25. de fidejuſſor. 1.278.b.
l. 52. § 2. eod. 1.314.b.
l. 68. § 1. eod. 3.7.b.
l. 6. de ſolution. 1.270.a.
l. 44. § 1. eod. 1.22.a.
l. 72. pr. eod. 1.113.a.
l. 80. eod. 3.71.b.
l. 82. eod. 1.504.b.
l. 29. eod. 1.22.b.
l. 102. pr. eod. 1.111.b.
l. 13. § 4. de acceptilat. 1.51.a.
l. 19. § ult. judicat. ſolvi 3.23.b.
l. 9. ratam rem hab. 1.400.b.
l. 21. pr. de furtis 1.11.b.
l. 27. § 1. eod. 1.283.b.
l. 43. § 3. eod. 1.430.a.
l. 52. § 1. 4. 5. 6. eod. 1.11.b.& ſeqq.
l. 56. § 1. eod. 1. 65. a & ſeqq.
l. 61. § 8. eod. 1.205.b.
l. 81. eod. 1.164.b.
l. 1. § 1. ſi is qui teſtam. liber. 1.269.b.
l. 5. pr. arbor. furt. cæſ. 1.207.a.
l. 3. § 6. de incend. ruin. naufr. 1.360.a.
l. 9. eod. 1.44.a.
l. 1. § 2. de injur. 1.278.a.
l. 13. § ult. eod. 3.236.b.& ſeq.
l. 14. eod. 3. 237. a.
l. 15. § 15. eod. 1.278.a.
—— § 16. eod. ibid.
l. 1. § 3. de extraord. crim. 1.125.a.
—— § 3. eod. 2.135.a.
l. 2. eod. ibid.
l. 4. eod. 2.100.b.
l. ult. de conceſſion. 1.146. a.
l. 3. de termino moto 1. 252.b.
l. pr. & § 1. de Colleg. & Corpor. 2.130. b.
l. 4. eod. 1. 33.a.& ſeqq. 3. 389. a.
l. 2. de popular. action. 1.51.b.
l. 7. de public. judiciis 1.281. a.
l. 8. ad leg. Jul. Majeſt. 1.18.a.
l. 7. ad leg. Jul. de vi publ. 3.244.a.
l. 1. pr. ad leg. Jul. de vi priv. 1.330.b. & ſeq.
l. 1. ad leg. Cornel. de Sicar. 1. 18. b.
—— § 3. eod. 1. 438 b.
l. 2. eod. 2.91.b.
l. 7. eod. 1.143.b.
l. 8. eod. 2.100.b.
l. 11. eod. 2.89.b.
l. 14. eod. 1.125.a.
l. 1. de leg. Pomp. de parricid. 1.13.b. 2. 86. a.
l. 3. eod. 1.13.a.
l. 4. eod. 1.13.b.
l. 5. eod. 2.90.a.
l. 1. pr. de leg. Cornel. de falſ. 1.14.a.
—— § 1. eod. 1.144.a.
—— § 2. eod. 1.147.a.
—— § 3. & 4. eod. 1.149. b. & ſeqq.
l. 8. eod. 1.206.a & ſeqq.
l. 9. § 3. eod. 1.143.b.
l. 16. § 2. eod. 1.151.a.
l. 20. eod. 1. 144.b.
l. 22. § 9. eod. 1.486.b.
l. 24. eod. 1.118.a.
l. 4. § ult. ad leg. Jul. peculat. 1.164.b.
l. 5. eod. 1.20. a. & ſeqq.
l. 6. pr. eod. 1. 20. b. & 43. b.
l. 9. § ult. eod. 3.245.b.
l. 1. § 13. ad SC. Turpil. 1.293.b.
l. 1. de quæſtion. 1.148.b.
l. 15. § 1. eod. 1.117.a.
l. 5. § ult. de pœnis 1.63.a.
l. 7. eod. 1.41.b. & ſeqq.
l. 8. § 2. eod. 1.285.b.
—— § 3. eod. 1.287.a.
l. 9. § 4. & 5. eod. 1.300. a & ſeqq.
l. 10. eod. 1.44.a.
l. 16. pr. eod. 1.123.b.
—— § 4. eod. 1.21.a.
l. 18. eod. 1.123.b.
l. 20. eod. 1.268.b.
l. 30. eod. 1.304. a. 2.135. b.
1.38.

Digitized by Google

l. 38. § 1. eod. 1.287.a.
—— § 10. eod. 1.186.a.
—— § ult. eod. 1.168.a.
l. 39. eod. 2.100.b.
l. 7. § 3. de bon. damnat. 1.84.a. & ſeqq.
l. 1. de bon. eor. qui ante ſent. 1.232.b.
l. 3. pr. eod. 1.167.b.168.b.
—— § 6. eod. 1.167.b.
l. 5. de interd. & relegat. 1.304.b.
l. 6. § 1. eod. 1.349.a.
l. 10. § 1. de appellat. & relat. 1.236.a.
l. 17. § 1. eod. 1.397.b.
l. 25. eod. 1.283.b. & ſeq.
*Rubr.* quis & a quo appell. 1.351.a.
l. 2. eod. 1.352.b.
l. 1. pr. quando appell. ſit 1.349.a.
l. 1. de jure Fiſci 1.292.b.502.a.
l. 5. eod. 1.92.b.
l. 18. § 9. eod. 1.15.a.
l. 34. eod. 1.293.b.
l. 5. § 1. de Captiv. & poſtlim. reverſ. 3.378.a.
—— § 2. eod. 3.200.b.
l. 6. eod. 3.389.a.
l. 7. eod. 3.201.a.245.b.
—— § 2. eod. 3.245.b.
l. 12. pr. eod. 1.40.a. & ſeqq. 192.a & ſeqq.
—— § 3. eod. 1.427.b.
—— § 9. eod. 1.130.a.
l. 19. § 3. eod. 3.378.b.379.b.
l. 28. eod. 1.114.b. & ſeqq.
l. 6. § 7. de re militari 1.168.a.
l. 2. § 5. ad municipal. 1.430.a.
l. 36. eod. 1.46.a.67.b. & ſeqq.
l. 3. § 3. de Decurion. 2.134.a.
l. 8. § 1. de vacat. & excuſ. mun. 3.162.b.
l. 3. § 4. de munerib. & honor. 1.241.a.
l. 6. § 1. eod. 1.118.b.
l. 18. § 19. eod. 1.283.b.
*Rubr.* de jure immunit. 1.461.a.
l. 5. § 2. & 5. eod. 1.461.b.
l. ult. de legation. 3.307.a.
l. 2. § 11. de admin. rer. ad civit. pert. 1.234.a.
l. 1. de decret. ab ord. faciend. 1.32.b.
*Rubr.* de pollicitationibus 1.324.a.
l. 2. § 1. eod. 1.325.a.
—— § 2. eod. 1.324.a. & b. 326.a.
—— § 3. eod. *ibid.* & 325.b.
l. 3. eod. 1.324.b.
l. 4. eod. 1.326.a.
l. 5. eod. 1.324.b.
l. 6. eod. 1.326.a.
l. 9. eod. *ibid.* & 324.b.
l. 14. eod. *ibid.*
l. 1. § 5. de extraord. cognit. 1.301.a.
l. 4. eod. 1.300.b.
l. 3. de proxenet. 4.109.a.
l. 1. de cenſib. 1.282.b.475.a.
—— § 2. eod. *ibid.*
—— § 3. eod. *ibid.*
—— § 5. eod. *ibid.*
—— § 6. eod. 1.281.b.
—— § 7. eod. 1.282.b.
—— § 11. eod. *ibid.*
l. 5. § 2. eod. 1.10.a.
l. 6. eod. 1.282.b.
l. 7. eod. *ibid.*
l. 8. eod. *ibid.* & 285.a.
—— § 3. eod. 1.283.a.
—— § 4. eod. 1.282.b.
—— § 7. eod. 1.284.a.
l. ult. pr. eod. 1.282.b.
—— § 7. eod. 1.281.b.
l. 7. de verb. ſignif. 3.20.a.
l. 15. eod. 1.164.a.
l. 16. eod. 1.164.b.
l. 17. eod. 1.164.a.
l. 18. eod. 1.461.a.
l. 48. eod. 1.191.b.
l. 71. § ult. eod. 3.16.a.
l. 86. eod. 1.359.a.
l. 93. eod. 1.115.b.
l. 101. § 2. eod. 1.104.a.
l. 113. eod. 1.158.b.
l. 120. eod. 1.75.b.
l. 195. § 2. eod. 1.455.b.
l. 221. eod. 1.131.b.
l. 225. eod. 1.124.b. *in fin.*
l. 2. pr. de reg. jur. 3.435.a.
—— § 1. eod. 1.337.a.
l. 7. eod. 1.58.a.
l. 29. eod. 3.42.b.
l. 35. eod. 3.71.a.
l. 113. eod. *ibid.*

## E CODICE JUSTINIANEO.

l. 23. de SS. Eccleſ. 3.105.a.
l. 10. de Epiſcop. & Cleric. 1.133.b. & ſeqq.
Authent. Statuimus, de Epiſcop. aud. 1.8.b.
l. 4. pr. de Hæretic. & Manich. 1.28.a. & b.
l. 1. § 5. de veter. jur. enucl. 1.101.a.
—— § 6. eod. 1.431.a.

l. 2.

Digitized by Google

l. 2. § 2. eod. 1. 101. *a. in fin.*
— § 5. eod. 1. 101. *b.*
— § 12. eod. 1. 431. *b.*
l. 3. § 9. eod. 1. 101. *b.*
l. 1. pr. de offic. Præf. Præt. Afr. 1. 120. *a.*
l. ult. de offic. Magiſtr. milit. 1. 283. *b.*
l. 1. de offic. Vicarii 3. 9. *a.*
l. 1. de offic. milit. Judic. 1. 132. *b.* 134. *a.*
l. 13. de offic. Rect. Provinc. 1. 133. *a.*
l. 1. de in jus vocand. 1. 118. *a.*
l. 15. de pact. 3. 76. *a.*
l. 27. eod. 3. 81. *a.*
l. 4. § 1. de Advoc. diverſ. Judic. 1. 20. *a.*
l. 22. de negot. geſt. 1. 19. *a.* & *ſeqq.*
l. 1. ſi tut. vel cur. interven. 1. 93. *a.*
l. 2. ſi major fact. rat. hab. 1. 117. *b.*
l. 13. § 1. in fin. de judic. 1. 485. *a.*
l. 1. qui pro ſua juriſd. dar. poſſ. 1. 261. *a.*
l. ult. de inoffic. teſtam. 1. 423. *a.*
l. 8. de petit. heredit. 1. 117. *b.*
l. 20. famil. erciſc. 1. 116. *b.*
l. 3. depoſiti 1. 117. *b.* 449. *a.*
l. ult. eod. 1. 450. *b.*
l. 1. de patr. qui fil. ſuos diſtrax. 2. 94. *b.* & *ſeqq.*
l. 12. de reſcind. vendit. 1. 461. *a.*
l. 4. de commerc. & mercator. 3. 280. *a.*
l. 16. de nupt. 2. 112. *a.* 253. *b.* & *ſeq.*
l. 1. de ſecund. nupt. 1. 259. *b.*
l. 6. eod. 4. 88. *a.* & *ſeqq.* 100. *b.*
l. 16. eod. 112. 2. *a.*
l. 7. de repud. 1. 18. *b.*
l. 4. de teſtam. tut. 1. 85. *b.* & *ſeqq.*
l. 1. quand. mul. tut. offic. fung. poſſ. 1. 116. *b.*
*Rubr.* de in lit. dand. tut. 1. 398. *b.*
l. 1. l. 2. l. 3. l. ult. eod. 1. 396. *b.* & *ſeqq.*
l. ult. quand. tut. vel cur. eſſe deſin. 1. 155. *b.*
l. 9. de oper. libertor 1. 45. *a.*
l. 10. qui teſtam. fac. poſſ. 1. 488. *b.*
l. ult. eod. 1. 423. *a.*
l. 29. de jure deliber. 1. 485. *a.*
l. un. de his quæ pœn. nom. relinq. 2. 209. *b.*
l. ult. commun. de legat. & fideic. 2. 201. *b.*
l. 2. ad leg. Falcid. 1. 117. *a.*
l. un. § 10. de caduc. toll. 1. 58. *a.*
l. 4. ad SC. Tertyllian. 1. 259. *b.*
l. 10. de legit. hered. 1. 477. *a.*
l. 14. eod. 1. 258. *b.*
l. 4. comm. de ſucceſſ. 1. 117. *b.*
l. 7. eod. 1. 241. *b.*
l. 5. de Ingen. manum. 4. 151. *a.*
l. 1. de liberal. cauſ. 2. 97. *b.*
l. 27. eod. 1. 117. *b.*
l. 7. § 4. de præſcr. 30. vel 40. annor. 4. 150. *a.*
— § ult. *ibid.*
l. 2. de ſentent. ex pericul. recit. 1. 1331. *a.*
l. 1. de uſur. rei judic. 1. 93. *a.*
l. 16. de bon. auctorit. jud. poſſid. 4. 153. *b.*
l. 14. de operib. publ. 3. 475. *a.*
l. 9. de diſtract. pignor. 1. 299. *a.*
l. 3. de patria poteſt. 2. 91. *a.*
l. 9. eod. 2. 103. *a.*
l. 1. de infant. expoſit. 2. 113. *a.*
l. 2. eod. 2. 112. *b.* 113. *b.*
l. 3. eod. 2. 112. *a.*
l. ult. eod. *ibid.*
l. 7. ad leg. Jul. majeſt. 1. 306. *a.*
l. 4. ad leg. Jul. de adulter. 1. 444. *a.*
l. 8. ad leg. Cornel. de ſicar. 2. 105. *b.* 113. *b.*
l. un. de his qui par. vel lib. occid. 2. 93. *a.* 102. *a.*
l. 1. de his qui ſibi adſcrib. in teſtam. 1. 38. *a.* & *ſeqq.*
l. 4. de crim. expil. hered. 1. 215. *b.*
l. 1. de quæſtion. 1. 148. *b.*
l. 8. pr. eod. 1. 293. *b.*
l. ult. de general. abolit. 1. 233. *a.*
l. 2. de exaction. tribut. 1. 7. *a.* & *ſeqq.*
l. 8. eod. 1. 9. *a.*
l. 2. de veter. numiſm. poteſt. 1. 96. *b.* & *ſeqq.*
l. un. de claſſic. 3. 234. *b.*
l. 4. de aquæduct. 1. 117. *b.*
l. 14. de fund. patrim. 1. 315. *b. in fin.*
l. 5. de diverſ. præd. *ibid.*
*Rubr. de* lucr. advocat. & concuſſ. offic. ſive apparit. 1. 133. *a.*
l. 3. quando fiſc. vel priv. 1. 133. *a.*
l. 8. de condict. cauſa data cauſa non ſec. 1. 357. *b.*
l. 2. de ſervit. & aqua 1. 421. *b.*
l. 6. de bonis quæ liberis. 1. 422. *a.*
l. 4. in quib. cauſ. pign. vel hypoth. 1. 396. *a.*
l. 6. eod. 1. 147. *a.*
l. 7. de teſtib. 1. 148. *b.*
l. 1. & 2. de capiendis, & diſtrahendis pign. tribut. cauſ. 1. 9. *b.*
l. 2. pro ſocio 1. 118. *a.*
l. 6. de admin. tut. 1. 117. *b.*
l. 6. qui per tut. 1. 116. *b.*
l. 1. quomodo, & quando jud. 1. 117. *a.*
l. 6. de pignor. act. 1. 118. *a.*

E NO-

Digitized by Google

## E NOVELLIS.


Novell. Juſtiniani XXXII. 3.27.b.& ſeqq.
—— XXXIV. ibid.
—— CVI. ibid.
—— CXV. cap. 3. § 2. 1.239.a.
—— CXVIII. præf. 1.253.a.
—— CXXXIX. 3.69.a.
—— CLIII. 2.112.b.116.a.
Novell. Leonis LXXXIII. 3.27.b.
Novell. Valent. L. I. Tit. IV. 2.166.a.
Novell. Valentin. L. I. T. XI. 2.109.b.


## E CODICE THEODOSIANO.


l. un. de reſponſ. Prud. 3.11.a.
l. 3. de Exact. 1.7.b.
l. 8. l. 9. l. 11. de appellat. 1.350.a.
l. 16. eod. ibid. & 3.9.a.
l. 64. eod. 2.147.a.
l. 20. quor. appell. non recip. 3.275.a.
l. 13. de infirm. his quæ ſub Tyran. 3.518.b.
l. 3. de Hæretic. 2.148.a.
l. 18. eod. 2.152.b.
l. 19. eod. 2.148.a.
l. 35. eod. 1.147.b.
l. 40. eod. 1.28.b.
l. 41. eod. 2.147.b.
l. 54. & 55. eod. 2.147.a.
l. 1. ne ſanct. baptiſm. iteret. ibid.
l. 20. de Pagan. ſacriſ. 2.153.a.
l. 3. de in integr. reſtit. 2.147.a.
l. ult. unde vi ibid.
l. 3. de maleſ. & mathem. 2.148.b.
l. 2. de liber. cauſ. 2.81.a.


## E PAULI SENTENTIIS.


L. I. Tit. VII. § I. 1.281.a.
—— Tit. X. 1.382.a.
—— Tit. XIII. § 4. 3.61.b.
—— Tit. ult. 1.261.b.
Lib. II. Tit. XVII. § 2. & 3. 2.57.b.
—— Tit. XXX. 1.312.a.
Lib. III. Tit. VI. § 51. 1.174.a.
—— § 56. ibid.
—— § 67. 1.173.b. & ſeqq.
Lib. IV. Tit. VIII. § 3. 2.18.a.
Lib. V. Tit. I. § 1. & 2. 2.81.b. 98.a. & b. 99. b. 107. a. 110. a.
—— Tit. V. 1.316.b.
—— Tit. VII. in pr. 3.81.a.
—— Tit. VII. § 2. 3.18.b.
—— Tit. XII. § 2. 1.242.b.& ſeqq.
—— Tit. XV. § 5. 1.186.a.
—— Tit. XX. ibid.& 313.a.
—— Tit. XXI. § 2. 1.305.a.307.a.2.135.b.
—— Tit. XXII. § 3. & 4. 2.134.b.
—— Tit. XXIV. 2.186.a.
—— Tit. XXV. § 2. 1.149.a.
—— § 2. & 3. 1.150.a.
—— Tit. XXVIII. § I. 1.186.a.
Anianus lib. I. Tit. I. § 4. 1.35.a.
—— Tit. XIII. § 11. 12. 1.31.a.
—— Tit. XIX. § I. 1.31.b.


## E FRAGMENTIS ULPIANI.


Tit. I. § 16. 2.61.b. 70.a. 71.a. 72.b.
Tit. IV. § 1. 2.79.b.
Tit. VI. § 1. 2.503.b.
—— § 6. 1.470.a.
—— § 13. 1.414.a.
Tit. X. § 1. 2.80.a.
Tit. XI. § 2. 2.62.b.
—— § 20. 1.504.b.
—— § 24. 1.398.a.
—— § ult. 1.157.b.
Tit. XIX. § 1. 2. 59. a. 61. a. 63. a. 64. b. 65. b. 68. b. 79. a.
—— § 3. 2.57.a. 60.a. 66.b.
—— § 6. 2.60.b. & ſeq.72.a.
—— § 7. 2. 57.b. 65.b. 70.b. & ſeq.
—— § 9. 2.66.a.
Tit. XX. § 2. 1.150.b.
—— § 8. 2.68.b.
Tit. XXII. § 21. 1.494.b.
Tit. XXIII. § 6. 1.499.a.
Tit. XXIV. § 12. & 13. 1.58.b.
—— § 17. 2.191.b.203.b.
Tit. XXV. § 13. 2.191.b.
Tit. XXVIII. § 6. 1.499.a.


## E FRAGMENTIS CAJI.


Lib. I. Tit. VI. § 3. 2.58.a.79.a.
Lib. II. Tit. I. § I. 1.431.b.
Lib. III. Tit. II. § I. 1.22.a.


## E COLLATIONE LL. MOSAICAR. ET ROMANAR.


Tit. I. § 2. 1.197.a.
§ 11.


Digitized by Google

Tit. I. § 11. 1.161.a.& ſeqq.
Tit. III. § 3. 2.89.b.
Tit. IV. § 2. 2.87.b.
——— § 8. 2.83.a. 86.b.92.b.93.b.
Tit. V. § 8. 2.80.b.
Tit. VI. § 3. 2.154.a.
Tit. VIII. § 2. 1.149.a.
——— § 4. ibid.
——— § 5. 1.141.b.
——— § 6. 1.142.a.148.b.
——— § ult. 1.149.a.
Tit. XIV. § 2. 1.93.b.
Tit. XV. 1.305.b.3.175.a.
——— § 3. 2.129.b.144.b.154.b.

## BASILICA, EORUMVE SCHOLIA VARIIS LOCIS.

1. 11.a. 11.b. 17.a.20.b. 27.b.28.b. 30.a. 30.b. 33.b. 35.a. 36.a. 38.b. 41.b. 49.a. 51.a. 65.b. 66.b. 67.a. 70.a. 72.a. 74.b. 84.b. 98.b. 115.b. 123.a. 125.b. 142.a.& b. 145.b. 151.a. 159.a. 162.a. 165.a. 174.b. 180.a. 191.b. 199.a. 202.a. 205.a. 206.a.& b. 207.a. 229.b. 231.a. 232.a. 233.b. 237.a. 239.b. 253.a. 254.b. 256.a. 258.a. 259.b. 265.b. 269.b. 272.a. 279.a. 280.b. 286.a 295.b. 297.a. 297.b. 303.a. 310.a. 311.b. 320.a. 328.b. 331.a. 333.a. 334.a. 335.b. 336.a. 339.a. 341.b. 343.a. 350.a. 352.b. 354.a. 359.a. 367.b. 378.a. 381.b. 390.a. 401.a. 426.a. 429.a. 430.a. 435.b. 448.b. 451.b. 459.b. 460.b. 461.a. 467.a. 470.b. 473.a. 478.a.& b. 484.a. 495.b. 500.b. 503.a. 2.63.b. 64.b. 73.b. 88.b. 91.b. 97.b. 104.a. 108.b. 114.b. 127.b. 172.a. 3.14.a. 15.a. 17.a. 19.b. 56.a. 74.a. 81.a. 89.b. 91.b. 257.a.

## ET NOMINATIM.

Lib. XI. Tit. I. cap. 7. 3.19.b.
——— cap. 87. 3.81.a.
Lib. XXIII. Tit. I. cap. 47. 3.27.a.36.a.
Lib. XXXV. Tit. IX. cap. 70. 2.164.b.167.b.
——— cap. 71. 2.170.a.172.b.
Lib. XLI. Tit. I. cap. 1. § 4. 2.195.b.
Lib. XLVIII. Tit. V. cap. 41. 3.14.a.
Lib. L. Tit. I. 3.237.b.
Lib. LX. Tit. I. litt. A. 2.63.b.
——— Litt. B. 2.21.b.

## E JURE FEUDORUM.

Lib. II. Tit. XXVII. § ult. 1.139.a.

## E JURE CANONICO.

Can. 1. diſt. 8. 3.200.b.
Cauſ. 2. quæſt. 3. can. 7. 1.260.b.
——— quæſt. 4. can. 2. & 9. 3.274.b.
——— quæſt. 12. can. 2. 1.325.b.
Cauſ. 11. quæſt. 2. can. 38. 3.119.b.
Cauſ. 12. quæſt. 1. can. 10. § 1. 1.313.b.
Cauſ. 14. quæſt. 4. can. 4. 3.29.b.
Cauſ. 15. quæſt. 3. can. 3. 1.18.b.
Cauſ. 33. quæſt. 3. can. 19. de pœnit. diſt. 1. 1.21.a. ſeq.
Cauſ. 23. quæſt. 7. can. 1. 3.200.b.
——— de pœnitent. diſtinct. 1. 1.21.a.2.105.b.
——— can. 20. eod. 1.125.b.
Cap. 2. X. de conſuetud. 1.325.a.
Cap. 5. X. de cler. conjug. 3.11.b.
Cap. 7. X. de pignor. 3.41.a.
Cap. 4. & 5. X. de ſecund. nupt. 1.260.a.
Cap. 1. X. de regul. jur. 3.71.b.
Cap. 10. X. de hæret. 3.71.b.2.153.a.
Cap. 8. X. de conſecrat. eccleſ. vel altar. 1.324.b.
Cap. 10. X. de verbor. ſignif. 1.6.b.

## EX LEGIBUS ZELAND.

Legum Zeland. cap. 2. 4.194.a 205.a.
——— § 22. 4.205.a.
——— § 26. mendo liberatus 4.194.a.

IN.

Digitized by Google

# INDEX EDICTORUM

*Quæ allegantur & explicantur in Tomo III.*


EDICTUM Philippi II. 20. Jan. 1570. 3. 385. b.
——ejusd. 9. Mart. 1580. *ibid.*
——Ordinum Holl. 1. April. 1580. 1. 420. a.
———— & 421. a.
——Gener. 26. Jul. 1581. 3. 418. b. 426. b.
———— & 519. a.
——Holl. 27. Jul. 1584. 3. 334. b.
——Holl. 17. Apr. 1585. 3. 483. b.
——Comitis Leyceſtrani 4. Ap. ] 1586. 3. 328. a. 334. b. 367. b. & 392. a.
9. Jul. ] 1586. 3. 350. a.
18. Jul. ] 3. 328. b.
4. Aug. ] 3. 334. b. 368. a.

Edictum Ordinum
Holl. ult. Mart. 1588. 3. 464. b.
Gener. 1. Oct. 1589. 3. 332. a.
Gener. 26. Sept. 1590. 3. 360. a.
Holl. 29. Jan. 1591. 3. 350. a.
Holl. 16. Dec. 1595. 3. 487. b.
Gener. 2. Apr. 1599. 3. 349. a. & 401. a.
Holl. 4. Mart. 1600. 3. 328. a. 329. b. 342. a.
Zeland. 19. Jul. 1607. 3. 483. b.
Gener 9. Apr. ] 1609. 3. 347. b.
Gener. 20. Aug. ] 1609. *ibid.*
Gener. 22. Dec. 1610. 3. 348. a.
Gener. 25. Aug. 1611. 3. 388. b.
Gener. 1. Aug. ] 1612. 3. 404. a.
Gener. 15. Aug. ] 1612. 3. 511. a.
Holl. 12. Mart. ] 1614. 3. 478. b. 483. b.
Holl. 19. Mart. ] 1614. *ibid.*
Zeland. 16. & 17. Sept. ] 1614. 3. 484. a.
Gener. 26. Febr. ] 1622. 1. 496. b.
Gener. 1. Apr. ] 1622. 3. 393. b. & 400. b.
Gener. 13. Maji ] 1622. 3. 401. a.
Gener. 4. Jun. ] 1622. 3. 392. a.
Gener. Conſ. 9. Aug. ] 1622. 3. 366. a.
Gener. 16. Dec. ] 1622. 3. 404. b.
Gener. 4. & 22. Jul. 1625. 3. 342. a.
Gener. 3. Mart. ] 1627. 3. 404. b.
Gener. 27. Jul. ] 1627. 3. 384. a.
Gener. 8. Sept. 1629. 3. 496. b.
Gener. 20. Jan. ] 1630. 3. 347. b.
Holl. 4. Mart. ] 1630. 3. 489. b.
Gener. 3. Aug. ] 1630. 3. 347. b.
Gener. 13. Maji ] 1631. *ibid.*
Gener. 21. Maji ] 1631. 3. 360. a.
Gener. 11. Mart. 1632. 3. 342. b.
Gener. 8. Mart. ] 1634. 3. 348. a.
Gener. 20. Jun. ] 1634. 3. 347. b.
Gener. 2. Feb. ] 1636. 3. 347. b.
Gener. Conſil. 23. Febr. ] 1636. 3. 360. a.
Gener. Conſil. 21. Mart. ] 1636. 3. 366. b.
Gener. 2. Dec. ] 1636. 3. 347. b.
Gener. 3. Mart. 1640. 3. 357. a.
Gener. Conſil. 17. Mart. ] 1641. 3. 359. b.
Gener. 30. Aug. ] 1641. 3. 496. b.
Gener. 24. Dec. 1642. 3. 347. b.
Gener. 1. Sept. 1643. 3. 342. b.
Gener. 8. Febr. ] 1645. *ibid.*
Gener. Conſil. 14. Aug. ] 1645. 3. 360. a.

Edictum Ordinum
Gener. 30. Mart. ] 1646. 3. 404. b.
Gener. Conſil. 18. Jul. ] 1646. 3. 360. a.
Gener. 21. Jul. 1648. 3. 404. b.
Gener. 14. Apr. ] 1649. 3. 496. b.
Holl. 12. Maj. ] 1649. 3. 483. b.
Gener. 27. Maj. 1650. 3. 404. b.
Gener. 10. Aug. 1651. 3. 444. a.
Gener. 20. Jan. ] 1652. 3. 404. b.
Holl. 27. Mart. ] 1652. *ibid.*
Gener. 5. Dec. ] 1652. 3. 360. b. 363. a. 367. b.
Gener. 26. Apr. 1653. 3. 384. b.
Holl. 16. Mart. 1656. 3. 404. b.
Holl. 26. Apr. ] 1657. 3. 330. a. & 350. b.
Gener. 31. Dec. ] 1657. 3. 360. b. 363. a. 385. a. & 401. b.
Gener. 29. Jan. ] 1658. 3. 385. a.
Gener. 18. Mart. ] 1658. 3. 404. b.
Gener. 9. Aug. ] 1658. 3. 381. a.
Gener. 7. Nov. ] 1658. *ibid.*
Gener. 19. Apr. 1659. 3. 342. b.
Gener. 17. Jan. ] 1665. 3. 326. a.
Gener. 9. Mart. ] 1665. 3. 402. a.
Gener. 19. Mar. ] 1665. 3. 360. b. 362. a. 367. b. 370. b.
Gener. 29. Nov. 1666. 3. 339. a.
Holl. 28. Maj. 1669. 3. 455. a.
Gen. 14. Apr. ] 1672. 3. 360. b. 362. a. 367. b.
Gen. 15. Dec. ] 1672. 3. 360. b.
Gen. 11. Apr. ] 1673. *ibid.* 362. a. 367. b.
Gen. 6. Jul. ] 1673. 3. 349. b.
Gener. 4. Apr. ] 1674. 3. 333. b.
Gener. 23. Jul. ] 1674. 3. 403. b.




Digitized by Google

Decr. Ord.
Gener.4.Apr.1676. 3.403.b.
Gener.13.Apr. ] 1677. 3.343.a.
Holl.22.Jul. ] 1677. 3.344.b.
Gener.9.Mart.1689. 3.363.a.& 402.a.

Decr. Ord.
Gener.24.Febr.1696. 3.332.a. & 384.a.
Gener.28.Jul.1705. 3.362.b.
Holl.31.Jul. ] 1730. 3.484.a.
Holl.21.Sept. ] 1730. 3.499.b.

# INDEX DECRETORUM

*Quæ allegantur & explicantur in Tomo III.*

Decretum Ordinum
Hollandiæ 9. Apr.1582. 3.421.b.
Holl.14. Jun.1583. 489.a.
Holl.17.Jul.1584. 416.a.
General.2.Oct. ] 1590. 450.b. & ſeqq.
Holl.29.Oct. ] 1590. ibid.
Holl.5.Aug.1617. 489.a.
Friſiæ 10.Jul.1622. 490.a.
Gener.9.Aug.1624. 393.b.
Gener.22.Oct.1627. ibid.& 395.b.
Gener.26.Jun.1630. 337.b.& 366.b.
Gener.28.Jan.1631. 390.b.& ſeq.
Holl.19.Apr.1631. 458.b.
Gener.7.Oct.1636. 446.b.
Gener.21.& 30.Sept. ] 1639. 353.b.
Gener.26.Nov. ] 1639. 438.a.
Gener.9.Nov.1640. 465.a.
Gener.18.Aug.1650. 515.b.
Gen.27.Jan. ) 1651. 491.a.& 497.a.
Gener.2.Feb.) 1651. 446.b.
Holl.10.Aug.) 1651. 441.b. 444.b. 446. a.& b.
Gener.10.Oct.1652. 354.b.
Holl.2.Aug.1653. 431.a.
Holl.4.Maj. ) 1654. 430.a.
Friſiæ 24.Jun. ) 1654. 431.a.
Holl.18.Sept. ) 1654. 511.b.
Gener.7.Feb.) 1657. 438.a.
Gen.6. Maj. ) 1657. 330.a.
Holl.12.Jul. ) 1657. 499.a.
Holl.16.Jul. ) 1657. 464.b.
Holl.21.Sept.) 1657. 511.b.
Holl.1.Apr. ] 1658. 506.b.
Holl.14.Mart. ] 1658. 457.b.
Gen.19.Aug. ] 1658. 437.a.
Zeland.21.Mart. ] 1659. 412.b.
Gener.19.Apr. ] 1659. 383.b.
Holl.24.Maj. ] 1659. 521.a.
Holl.9.Oct. ] 1660. 444.b.
Holl.9.Dec. ] 1660. 446.a.
Holl.3.Mart.1661. 3 479.b.
Holl.17.Jul. ] 1662. 460.b.
Holl.28.Sept. ] 1662. 433.a.
Holl.9.Dec. ] 1662. 425.a.
Holl.13.Mart. ] 1663. 493.a.& 521.b.
Holl.2.Maj. ] 1663. 466.a.& 515.a.
Gener.12.Maj. ] 1663. 447.a.
Friſiæ 23.Maj. ] 1663. 494.a.
Holl.17.Jul. ] 1663. 494.a.495.b.
Holl.19.Jul. ] 1663. 423.b.
Holl.3.Aug. ] 1663. ibid. & 495.a.
Holl.18.Sept. ] 1663. 495.a.
Holl.9.Oct. ] 1663. 406.b.
Holl.20.Dec. ] 1663. 426.a.
Holl.14.Mart.1664. 495.b.
Gener.5.Febr. ] 1666. 383.b.
Holl.7.Oct. ] 1666. 496.a.
Gener.27.Nov. ] 1666. 337.a.
Holl.11.Dec. ] 1666. 522.a.
Holl.25.Febr. ] 1667. 506.a.
Holl.5.Aug. ] 1667. ibid.
Holl.27.Sept.1668. 478.a.
Holl.16.Maj. ] 1670. 500.b.
Holl.25.Sept. ] 1670. 492.b.
Gener.3.Jan.1671. 500.b.
Holl.14.Apr.1673. 392.b.
Gener.20.Apr.1674. 383.a.& 519.a.
Holl.22.Jan. ] 1675. 505.b.
Gener.29.Apr. ] 1675. 444.b.& 446.b.
Gener.23.Oct.1676. 341.b.
Gener.13.Mart.1724. 479.b.
Holl.28.Jan.1725. ibid.
Holl.14.Maj.1727. ibid.
Holl.22.Jul.1729. ibid.
Holl.28.Nov.1733. 478.b.
Gener.18.Mart.1735. 447.a.
Holl.1.Jul.1735. 478.b.

IN-

# INDEX PACTORUM

*Quæ allegantur & explicantur in Tomo III.*

Pactum inter Henricum VII. Angliæ Regem, & Philippum Archid. Auſtriæ 24. Febr. 1495. 3.517.*b.*
inter Hiſpanos & Belgas Fœderatos 9. Apr. 1609. 410.*a.*
inter Imperat. Maroci & Ordines General. 24. Sept. 1610. 380.*a.* & 411.*a.*
inter Regem Luſitaniæ & Ordines General. 12. Jun. 1641. 384.*a.*
de Navigatione inter Regem Hiſp. & Ord. General. 4. Febr. 1648. 370.*a.*
inter Reg. Hiſpan. & Ordin. General. 30. Jan. 1648. 410.*a.* 497.*a.* 520.*b.*
Marinum inter Regem Hiſp. & Ordines Gener. 17. Dec. 1650. 362.*a.* 365.*b.* 370.*a.* 374.*a.*
inter Rempub. Angliæ & Ordines General. 5. Apr. 1654. 353.*a.* 410.*b.* 411.*b.*
inter Rempubl. Angliæ & Ord. Gener. 28. Apr. 1654. 501.*a.*
inter Anglos & Luſitanos 1654. 361.*b.*
Marinum inter Regem Franciæ & Civitates Hanſeaticas 10. Maj. 1655. 375.*b.*
inter Regem Luſitaniæ & Ordines Gener. 6. Aug. 1661. 329.*a.* 383.*b.*
Commercii inter Regem Franciæ & Ordines Gener. 27. Apr. 1662. 328.*b.* 353.*a.* 362.*a.* 365.*b.* 370.*b.* 374.*a.* 377.*a.* 380.*a.* 388.*a.* & 411.*a.*
inter Regem Angliæ & Ordines Gener. 14. Sept. 1662. 380.*a.* 353.*a.* 501.*b.*
inter Electorem Brandeburg & Ordines Gener. 16. Febr. 1666. 3.520.*b.*
Pactum inter Regem Sueciæ & Ordines Gener. 28. Jul. 1667. 443.*a.*
inter Reges Angliæ & Daniæ 31. Jul. 1667. 351.*b.* 411.*a.* 501.*b.*
inter Reges Angliæ & Hiſpaniæ 21. Sept. 1667. *ibid.*
inter Angliæ & Sueciæ Reges & Ordin. Gener. 23. Jan. 1668. 417.*a.*
inter Regem Angliæ & Ordines Gener. 19. Febr. 1674. 503.*a.*
Marinum inter Regem Angliæ & Ordines Gener. 1. Dec. 1674. 362.*a.* 364.*a.* 365.*b.* 370.*b.* & 374.*b.*
Commercii inter Regem Sueciæ & Ordines Generales 26. Nov. 1675. 362.*a.* 364.*a.* 365.*b.* 370.*b.* 374.*b.*
Commercii inter Regem Franciæ & Ordines Generales 10. Aug. 1678. 329.*a.* 353.*a.* 366.*a.* 370.*b.* 374.*a.* & 377.*a.*
inter Reges Hiſpaniæ & Franciæ 17. Sept. 1678. 349.*b.* & 352.*a.*
Marinum inter Regem Sueciæ & Ordines General. 12. Oct. 1679. 363.*a.* 366.*a.* 370.*b.* & 374.*b.*
Commercii inter Regem Franciæ & Ordines Gener. 20. Sept. 1697. 329.*a.* 353.*a.* 370.*b.* 374.*a.* & 377.*a.*
Commercii inter Regem Franciæ & Ordines Gener. 11. April. 1713. 353.*a.* 371.*a.* 374. *a.* & 377.*a.*



Digitized by Google

# INDEX AUCTORUM

*Qui in his operibus laudantur, illuſtrantur, emendantur.*

## A


ABbas Urſpergenſis 3.132.a.135.b.
Accurſius 1. 9. b. 36. a. 41. b. 112. a. 130. a. 140.b. 143.b.147.a. 152. a. 171. b. 181. a. 193. a. 200. b. 209. a. 210. a. 215.a. 238. a.275. a. 279. a. 291. b. 293. a. 295. a. 299 a. 308. b. 321. a. 345.b. 349. a. 365. b. 370. b. 383. a. 401. a. 421. b. 427. b. 439. b. 441. a. 443. b. 447. b. 464. b. 470. b. 473. a. 480. b. 489.b. 497. b. 500. b. 2. 28. b. 64. a.69.a. 108. b. 114. b. 161. b. 171. b. 174. a. 180. b. 181. a. 183. 190. a.193. b. 202. b. 3.26. a. 35. a. 80. a. 83. a. 108. 109. a. 116. b. 161. b. 172. a. & 182.b.
Achilles Tatius 1.273.a.
Acro 2.163.a.
Adduenſis 1.169.b. 315.a.
Ælianus 2.99.a. 3.298.b.
Aitzema 2.130. a. 3. 231. a. 244. b. 249. b. 250. a. 254. b. 259. b. & ſeq. 262. a. 269. a. 270. a. 273. a. 276.a. & b. 281. b. 286. b. 288. a. & b. 289. b. 291. b. 294. a. 295. a. 298. a. 299. b. 307. a. & b. 308. b. & 309. b.
Albericus 1.234.b.
Alciatus 1. 33.b. 45.a. 79.a. 81.b. 101.a. 112 a. 118.a. 132.a. 166.a. 171.a. 172. b. 173.b. 189.a. 212.a. 234.b. 251.b. 271. a. 282.a. 300.a. 314. a. 315. a. 324. b. 350.a. 360.a. 410.a. 413.b. 430.b. 502. b. 2. 134.a. 182.a. 3.12.b. 16.a. 26.a. b. 58.b. 68.b. 80.b. 101.b. 177.b. 182. b.
Aleander 2.58.b.
Alexander 2.180.a. 182.a.
Ameloveen 2.33.a. 35.a. & b.
Alvarottus 3.107.a.
Amaya 1.8.a. 3.182.b. 179.a.
Ambroſius 2. 14.b. 21.b. 118. a. 148.b. 234.b. in not. 249. a. in not. 3.29.b.
Ammianus Marcellinus 1. 133.a. 146.b. 167.a. 200.a.b. 255.b. 264.b. 278.a. 282. b. 2.43.a. 148.b. 163.b. 3.174.b. & ſeq.
Anaſtaſius Bibliothecarius 1.344.a. in fin. 346. a.
Angelus Aretinus 1.60.a. 2.190.a. 206.b.
Anonymus 1.313 a. 361.a.
Anianus 2.109.b. 3.27.a. 28.b.
Ανθολογία 3.225.b.
Appianus Alexandrinus 1.283.a.
Apulejus 1. 105. b. 125.b. in fin. 141.b. 148.b. 267.b. 485.a. 2.45.a. 121. b.
Argentræus 1.164.b.
Ariſtophanes 1.345.b. 3.32 b.
Ariſtoteles 1. 33.b. 105. a. in fin. 138.b. 238.b. 302.a. b. 502.a. 3.162.a.
Arnobius 1.107.a. 2.118.a. 135.a.
Arrianus 3.179.b.
Arumæus 3.312.b.
Aſconius 1. 50.b. 96.b. 147.a. 164.a. 271.b. 426.a. 438.a. 2.14.b. 18.a. 37. b. 3.9.a.
Athanaſius 2.156.a.
Athenæus 1.230 b. 278.a. 475.a. 2.50.b.
Auctor incertus defenſæ latinitatis pandectarum 1.50.a. & ſeqq. 204.b. 429.a. 473.a. 475.b. 483 b.
Auctor de cauſis corruptæ eloquentiæ 2. 44. b.
Auguſtinus (S.) 1.28.a. 169. a. 233. b. 298. a. 313. b. 355.a. 443. a. in fin. 462.b. 2.50.b. 132.a. 133.a. in fin. 135. a. 137.a. 147. b.
Auguſtinus ( Ant. ) 1.26.a. 36.a. 45.b. 105. a. 122.a. 137.a. 165.b. 167.a. 190. b. 197.


Digitized by Google

b. 197.a. 241.a. 285.a. 290.b.312.b.in fin. 316.b. 330.b. 333.a. 345.a. 350.a. 360.a. 407.a. 411.a. 429.a. 435. a. 442.b. 456.a. 2.33.b. 35.a. 37.a. 38. b. 41. a. & b. 43.b. 46.a. 51. b. 162. b. in fin. 167.a. 3.19.a.26.a. 27.a. & ſeq. & 184.b.
Auratus 2.120.a.
Auſonius 2.49.a.163.a.
Autumnus 1.487.b. in princ.
Ayala 1.34.b.
Aytzema vid. Aitzema.
Azo 1.38. b. 161.a.240.a.in fin. 255.a. 275.b.in fin. 356.a. 379.b.443.b. 447. b. 464.b. 2. 193. a.b. 202. b. & ſeq. 3.80.a. 104.b.112.a.115.b.117.a.132. b.133.b. & 137.b.

B

BAchovius 1.93.b.99.a.238.a. 244.a. 269.a. 365.a. 410.a. 498.a.499.b. 504.b. 2.18.a.19.b.39.b.45.a.b. 50.a. 86.a.in fin.108.b.127.b.200.a. 3.11. a. 20.b.77.a.93.a.95.a. 108.b.127.b.
Balduinus 1.91.a. 153.b. 489.a. 2.15.a. 27.a.39.a.43.b 92.a.95.b.108.b.133.b 134.b.135.b.136.a.201.a.208.a.3.9.a.
Baldus 1.234.b.3.80.a.107.a.
Baptiſta a Jeſu Chriſto 1.264.a.
Barbeyrac 3.314.b.
Barclajus 3.23.a.88.a.
Baro 1.80.b. 187.a.b. 411.a. 2.200.a. 3.69.a.
Barthius 2.153.b.154.b.
Bartolus 1.89.b.234 b.356.a.413.a. 2. 182.a.190.a. 3.45.b.80.a.
Baſilius 2.107.a.
Bayle 1.434.b.
Bayſius 1.140.b.
Beatus Rhenanus 1.440.a.
Bellonus 1.234.b.
Bellus ( Petrinus ) 3.310.b.
Berlichius 3.264.a.
Bertachinus 3.267.a.278.b. & ſeq.287. a.305.b.
Bertrandus 1.15.a.74.b.117.a.288.a. & b. 359.a. 377.a.434.b. in fin. 435.b. in fin. 2.37.a.38.a. in fin. 39.b.43.b.50. b.51.b.52.b. 3.6.b.
Beſoldus 3.254.a.313.a.
Beſt 1.430.b.
Bodinus 3.205.b. 282.a.
Bockelmanus 3.93.b.
Boethius 2.45.b.57.b.58.b.66.a.
Bort 3.261.a.264.a.279.b. & ſeq. 282. a.286.b.288.a. & b. 314.b.
Boſianus. vid. Joannes Gloſſator.
Boudoza 1.36.a.338.b.349.b.357.b.
Boxhornius 1.273.a.
Brenkman 2.20.b.27.b.29.b.in fin.32.a. 41.b.43.b.49.b.
Briſſonius 1.61.b.63.a.96.b.241.a.264. a. 286. b. 290. b. 335. a. 425.a.429.a. 439.b. 458.b. 475.b. 2.128.a.139.a. 3.12.b.16.a.32.b.
Britannicus 1.211.a.501.a.
Brodæus 1.207.a.2.16.b.
Broeus 1.244.a.300.b.
Brummerus 1.408.a. 2.58.b.61.b.
Budæus 1.18.b.120.a.121.a. 122.a.142. a.143.b.250.b.252 a.268.b.293.a.295. b.303.b.304.a.328.b. 360.a. 443.b. in princ.451.a.461.b. 2.26.a.27.b.28.a. & b. 37. a. 41. a. 45.a. & b.49 a. 50.a. & b. 58. b.
Burgius 1.63.a.301.b.386.b.408.a.
Burgus 3.179.b 220.b.225.b.
Burmannus 1.247.a.250.a.369.a.443.b.
Busbequius 1.171.a.3.176.a.
Buſius 3.246.b.

C

CÆcilius Natalis 2.261.b.
Cæpolla 3.222.a.
Cæſar ( Julius ) 2.45.b. 3.67.b.214.b.
Callieres 3.270.b.314.b.
Camdenus 3.250.b.259.a.296.b
Canterus 2.120.a.
Capitolinus 1.121.b.207.b.250.b.in fin. 289.a. 304.b.305.b.344.a. 2.14. 23. a.133.b. in fin. 189.a.

Capitularia Caroli Magni & Ludovici Pii 1.140.a. 2.104.a.154.a.
Caranza ( Alphonſus a ) 2.91.a. 109. a.111.a.
Caroli V. edictum 2.143.b.
Caſaubonus 1.116.b.121.b.208.a. 301.a. 335.a. 344. b. 2. 31. b. 111.a. 189.a. 3. 229. a.
Caſſiodorus 1.134.a.in fin.261.b. in princ. 368. 2.13.a.in princ. 3.135.a.
Caſtro (Paulus de) 1.502.a.2.181.b.
Catellianus Cotta 1.31.b.140.b.
Cato 1.34.b. 35. a. 106.b.122.a. 123.b. 368. a. 2.140.a. 3. 23.a.25.a.
Catullus 1.163. b.204. a. 330. a. 338.b. 360. b. 3.333.b.
Celſus 1.105.b. 106.a. 355.a.& b.
Cenſorinus 1.154.b.3.32.b.
Charondas 1.62.a.165.a.233.a. in fin. 280. a.282.a.359.b.411.b.425.a.441.b. 457. a.461.a.481.a.503.a. 2.15.a. 17.b.28.b. 31.a. 59 a.171.b.
Chaſſanæus ( Alex.) 1.86.a.2.113.a.
Chiffletius 1.29.b.
Chryſoſtomus 3.175.a.222.a.
Cicero 1.4.b. in fin. 19.a.21. a. 34. b. 42. a. in princ. 45. a. 132. a. 151. a. 189. b. 193. b. 231. a. 243. a. 258. a. 267. a. 268. a. 271. b. 291. b. 292. a. 296. a. 298. a. 305. b. 316.a. 317.a.in fin.400. a. 407. a. 426. a. 438. a. 445.a. 456.a. 462.a. 474. a. 498. b. 501. b. 2.14. b. 30. b. 33. a. 36. a. 37. a. 38. a. b. 39.a. 44. b. 45. b. 46. b. 47. b. 48. b. 57. b. 60. a. 62. b. 66. a. 68. b. 69. a. 70. b. 71. b. 81. b. 96. a. b. 82. a. 100. b. 110.b. 120. a. b. 128.a. 132. a. 154. b. 166. a. 193. b. 198.a. 3. 11. b. 23. a. 66. b. 70.b. 170. a. 174. b. 201. b. 219.b. 271.b. 281. a. 296. a.
Cirionius 3.164.a.
Clarus 2.14.a. 3.301.a.
Claudianus 1.15.b. 3.226.b.
Clericus (Joannes) 2.137.b.143.b.
Cluverius 1.344.b.345.a.346.a.
Coccejus (Gerard.) 2.20.a.22.a.31.b.
—— (Henr.) 3.313.b.
Cœcus 2.15.a.30.b.in princ.
Colerus 2.39.b.132.b.
Columella 1.314.a.344.a.
Concilium Agathenſe 1.140.a.
Connanus 1. 5. a. 11. a. 14. b. 91. a. 129. a. 176. a. 231. b. 260. a. 280. a. in princ. 294. a. 324. a. in fin. 327.b.329.a.356. b. 440. b. 454.b.458. a. 2. 97. a. 165. b. 182. b. in princ.
Conſtantinæus 1.286.a.239.a.
Conſtantinus 1.338.b.485.a.
Conſuetudines Middelburgenſes 3.222.a.
Contius 1.137. b. 266. a. 279.b. 292. b. 410.a.417.a. 3.28.a.102.a.107.b.116.a.
Coraſius 1. 356. a. 410.a. 2. 19. a. 30. a. 32. a. 34. b. 39. a. 41. b. 43. b. 50. b.
Corradus 2. 48. b.
Cortius 1.485.a.
Coſta ( Cæſar ) 1.11.a.353.a.
—— (Janus a) 1. 156.b. 176. b. 203. a. 244. a. 319.b. 383.a.427.b. 466.a. 481. b. 2. 61. 73. a. 3.94. b.
Cotta. *vid.* Catellianus.
Covarruvias 1. 234. b. 242. a. 285. a. 443. b. in fin. 2. 109. a. 181. a. 182. b. in princ. 3. 175. b.
Cruſius 1.45.b.46.b. 203.a. 3.164.a. 191. a.
Cujacius 1. 7. b. 8. b. 15. a. 16. a. 18. b. 19. b. 20. a. & b. 22. b. 28. b. 29. a. 31. a. 33. b. 36. a. 38. a. 40. b. 41. b. 44. b. 46. a. 47. b. 49. b. 56. b. 62. b. 64. a. 68. a. 70. a. 71. b. 74. a. & b. 79. b. 84. b. 86. a. 88. b. 93. a. 94. b. 95. a. 100. b. 109. b. 110. a. 113. a. & b. 116. a. & b. 118. b. 119. b. 123. b. 125. a. 126. a. 129. a. & b. 130. b. 135. a. & b. 140. b. 147. a. 151. a. 154. b. 157. b. 158. a. 161. a. 162. a. & b. 164. a. 165. b. 167. b. 168. b. 169. b. 170. a. 174. a. 175. a. & b. 176 a. 179. b. 181. a. 185. b. 186. b. 187. a. & b. 189. a. 190. b. 193. a. 194. a. 195. a. 196. b. 197. b. 201. a. 203.

Digitized by Google

203. a. 205. b. 207. a. 215. a. 216. a. 234. a. 236. a. 243. a. 246. a. & b. 251. a. 252. b. 256. b. 257. a. & b. 258. a & b. 261. a. & b. 263. b. 266. a. & b. 267. a. 271. b. 273. a. 277. a. 279. b. 281. b. 282. a. 283. b. 284. a. b. 285. a. b. 286. a. 289. b. 291. a. 293. b. 295. b. 300. b. 301. a. 302. b. 312. a. b. 313. a. b. 314. b. 316. b. 317. a. b. 320. a. 321. a. & b. 323. a. 324. b. 328. b. 331. a. b. 335. a. 337. a. 338. a. 339. a. 341. b. 346. b. 347. b. 350. a. 352. a. b. 353. a. & b. 356. b. 357. b. 358. a. 360. a. b. 365. a. 367. b. 368. a. b. 370. b. 372. a. b. 373. a. 374. a. b. 377. b. 381. a. b. 383. a. 390. b. 391. b. 394. a. b. 398. a. 399. b. 400. a. 401. a. 402. b. in fin. 406. b. 407. a. b. 408. b. 410. b. 411. b. 414. b. 415. a. b. 416. b. 419. b. 421. b. 422. b. 425. a. 426. a. 428. a. 430. a. 440. a. 443. a. b. 451. a. b. 453. a. 458. a. b. 459. a. 462. a. 464. b. 466. a. 468. b. in fin. 470. a. 471. a. 472. b. in fin. 475. a. 476. a. 478. b. 481. a. b. 483. b. 485. b. & ſeq. 489. a. b. 492. a. 494. a. b. 497. b. 498. b. 499. a. 502. b. 503. a. b. 504. a. b. 2. 13. a. 15. a. b. 18. a. & b. 21. a. 24. a. 30. 34. b. 35. b. 37. a. 38. b. & ſeq. 43. a. 51. a. 57. a. & b. 59. b. 60. a. 61. a. 62. b. 69. a. 72. b. 73. b. 82. b. 86. a. 92. a. 100. a. 106. a. 112. a. 113. b. 115. b. 131. a. 143. b. 149. b. 164. b. 165. b. 167. a. 169. b. 170. b. 177. a. 180. a. 181. a. 182. a. 192. a. 195. a. 200. a. 203. a. 204. a. 208. b. 212. a. 3. 7. a. 14. b. 17. b. 21. a. 25. b. 27. b. 33. b. 35. b. 36. a. 45. a. 52. b. 57. b. 58. b. 59. a. 69. a. 70. a. 73. b. 76. b. 79. a. 81. b. 83. a. 86. b. 88. a. 90. a. 92. b. 102. a. 109. b. 153. a. 162. b. 184. b. 186. b. 186. b. 202. a. 210. b. 237. b. & ſeq. 253. b. 257. a. 275. a.

Cunningham 1. 37. b.

Curtius (Jac.) 1. 45. a. b. 190. a. 252. b. 269. a. 399. a. 2. 44. a. 45. a. 49. a. 328. b. 39. a. 12. b. 24. b.

—— (Quintus) 1. 16. a. 2. 45. a. 49. a.

Cuſpinianus 2. 51. a.

Cynus 2. 58. a. 190. a. 3. 80. b.

## D

DAllæus v. 234. a. in not. 341. b. in not.

Dattius 2. 235. a. in not. 292. b. in not.

Decius 3. 80. a.

Dekherus 2. 178. b.

Democritus 475. a.

Demoſthenes 1. 247. b. 461. a. in fin. 475. b. 3. 178. b.

Dio Caſſius 1. 237. b. 305. a. 2. 30. b. 46. a. 86. a. 92. b. 131. a. in fin. 150. b.

Diogenes Laertius 1. 69. a.

Diomedes Gram. 1. 117. b. in fin.

Dion. Coccej. 1. 158. b. 187. a.

Dionyſius Afer 3. 223. b.

Dionyſius Halicarn. 1. 63. b. 238. a. 350. b. 2. 13. a. 16. a. b. 25. b. 80. a. 83. b. 85. a. 95. b. 96. a. 120. b. 121. a. 128. a. 131. b. 132. b. 3. 228. a.

Donatus 1. 160. b. 360. a. in pr. 461. a. 3. 15. a.

Donellus 1. 24. b. 25. a. 98. a. 114. b. 176. a. 281. a. 328. b. 410. a. 447. b. 464. b. 473. a. in princ. 2. 169. a. 181. a. 182. b. in princ. 194. b. 196. a. 200. a. 3. 24. b. 31. b. 84. a. 88. a. 91. b.

Doſitheus 3. 9. b.

Douza 1. 369. a.

Duorenus 1. 25. a. 41. b. 74. b. 101. a. 122. a. 137. b. 165. b. 176. b. 215. a. 254. a. 266. a. 276. a. 294. 314. a. 328. b. 356. a. 365. b. 381. a. 394. b. 410. a. 412. b. in princ. 416. b. 466. a. 2. 45. b. 96. b. 3. 8. a. 18. b. 21. a. 26. b. 30. b. 38. a. 80. b. 116. a. 182. b. 186. b.

Duk 3. 247. a.

Dukerue 1. 230. a. 404. b. 407. a. 429. a. 473. b. 485. a.

Dynus 1. 234. b. 190. a.

Dupin (El.) 2. 246. b. in not.

E

Eberlinus 2.27.a.34.b.44.a.
Eck (Corn.Van) 1.27.b.3.132. a.
Elenus 1.501.a.
Ennius 1.286.b.330.a.
Ennodius 1.39.b.2.104.b.153.a.
Epiſtetus 1.300.b.
Epiphanius 2.147.b.148.b.152.a.b. 156. a in princ.
Eugraphius 3.13.a.
Eunapius 1.64.b.265.b.475.b. in princ.
Euripides 1.160.b.503.a. 2.88.a.150. b.153.a. 3.290.b.
Euſebius 1.95.a.132.a. in princ.132.b. 133.b.134.a.138.b. 2.119.b.146. a.150.b.152.a.& b.155.b.
Exea (Andr. ab) 3.66.b.
Eyndius 3.216.b.

F

Faber (Ant.) 1.12.a.17.b.31.a.79.a. 82.b.93.a.98.b.100.a.109.b.111. a.129.a.b.132.b.147.a.176.b.186. b.197.b.239.b.240.a.241.a.269.a. 274.b.& ſeq.276.a.299. b.308.a. 320.a.328.b.345.a.356.a.361.a. 381.a.411.b.429.a.440.a.452.a. 453.a.458.a.464.b.466.a.468.b. 471.a.483.b.& ſeq.485.b. 2.17. b.22.b.23.a.25.a.26.a.29.a.31.a. 32.b.33.b.37.b.40.b.45.a.b.31.a. 41.a.87.a.93.b.
—— (Joannes) 2.190.a.
Faber (Petr.) 1.13.a.40.b. in princ. 83. a.98.a.b.114.a.142.b.176.b.186.b. 189.a.209.a.269.a.272.b.334.b. 337.a.b.338.b.397.b.412.a.460.a. 2.31.a.89.b.170.b.174.b. 3.41.a. 192.a.
—— (Tanaq.) 1.475.b.
—— (Tim.) 1.186.b.
Fabrettus 2.136.a.137.b.140.b.141.a. 142.a.143.b.
Fabrotus 1.119.b.121.b.216.a.256.b. 261.a.318.a.367.b.426.a.451.b. 2. 172.b. 3.36.a.
Ferretus 3.68.a.80.a.& b.
Feſtus 1.14.a.45.a.78.b.122.a. in fin.139.b.157.a.177.b.187.b.206. a.210.b.257.a.270.a.381.a.302.a. 325.b. in fin.344.b.360.b.375.a. 381.a.437.b.460.b. 2.25.b.29.b.50. b.67.a.128.b. 3.201.b.254.a.
Fichardus 3.118.a.
Florus 1.232.a.
Folieta 2.45.b.
Forcatulus 1.112.b.233.b.334.b.387. a. 2.182.b.183.a. 3.182.b.
Fornerius 1.104.b.255.a.281.a.292.a. 359.a.360.b.503.a. 2.85.b.91.b.
Forſterus 1.269.a.281.a.412.a.460.a. 3.11.a.104.b.
Freherus 1.185.b.281.a.296.a.491.b. 492.b. 2.44.a.149.a.
Frontinus 1.344.a. in fin.2.33.b.
Fulgentius 2.50.b.
Fulgoſius 1.159.a. 3.8.a.82.b.88.a.

G

G. Ailius 3.308.b.
Gallus (Jac.) 1.31.b.36.a.69.b.70.b. 71.a.114.a.351.b.
Galvanus 1.244.a.
Garro 2.13.b.22.b. in fin.52.b.294.b.
Garſias 3.88.a.92.b.
Gelenius 2.79.b.3.191.b.
Gellius 1.1.b.& ſeqq.50.b.69.a.104. b.106.a.121.a.137.b.160.a.230.a. 252.b.257.a.621.a.265.b.267.b.290.a. 292.a.337.a.359.a.400.b.405.a. in princ.425.b.431.a.434.a.b.438.a. 444.a.498.a. 2.18.b.29.b.41.b.47. b.& ſeq.68.b. in princ.80.b. in fin. 128.b.140.a. 3.11.b.15.a.23.a. 59.a.156.b.202.a.
Gentilis (Albericus) 1.412.a. 3.102. a.114.b.116.a.118.a.253.b.260.a. a.266.

*a.* 266. *b.* & *ſeq.* 281. *a.* 288. *b.* 292. *a.*
—— [ Scipio ] 1. 236. *b.* 270. *b.* 283. *b.* 438. *a.* 461. *a.* 475. *a.* 2. 44. *a.*
Giphanius 1. 231. *a.* 344. *a.* 383. *a.* 385. *a.* 396. *b.* 397. *a.b.* 399. *a.* 405. *a.* 406. *a.b.* 410. *a.* 415. *a.* 416. *a.* 421. *b.* & *ſeqq.* 470. *a.* 473. *a.* 2. 82. *a.* 92. *a.* 94. *a.* 97. *a.* 98. *a.b.* 115. *b.* 200. *a.* 3. 78. *b.* 88. *a.*
Gloſſa 1. 17. *a.* 19. *b.* 24. *a.* 50. *b.* 56. *b.* 68. *a.* 77. *b.* 79. *b.* 86. *a.b.* 163. *b.* 164. *a.* 165. *a.* 234. *b.* 253. *a.* 255. *b.* 263. *b.* 264. *b.* 268. *b.* 269. *b.* 274. *b.* 277. *a.* 295. *a.* 323. *a.* 328. *b.* 339. *a.* 354. *b.* 370. *b.* *in fin.* 372. *a.* 394. *a.* 409. *b.* 416. *a.b.* 419. *a.* 427. *b.* 442. *b.* 443. *b.* 452. *a.* 467. *b.* 489. *b.* 2. 12. *b.* 2. 16. *b.* 24. *a.* *in princ.* 34. *b.* 167. *b.* 169. *b.* 175. *a.* 176. *a.* 182. *b.* 190. *a.* 194. *a.* 195. *a.* 206. *b.* 211. *b.* 3. 41. *b.* 58. *a.b.* 102. *a.* 107. *a.* 108. *a.* *ad* 114. *b.*
Gloſſa Græc. Lat. 1. 52. *b.* 79. *b.* 106. *b.* 187. *b.* 196. *b.* 250. *b.* 296. *b.* 304. *a.* 315. *a.* 348. *b.* 374. *a.* 407. *a.* 462. *a.*
Gloſſæ juris 1. 142. *b.* 300. *a.*
Gloſſa juris Canonici 3. 274. *b.*
Gloſſæ nomicæ 2. 70. *a.*
Gloſſarium Petronii 1. 251. *b.* 252. *b.* 272. *b.* 2. 163. *a.*
Gœddæus 1. 25. *a.* 104. *a.* 160. *a.* 3. 52. *a.* 68. *b.* 77. *a.* 80. *b.* 92. *b.*
Gomeſius 2. 182. *b.*
Goris 1. 264. *b.*
Gothofredus ( Dion. ) 1. 38. *a.* 79. *b.* 251. *b.* 252. *b.* 261. *a.* 271. *a.* 283. *b.* 324. *a.* 351. *b.* 361. *a.* 365. *a.* 443. *b.* 445. *a.* 448. *a.* 458. *b.* 2. 18. *a.* 165. *b.* 175. *b.* 3. 35. *b.* 178. *b.*
—— ( Jac. ) 1. 7. *b.* 8. *b.* 13. *b.* 14. *b.* 25. *a.* *b.* 37. *b.* *in princ.* 38. *a.* 43. *a.* 96. *b.* 101. *a.* 132. *b.* *in fin.* 191. *a.* 202. *b.* 203. *a.* 257. *b.* 264. *a.* 267. *b.* 312. *b.* 313. *b.* 348. *b.* 403. *b.* 412. *a.* 417. *a.* 423. *b.* 475. *a.* 482. *a.* 499. *b.* 2. 16. *b.* 81. *a.* 83. *a.* 86. *a.* 90. *a.b.* 93. *b.* 94. *b.* 102. *b.* 106. *a.* 107. *b.* 108. *b.* 115. *b.* 116. *b.* 118. *a.* 119. *b.* & *ſeq.* 121. *b.* 147. *a.* 153. *a.* 155. *b.* 221. *a.* *in not.* 3. 9. *a.* 11. *b.* 12. *a.* & *b.* 18. *a.* 153. *b.* 154. *a.* & *b.* 158. *a.*
164. *b.* 168. *b.* 173. *a.* 178. *b.* 179. *a.* 183. *a.* 189. *a.* 192. *a.* 225. *a.* 271. *a.* 275. *b.*
Goveanus 1. 231. *b.* 353. *a.* 410. *a.* 469. *b.* & *ſeq.* 2. 17. *b.*
Grævius 1. 51. *a.* 200. *b.*
Granſwinckel 3. 218. *b.*
Gravina 2. 44. *a.*
Gregorius M. 3. 119. *a.*
Groenewegen 3. 246. *b.*
Gronovius 1. 19. *a.* 42. *b.* 52. *b.* *in fin.* 404. *b.* *in fin.* 2. 137. *b.* *in princ.* 140. *b.* 141. *a.* 143. *b.*
Grotius ( Guil. ) 1. 436. *a.* 2. 43. *b.* 45. *b.* 51. *b.* 52. *b.*
—— ( Hugo ) 1. 25. *b.* 33. *b.* 40. *b.* 43. *b.* 45. *b.* 53. *a.* 75. *a.* 100. *b.* 115. *a.* 148. *a.* 163. *b.* 166. *a.* 169. *a.* 171. *a.* 176. *a.* 192. *b.* 200. *b.* *in fin.* 209. *a.b.* 277. *b.* 287. *b.* 289. *b.* 357. *b.* 376. *a.* 2. 52. *b.* 84. *a.* 200. *a.* 3. 28. *b.* 65. *b.* 164. *a.* 169. *b.* 175. *b.* 177. *b.* 191. *b.* 202. *b.* 208. *a.* 211. *b.* 212. *a.* 219. *b.* 222. *b.* 225. *a.* 229. *a.* 230. *b.* & *ſeqq.* 248. *a.* 253. *b.* 255. *a.* 262. *a.* 263. *a.* 264. *b.* 267. *a.b.* 282. *a.* 284. *b.* 290. *a.* 291. *a.* 292. *a.* 294. *a.* 296. *b.* 297. *b.* 300. *a.* 302. *b.* 305. *b.* 306. *a.*
Gruterus 1. 118. *b.* 285. *a.*
Gryphiander 3. 205. *b.*
Gudius 1. 118. *b.*
Guibertus 2. 163. *b.* *in fin.* 179. *a.*
Gulielmius 1. 376. *a.* 2. 120. *a.*
Gutherius 1. 8. *a.*


### H


Haloander 1. 25. *b.* 33. *a.* 51. *a.* 119. *a.* *b.* 121. *b.* *in fin.* 139. *b.* 256. *b.* 295. *b.* 314. *a.* 315. *a.* 360. *b.* 451. *a.* 460. *b.* 491. *b.* 2. 12. *b.* 13. *b.* 19. *a.* 24. *a.* 25. *b.* 27. *b.* 29. *a.* 31. *b.* 32. *b.* 37. *b.* 45. *a.* 50. *a.* 104. *a.* 108. *b.* 165. *b.* 171. *b.* 200. *a.* 205. *a.* 3. 10. *b.* 14. *a.* 22. *b.* 41. *b.* & *ſeq.* 58. *a.* 72. *b.* 81. *b.* 102. *a.* 116. *a.* 129. *b.* 156. *a.*
Harmenopulus 1. 20. *b.* 115. *b.* 162. *a.* 259. *b.* 335. *b.* 366. *a.* 429. *a.* 2. 164. *b.* 167. *b.* 170. *a.* 172. *a.* & *ſeqq.* 184. *a.* & *ſeq.* 188. *b.* 3. 26. *b.* 28. *b.* 69. *a.*
Heineccius 1. 382. *a.* 482. *a.*
Heinſius 1. 369. *a.* 3. 167. *b.*




Digitized by Google

Heraclides 1.502.a.in fin.
Heraldus 1.5.a.33.b.35.b.100.b.119.a.120.a.142.b.145.b. 148.a. 163.b.192.b.209.a.329.a.361.a.487.b. 2.132.a. 248.b.in not. 250.a.in not.
Herodianus 3.225.a.
Heredotus 1.106.a.
Hervagius 2.38.b.
Hervetus 1.256.b.
Heſiodus 1.21.b.
Heſychius 1.69.a. 300. b. 451.b. 3.165.a.
Hieronymus 1.9.a.188.a.240.a.400.b. 2.249.a.b. in not.
Hilliger 1.264.a. 324.b. in princ. 3.246.b.251.b.309.a.
Hoffmannus 1.346.b.
Hogerbeetſius 3.308.b.
Hollandſche Mercur. 3.267.b. 276.b. 278.a.280.b.294.a.295.a.304.a.306.a.
Holſtenius 1.108.a.263.a.264.a.340.a. 3.164.a.167.b.
Hombergk 1.239.a.
Homerus 1.200.b.406.a. 3.161.a.164.b.
Horatius 1.14.a.34.a. 52.b.76.b.105.b. 116.b. 131.b.192.b.215.b. 192.b.247.b. 273.b.310.b.358.b.476.b.2.163.a.3.13.a.23.b. 182.a.
Hotomannus 1.13.a.22.a.45.b. in fin.73.b.91.b 97.a.105.a.114.a.127.b.139.b.202.a. 206. b. & ſeqq. 236.a. 243.b. 244.a. 264.b.271.b.349.a.399.a.400.a. 405.a. 411.b.431.a.466.a. 2.38.a.44.a.51.b.89.b.198.b. 210.b. 3.18.a. 21.b. 22.a.23.a.25.b.26.b.27.b.46.a.59.b.76.a.80.b.81.a.87.a.95.b.
Hotman ( Jo. ) 3.253.b. 302. a. 312. a.
Huberus 1.262.a.398.b.484.a.487.b. 2.81.b.95.b.108.b.in fin. 3. 22.a. 251.b. 265.b.267.a.271.b.281.b.282.a.299.b. 302.a.314.b.
Hugolinus 1.295.a.

## I

JAſon 1. 56.b. 413.b. 2.178.a. 181.b. 182.a. 3. 80. a.
Inſcriptiones: 1. 118.b.267.a.285. a.
Joannes Gloſſator 1.354.b. 2.174.a.194.a. 203.a. 3.101.b. 103.b. 107.b. 115.b. 121. a.
Jornandes 2.99.a. 146.b.
Joſephus 1.95.a.2.86.a.
Irnerius 3.102.ad 122. & 126. ad 138. & 143. ad 150.
Iſidorus 1. b. 43. a. 51. a. 178. a. 360.b. 381.a.2.12.a. 67.a.
Julianus Imp. 1.210.a.
Junius 1.52.b.69.a.119.b. 501.a.
Juretus 1.50.a.
Juſtinus 2.14.b.3.67.b.
Juſtinus Martyr 2.118.a. 229.a. in not. 242. b.
Juvenalis 1.32.a.38.b.& ſeq.189.a.210.b. 253.a.267.a.b.273.a.277.b.298.b.359.b.376.a.438.a. 451.b. 501.a. 2. 129.b. 133.b.162.b.& ſeq. 3.169.a.
Ivo 1.327.b.3.120.b.138.b.

## K

KIrchnerus 1. 267.a.282.a.291.b.295.a. 296.a. 306.b.
Kuhnius. 1.79.b.

## L

LActantius A. R. 1. 39.a.233.a.289.b.297.b.324.a. 118.a. 129.a.131.b.135.b.222.a. in not. 230.b. & in not. 240. b. in not. 244. b.245. b. in not.249.b. in fin. & ſeq. 3.32.b.
Lambertus 1.264.b.
Lampridius 1. 116.b. 140.a.192.a.273.a. 375.b. 3.29.b.
Landus 1.233.b.
Langebeck 1.457.b.
Lectius 1.50.a.307.b.

Leeu-

Leeuwen (van) 3.309.a.
Leges Friſicæ 2.308.a.
Leges nauticæ Phil. II. 3.206. a.213.a.
Leoninus 1.42.a.b.205.a.352.b.455.b. 491.b. 3.67.b.110.a.
Leunclajus 1.92.b.161.b.in fin.210.b.295. b. 296.a.310.a.334.a.460.b.502.a.
Libanius 1.38.b.298.a. 2.130.b. 141.b.
Lichtenau (Conr. a) 3.109.b.
Lindebrogius 1.54.b.
Lipſius 1.9.b.84.b.92.b.94.b.191.a. 205.b.252.a.258.a.266.a.b.305.b. 307.a.369.a. 2.16.b.in fin.30.b. 51.a.83.a.85.b.101.b.104.b.105.b. 111.a.114.a.121.b.222.b.in not. 223.b.in not.226.a.in princ.225.a. b. in not.
Livius 1.20.a.b.43.b.120.a.b.151.a. 203.b.304.b.326.a.337.b.in princ. 342.a. 2.14.a.16.b.17.a.22.b.in princ.23.a.25.a.27.a.29.b.35.b. 37.b.128.a.129.a.133.a.136.b.138. a.140.a.141.b.142.a.143.a. 3. 167.a.169.b.223.b.294.a.295.b. 310.b.
Loiſellus 1.216.a.
Longavallius 1.93.a.in fin.
Longus 1.960.a.
Lopez 1.233.b.389.b.
Lucanus 1.39.a.232.a.272.a.325.a. 2.128.b. 3.226.a.
Lucas (S.) 1.95.b.
Lucianus 1.10.b.104.a.239.a.307.a. 503.a. 2.163.b.169.a.
Lucretius 3.41.a.
Lyclama 1.269.a.413.a. 2.149.a. 3.200.b.202.a.

M

MAcrobius 2.44.b.
Mæſtertius 3.65.b.85.b.
Mævius 3.264.a.
Magno 1.38.b.267.b.
Mamertinus 3.10.b.
Marcilius 1.51.a.383.a. 2.13.b.in fin. 80.b.81.a.82.b.85.b.92.a.94.b. 95.b.97.a.98.b.99.b.
Marculphus 1.38.b.
Marſelaer 3.253.b.283.b.299.a. 311.b.
Martialis 1.105.b.140.a.213.b.298.a. 299.a. 2.64.b.163.a.
Martinius 1.451.b.in princ.
Maſſon 3.12.b.
Maſvicius 2.65.b.
Matthæus (S.) 1.95.b.2.149.a.
Matthæus (Ant.) 1.166.a.3.248.a.274.b.
Maurus (Marc. Vetran.) 1.247.b.278.b.
Menagius 1.48.a.77.a.b.78.a.119.b.176. b.177.b.187.b.188.b.235.a.288.b. 300.b. 2.44.a.50.a.51.b.52.b. 3. 153.b.154.a.
Mercerus (Jo.) 1.194.b.in princ.
Mercerius 1.392.a.
Mercur. vid. Hollandſche mercur.
Merenda 1.491.b.
Merillius 1.244.a.293.b.355.a.356. b.& ſeq.392.a.394.b.400.b.405. a.406.b.418.b.427.a.470.b.504.b.
Meurſius 3.184.a.228.b.
Minucius Felix 1.326.a. 2.118.a.b. 132.a.229.b.& in not.241.a.& in not.242.a.& ſeqq.& in not.247.b.& ſeqq.& in not.260.b.& in not. 3. 41.a.
Molineus 1.443.b. 3.58.a.103.a. 110.b.119.a.
Mollerus 3.247.a.
Morhoffius 1.438.b.475.b.
Mornacius 1.77.b.188.a.339.a. 2.41.a. 44.a.49.a. 3.67.b.153.a.154.b.185. b.267.b.300.b.302.a.304.a.308.a.
Moſes 1.53.a.138.b.305.a.326.a.
Muretus 1.73.b.118.a.231.a.293.b. 500.b. 2.13.b.in fin.17.a.18.a.& 21.b.29.a.30.a.32.b.34.b.35.a.37.a. 41.a.& ſeqq.43.a.45.a.50.a.51.a. 142.a.

Mycillus 1.369.*a.*

N

NEoſtadius 3.246.*a.*
Nepos (Corn.) 3.294.*a.*
Nerius 1.292.*a.*
Nicæus 1.258.*b.*259.*b.*
Nicolaus Damaſcenus 1.139.*a.*
Niellius 3.42.*b.*120.*a.*
Nonius Marcell. 1.42.*a.*49.*b.*50.*b.* 106.*a.* 117.*a.* 122.*a.*139.*b.* 185.*b.* 200.*a.*210.*b.*251.*a.*273.*a.*302.*a.*461.*b.* 504.*b. in princ.* 2.92.*a.*104.*a.*
Noodt 1.66.*a.*100.*b.*246.*a.*353.*b.*355.*b.*456.*a.* 470.*a.* 2.83.*a.* 101.*b.* 104.*b.* 106.*a.* 108.*b.* 111.*a.* 144.*b.* 118.*a.* 119.*b.* 121.*b.*131.*b.*219. *& ſeqq.* 3.30.*a.*167.*b.*

O

ODofredus 3.59.*b.*109.*a.*132.*a.*135.*a.*
Oiſelius 2.58.*b.*
Oliva (Felicianus de) 3.312.*a.*
Onuphrius. *vid.* Panvinius.
Oroſius 1.139.*a.*
Oſius ſive Orius 1.355.*a.*392.*b.*
Otto 1.236.*b.*
Ovidius 1.101.*a.*244.*b.* 262.*b.*369.*a.* 386.*a.* 2.129.*a.*198.*a.*248.*b. & ſeq.* 3.32.*b.*167.*b.*

P

PAchymeres 1.350.*b.*
Pacius 3.205.*b.*219.*b.*
Pagenſtecher 3.110.*b.* 120.*b.* 121.*b.*126. *ad* 138. *&* 143. *ad* 150.*b.* 382.*a.*
Palmerius 1.345.*b.*
Pamelius 1.119.*b.*
Pancirolus 1.7.*b.* 62.*a.* 63.*a.*64.*a.*74.*b.*119.*b.*120.*a.*121.*a.*131.*a.*140.*b.*152.*b.*171.*a.*189.*b.*208.*b.*210.*b.*211.*b.*213.*b.* 271.*a.b.*272.*b.*281.*b.*282.*b.*283.*a. in fin.* 284.*a.*285.*a.*314.*b.*316.*a.*328.*b.*345.*b.*434.*a.*438.*a.*439.*b.*441.*b.*442.*b.* 2.52.*a.*146.*a.* 3.104.*b.*
Pantoja de Ajala 353.*a.*
Panvinius (Onuphrius) 1.117.*b.*
Papianus 2.61.*a.*
Papinius Statius 1.299.*a.*
Paſchalius 3.253.*b.*290.*a.*302.*a.*311.*a.*
Paſtorius 1.188.*a.*
Pauſanias 1.345.*b.* 3.308.*b.*
Peckius 3.246.*b.*264.*a.*
Pelzhoffer 3.254.*a.*314.*b.*
Perezius 3.88.*a.*
Perizonius 3.161.*a.*
Perrenonius 1.353.*a.*
Perſius 1.42.*a.*51.*a.*302.*b.* 2.50.*b.*
Petitus 1.35.*a.*121.*b.*368.*a.* 3.163.*b.* 179.*b.*
Petronius 1.42.*a.*298.*b.*462.*a.* 2.163.*a.*
Phædrus 1.272.*b.*
Philo Judæus 1.7.*b.*233.*a.*248.*b.*305.*a.* 402.*a.* 2.104.*b.*106.*a.b.*133.*b.* 135.*b.* 221.*a. in not.* 3.191.*b.*225.*a.*
Philoxenus in Gloſſis 1.106.*a.*313.*b.* 2.12.*a.*2.
Phlegon Trallianus 2.20.*a.*
Pighius 1.117.*b.* 296.*a.* 2.30.*b.*38.*a.* 39.*b.*
Pignorius 1.277.*b.*278.*a.*
Pithœus 1.61.*b.*94.*a.*116.*b. in princ.* 142.*a.*146.*a.*148.*b.*149.*b.*246.*b.* 268.*a.* 291.*b.*389.*a.*501.*a.* 2.83.*a.* 87.*b.* 88.*a.* 92.*a.* 93.*b. & ſeq.* 120.*a.*136.*b.*149.*a.* 150.*a.*153.*a.b.* 154.*b.*155.*b.*156.*a.b.*
Pius Anton. Bartolinus 1.69.*b.*171.*a.*
Plato 1.10.*b.*138.*a.*139.*a.*360.*b.*
Plautus 1.186.*b.*375.*a.*438.*b.* 2.32.*a.* 64.*a.* 163.*a.* 256.*a. & in not.* 293.*b. in not.*
Plinius 1.166.*b.*
Plinius 1.29.*a.*105.*a.*112.*b.*200.*a.*238.*b.*241.*b.*257.*a.*261.*a.*281.*b.*283.*b.*285.*a.b.*301.*a.*314.*a.*335.*a.b.*341.*b.* 374.*b.* 438.*a.*466.*b.* 2.43.*b.*51.*b.* 61.*b.*64.65.*a.*68.*a.* 113.*a.* 130.*b.* 136.*a.* 162.*b.* 163.*b.* 3.10.*b.*165.*a.*166.*b.*189.*b.*
Plutarchus 1.32.*a.*34.*b.*63.*b.*153.*a.*158.*b.*262.*a.*273.*b.*305.*b.*376.*a.*461.*b.*503.*a.* 2.42.*a.*64.*a.*96.*a.* 130.*b.* 3.126.*a.* 228.*b.*259.*b.*298.*b.*310.*b.*
Politianus 3.6.*b.*
Polybius 1.139.*a.* 2.128.*b.* 3.167.*a.* 225.*a.*

Pom-

Pomponius Mela 1.285. a. 298. a. 251. a.
Popma 1.456. a.
Porphyrion 1.14. a. 2.129. a. 3.13. a.
Porta (Hug. a) 1.91. a. 241. a. 2. 28. b.
Pratejus 1.316. a. 389. b. 477. a.
Priſcianus 1.439. a.
Procopius 3.291. a.
Propertius 2.131. a.
Prudentius 2.244. b. & in not.
Puteanus 2.120. a.

Q

Quintilianus 1.2. a. 4. a. 20. b. 32. a. 75. a. 138. a. 156. b. 236. a. 246. b. 248. a. 249. a. b. 266. a. 400. a. 444. a. 474. b. 2.44. b. 46. a. b. 47. a. 84. b. 87. b. 91. a. 163. b. 168. b. 3.182. a.

R

Ævardus 1.165. 266. b. 279. b. 401. a. 412. a. 425. a. 461. a. 500. b. 258. b. 63. a. 81. a. 82. a. 84. a. 85. a. 95. a. 100. a. 106. a. 130. b. 3.73. b.
Ranchinus 1.102. b.
Ravani (Petr. Jac. de) 2.58. b.
Regius 1.271. b.
Reineſius 1.236. b.
Relandus 1.283. a. 284. a.
Repertorium Curiæ Holland. 3.267. b. 308. a.
Ritterſhuſius 1.157. a. 262. a. 466. a. 2. 81. a. 82. b. 92. a. 3.7. a.
Robertus (Ann.) 1.5. a. b.
—— (Jo.) 1.71. b. 72. b. 95. a. 114. b. in princ. 166. a. b. 279. b. 411. a. 475. a. 3.17. b. 80. b.
Rogerius 1.89. b. 2.202. b.
Roſate (Alber. de) 1.234. b. 485. a.
Rupertus 1.22. b. 2.13. a. 15. b. 20. a. 30. b. 31. b. 35. b. 37. a. 38. a. 40. a. 43. b. 49. b. 51. a.
Ruffardus 1.36. a. 51. a. 93. b. 98. a. 142. a. 190. a. 193. a. 205. a. 255. b. 261. a. 310. a. 316. a. 349. b. 430. b. 2.28. b. 42. b. 171. b. 200. a. 3.7. a. 23. a. 39. a.
Rutgerſius 1.456. b. 3.167. b.
Ryckius 1.204. a. 284. b.

S

Sacra Scriptura 2.99. a. 135. a. 149. a.
Salicetus 3.116. b.
Salluſtius 1.286. b. 338. b. 439. a. 2.14. b. 85. a. 3.294. b.
Salmaſius 15. b. 8. b. 22. a. b. 34. a. b. 40. b. 43. a. 52. a. 61. b. 119. b. 122. a. 140. b. 142. a. 143. a. b. 146. a. 150. a. 163. b. 171. a. 175. b. 192. b. 193. a. 200. a. 208. a. 209. a. 213. b. 250. b. in fin. 273. b. 300. a. 310. b. 313. b. 328. a. 344. b. 350. a. 367. b. 369. a. 431. a. 435. a. 439. a. 445. b. 446. a. 501. b. 2. 57. b. 58. b. 70. a. 71. b. 3.23. a. 163. b. 169. b. 171. a. 178. a.
Salmuth 1.328. b.
Salomonius 1.231. a. b. 2.17. a.
Sanctius 1.230. b. 241. a.
Sancto Egidio (Alexand. de) 3.107. b. 113. a.
Sarmientus 2.178. b.
Sarpius (Paulus) 3.294. b.
Scaliger 1.5. a. 7. b. 46. a. 92. b. 108. b. 120. b. 141. a. 154. b. 157. a. 173. b. 187. b. 234. a. 251. b. 326. a. 369. a. 438. b. 443. a. 501. b. 2. 16. b. 64. a. in princ. 150. a 152. b. 3. 10. a. 14. a. 29. a. 275. b.
Schifordegherus 1.276. b.
Scholiaſtes Juvenalis 1. 52. b. 234. a. 253. a. 274. b. 291. b. 376. a. 501. a.
—— Perſii 1.51. a.
Schottus 1. 142. a. 169. a. in fin. 272. b. 2. 142. a.
Schulting 1.246. a. 251. b. in fin. 262. a. 266. a. 267. b. 291. a. 306. a. 313. a. 318. a. 417. a. 471. b. 481. b. 489. a. 2.57. a. 58. a. b. 61. a. 63. a. 69. a. 80. b. 81. b. in princ. 84. a. in fin. 87. a. 91. b. 149. a. 150 a. 151. a. 153. a. 154. b. 156. a. 192. a. 226. b. & in not.
Seldenus 3. 153. a. 158. a. 163. b. 179. b. 205. b 215. b. 216. b. & ſeq. 222. b. 223. b. 228. b. 231. b. 232. b. 235. a.
Seneca 1. 42. a. 52. b. 70. a. 77. b. 124. b. 131. b. 151. b. 164. a. 185. b. 189. b. 190.

190. *a.* 209. *b.* 232. *b.* 252.*a.b.*257.*b.* 258.*a.*262. *b.* 265.*a.*273. *b.* 285. *b.* 297.*a.*311. *a.* 342. *a.* 358. *a.* 501. *b.* 2. 16.*b.*86.*a.* 89.*a.*127.*a.*162.*b.*194. *b.* 3. 12. *a.* 14. *b.* 45. *a.* 70. *b.* 175. *b.* 211. *b.* 249. *a.*

Senftlebius 2.40.*a.*

Septuaginta 1.474.*a.*

Serenus Sammonicus 1. 77. *a.* 104. *a.*

Servius 1. 45. *a.* 72. *b.* 123.*b.*138.*a.*155. *b.* 157. *b.* 241. *b. in princ.* 325. *b.*504. *b.* 2.50. *b.* 65.*a.* 80. *a.* 3. 161. *a.*

Sextus Empyricus 2.80.*a.*

Sidonius Apollinaris 1.425.*a.*3.29.*a.*

Sigonius 1.281.*b.*335.*a.*376.*a.*

Silius Italicus 1.344.*a.*

Simplicius ad Epictetum 2.81.*b.*92.*b.*

Socinus junior (Marianus) 2. 180. *b. in princ.*

Solinus 1.369.*a.*3.214.*b.*

Solorzanus 2. 83. *a.* 86. *a.* 92. *a.* 99. *a.* 284. *b. in not.*

Sopater 1.20.*b.*84.*a.*

Souterius 2.40.*a.*

Spanhemius (Ezech.) 3.189.*b.*191.*b.*

Spartianus 1.76. *b.* 2.21. *a.* 89. *a.*134. *a.* 3.10. *b.*156. *b.*

Sponius 1. 64.*b.*

Statius 3.226.*a.*

Stephanus 1. 69. *a.* 304. *a.* 340. *a.* 349.*b.* 2.17. *b.* 34. *a.* 37. *b.* 38. *a.* 205. *a.* 3.88. *a.* 165.*a.* 166. *b.*

Stewechius 1.26.*a.*

Stobæus 3.225.*a.*

Strabo 1.204.*a.* 3.165.*a.*166. *b.*172.*a.* 186. *a.*

Strauchius 1.404.*b. in fin.* 3. 11. *a.* 75. *a.* 110. *b.* 118. *b.* 121. *a.* 131. *a.* 132.*a.* & *b.* 135. *a.*

Suallembergius 1.259.*b.*

Suetonius 1. 43. *b.* 140. *a.* 143. *a.* 144.*a.* 187. *a.* 189. *b.* 259. *a.*267. *a. in fin.* 269. *a.* 282. *a.*287.*a.* 301.*a.* 310. *b.* 335. *a.* 341. *b.* 500. *b.* 2.18.*b.*49.*b.* 256. *b.* 256. *a. b. in not.* 283. *b.* & *in not.* 3. 13. *a.* 186. *b.*

Suidas 1.7. *b.* 13. *b.* 14. *a.* 301. *a.* 375.*a.* 376.*b.* 2.152.*a.* 3.10.*a.*170.*b.*

Sulpicius Severus 1. 143. *b.* 400. *b.* 2. 45. *a.* 153. *a. in princ.*

Suzarius 3.59.*b.*

Sylburgius 2.80.*a.*

Sylvius (Ant. Clar.) 2.14.*a.*

Symmachus 1. 33. *a.* 314. *a.b.* 375. *b.* 2. 51. *b.*131.*b.*148.*b.*150.*b.* 3.166.*a.*

## T

TAbernarius 3. 141. *a.* 176. *a.*

Tacitus 1. 25. *b.* 32. *a.* 52.*b.*63.*b.* 95. *a.* 117. *b.* 120. *b.* 185. *b.*200.*b.*237. *a.* 264. *b.* 266. *b.* 288. *a.* 298. *b.* 306. *a.* 307. *a.* 375. *b.*429.*a.*438.*a.* 500. *b.* 3.10. *b.* 179. *b.* 189. *b.*303.*b.* 305.*b.*

Taurellius 1. 13. *a.* 283. *a.* 285. *a.* 3. 41. *b.* 56. *a.*

Temple 3.216.*a.*

Terentius 1. 73. *b.* 248. *a.* 360. *a.* 2. 117. *b.* 256. *a.*

Tertullianus 1.2.*a.*6.*a.*8. *b.*39.*b.*51.*b.*52. *a. b.* 95. *a.*95. *b.* 120. *b.* 186. *b.* 187. *b.* 298. *b.* 306. *a.*359. *b.* 369. *a.* 399. *b.* 439.*b.*443.*b.*453.*b.*501. *a.* 2. 118. *a.* 119. *b.* 120. *a.* 121. *a.* 132. *a. b.* 137. *a.* 149. *a.* 150. *a.* 227. *b. in not,* 230. *a.* & *in not.* 236. *b. in not.*240.*b.* & *in not.* 258. *b.* & *in not.* 293. *b. in not.* 3. 67. *b.*

Teſmarus 3.295. *a.* 296. *a.* 300.*a.*

Theodoretus 2.156.*a.*

Theophilus 1. 9. *a.* 45. *b.*117. *b.* 138. *a.* 178. *a.*400. *a.* 467. *b.*497. *a.* 2.68.*b.* 69. *b.* 70. *a. in fin.* 71. *a.* 191.*a.* 192. *b.* 194. *a.* 198. *a.* 203. *b.* 206. *a.* 210. *a.* 213. *a.* 3.73. *b.*

Theophraſtus 1. 78. *a. in fin.*

Tholoſanus 1.60.*a.*

Thomaſius 1.289.*b.* 3.203.*a.* & *b.*305.*a.*

Titius 3.204.*a.*

Tre-

Trebellius Pollio 1.328.a.350.a.
Turaminus 1.412.b.
Turnebus 1. 132. b.141.a.187.b. 207.a. 271. a. 273. b. 281. b.300.b.31[illegible].431. a. 451. b. 2.120.a. 3. 23.a.

V

VAconius a Vacuna 3.66.a.
Valerius Flaccus 1.299.a.
Valerius Maximus 1.74. a. 188. a. 189. b. 238. b. 240.b. 247. b. 265. a. 265.b. 287. a. 296. a. 350. b. 2.33.a.39.b. 43. a. 85.a. 90.a.133.a.136.b.201.b.
Valla 1.428. b. in fin. 474.a.
Vallius 1.492.a.
Van Eck. *vid.* Eck.
Varro 1.4. b. 12.a. 105.a.152.a. 177.b. 234. a. 251. a. 252. a. 271.a.273. a. 286. b. 302. a. 324. a. 358. b. 360. a. 368. a. 374. b. 400. b. 438. b. 439. a. 443. a. 2. 25. b. 29. b. 62. a.65.b.66. a.b.67.b.68.a. 72. a. 117. b.132.b. 3. 41. a.
Varſevicius 3.253.b.
Vaſquius 3.222.b.
Velſchius 2.68.a.
Vera ( Ant. de ) 3. 296. a. 297.a.299. a. 304. a. 312.a.
Victor (Aurel.) 2.52.b.147.b.
Victorius 1.251.b.
Viglius (Zuichem.) 1. 25. b. 75.a.162.a. 281.a. 354. a. 356. a. 496. b. 3.52.b.
Vindicianus 1.171.a.
Vinnius 1.396.b.
Virgilius 1.42.a.47. b. 72. b. 232.a. 241. a. in fin. 272. a. 438.a. 504. b. 3.182.a.
Viſigothorum leges 3.29.a.
Vitruvius 1.252.a.b.
Vivianus 1.91.a.275.a.439.a.492.a.
Voetius 3.246.b.263.b.
Vopiſcus 1.300.a.310.b.
Vorſtius 1.230.b.
Voſſius (Ger. Jo.) 2. 51.a. 134. b.
—— (Iſac.) 1. 52.a. 131. b. 141. a. 171. a. 173. a. 283. a. 298. a.b. 302. a. 330. a. 360. b. 375.a.451.a. 2. 153. b. 3. 165. a. 166. a. 234. a.
Urſinus (Fulv.) 2.143.a.
Vulcatius Gallicanus 1. 187. b. 304. b. 305. b. 306. b.

W

WElwod 3.231.b.
Wheſer 3.226.b.
Wicquefort 3. 244. b. & ſeq. 254. a.255. a. 259. a. 261. a. 262. a. 265. b. 267. a.270. a. & b.271. a. & b. 272. a.275. b. 283. a. 284. a.288.a.290. b. 295. a. 297. a. & b.299. a. 300.b. 301.b.302. b. 304.a.
Wiſſenbachius 1. 262.a. 383. a. 386. b. 389. a. 399. a. 400.a.408.a.410.a.419. b. 425. a. 427. a. 472. b. 481. a.484.a. 292. b. 200. a. 3. 11. a.274. b.
Wybo 1. 386. a. 396. a. 405. b. 418.a. in fin. 425. a.

X

XEnophon 1.326.a.3.161.a.
Xylander 1. 92.b.237.b. 376.a.

Z

ZAmoſcius 1.4.b.
Zaſius 1.11. b. 2.12.b.2. in princ. 13. b. 15. b. 18. b. 27. b.34.a. 41.a. [illegible] b. 50. b. 3. 31. a. 43. a. 80. a.
Zoanettus 1.32.a. 36.a.b. 70.b.114.a.135. b. 351.b.
Zoſimus 3. 157. a. 216. b.
Zoucheus 3.247.b. 250. a. 264.b. 267.a. 271.a.283.a.290.b.303.a.304.a.314.a.
Zuichemius. *vid.* Viglius.

*FINIS.*

576188

Digitized by Google

Digitized by Google

Digitized by Google